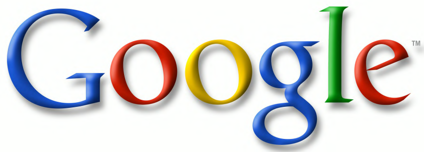
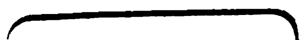



THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
1817



VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

Vydává Musejní spolek v Brně.

REDAKCE:

Frant. A. Slavík a Dr. Frant. Kameníček, hlavní redaktoři. — Vydávání spoluřídí: Dr. Frant. Dvorský. — Odborní redaktoři: Frant. Bartoš, Josef Hladík, V. Houdek, Fr. J. Rypáček, Tom. Šílený, Dr. Fr. Šujan.

II.

MÍSTOPIS MORAVY.

Díl VI. místopisu.

ZNOJEMSKÝ KRAJ.

Rediguji Fr. J. Rypáček a Fr. A. Slavík.

ZNOJEMSKÝ OKRES.

Čís. 76.



V BRNĚ 1904.

Nákladem Musejního spolku. — Tiskem moravské akciové knihtiskárny.

10

VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

II. Místopis.

ZNOJEMSKÝ OKRES.

Napsal

Frant. Vácsl. Peřinka.

Za vydávání odpovídá Dr. František Dvorský.

Cena K 8·—.



V BRNĚ 1904.

Nákladem Musejního spolku. — Tiskem mor. akciové knihtiskárny.

Předmluva.

Podávaje veřejnosti místopis svého milého kraje rodného, jsem nucen říci několik slov na svou omluvu a poděkovati těm, bez nichž dílo toto nebylo možno.

Sám první byl bych povolán, abych o díle svém napsal zdrcující kritiku. Někde mi národní nepřízeň, na Znojemsku zvlášť přiostřená a ve Znojmě samém vrcholící v zášti proti všemu českému, zabránila přístup k archivním pramenům, jinde (v Prostoměřicích, v Šatově) zase obava, že z českých listin stol. XVI. a XVII. lze dokázati nedávné poměrně teprve zněmčení osad. Než i tak sebral jsem z archivalií aspoň to, čeho nejnutněji bylo třeba. V dobách pak, kdy jsem dílo své dokončoval, piloval, znova i znova revidoval, byl jsem vzdálen rodného kraje svého, proto jest v knize mnoho nedostatků, ba snad i chyb, kterých bych se byl uvaroval, kdybych byl pobytem vázán na Znojmo. Přístup k tištěným pracím starším byl mi rovněž stížen pobytem v nevelikém horském městě karpatském, kde není vědecké knihovny.

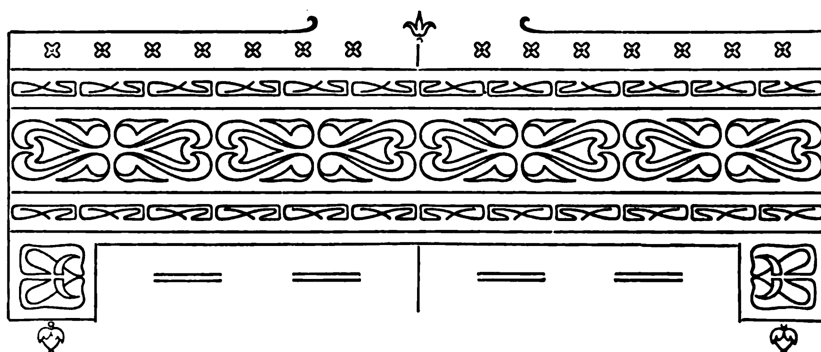
A tak přicházím k díkům. Prvně náleží moje poděkování p. Frant. Kristovi, řediteli měšťanské školy ve Val. Kloboucích, který s nemalou ochotou zprostředkoval mi po celé roky spojení se studijní knihovnou olomouckou, ač nebyly moje požadavky vždycky skromny. Děkuji také p. dru. Vilímovi Velebovi, advokátovi ve Znojmě, za všemožnou podporu, slavné vzájemné záložně ve Znojmě za studijní subvenci 100 K a všem pánům

učitelům a kněžím a jiným, kteří mi v neskromných mých požadavcích vždy byli radni a pomocni, o nichž na konci knihy jest promluveno zvláště.

Zmíniti se musím také, že městská obec Jevišovská darovala na obrázky svého města 60 K musejnímu spolku a že mně loni zemřelý přítel p. Děpolt Bardonek, notářský sollicitátor ve Val. Kloboucích, se zvláštní a neobyčejnou ochotou skoro celý rukopis přepsal pro tisk, jemuž tuto věnuji vděčnou vzpomínku.

Ve Val. Kloboucích na den sv. Markety r. 1904.

Frant. Vácsl. Peřinka.



I. Všeobecný pohled.

I. Přehled zeměpisný a přírodovědecký.

Poloha a velikost.



Okres Znojemský jest v malebném Podyjí a v poříčí Jevišovky v jižní Moravě, mezi 33° 30'—33° 55' v. d. a 48° 40'—49° 05' s. š.; Znojmo samo na 33° 43' v. d. a 48° 52' s. š. Okres hraničí na severu a severovýchodě s okresy Hrotovským a Krumlovským, na východě a jihovýchodě s okresem Jaroslavským, na jihu s Dol. Rakousy, na západě s okresy Vranovským a Budějovským.

V okrese jest 75 osad, z nich 69 místních obcí a 6 kolonií.

Rozloha okresu měří 52.998 ha 70 a 07 m².

Útvar a povrch půdy.[1])

Půda okresu Znojemského jest po většině ze šedé ruly, která sem přesahuje ze západu a severu, jsouc tu nejvýchodnějším krajem prahorní Českomoravské vypnuliny. I tu jest šedá rula

[1]) Náčrtek tento mi laskavě napsal pan řed. Jos. Klvaňa.

dosti rozmanita, ba někde i červená a strukturou hrubě plástevnata, místy také očkovita zakulacenými zrny křemennými. Ba na Kraví hoře záp. Znojma jest i slohu poněkud žulovitého, majíc slídu nerovnoběžně uloženou. Zvětráním živců v rulách zdejších vznikají dosti značná ložiska kaolínová (hlíny porculánové), např. u Přímětic, Kravska a Mašůvek při Znojmě, kde rozdělena



Obr. 1. Rabštejn u Znojma.
(Rulová skála nad Dyjí.)

jsou vrstvami křemennými na pásma břidličnatá. Ložiska tato dávala dlouho látku hlavně mor. fayenci (Vranovský wedgewood, Kravsko) a později i porculánu (Přímětice, Kravsko), ovšem s příměskem jiných hlin. Amfibolity jeví se hlavně jižně Tvořiraze; zvětráním amfibolu vznikly železné rudy, na které se dolovalo na některých místech se skrovným úspěchem. Prahorní

vápenec tvoří mocnější vložku jen od Čížova směrem k Hardeggu. Za to vyskytují se kolem Želetic a Domčic a západně Znojma útržky břidlic hlinitých, a k Oleksovicům skoro přesahuje nejjižnější cíp syenitově žulového masivu Brněnského, který tu nabývá rázu granulitové žuly. V okolí Jevišovic, Černína a Bojanovic vystupují dosti mocně i hadce.

Z mladších útvarů nejzajímavější jest ostrůvek permský mezi Tasovicemi a Načeraticemi východně Znojma, který vyniká nad okolní vrstvy miocénové a prozrazuje se červenou barvou na mnohých místech. Jest to na Moravě nejjižnější cíp pásma permského, které kolem Miroslavě na Krumlovsku mohutněji počínajíc, prostírá se směrem severovýchodním ke Krumlovu, Tišnovu, Letovicům a Mor. Třebové do Čech. U Tasovic tvoří několik kup, složených z červených břidlic a slídnatých pískovcův a také z arkos. Východní část okresní zaujímají mladší třetihory (miocén), jejichž západní hranici (k prahorám) tvoří H. Dunajovice, Těšetice, Znojmo a Šatov.

Miocén zdejší patří z větší části I. a II. stupni středomořskému[1]) a na mnohých místech jest pokryt vrstvami čtvrtohorními, tu a tam i vyššími pásmy miocénovými (vrstvami congeriovými), kteréž jsou vůbec nejvyšší vrstvou mladších třetihor a obsahují zkameněliny brakické. Vrstvy ty jsou jv. Hodonic a mezi Heřmanovem a Lechovicemi.

Ostatně jsou útržky miocénové leckde západně jmenované hranice uloženy i na rule, na př. mezi Mramoticemi a Citonicemi, mezi Únanovem a Kuchařovicemi a severně Rudlic.

Čtvrtohorní útvary starší jsou dílem nepravé žlutnice, tedy hlíny výšinné zvětráním prahor vzniklé (nad rulou) a písky, dílem pravé žlutnice kolem Dyje východně Znojma. Též písky jv. Znojma jsou čtvrtohorní.

Horopis.

Do Znojemska zasahuje vypnulina Českomoravská planinou Jevišovskou. Planina tato jest nízká, ale dosti rozlehlá, nejvyšší body její přesahují 300 m, průrvy a údolí řek klesají pod 200 m.

[1]) Srv. geol. poměry ve všeob. části, str. 99.

Nejvyšší vrchy jsou: Mikulovský kopec 364 m vých. Mikulovic, Horní hájek sv. Dunajovic 315 m, Deblínek jv. Únanova 355 m, na Dlouhých u Žerůtek 382 m, Příčník jv. Mašůvek 358 m, Velké pole jz. Lechovic 248 m, Hofberg vých. Oleksovic 271 m.

Nejvýše položená místa: Olbramkostel 365 m, Citonice 366 m, Mašovice 375 m, Pavlice a Podmole 418 m nad hladinou.

Nejníže položená místa: Strachotice 202 m a Krhovice 199 m.

Hornatá část okresní jest porostlá listnatými lesy, hlavně březovými, habrovými a dubovými. Zvláštností jsou lesy akátové. Ani jehličnaté lesy nejsou vzácné. Všechny lesy jsou dominikální.

Vodopis.

Dyje jest největší řekou v okrese. Na zemské hranici vstupuje na půdu okresní, kde hned tvoří pěkný ostroh, na němž se pnou zříceniny býv. lovčího zámku markrabského Hrádku (Neuhäusel). Teče nejprve východně malebnými údolími — údolí „Kostelního lesa“ 257 m nad mořem —, údolí „Devíti mlýnů“ (Neunmühlen) vyniká zvláštními krásami přírodními a bohatou vegetací. Od „Devíti mlýnův“ obrací se na sever, kde na půdě obce Podmole rozděluje viničnou trať „Schobes“ na dlouhou a krátkou (langer u. kurzer Schobes).

Na těchto vinicích daří se nejlepší moravské víno, zvané „šobeské“. Údolí „einsiedelské“ bývalo prý oblíbeným místem romanopisce a cestovatele Karla Postla (Charlesa Sealsfielda), rodáka z Popic u Znojma, jenž v údolí tomto má také pamětní desku.

Od Einsiedla teče Dyje severovýchodně ke Znojmu, kde pod Kraví horou (Kuhberg) obrací se přímo na jih. Po krátkém toku však již u Oblekovic vrací se na severovýchod, aby již u Stošíkoviček zase zaujala původní směr jihovýchodní. U Strachotic vstupuje na půdu okresu Jaroslavského. Vstupuje do okresu ve výši 257 m, vystupuje ve výši 192 m. V okrese celém žene veliké mlýny a vodní pily, zavlažuje bujné lučiny, úrodná pole a hlavně vinice. Znojemské světoznámé zelinářství nebylo by bez Dyje. Za jarního tání a za letních bouří nabývá

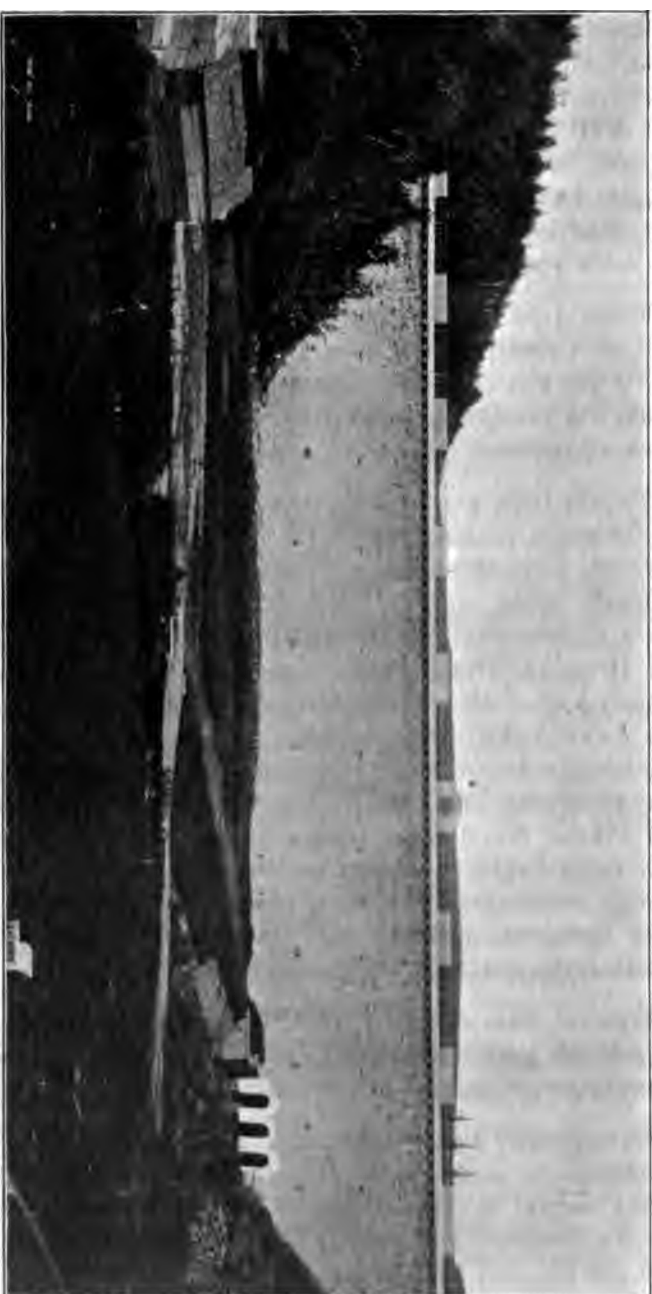
řeka hrozivých rozměrů, vylévá se z nízkých břehův a působí mnoho škod na polích a lukách, hlavně v Šaldorfě, v Oblekovicích, Bohumělicích, Stošíkovičkách, Milifroně, Tasovicích, a Krhovicích. Již od XVII. století vrchnost i rustikalisté marně se brání dyjským povodním budováním jezů, hrází a tarasův. Rozvodněná Dyje trhá jezy, podrývá a boří hráze a tarasy, unáší mosty a rozlévá se bez překážky. Za suchých i parných měsíců letních mívá místem velmi málo vody, místem vysýchá úplně.

Údolí dyjská až po Znojmo jsou zřídka přes 200 m široká, úbočí jejich jsou příkrá a lesnatá a zdvíhají se 120—200 m nad údolí. U Znojma přestávají překrásná údolí, neboť řeka vstupuje u Louky do rozsáhlé kotliny. Hloubka řeky jest velmi nestejná, nikde však nepřesahuje 3 m.

Přítoky Dyje, které protékají okresem, jsou po pravém břehu Danížský potok, pramenící se na Dlouhém vrchu u Hnanic, a potok Vrbovecký, které se spojují u Strachotic. Oba potoky bývají za léta téměř úplně suchy. Při Danížském jsou osady Hnanice, Šatov a Chvalovice; při Vrboveckém Vrbovec. Na levém břehu potok Hranický (Granitzbach), plynoucí malebným údolím mezi Znojmem a Hradištěm, pramenící se u Veskova; a hlavně Jevišovka. Jevišovka vyvěrá v okrese Budějovském u Martínkova, teče jihovýchodně a přijímá po obou březích hojně přítokův. Potoky po pravém břehu ústící: Kravecký spojený s Mramotickým ústí u Plavče, Těšetický u Lechovic; po levém břehu: spojené potoky Zvěrkovský a Hostimský slovou Střeličkou a ústí u Jevišovic, Višňovský potok (také Křepičkou zvaný) ústí u Prostoměřic, Skalička u Lechovic, a Mackovický ústí nad Hrušovany. Jevišovka vtéká do Dyje pod Hrušovany u Drnoholce.

Rybníků bylo druhdy hojně. Na panství Jevišovském na př. bylo jich 34 ještě za století XVII., dnes však na jména jejich upozorňují pouze názvy tratí neb ústní podání.

Bývalý veliký Horní Únanovský rybník byl spuštěn již r. 1628 a proměněn na louky, které spojeny s Únanovským dvorem. Podobně ostatní rybníky časem se měnily na louky, zelnice a pole. Na Jevišovském panství mívali také zvláštní rybníky, určené jen na tření kaprův. Kromě toho bylo na panství ještě 5 sádek.



Obr. 2. Hráz přes Jevišovku u Jevišovic.

Nyní jsou jen veliký rybník u Plenkovic a „Šimberský“ u Olbramkostela. Oba mají hojně ryb a vodního ptactva. R. 1880 byl založen rybník v Domčicích. Z rybníků panství Jevišovského zachovaly se dosud jen tři u Bojanovic, z nichž Jankovec — bývalý Jankovský — jest největší a nejrybnější.

Krajinný ráz.

Znojemský okres jest v severní a západní části značně lesnatý. Lesy listnaté střídají se s jehličnatými. Buky se nepěstují skoro vůbec, za to jsou četné lesy dubové, habrové, březové, akátové; v lesích jehličnatých vidíme nejvíce borovice, ale také smrky, a modříny. Rozsáhlé lesy tvoří lesní trati panství jevišovského, plavečského a znojemského. Zejména stráně řeky Dyje a jejích přítoků porostlé jsou hustými lesy, ze kterých holá skaliska vodami vymletá vyčnívajíce, dodávají rozkošným údolím rázu romantického; patříť poříčí Dyje od Vranova po Znojmo mezi nejmalebnější kraje moravské. Krajina jižně Znojma jest bohata úrodou zeleniny, ovoce a vína; veškera půda, pokud možno, zabrána jest polním hospodářstvím; lesy zůstaly toliko na místech příliš písčitých.

Zvláštního rázu dodávají krajině okolo Znojma vinice a pole osázená zeleninami: jsou bohata okurkami, rajskými jablky, petrželí, mrkví, celerem, melouny; jinde střídají se vinohrady se žírnými lány, osetými žitem, výbornou pšenicí a kukuřicí neb osázenými zelím, brukví a řepou.

Podnebí.

Znojemský okres, zvláště část jeho jižní a východní, patří mezi nejteplejší na Moravě. Celkem platí o této oblasti klimatické poměry pozorované na stanici Lechovské. Průměrná roční teplota 8·8° C, nejvyšší teplota 39° C, množství vodních srážek do 50 cm; dnův úplně jasných bývá v roce asi 30, zcela zamračených 65, síla větrů jest 3·4. V oblasti severní a západní panuje podnebí drsnější. Průměrná roční teplota nepřesahuje 7° C a nejvyšší 37° C: vodních srážek bývá tu 55 cm, jasných dnů 56, úplně zamračených 75, síla větrů asi 2·8.

Květena.[1])

Okres náleží botanicky k části Moravy, již Čelakovský v „Anal. květené“ označuje Mpj, t. j. Morava prostřední a jižní; část poměrně nízká a velmi malé množství srážek (pro Znojmo asi 400 mm ročně), tedy podnebí teplé a suché. Jest tudíž květena sev. části Dolních Rakous celkem též květenou Znojemskou. Celý okres jeví sklon od sz. k jv. Prahorní část sz. (česká) je vyšší, chladnější, méně úrodná a tudíž i rostlinstvem chudší než třetihorní část jv. (německá).

Sz. části (a přiléhající tím směrem okresy Vranovský a Mor. Budějovský) jest typický les a pěstování obilí; jv. části (a též okres Jaroslavský) pěstování cukrovky, vinné révy, zelenin (zvláště okurek) a ovocného stromoví.

Les je tu po většině jehličnatý, hlavně smrkový, modřínový a borový. Mimo borovici obecnou (Pinus silvestris) pěstuje se tu hojně borovice rakouská čili černá. Jest zajímavo, že na j. kamenitém svahu údolí dyjského — mezi Znojmem a Vranovem — borovice jsou vyvinuty úplně jako horské kleče; snad působením silného a stálého větru. Z listnatých stromů sluší uvésti dub a habr; v novější době sázejí trnovník neb akát, jemuž se tu jako stromu i jako křovině daří výborně. Z obecných stromů chybějí jedle a buk. K nejpěknější ozdobě vyšších lesů patří brambořík (Cyclamen europaeum). Zasluhuje zmínky, že tu není rozsáhlejších lesních luk. Též jinde hojné a nápadné rostliny hruštičkovité (Pirolaceae) a vstavačovité (Orchideae) chybějí zdejším lesům a lukám. Vstavač obecný je zde ovšem hojný, ale jen na suchých, travnatých stráních. Z obecných stromův ovocných pěstuje se hojně třešeň; ze vzácnějších často a se zdarem broskev, mandle, merunka a fík.

Botanicky nejbohatší kořist mají: 1. kamenité a křovité stráně roklinatých údolí, na př. Dyje a Jevišovky; 2. cesty, vyschlé příkopy, meze, rumiště a vůbec suchá a pustá místa v obcích i mimo ně.

Křovinami jsou tyto stráně bohaty velmi a připomínají Kahlenberka a Bisamberka u Vídně a údolí dunajského (Wachau). V nejpestřejší směsici střídají se tu: svída, dřín, řešetlák, brslen obecný a bradavičnatý, krušina, klokoč, bankyta (ptačí chléb),

[1]) Napsal p. prof. Max. Novák.

kalina, ptačí zob, bez obecný i červený, muk, břek, skalník, babyka, líska, hloh a j. Z popínavých hlavně plamének (Clematis vitalba) a z ovíjivých chmel tvoří tu místy takřka neproniknutelné houštiny. Z četných bylin, které zdobí tyto keřnaté stráně, jmenujeme pouze třemdavu (Dictamnus albus), bělozářku (Anthericum racemosum), lilii zlatohlavou (Lilium martagon), hvězdnici chlumní (Aster amellus), medovník (Melissa officinalis) a chrpu chlumní (Centaurea axillaris). Nejpěknější jsou křoviny na podzim černou a červenou barvou svých plodů, žlutou, hnědou, červenou a fialovou barvou listův.

Místa keřům příliš strmá a kamenitá odívají s jara jakoby zářicím zlatým rouchem nesčetné trsy tařice skalní (Alyssum saxatile), místy roste koniklec, později česnek žlutý, netřesk žlutý, který kvete zřídka, svými růžicemi a výhonky však mnohdy pokrývá velké prostory, květel kručinkolistý (Linaria genistifolia), četné okoličnaté, na př. sesel (Seseli glaucum), prorostlík obecný (Bupleurum falcatum), křižaté, na př. dvojštítek (Biscutella laevigata), složnokvěté, na př. řebříček sličný (Achillea nobilis). Pozdě na podzim, asi v září, rozvíjí své žlutozelené květy rozchodník velký (Sedum maximum).

Z vodních rostlin dyjských nad Znojmem je nevšední pryskyřník říční (Ranunculus fluitans), jehož tmavozelené trsy místy pokrývají takřka celý povrch rychle tekoucí Dyje a za léta ji zdobí množstvím bílých květův. Pod Znojmem, kde Dyje místy se velmi šíří a roztéká po mělkých březích, ustupuje pryskyřník říční jiným rostlinám. K nejpěknějším náleží růžový šmel a růžové rdesno obojživelní (Polygonum amphibium). Břehy dyjské zdobí vratič, mydlice, pupalka, zlatobýl pozdní (Solidago serotina) a svlačec větší (Convolvulus sepium). V čisté vodě Hranické jsou nápadny četné, nachově červené řasy (žabí símě — Batrachospermum).

Květena úhorová je zajímava spíše odborníkovi než laikovi. I laik povšimne si některých lilkovitých, jako blínu a durmanu, u nás velmi hojného a nápadného svými krásnými, velkými, bílými květy a velkými ostnitými plody; některých drsnolistých, na př. piply (Nonnea pulla) s temně hnědočervenými květy a pilátu (Anchusa officinalis) s temně modrými květy; a rytovitých (Reseda lutea a Reseda luteola). Velmi hojná jest máčka polní

neb královské zelí (Eryngium), zdánlivě podobná bodláku, ve skutečnosti však rostlina okoličnatá.

Pyskaté rostliny mají hojně zástupců počtem i druhy. Nejkrásnější, ale poměrně vzácný jest medovník (Melissa officinalis).

Z chorob rostlinných buďtež tu aspoň uvedeny: 1. nápadné znetvoření většiny našich smrků, způsobené hmyzem (Chermes abietis) a vyznačené šiškovitými nádory; 2. velké, tmavé, okrouhlé skvrny na listech takřka všech javorů, způsobené plísní.

Protože ve Znojmě je dokonalé zahradnictví, setkáváme se i s četnými uprchlíky ze zahrad a parků ve volné přírodě. Tak na př. se nalezl v poli za městem známý pěkný svlačec zahradní — povijnice nachová (Ipomaea purpurea) — původu amerického, ovíjející se kol mléče polního (Sonchus arvensis).

Květenu Znojemskou zpracoval nejpodrobněji Oborný, pokud byl professorem na Znojemské německé reálce. („Flora des Znaimer Kreises“ a j.)

Zvířena.[1])

Odvislá jsouc od rostlinstva, které jest určeno půdou a podnebím, vyniká zvířena okresní druhy nejrozmanitějšími a množstvím některých rodů v celé oblasti středoevropské. Vysočina jihočeská přechází tu do pahorkatiny středomoravské a dolnorakouské a do nížiny řeky Dyje. Tím jest podmíněn pestrý ráz živočišstva zdejšího.

Zbytky jelenů dříve četných jsou na vymření; jen místy chová se jelen v oborách. Též srnců jest pořídku; neníť tu rozsáhlých lesův. Zajíci pro čilé zelinářství, sadařství a vinařství trpí se jen v skromném počtu. Za to roklinatá a skalnatá údolí Dyje a jejích přítoků poskytují bezpečné skrýše četným liškám, jezevcům a ostatním kunovitým dravcům. Velké množství hrabošův a syslův obývá část hrubé a písčité půdy, jež má ráz dolnorakouské pahorkatiny.

Nejzajímavější jest ptactvo. Není tu velkých dravců, za to jsou četni menší jejich příbuzní, zvláště jestřábi a krahujci. Ještě četnější jsou poštolky, káně obecné a v zimě káně rousňáci. V údolí dyjském hnízdí sovy a na strmých skalách v několika párech výr. Dodávají zvláštního rázu krajině, a jest jich velmi

[1]) Napsal p. vrchní kontrolor L. Siegel ze Znojma.

mnoho. Zajímavo jest hnízdění tetřívka v nejbližším okolí města Znojma; jest to poslední etapa z jihočeské vysočiny; nebylo ho tu ještě před nedávnem. Koroptve ozobávají prý hrozny a tím velmi škodí vinohradům. Proto je lid pronásleduje tou měrou, že jich ubývá neustále. Vrány popelavé svým množstvím (některá skaliska v údolí dyjském jsou pojmenována dle nich) a straky jsou význačny zdejšímu kraji.

Hojnost proudící vody, potůčky, říčky a Dyje tekoucí zde skalnatým, jinde zas tichým údolím, porostlým křovinami, hájky a lesy, rozsáhlá žírná pole, malé lučiny a vinohrady s přečetnými stromy ovocnými, rybníky a háje, kontrast podnebí — to vše jest lakadlem hojného počtu opeřenců, pěvcův. Náš koutek jest rájem těchto milých tvorů, kteří zde mají všechny podmínky šťastného bytu. Hornatinám typický skřivan lesní, konipas horní a sýkorka parukářka žijí v sousedství s bělořitem obecným, s linduškou rolní a strnadem zahradním, typickými vinicím a suchým žírným polohám. Hojní jsou též drozd obecný a slavík. Nejlepší naši zpěváci, totiž pěnice, zvláště pěnice černohlávky a pěnice španělské, oživují svým zpěvem půvabnou krajinu; i sedmihláskové, lindušky lesní a četní ostatní malí zpěváčkové. Zvláštností jsou kolonie hnízdících kvíčal v bažinatých hájích u řeky Dyje a u potoka Jevišovky a kolonie břehul v kolmých stěnách hlinitých poblíže stanice Božické.

V hustém podrostě skrývá se jejich soused rákosník říční (Locustella fluviatilis). Ťuhýci, zvláště ťuhýk menší a dosti četný ťuhýk rudohlavý jsou nápadni svým množstvím; též mucholapky, zejména mucholapka bělokrká. Mimo rákosníka říčního křičí blíže Dyje a nevelikých rybníků s jara rákosník velký a rákosník menší. Ve vrboví, porostlém divokým chmelem a kopřivami, zpívá posměváček — rákosník bahenní. Konipas žlutý ve značném počtu obývá tučné vlhké louky. Sem tam někdy se usídlí ve skalinách údolí Dyje párek drozda skalního a kolem něho několik párků rorýsův. Krásný mandelík obývá v hojném počtu a zdobí některé lesíky. Ani žluva a kukačka nejsou ptáky vzácnými; zřídka objevuje se ve východní části okresní, v rozsáhlých polích drop malý. Divoké kachny a v menším počtu i jiné vodní a bahenní ptactvo oživují menší rybníky, nádržku vodní u Jevišovic a řeku Dyji. Rozšířené pěstování třešní láká množství dlaskův.

Ještěři a hadi jsou četní, zvláště krásná ještěrka zelená ve skaliskách a vinohradech. Z hadů jest druh Coronella austriaca mnohem hojnější než užovka obecná (Coluber natrix). Okres jest bez jedovatých hadův. Lid arciť druh hada zvaného Coronella austriaca, zmiji poněkud podobného, má za skutečnou zmiji jedovatou, a buďto uteče před ním, nebo jej zabije.

Nápadno jest velké množství mloků (Salamandra maculosa), dle nichž Znojmu blízké romantické údolí jest pojmenováno (Salamanderthal).

Rybářství mimo pěstování kaprů v některých rybníčkách jest úplně ladem. Množství pramenů s čistou a chladnou vodou, řeka Dyje a do ní tekoucí potoky čekají na povolané činitele, kteří by v nich pěstovali vzácnější druhy, hlavně pstruhy. Podmínky k výnosnému chovu ryb jsou příznivy zvláště.

Raci morem račím v Dyji vyhynuli úplně, za to v Jevišovce a v jiných potocích jsou dosud ještě četni.

Ze slimákův a hlemýžďů, zde vůbec četných, jest nejhojnější velký hlemýžď obecný (Helix pomatia) v našich vinicích. Motýlové jsou velmi hojní. Keřnaté a kamenité stráně údolí dyjských hostí překvapující množství pestrých baboček. Z jiných denních motýlů sluší připomenouti černožluté otokárky a jasoně (Doritis Apollo). Velcí lyšajové jsou tu zastoupeni četně, mezi nimi i smrtihlav (Acherontia Atropos). Z větších přástevníků nápadně hojný jest největší náš motýl martináč veliký (Saturnia pyri).

Lesy za posledních let se vysazují modříny, jimž však ani půda ani podnebí nesvědčí valně a proto nejen neprospívají, nýbrž i zakrňují a usychají. Na chorých stromech výtečně prospívá v převelikém množství a tím ovšem dovršuje jejich záhubu malý mol modřínový (Coleophora laricella). Tohoto mola pronásleduje neúnavná sýkorka parukářka.

Z brouků zasluhují zmínky střevlíci, na písčité půdě švižníci (Cicindelideae), na květech, hlavně na růžích, zlatohlávci (Cetonia), v dubových křovinách a lesích tesařík obrovský (Cerambyx heros) a roháč, na révách malý, ale pěkný nosatec révový. Mezi muchami zasluhuje povšimnutí moucha třešňová (Sphilographa cerasi), jejíž larva způsobuje hnití třešní, čímž za některých let zničí všechnu úrodu, kraji nad jiné důležitou. Ze zdejšího suchého a teplého podnebí jest zajisté pochopitelno, že jest zde velké množství sarančat a kobylek. Zdejší vinohrady vyznačují

se kudlankou nábožnou (Mantis religiosa), náležející již spíše fauně jihoevropské než středoevropské. Připomenouti sluší ještě poslední dobou zhoubně se rozšiřujícího révokaza (Phylloxera vastatrix), pohromu našeho kraje.

---

2. Osazování krajiny.

Přehled prehistorických nálezův.[1])

Ve žlutce diluviální vyskytují se často kosti zvířat předpotopních. Nejbohatší nálezy takovými jest cihelna v Leskách u Znojma, kdež kromě četných kostí mamutích a z předpotopního koně i jelena nalezen byl též stkvostný paroh sobí.

Neznáme dosud památek, dle nichž bychom mohli souditi o přítomnosti člověka diluviálního na Znojemsku.

Ale jsou zde hojné památky po lidech z mladší doby kamenné. — Hlazené nástroje kamenné nejrozmanitějších tvarů jsou roztroušeny téměř po celém okrese, a nejčastěji vyskytují se neprovrtané sekyrky, dlátka, podlouhlé, úzké, kopytům podobné klínky a trojhranné mlaty s dírkami pečlivě vyvrtanými. Vzácnější jsou motyky s ostřím příčně k vývrtu postaveným, ozdobné šestiboké a sekyrové mlaty a kulovité palcáty. Že nástroje tyto vyráběny byly na místě, seznáváme z nedodělaných nástrojů, v jejichžto nedovrtaných děrách vyčnívají kuželovité čípky.

Jako naleziště hlazených nástrojů kamenných zaznamenáváme: Bojanovice, Černín, Citonice, Domčice, Horní Dunajovice, Hodonice, Hradiště nad Znojmem, Hnanice, Jevišovice, Kravsko, Kuchařovice, Mansperk, Hluboké Mašůvky (v trati „Širokém" na pravé straně silnice do Bojanovic nalezen stkvostný šestiboký sekyrový mlat z ušlechtilého hadce zeleného), Mašovice, Mikulovice, Milifron, Mramotice, Němčičky, Olbramkostel, Oleksovice, Pavlice, Plaveč, Plenkovice, Podmole, Přímětice, Rudlice, Střelice, Suchohrdly, Čejkovice, Těšetice, Tvořiraz, Únanov, Veskov, Vevčice, Vranovská Ves, Vrbovec, Výrovice, Znojmo a Želetice.

Jámy neolithické s hrubými i jemnými střepinami, jejichž ozdoby byly z hrubých, prsty neb nehty vytlačených jamek anebo

---

[1]) Napsal pan notář Jar. Palliardi.

z mělkých dolíčků vrytými přímkami spojených, byly objeveny v cihelně Schillerově u Šatova a u Mašovic, kdež vedle hliněného zboží nejstaršího rázu vyskytly se též střepiny s ozdobami vypíchanými. Podobné sidliště jest u školy v Horních Dunajovicích; rozsáhlá osada neolithická v Loydlově cihelně u Hodonic, obě s význačnou keramikou tečkovanou. U Hodonic nalezen jadeitový klínek. Důležité sidliště objeveno za stavby zemské robotárny na Znojemských Novosadech. Vedle keramiky nejstaršího rázu nalezeny zde četné střepiny jemnější červenými, bílými, žlutými a hnědými hlinkami pestře pomalované, zlomky sošek hliněných, pěkné nástroje kostěné i kamenné a p. — Sem patří také jámy a vrstvy kulturní v Milifroně, největší část nálezů ze „Starého zámku“ u Jevišovic a některé nálezy ze spodní vrstvy na hradě Znojemském.

Nejstarší předměty kovové na Znojemsku jsou z pravidla z mědi nebo bronzu cínem velmi chudého (0·55—2%); u Tvořiraze vykopána velká plochá sekyrka měděná, u Vevčic v poloze „na Babách“ hrubá plochá sekyrka a malý obušek, oba měděné, a na „Rudě“ u Plavče měděná motyka uherského rázu (nyní v mor. zem. museu).

Hroby z nejstarší doby bronzové jsou vesměs hroby se skrčenými kostrami; hroby takové byly objeveny v cihelně u Těšetic. Kovových milodarů v nich nebylo, jenom různé nádobí hliněné, rozdílné od nádob z ostatních pohřebišť se skrčenými kostrami, ale tvarem připomínající nejstarších typů doby bronzové.

Na ostatních pohřebištích se skrčenými kostrami nalezeny nejvíce drobné nádobky velmi význačných tvarů, pak jednoduché rázovité předměty bronzové, jako kroužky z podvojného drátu, stočené jehlice s hlavicí svinutou do trubičky, pak malé trojhranné dýky s nýtky, jimiž byla připevněna rukověť. Taková pohřebiště se skrčenými kostrami byla zkoumána v Oblekovicích, Vrbovci, Kyjovicích, H. Dunajovicích a na Novosadech ve Znojmě. Starší době bronzové patří též kostrové hroby v cihelně u Borotic a nepochybně i záhadná skupina mohyl s kostrami (po způsobě kurhanů).

Jámy z doby bronzové vyskytly se u pohřebiště se skrčenými kostrami v Oblekovicích, v cihelnách Hodonických, ve Vrbovecké a u Těšetic, na „Rabštejnkách“ u Žerotic, u „sv. Marka“ u Mikulovic. Spodní vrstvy na hradě Znojemském daly vedle

typických nádob starší doby bronzové z dvojitého drátu stočený kruh bronzový, zcela podobný kruhům ve hrobech se skrčenými kostrami, a hromadný nález 70 velkých otevřených a na obou koncích do oušek zatočených kruhů, udělaných z bronzu s málo cínem.

Podobný nález z 18 kruhův a 2 plochých sekyrek (palstavů) byl učiněn v Burkholci u Suchohrdel. Mladší poněkud jest hromadný nález Borotický (6 spirálových náramků, 2 páry vrytými vzorky okrášlených plechových manšet a malé sekyrky velmi starožitného tvaru, bez laloků̊v. — Všecky tyto předměty jsou z mědi, jejížto lučební rozbor vykázal jen nepatrné součástky (cínu jen 0·55% a železa 0·85%).

Spirálové náramky podobné Borotickým nalezeny též ve Znojmě (jsou v zemském museu v Brně).

Do starší doby bronzové počítáme nálezy kružců bronzových od Výrovic a Chvalovic.

Z pozdější pokročilé doby bronzové jest málo nálezů: u Mikulovic v trati „Spáleništi“ nalezena stkvostná sekera bronzová se schůdkem, a u Oblekovic žárové hroby s popelnicemi puklicovými, s masivními otevřenými náramky podoby C, s bohatě vzorkovaným náramkem s podélným žebrem a s jehlicí ze čtyřbokého drátu do ouška svinutou. — Hroby tyto hlásí se ku starším mohylám jihočeským a byly nepochybně pokryty mohylami.

Mladší době bronzové náleží též hromadný nález Únanovský (18 uzavřených, vrytými čárkami ozdobených kroužků bronzových).

Ve spodních vrstvách na hradě Znojemském, na „Starém zámku“ u Jevišovic a v jamách kulturních v cihelnách u Hodonic, Šatova a u Hnanic, pak v jamách u Tvořiraze nalezeno mnoho střepin z nádob, známých z polí popelnicových rázu slezského. — U Tvořiraze v trati „u Lisovny“ objeven též hrob popelnicový, v němž kromě pěkných nádob rázu slezského nalezen hladký prsten bronzový.

Kultura galská je zastoupena kostrovými hroby „na Rabštejnkách“ u Žerotic a v obecní cihelně u Hlubokých Mašůvek, pak keltickým penízem stříbrným (napodobením tetradrachmy Filipa Makedonského) u Lechovic nalezeným. Vzácné jsou památky kultury římské a provinciálně římské. Nejstarší jest denár rodiny Postumiovy z dob republiky, vyoraný u Borotic.

Z doby císařské jsou mince: peníz Neronův u Tasoviček, denár Vespasianův u Čejkovic, denár Trajanův u Sedlešovic, pak denár Gordiánův a měďák Konstantina Velikého ve Znojmě.

V trati „Dolních loučkách" u Domčic vyorána bronzová fibule nejstaršího rázu provinciálně římského, později objeveny tam jámy se zbytky kulturními téhož rázu, a na protějším vinohradě nalezen pěkný bronzový náramek s paličkovitými konci třapcům podobnými. — Vrstvy kulturní s tuhovitými střepinami z téže doby nalezeny v Oblekovicích, pak v cihelně v Leskách u Znojma.

Do prvních století po Kr. náležejí též popelnicové hroby na Hradišti sv. Hippolyta. Na tomto pohřebišti nalezeny v pouhé zemi baňaté, dílem velmi hrubé, z volné ruky urobené, dílem pak na kruhu hrnčířském udělané hrnce, obsahující hrubší kusy nedopálených kostí lidských, hlinou ze žároviště promíchané, zlomky drobných předmětů železných a ozdobených věcí kostěných, pak kousky vonné pryskyřice.

V mor. zem. museu jsou zajímavé starožitnosti, nalezené r. 1870 na Znojemském nádraží (ozdobený kostěný hřeben, barevné korály, stříbrné a pozlacené ozdobné články, pak drobná bronzová spinadla podoby ptačí z doby stěhování národů).

Spodní vrstvy vnitřního valu na Hradišti sv. Hippolyta obsahovaly střepiny z nádob, pošlých z prvních století po Kr. V hořejších vrstvách téhož valu objevena hliněná pec hrnčířská s okrouhlými závažími, pak s nádobami rázu hradištného. Střepiny z nádob takových jsou hojné též na vnějším valu téhož hradiště jakož i na pozemcích mezi vnějším a vnitřním valem, kdež bylo vyoráno také několik párů ručních mlýnů (žernovů).

Všechny nálezy z hořejších vrstev na hradě Znojemském jsou také rázu hradištného.

Jámy se zbytky kulturními, obsahující výhradně keramiku rázu hradištného, jsou v cihelnách Hodonických, pak za humny u Tvořiraze.

Kostrové hroby s ꝏ kroužky, z nichž nejmladší jsou z polovice XII. věku po Kr., byly objeveny u školy v Hor. Dunajovicích a u kostela v Mikulovicích. — Téhož rázu jsou hroby kostrové v cihelně ve Starém Šaldorfě u Znojma.

Osady.

V okrese jest hodně osad zaniklých. Nejvíce z nich zaniklo válkou Matyáše Korvína s Jiřím Poděbradským r. 1468. Zaniklé osady jsou: Čejkovice u Oleksovic, Popovice u Tasovic, Němčice u Jevišovic, Unzersdorf u Šatova, Bělina, Čéhost (Záhvozd, Chegost) a ves Uherská v místech nynějšího Znojma, Gnast u Dyjákoviček, Český, Hypice a Telčice u Podmole, Vlkov u Podmole, Německé Borotice u Borotic. V pojednání o jednotlivých osadách, v jejichž území leží pozemky zaniklých osad, jest obšírnější řeč o každé zvlášť. Po některých zaniklých osadách zachovaly se na památku samoty: Nesslowitzer Mühle, jako poslední zbytek zaniklých Nesulovic u Strachotic, Němčický dvůr po zaniklých Němčicích u Střelic blíže Jevišovic, Gnasterhof (dvůr u Dyjákoviček), jako památka bývalého Gnastu. Jiná jména dochovala se dnešním dnům v pojmenováních tratí; „Bowitzfeld" připomíná zaniklé Popovice u Tasovic, „kurze und lange Schankwitzäcker" zaniklé Čejkovice u Oleksovic, trať „Psáry" u Tvořiraze zaniklé Psáry nebo Psáře. V místech nynějších Vítonic stávaly ještě r. 1349 dvě osady, Libnice a Vítonice, které se spojily v jednu. Tím zanikla osada Libnice nejen v přírodě, ale dle jména. (Z. d. in unam redactae sunt villae Libnicz et Witonicz ad annum 1349.) Mnohé osady válkami zanikly za dob pozdějších, ale byly založeny znova: Žerůtky, Hostěrádek, Derflice a Načeratice.

V XVIII. století byly konečně založeny nové osady obyčejně právem emfyteutickým, rozpuštěním panských pozemkův a dvorův. Tak vznikly Ječmeniště (Gerstenfeld) r. 1787, Heřmanice (Hermannsdorf) r. 1788, Kasárna okolo r. 1800, Čejkovice (Schakwitz) r. 1711, Mansperk r. 1779, Filipovice r. 1785, Mšice (Mausdorf) r. 1785.

Osady starého založení bývají obyčejně uspořádány tak, že grunty jsou vnitř osady, chalupy pak po krajích. Nově vystavěné chalupy jsou také místem roztroušeny mezi grunty. V některých obcích má každý grunt zahradu a humno. Na humnech bývají obyčejně stodoly. Některé tvoří dlouhá návsí — Želetice, Bantice, Citonice, Oleksovice; jiné okrouhlé — Mikulovice; největší část obcí je rozházena bez ladu a skladu.

Kostel stává za osadou: v Žeroticích, v Únanově, v Hor. Dunajovicích, v Něm. Kounicích; zřídka uprostřed osady: v Mikulovicích, v Černíně, v Mašůvkách, v Dyjákovičkách nebo při konci osady: v Želeticích, v Citonicích, v Jevišovicích a v Tasovicích.

Výstupků před domy není. Zahrádky před domy jsou od nepamětných dob v málokterých obcích, za to nově se zakládají skoro v každé dědině před domy, kde jest jen trochu možno. V německých obcích jsou domy naličeny vně zvláště okolo dveří a oken pruhy bílým vápnem, ostatek na žluto, červeno nebo zeleno. V českých osadách líčí se domy nejvíce na bílo. Za to však dosti zhusta malují se mezi okny neb okolo oken všeliké prosté ornamenty, obyčejně modré.

O místních jménech.

Nejstarší osady jsou založení slovanského, o čemž svědčí jména jejich. Největší část jejich, jako vůbec na Moravě, jest patronymická. Bohunice — Bohuň, Bojanovice — Bojan, Borotice — Borota, Bohumělice — Bohumil, Čejkovice — Čajek, Černín — Čerňa, Citonice — Citoň, Dunajovice — Dunaj, Dyjákovice — Dyják, Hodonice — Hodoň, Havraníky — Havran, Chvalovice — Chval, Jevišovice — Jeviš, Kyjovice — Kyj, Kuchařovice — Kuchař, Lechovice — Lech, Načeratice — Načerat, Přímětice — Příměta, Plenkovice — Plenek, Prosiměřice — Prosimír, Mramotice (původně Mravitice) — Mravita, Mramota, Sedlešovice — Sedleš, Strachotice — Strachota, Těšetice — Těšata, Tasovice — Tas, Želetice — Želeta, Žerotice a Žerůtky — (Žirota), Žerota, Vítonice — Vítoň, Mikulovice — Mikul, Pavlice — Pavel (Pavlík), Mašovice a Mašůvky — Mach, Krhovice — Krh, Oleksovice — Oleksa, Výrovice — Výr.

Přezdívkami jsou Nesechleby a Suchohrdly. Novější původ mají osady Olbramkostel, Popice, Milifron, Nový Šaldorf, Derflice.

Dle zaměstnání obyvatelů Střelice. Možno však, že jména Střelice a Rudlice jsou také patronymická.

Dle přírody vzata jména Kravsko, Vrbovec, dle polohy Podmole, nově založené Ječmeniště, Znojmo (viz výklad v Glossáři).

Místa nového založení jsou nazvána ponejvíce po zakladatelích: Filipovice (Philippsdorf), Mansperk, Heřmanice (Hermannsdorf); Ječmeniště (Gerstenfeld) dle polohy, podobně Vranovská Ves (Frainersdorf), dle polohy blíže Vranova (Frain).

Hradiště sv. Hippolyta nazváno dle komendy řádu německých křižovníků s červenou hvězdou: „U sv. Hippolyta“ (Mons Sti. Hippolyti, Pöltenberg).

Do němčiny překládána jména různým způsobem:

a) překlad německý nemívá ničeho společného se jménem původním: Hostěrádek — Fischhäusel, Louka — Klosterbruck, Strachotice — Rausenbruck;

b) české jméno nejprve znetvořeno, pak mu dána významnější německá forma: Vrbovec — Urbau, Nesechleby — Esseklee, Sedlešovice — Edelspitz, Suchohrdly — Zuckerhandel, Tvořiraz — Durchlass;

c) český zvuk upraven mluvícímu orgánu německému, znetvořen pouze: Bohumělice — Pumlitz, Citonice — Edmitz, Dyjákovičky — Klein Tajax, Hnanice — Gnadlersdorf, Kyjovice — Gaiwitz, Krhovice — Gurwitz, Kuchařovice — Kukrowitz, Přímětice — Brenditz.

Některá německá jména naopak změněna na česká buď a) správným neb nesprávným překladem: Philippsdorf — Filipovice, Mausdorf — Mšice, Hermannsdorf — Heřmanice, Wolframitzkirchen — Olbramkostel, Gerstenfeld — Ječmeniště, Frainersdorf — Vranovská Ves; b) přizpůsobením mluvidlům: Dörflitz — Derflice, Mühlfraun — Milfron neb Milifron, Mansperk.

Hrady, zámky, tvrze, městečka, fary.

Původně skoro všechny osady (mimo osady nejnověji založené) byly samostatnými panstvími, statky; každé panství mělo nejen dvory, nýbrž i tvrz aneb hrad, sídlo majetníkovo.

Hrady. Nejstarším a nejlepším hradem byl v dějinách velmi často připomínaný knížecí hrad Znojemský, původně sídlo a ústředí župních úřadův úkrají Znojemského, později sídlo údělných knížat Znojemských aneb purkrabí jejich.

Později vznikl a nabyl jména v dějinách hrad Jevišovský (druhdy tam, kde se nyní říká „na starých zámcích“), sídlo to starého rodu pánů z Kunštátu (a z Jevišovic). Zvláštního, hrozného lesku dodal hradu p. Hynek Suchý Čert z Jevišovic, svou dobou přední rušitel zemského míru a pověstný přívrženec Prokopův, jenž se Sokolem z Lamberka zajížděl na lup daleko za hranice.

O hradu Lapikuse, jehož dosti rozsáhlé zříceniny spatřujeme v lese mezi Plavčem a Mašůvkami, neumíme bohužel dnes udati nic podrobného. V jediné zmínce z konce XV. stol., kterou

jsme o něm shledali v knihách půhonných, jmenuje se „hrádek Lapikus“. Tehdy náležel pánům Vajtmilnarům ze Žerotic.

O zřícenině nad Němčičkami, která nedávno barbarskou rukou (prý z obav, aby se nesřítila) byla snesena skoro až k základům, věříme s Volným, že byla pouze strážnou věží Němčické tvrze.

Tvrzí bylo více nežli hradův.

Za XIII. stol. byla tvrz v Žeroticích, za XIV. stol. v Dunajovicích, za XVI. a XVII. stol. známe tvrze v Oleksovicích a Těšeticích. R. 1350 čteme o tvrzí v Plenkovicích, r. 1505 v Krhovicích, r. 1408 v Tvořirazi, r. 1512 v Kyjovicích, r. 1390 v Plavči (za XIV. stol. slove hradem), r. 1538 na Hradišti sv. Hippolyta. Teprve r. 1826 byla pobořena tvrz v Černíně.

Zámky, ponejvíce sídla vrchnostenská, byly aneb jsou dosud v Jevišovicích, Přímětících, Kravsku, Mikulovicích, Plavči, Tvořirazi, Dunajovicích, Bohunicích, Lechovicích, Želeticích, Milifroně. Bližší zprávy u jednotlivých obcí.

Abychom vysvětlili zjev, že v tak velikém okrese, jako jest Znojemský, shledáváme jen poměrně nepatrný počet hradů, tvrzí a zámků, podotýkáme, že v minulých stoletíeh skoro dvě třetiny panství náležely různým řádům, které sídlíce v mateřských klášteřích, nebudovaly ani hradův ani tvrzí. Tak statky bohatě nadány byly klášter Lucký, proboštství Hradištské a proboštství Olbramkostelské, kláštery sv. Kláry a sv. Kříže (klarisek, nyní zrušený, a dominikánský) ve Znojmě, později za stol. XVII. i kollej jesuitská u sv. Michala tamže.

Panství byla tedy nejvíce řeholního poddanství, premonstrátů Luckých, klarisek a dominikánů Znojemských, křižovníků s červenou hvězdou na Hradišti sv. Hippolyta. Kromě toho byly také statky šlechtické: Mikulovice do r. 1486 byly panstvím Vajtmilnarů ze Žerotic, teprve toho roku smlouvami směnnými připadly premonstrátům Želivským, podobně Dunajovice náležejí Strahovské kanonii v Praze teprve asi od r. 1630. Veliké statky mělo i město Znojmo, které podnes tvoří samostatné panství. Jiná panství byla: Jevišovice s Plavčem, Kyjovice s Bohunicemi, Domšice, Žerotice. Teprve koncem XVIII. stol. a počátkem XIX. stol. po zrušení klášterů Luckého, klarisek a jesuitské kolleje Znojemské utvořeno bylo několik panství nových.

Jako poutní místa zasluhují zmínky Mašůvky se zázračnou soškou Matky Boží de Foi (kterou sem přinesl a kostelík jí zbudoval obránce Brna proti Švédům r. 1645 a později majetník panství Jevišovského, Raduit de Souches) a s minerálním pramenem vedle kostelíka v údolíčku zvaném v ústech lidu „Svatoňovcem". V Milifroně konají se pouti k zázračné soše trním korunovaného Krista Pána.

Fary a lokalie. Na Znojemsku jest mnoho far původem ze stol XIII. ano i XII., čehož zásluha náleží čilému opatství premonstrátů Luckých. Bylyť pak fary tyto původně snad všecky osazovány řeholníky téhož Luckého konventu; o mnohých máme o tom skutečné zprávy archivální.

Nejstarší fary se připomínají: k r. 1190 v Strachoticích, r. 1202, 1213, 1220 v Šatově a v Oleksovicích, r. 1220 v Havraníkách, r. 1222 ve Vrbovci (později zanikla, nově zřízena 1803), r. 1220 v Příměticích, r. 1226 v Prosiměřicích, r. 1234 v Tasovicích, r. 1230 v Olbramkostele (později proboštství), r. 1259 v Mašovicích, r. 1281 v Hodonicích, r. 1220 v Dyjákovičkách, r. 1253 v Žeroticích, r. 1280 v Milifroni, r. 1252 v Popovicích, r. 1317 v Lechovicích, r. 1338, 1381 v Mikulovicích, r. 1346 v Únanově (později zanikla, lokalie zřízena r. 1755), r. 1447 v Jevišovicích (byla však mnohem dříve). Za doby nedávno minulé zřízeny fary aneb aspoň lokalie, r. 1767 v Hor. Dunajovicích, r. 1821 v Těšeticích, r. 1780 v Citonicích, r. 1784 v Louce (z bývalého premonstrátského opatství), r. 1831 v Načeraticích, r. 1783 v Hnanicích, r. 1784 v Německých Kounicích, r. 1860 v Mašůvkách, r. 1785 v Pavlicích.

Tržní městečka jsou: Jevišovice, již r. 1398 městečkem, Oleksovice privilegovány r. 1336, Strachotice vysazeny markrabím Karlem r. 1342, Šatov (r. 1497 králem Vladislavem), Mikulovice (r. 1558 Ferdinandem I.), Olbramkostel r. 1568, Prostoměřice jako městec připomínají se r. 1556, Dunajovice r. 1615; není známo, kdy a od koho nabyly výsad. Ostatní osady jsou vesnicemi.

Zaniklé kláštery jsou Lucký u Znojma, minoritský a františkánský ve Znojmě, řeholních sester sv. Kláry a jesuitská kolej u sv. Michala tamže a světské proboštství v Olbramkostele. — Dosud kvete proboštství rytířského řádu křižovnického s čer-

venou hvězdou na Hradišti, kláštery dominikánský a kapucínský ve Znojmě. Fary Mikulovská a Německokounická jsou osazovány řeholníky Strahovskými.

Samoty.

Mlýnů 20, a to Hrázský a Koretský u Černína, Loucký asi 10 min. sv. Tvořiraze, Hájkův u Těšetic, Devět mlýnů u Havraník, Horský (Bergmühle) u Lechovic, Horní a Dolní mlýn (Engels- u. Teufelsmühle) u Mašovic, Hlavatý u Mašůvek, Bábovec na Plenkovském potoce, Culpovec a Březovec na Jevišovce v obvodě Plavečském, Hranický (Granitzmühle) v údolí Hranického potoka pod Hradištěm sv. Hippolyta, Lucký mlýn blíže Louky, Trousnický mlýn u Něm. Kounic v překrásném údolí Dyjském (zve se též Čekanovským), Neslovský asi 10 minut sev. Strachotic, poslední zbytek zaniklé osady Nesulovic, Šuškovec u Rudlic, druhdy zvaný Mikundovým nebo Rychlovcem, Šmidlovec u Rudlic pod Lapikusem, dříve papírna s vodní silou, mlýn také slul papírnou, Cigánský, $^1/_4$ hodiny jv. Želetic, také Dolním zvaný, Únanovský nedaleko Únanova.

Dvorů 7: Kateřinský (Katharinenhof) $^1/_4$ hod. vých. Nesechleb, Kuketaj asi 10 min. sv. Nesechleb, Velký Mašovský u Mašovic, Němčický u Střelic, za XVII. stol. Veliký Němčický zvaný, Purkrábka (Burgholz, Jesuitenhof) a Červený u Suchohrdel, Karlův (Karlhof) $^1/_2$ hodiny sv. Oleksovic.

Jednotlivé domy: Stráž, myslivna sv. Huberta u Tvořiraze, Kocanda, továrna na hliněné nádobí 10 min. sev. Kravska, Koráb, myslivna, hájovna a býv. vrchnostenský presúz $^1/_2$ hod. jv. Mikulovic, Chaloupky, myslivna $^1/_2$ hod. vých. Mikulovic, Rabenštejn, hostinec, výletní místo Znojmanů, při Dyji v údolí mezi Znojmem a Hradištěm sv. Hippolyta, Záduška u Jevišovic (u Střelic), na Hrádku, samota u Veskova.

Jest také značný počet samot bezejmenných, jako jsou továrny, želez. domky strážní, cihelny, myslivny a t. d.

---

3. Obyvatelstvo.

Národnost.

Dle sčítání lidu z roku 1890 bylo na Znojemsku 24.433 Němců, 15.720 Čechův a 22 osob jiných národností. —

Původně byl celý kraj Znojemský český, jak dosvědčují místní jména nejstarších osad:

Bohunicz (1381), Boroticz (1225), Primeticz (1220), Sedlesovici (1190), Nesahleb (Nesechleby 1252), Kyiowicz (1348), Gnanlic (Hnanice 1202), Luca (1190), Lechowicz (1317), Nasseraticz (1222), Oblekovici (1190), Popovici (1190), Bohumilici (1210), Strachotin (Strachotice 1190), Chatov (Šatov 1202), Diakowich (Dyjákovičky 1220), Taszowicz (1234), Vrbov (1137 — Vrbovec), Vitonicih (1127), Zuchoherdel (1226 Suchohrdly).[1]

Některé vždy české obce čtou se ve starých pramenech po prvé se jménem německým: Durhlas (Tvořiraz 1349), Winnaw (Únanov 1287).

Jméno Znoim (ryze slovanské) čteme po prvé roku 1052. Němci začali se stěhovati velmi záhy do jižní Moravy. — Král Přemysl I. Otakar založil r. 1226 při hradě Znojemském město Znojmo na německém právě. V novém městě usazeni kolonisté z Dolních Rakous, — a to nejen v městě, ale i v nejbližším okolí.

Již roku 1283 čteme německé místní jméno Mulvren (Milifron), r. 1230 Wolframeskirchen (Olbramkostel), která svědčí, že osady založeny byly německými pány, možno že také osazeny německým lidem. Teprve nedávno vedrala se do knih nejapná báchorka, že první lučtí premonstráti založili Vrbovec a osadili kolonisty z Porýní, kteří první u nás pěstovali víno a proto svou osadu nazvali „Urbau" (des mährischen Weines) (prasídlo moravského vinařství). — Že to není správno, dokazuje samo jméno. — V pramenech čteme Wrbaw, Wrbow a Wrbovc, teprve r. 1322 a r. 1376 po prvé čteme Vrbau. Původně tedy zvána byla osada Vrbov, teprve r. 1350 čteme Wyrbowecz. —

Již před r. 1226 připomínají se Němci ve Znojmě — nebyli to však Němci usedlí, jen úředníci a kněží. —

---

[1]) Doklady k jednotlivým letopočtům viz u příslušných obcí.

Úřady župní byly ještě po r. 1226 osazovány lidmi české národnosti, neboť po roce 1226 jen výjimkou vyskytují se župní a hradní úředníci Němci. — Za to však jména duchovních osob prozrazují příslušníky kmene germanského.

Studium městského německého práva Znojemského poskytuje prý hluboký pohled do vývoje německých práv na Moravě vůbec.[1])

Poměr českých a německých úředníkův a kněží ve Znojmě v 1. polovici XIII. stol. vysvítá ze jmen v listinách té doby, ze kterých patrno, že jmen úřednických jest s polovice německých a s polovice českých, jména duchovních osob však jsou vesměs německá.

Také mezi měšťany Znojemskými čte se dosti českých jmen; r. 1234 připomíná se Bronizlaus, urbanus Znoymensis,[2]) r. 1272 dne 1. září Bohoss (Bohuš), Nagrad (Náhrad), Bisso (Víš), Conzo (Kuna) de Vitis, Doberlo, urbani, r. 1310 Hermanus Bichanus, magister civium, Radwanus Fridericus pellifex, Scepanus, Heinricus de Pudwicz (Mor. Budějovice), Johannes de Tuznowicz (Tišnov), Wytgo de Bratsch (Vítek z Pračic u Prostoměřic), jurati civitatis Znoymensis. (Měšťané, kteří byli původem z Mor. Budějovic a z Tišnova, byli sotva Němci.)

Bylť český živel ve Znojmě zajisté četný, že i do rady dostávali se příslušníci jeho.

R. 1320 čte se Stanizlaus scabinus (konšel), Brdlinus, filius Friderici pellificis. A roku 1324 mezi městskými konšely čtou se dvě česká jména: Stanislav a Vítek. —

První známá magistrátem Znojemským vydaná německá listina má datum 1328 — město slibuje poslušnost králi Janu Lucemburskému. Na německé listině ze dne 21. července r. 1337 čte se mezi 11 radními pány Znojemskými jediný Čech, Raduch, zu den zeyten purgermaister.[3]) —

Za časů Husových byla již ve Znojmě naprostá vláda německé většiny, ačkoli česká menšina byla značná. Znojmo

[1]) Viz Eschler v „Zeitschrift d. Vereines f. d. Geschichte Mährens u. Schlesiens“ 1899 pg. 428.
[2]) Erb. Reg. I. 395.
[3]) C. d. M. IV. 99, VI. 30, 131, 92, VII. 108.

nepřijalo Husova učení, nýbrž upalovalo své české husitské spoluobčany, ale nauku Lutherovu přijalo velmi horlivě.

R. 1480 nařídil král Vladislav II. magistrátu Znojemskému, aby s královskou kanceláří si dopisoval jen česky a do českých obcí, hledajících poučení o věcech právních, aby vydával české nálezy.

Rudolf II. po celý život s městem korespondoval ještě česky, teprve nástupce jeho Matyáš zavedl německou korespondenci. Městské knihy Znojemské jsou po dobu Bělohorskou české. Po bitvě Bělohorské a po válce třicetileté byli ve Znojmě Čechové usedlí hlavně na dolním předměstí. Jim konány byly české služby Boží v kostele sv. Michala (u jesuitů), kde jim obec opatřovala českého kazatele. Později také u sv. Petra, a když chrám byl zrušen, u sv. Martina a v kostele sv. Alžběty konali jesuité česky služby Boží.[1]) S českými stranami jednalo se u magistrátu Znojemského česky do nedávných dob.

Obecní vyhlášky bývaly vydávány německy a česky, ale vše přestalo r. 1897, když vydána byla známá nařízení jazyková.

R. 1890 bylo načítáno ve Znojmě mezi 14516 obyvateli 1797 Čechův. Dle odhadu jest jich aspoň 3700—4000.

Na venkově dála se germanisace tu rychleji, tu volněji. Klášter Lucký má zásluhu o poněmčení kraje jižně Znojma. Do kláštera Luckého přišli r. 1190 kanovníci z Prahy, a to ze Siona (Strahova), ačkoli nelze tvrditi, že by byli vesměs Němci. Kanovníkům Luckým jednalo se o to, aby měli hojně zámožných poddaných a proto do vinorodé krajiny jižně Znojma zaváděli pěstování révy vinné a s révou přiváděli německé kolonisty nepochybně z Rakous. Šatovští a Prostoměřičtí nechtějí nikomu ukázati svých česky psaných listin výsadních z dob hodně pozdních; stydí se za to, že ještě v sedmnáctém století mluvili, psali a čtli česky tak dobře jako německy.

Lechovice jsou nyní naprosto německé. R. 1412 jmenuje se v Lechovicích polní trať nivy, r. 1466 trať luhy; jména ostatních tratí z XV. století jsou neznamá, ale již z těchto dvou lze souditi, že Lechovice byly české do války třicetileté. V Mili-

[1]) Hübner, Znaim, Denkwürdigkeiten 52, 103, 175, Volný, Kirch. Topogr. II. Abt. 4. Bd. 88, 109, 111.

froně jest do dnes trať „Kotlík“. Vrch Pelz nedaleko Bohumělic jmenuje se r. 1195 v latinské listině dané klášteru Luckému sylva Palice. Šatov byl germanisován dosti záhy. R. 1316 čte se viničná trať Grafengebirg, r. 1322 trať Königsweingarten, r. 1394 trať mezi Vrbovcem a Šatovem slove Dürnpach.

V Novém Šaldorfě jest dosud trať Bruckerteld, toto jméno čte se již r. 1241 a 1272.

Při Louce byla r. 1396 trať Pfaffenwiesen, ve Stošíkovicích na louce r. 1328 trať Gayselberg, ale r. 1583 luční trať Vanka. O Havraníkách čteme, že tam r. 1213 Rudger miles zdělal mnoho vinic more theutonico. Klášter Lucký vydal první listinu německou teprve r. 1320 — všecky listiny před tím byly psány a vydávány latinsky. Ve Vrbovci čte se r. 1350 louka „aunringarin“, ačkoli jména všech Vrboveckých vládyk jsou ještě do XV. století česká.

Také Únanov byl poněmčen. R. 1402 a 1412 čtou se jména sedláků vesměs německá. Ve Vítonicích jsou dosud trati Vejhůnek a Oulehla. Obec tato byla poněmčena za naší paměti. V Těšeticích trati Hajkenbrejten, Sádken, Nádavka, Breiteln Nádavka. V Podmoli jsou trati Díly, Dílky, Horka, Skalky, Padělky, Nívky, Vinohrádky. V Tasovicích byla česká obecní zřízení přeložena do němčiny teprve r. 1598 a 1613.

Německé osadnictvo nedovedlo rázem změniti národní čáry hraniční na Znojemsku. I v obcích s velkou většinou německou zachovával se živel český. Nedivíme se nikterak, že přistěhovalci němečtí neztratili své národnosti mezi původním obyvatelstvem českým, ale diviti se musíme tomu, že mírumilovný lid český tak dlouho se zachoval v obcích německých. Když r. 1599 opat Lucký Šebastián II. Bádský, rodilý Dolnorakušan, vzdával se dobrovolně prelatury Lucké, uváděl za důvod své resignace, že není mocen jazyka českého. Statky kláštera Luckého byly všecky v nynější německé části okresní.

Nač byl by opat Lucký potřeboval češtiny, kdyby poddaní jeho, a také měšťané Znojemští, byli vesměs Němci?

Před válkou třicetiletou byly značné české menšiny v Popovicích, Havraníkách, Načeraticích, Nesechlebech, Tasovicích a Hodonicích, v Lechovicích a Stošíkovicích na louce. Menšiny tyto zanikly mimo nepatrné výjimky koncem století XVII. Touž

dobou však se poněmčily také některé dosud české obce: Citonice, Přímětice, Mašovice, Suchohrdly, ba v českých obcích utvořily se značné německé menšiny: v Kuchařovicích a Tvořirazi. Ale brzy počeštily se úplně Tvořiraz, Přímětice, Únanov, Citonice a Mašovice, Suchohrdly byly ztraceny docela.

Sestrojiti národní hranici, jaká byla bezprostředně před pořážkou Bělohorskou, je velmi nesnadno, protože národnostní hranice se posunovala neustále, měnila a byla velmi nestálá. Značné změny národní nastaly v okrese Znojemském válkou třicetiletou. Po celé Moravě, tedy také i nás „české obce válkou a jinými pohromami velice utrpěly a nemohly se dlouho vzmoci. Pusté usedlosti blíže německých krajin a v městech ujímali Němci, poměrně mnohem více než Čechové v německých vesnicích".[1])

O Popovicích víme, že „noch im jahre 1657 klagen die Poppitzer pfarlinge, daß in ihrer kirche nicht gepredigt werde, weil ihr seelsorger nicht der böhmischen sprache mächtig sei.[2])

V Mašůvkách ujali Němci usedlosti opuštěné, tak že bylo v osadě více Němců než Čechův. Přece však na celém Znojemsku tím, že tu Čechové, onde Němci zaujímali pusté usedlosti, získali·Čechové 2 procenta. Mašůvky se počeštily brzy po válce, podobně nabyli Čechové vrchu v Jevišovicích, Pavlicích, Mašovicích, Domšicích, Kuchařovicích. Podmole do války česká, byla po válce poněmčena, později však se počeštila zase, až za XIX. století se zněmčila znova. Také český již Veskov nyní byl poněmčen. Čechové ztratili své menšiny v Hodonicích, Těšeticích. Od r. 1656—79 ubylo v Jevišovicích 10% Němců, za to na Hradišti sv. Hippolyta a v Prostoměřicích ubylo Čechů skoro 6%.

R. 1667—79 bylo v Jevišovicích z 33 osedlých 20 Čechův; v Mašůvkách z 15 osedlých 9 Čechův; v Pavlicích z 21 osedlých, 16 Čechův; v Únanově z 36 osedlých 33 Čechův; v Hodonicích z 40 osedlých 8 Čechův; v Oleksovicích z 9 osedlých 6 Čechův; v Podmoli z 19 osedlých 19 Čechův; v Oblekovicích z 33 osedlých 4 Češi; v Kuchařovicích z 28 osedlých 8 Čechův, ostatní Němci.

R. 1818 vyšla Bayerova mapa Moravy, na níž také naznačeny jsou národnostní hranice („genäherte grenzen der verschie-

---

[1]) Slavík, Morava 1892, pag. 154 sq.

[2]) Volný, Topogr. II. 4. Abt. 162, Wisnar, Untersuchungen pg. 30.

denen in Mähren wohnenden völkerstämme*). — Dle této mapy národnostní hranice v celém hejtmanství Znojemském jest nesprávná, neboť Olbramkostel, Kravsko, Plenkovice, Mašůvky, Mramotice, Únanov (Kasárny mapa tato nezná), Žerůtky, Přímětice, Citonice, Veskov, Mašovice, Podmole, Kuchařovice, Výrovice, Tvořiraz, Kyjovice, Kadov čítají se do oblasti německé.

Až po nynější století nevedl se však nikde, tedy ani na Znojemsku, národní boj v rozměrech a s těmiže hesly a plány, jako nyní. Byla to pouze jakási fluktuace, kterou pozorujeme všude, kde stýkají se dvě různé národnosti.

Dnešního dne má se věc jinak, bohužel, že docela jinak, čímž také boj tento jest přiostřován. Vlastníma očima mohli jsme pozorovati, jak se nám odnárodnily Podmole, Kyjovice, Chlupice; totéž lze říci o Vranovské Vsi a Hostěrádku. A nyní právě koná se týž germanisační proces v Želeticích, Vítonicích a Krtěnici; bojujeme o Citonice, Kuchařovice, Přímětice.

Nářečí.

A) České. Mluva lidu v českých obcích Znojemska jest dle Bartoše podřečím hanáckého nářečí.

Sklonění i časování jsou venkoncem hanácké.

Cicích slov, hlavně z němčiny vzatých, je v našem lidu množství veliké. V některých osadách, které jsou velmi blízko národnostního rozhraní nebo přímo na hranici národnostní, je mluva velmi zohyzděna slovy německými, zpotvořenými pouze na český jazyk.

B) Nářečí německé jest totožno s podřečím dolnorakouským, tudíž vlastně bavorským.

Nemluví se však stejně ve všech osadách; v Prostoměřicích, Kyjovicích, Oleksovicích poněkud jinak než v Suchohrdlech, Stošíkovičkách, Milifroně, tam zase jinak než v Podmoli, Vranovské Vsi, Hnanicích. Jednotlivé osady se liší od sebe jemnými odstíny, zřetelnými toliko znalci. V celku však jest dialekt Němců ze Znojemska dosti odlišný od dialektu, kterým hovoří se v okolí Jihlavském a Mikulovském.

Poměry poddanské.

Většina obcí, zvláště na panstvích klášterních, měla mírnější povinnosti než jinde. Však i tu byly rozmanité. Městská obec Šatov

r. 1750 nerobotovala, nýbrž platila úroku půlletně 600 zl. 50 kr.; z Jevišovic robotovali měšťané o žních ročně 6 dní a domkáři 3 dni.

Na vsech platili obyčejně úrok gruntovní půlletně, o sv. Jiří a o sv. Václavě, nebo jen o sv. Michale (Bohunice, na panství Hradištském, některé vsi kláštera Luckého); úrok vánoční, velikonoční a svatodušní na panství Hradištském; hromniční a martinský u kláštera Luckého; za předení platily na panství Jevišovském Tasovice, Výrovice; slepičí úrok na panství města Znojma. Slepice dávaly Dunajovice Horní, Dyjákovičky, Mikulovice, Tasovice; slepice a kuřata na statku Domšickém; slepice a vejce na panství Luckém, Jevišovském a Plavečském, Těšetice, Tvořiraz, Žerotice; husy Tvořiraz; jen vejce většina vesnic na panství města Znojma.

Za robotu platili již v XVIII. století (r. 1750) v Mikulovicích (z 1 lánu po 4 moravských tolarech), v Německých Kounicích a v některých obcích u kláštera Luckého (v. t.); jinde vyplatili se později, na př. r. 1823 v Dyjákovičkách, Hnanicích, Načeraticích. Robotovali obyčejně $^3/_4$ roku týdně: sedláci 3 dni dvouspřežně, čtvrtláníci 3 dni pěšky, ale o žních po celý týden. Na panství Hradištském robotovali sedláci 2 dni týdně; na Jevišovském sedláci $^3/_4$ roku 2 dni s potahem a 2 dni pěšky, od 1. července do konce září 2 dni s potahem a 3 dni pěšky; na statku Domšickém a v Žeroticích z půllánu 2 dni s potahem a 1 den pěšky, od sv. Jana do sv. Václava všecky ostatní dni pěšky, a za sečení žita a pšenice se 2 osobami.

Ročně po 104 dnech robotovali sedláci z Hodonic a Tasovic s potahem, chalupníci 117 dní pěšky; po 195 dnech sedláci ze Stupešic a Výrovic, chalupníci tolikéž dní pěšky. Vyměřené roboty ročně konali s 1 osobou z Horních Dunajovic; domkáři z Dyjákoviček a z Načeratic ročně po 10 dnech; chalupníci v nově založené Vranovské Vsi týdně po 1 dni.

Rozdíl v platech neb i v robotách v téže vesnici, když byla rozdělena mezi dvě vrchnosti, vidíme na př. u Dyjákoviček a Mikulovic.[1])

Život lidu.

Na Znojemsku nezachovaly se původní obyčeje ani mezi Čechy ani mezi Němci. Až do nedávna byl lid konservativní:

[1]) Registratura zemská, dom. odd. Red.

moderní a modernisující duch setřel však mnoho národopisných zvláštností. Zaniklo sice mnoho škodlivého (pověry), ale také mnoho národních písní, a za ně ujaly se nemravné odrhovačky, bezcenné jak básnicky tak hudebně. Zanikl také bývalý trvanlivý a vkusný kroj.

Německý lid má velmi málo písní; zajímavo je, že mnohá německá píseň má nápěv písně české, s německou myšlenkově docela nesouvislé. České nápěvy přinesli do německých osad čeští čeledínové a služky.

Zachovaly se dosud starobylé obyčeje svatební, vánoční koledy a písně pomlázkové, ale i tyto mizejí; bohatší považují svatební zvyky svých otcův za nedůstojné, koledu a pomlázku (šmekoster) za veřejnou žebrotu.

Nezachovaly se bývalé obyčeje o setí a o sklizni, kromě dožínek, kterých však u sedláků již není také; dožínky pro všecku chasu konají se v hospodě nebo v panském dvoře. Posvícenské a masopustní zábavy na dědinách mění se pomalu v pitky a bitky, zvláště v obcích německých — český lid zachoval mnohem více smyslu pro staré vážné neb obřadní obyčeje než lid německý. V některých dědinkách spatřujeme více starobylého nežli v městečkách.

Staročeská poctivost, láska k rodné půdě a láska k mateřské řeči nevyhynuly, zachovávány jsouce knihami a knihovnami našich spolků, kněží a učitelův.

Uspořádání statku.

V městech a městečkách jsou obyčejně domy stavěny do náměstí průčelím, do ulic častěji bokem, na vesnicích bývá již pořádek rozmanitý. Stavební látkou jsou nyní pálené cihly a kámen. Stavívá se bez slohu; nyní jest hlavním požadavkem pohodlí a prostrannost, nikoli umělecký sloh národní. I staré statky, z vepřovic či nepálených cihel nebo z truplů stavěné, jsou bez slohu. V dobách minulých užívalo se dřeva. Dřevěným chalupám říkali roubenice. Vypravovali mi staří pamětníci, že dřevěné chalupy (statků dřevěných nikdy prý za lidské paměti nebývalo) nelišily se nikterak od nynějších chalup, ale bývalo prý v nich v zimě teplo.

Selské statky (grunty) i chalupy svým vnějškem jsou velmi úhledné. Při zemi „podrovnávky“ obyčejně černé, zřídka červené; v německých obcích bílé přímočárné pruhy okolo oken a dveří.

Stěny jsou z venku nalíčeny vápnem; v německých obcích přidávají do vápna červené, žluté nebo nazelenalé hlinky, v českých zřídka jen žluté. „Podrovnávky“ v síních, kuchyních a světnicích jsou výhradně červené. Nebývalo malovaných světnic do poslední doby — teprve nyní dávají si zámožnější sedláci malovati světnice. Síně jsou obyčejně vylíčeny na bílo, modrou hlinkou postříkány nebo „ťupovány“ (ozdoby dělané mycí houbou namočenou v modré hlince).

Starý tvrdý nábytek masivní býval malován tulipány, růžemi a vlnovkami, židle mívaly velmi vkusně řezané „lenochy“. Dnes však převládá nábytek moderní, „politírovaný“, lehčí a málo trvanlivý. Zhusta bývá na venkově nábytek z měkkého dřeva.

Uspořádání statku v českých obcích liší se dosti značně od obcí německých. Bývá před okny zahrádka, často dvě, mezi zahrádkami dvéře, vrata do dvora mimo stavení. Síň dělí statek na dvě části. V jedné jsou kuchyně, čeledník, komora, v druhé jedna nebo dvě světnice. Na svátečních světnicích (místem říkají také „světnice panská“) dávají si naše selky záležeti. Dvě postele vystlané peřinami, nad postelemi kříž a obrazy svatých, uprostřed světnice stůl. V čeledníku stávají okolo kamen lavice, nade dveřmi visí police s misami a talíři. V kuchyních zanikají stará ohniska a zřizují se modernější sporáky. Pekárny bývaly pod ohništěm.

Za obytnými staveními rozprostírá se dvůr, obehnaný s jedné strany chlévy, s druhé kolnami. Před chlévy hnojiště. Studně jsou na zahradách nebo na dvorech. Za dvorem bývá zahrada ovocná; zahradu a všechen grunt uzavírá stodola.

Výměnky bývají buď na zahradě zvláštní chaloupky bez konskripce, nebo bývají výměnkářská stavení přistavěna v úhlu ke gruntu ve dvoře. Zřídka bydlí výměnkáři s majiteli v jedné světnici, častěji však ve statku samém bývá světnice výměnkářská.

V obcích německých jest vjezd z pravidla uprostřed domu: po obou stranách průjezdu jsou světnice, na jedné straně světnice obydlená, na druhé sváteční, do které uvádějí se vzácnější hosté. Mnohdy jest vjezd na pravé straně průčelí; obydlené části i výměnkářská světnice tu pak odbočují v pravém úhlu od světnic panských. K výměnce přistavěna jsou hospodářská stavení, kolny, chlévy. Dvůr bývá úzký a dlouhý; proto jest hnojiště vedle chlévův. Stodola zakončuje dvůr a zahradu. Někde mívají lavičky v zahrádkách před okny, na kterých odpočívají za večerního chládku

nebo zasedají za nedělních odpolední „na besedu“. V zimě beseduje se u kamen vytápěných měkkým dřívím.

Statky stávají pohromadě, vždy na návsi, chalupy po bocích nebo v ulicích. V městečkách náměstí slove „městečko“, ve městech „plac“. —

Obecní záležitosti.

Obecní záležitosti úřední i obecní hospodářství řídí ve městech i v obcích obecní výbor se starostou. Starosta (pulmistr, purkmistr, představený) chová u sebe obecní listiny, pečeti, knihy. Někde dosud zachovaly se staré obecní truhlice. Lid jest velmi důvěřiv; osvědčí-li se starosta, bývá starostou po kolik volebních období, ba dosud zdá se, jako by starostenství bylo dědičné v některých rodinách. Úřední listiny vydávané obcemi bývaly vždy opatřovány úřední pečetí. Na pečeti býval znak — toho nesměla obec měniti samovolně, byť ani neměla erbu daného císařem nebo králem českým.

Ve znaku venkovských obcí byly nejvíce hospodářské věci, jako radlice, vinařský nůž atd.

Znaky městské popsány jsou u jednotlivých obcí.

Znaky v pečetech vesnic: hrozny mají: Havraníky, Hodonice, Mikulovice (v městském erbu); srdce Únanov; hospodářské nářadí: Borotice (rádlo), Citonice (na nové pečeti veškero nářadí, na staré jen rádlo), Bojanovice (rádlo), Mašovice (rádlo), Mikulovice (v městském erbu nářadí vinařské), Mašůvky (vinařský nůž a rádlo); Hnanice mají sv. Wolfganga; kostel má Olbramkostel.

---

4. Duchovní správa a školy.

Poměry náboženské.

Dobu pohanskou ukazují u nás hojné nálezy pohanských hrobův a pohřebišť. Z dob, o nichž máme první zprávy historické, bylo Znojemsko již křesťanské. Víra římskokatolická byla všeobecnou až do dob husitských. O šíření pravé zbožnosti měly péči kláštery Lucký a Hradištský a fary, kterých bylo hojně již počátkem století XIII. Když v Čechách vystoupil Hus, byl nejvěrnějším jeho přítelem s počátku mistr Stanislav ze Znojma, národ-



Obr. 3. Pečeti některých osad na Znojemsku:

1. Horních Dunajovic, 2. Únanova, 3. Kuchařovic, 4. a 9. Olbramkostela, 5. fary Milifronské, 6. Havraníků, 7. Jevišovic, 8. Hnanic.

nosti české. Znojmo bylo tehda již poněmčeno. Tím se stalo také, že po upálení Husově Znojmo zůstalo katolické, ba že ve Znojmě upalováni byli veřejně vyznavači učení Husova. Město příkře stálo proti českému husitství, ale přilnulo k německému lutheránství, a marno bylo úsilí opatů Luckých o katolickou obnovu.

Jinak bylo v českých obcích venkovských. R. 1425 dne 12. listopadu byl husity vypálen a pobořen klášter Lucký (viz článek o Louce), r. 1432 před vánocemi svedena bitva nedaleko Znojma mezi Čechy a vojskem rakouským (Leopold Krajíř z Krajku a Jiří z Puchheima). Čechové po bitvě odtáhli vítězně. Zprávy o bitvě jsou nejasné.[1]) Za to českých Jevišovic zmocnili se husité velmi záhy, ba již r. 1421 obsadili posádkou pevný hrad Jevišovský pánů z Kunštátu za vedení Sezemy z Jevišovic, odkudž je však vypudili Rakušané, zajali posádku a ujali se hradu. Prokop Veliký vzal prý hrad a městečko r. 1431. Těmito válečnými běhy byl konečně hrad pobořen, a městečko utrpělo značných škod. Ale husitismus zůstal tu již; neboť r. 1447 fara Jevišovská byla podobojí.

O jiných místech nemáme zpráv historicky zaručených, že by v nich bylo se ujalo učení Husovo, ale smíme se domnívati, že po celém českém venkově Znojemském vyznavači husitští byli skutečně, neboť krátce potom jednota bratrská došla tuto velikého rozšíření.

Když vystoupil v Němcích Luther, ukázalo město Znojmo zřejmě, že bránilo se Husově reformaci jen proto, že byla původem česká. (O tom, jak protestantismus se rozšířil ve Znojmě, viz článek o Louce v této knize.)

Protestantství zachvátilo také venkovské obce německé. Opat Freytag, který všemožně zabraňoval vzniku šíření nekatolicismu na statcích kláštera Luckého, těžce zápasil s náboženskými novotami nejen ve Znojmě, ale také v osadách, v Sedlešovicích, Stošíkovičkách, Tasovicích, Suchohrdlech, Strachoticích, Oleksovicích, Hnanicích a jinde. V Olbramkostele rozšířili se čeští bratří a protestanté. Po válce třicetileté byla fara bez faráře. Teprve r. 1628 ujal se opuštěné farnosti jesuita z kolleje Znojemské, jenž prý od března do října r. 1628 skoro celou farnost obrátil ke katolicismu.[2]) V Žeroticích bylo hojně českých bratří a také něco

[1]) V. V. Tomek, Dějepis Prahy, IV. díl, 2. vydání, pg. 540.

[2]) Schmidl, Historia Societatis Jesu, III. díl, pg. 909.

novokřtěnců̊v. Asi r. 1670 bylo v celé farnosti jen několik rodin katolických, které později rozmnoženy působením jesuitů, jelikož však fara Žerotická buď z nedostatku katolických farníků neb z nedostatku kněžstva tou dobou nebyla obsazena, byla celá kolatura komandována do poněmčených Prostoměřic. R. 1570 byl vystavěn sbor bratrský.[1]) V Únanově bylo mnoho nekatolíkův, ale nebylo schopného kněze, který by je obracel, proto fara byla neobsazena po dlouhou dobu. V Hodonicích nebylo přáno nekatolictví, aby se šířilo, neboť církevní vrchnosti, probošt ze sv. Hippolyta a opat Lucký bděli nad věrou a svědomím svých poddaných. R. 1633 dne 22. dubna farář Jan Hlaváč podává konsistoři zprávu, že všichni farníci jsou katoličtí a že vykonali velikonoční zpověď.[2]) V Šatově bylo opatovi Luckému v l. 1584—1590 potřebí velikého úsilí, aby poddané zachoval víře katolické, zvláště když Esthera z Ditrichštejna dala ze své moci suspendovati faráře a kostel zavříti, proto že ji farář nechtěl oddati dle obřadu protestantského; a přece patronát fary Šatovské náležel opatům Luckým.[3]) V Hnanicích bylo již r. 1580 tak rozšířeno protestantství, že marny byly snahy kláštera Luckého proti uvedení pastora na tamější faru. Poslední Hnanický pastor zemřel ve Znojmě v září r. 1620. V Mašovicích před r. 1580 rozšířila se nauka Lutherova, tak že toho roku mocí uveden na tuto patronátní faru Hradištskou pastor. Fara teprve r. 1625 mohla býti obsazena katolickým knězem, křižovníkem z proboštství sv. Hippolyta na Hradišti. V Dyjákovicích činí se zmínky o pastořích za let 1612 a 1617. Biskup Olomoucký kardinál František z Ditrichštejna píše dne 22. května r. 1606, že Ladislav Berka z Dubé vyhnal nekatolické pastory a kazatele z Hostěradic a Dyjákovic, ale že se vrátili zase. V Mikulovicích r. 1580 farář Petr Mohelnický byl smýšlení nekatolického. Teprve r. 1622 byl sem uveden český farář. V Oleksovicích měli novokřtěnci již před r. 1550 sborový dům, v němž bydleli predikanti jejich. Sekta tato zanikla teprve po r. 1622, kdy, obdrževše průvodní listiny od majitele panství Karla Zahrádeckého z Zahrádek a na Višňovém, odešli všichni novokřtěnci do Uher. Opat Šebastian Freytag z Čepiroh nemohl vyrvati protestantům Prostoměřice. Bývalá fara Želetická nebyla obsazena farářem již

---

[1]) Slavík, Morava po válce třicetileté, 1892, pg. 168.

[2]) Volný, Kirchl. Topographie, II. Abt., 4. Bd., pg. 147.

[3]) Viz Volný, Kirchl. Topographie, II. Abt., 4. Bd., pg. 168.

od r. 1560, neboť farníci byli z části protestanté, z části novokřtěnci. Máme zprávy nedosti spolehlivé také o novokřtěneckém sboru v Tvořirazi a Žeroticích. Mlynář z Louckého mlýna (mezi Tvořirazí a Žeroticemi) byl prý novokřtěneckým představeným. R. 1622 ušel s ostatními také do ciziny. V Dunajovicích znamenitě vzkvétala již od r. 1520 obec bratrská, podporovaná majitelem panství Jindřichem Březnickým z Náchoda a na Dunajovicích. Různými výsadami nadána byla za let 1561—1593. Podobně tam byli novokřtěnci, o jejichž sborovém domě se děje zmínka r. 1617.

Bylo již řečeno, že v Jevišovicích ustoupila svým časem nauka Husova jednotě bratrské. Ale dodáváme, že bratří zatlačeni byli lutherány, ba že okolo r. 1600 již celé panství Jevišovské, městečko i vesnice poddanské, byly úplně protestantské. R. 1620 byla fara bez faráře, protože pastor byl vypověděn. Téhož roku již působil na panství Jevišovském misionář P. Jan Institoris, r. 1622 znojemský dominikán P. Ludvík Pomerson, nadále jesuité P. Jan Stermanus 1625—1635, P. Mikuláš 1635—1637 a zároveň dominikán P. Tomáš. Ale úsilí misionářů mělo jen pranepatrné výsledky. Za let 1638—1640 byly Jevišovice bez kněze. R. 1641 sídlil farář v blízkém Černíně, ale odtud byl vyštván nekatolíky r. 1645. Teprve Raduit de Souches povolal jesuity z Brna r. 1650, poddaní nesměli choditi na nekatolická kázání, také nařídil, aby ničeny byly náboženské knihy nekatolické, zavedl přijímání pod jednou, a konána procesí o Božím Těle; ale snaze jeho se nedařilo. R. 1650 bylo obráceno jen 15 osob. R. 1652 hrabě sám, předcházeje příkladem, veřejně přistoupil k přijímání, a potom prý již protireformace postupovala rychle. Hned r. 1652 bylo prý již 1300 komunikantův.

Posléze přece největší část obyvatelstva obrácena na katolictví, tak že nyní jest na Znojemsku jen nepatrný počet protestantův.

Fary.

Fary patří k arcikněžství nojemskému a ke čtyřem děkanstvím; k děkanství Znojemskému Znojmo (2 fary), Přímětice, Hodonice, Hradiště, Havraníky, Louka, Mašovice, Dyjákovičky, Popovice, Strachotice, Šatov, Tasovice, Něm. Kounice, Vrbovec, Citonice, Hnanice, Milifron, Načeratice, Mašůvky; k Hostěradskému Mikulovice, Oleksovice, Prostoměřice, Žerotice, Lecho-

vice, Hor. Dunajovice a Těšetice; k Jevišovskému Jevišovice, Pavlice, Únanov; k Vranovskému Olbramkostel. Celkem 29 far.

Poutní místa jsou Milifron a Lechovice, nejhledanější Mašůvky; druhdy také se chodívalo do Hnanic.

V celém arciknĕžství Znojemském bylo r. 1900 110.295 duší, z nich byli 722 nekatolíci a 2122 židé, ostatní katolíci; v děkanství Znojemském 39.815 duší, z nich 152 nekatolíkův a 645 židův.

Školy.

V každé větší obci bývaly školy, které většinou zanikly za války třicetileté. Po válce byly v okrese Znojemském české školy v Mikulovicích (r. 1657 učil děti obecní písař v radnici), v Jevišovicích (r. 1660 udělala vrchnost školu z pusté chalupy) a v Olbramkostele (škola r. 1657 shořela). Německé školy byly v Oleksovicích, Popovicích, Šatově, Dyjákovičkách, Tasovicích (vyučovalo se jen v postě) a ve Vrbovci.

České školství za doby přítomné. (O školách ve Znojmě viz Znojmo.) Roku 1900 byly tyto české školy: v Bojanovicích 1třídní, v Citonicích 1, v Černíně 1, v Horních Dunajovicích 3, v Jevišovicích 4, v Kravsku 2, v Kuchařovicích 2, v Mašovicích 1, v Mašůvkách 2, v Mikulovicích 4, v Mramoticích 1, v Olbramkostele 2, v Pavlicích 2, v Plavči 1, v Plenkovicích 1, v Přímĕticích 2, v Tvořirazi 2, v Únanově 2, ve Veskově 1, ve Vevčicích 1, ve Výrovicích 1, v Žeroticích 2 a v Žerůtkách 1 tř.; celkem 23 škol o 40 třídách.

Německé školy (o školách ve Znojmě viz Znojmo) byly roku 1900: v Podmoli 1třídní, v Boroticích 2, v Derflicích 1, ve Vranovské Vsi 2, v Ječmeništi 1, v Hnanicích 1, v Krhovicích 2, v Hodonicích 2, v Havranikách 2, ve Chvalovicích 2, v Louce 3, v Něm. Kounicích 1, v Lechovicích 2, v Milifroně 1, v Načeraticích 1, v Oblekovicích společně s Novým Šaldorfem 3, v Oleksovicích 3, v Banticích 1, v Popovicích 1, na Hradišti sv. Hippolyta 1, v Pračicích 1, v Prostoměřicích 3, v Bohumělicích 1, ve Strachoticích 3, v Čejkovicích 1, v Šatově 5, v Želeticích 1, v Dyjákovičkách 2, v Tasovicích 3, ve Stošíkovicích na louce 1, ve Stošíkovičkách 2, v Těšeticích 2, ve Vrbovci 2, ve Vítonicích 1 a v Suchohrdlech 2třídní; celkem 35 škol o 63 třídách.

Škol měšťanských, pokračovacích, dětských zahrádek, opatroven ani škol odborných není ve venkovském okrese (ani českých ani německých).

V minulém desítiletí stala se škola výhodným prostředkem germanisačním. Ve Vítonicích, Želeticích a Vranovské Vsi založeny byly přispěním německého Schulvereinu a velkostatkářů německých německé školy, aby tyto české obce nejrychleji byly zgermanisovány, což se také bohužel podařilo.

Za živobytí zem. hejtmana Vojtěcha svob. pána Widmanna byla na zámku jeho v Plavči také škola pro hluchoněmé; po smrti jeho byla spojena s ústavem pro hluchoněmé v Ivančicích.

---

5. Živnosti.

Výživa obyvatelstva.

V dobách minulých živilo se obyvatelstvo venkovských obcí hlavně polním hospodářstvím; největší zisk dávala réva vinná. V některých obcích však vinařství buď kleslo velmi nebo zaniklo docela, na př. v Mikulovicích, Výrovicích, Němčičkách, v Únanově, Želeticích. V městečkách kromě polního hospodářství také řemesla dávala a dosud poskytují výživy. Rybářství zaniklo, protože největší a nejrybnější rybníky byly spuštěny a proměněny na pole nebo lučiny. Okolo Znojma pěstuje se mnoho zelinářství (okurky). V Jevišovicích a jinde bývaly chmelnice, které zanikly. (Viz více o tom v rubrikách následujících.)

Poměry hospodářské.[1])

Střediskem politickým jest král. město Znojmo, jehož jméno utvořeno bylo ze staročeského názvu znoj (vedro, úpal), jehož zasluhuje vším právem. Ještě za XVI. století v něm. spisech Znojm (Znoym). Slovem „znoj“ označuje se zároveň dosti teplé podnebí zdejší.

Výška hladiny Dyje nad mořem jest 210 m, výška nádraží 265 m a výška německé zemské hospodářské školy 312 m. Průměrná roční teplota horního města = 8·5° C, dolního města

[1]) Napsal ochotně emer. učitel hosp. školy p. Em. C. Petera.

téměř 10° a průměrná letní teplota horního města = 18° C. Vodní srážky ve Znojmě dle mnoholetého průměru = 372 mm. Vodní srážky v Plavči (obci asi $8^1/_2$ km severně Znojma) dle osmiletého průměru = 412·83 mm. Jest tudíž podnebí na Znojemsku dosti teplé, ale málo vlhké. Zvětraliny prahor v okresní části severní a západní tvoří dobrou ornici na pěstování obilí, brambor, řepy a luštěnin, na jihovýchodě svahy kopečků permských a třetihorních posázeny jsou vinnou révou a ušlechtilejším stromovím, a v údolích starší i mladší náplavy výborným jsou podkladem pěstění různých zelin, zvláště okurek. Výtěžek půdy dal by se značně zvýšiti racionálním hospodařením, prováděním meliorací, hlubším oráním, odvodněním luk, užíváním umělých hnojiv a rozmanitých novějších strojů hospodářských.

Za dob minulých pěstovalo se mnoho šafránu na panstvích kláštera Luckého. Všudy jsou poměry půdní a klimatické orbě v té míře příznivy, že Znojemsko vyniká úrodností a kulturou pozemkovou. O pěstování polní zeleniny v údolí dyjském uveřejnilo ředitelství něm. hospodářské a vinařské školy znojemské dosti obšírné pojednání ve 20. roční zprávě r. 1887.

Okurky pěstují se ve velkém množství a poskytují značného výtěžku; petržel buď v čistých kulturách aneb ve směsici s mrkví, řepou, anýzem atd. Cibule seje se obyčejně po petrželi na pole řádně pohnojená. Pěstuje se také salát — buď v čistých kulturách aneb jako meziplodina, zelí a jistější kapusta, mrkev, špenát, ranné brambory, fazol, rajské jablko, brukev.

Ovocnictví vyniká na Znojemsku nemálo. Jsou to zejména ranné třešně, které se výborně daří na Hradišti, v Něm. Kounicích, Popovicích, Suchohrdlech, Načeraticích, Derflicích a v Milifroně, a pozdní třešně též výborné na př. v Mikulovicích, Plavči a Hor. Dunajovicích. Též švestky, broskve, merunky a hrušky se zde daří dobře.

Hrozny vinné se prodávají dílem jako tabulové ovoce, dílem se lisují. Prodej hroznů počíná se koncem srpna a v září a poskytuje značného výtěžku.

Chov dobytka. Koňstvo je prostředně silné. Hovězího dobytka mnoho, a po případě mělo by ho býti mnohem více, aby počet a jakost skotu se shodovaly s pokrokem hospodářským a s požadavky doby. Racionální chov hovězího dobytka dílem za příčinou výroby masa a tuku, dílem za pří-

činou větší výroby mléka byl by veledůležitým a výnosným odvětvím hospodářským.

Dobytek čistých plemen vyskytuje se na některých velkostatcích, tak na př. na Hradišti u Znojma dobytek „kravařský", jinak jest to poněkud ušlechtěný dobytek plemeníky bernskými, simenskými a podobnými. Ovce jsou zde vzácností, ačkoli před lety byl ovčí brav i na Znojemsku dosti rozšířen. Za to brav vepřový ušlechtilého bílého plemene anglického se počíná šířiti. Chov ryb v rybnících jest z pravidla obmezen na vzrůst a vytučnění ryb v hlavních rybnících. Drůbežnictví zasluhuje větší pozornosti hospodářův. Včelařství rolník zanedbává dosud.

Hospodářský průmysl jest v rukou velkostatkářův a kapitalistův. Pouze mlékárny počínají se zařizovati jako podniky rolnické.

Ve Znojmě jsou dva (český a německý) okresní hospodářské spolky, mimo to několik hospodářských družstev v pol. okrese Znojemském.

Odborné školství zastoupeno jest německou rolnickou a vinařskou školou ve Znojmě.

Scelování pozemků vykonáno bylo v Plenkovicích a Kravsku, v době nejbližší vykoná se v Bojanovicích.

Řemesla.

Cechy bývaly ve Znojmě, v Jevišovicích a v Mikulovicích. Nejstarší cech řezníků Znojemských jest z r. 1285.

Z počtu cechův u jednotlivých míst udaných zřejmo, která řemesla v minulosti kvetla nejvíce. Sluší podotknouti, že truhláři či stolaři robili znamenitý nábytek z tvrdého dřeva, který ještě dnes po stoletích je zachovalý a chloubou. Výrobky hrnčířské, poněvadž robeny byly z nečištěné hlíny porculánové, nedosáhly nikdy takové dokonalosti, pokud se týče ornamentiky, jakou vynikaly na příklad výrobky hrnčířův na uherském Slovensku. Tkalcovství kleslo zároveň s úpadkem pěstování lnu a konopí. Bednářství omezilo se výhradně na Znojmo, kde průmyslové podniky — lihovary, octárny, export okurek, pivovary — je podporují znamenitě. Hrnčířství bylo zničeno velkovýrobou továrního, lepšího a lacinějšího nádobí.

Nejvýnosnější řemesla v době přítomné jsou kolářství, sedlářství, kovářství a řeznictví. Nejčetněji zastoupena a provozována jsou řemesla ševcovské, krejčovské a stolařské. V menší míře a

méně zhusta provozuje se tesařství, sklenářství, klempířství, pokryvačství a malířství pokojové. Ve Výrovicích košikářství a košinářství provozuje se jako málo kde jinde; zabývají se jím všichni obyvatelé. Výrovští rozcházejí se široko daleko na nákup vrbového proutí, které platí dosti draho. Mlynářství se pozdvihlo novými stroji a obchodem obilím a moukou, za to však zanikly četné mlýnce menší.

Trhy jsou ve Znojmě, v Oleksovicích, v Prostoměřicích, v Jevišovicích, v Mikulovicích (ale jen v kalendáři), v Olbramkostele, v Šatově, v Strachoticích a v Dunajovicích.

Průmysl.

V Znojmě samém jsou na značném stupni koželužství a mydlářství, výroba octa, mlynářství a cihlářství. Podnikatelé rádi se nazývají fabrikanty, snad proto, že živnosti své zařizují ve větším rozsahu. Dva Znojemské pivovary, Mouralův (Mauralův) a Vocílkův (Wotzilkův), dvě Spitzrovy lihové rafinerie, továrny na hliněné nádobí (hlavně poboční závod Ditmarovy továrny na umělecké předměty hliněné a porculánové) čestně závodí v moravském světě průmyslovém. Než průmyslu Znojemskému náleží kapitola v části věnované městu Znojmu.

Na venkově Znojemském kvetlo kdysi znamenitě pivovarnictví. Vrchnostenské pivovary byly v Mikulovicích, Želeticích, Jevišovicích, Hradišti, Kravsku, Hodonicích a j. V Hodonicích pivovar obnoven teprve nedávno, podobně v Kravsku a Hradišti. Největší venkovský pivovar je v Hodonicích. Na velkostatku v Únanově jest lihovar. Mlékařství a sýrařství se zvelebuje. Nejen že se zakládají mlékařská družstva rolnická (v Dunajovicích), ale hlavně velkostatek Plavečský za řízení vynikajícího p. správce Vonáska prodává znamenité sýry Plavečské, obecně již jen Švýcarskými zvané.

V Mašůvkách a blíže Přímětic a Únanova dobývá se znamenitý kaolín. Blíže Přímětic je továrna na čištěni kaolínu — dobývá se tu porculánová hlína barvy načervenalé. V Kravsku a ve Vranovské Vsi jsou továrny na zboží keramické, které vyrábějí ročně veliké množství nádobí, obyčejného i jemného. Továrna v Kravsku slove lidu Kocandou. Znám je Kravský wedgewood.

Dílny hrnčířského zboží jsou také v Tvořirazi. Živnosti hrnčířské byly druhdy hlavně v Mašůvkách, v Jevišovicích, v Plenko-

vicích, v Olbramkostele, v Kravsku a v Mikulovicích. Cechy hrnčířské v Mikulovicích a v Jevišovicích mívaly mnoho členů, jak dokazují dosud zachované knihy a zápisy cechovní. Nyní však nádobí tovární vytlačilo hrnčířské, a tovární velkovýroba zničila maloživnostníky.

V Šatově továrna akciová zásobuje jižní Moravu a severní část Dolních Rakous výtečnými dlaždicemi šamotovými.

Při mnohých mlýnech jsou pily vodní i parní.

Dokud byl zasévána len, pěstovalo se také tkalcovství po řemeslnicku. Zbyly dosud barvírny pláten ve Znojmě, upravené nyní na barvení látek bavlněných.

Vývoz znojemských okurek vyžaduje značné výroby octa.

V Plavči pálí se občas vápno. Cihelen je v okrese velmi mnoho, menších i větších. Hlína cihlářská je dobrá.

Cukrovar Želetický je majetkem velkostatkáře Dra. Dominika rytíře Kammla-Hardeggra, druhdy cestovatele po Africe.

V dobách dřívějších vyráběla se také smůla, kolomaz, v milířích pálilo se dřevěné uhlí.

V Mikulovicích u sv. Marka činily se pokusy s těžením hnědého uhlí, ale marně. V Rudlicích, Vevčicích a v Únanově dobývalo se v minulých stoletích něco železné rudy, která se tavila ve vysoké peci v Rudlicích; pec však byla proměněna na papírnu a papírna na mlýn.

Spojovací prostředky.

Obce jsou navzájem spojeny polními cestami, o něž pečují obce samy.

O silnice pečuje okresní silniční výbor se sídlem ve Znojmě. Silnice ze Znojma do Jevišovic vede Přímětícemi, Mašůvkami a Bojanovicemi do Jevišovic a končí se ve Střelicích. Ze Znojma do Hrotovic vede Únanovem a Plavčem do Stupešic; z ní odbočují silnice do Němčiček a druhá do Mikulovic a Horních Dunajovic; podobně odbočkou její jest silnice z Únanova do Krtěnice, vedoucí Tvořirazí a Dunajovicemi. Tato dělí se v Tvořirazi, a vede odbočka Žeroticemi a Vítonicemi do Hostěradic. — Ze Znojma Stošíkovičkami a Lechovicemi do Pohořelic. — Ze Znojma Milifronem, Tasovicemi, Hodonicemi, Krhovicemi do Hrádku a Hevlína. Ze Znojma Šaldorfem, Oblekovicemi, Načera-

ticemi, Derflicemi do Strachotic a do Jaroslavic. Tato dělí se v Oblekovicích a vysílá odbočku do Chvalovic. Šatov, Chvalovice, Dyjákovičky a Ječmeniště spojeny jsou silnicí vedoucí z Weitersfelda v Dolních Rakousích cípem Moravy opětně do Rakous. Z Hnanic vede silnice Havraníky, do Nového Šaldorfa a do



Obr. 4. Železniční most přes Dyji u Znojma.

Oblekovic. Silnicí spojeny jsou Mašovice s Hradištěm a Mansperkem. — Z Podmole silnice Veskovem do Citonic. Silnice ze Znojma do Moravských Budějovic vede Kasárnou (kolonií Mramotic), Olbramkostelem, Hostěrádkem, Vranovskou Vsí a Pavli-

cemi. Kratší silnice: z Nového Šaldorfa do Sedlešovic, z Plavče do Rudlic, z Oleksovic do Vítonic, z Kyjovic do Bohunic, z Lechovic do Borotic.

Dráhy. C. k. priv. společnost rakouské severozápadní dráhy má ve Znojemském okrese stanice: Šatov, Znojmo s Olbramkostelem, na rozhraní okresů Znojemského a Moravsko-Budějovského Grešlové Mýto.

Dráha c. k. priv. společnosti rakousko-uherských státních drah vedoucí ze Znojma do Hrušovan, má v našem okrese stanice: Znojmo, Milifron a Hodonice.

Pošty jsou v 21 osadách: v Horních Dunajovicích, Vranovské Vsi, Hodonicích, Jevišovicích, Chvalovicích, Kravsku, Lechovicích, Milifroně, Mikulovicích, Oblekovicích, Oleksovicích, Plavči, Prostoměřicích, Strachoticích, Starém Šaldorfě, Želeticích, Dyjákovičkách, Vrbovci, Únanově a v Olbramkostele.

Telegrafní stanice jsou v 7 osadách: v Hodonicích, v Jevišovicích, Kravsku, Lechovicích, Milifroně, Olbramkostele a v Želeticích.

Spolky.

Přes úsilí nepodařilo se nám sebrati úplný seznam spolků v okrese.

Záložny dle vzoru Raiffeisenova jsou: v Jevišovicích, v Dunajovicích, v Pavlicích, v Tasovicích, v Dyjákovičkách, a v Mikulovicích.

Kontribučenské fondy: v Dunajovicích, v Plavči, v Mašovicích, v Únanově, v Domčicích a v Jevišovicích.

Konsumní spolky: v Tasovicích, v Dyjákovičkách, mlékárna v Dunajovicích.

Nejčetnější jsou spolky hasičské: v Mašovicích, ve Vrbovci, v Mikulovicích, ve Výrovicích, v Tasovicích, v Únanově, v Oleksovicích, v Pavlicích, v Olbramkostele a v Popovicích.

Zpěvácké a čtenářské spolky: v Mikulovicích, ve Vrbovci a v Tasovicích.

Veteráni (spolky vojenských vysloužilců): v Tasovicích a Dyjákovičkách.

Hospodářské spolky: v Tasovicích a v Dyjákovičkách.

Národní jednota má také některé odbory, na př. v Únanově.

Sokol, tělocvičná jednota jest jen v Jevišovicích.

Bund der Deutschen Südmährens, mladý pangermánský spolek s ústředním sídlem ve Znojmě má místní odbory (Ortsgruppen), na př. v Tasovicích.

Spolek na okrašlování krajiny a vysazování stromků (Verpflanzungs- & Verschönerungsverein) v Dyjákovičkách.

Vědecký spolek: Kroužek přátel starožitností v Jevišovicích.

Jednota katolických jinochův a mužů: Sv.-Josefská v Jevišovicích.

O spolcích Znojemských viz část o městě.

6. Zdravotnictví.

V okrese jest 11 zdravotních obvodův.

1. K obvodu ve Starém Šaldorfě patří obce Starý a Nový Šaldorf, Sedlešovice s Loukou, Oblekovice, Bohumělice, Stošíkovičky a Nesechleby; 2. k Tasovicům Tasovice, Hodonice, Krhovice a Milifron; 3. k Vrbovci Vrbovec, Dyjákovičky, Chvalovice, Načeratice, Derflice a Ječmeniště; 4. ke Strachoticům Strachotice; 5. k Šatovu Šatov, Hnanice, Havraníky, Popovice a Něm. Kounice; 6. k Únanovu Únanov, Přímětice, Citonice, Kuchařovice, Mansperk, Podmole, Veskov, Mramotice s Kasárnau, Plenkovice, Hradiště, Suchohrdly a Mašovice; (obvodní lékař bydlí ve Znojmě); 7. k Pavlicko-Olbramkostelnímu distriktu Olbramkostel, Vranovská Ves, Hostěrádek, Kravsko, Pavlice a Žerůtky; 8. k Jevišovicům Jevišovice, Bojanovice, Černín, Mašůvky a Střelice; 9. k Mikulovicům Mikulovice, Horní Dunajovice, Domčice, Němčičky, Plaveč, Rudlice, Výrovice a Vevčice; 10. k Tvořirazsko-Prostoměřickému distriktu Bohunice, Prostoměřice, Tvořiraz, Kyjovice, Bantice, Pračice, Želetice, Těšetice, Vítonice a Žerotice; 11. k Oleksovsko-Lechovskému obvodu Oleksovice s Mšicemi, Stošíkovice na louce, Lechovice, Heřmanice, Čejkovice a Borotice s Filipovem.

7. Ze statistického přehledu.

Rozlohou největší obce (nad 14 km²) jsou mimo Znojmo: Oleksovice 20·58 km², Pavlice 14·04 km², Šatov 15·77 km², Tasovice 14·76 km², Vrbovec 14·77 km². — Nejmenší rozlohu mají: Ječmeniště 1·35 km², Oblekovice 1·89 km², Bohumělice 1·98 km².

Domů nejvíce (přes 200) měly mimo Znojmo r. 1890: Jevišovice 218, Šatov 313, Tasovice 256, Vrbovec 215. Nejméně domů (pod 50) měly: Ječmeniště 40, Mansperk 27 a Němčičky 38.

Obyvatelstva nejvíce (nad 1500) měly mimo Znojmo r. 1890: Sedlešovice 1611 (s vojskem) a Šatov 1963 (r. 1900: 2493); přes 1000: Jevišovice 1182, Oleksovice 1081, Strachotice 1028, Tasovice 1203, Vrbovec 1089. — Nejméně měly (pod 200) Němčičky 199.

Národnosti české jest nyní 34, německé 40 osad, smíšené 5 osad. — Německé osady — mimo nejnověji založené — byly původně českými, teprve v dobách mnohdy dosti pozdních byly poněmčeny. — Germanisace neustále postupuje na Znojemsku vítězně.

Náboženstvím jsou všecky obce katolické. — R. 1890 bylo jen 69 evangelíkův a 223 židů v okrese. — Nejvíce židů mimo Znojmo je v Sedlešovicích 40, v Hodonicích 15, v Mansperku 20 a v Prostoměřicích 16.

Počátkem roku 1870 bylo v okrese 35.700 obyv. a to 16.932 mužských a 18.768 ženských, bydlících v 6426 domech. Město Znojmo mělo tenkráte 878 domův a 10.415 obyvatelů (5151 mužských a 5264 ženských).

R. 1900 náležely do okresu Znojemského 74 obce, z nichž bylo 69 katastrálních; domů čítalo se 7674, které obývalo 10.086 stran; neobydlených domů bylo 216.

Obyvatelů žilo v okrese 42.468 i s 1186 vojáky; mužských bylo 20.952, ženských 21.516.

Dle náboženství čítalo se 42.199 kat., 3 řecko-vých., 43 evang. augsb., 15 evang. ref., 206 israel. a 2 bez náboženství.

K české obcovací řeči přihlásilo se 15.737, k německé 26.537 obyvatelů mimo to (při vojště) čítalo se 7 Poláků, 83 Slovinců, 5 Charvátův a 1 Vlach.

Okres městský (město Znojmo) měl 1132 domův (z nich 42 neobydlené) se 3655 stranami; obyvatelů čítal 16.239 (mezi nimi 643 vojínů), z nichž bylo 7889 mužských, 8350 ženských.

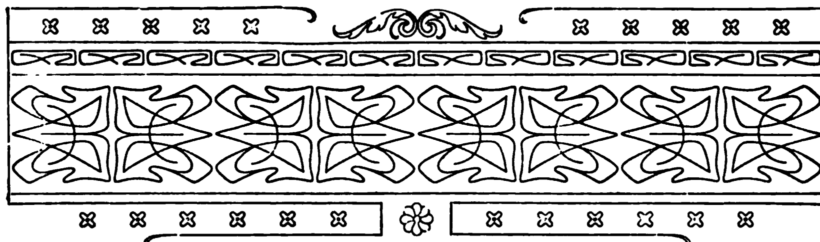
Dle náboženství vykázáno 15.442 katol., 8 řecko-sjedn., 190 augsb., 16 evang. ref., 1 angl., 629 israel. a 3 bez konfese. K obcovací řeči něm. přihlášeno 14.014, k české 1854, k polské 19, k ruské 8, ke slovinské 30. Do městské obce příslušného a přítomného obyvatelstva bylo 15.925.

---

8. Z dějin všeobecných.

Znojemsko bylo samostatným údělným knížetstvím, jehož údělný kníže sídlíval na hradě Znojmě.

Z vojenských záplav sluší připomenouti výpravu Přemysla I. r. 1185, kdy svedena byla bitva mezi Čechy a Moravany blíže Loděnic, vesnice poddané klášteru Luckému. Když král Přemysl II. Otakar padl na Moravském poli r. 1278, vtrhla v září po bitvě vojska Rudolfova do jižní Moravy, zpustošila krajinu okolo Znojma, zničila statky kláštera Luckého, jinak městu ani klášteru neuškodila. Také za válek Čechů s Rakušany — Jana Lucemburského s vévodami Rakouskými — (1325—1328) střediskem vojsk českých bývala vždy krajina v nejbližším okolí Znojemském. Válka husitská dotkla se Znojemska jen málo. Za války Matyáše Korvína s Jiřím Poděbradským utrpěl kraj nesmírných škod, způsobených vojskem uherským. R. 1468 Uhři marně se pokoušeli o Jevišovice, proto zničili celé široké a daleké okolí. Touto válkou úplně zaniklo nejvíce osad na Znojemsku. Válkou třicetiletou bylo Znojmo i venkovské okolí navštíveno také velmi krutě. Torstenson tábořil ve Znojmě r. 1645 a pustošil nejblíže ležící osady. Za válek napoleonských stalo se r. 1809 v červnu okolí Znojemské bojištěm. Od Ogruně ustupující arcivévoda Karel rozložil vojsko u Milifroně, Hodonic, Stošíkoviček, Tasovic, Suchohrdel, kde jej Napoleon I. přinutil k rozhodné bitvě, která přinesla Rakušanům porážku. Příměří bylo umluveno a podepsáno na faře v Příměticích, kde měl Napoleon svůj hlavní stan. Lid dosud ukazuje si pohřebiště, kam pochováni byli padlí Francouzi a „naši“.



II. Jednotlivé obce.

Královské krajské město Znojmo.

I. Úvod.

Poloha.



nojmo leží dle měření Davidova na 48° 51′ 15″ s. š. a na 33° 42′ 36″ v. d. ferrské; měřeno se znojemské věže radniční. Město vypíná se v jižní části Znojemského kraje, na skalnaté ostrožně nad Dyjí v rozkošné, malebné krajině. S jedné strany hluboké romantické údolí dyjské, vstupující u bývalého kláštera Luckého do úrodného údolí podyjského, s druhé strany obšírná rovina, na níž může se město rozšiřovati.

Blíže města není lesů, jen nepatrné háje a nyní zalesňované údolí potoka Lesky. Vinohrady a sady jsou jv. a sv. města, úrodná pole na sever.

Jméno města

jest původu slovanského. V lidové etymologii odvozuje se ze slovesa znáti, ovšem nesprávně. Jiní, zejména dějepisec Ant. Hübner, aby upřeli topickému jménu český původ, chtějí je považovati za zkrácené keltské Medoslanium, jehož připomíná Ptolemaios, a kladou polohu Ptolemaiova Medoslania na místa nynějšího Znojma. Nejstarší čtené formy jména Znojma jsou: 1052,

1086, 1215 Znoim, 1130 Znogen, Znoyem, 1146 Znogem, 1223 Zenoim, 1226, 1251 Znohem, 1262, 1263 Znoyma, 1268 Znoim, 1277 Znohim, 1267, 1270, 1272, 1308 Znojim a Znoyma, 1298 Zneuma, 1348 Cznoym. 1385 zu Znaymb. Jméno místní znělo tedy původně slovansky Znojem nebo Znojim, z něhož nynější německé Znaim (původně Cznoym a Znaymb) teprve za dob hodně pozdních — za století XIV. Tvar Znojem je trpné příčestí přít. času muž. rodu (znojim — znojima — znojimo); nynější tvar stř. rodu přijalo jméno mnohem později, než se poněmčilo, a v českých pramenech po dlouhou dobu zápasí tvar Znojem s tvarem Znojmo. O kmeni tohoto pomístného názvu praví Brandl, že jest od znojiti, což se říká o slunci, když paprsky se opírá o něco.[1]) Podobně Kott: od znoj (sluneční parno), znojiti (ohřáti).[2]) Brandl vykládá také jméno ostrova Uznojma z téhož kmene.[3])

II. Dějiny.

Původ města.

Na místech nynějšího Znojma bydlel člověk dávno před založením zeměpanského hradu, jak dokazují nálezy Jaroslava Palliardiho na staveništích v Novosadech. Žil tu lid pochovávající nebožtíky do hrobů kamením obložených, položené na bok a skrčené, ale žil tu také již za nejdávnějších dob lid původu slovanského.

Nevíme, kdo založil Znojemský hrad; za dob, kdy po prvé se činí o něm zmínka v listinách, byl již zeměpanským.

Nikdy a nikomu se nepodaří důkaz, že Medoslanium bývalo v místech nynějšího Znojma, zvláště že k této kombinaci vedla jen domnělá etymologie jména Znojmo.

Znojmo stávalo již v XI. stol. R. 1052 daroval kníže Břetislav kolegiátní kapitule Staroboleslavské hřivnu platu a dva voly nebo býky ročního důchodu ve Znojmě.[4])

---

[1]) Brandl, „Kniha pro každého Moravana", 1892, 2. vyd. pg. 349.

[2]) Kott, „Českoněmecký Slovník", díl V., Praha 1887, pg. 594.

[3]) Brandl, „Glossarium", Brno 1876, pg. 387. Srv. též české Znojčice nyní Znončice.

[4]) Cod. d. M. I., pag. 137.

Nedí se sice, že by Znojmo bylo hradem, ale nelze mysliti na nic jiného, máme-li positivní zprávy o založení města v době hodně pozdější. Důkazem, že Znojmo bylo již v XI. století zeměpanským hradem, byla také listina z roku 1048, kterou kníže Břetislav zakládá proboštství v Rajhradě. Čte se mezi svědky totiž Markvart, kastelán Znojemský,[1]) ale listinu tuto již Palacký prohlásil za podvrženou.[2])

Podobně v podvržené listině ze dne 20. dubna 1055 uvádí se Tazzo, praefectus Znoymensis.

Také bychom se mýlili, považujíce za důkaz, že Znojemský hrad stál již v XI. století, kastelána Soběna, připomenutého r. 1088 na listině kapitule Svatopetrské v Brně,[3]) kterážto listina pochází z podezřelého kodexu Tišnovského, jehož nyní nelze nalézti.

Tím tedy padají všecky důvody listinné, které by mohly svědčiti, že hrad Znojemský stával již za stol. XI.

Za to však máme závažnou památku, svědčící nepochybně, že hrad stával již za věku XI. a že kolem něho bylo podhradí (suburbium); jest to kaple Sv. Kateřiny čili „Heidentempel".

Neprávem jmenuje se starožitná románská kaple pohanským kostelem. Jeť to stavba ryze křesťanská, zbudovaná teprve v době, kdy již vymíralo slovanské pohanství u nás. Stojí v místnostech bývalého hradu Znojemského. Stavbou a slohem hlásí se do stol. XII. A to je právě nezvratným důkazem, že již v tomto století stával ve Znojmě zeměpanský hrad, ústředí obšírného obvodu, hlava znamenitého kraje, sídlo zeměpanských úředníků. Z toho s naprostou téměř jistotou možno souditi, že pod hradem byla také za XII. věku osada, podhradí (suburbium), osazené kupci a řemeslníky.

Hrad Znojemský přes to, že nedostačují listinné důvody a přes to, že původ kaple se klade teprve do stol. XII., stával již za věku XI. Dle řádu stařešinského dal kníže Břetislav I. synům svým do správy údělná knížetství na Moravě, a to Vratislavovi Olomouc, Kunratovi a Otovi Brno a Znojmo. Když potom Vratislav se stal knížetem Pražským, obdržel Ota úděl Olomoucký a Kunrat Brno se Znojmem. Máme tu tedy v kronice Kosmově

[1]) Cod. d. M. I., pg. 123 n, 137.
[2]) Palacký, Dějiny, vydání Riegrovo I., pg. 461.
[3]) C. d. M. I., pg. 133, 184.

důkaz, nejen že Znojmo bylo znamenitým krajem, nýbrž že bylo také znamenitým hradem. Na hradě Znojemském slavena byla dne 18. října r. 1100 svatba knížete českého Bořivoje s Gerbirgou, dcerou Leopolda Krásného a sestrou Leopolda Svatého, markrabat rakouských. Svatbu tuto znepokojil kněžic Lipolt Kunratovec, sídlící pohostinu na hradě Rakousích, učiniv nepřátelský vpád pod Znojemský hrad.[1])

Kníže Kunrat sídlící asi na Brněnském hradě, měl z manželky své Vilburky dva syny, Oldřicha a Litolta. Onen stal se r. 1092 údělným knížetem Brněnským, tento Znojemským. Kníže Litolt založil v letech 1109—1112 s bratrem Oldřichem klášter benediktinský v Třebíči, v němž také po své smrti r. 1112 byl pochován. Asi r. 1123 stal se knížetem Znojemským Kunrat II., syn Litoltův, a zemřel r. 1150. Skonal na hradě Znojemském morovou nákazou a pohřben byl v hrobce třebíčské.

R. 1145 dopustil se násilí na Olomouckém biskupu Jindřichovi Zdikovi; za to byl dán do církevní klatby. Jelikož nechtěl v hrdé mysli své podrobiti se ani papeži, ani knížeti Pražskému Vladislavovi II., zpustošil Vladislav úděl jeho, oblehl Znojmo r. 1146, dobyl a rozválel hrad a knížete vykázal do vyhnanství. Ale na přímluvy německého krále Konrada III. dal mu milost a vrátil mu bývalý úděl. Původní hrad byl asi jako jiné hrady tehdejší pouze dřevěný. O dobytí jeho vypravuje kronika Vincence Pražského: Kníže Vladislav sebrav vojsko vtrhl s ním do údělu Kunratova, pále vesnice a vše strašlivě pleně. Oblehl pevný hrad Znojmo, jenž mu byl vydán, ale (kníže) smilovav se nad obyvateli, nechal je i s majetkem odejíti bez pohromy.[2]) Právě zmínka, že kníže kázal obyvatelům, aby opustili hrad, utvrzuje nás v domněnce, že hrad byl rozmetán, jinak by odchod obyvatelů neměl smyslu.

R. 1160 jmenuje se syn Kunrata II. Kunrat III. na konfirmační listině kláštera hradištského u Olomouce pouze knížetem Moravským a nikoli Znojemským (princeps Morauiensium.[3])

Neměl knížectví Znojemského, jinak byl by se podepsal dux Znoimensis, Znojmo dostal asi r. 1161 bratr jeho Kunrat Ota.

---

[1]) Palacký, Dějiny, I., pg. 190.
[2]) Pertz, Monumenta, XVII., 662.
[3]) Cod. d. M. I., 271.

Když r. 1175 vypukla válka mezi českým knížetem Soběslavem II. a vévodou rakouským Jindřichem Jasomirgottem, chystal se Kunrat Ota pomoci rakouskému Babenberkovci. Bylo by došlo tehdy k nové válce mezi Přemyslovci, kterou bylo by zase celé knížectví Znojemské utrpělo nemálo, kdyby byli Kunratova matka Marie a Olomoucký biskup Dětleb nesmluvili mezi rozhněvanými Přemyslovci míru a Kunratovy pomoci Soběslavovi proti Rakušanům. Když potom Soběslav II. poplenil celé pomezí rakouské, synové Jindřicha Jasomirgotta, Jindřich a Leopold, vtrhli do Moravy a útokem náhlým sevřevše Kunrata Otu Znojemského, vysílali lehké oděnce hluboko do země Moravské plenit a pálit. Tím Znojmo i okolí jeho utrpělo značně, ale nikterak tak, jak by se bylo stalo za války bratrovražedné.

Kroniky, které nám vypravují tyto události, nezmiňují se o městě Znojmě, nýbrž mluví vždy jen o zeměpanském hradě. Překvapuje proto listina, kterou král Vratislav r. 1086 zakládá benediktinský klášter sv. Vavřince v Opatovicích českých. Čteme v ní, že král udílí novému klášteru nadání po všech moravských městech (beneficia per omnes ciuitates Morauie) scilicet in Olomuc, Preroue, Bracizlaue, Bruna, na Yuani, Strazince, na Prauloue, Znoim nonum forum (užitek každého devátého trhu) atd.[1]) Listinu tuto otiskl již rajhradský benediktin Bon. Piter ve svém životopise sv. Vintíře celou.[2]) Ale Ant. Boček poznamenává, že opis Pitrův srovnal s opisem v kodexu ze XIV. věku chovaném druhdy v archivě kláštera hradištského u Olomouce. Toto udání Bočkovo jest při nejmenším mystifikace, ale také jinak zdá se nám, že již Piter otiskl falsum pořízené asi za stol. XV. Na důkazy není tu místa. Podobně asi podvržena listina, daná klášteru sv. Jana na Ostrově, vročená k r. 1093, kterou kníže Kunrat dává zeměpanské zboží v Kravsku in provincia Znoymensi tomuto klášteru,[3]) neboť, ač klášter zanikl teprve za dob husitských, přece r. 1190 bylo Kravsko jako statek zeměpanský darováno premonstrátům v Louce.

R. 1223 měl klášter Lucký spor o koupenou ves Mramotice cum Wencezlao et Ulrico Znoimensibus.[4]) Historiograf dr. Beda

[1]) Cod. d. M. I., pg. 171, n—191.
[2]) Piter, Thesaurus absconditus, pg. 193.
[3]) Cod. d. M. I., pg. 190, Piter, pg. 153.
[4]) Cod. d. M. I., 332 n. 353; II., 153.

Dudík pokládá je za měšťany,[1]) ale v celé listině není ani zmínky o tom, že by byli měšťany, spíše zdá se, že byly zemany. Podobně se nepraví o nábožné a dobročinné paní Helvidě, zakladatelce kláštera Oslavanského a v této listině připomínané, že byla měšťankou, ba jest nejvýše podobno pravdě, že zámožná tato paní byla šlechtičnou, neboť jmenují se dokonce její kaplani Heš a Ambrož. Ba v zakládací listině oslavanské r. 1225 jmenuje se tato paní nobilis mulier ac religiosa matrona Heilwidis.[2])

O založení města Znojma děje se první zmínka teprve r. 1226 dne 19. září.[3])

Král Přemysl I. Otakar praví v listině té, když chtěl založiti před hradem Znojemským město (cum nos uellemus ante Znoym civitatem construere) a lidem osaditi, že nebylo místo jeho dosti prostranné. Proto vyžádal si na prelátovi kláštera Luckého vesnice Ceulchova (Kulihov? Čelechov?) se vším příslušenstvím mimo vísku Újezd, položenou kolem kostela sv. Mikuláše, ode vždy příslušenství kostelní, mimo dvorce mistra Petra a zbrojířů Jindřicha a Oldřicha a jiné kostelu nejbližší. Ku stavební (ale dosud nezastavěné) ploše, která byla zeměpanská, přidal král vyžádaný okrsek vísky Ceulchova a získal dosti obšírné městiště. Za Ceulchov daroval záměnou opatovi patronát kostela sv. Jiljí v Prostoměřicích a pozemek v neznámých dnes Zadovanech (Sadovanech?).

Listina tato nemá známek podvrženosti.

Poznáváme z ní, že v místech nynějšího Znojma byly původně drobné osady. Okolo kostela sv. Mikuláše osada Újezd, na jiném místě, nepovědomo na kterém, Ceulchov. Protože Hübnerovi, dějepisci města Znojma, toto pozdní založení města nebylo po chuti, usoudil, že jednalo se tu pouze o rozšíření a zvětšení města již dříve založeného.[4])

Byly by důvody ovšem i pro toto mínění. Jest totiž s podivením, že již r. 1226 byly ve Znojmě dva chrámy, sv. Mikuláše a sv. Michala (nynější jesuitský). Dva chrámy v jednom městě dokazovaly by slušnou velikost jeho, které město nenabývá z pravidla za jediný rok. Ale nezapomeňme, že tu byla již dříve osada

---

[1]) Dudík, Dějiny Moravy, díl V., str. 118.
[2]) Cod. d. M. II., pg. 165.
[3]) Cod. d. M. II., 172, Erben, Reg. I., 328.
[4]) A. Hübner, Denkwürdigkeiten, pg. 15.

Ceulchov a že konečně město bylo založeno již před rokem 1226, neboť toho roku král praví, že učinil záměnu, když město založiti chtěl, a roku 1226 směnnou smlouvu tuto pouze dal sepsati! Téhož roku měli spor faráři obou kostelův o štolu.[1]) Z listiny, kterou spor tento byl uklizen, poznáváme ještě jiné osady na místech nynějšího města a nedivíme se již, že na malé prostoře byly dva kostely. Opat Lucký postoupil faráři u sv. Michala práva křtíti a pochovávati ve vsi Bale[2]) a v několika obydlích blízko kostela sv. Michala. Držitelé těchto domků jmenují se: Arnold Malý, Radoslav Veliký, Letek, Vilím, kožešník, Henelen (asi Jan), Hostík, Olšík, Petřík, Sláva, Bohuš, Arnold, Albert, Šalomoun, Rudevín, Letkova vdova, Martin, Peregrin, Salaš, Petr Vylízal. Vidíme tu celou řadu jmen převážnou většinou českých. Právo štolu vykonávati ve vsi řečené kdysi vicus Ungarorum (asi Uherčice nebo podobně) náleželo také sv. Michalu. Ves ona ležela u brány proti Suchohrdlům.

Listina tato jest nemálo důležita. Poznáváme z ní předně dvě původní osady, starší než Znojmo, a také zřejmou pravdu, že Znojmo bylo založeno na municipálním právě německém. Slované totiž nezakládali ba ani neznali hrazených měst, ale Znojmo, založené krátce před rokem 1226, bylo ohrazeno zdí, neboť v listině právě citované mluví se o branách městských.

Ale Znojmo s několika německými kolonisty nebylo úplně německým městem; zůstalo zde ještě dosti českého lidu, který obýval mimo podhradí ještě vesnice a roztroušené domy u samého města. Česká jména osadníků svědčí o tom.

Znojmo bylo založeno na právě německém, a to na právě, které mělo město Brno od r. 1243, totiž právo jihoněmecké (Schwabenspiegel). Neví se však, bylo-li právo to dáno městu hned r. 1226 nebo kdy později.

Zřízení župní a hradní.

Ve Znojmě byl zeměpanský hrad, který spravovali purkrabí nebo kastelánové, majíce v kraji hradu podřízeném nejvyšší moc správní a soudní. Kromě nich byli tu také jiní úředníci nižší

---

[1]) Cod. d. M. II., 171. Erben, Reg. I., 324.

[2]) Bala nazývá se r. 1270 Balina; ležela pod samým Znojmem, patříc s poli i vinicemi klášteru Velehradskému.

zeměpanští, jako hradní rytíři službou přikázaní kastelánovi, cudař (sudí), komorník, vladař a j.

Uvedeme pouze zeměpanské úředníky, pokud se nám zachovala jména jejich z doby Přemyslovské. Purkrabí: 1213—1223 Jimram, předek pánů z Boskovic, 1226—1227 Vrš, 1228 Hartleb, 1233—1234 Ben, 1236 Hrut, 1238—1255 Boček, předek pánů z Kunštátu; komorníci: 1228—1236 Vrš, 1239—1259 Hrut; sudí: 1201—1213 Jindřich, 1222 Dětřich, 1234 Ostoj; vladaři: 1223 Strejkt, 1226 Dětřich.

Poněvadž však Palacký úkrají domnělých žup stotožňoval s úkrajími církevními, uvedeme ještě jména arcijáhnů z doby Přemyslovské: 1207—1220 Valter, 1255 Markvart, 1261—1263 Hejdolf, 1264—1266 mistr Jan, 1268—1277 Alex.

Za Přemyslovcův a panovníků z různých rodův.

Město bylo založeno r. 1226 králem Přemyslem I. Otakarem. Přemyslovci nové město milovali touže láskou, kterou věnovali zeměpanskému hradu a údělnému knížetství Znojemskému. Králové čeští ještě po založení města často bydleli na Znojemském hradě. I markrabata ráda prodlévala ve Znojmě.

Tak r. 1234 (21. října) markrabí Přemysl potvrdil ve Znojmě veškery statky a výsady, které matka jeho, královna Konstancie, darovala klášteru panen cisterciáckých v Tišnově. Roku 1235 (21. prosince) král Václav I. potvrdil nedaleko Znojma veškery statky komendy johannitské na Hrádku u Znojma. Roku 1237 (16. února) král Václav blízko Znojma podepsal listinu, kterou usedlíkům Hostěradickým daroval pozemky ve Vrbovci. R. 1239 (29. června) týž potvrdil na hradě Znojemském premonstrátům luckým patronát kostela sv. Maří Magdaleny v Přímětících.[1])

Roku 1237 za války mezi bratry markrabím Přemyslem a králem Václavem neutrpěla asi krajina podyjská mnoho.[2]) Z Dolních Rakous vpadl do Moravy Bedřich Bojovný a společně s Uhry a Kumány poplenil celou krajinu okolo Znojma. Tataři r. 1241 neuškodili Znojmu, za to Rakušané r. 1242 zpustošili okolí jeho, ale mírem a úmluvami zásnubními se ukončil vpád jejich.[3])

[1]) Cod. d. M., II., pg. 274, 309, 321, 356.
[2]) Palacký, Dějiny, I, pg. 304.
[3]) Tamže, pg. 315.

Také syn a nástupce Václavův, Přemysl II. Otakar miloval Znojmo stejnou láskou, jak otec. Za Václava I. a Přemysla II. založeny byly v městě klášter dominikánský (neznámého roku, ale jistě před r. 1240), klášter panen klarisek (r. 1274), klášter minoritský (před r. 1239), a bohatě podporován byl klášter Lucký, nedaleko města mohutně se rozkládající. Netušil ovšem Přemysl II., podporující horlivě svatostan znojemských minoritů, že mu bude souzen odpočinkem po smrti, ovšem nikoli posledním. Oba Přemyslovci, otec i syn, horlivě přáli proboštství sv. Hippolyta.

Za odboje Přemyslova proti Václavovi I. (r. 1248—1250) byl prý také rozbořen hrad Znojemský a město samo prý utrpělo také, ale o tom není zpráv jistých, jakož ani jistě nelze dokázati, že r. 1260 bylo Znojmo teprve obehnáno valem a hradební zdí, ozdobenou branami i věžemi, a že pobořený hrad teprve byl vystavěn znova r. 1276.

Po bitvě na Moravském poli r. 1278 byla mrtvola nešťastného Přemysla II. se svolením Rudolfa Habsburského převezena do Znojma. Ve Znojmě pohřben byl král v klášteře minoritském, kde odpočíval od března r. 1279 do r. 1296, kdy mrtvolu jeho král Václav II. dal převézti do Prahy a tam s královskou slávou pohřbiti u sv. Víta.

Přemyslem odešel veliký přítel Znojma. Rudolf Habsburský, který po bitvě na Moravském poli vtrhl do Moravy a úmluvami jihlavskými stal se na pět let správcem moravským, hleděl Znojmu nahraditi škody, které mu na statcích a na domích způsobila vojska jeho.

Praví se, že u Znojma byl oddíl vojska Rudolfova potlučen a rozehnán měšťany a lidem venkovským.[1]) Mezi královskými městy, která se poddala králi Rudolfovi na milost i nemilost, když ležel táborem u Oslavan a Rosic, bylo také město Znojmo. Rudolf nemstil na Znojemských porážky svých žoldnéřů, ale rozmnožil ještě práva městská. Dovolil městu, aby vybíralo clo ze soli a výtěžek jeho obracelo na opravu hradeb a zdí městských, dal Znojmu vídeňské právo městské a mílové právo pro várky pivní, ale jen tak, aby tím neutrpěla šlechta, dal měšťanům právo, aby dluhy na dlužnících vymáhali vyležením, osvobodil

---

[1]) Palacký, Dějiny, II., pg. 103.

město na pět roků všech daní a na míli v okolí města všech královských mýt. Kromě toho daroval Znojmu ves Kuchařovice.[1])

Král Václav II. byl osobně ve Znojmě v létě r. 1288, kdež také vydal listinu, kterou osvobodil Brod Uherský na deset let všech zeměpanských daní a dávek. Dne 26. února roku 1292 potvrdil týž král městu úplné právo městské a právo mílové. R. 1303 (5. března) osvobodil město a poddané na statcích městských od soudů zemských a propůjčil mu právo, aby na míli v okolí vařilo a čepovalo pivo, a daroval mu les v Leskách, aby v něm měšťané pásli dobytek.[2]) Od této doby každý poddaný nebo měšťan znojemský mohl býti souzen jen zemským komořím nebo samým králem.

R. 1306 zmocnil se Znojma Rudolf, syn krále Albrechta ale zemřel již r. 1307, a po něm zvolen českým králem Jindřich Korutanský přes hlavu krále Albrechta, který dne 18. ledna r. 1307 ve Znojmě — ještě za živobytí Rudolfova — zapsal království české všem šesti synům svým.

Znojmo samo po smrti Rudolfově přidalo se ke straně Jindřicha Korutanského. Proto dne 17. října r. 1307 vojska rakouská oblehla Znojmo. Města hájil jménem Jindřicha Korutanského Rajmund z Lichtenburka, zaručiv se nejdříve měšťanům, že jim neuškodí v ničem a jménem Jindřichovým potvrdil veškery výsady městské. Také daroval Znojmu ves Únanov. Toto vše potvrdil později král Jindřich sám.

R. 1308 dne 14. srpna ve Znojmě vzdal se Bedřich Habsburský, mladší bratr nebožtíka krále Rudolfa, veškerých nároků na země české na prospěch Jindřicha Korutanského za odměnu 45.000 hřiven grošů, za které byla mu dána na dva roky zástavou Jihlava, Znojmo, Veveří, Ivančice, Podivín, Pohořelice a některá města v Korutansku.[3])

Jindřich Korutanský byl vypuzen z království r. 1310, a stavové čeští zvolili si Jana Lucemburského, s nímž nastoupila vládu v Čechách nová dynastie.

---

[1]) Emler, Regesta, II. 489, Cod. d. M., V., 264.

[2]) Cod. d. M., IV., 352., 382, V. 152.

[3]) Palacký, Dějiny, II., pg. 164.

Za Lucemburkův.

Vláda krále Jana Lucemburského stala se z různých příčin záhy neoblíbenou, vznikaly nepokoje a války domácí.

R. 1317 také město Znojmo se přidalo k nespokojencům, a Jindřich z Lipého učinil smlouvu s Bedřichem Krásným Rakouským proti králi Janovi.[1]) Znojemského hradu zmocnil se r. 1318 Vilém Zajíc z Valdeka, a na hradě se konaly schůze odbojné šlechty. Král Jan povolil a uznal Jindřicha z Lipého správcem zemským. Vévodové rakouští vrátili Janovi Znojmo a Podivín, zastavené r. 1311. Dne 25. září r. 1323 potvrdil král městu Znojmu privilej na clo ze soli a užitky z vývozu obilí a nádobí. R. 1324 dosvědčil magistrát Znojemský, že mezi proboštem na Hradišti sv. Hippolyta a obcí Šatovem učiněna smlouva, dle níž rychtář Šatovský osadil 8 lánů křížovnických kolonisty v Mašovicích.

Král Jan byl městu nakloněn. V březnu r. 1325 dal měšťanovi Znojemskému Pavlovi, druhdy městskému rychtáři, zeměpanský dvůr v Šatově, přidav ještě výsadu, aby purkrabí Znojemský nepožadoval nikdy daní ani jiných dávek ze dvora toho. Dne 23. března r. 1325 zrušil král poplatky, které od měšťanů ze závětí vybírali kostelové, klášterové a řádové, osvobodil městské mlýny v Šaldorfě, Nesechlebích a pod hradem Znojemským všech daní a upravil způsob udílení měšťanských práv přistěhovalcům.

Téhož roku král Jan osobně meškal ve Znojmě, odkudž také vydával listiny. R. 1326 dal Znojmu pro obchod vínem a solí táž práva, kterými již dříve obdařena byla města Brno a Jihlava, a také zakázal výčep cizích vín v městě, aby Znojemskému vínu zabezpečil svobodu před nebezpečnou soutěží.

Dne 6. února r. 1327 rozhodl král, aby ves Dyjákovice a mlýn v údolí podyjském „Tempe“ řečeném byly podrobeny městskému právu Znojemskému.[2]) Ves náležela měštěnínu Znojemskému Janovi a mlýn měštěnínu Richardovi. Vzpomeneme-li ještě, že r. 1328 uvádí se Znojemský měšťan Eklin jako majitel dvora

[1]) Palacký, Dějiny II., pag 215.

[2]) Cod. d. M. VI., pag. 182 n 245, 192 n 255, 192 n. 215, 216, 219. 237, 238, 255.

v Sedlešovicích a že r. 1332 měšťan Stanislav koupil od Sezemy z Jevišovic ves Pračice, uznáme, že za doby Janovy byl v městě blahobyt.

R. 1327 osvobodil klášter klarisek placení všech dávek, mimo daň královskou. Počátkem května r. 1327 sídlel na krátký čas ve Znojmě, a o měsíc později dal měšťanům trh, aby se uhradily snáze škody způsobené požárem na domích měšťanských; měli míti trh na den Nalezení sv. Kříže za zvyklostí, s jakými se konaly trhy v Praze.

Za přízeň, kterou král věnoval městu, snažilo se mu býti vděčno. Dne 3. srpna roku 1328 zavázal se Znojemský magistrát za obec rukojemstvím za všecko, čím král Jan se zavázal Jindřichovi Korutanskému, když nastupoval na královský trůn český.[1]) Dalo se tedy Znojmo tou dobou samo do zástavy Jindřichovi Korutanskému. R. 1333, kdy mladistvý syn Janův Karel stal se markrabím Moravským a správcem království Českého, bylo město Znojmo s několika jinými městy českými a moravskými vyplaceno na prospěch královské komory.[2]) Ale za nedlouho bylo zastaveno za zvláštních okolností. R. 1334 vévoda Rakouský Oto zasnoubil se s Annou, nejmladší dcerou krále Jana. Svatba slavena ve Znojmě dne 16. února r. 1335. Jelikož král Český nemohl nevěstě vyplatiti věno, zapsal markrabí Karel dne 23. února 1335 Otovi hrad a město Znojmo za 10.000 hř. věna.[3]) Ale Znojmo bylo zástavních závazkův sproštěno brzy. Neboť když r. 1336 byl ujednán mír mezi králem Českým a Habsburky, bylo Znojmo králi vráceno, a knížata Rakouská nad to se zavázala králi Janovi ještě zaplatiti 10.000 hř. stř.[4])

Dne 20. srpna r. 1338 markrabí Karel dovolil městu, aby vyplatilo ves Šatov, kterou před tím zastavilo Bernartovi z Cimburka a osvobodil ji berní a jurisdikce královských úředníkův a provinciálních soudcův.[5]) Koncem července r. 1338 meškal markrabí Karel ve Znojmě, kde nařídil dne 27. července Znojemskému purkrabí, aby přidržel majitele vinohradů v obvodě kolatury šatovské, aby klášteru Luckému správně dávali viničné

---

[1]) Cod. d. M. VI. 283, 332, 262, 265, 266, 285.
[2]) Palacký, Dějiny, díl II., pg. 258.
[3]) Cod. d. M. VII., 31
[4]) Palacký, Dějiny, díl II., pg. 261.
[5]) Cod. d. M. VII., pg. 139.

desátky. Ale ani měšťané Znojemští neušli výtce jeho. Poslal jim dne 28. července 1338 z Pulkova v Dolních Rakousích list, v němž jim vytýká, že neposlouchají městského rychtáře ani konšelův a že jednají přímo proti usnesením městské rady, a nařizuje jim bezpodmínečnou poslušnost. Také jim zakazuje volbu hejtmana bez vědomí rychtáře a konšelův. Psaní královské bylo tvrdé, přísné, ale přece zachovalo se v městském archivě podnes.

Tou dobou již šlechta a bohaté kláštery zakupovaly si domy v městě. Dne 11. dubna r. 1339 městská rada osvobodila dům Velehradského opatství všech dávek městských.

Markrabí Karel přál městu jak otec. Dne 4. dubna 1341 dovolil, aby vybíralo na svůj prospěch veškera mýta v osadách a na silnicích mezi Břeclaví a Jemnicí, nařídiv, aby výtěžku těchto mýt se užilo na opravu pobořených hradebních zdí městských. Zároveň osvobodil měšťany od placení cla v Jihlavě, nařídiv Jihlavským obecním starším, aby pod ztrátou královské milosti od měšťanů Znojemských nebrali mýt, a již několik dní potom, dne 13. dubna, osvobodil měšťany všech mýt, ať se vybírala kdekoli, v Čechách nebo na Moravě.

Dne 8. května r. 1341 městská rada osvobodila ode všech městských dávek veškery domy a budovy panenského kláštera sv. Kláry.

Do roku 1336 mělo město vlastní hrdelní soud, ale dne 13. dubna tohoto roku král Jan odňal soud městu a dal jej ze zvláštní lásky klášteru Luckému.

Markrabí Karel dne 12. května r. 1348 potvrdil městu výsady svých předchůdcův a zvláště svobodu daní městských statků, ale o hrdelním právě v listině již přirozeně není řeči. Tehdy pobýval Karel již jako král ve Znojmě, kde také vydal několik listin, mezi jinými dne 5. června 1348 potvrzení privilejů Znojemských klarisek a potvrzení Znojemského hrdelního soudu klášteru Luckému.[1])

R. 1349 a 1351 zuřil ve Znojmě mor.

R. 1349 stal se markrabím moravským Jan Jindřich, bratr Karlův. Přál také Znojmu. R. 1357 daroval mu mýto a právo odúmrtní, r. 1360 obnovil trestní pravomoc konšelskou, r. 1362

---

[1]) Cod. d. M. VII., pg. 150, 151, 166, 226, 227, 2?8, 230 82, 573, 584, 586.

rozšířil dar práva odúmrtního i na vinohrady Znojemských měšťanů, ležící na cizích obvodech vrchnostenských.

Za Jana Jindřicha připomíná se r. 1363 městský špitál na horním předměstí, k r. 1425 za panování Zikmundova také špitál na dolním předměstí. Měšťané bez rozdílu platili městské dávky na úhradu obecních vydání, ale obec za to začínala se starati o chudé a nemocné.

Král Karel navštívil r. 1366 znova Znojmo.

R. 1370 dne 15. května dal markrabě Jan Jindřich městu svobodný trh masný, takže cizí řezníci jen ve čtvrtek směli maso do města dovážeti a sekati jen v určitých hodinách a na určitých místech. Židé sekali v Židovské ulici jen židům. Tehdy potvrdil markrabí měšťanům svobodu mýt po celé Moravě a r. 1375 dovolil jim rozvážeti víno vlastní úrody po všech zemích království Českého a ve všech městech čepovati mimo Prahu.

Markrabě zemřel r. 1375, a po něm ujali se správy Moravy synové jeho Jošt a Prokop, kteří se neustále svářili mezi sebou. Znojmo bylo nakloněno ohnivému Prokopovi. R. 1378 potvrdil městské výsady Jošt a r. 1379 Prokop.

Otec vlasti Karel skonal r. 1378, a po něm nastoupil syn jeho Václav IV., jenž r. 1379 osobně zavítal do Znojma, kde také r. 1380 pobyl na nějaký den.

R. 1381 znova zuřil v městě mor.

Na ujmu výčepu Znojemského vína v městě byla asi výsada daná r. 1387 dne 25. února obyvatelům Šatovským, aby svá vína směli dovážeti do Znojma a tam čepovali svobodně. Podobného práva dostalo se již r. 1382 také klášteru Luckému. Obojím dal výsady tyto Jošt, tak že se nedivíme, že Znojmo v pozdějších nepěkných bojích mezi Joštem a Prokopem stranilo Prokopovi.

R. 1389 byla městská rada ustanovena správcem sirotčího jmění.

Jošt nařídil r. 1390 městu přísně, aby složilo na Brněnské radnici 40 kop úhradou dluhů špilberského hejtmana Hynka. Tím zvětšil jen svou neoblíbenost ve Znojmě.

Nové zlo přišlo na město morem r. 1392.

Dne 18. prosince r. 1393 byla ve Znojmě schůze krále Zikmunda Uherského, markrabí Jošta Moravského, knížete Albrechta Rakouského a markrabí Vilíma Míšenského, na níž umluven byl spolek proti králi Václavovi IV. Schůze neúčastnil se

bratr Václavův vévoda Jan Zhořelecký ani markrabí moravský Prokop, kteří zůstali věrni Václavovi.[1])

Znojmo samo bylo při Prokopovi, a proto bylo obsazeno vojskem rakouským. Ale král Václav po úmluvách se Zikmundem a Joštem nařídil městu, aby stálo při Joštovi. Město vyhořelo r. 1400, část městských hradeb se sřítila, ale přispěním královské komory byly hradby opraveny. Markrabí Prokop nedlouho po tom za pomoci branného lidu vedeného Hynkem Suchým Čertem z Jevišovic a Janem Sokolem z Lamberka zmocnil se lstí města. Odtud Suchý Čert i Sokol se svou brannou mocí vyjížděli na lup do okolí, hlavně do Rakous. V létě roku 1404 vytáhli proti Znojmu, vlastně proti Suchému Čertovi a jeho patronovi markraběti Prokopovi, vévodové rakouští a uherský král Zikmund. Vojska jejich oblehla počátkem července město pevně hrazené a přívrženci Prokopovými dobře hájené. Po celých šest neděl všemi prostředky marně bojováno o dobytí města. Obležénci ve smělém výpadu pokazili rozpálenou smolou a sírou všecky stroje proti nim postavené, praky, berany a hady; střelba z děl pro chatrnost tehdejšího střeliva neměla účinku. Naděje i odvaha dobyvatelův klesaly, když se počala rozmáhati úplavice ve vojsku jejich, která se dotkla Zikmunda i Albrechta. Proto přestalo obležení koncem měsíce srpna r. 1404; zpráva, že nechány při tom dva praky a tři pušky na místě, jest důkazem, že odchod vojsk obléhajících podobal se útěku. Vojsko se rozešlo, pole bylo skončeno. Král Zikmund ozdravěl brzy opět, Albrecht však dostonal se smrti dne 14. září roku 1404.

Jošt zajal Prokopa, uvěznil r. 1404 a zmocnil se Znojma, nešťastný Prokop zemřel nenadále v září r. 1405 ve vězení. Roznesla se pověst, že byl otráven, což způsobilo ve Znojmě pravé vzbouření. Hynek Suchý Čert z Jevišovic však nyní teprve se rozlítil tak, že se dal úplně na nekalé řemeslo loupežnické, kterému byla učiněna přítrž zajetím Hynkovým roku 1408 nebo 1409. Znojemským hradním hejtmanem stal se příbuzný jeho Jindřich Zajímač z Kunštátu a na Jevišovicích.

Znojmo nebylo za této doby úplně německé. Ačkoli kníže Rudolf Rakouský již r. 1365 založil universitu ve Vídni, kamž je ze Znojma mnohem blíže než do Prahy, shledáváme se v Praze

---

[1]) Palacký, Dějiny, díl II., pag. 395.

počátkem století XV. se čtyřmi znamenitými rodáky Znojemskými, kteří v Praze studovali a později také samostatně působili. Jsou to Stanislav ze Znojma, Mikuláš ze Znojma, Petr ze Znojma a Oldřich ze Znojma. Všichni čtyři hlásili se k národu českému, a v dějinách jeho se jména jejich na vždy budou připomínati.

Stanislav ze Znojma pocházel ze zámožné rodiny. Otec jeho, také Stanislav, byl po několik let Znojemským rychtářem, a děd jeho měl ves Pračice, kterou mu potvrdili králové Jan a Karel. Hodnosti mistrovské dosáhl na universitě Pražské, kde později také přednášel o naukách filosofických dle Aristotela a theologických dle Wicliffa. Byl učitelem a přítelem Husovým a s ním horlivě se staral o poznání Wicliffa v Čechách. S Husem rozešel se Stanislav asi po r. 1408, kdy dne 20. května shromáždili se údové národu českého na universitě Pražské, mezi nimi také Stanislav a Petr ze Znojma, a ujednali se o spálení spisů Wicliffových.[1]) Ještě téhož roku napsal na ochranu spisů Wicliffových traktát, za který měl soudní opletání.[2])

Když se jednalo o učení Husovo mezi arcibiskupem Pražským a kurií papežskou, vyslal král Václav na koncil pisánský mezi jinými také Stanislava Znojemského a Štěpána z Pálče. Kardinálové však volali Stanislava k zodpovědnosti pro traktát jeho o svátosti oltářní. Stanislav traktát opravil, a otevřeným listem papeže Alexandra V. uznán byl nevinným.[3])

Proti Husovi veřejně vystoupil teprve r. 1412 se Štěpánem z Pálče a později sepsali také traktát proti slavnému mistrovi. Roku 1413 arcibiskup svolal synodu duchovenstva českého, na které se jednalo proti Husovi. Theologická fakulta předložila synodě spis Stanislavův a Pálčův. Král však vypověděl Pálče, Stanislava ze Znojma a Petra ze Znojma, jakožto rušitele míru zemského, z království. Stanislav zemřel přes to v Praze r. 1415 za vyšetřování Husova v Kostnici.[4])

Stanislav náležel k nejvýtečnějším mužům své doby. Byl plodným spisovatelem; kromě traktátů, nejprve pro Husa a později proti němu, sepsal komentář k Aristotelovým „Libri Physicorum". Byl předním stoupencem realismu na universitě Pražské. Sepsal

[1]) Palacký, Dějiny, díl III., str. 48, Tomek, Děje university, pg. 143.
[2]) Ibidem, pag 138.
[3]) Ibidem, pag. 159—160
[4]) W. W. Tomek, pag. 193, 199, 202, 209, 212, 219, 233.

obšírné dílo „Universalia realia", obsahující obranu hlavních zásad všeho realismu. Přičítá se mu také „Tractatus de universalibus."[1])

Petr ze Znojma přednášel na fakultě theologické v Praze asi od r. 1390. Ač, jak již uvedeno, napřed hájil Husova učení, později také obrátil se proti němu. Více o něm nevíme.

O Mikuláši ze Znojma víme jen, že byl roku 1410 kanovníkem u sv. Apolináře v Praze. O Oldřichovi ze Znojma později se zmíníme obšírněji.

Dlouholeté války husitské nedotkly se Znojma právě příkře. Roku 1421 od 9. do 31. března trávil král Zikmund se svým dvorem ve Znojmě,[2]) které dne 28. září téhož roku zastavil zeti svému Albrechtovi Rakouskému za věno dcery své Elišky.[3]) V říjnu 1421 dobyl Albrecht Rakouský Jevišovic, zajaté husity přivedl do Znojma, kde je dal na náměstí upáliti. Znojmo nepřijalo husitství, protože vyšlo z českého ducha a správa města byla většinou v rukou německých. Ale čeští měšťané přece klonili se k nové víře. Těmto na výstrahu dal magistrát dva z nich r. 1422 na náměstí upáliti, jakož se stalo také již r. 1416.

Protože za válečné doby vznikalo lupičství, učinila r. 1423 města Brno, Olomouc, Jihlava a Znojmo spolek proti lupičům zemským.[4])

Když po úmluvách vožických Táboři a Sirotci vtrhli na Jihlavu, Třebíč a Mor. Budějovice za vedení Bohuslava ze Švamberka ke Znojmu, marně pokoušeli se o město dobře hrazené. Městu dostalo se za dobrou obranu dne 30. srpna 1426 potvrzení všech statkův jeho.

V podzimku r. 1432 strhla prý se bitva blízko Znojma, ve které Leopold Krajíř z Krajku a Jiří z Puchhajma v tuhé půtce napadli Čechy vracející se z výpravy rakouské. Ztráty prý byly na obou stranách veliké, ale o porážce jedné nebo druhé strany není řeči. Jelikož bojiště nelze blíže určiti, jsou zprávy o bitvě záhadné.[5])

---

[1]) Tomek, Děj. univ. pag. 96-98.

[2]) Palacký, Dějiny, III., pg. 269.

[3]) Palacký; Dějiny, III., pg. 296.

[4]) D'Elvert, Iglau 1850, pag. 80. Winter, Kulturní obraz českých měst. díl II., pag. 147.

[5]) Palacký, Dějiny, III., pg. 470. Tomek, Dějepis města Prahy, IV., 540.

Za vyjednávání o kompaktata Basilejská vynikl znojemský rodák Oldřich, kněz táborský, který byl r. 1432 členem vyslanectva Českého národu na koncil Basilejský. Dne 13. ledna r. 1433 většinou poslův českých přirčeno Oldřichovi ze Znojma, faráři čáslavskému, aby hájil před sborem svobody slova Božího, což Rokycana také k sobě chtěl potahovati, dokládaje se v tom vůle pánů českých. Rokycana vskočil Oldřichovi do řeči vypravuje, kterak došly Čechův stížnosti o sboru, že jeden z čeledínů poselství českého házel prý sněhem na krucifix na mostě basilejském postavený. Po krátkém rozhovoru o tom Oldřich Znojemský hájil své věty toho i následujícího dne. Řeč jeho vyvracel dominikán a inkvisitor kolínský Jindřich Kalteisen, a Oldřich přednesl svou repliku dne 28. března.[1])

Dne 21. listopadu r. 1437 přijel nemocný král Zikmund se dvorem do Znojma, kde ho očekávali zeť Albrecht, dcera Eliška a svak kníže Celský. Manželku svou Barboru Celskou zajal a dal přísně střici, což vida hrabě Celský, prchl. Ze Znojma dal prý se přenésti ke křižovníkům na Hradišti sv. Hippolyta, kde očekávaje poslední hodinky, dal se obléci do roucha císařského a pod korunou slyšel mši svatou, chtěje umříti jako císař. Ale když mu to trvalo dlouho, dal se obléci do šatu umrlčího, v němž měl býti pochován. Skonal pak večer v pondělí dne 9. prosince r. 1437. Nazítří Kašpar Šlik svolal přední pány všech říší Zikmundových do kostela znojemského a dal tam před nimi a před knížaty Albrechtem Rakouským a Krištofem Bavorským zničiti všecky Zikmundovy císařské i královské pečeti dle obyčeje, aby jich dále nikým nebylo užíváno.

Za let 1437—1526.

Po smrti Zikmundově kraloval zeť jeho Albrecht V. Rakouský. Nepanoval dlouho, neboť již r. 1439 zemřel nákazou úplavični, vraceje se z výpravy proti Turkům. Po smrti jeho porodila královna Eliška syna Ladislava příjmím Pohrobka.

V letech 1438 a 1439 řádilo na Moravě loupeživé rytířstvo, a Albrecht, chtěje lupičství učiniti konec, po dvakráte ze Znojma uchystal proti náčelníkům jeho výpravu válečnou. R. 1439 byl také ve Znojmě ujednán landfryd mezi šlechtou, duchovenstvem

---

[1]) Palacký, Dějiny, III., pg. 475, 477, 481, 488.

a královskými městy. Landfrydem mělo býti zajisté čeleno zemskému lupičství.

Na den 29. září r. 1442 svolán byl do Znojma sjezd stavů českých i moravských a rakouských, aby se ujednalo uvedení mladistvého dítěte Ladislava Pohrobka i s matkou Eliškou na královský trůn český. Ale k roku tomuto nedošlo pro překážky, které kladl císař Bedřich III.[1] Na Moravě měl mocnou stranu Jan z Lichtemburka a na Bítově, maje dva silné hrady nedaleko sebe, Bítov totiž a Cornštejn. Byl odpovědníkem císaře Bedřicha III., ale r. 1445 učinil s ním ve Znojmě příměří, které zabíralo všecky Moravany a všecky Rakušany. Zároveň také umluven byl mír mezi Lichtemburky a městem Znojmem, ode dávna nepřáteli. R. 1449 král Bedřich položil na den 9. března rok do Znojma českým stranám Poděbradské a Strakonické, aby je smířil a zjednal v Čechách mír. Ale schůze se nekonala. Za to veškera skoro královská města moravská učinila úmluvu, aby se postarala o vysvobození krále Ladislava Pohrobka z poručenské moci Bedřichovy. Když potom král Ladislav počal v Čechách a na Moravě panovati, potvrdil r. 1453 veškery výsady města Znojma se zvláštním důrazem na pokuty ukládané povozníkům za nedovolené objíždění městských mýt.

Dne 24. září r. 1451 kázal ve Znojmě mnich Kapistrán proti židům.

Měšťany tenkráte nesmírně tížily dluhy židovské. Byli by se rádi vyzuli ze svých židovských závazkův, ale král nařídil, aby veškery židovské dluhy byly splaceny. R. 1454 rozhodl král, aby splatili pouze dlužný kapitál bez úrokův, a plodloužil jim termín na zaplacení.

Měšťané byli by nejraději vyhnali židy z města, ale nešlo to. Leč koncem r. 1454 král dal se přece pohnouti a nařídil, aby do sv. Martina všichni židé opustili Znojmo. R. 1456 dovolil městu dolovati na železnou rudu na prospěch městské pokladny. Ale výtěžek sotva kryl výlohy.

R. 1457 skonal král Ladislav. Stavové čeští zvolili králem Jiřího z Poděbrad, kterého však moravská německá města královská nechtěla uznati. Proti nim vypravil se Jiří na Moravu a podrobiv si Jihlavu, táhl v červnu ke Znojmu. Měšťané Zno-

[1] Palacký Dějiny IV., pg. 37.

jemští otevřeli králi brány, uznali jej pánem a zavázali se mu věrností. Jiří Poděbradský pobýval ve Znojmě od 11. do 16. června r. 1458, vyjednávaje ponejvíce s Rakušany. Znojmo přálo pak Jiřímu a král městu, jemuž r. 1460 dovolil na jeden rok minci raziti a r. 1462 potvrdil veškery výsady, hlavně právo mílové a mýtné.

Dne 20. dubna 1459 ujednán byl ve Znojmě mír mezi králem českým a císařem německým na rok.

R. 1463 15. března udělil král městu právo zrušiti rybníky a stavěti hradební zdi, věže, příkopy a mosty dle uznání. Výlohy spojené s pracemi opevňovacími směli měšťané hraditi výtěžkem mýta, které jim dovoleno bylo vybírati v celé krajině od Znojma až k Břeclavi. R. 1464 rozšířil viničná práva městská, práva vodní a mlýnská a r. 1465 dal měšťanům právo vykonávati soudy nad obyvateli Šatovskými, kteří by ve Znojmě něco zavinili.

Ale již r. 1465, kdy papež Pius II. dal Jiřího do klatby, počala se viklati věrnost měšťanstva Znojemského ke králi. Leč r. 1467, kdy papežský legát žádal na nich, aby odpadli od Jiřího, vyjádřili se výslovně, že k tomu nemají příčiny, neboť došli za Jiřího nejen rozšíření a potvrzení svých práv, nýbrž také před tím nebývalého míru. Co se týče víry, ač jsou katolíky, že nikdy jich král nenutil ku změně víry. R. 1468 přiznali se však ke králi uherskému Matyáši Korvínovi, který s vojskem nemalým vtrhl na Moravu a do Čech a Znojemským způsobil značné škody. Matyáš, aby si měšťany také zavázal k vděčnosti, dal jim některé statky pozemské (v Únanově, Domčicích, Plenkovicích a j.).

Král Jiří zemřel r. 1471. Po něm nastoupil král Vladislav II. Jagelonský. Ale Moravu spravoval od r. 1468 uherský král Matyáš, který r. 1486 potvrdil městu viničné právo (perkrecht) a r. 1487 daroval mu 65 kop grošů na opravu městských hradeb válkami pobořených. Když pak r. 1490 skoro celé město lehlo požárem, osvobodil je král Vladislav na šest let ode všech daní.

R. 1490 dal městu právo na trh o sv. Dorotě a r. 1497 potvrdil veškera práva městská, dovolil městu zakládati rybníky, a vinohrady v Havranikách, Hnanicích a v Něm. Kounicích podřídil městskému právu. Král Vladislav zemřel r. 1516. Král Ludvík urovnal zvyklosti při volbě znojemského rychtáře, výčepní práva vinná, práva cechovní a náboženské dávky, a nařídil r. 1520,

aby za každoročního obnovování radních pánův odstupující městská rada skládala účty radě nastupující. R. 1523 vydal král městu obnovené municipální právo, německy a latinsky sepsané, v rudém sametě vázané, s uměleckými sponkami a puklemi stříbrnými. (Rukopis jest pravým pokladem městského archivu.)

V městě byl za doby panovníků z rodu Jagelonského blahobyt. Městská rada nejen že ručívala za krále na veliké obnosy, nýbrž mohla ještě r. 1520 za 2000 zl. mor. koupiti velkostatek proboštství Olbramkostelního, totiž Olbramkostel, Žerůtky, Mackovice, dvůr v Běhařovicích, pololán v Jakubově a obilní desátek ve Stupešicích.

Za Habsburkův před bitvou Bělohorskou.

Nový král Ferdinand I. Habsburský na cestě korunovační do Prahy ubytoval se také ve Znojmě a naklonil se městu. Když r. 1534 Znojemští měli útisk panský stran soli, piva i práva mílového, žalovali králi, a v prosinci téhož roku král stížnosti Znojemských vyhověl ve všech bodech.

K r. 1535 (18. února) máme zprávu o zemském sněmě konaném ve Znojmě. Na něm bylo vydáno první a nejstarší dosud známé zřízení země moravské, a kromě toho byl zakázán ve Znojmě pobyt židům a novokřtěncům. Dne 11. března 1539 byl ve Znojmě držán nový zemský sněm, podobně dne 16. ledna r. 1542.

Hospodářské poměry měšťanstva zobrazuje r. 1540 spor koželuhů se ševci o nákup koží. Ševci totiž nechtěli nakupovati koží od koželuhů Znojemských, ale zajížděli do měst sousedních, kde bylo lacinější a lepší zboží.

Také Lucký klášter poškozoval mílové a várečné právo městské. Opat byl r. 1547 přinucen zavázati se, že nebude piva vařiti, neboť r. 1546 bylo pivo zdaněno, a vrchnosti směly pivo vařiti jen sobě.

Znojmo do polovice století XVI. stálo věrně při katolicismu. Byli sice už r. 1535 ve Znojmě novokřtěnci, a k r. 1550 připomínají se první luteráni, ale usilovné šíření protestantství počíná se teprve r. 1569. O náboženských dějinách této doby učinili jsme obšírnější zmínku při klášteře Luckém, a proto jich tuto pomíjíme. Protože město bylo za panování Ferdinandova katolické a jen proto Ferdinandovi blízké, dovolovala si městská

rada různých nesprávností v městské správě i v městských soudech. R. 1539 vytýká hněvivě král, že městský soud osoby stavu rytířského pohání před své právo a slibuje, bude-li se to opakovati, že bude věděti, jak se zachovati. R. 1545 vytýká Znojemským, že soudy prodlužují na kolik let. R. 1549 zase nepřáli pobytu šlechticům v městě zakoupeným v měšťanských domech.[1])

Česká věc v XVI. století stála ve Znojmě na pěkné míře. Králové Ferdinand I., Maximilian II. a Rudolf II. psávali do Znojma vždy česky, a městské knihy z této doby, dosud v archivě městském chované, jsou z valné části české.

R. 1561 navštívil Ferdinand Znojmo a r. 1562 nařídil, aby o týdenných a výročních trzích nakupovali nejdříve domácí lidé, a teprve, když nakoupí tito, aby vztyčena byla na tržišti korouhvička, že dovoleno nakupovati kupcům přespolním a židům. Zvyk tento zachovával se ještě do nedávných dob. Tenkráte město půjčilo císaři tisíc zlatých, r. 1563 darovalo mu 243 zl. a r. 1564 půjčilo mu zase 2000 zl.

Král Maximilian hned r. 1566 zavadil město 100.000 zl. a 200 tolarů dluhu. V květnu pak r. 1567 byl osobně přítomen zemskému sněmu konanému ve Znojmě.

Král Rudolf II. nebyl městu nakloněn; neboť luteráni zkracovali vychovatele Rudolfova, luckého opata Šeb. Freytaga. Opat nestačil stěžovati si císaři, a císař nestačil kárati městskou radu. Ale přece požadoval král i města na rukojemství za své státní dluhy. R. 1581 zaručilo se město za Rudolfa II. na 20.000 zl., r. 1582 půjčilo mu 500 zl., r. 1584 zaručilo se za něho za 67.925 zl. Za to r. 1585 dovolil městu, aby prodalo svůj roční plat ze vsi Běhařovic, r. 1586 dal svolení ke koupi statků Čidružic, Častohostic a Blížkovic, r. 1590 dovolil městu prodati statek Němčice.

Nejvíce ručilo město od r. 1596: r. 1596 na 17.200 zl., 11. července 1597 50.000 zl., 31. prosince 1597 na 7950 zl., r. 1599 na 50.000 zl., 1. května 1601 na 60.000 zl. a na 40.000 zl., 25. června 1601 na 25.000 zl., r. 1603 na 19.142 zl.

V únoru 1600 konal se v refektáři františkánského kláštera zemský sněm, jehož usnesení vytištěna v klášteře Luckém.

---

[1]) Winter, Kulturní obraz, díl I., str, 98, 126, díl II. str. 648.

Protestantismus byl tak zakořeněn, že r. 1602 dle učení protestantského změněna také přísežní formule radních pánů městských. Ale po r. 1608 bratr Rudolfův Matyáš počal proti protestantům vystupovati rázněji.

Obecní hospodářství za doby Rudolfovy nebylo asi nejlepší. Roku 1589 poslal Rudolf do Znojma podkomořího Bedřicha z Náchoda a prokuratora moravského Hanuše Volfarta, aby prohledli knihy městské, poněvadž městská rada byla nařčena, jakoby s důchody městskými zacházela nespravedlivě.[1])

Znojmo za války třicetileté.

Za povstání stavovského hr. Jindř. Mat. Thurn bez překážky táhl Jihlavou ke Znojmu. Ve Znojmě byla shromážděna nekatolická šlechta moravská, která očekávala stavovské vojsko české, aby se spojila s Čechy k odboji proti císaři Matyášovi. Thurn vtáhl do Znojma, vyhnal katolické kněze z kostela sv. Mikuláše, kostel odevzdal protestantům, klášter dominikánský proměnil na vězení, zajal opata luckého Jeronyma Schalla ze Schallenhajma a vyhnal jeptišky a mnichy z klášterův.

V srpnu r. 1619 strhly se u Znojma některé potyčky mezi vojskem stavovským a císařským, v nichž zvítězili stavové. Město, které se obávalo válečných úhon, jalo se opevňovati hradby, které zvýšeny, a věže hradební opraveny.

Císařské vojsko vedené Buquoyem přišlo do Znojma teprve po bitvě Bělohorské, v lednu r. 1621.

V květnu r. 1621 ustanovil Ferdinand II. ve všech královských městech královské rychtáře, čímž valně zkrátil městskou samosprávu. Zařízení směřovalo k tomu, aby královská města nemohla se bouřiti proti králi a byla králem lépe ovládána a střežena. Prvním Znojemským královským hejtmanem byl Baltazar Wüllerstorf z Urbaira.

Po bitvě Bělohorské byly konfiskace. Znojemský hrad, který držel zástavním právem Vilím z Roupova, byl zkonfiskován na prospěch královské komory, městská rada přinucena zaplatiti císaři 23.000 tolarů, pět měšťanských domů bylo zabaveno, mniši a mnišky se vrátili do klášterů, měšťan Bedřich Mainrath, který r. 1620 zvolen byl do zemské komise na opravu zřízení zem-

---

[1]) Winter, Kulturní obraz, díl I., str. 753, díl II., str. 607.

ského, byl uvězněn na Špilberku, třiceti šesti měšťanům byl zabaven majetek buď zcela nebo částečně, do městské rady sázeni byli jen katolíci. R. 1624 založena kolej jesuitská, které se r. 1626 dostalo mlýna v Šaldorfě.

Když ve dnech od 27. června do 3. července r. 1628 konal se ve Znojmě moravský sněm zemský za přítomnosti císaře a císařovny a korunního prince Ferdinanda, zbudován byl na Dolním náměstí oltář, před nímž všichni stavové zemští i s královskými městy přísahali císaři věrnost. Na tomto sněmě vydáno bylo „Obnovené Zřízení Zemské Markrabství Moravského".

R. 1629 osvobodil král Ferdinand dům Dietrichštejnský ve Znojmě ode všech daní a dal jej vtěliti do desk zemských jako svobodný dům. Zároveň potvrdil král stanovy a výsady cechu mlynářského ve Znojemském kraji. Dne 20. června r. 1630 holdovali stavové moravští ve Znojmě synu Ferdinanda II., potomnímu císaři a králi Ferdinandovi III. Téhož roku shořel Znojemský zeměpanský hrad úplně. R. 1631 ležel skoro po celý prosinec ve Znojmě Albrecht z Valdštejna s císařským vojskem, na jehož vydržování vydalo město za tuto krátkou dobu přes 4309 zl. Valdštejn měl ve Znojmě svůj dům bez daní a dávek; býval v místech nynějšího okresního hejtmanství. Má se vlastně za to, že nynější hejtmanství jest nezměněný dům Valdštejnův. R. 1632 najímal Valdštejn ve Znojmě a v okolí vojsko pod císařské prapory. Po celý čas najímání vojáků bytoval ve Znojmě, kde si zřídil také astrologickou observatoř a kde v dubnu téhož roku obdržel od císaře Ferdinanda II. plnou moc nad veškerým císařským vojskem.

Ferdinand II. potvrdil Znojmu výsady 19. října r. 1634.

Největších útrap zakusilo Znojmo za války třicetileté teprve r. 1645. Městská posádka měla jen 200 mužů, když dne 12. března r. 1645 se objevili před městem Švédové, kteří obsadili mosty přes Dyji u Starého Šaldorfa a postupovali ke Kuchařovicům, odkudž po několika dnech se obrátili přímo proti městu. Ale toto se hájilo statečně a odmítlo rozhodně vyzvání, aby se vzdalo. Po dvoudenním zápase dne 20. března odtáhli Švédové, ale hned dne 22. března přitáhl k městu Torstenson. Městský komandant rytíř Halbich žádal o příměří na 24 hodiny, ale Torstenson mu ho nepovolil, žádaje, aby se město vzdalo, že měšťanům nebude ublíženo. Torstenson uložil potom Znojmu

36.000 zl. výpalného, 24.000 tolarů válečné kontribuce, a kromě toho Švédové pokradli po domech, co kde našli cennějšího; odtáhli ze Znojma teprve v srpnu.

Jesuité tou dobou pracovali pilně o konversi obyvatelstva. Ještě r. 1624 obrátili prý 70 osob, a první převor Drahovský se chlubil sám, že na 300 osob ve Znojmě obrátil ke katolictví. Jesuité nepracovali jenom ve Znojmě, nýbrž šlechtou zhusta zváni byli do míst okolních; tak r. 1626 Hannibal ze Šaumburka povolal je do Mor. Budějovic. Nekázali jenom německy, nýbrž vidouce, že také valná část českého obyvatelstva Znojemského lne k protestantství, konali v kostele sv. Alžběty české služby Boží. Ku zdaru jejich činnosti přispívaly císařské konfiskace, pronásledování luteránů vládními orgány, válečné útisky lidu a veliká bída v městě. Můžeme proto tvrditi, že r. 1648, kdy mírem vestfálským skončena byla válka třicetiletá, bylo ve Znojmě asi velmi málo tajných protestantův, veřejných ovšem vůbec žádných, zvláště uvážíme-li ještě, že o obrácení obyvatelstva neméně než jesuité starali se též dominikáni a opat Lucký jakožto patron kostela sv. Mikuláše.

Kulturní poměry počátkem XVII. stol. V městském archivě chová se pergamenem vázaná, silná, ale nepaginovaná kniha. Nápis její zní: „Nahmen der Personen, welche sich allhie zu Znaym in die Burgerschafft eingeworben und von Einem Ersamen Rath an vund auffgenommen seindt worden von Eingang des 1603 Jars.“[1]) Kulturní poměry té doby z ní poznáme dobře.

Za let 1603—1630 jest v ní vždy udán pečlivě rok narození a povolání mužů do svazku obecního přijatých. Byli to nejvíce řemeslníci. Do Znojma přicházeli a tam se usazovali němečtí řemeslníci z říše Německé. Tím podporoval se německý ráz města a německá kultura na úkor dosti četného obyvatelstva českého. Různé příčiny zdržovaly tyto řemeslníky ve Znojmě. Válečné nepokoje a neúprosné nařízení cechovní, že tovaryši jsou nuceni cestovati cizinou, hnalo je do ciziny a ovšem také do Znojma. A tam zase zdržovalo je pevné zřízení cechovní, vyhlídka na uplatnění řemesla a na dobrý výdělek.

---

[1]) Viz obšírný a obsažný článek Vilíma Schmidta: „Das Znaimer Bürgerrecht als Quelle zur Kenntnis kulturhistorischer Zustände in Znaim zu Anfang des XVII. Jahrhunderts.“ Notizenblatt 1874, pg. 25—29.

Ve Znojmě obdrželi r. 1578 cechovní zřízení výčepníci vína, r. 1579 zedníci a kameníci, kloboučníci, hrnčíři a r. 1580 stolaři, vše dle vzoru cechovních řádův olomouckých. Mistrovské právo v městě mohli obdržeti jen usedlí měšťané, a proto příchozí cizinci, chtěli-li v městě zůstati jako samostatní mistři, museli nejprve dojíti práv měšťanských, která byla udílena jen po dobrém rozmyslu lidem zachovalým a čestným.

Připomeňme si jen výsad, kterých dostalo město od českých králův a které směřovaly na prospěch řemeslníkův.

R. 1292 král Václav II. osvobodil město vší cizí pravomoci soudní, vyhradiv ji českým králům. Král Zikmund r. 1421 dne 25. března vyňal poddanské statky městské ze soudní pravomoci všech úředníkův. Dne 10. listopadu r. 1307 král Jindřich udělil Znojmu rovná práva s Prahou, svobodnou volbu rychtáře a právo opevňovací, které dne 21. března r. 1463 rozšířil král Jiří ustanoviv, aby v platnosti zůstala listina markrabí Karla ze dne 4. dubna 1341 o vybírání cla. Král Jan r. 1326 dal městu stejná práva s Brnem ve výčepě vína a v obchodě solí, vyloučiv z práva výčepního všechny, kteří neměli vlastních vinohradův. Příliv cizích řemeslníků velice byl podporován výsadami tržními. R. 1327 král Jan dal městu trh na den Nalezení sv. Kříže a r. 1492 král Vladislav trh na den sv. Doroty. Řemeslníkům na prospěch byla také listina markrabí Karla z r. 1341, že Znojemští měšťané mají býti zbaveni dovozného i průvozného mýta v Jihlavě, a druhá z téhož roku, že nemají vůbec platiti cla po Čechách a Moravě. Král Vladislav dal r. 1456 měšťanům právo dolovati na železnou rudu na městských statcích, a král Ferdinand I. r. 1532 právo dolování na stříbro. Železná ruda dobývala se v okolí Únanova; se stříbrem asi nepochodili měšťané.

Za těchto poměrů dařilo se ve Znojmě dobře řemeslníkům. Aby blahobyt měšťanstva byl uchován, o to měl magistrát všestrannou péči při zadávání a udílení práv měšťanských. K těžké tělesné práci vázaný řemeslník došel tak snadno městských práv jako český soudní písař (r. 1628 Matěj Linhart), lidských srdcí a české řeči znalý kazatel (r. 1606 predikant u sv. Michala Tomáš Ludwig), varhaník a kantor nebo rektor školní. Městská rada počínala si za přijímání do obecního svazu volně, že přikla na př. r. 1607 měšťanská práva i vdově rektora latinské školy u sv. Michala Sabině Adlerové, když její muž Bartoloměj

Adler zemřel mezi vyjednáváním o vlastní přijetí. Že čeští lidé byli přijímáni za měšťany, dokazuje nejen, že česká strana byla ve Znojmě okolo r. 1630 silna a mocna, nýbrž že byla také vážena. Přijatí platili taxu; řemeslníci, kteří byli v městě vzácni, bývali od taxy osvobozeni.

Byli přijímáni: lékárníci, lazebníci, pekaři, bečváři, tkalci, puškáři, soustružníci, povozníci, zlatníci, pasíři, hrnčíři, sekáči, kloboučníci, měďaři, pernikáři, malíři, zedníci, dlaždiči, sedláři a řemenáři, ševci, krejčí, barvíři, mečíři, kameníci, stolaři, brašnáři, soukeníci, koláři, jircháři, cínaři a parukáři. Taxy přijímací nebyly stejné.

Mezi přijatými jest veliká většina lidí přistěhovalých z Němec, také několik ze Šoproně v Uhrách. Z českých krajův ucházeli se o městská práva nejvíce lidé ze Znojemského okolí.

Z řemesel, která se provozovala v městě, lehko lze souditi o blahobytě měšťanstva. Jen zámožný měštěnín mohl si dopřáti malovaných pokojů, zlatých šperků, právě jako chudák po celý rok nepotřeboval parukáře. Zámožnost tato plynula jednak z výnosného pěstování vinné révy a ze znamenitého obchodu vínem, již tehdy hledaným a ke královským tabulím do Vídně i do Prahy posílaným, jednak také z rozsáhlého pivovarnictví, z výroby ledku a z řemesel samých.

Ačkoli ve Znojmě byla značná menšina česká, pro niž mělo město českého učitele školního, českého kazatele a českého městského písaře, ačkoli městská rada ještě 14. ledna r. 1581 blahopřála Jiřímu Zajimačovi z Kunštátu a na Jevišovicích česky ke sňatku jeho s pannou Kateřinou Meziříčskou z Lomnice, ačkoli podávala česká přiznání (r. 1581) o domech městských a předměstských dani podléhajících, ačkoli se vedly na radnici také české knihy účtův a berní, přece vidíme v přijímání lidí ze všech koutů německých zemí jen snahu, aby němčina měla převahu, aby městu dán byl pevný ráz německý.

Za doby 1648—1900.

Ve Znojmě záhy objevily se zhoubné následky války třicetileté. Městské dluhy činily r. 1652 na tehdejší poměry ohromnou summu, 90.000 tolarův.

Lid úpěl v pověře. Ve Znojmě máme zprávu o čarodějnických procesech k r. 1656. Na okolních panstvích konaly se

podobné procesy až do roku 1724 (upálení nevěstky Gresinové v Mikulovicích u Znojma r. 1724, stětí obecního pastýře ve Vevčicích r. 1666). Lékaře, studovaného medika, nebývalo skoro v celé zemi, řádily nemoci epidemické, lidé hledali pomoci proti nim, a každý, kdo s výsledkem dovedl léčiti, byl považován za čarodějníka.

Hospodářská bída v kraji i v městě byla hrozná. R. 1656 měřeno bylo na panstvích města Znojma $3351^1/_8$ měřic polí I. třídy, $7944^4/_8$ m. II. tř. a $1872^2/_8$ m. III. tř. Vinohradů dohromady $88^4/_8$ měr.[1])

Za velkého „vpádu tatarského" r. 1663 vrazilo 25.000 Turků ke Znojmu, z čehož ovšem vznikl ve Znojmě nemalý poplach. Ale městu nebylo ublíženo.

Při tom přece se město zotavovalo hospodářsky. R. 1670 počal průmysl hrnčířský se zdárným výtěžkem pracovati z nečištěného kaolinu nedaleko Znojma. Do 10. prosince téhož roku koupilo město dvůr v Blížkovicích a r. 1671 získalo mýta u St. Šaldorfa, davši za ně klášteru Luckému dvůr v Dyjákovičkách, poddanský dvůr v Šatově a 4 domy v Sedlešovicích. Kromě toho nabylo od kláštera darem rybářského práva na Dyji. Za to však nezdařilo se městské radě získati městu zeměpanského hradu; marně prosilo za to krále Leopolda I. 17. září r. 1673. Teprve r. 1710 darováno bylo měšťanům Znojemské předhradí. R. 1672 schválen byl řád cechu plátenického, barchetnického a tkalcovského, r. 1674 připomíná se cech koželužský a jirchářský, a r. 1677 schválen byl nový perkrecht čili viniční řád, r. 1684 vydán byl řád cechu hrnčířského, a r. 1695 žádali Znojemští jircháři a koželuzi na vídeňském cechu opis stanov, které chtěli zavésti do svého cechu.

Sotva počaly mizeti následky války, objevil se nový nepřítel, mor, který r. 1679 a 1680 vyžádal si ve Znojmě 778 obětí.

Počátkem XVIII. století počalo ve Znojmě již ubývati českého živlu, neboť, když r. 1697 české měšťanské právo bylo zavedeno králem Leopoldem také do moravských měst královských, ozvalo se Znojmo r. 1703 proti němu, ale bez výsledku, r. 1704 bylo mu výslovně nařízeno, aby se řídilo českým právem. Když po smrti Leopolda I. nastoupil král Josef I., bylo Znojmu nejen

[1]) Slavík, Morava po válce třicetileté, 1892, díl I., str. 48—49.

české právo zostřeno, nýbrž ještě nařízeno, aby předkládalo každého roku městské účty královskému podkomořímu a kromě toho ještě samému císaři.

Počátkem XVIII. století byly na Moravě pouze tři tiskárny, v Brně, v Olomouci a ve Znojmě. Od r. 1717 náležela znojemská tiskárna Svobodovi, u jehož dědiců tiskl klášter Lucký spisy svých konventuálův. Jest to tiskárna, kterou mají nyní dědicové Lenkovi. Tisková censura byla ovšem tak přísná, že stačilo malé přestoupení zákona, aby majiteli tiskárny byla odňata koncese, jak se stalo r. 1711 ve Znojmě tiskárně městské.

Již za Ferdinanda II. zřízena poštovní doprava z Prahy do Vídně, kde Znojmo bylo důležitou poštovní stanicí, ale nebylo bezpečných silnic. Teprve za Karla VI. stavěla se císařská silnice z Vídně na Znojmo, do Brna a do Olomouce. R. 1732 schválil císař zřízení nové dráhy poštovní z Brna na Pohořelice a Lechovice do Znojma. Před tím dopravovaly se poštovní zásilky z Brna do Prahy na Hollabrunn, Vratěnín a Slavonice, pak měla býti doprava kratší.

Za válek Marie Terezie s Bedřichem II. Pruským již v únoru r. 1742 obsadil Bedřich dvěma tisíci muži město Znojmo, jal luckého opata Nolbecka, uložil městu 30.000 a klášteru Luckému 75.000 zl. válečné kontribuce. Král sám byl ubytován v domě městského rychtáře, ale když uslyšel, že francouzská a rakouská vojska táhnou do Saska a do Bavor, opustil v polovici března Znojmo.

Za válek s Napoleonem Bonapartem první válečné útrapy stihly město r. 1799, kdy ruské čety s generálem Lvovem tábořily ve Znojmě táhnouce do Italie. Nového ubytování, a to 30.000 mužů císařského a ruského vojska, zakusilo Znojmo dne 30. září r. 1805. Dne 17. listopadu r. 1805 překročila francouzská armáda Dyji a vtáhla do Znojma, kde pobyla tři dni.

Nejhůře zasáhly Znojmo války rakousko-francouzské r. 1809. Toho roku dne 8. července dorazil císař František po nešťastné bitvě u Ogruně v Dolních Rakousích do Znojma, odkudž odešel do Brna. Za Františkem I. postupovala vojska rakouská stíhaná armádou Napoleonovou. Dne 10. a 11. července r. 1809 srazily se obě armády v prudké bitvě blízko Znojma v Milifroně, Tasovicích, Hodonicích, Kuchařovicích a Suchohrdlech. Rakouské vojsko bylo poraženo, a v Přímětících, kde byl hlavní stan Napoleonův, vyjednáno bylo příměří.

Za bouřlivého roku 1848 pobyl ve Znojmě císař Ferdinand V. Dobrotivý, prchaje z pobouřené Vídně do Olomouce.



Obr. 5. Znojmo r. 1863. Pohled od jihu.

R. 1866 vidělo Znojmo zase nepřítele, ale pruská invase neuškodila městu.

Dne 20. ledna 1867 dostalo se městu vlastního statutu. Město stalo se do míry samosprávným a neodvislým. Česká

věc ve městě ztrácela půdu pod nohama, neboť jí byl na ujmu městský statut. Magistrát zašel r. 1869 tak daleko, že se vzdal titulu královského města, aby tak odmítl veškeru historickou památku bývalého spojení s královstvím Českým. Ještě historik znojemský Ant. Hübner psal krátce před r. 1869 s hrdostí „königliche Stadt Znaim". Město vždy rázněji hledělo osvědčovati svůj německý ráz. R. 1897 po vydání Badeniových jazykových nařízení magistrát zastavil veškero české úřadování. R. 1899 zřízen byl ve Znojmě svaz jihomoravských Němců (Bund der Deutschen Südmährens), když již od r. 1898 působil dělnický německý spolek výbojný „Eiche". R. 1901 zakázala konečně městská rada lepení českých plakátův a návěští na nárožích ulic. Český živel se ovšem také hlásí o práva, ale prozatím jen s nepatrnými úspěchy.

Památky archivní.

V městském archivě Znojemském pracovali až dosud: r. 1819 Horký, r. 1844 Boček, soustavně probíral památky Ant. Hübner a nejnověji ředitel Jul. Wisnar a učitel Ant. Vrbka.

V archivě jsou: 1. na pergameně ve XIV. věku městským písařem sepsaná městská a židovská práva znojemská (německy); 2. nejstarší pozemkové a berní knihy z let 1363, 1397, 1430; 3. kniha kšaftů z r. 1421 na pergameně; 4. statuta cechů řemeslných z r. 1437 (latinská); 5. kopiář městských korespondencí z r. 1453—1479; 6. krajské zápisy z r. 1494; 7. kopiář městských výsadních listin (opisy); 8. berní knihy městské, neúplné, ale za to veledůležité z let 1408—1517; 9. kopiář sporných aktů ze sporů magistrátu s klášterem Luckým; 10. drahocenný pergamenový kodex municipálních práv z r. 1523, pěkně iluminovaný, psaný městským písařem Štěpánem Viškovským a malovaný olomouckým malířem Wolfgangem Fröhlichem. Má velikou cenu historickou i uměleckou.

Městský znak.

Město Znojmo má ve znaku orlici podobnou zemskému znaku moravskému, totiž v modrém poli na pravo hledící a korunovanou, červeně a zlatě šachovanou; na štítě uprostřed písmeno Z.

Kdy byla Znojmu do znaku dána moravská orlice, není známo. Mince ražené ve Znojmě za vlády Jiřího z Poděbrad mají již tento znak i s písmenem Z. Původně však užívalo město znaku zemského bez tohoto štítku.

Umělecké památky.

Farní kostel sv. Mikuláše jest dnes nejvýznačnější budovou v krajinném obraze města Znojma. Nynější chrám byl vystavěn za první polovice XV. století, tak že byl již dostavěn asi r. 1440. Kostel jest trojlodní. Pozdně gotická síťová klenba spočívá na osmi kulatých sloupech ve dvou řadách. Okna lodi jsou hrotitá, s kružbami. Opěráky zakončeny jsou malými fiálami. Průčelní štítová zeď je cihlová a v horní části bez omítky. Hlavní portál západního průčelí má ostění hrotitě sklenuté. Také presbytář má síťovou, pozdně gotickou klenbu, okna však renesanční. Věž stála původně na jižní straně presbytáře (se stavbou její bylo počato r. 1338), byla však sbořena mezi lety 1840—1850, načež nová vystavěna nepochopeným slohem gotickým, za presbytářem, v podélné ose kostelní. Na ní zvon z r. 1442. V presbytáři stojí nejznamenitější moravské sanktuarium z let 1470—1490, asi 10 m vysoké, pěkně v gotickém slohu z kamene tesané, bohužel dosti porouchané. Mříž tohoto tabernakula jest vkusná práce zámečnická. Hlavní oltář jest renesanční, na něm obraz Daisingrův z r. 1754. Za oltářem objeveny pod omítkou fresky (večeře Páně a umučení) z doby gotické. Kazatelna od Winterhaltra svrchovaně barokní v podobě zeměkoule, nad níž se vznáší Stvořitel; v pozadí Adam a Eva v basreliefě. Pod kruchtou pozdně gotická kamenná křtitelnice s poklopem barokovým. Z náhrobků jest hoden pozoru mramorový pomník Marie Jos. hr. Althanové, rozené hraběnky Cavrianové, z r. 1737. Z obrazův oltářních zmínky zasluhuje ještě obraz Jezulátka v postranní kapli, ze školy Velasquezovy.

Někdejší hrad knížecí zmizel téměř; nahrazen jest nyní budovami novějšími — jen původní sklepy ve skále tesané zachovaly se posud. Poslední zbytek hradní, osmihranná věž loupežnická (Räuberturm), sřítil se r. 1892. (Viz příslušnou kapitolu). Počátkem XVIII. stol. byl zpustlý hrad Znojemský obnoven za purkrabí pána z Deblína; z té doby pochází salla terrena s freskami (na stropě alegorický obraz Bohemie, Moravie a města Znojma kolem českého lva, nad šesterými dveřmi obrazy z domácích dějin, v ostění



Hrad. Chrám P. sv. Mikuláše.

Obr. 6. Pohled na Znojmo z údolí Dyje od východu.

oken obrazy českých panovníkův), potom kaple s barokovou štukaturou a pěti obrazy z XV. stol., malovanými na dřevě se zlatou půdou. Hradu užíváno s konce století XVIII. za vojenskou nemocnici, nyní jest majetkem soukromým.



Obr. 7. Dolní náměstí ve Znojmě.

Radnice jest nyní budovou c. k. krajského soudu. Nad renesančním portálem jsou znaky český, moravský a znojemský. (O vysoké radniční věži bude zmínka na svém místě.) Na věži, jejíž střecha jest nápadna svým zprohýbaným tvarem a půdo-

rysem o 45° otočeným, který se tím protíná s půdorysem zdiva, jest požární zvonek s letopočtem 1504.

Kostel a klášter dominikánský, ač starého založení, jsou stavby novější. Kostel jest vesměs renesanční. Stavba se počala r. 1580, loď však s oběma věžemi na západním průčelí dokončena teprve r. 1735. Nad portálem západního průčelí jest chronostich 1732. Obraz na hlavním oltáři býval před r. 1784 v klášteře Luckém. Jest to malba Maulpertschova. V „umrlčí kapli" jsou sádrové sochy Evy Raduitové de Souches († 1698) a Karla hraběte Thurna de Valle Sassina († 1816).

Ze starší stavby klášterní zachovaly se pouze dvě strany ambitu s křížovou klenbou, snad z XV. století. Zbytky kružeb v hrotitých oknech byly odstraněny za nejnovější doby. Ostatní stavba počata r. 1656 a dokončena v přestávkách teprve r. 1780. V refektáři jsou dvéře s nákladnými veřejemi renesančními.

Kostel sv. Michala pochází stavbou z XV. stol. (O pádě věže roku 1642 viz na příhodném místě.) Kostel jest trojlodní, sloupy oblé bez hlavic, všecky lodi stejně vysoké, boční však jsou užší než prostřední. Celý kostel, všecky lodi i presbytář má jednotnou síťovou klenbu žebrovou. V hrotitých oknech jsou kružby. Některé poboční oltáře a fresky v boční kapli pocházejí od antverpského malíře Mich. Fissa. Na věži jest zvon s letopočtem 1511, největší zvon znojemský. Zvenčí kostela jsou opěráky, z nichž na jednom jest relief v podobě stuhy, stočené kolem růžice do kruhu a na ní kromě kamenického znaménka číslice 1, 10 a 8 (1108?).

Z někdejších hradebních zdí městských zachovaly se ještě hojné zbytky, hlavně na jižní straně (nad Dyjí gotická branka) a na východní, s několika rondely. Nejvýznačnější zachovalou částí jejich jest věž „Wolfsturm" zvaná, pod Dolním náměstím. Vedle ní stála druhdy „dolní" brána s latinským nápisem z r. 1462, hlásajícím oddanost města králi Jiřímu.

V některých starších soukromých domech zachovaly se renesanční portály, klenby stalaktitové a kované mříže jak na balkonech, tak ve vratech i jako zábradlí u schodův. Z mříží nejznamenitější prací zámečnickou jsou mřížová vrata ve faře u sv. Mikuláše.

Proti radnici jest bývalá mincovna, gotická stavba s latinským nápisem z r. 1472.[1])

Farní kostel sv. Mikuláše

stojí na úskalí nad řekou Dyjí na jižní straně bývalého starého Znojma. Patronátní právo náleží nyní náboženské matici. (Do r. 1784 byl patronem zrušený klášter premonstrátský v Louce.)

Zakladatel kostela není jmenován nikde, ale byl jím zajisté klášter Lucký. R. 1131 v popise diecése Olomoucké činí se zmínka o kostele znojemském, ale nelze ani tvrditi, ani popírati, že míněn jest tím kostel sv. Mikuláše. Volný se domnívá, že zmínka se týká proboštského kostela na Hradišti sv. Hippolyta. Ještě pravdě nejpodobněji lze souditi, že kostelem znojemským z roku 1131 míněna jest kaple sv. Kateřiny (nynější Heidentempel).

Na listině bez vročení (Boček klade ji do doby okolo r. 1206), jíž biskup olomoucký Robert prodává Vlkovi z Plavče ves Sobebruh (asi Soběbřichy, neznámé nyní polohy), čteme mezi svědky kněze Waltra, děkana a znojemského arcijáhna. I v církevním ohledu bylo Znojmo tedy již velmi záhy krajem znamenitým.

Po prvé připomíná se ecclesia beati Nicholai in Znoem r. 1220 v listině, kterou znojemský kastelán Jimram daruje klášteru Luckému patronát kostela sv. Maří Magdaleny v Přímětících. Téhož roku 1220 biskup olomoucký Robert potvrzuje klášteru Luckému patronáty některých far, mezi nimi také fary de Znoem. Tu můžeme mysliti výhradně jenom na kostel sv. Mikuláše, proto že jiný znojemský Louce nenáležel nikdy. Zároveň se dovídáme z listiny nepopiratelně, že fara u sv. Mikuláše nebyla povinna dávati desátek kapitule Staroboleslavské, nýbrž biskupům Olomouckým. Faru u sv. Mikuláše potvrdil klášteru Luckému r. 1224 také papež Honorius III. se všemi desátky, platy a dávkami.[2])

Lze však dokázati, že kostel sv. Mikuláše ve Znojmě jest mnohem starší než nejstarší písemné zprávy o něm. Sv. Mikuláš

---

[1]) Mittheilungen der Central-Commission, 1892, 1870, 1874, 1884; Notizenblatt, 1866; Volný, Mähren III. a Kirchl. Topographie II. Abt., 4. Bd.; Hübner, Denkwürdigkeiten der königl. Stadt Znaim, 1869 — na příslušných místech. Tuto pojednáváno o znojemských uměleckých památkách dle Houdka („Časopis Matice Moravské").

[2]) Cod. d. M, II., 37, 117, 119, 157.

jest nejen patronem kostela, nýbrž patronem celého města a byl bezpochyby považován také za patrona celého knížecího údělu Znojemského. Sv. Mikuláš, biskup mirský, byl r. 1087 z Malé Asie do Bari italskými kupci převezen a teprve v letech 1090tých rozšířila se úcta jeho zvláště v krajích slovanských, hlavně na Rusi. Není tedy Svatomikulášský chrám znojemský ani kterýkoliv jiný v Čechách nebo na Moravě starší r. 1090. Ale na mincích, které ve Znojmě razil údělný kníže Litolt (1092—1097 a 1100—1112), čte se již legenda SNICOLAUS. Na mincích údělných knížat brněnských a olomouckých jest zhusta legenda SCPETRVS, jelikož kostely Brna a Olomouce zasvěceny byly sv. Petru — jsou to nejstarší kostely moravské. Proto, doufám, že jest dokázáno, že kostel sv. Mikuláše ve Znojmě byl založen za panování údělného knížete Litolta okolo r. 1100.[1])

R. 1226 dne 25. července urovnali opatové jerušský a altenburský v Dolních Rakousích spor mezi luckým prelátem Florianem a Adamem, farářem od sv. Michala ve Znojmě, který si přivlastňoval některá práva a desátky, příslušné kostelu sv. Mikuláše. Ve sporu tom přivolil lucký opat Florian I., aby u sv. Michala ustanovený kněz (nejmenuje se farářem) směl vykonávati některá práva v částech města Znojma nazývaných Balou (Balinou) a Uherskou Vsí. Kostel sv. Mikuláše nazývá se farním také v listině krále Přemysla I., kterou založeno bylo město Znojmo pod hradem znojemským. Nový spor mezi faráři u sv. Michala a u sv. Mikuláše vypukl r. 1243 o desátky, který byl rozhodnut na prospěch kláštera Luckého. Farář u sv. Mikuláše jmenuje se Petr, scolasticus. R. 1260 jmenuje se farář Heřman, který se připomíná ještě r. 1262 a r. 1263.

Když dne 1. července r. 1284 olomoucký biskup Dětřich potvrzoval klášteru Luckému všecky fary jeho a jejich příjmy, zase výslovně jmenuje se ecclesia s. Nicolai in Znoym.[2]) Kostel sv. Mikuláše užíval tenkráte značných desátků z polí i z vinohradův.

Kostel byl původně zajisté románský a menší, než nynější. Asi za doby Karla IV. byl přestavěn, tak že po původní stavbě románské nezbylo ani památky.

---

[1]) Viz I. L. Červinka, Mince a mincovnictví markrabství Moravského v „Čas. Mat. Mor.“, 1896, pg. 210.

[2]) Cod. d. M., II., 171, 173, III., 27, 276, V., 249, IV., 287.

Mnohomluvný kronikář Václav Hájek chce tomu, že Karel IV. již jako markrabí moravský dal kostel sv. Mikuláše na útraty zeměpánovy přestavěti, čemuž také uvěřil dosti kritický jinak dějepisec znojemský Antonín Hübner. Stavba kostela byla již dokončena asi r. 1390.

V oktávě velikonočním r. 1390 založil markrabí Jošt v kostele sv. Mikuláše oltář a nadal jej dotací 7 hřiven. Potom následovaly četné menší dotace. R. 1403 byl zbudován v kostele oltář sv. Marketě, Dorotě a Kateřině a všem svatým pannám; r. 1413 oltář sv. Bartoloměje. R. 1419 založila městská rada věčnou mši zádušní za měšťanku Barboru Lerbertovou, a zároveň založena byla v kostele kaple Nejsvětější Trojice a kaple sv. Tomáše. R. 1443 byla učiněna fundace k oltáři sv. Bartoloměje. Fundace se množily až do r. 1521. R. 1442 darovány kostelu dva zvony, které jsou na věži do dneška. Dárcem byl nepochybně lucký opat Přibyslav II. z Hodic. Za tohoto opata zbudována byla také chrámová věž.

R. 1477 prodal klášter Lucký městské radě drahocennou monstranci za 520 zl., dosud u sv. Mikuláše chovanou, s podmínkou, aby za 520 zl. byla vrácena klášteru, až se zlepší finanční stav klášterní. Ale časem město drahocennou monstranci prodalo bez vědomí opatova, tak že r. 1637 přinuceno bylo pořiditi novou (nákladem 1728 zl.). Leč tato (prý velmi cenná práce) byla r. 1645 vydána Torstensonovi, neboť klášter a farní chrám neměly dosti peněz, aby zaplatily výpalné. Kostelu sv. Mikuláše zbylo pouze vyobrazení její.

R. 1654 zemřel lucký opat Hroznata Fuchs, rodák znojemský, jenž dříve, než zvolen byl prelátem, byl děkanem u sv. Mikuláše. Jest jediným znojemským rodákem, který byl luckým opatem. Opat Norbert Pleyer podnikl se zdarem značné opravy chrámové. Také předposlední opat Lambeck vykonal přestavbu kostelní. Obraz na hlavním oltáři pochází z doby opata Pleyera; ostatní kostelní zařízení z doby Lambeckovy, jemuž přičítá se také stavba nynějších budov farních.

V kostele jsou nyní: hlavní oltář sv. Mikuláše umělecké práce řezbářské, zdobený sochami sv. Václava, sv. Cyrilla a Methoděje a sv. Leopolda. Sochy sv. Václava a sv. Leopolda jsou v životní velikosti.

Na evangelní straně jsou poboční oltáře sv. Rodiny, Nanebevzetí Panny Marie, Nejsv. Trojice a sv. Jana Nepomuckého; na epištolní straně jsou oltáře sv. Šebestiana, sv. Vavřince a oltář Božského dítka (Jezulátka). Pod kůrem na epištolní straně oltář sv. Tekly a na evangelní v příslušné kapli Boží hrob.



Obr. 8. Vnitřek chrámu Páně sv. Mikuláše ve Znojmě.

Veškera nábožná bratrstva, která bývala u sv. Mikuláše, jako bratrstvo Božího Těla, Karmelské bratrstvo, bratrstvo Jezulátkovo a jiná, byla zrušena císařem Josefem II., a kapitály jejich dány moravskému zemskému fondu chudinskému.

Z nadací zmiňujeme se jen o mešní fundaci měšťanky Viktorie Salzrové z r. 1802 znějící na 2000 zl.

Nyní se kostel opravuje za vydatné pomoci a podpory státní.[1])

Klášter dominikánský.

Ze všech nejstarších klášterů znojemských zachoval se do našich dob jediný klášter řádu sv. Dominika, založený králem Václavem I. před r. 1243. Legenda klášterní vypravuje sice, že klášter byl založen r. 1222, a také až do nedávna hlásal tento rok založení latinský nápis nad fortnou klášterní. Ale pro tento letopočet není důkazův. V listinách vyskytují se první řeholníci dominikánští ve Znojmě teprve r. 1243, a to převor Zachariáš a řádoví kněží Antonín a Gottfried.[2]) Odkud přišli první mniši, jest právě tak neznámo, jako důvod, proč klášterní chrám byl zasvěcen sv. Kříži. Nesprávné však jest tvrzení Volného, že již r. 1250 páni z Vajtmile (Weitmile) darovali klášteru zaniklé vsi Němčice a Unšovice u Znojma,[3]) jakož jsme již dokázali na jiném místě.[4])

O nejstarších osudech klášterních máme málo zpráv, ba neznáme ani jmen nejstarších převorův. Jisto jest, že klášter i s kostelem vyhořel r. 1400, při čemž padl za oběť plamenům také klášterní archiv, což jest asi jedinou příčinou, že o nejstarších dějinách klášterních nemáme zpráv. Že by však po tomto požáru

---

[1]) Matka chleba u sv. Mikuláše. Sošce Panny Marie, stojící na pobočním oltáři u sv. Mikuláše, asi 60 cm vysoké a druhdy paními znojemskými velmi vážené, říká se ve Znojmě Frydlandská „Matka chleba". Lid vybásnil si o ní pověst.

Maršála Matyáše hraběte Gallasa doprovázela za třicetileté války na válečných výpravách choť jeho Dorota, rozená hraběnka Lodronová. Zachránila kdysi ve zpustošeném kostele sošku Panny Marie, kterou vojáci chtěli rozbiti. Sošku tu vozívala zbožná hraběnka s sebou, upravivši jí primitivní oltářík na skříni s chleby pro sebe a svou rodinu. Dokud soška stála na skříni, neubývalo prý chleba. Když později král Ferdinand III. daroval Gallasovi Frydland, umístila hraběnka sošku v zámecké kapli frydlandské. Provdavši se však po smrti Gallasově za Jana Ferd. knížete Lichtenštejna, odstěhovala sošku s sebou na Krumlov. R. 1666 poslední vůlí odkázala ji znojemským klariskám, a po zrušení kláštera jejich přešla soška do kostela sv. Mikuláše, kde je podnes. (Dr. Karel Eichler, Poutní místa, část II., 1888, pg. 226 sq.)

[2]) Cod. d. M. III., pg. 34.

[3]) Volný, Mähren III., pg. 40.

[4]) Peřinka, Některé zaniklé osady na Znojemsku v „Časopise Matice Moravské" 1901, pg. 270.

klášter býval po celých sto let rumištěm, jest nesprávno. Neboť již r. 1405 znojemský měšťan Jan Volný, příjmím Hazlocký, daroval klášteru u sv. Kříže kopu grošů z úroků kapitálu, který český provinciál řádový Mikuláš odkázal klášteru na věčné mše. R. 1412 schoval klášter své poklady na radnici, aby v pohnuté době tehdejší nebyly odcizeny. R. 1413 založil si znojemský rychtář Friedrich záduší u dominikánů, podobně r. 1419 měšťan Jakub. R. 1420 prodal klášteru Jan ze Štítar seděním na dvoře v Lubnici půl kopy grošů na svém dvoře. R. 1430 odkázal měšťan Petr Blümel klášteru 50 kop grošů na věčnou mši. Legáty svědčí o tom, že klášter nebyl sto let rumištěm.

K r. 1495 vyskýtá se rodina z Vajtmile dobroditelkou kláštera. Beneš z Vajtmile, purkrabí na Karlštejně a nejvyšší mincmistr na Horách Kutných, a bratr jeho Ludvík Krabice z Vajtmile darovali klášteru 15 kop grošů věčného ročního platu na vsi své Vrbovci. R. 1512 darovala Anna z Kamenné Hory, vdova po Ladislavovi z Vajtmile, klášteru 2 kopy víd. grošů z Vajtmilerovského domu ve Znojmě. Její neb. manžel Ladislav z Vajtmile odpočívá na pravé straně východu z choru klášterního před oltářem Všech Svatých.

R. 1521 dne 15. června učinili řeholníci úmluvu se Šebastianem z Vajtmile seděním na Hrušovanech, kterou postoupili Vajtmilnarům svůj plat ze vsi Vrbovci za plat ze vsi Křídlovic a za pustou ves Petrovice, kterýmžto zbožím měly také býti nahrazeny škody, způsobené klášteru Weitmilnary zřízením rybníka zvaného Nevděk na pozemcích klášterních. Smlouva tato byla teprve r. 1527 na sněmě v Brně intabulována do brněnských desk zemských.[1]) Potvrdil ji král Ludvík hned ve čtvrtek po sv. Jiří r. 1523. Hübner nesprávně udává rok 1533.

Dne 30. září r. 1540 učinil klášter smlouvu s Vilímem z Kunštátu seděním na Jaroslavicích, kterou klášter pusté vsi Němčice a Unšovice i s desátky obilnými postoupil Vilímovi z Kunštátu s podmínkou, aby zaplatil klášterní dluhy 396 zl., mezi nimiž také 200 zl. klášteru Luckému, a kromě toho zavázal se dominikánům platiti ročně 120 zl. a dávati 20 věder vína a 4 kopy kaprův. Tato smlouva byla r. 1542 zástavně pojištěna na vsech páně Vilímových, Slupě, Oleksovičkách, Jaroslavicích, Hrádku,

[1]) Z. d. XVIII., fol. 2.

Křídlovičkách a Micmanicích.[1]) Vilím z Kunštátu a právní jeho nástupcové plnili tyto závazky řádně do r. 1569, kdy zůstaly splátky a dávky zanedbávány. Následovaly žaloby, které nejvyšší tribunál rozhodl na prospěch kláštera teprve dne 17. května r. 1672. Ale již r. 1677 majitel panství jaroslavského Michael Adolf hrabě Althan splatil klášteru jednou pro vždy 5000 zl., čímž celá záležitost skoncována, a obě zaniklé osady Unšovice a Němčice spojeny navždy s Jaroslavicemi.[2])

R. 1510 dne 10. prosince koupil převor Blažej od Václava z Budče ves Tvořiraz se zámkem a dvorem, s pustou vsí (Psáry) a dvorem, což bylo intabulováno r. 1512, ale potvrzeno králem Ferdinandem II. teprve r. 1622. Na tomto panství, a to u dvora psárského, zřídil r. 1521 Šebastian z Vajtmile na prospěch kláštera dva rybníčky, řečené Strahov. R. 1535 převor Diviš de Averso byl nucen prodati zadlužené pozemky u Micmanic. Za nástupce jeho Jarolíma Kastilského měl klášterní chrám pověst slavného místa poutnického. Z výtěžku pouti opravil převor Genesius Pamschung r. 1548 chrám klášterní, tak že se stkvěl nevídanou nádherou. Převor Ambrož de Longavilla r. 1558 rovněž asi z výtěžku poutního pořídil nádherná kostelní roucha.

Tehdy byl klášter již v rozpadu. Převor Wolfgang Gembs, Polák, rodinným jménem Kaniczek, prodal r. 1558 poddanský grunt v Tvořirazi, ale zbudoval Lucký mlýn mezi Tvořirazí a Kyjovicemi (Aumühle). Nástupce jeho Daniel de Combali, rodák z Kremony vlašské, pronajal r. 1562 psárské louky u vsi Tvořiraze 14 sedlákům z Únanova a Kuchařovic za roční plat a dovoz dřeva ke klášteru do Znojma, a r. 1588 převor Ant. Arnold de Taurino, rovněž Vlach, propachtoval Tvořiraz a Psáry na 15 let majiteli Jevišovic Jindřichovi z Valdštejna za ročních 200 kop mor. a některé naturální dávky, ba vypůjčil si od městské rady znojemské 200 zl. na vyplacení poddaných ve Džbánicích u Krumlova. R. 1591 prodali dominikáni nový grunt v Tvořirazi Jindřichovi Brtnickému z Valdštejna a dovolili mu zříditi si z něho vrchnostenský dvůr, ovšem beze škody pozemkům klášterním.

R. 1592 konala se ve Znojmě generální synoda řádová.

Ačkoli převor Matěj Marcianus de Viglenano (Villanuova?) r. 1594 koupil za 170 tolarů selský grunt v Únanově na zlepšení

[1]) Z. d. XXII., fol. 31. Volný, Mähren, III., 297, mluví o tom nejasně.
[2]) Hübner, Denkwürdigkeiten, 1869, pg. 348 seq.

stravy řeholníkům, přece téhož roku prodal Bedřichovi Březnickému z Náchoda na Žeroticích dolní mlýn v Tvořirazi a zároveň znojemskému měšťanu Kašparu Bablovi horní mlýn tamže. Ba r. 1602 převor Vincenc Mardanus prodal klášterní stříbro, začež byl pokárán císařem Rudolfem II. a stříbro musil koupiti znova.

Tou dobou byl zbudován veliký kůr klášterní, opraven klášter, a obnovena řeholní kázeň. Ale na krátko; již za visitace provinciální r. 1613 shledány byly v klášteře opět nepořádky.

Protestantismus zle se dotkl kláštera. Zástavní držitel král. hradu Znojemského Vilím z Roupova odňal klášteru statky, které teprve reskriptem císaře Ferdinanda II. byly vráceny r. 1622. Z kláštera učinili si luteráni znojemští vězení a zničili veškery obrazy a okrasy chrámové, pobořili a spálili oltáře, kostelní lavice, zneuctili presbytář a roztrhali ornáty: bylo způsobeno škody na 8000 zl.

R. 1634 vyhořel dvůr v Tvořirazi, na jehož opravy prodal klášter s povolením císařovým některé selské grunty v Únanově, ve Džbánicích, ve Višňovém a role v Micmanicích. Vpádem švédským r. 1636 a 1642 byl klášter zpustošen. R. 1645 vpadlými Švédy byl převor jat, a řeholníci vsazeni o chlebě a vodě do žaláře; ves Tvořiraz byla vypálena, a mniši odkázáni po odchodě Švédů na žebrotu. Oprava klášterních budov působila až do r. 1650 veliké obtíže. Teprve r. 1653 byl restaurován klášter.

R. 1660 prodal klášter k panství Jevišovskému tři poddané v Únanově za 700 zl., r. 1661 k panství Jaroslavskému 120 jiter půdy v Micmanicích za 800 zl.; prodány také usedlosti ve Džbánicích za 300 zl. a stateček Krásonice za 1300 zl. Za to koupili dominikáni statek Ratišovice za 8000 zl. Kostel byl však teprve r. 1677 úplně obnoven a znova posvěcen. Ale již r. 1680 znova vyhořela ves Tvořiraz. V této době (1680) získal si převor Ant. Misenius veliké zásluhy o měšťany umírající morem. Pátý nástupce jeho Dominik Schuller zbudoval z almužen kostelní věže. R. 1723 byl položen základ k nynějším budovám klášterním; Josefem II. klášter nebyl zrušen.

Nyní jest převorem klášterním biskupský konsistoriální rada Konstant Procházka, narozený r. 1832 ve Výmyslicích.

Filiální kostel sv. Michala

stojí čelem obrácen do Michalského náměstí. Říkají mu také jesuitský po koleji, která byla druhdy při tomto chrámě. Jest

nyní jen kostelem vojenským. Presbytář, zevnitř opřený na pilířích, jest goticky sklenut. Pochází z XV. stol.; loď nynější byla zbudována teprve r. 1644, neboť původní byla zbořena v lednu r. 1642, kdy se na ni sřítila věž. Bývalá věž stála při presbytáři; r. 1581 byla zbořena a r. 1583 zbudována o $3^1/_2{}^0$ výše. Nová věž se sřítila r. 1642, a r. 1694 vystavěna na protivné straně zvonice, která r. 1853 zbořena a nahrazena novou. Má dva zvony, větší z r. 1511.

Hlavní oltář jest zasvěcen sv. Michalu archandělovi, poboční oltáře sv. Janu Nepomuckému, Panně Marii, sv. Ignátovi a sv. Barboře, vše na evangelní straně, na epištolní straně jsou oltáře Bolestné Matky Boží, sv. Vavřince a sv. Františka Xaverského. Na oltáři sv. Vavřince jest za sklem hlava sv. Olympia, patrona městského,[1]) kdežto ostatní ostatky jeho jsou v relikviářích po obou stranách hlavního oltáře. Ostatky tyto byly přineseny do kostela sv. Michala r. 1636. Od r. 1680 uctívá město sv. Olympia také jako patrona proti moru a ohni. Oltářní obrazy maloval po většině antverpský malíř Fissé, jenž také jest původcem fresek v pravo od presbytáře stojící kaple Božího hrobu. Poslední opravy kostelní byly vykonány r. 1880 a 1892.

Na místě domu č. 64. stávala druhdy fara, zbudovaná nákladem městským v 2. polovici století XVI. Zahrada při domě bývala hřbitovem.

Těžko jest určiti, je-li kostel sv. Michala starší než kostel sv. Mikuláše neb dokonce starší než Lucký klášter. Můžeme se sice domnívati, že kostel sv. Mikuláše zbudoval teprve klášter Lucký a že sv. Michal stával již před sv. Mikulášem, neboť r. 1226 při založení města Znojma bylo v místech dnešního města již několik lidnatých vsí od sebe nehrubě vzdálených. Ale domněnky této nemůžeme dokázati ničím. Když r. 1131 se vzpomíná znojemský kostel v katalogu olomoucké diecése, můžeme mysliti na sv. Michala, ač Volný měl v mysli nedaleké Hradiště sv. Hippolyta.

První listinná zmínka o sv. Michalu jest z r. 1226, kdy byl urovnán spor o štolu mezi faráři sv. Mikuláše a sv. Michala. Farář sv. Michala jmenuje se Adam.

Dne 20. května r. 1235 nařizuje papež Řehoř IX. biskupovi Olomouckému, aby rozhodl rozepři, kterou mají farář od sv. Michala ve Znojmě s johanity kounickými o jakési platy a dávky

---

[1]) Původně byl patronem městským sv. Mikuláš.

v Pravlově. Biskupův nález se nedochoval. Za to známe rozhodnutí sporu, který r. 1243 měl farář s prelátem luckým o desátky po právu náležité k sv. Mikuláši.[1])

Téhož roku 1243 v prosinci daroval král Václav I. faráři u sv. Michala Vilímovi a všem nástupcům jeho ves Valtrubice, kostelu sv. Michala neprávem odňatou. Kostel tento byl také ve zvláštní přízni krále Václava II. Dne 23. května r. 1287 osvobodil totiž král veškery farníky od sv. Michala všech daní a dávek, i světské soudní moci, vyhradiv pouze cizoložství, vraždu a žhářství kastelánovi. Zároveň ustanovil, aby královská hradní kaple sv. Kateřiny (pohanský chrám) byla filiální k sv. Michalu, a daroval spojeným kostelům pozemky v Lechovicích, král. dvůr ve Stošíkovicích, pozemky v Únanově, Pravlově, Citonicích, v Lesce u Znojma, ve Slatině a v Chlupicích. Také po vymření Přemyslovců kostel Svatomichalský potrval v přízni českých králův. Dne 18. listopadu r. 1307 král Jindřich Korutanský potvrdil všecky výsady jeho a vzal kostel a statky jeho i farníky do zvláštní ochrany. Znova potvrzuje zvláštního soudce farníkům. Farářem se jmenuje Meinhard.[2]) Král Jan však se vzdal patronátního práva spojených svatyní sv. Kateřiny na hradě a sv. Michala v české části města. Když se ho dotazoval královský hejtman Jindřich z Lipého, jak by naložil nejlépe s právem patronátním, nařídil mu r. 1320, aby jednal dle nejlepšího svědomí.

A Jindřich z Lipého jednal zajisté jen v intencích králových, když dne 29. srpna r. 1320 daroval patronát klariskám znojemským. Král pak darování toto potvrdil dne 19. června r. 1321. Tehdejší farář slul Konrad. Roku 1330 v prosinci klášter klarisek presentoval na faru kněze Lifarda, kterého také potvrdil biskup olomoucký Hynek.

Ale ani nyní neztratil král Jan kostela sv. Michala se zřetele. Dne 10. srpna r. 1336 potvrdil výsady krále Václava II. z r. 1287, veškera práva, statky, nadání, dary a svobody. Také nařídil Janovi, Ondřejovu synu z Jevišovic, tou dobou faráři při tomto kostele, aby upomínal všecky farníky obého pohlaví a jakéhokoli povolání nebo stavu, kteří užívají pozemků kostelních a neplatí z nich roční činže.[3])

---

[1]) Cod. d. M. II., pg. 300, n. 264, III., pg. 27, n. 41.
[2]) Cod. d. M. III, 33, IV., 333, VI., 12.
[3]) Cod. d. M. VI., pg. 127, 138, 317, VII., pg. 88.

R. 1415 odpíral probošt hradištský faráři Svatomichalskému od starodávna dávaný poplatek (kopu č. grošů). Farář si stěžoval u Olomouckého biskupa, který nařídil proboštovi, aby faráře nezkracoval, ale odváděl obvyklý poplatek. Leč probošt nebyl spokojen s rozhodnutím a apeloval k biskupovi pražskému. Když pohořel i tam, odvolal se marně do Říma. Když zemřel hradištský probošt Hašek, potvrdil král Zikmund r. 1434 veškery výsady kostela sv. Michala a farářův jeho. R. 1457 měli farářové od sv. Michala a od sv. Mikuláše rozepři o kaple, které druhdy stávaly při kostele sv. Mikuláše. Spor však byl rozhodnut na prospěch opata Luckého a podřízeného jemu faráře u sv. Mikuláše.

V XV. stol. činili zbožní měšťané a měšťanky bohatá nadání kostelu, zřizujíce si záduší, věčné mše, věčná světla, fundace zvonové, na opravy kostelní a jiné.

Zvony chrámové pocházejí z let 1472 a 1511.

Když v XVI. století zmohutnělo hnutí reformační, uhodily na klášter klarisek ve Znojmě zlé doby. Klášter zchudl opětovnými požáry, neměl dobrodinců mezi měšťany a nemohl plniti patronátní povinnosti ke kostelu sv. Michala. Proto r. 1555 postoupil městské radě znojemské patronátní právo ke kostelu sv. Michala, ovšem s podmínkou, že při kostele budou usazováni jen katoličtí faráři. Sotva většina měšťanů přilnula k luteránství, již byl k sv. Michalu presentován farář luteránský. O nekonečných bojích mezi katolickým opatem v Louce s jedné a magistrátem znojemským se strany druhé jak o kostel sv. Mikuláše, tak sv. Michala a o katolictví vůbec promluvíme v popisu o klášteře Luckém. Zde jen připomínáme po pravdě, že luteránská věc ve Znojmě získala nesmírně, když městská rada nabyla patronátního práva ke kostelu sv. Michala. Bez tohoto práva byl by měl opat Lucký se znojemskými protestanty boj o polovičku snadnější, výhodnější a vděčnější.

Protestantství ve Znojmě také horlivě podporoval zástavní držitel král. hradu Vilím z Roupova. Leč po Bílé Hoře bylo Znojmo Roupovcům skonfiskováno, městská rada znojemská sazena ze samých katolíků, predikanti z města vyhnáni, a r. 1628 byl kostel odevzdán jesuitům.

Hübner se domnívá, že v nejstarších dobách byl kostel sv. Michala kostelem českým, kostel sv. Mikuláše ovšem kostelem

německým. Svědčí prý pro toto jeho mínění blízkost obou rozsáhlých českých ulic kostelu sv. Michalskému. Listinami toho ovšem nelze dokázati.

Klášter kapucinský.

Na jižní straně Dol. náměstí stojí kapucinský klášter s kostelem. Původcem kláštera byl kardinál z Ditrichštejna, jenž vnukl Ferdinandovi II. myšlenku o založení kapucinského kláštera znojemského. Dne 24. června r. 1628 položen byl za přítomnosti krále Ferdinanda a kardinála základní kámen. Stavební místo daroval hrabě Caesar Gall, skoupiv osm měšťanských domův. Od kláštera dominikánského získal také Golzský konventní dům, zaměniv mu jej s jiným domem měšťanským. Na stavbu přispěli hrabě Gall, František hrabě Magnis a klášter Lucký, jakož i město Znojmo. R. 1632 byla stavba skončena, a klášter biskupem Platenštejnem posvěcen dne 1. září téhož roku na počest sv. Jana Křtitele.

Kostel jest 25·6 m dlouhý a 9·5 m široký. Sloh jest úplně bez charakteristických kvalit. Kostel jest tedy naprosto podoben kapucinskému kostelu v Třebíči nebo v Olomouci. Jest při něm do náměstí otevřená kaple, v níž olejovými barvami vymalován Spasitel večer před svým ukřižováním se spícími apoštoly. Kaple byla obnovena r. 1841. Bývá posledním oltářem při průvodech o Božím Těle.

Na hlavním oltáři jest obraz sv. Jana Křtitele malovaný Janem Krakrem. Kromě hlavního jsou ještě v kostele 4 poboční oltáře zasvěcené sv. Antonínu Pad., Františkovi Seraf., Janu Nep. a Matce Boží.

V knihovně jest mnoho děl bohosloveckých, z nichž mnohá byla původně v knihovně kláštera Luckého. Jsou tu také četné moravské tisky, mezi nimiž pět děl vyšlých z dílny kláštera Luckého. Zmínky zasluhuje česká veliká biblí Veleslavínova (z r. 1613) a pět inkunábulí, mezi nimi latinská biblí z r. 1499.

Zvon klášterní byl přelit r. 1829.

Klášter má jedinou nadaci 1000 zl., založenou znojemskou měšťankou Terezií Malchartovou. Ostatně na výživu mnichů přispívají náb. fond a almužny. Mniši mají nesporné právo sbírati almužnu po celém okrese Znojemském a po veliké části sever-

ního kraje Dolních Rakous, a to odměnou za služby, které konali nemocným po čas moru r. 1680 a 1832.

Před lety býval ve Znojmě také noviciát českomoravské provincie kapucínské, ale hned s počátku století XIX. byl přenesen ke sv. Josefu do Prahy.

Na konec sluší připomenouti, že u kapucínů ve Znojmě konají se jediné české bohoslužby všemu českému obyvatelstvu městskému i české škole.

Nyní jest od r. 1898 kvardiánem Pavel Masák.

Zrušený klášter klarisek.

Založení kláštera Matky Boží panen klarisek klade se k r. 1274 a přikládá se králi Přemyslovi II. Není známo, odkud byly do Znojma uvedeny první řeholnice, ale zdá se, že přišly asi z původní své vlasti, z Italie. První abatyší byla Eliška, žena svatého života, o níž předpokládáme s Hübnerem, že jest totožnou s Eliškou Kadoltovou, vdovou po Kadoltovi Sirotkovi, který padl u Lavy r. 1260. Tuto zbožnou paní nalézáme v moravském diplomatáři jako podporovatelku kláštera Luckého. Také pannám klariskám přála štědře. Dne 27. února r. 1286 zaměnila s králem Václavem II. statek svůj Mohelno za zboží v Tasovicích,[1]) které později darovala klariskám znojemským.

Ačkoli řád klarisek směl nabývati pozemských statkův, a dle pověsti vstupovaly do Znojemského kláštera dcery předních šlechtických rodin, přece dosti záhy octly se znojemské klarisky v bídě takové, že r. 1295 byly nuceny prodati Elišce z Vartemberka za 40 hřiven stř. statek svůj v Černíně, po jejíž smrti měl se vrátiti Černín zase klášteru.[2]) Černín však klášteru již nebyl vrácen, neboť v pozdějších dobách byl spojen s velkostatkem Jevišovským.

Dne 14. května r. 1299 král Václav II. daroval klášteru za spásu duše otce svého Přemysla II. zeměpanské vsi Hodonice a Tasovice. V Tasovicích tou dobou klarisky měly již zboží, v Hodonicích farní patronát vdova Eliška Kadoltova darovala již r. 1281 rytířskému řádu křižovnickému na Hradišti sv. Hippolyta. Téhož roku, 1299, daroval král Václav II. klášteru také ves Výrovice za spásu duše sestry své Anežky a zároveň vymanil

---

[1]) Cod. d. M., IV., pg. 310 n. 237.

[2]) Erben, Reg. II., 787.

klášterské poddané ze soudní pravomoci zeměpanských úředníků, totiž tak, aby nadále klášterní poddaní byli souzeni jen králem samým, nebo mor. zemským podkomořím.

Podezřelou zdá se listina ze dne 1. září r. 1317, kterou Hynek z Přimyslavě (Přibislavě?) postupuje patronátního práva ke kostelu v Letovicích. Na Lechovice u Znojma nelze pomýšleti, jelikož byly na patronátě kláštera Luckého, a Letovice u Boskovic jsou až příliš vzdáleny. V listině čteme výslovně Lethouicz. Ale přes to listině věřil dějepisec Dudík, který mínil Lechovice.

R. 1318, když světský klerus hřešil na slib chudoby panenského řádu sv. Františka Seraf. a odebral klariskám jejich starodávné polní desátky, tvrdě, že mají míti jen fary ležící na blízku klášterův anebo v okrsku jejich, potvrdil dne 25. července papež Jan XXII. klariskám znojemským veškery desátky, které měly před tím od starodávna.

R. 1320 dne 15. července dal král Jan Jindřichovi z Lipého plnou moc, aby s patronátním právem kostela sv. Michala ve Znojmě naložil dle nejlepšího uznání. Jindřich z Lipého daroval jménem královým jeptiškám sv. Kláry nejen patronát sv. Michala, nýbrž také patronát kaple sv. Kateřiny na hradě, což biskup Olomoucký Konrád potvrdil dne 30. srpna téhož roku. Brzy však vyskytl se kvetoucímu klášteru nepřítel v pánech ze Šomburka. Dovídáme se toho z listiny, kterou dne 22. listopadu r. 1326 papež Jan XXII. nařizuje arcijáhnovi Pražskému, aby vyšetřil, jaké křivdy rod Šomburský spáchal na klášteře. Ale ostatní šlechta přála klášteru. Dočítáme se k r. 1322 zprávy, že Kadolt, syn Smilův z Vážan (de Wahin), daroval klášteru vinohrad řečený Geiselberg (asi u Znojma). Hübner neprávem klade toto darování k r. 1228.

Král Jan přál klášteru také nemálo. Dne 22. dubna r. 1327 osvobodil klarisky ode všech zeměpanských daní. Zemské daně musily řeholnice platiti dále.

V této době připomínají se první abatyše klášterní. R. 1274 Eliška, Kadoltova vdova, a r. 1295 Benigna.[1])

---

[1]) Erben, Reg. III., 153; Cod. d. M. IV., pg. 248; Emler, Reg. III., 289, 634; Dudík. Mährens allgem. Geschichte XI., pg. 206; Cod. d. M. VI., 110; Dudík, Mährens allgem. Gesch. XI., pg. 220; Cod. d. M. VI., pg. 125, 127, 128, 248, 152; Hübner, Denkwürdigkeiten, 1869, pg. 484; Cod. d. M. VI., pg. 262, V., pg. 24.

Že by r. 1305 byla zvolena abatyší dcera Přemysla II. Anežka, sestra krále Václava II., jak chce Hübner, jest nepravda, neboť Přemyslova dcera Anežka byla provdána za Rudolfa Habsburského, syna císaře Rudolfa, a zemřela r. 1296 dne 17. května dvacetisedmiletá, a nikoli r. 1320 dne 12. října, jak tvrdí Hübner Také není podobno pravdě, že po její smrti zvolena byla abatyší kněžna rakouská Žofie, která ve Znojmě prý zemřela jako abatyše r. 1360, neboť v letech 1320—1333 připomíná se abatyší v moravském diplomatáři panna Marketa.

Důležitého rozšíření doznaly statky klášterní r. 1330. Dne 14. dubna koupila abatyše Marketa od klarisky znojemské Anežky z Meidenberka ves Vrbici za 340 hřiven, a dne 6. srpna český provinciál minoritský Martin daroval klariskám značnou část zahrady příslušné Znojemskému klášteru minoritskému, který sousedil s klariskami. Dudík dar zahrady nesprávně klade k r. 1332, ač listina má přesné vročení.

Roku 1333 poukázal Jan z Křižanova své sestře Kateřině, jeptišce Znojemské, 20 hřiven věna. O něco později klesala zámožnost klášterní. R. 1353 na př. abatyše Bonka prodala Henzlinovi, synu advokátovu z Krnova ve Slezsku, ves Babice za 120 hřiven. Hned rok potom (1354) prodala Maršíkovi z Cvrčovic a dědicům jeho sedm lánů, dvorec a $1^1/_2$ popluží v zaniklé osadě Laboticích, kdežto předchůdkyně její Marketa ještě roku 1336 dne 10. srpna koupila od Smila a Čeňka z Lichtenburka za 60 hřiven ves Pračice.[1])

Markrabí Karel potvrdil dne 24. června r. 1339 veškery statky a výsady klášterní a dne 5. června r. 1348 jako král český. Později r. 1357 také markrabí Jan vzal klášter do zvláštní ochrany.

R. 1348 daroval klášteru Boček z Lesonic ves Stupešice, ale abatyše mu jí a ženě jeho postoupila v užívání na dobu života jejich. Dary za abatyše Markety se množily. Téhož r. 1348 dostalo se jeptiškám platu v Brtnici, Lukách a Brtničce darem od samé abatyše a koupí (od Jiřího z Hodonic a manželky jeho Jitky) dvora v Hodonicích. Ale také za správy abatyše Bonky nenedostá-

[1]) Hübner, Denkwürdigkeiten, 1869, pg. 503; Palacký, Dějiny, díl I., pg. 410; Hüner, o. c., pg. 503—504; Cod. d. M. VI., 128, 350, 304; Cod. d. M. VI., pg. 310; Dudík, Mährens allg. Gesch., díl XI., pg. 419; Cod. d. M. VI., pg. 345; Z. d. B. II., 97, III., 58; Emler, Reg. IV., pg. 128.

valo se klášteru dobrodinců. R. 1368 bratří farář Petr a Janek z Cvrčovic (Zwrzewicz) darovali jeptiškám dvůr ve Vrbicích.

Dne 1. října r. 1370 rozhodovali lucký opat Otto a kuřimský farář Otto spor abatyše Kunky s farářem běhařovským Rupertem o desátky z klášterního dvora ve Stupešicích. Spor byl urovnán tak, aby nadále veliký desátek náležel klášteru a jen malý desátek a dávky drůbeže běhařovskému faráři.

Vedle kláštera bývala znojemská Židovská ulice. R. 1390 učinil klášter smlouvu se židy o zeď a vodovod jdoucí podél zahrady klášterní.

Kláštery klarisek a minoritský stávaly těsně vedle sebe, tak že měly společnou, na dvé rozdělenou zahradu a společný kostel Matky Boží. V kostele měly panny klarisky svůj oddělený a zamřežovaný kůr. Kostelu tomu dostalo se dne 10. května r. 1403 odpustkův od biskupa olomouckého Václava Králíka.

Dle Hübnera byla v letech 1360—1380 abatyší princezna saská Marketa. R. 1370 připomíná se přece abatyše Kunka, a nikdy nebývalo zvykem, aby zároveň řídily osudy klášterní dvě abatyše.[1])

Abatyše Kateřina prodala dne 22. července 1408 Oldřichovi a ženě jeho Petruši blízko Hodonic ležící mlýn, zahradu a pololán za 42 kop grošův a roční dávku 60 měřic žita. R. 1425 prodal klášter mlynáři Hanušovi zahradu na Dyji, aby si tam zřídil mlýn o dvou složeních a platil klášteru platu ročně 40 měřic žita.

Král Zikmund jsa ve Znojmě potvrdil klášteru výsady dne 28. března r. 1421; později také (r. 1453 dne 19. července) král Ladislav Pohrobek.

R. 1437 máme zprávu, že klarisky zaměnily s klášterem Luckým svou ves Derflice za luckou ves Popovice, k čemuž dostalo se jim dodatečně dne 6. února r. 1437 také svolení zeměpanského. Dne 21. září r. 1455 nařídil mor. podkomoří Beneš z Biskupic znojemskému hejtmanu Osvaldovi Ludmansdorfrovi, aby klášterních poddaných z Hodonic a z Tasovic nepoháněl před zemský soud, jelikož si do toho stěžovala abatyše Dorota z Lichtenburka.

Král Jiří potvrdil dne 27. března r. 1462 veškery výsady, platy a statky klášterní.

R. 1476 a 1480 soudil se klášter s pány z Lichtenburka a z Bítova o ves Vrahovice. Nevíme, kdy nabyl klášter osady, kdysi

[1]) Z. d. B. V., 84; Hübner, Denkwürdigkeiten, 1869, pg. 504.

u Mor. Budějovic ležící a nyní již dávno zaniklé, a jaké nároky měl na ni. Soudíme, že ves byla přiřčena klášteru, neboť r. 1484 dne 24. dubna zaměnil ji klášter s Hanušem Čápem ze Žalského a manželkou jeho Annou z Královic za jejich ves Lechovice, a v dubnu 1485 bylo učiněno narovnání mezi klášterem sv. Kláry a rytíři ze Žalského o sporné zboží v Lechovicích, aby Lechovice náležely klariskám, ale asi jen část vsi.

Dne 10. října r. 1486 král uherský Matyáš Korvín jako pán moravský potvrdil klášteru veškery jeho výsady. V červenci r. 1490 rozhodl zemský podkomoří Václav z Ludanic, aby tři domy klášterní při židovské škole byly postoupeny městské radě Znojemské, začež mělo býti klášteru dovoleno, aby ze všech svých vinic, mimo vinohrady u Hnanic, směl víno do města dovážeti a svobodně čepovati.

R. 1494 o velikém požáru, který zachvátil město, byly ohněm stráveny nejen klášterní budovy, nýbrž také bohatý archiv s veškerými listinami. Leč král Vladislav dal r. 1497 obnoviti darovací a výsadní listiny klášterní. Obnoveny byly hlavně listiny na ves Brabice s farou a dvě pusté osady Bohutice a Popovice, na dva usedlíky v Přímětících, jeden mlýn z devíti mlýnů (Neunmühlen), patronát kostela sv. Michala ve Znojmě a volný výčep vína. Hned r. 1500 potvrdil také papež Alexandr VI. klášteru patronát sv. Michala ve Znojmě, sv. Oldřicha v Jiřicích a kaple sv. Kateřiny na hradě Znojemském. Roku 1500 učinily klarisky narovnání s farářem z Hodonic o náhradě škod, které jim způsobeny nově založeným rybníkem na jejich pozemcích v Hodonicích.

Dne 10. září r. 1504 potvrdila Olomoucká biskupská konsistoř faráře Tomáše Porhammra, kterého ustanovily jeptišky se svolením městské rady u sv. Michala. Ale hned dne 24. října r. 1506 potvrdila konsistoř klariskám nového faráře u sv. Michala Martina, s nímž farář Porhammer zaměnil faru Svatomichalskou za Jiřickou.

Na den sv. Ambrože r. 1514 učinily klarisky narovnání s klášterem Luckým o vinohrady v Tasovicích a Hodonicích, tak že klarisky měly odváděti klášteru Luckému ročně 60 m. žita a tele za tyto sporné vinohrady. Tou dobou klášterní blahobyt klesal znova. Dne 16. srpna r. 1531 prodal klášter Janovi z Pernštýna statky Hrušovany a Lechovice, pokud k nim měl právo, za 140 zl. a 20 vozů sena ročního důchodu.

Také král Ludvík potvrdil v dubnu r. 1523 klariskám veškery výsady, které mívaly před ohněm, dovoliv zároveň, aby v případě neúrody vinné směly víno od sousedních vrchností kupovati, do Znojma dovážeti a tam jako své víno svobodně čepovati. Téhož roku potvrdil klášterní výsady také papež Alexandr VI. a r. 1535 také král Ferdinand I.

Novým požárem r. 1555 byl blahobyt klášterní již tak zničen, že klarisky nabídly magistrátu patronát u sv. Michala ke koupi, ovšem s podmínkou, že ke kostelu sv. Michala budou vždy nadále dosazováni jen faráři katoličtí. Magistrát na podmínku přistoupil, a král Ferdinand I. v srpnu r. 1555 potvrdil odstupní smlouvu s touže podmínkou. V září téhož roku abatyše Ludmila zaměnila svého poddaného v devíti mlýnech (Neunmühlen) s proboštstvím na Hradišti sv. Hippolyta za mlýn v Hodonicích.

Od této doby činil si magistrát Znojemský právo nejen na sv. Michala, nýbrž i na klášter sám, ba jeptišky byly rády, že jim r. 1561 městská rada dala opraviti klášterní střechu. Bída v klášteře byla taková, že v červenci r. 1564 abatyše postoupila klášterní ves Rohostice u Oleksovic za roční plat 93 zl. a že 14. prosince r. 1581 zavázala se faráři v Jiřicích, že doživotně bude farářem na klášterní patronátní faře v Jiřicích, jen když svým nákladem bude opravovati kostel. Již r. 1577 byla abatyše nucena vypůjčiti si od městské rady na 3 roky 300 zl., davši zástavou s povolením zem. komořího Jana z Haugvic na Biskupicích ves Stupešice. Téhož roku 1577 zakázal král Rudolf II. klášteru zříditi pivovar v Tasovicích, jelikož to bylo proti mílovému právu města Znojma. Bídu klášterní zvětšily požáry r. 1584 a 1594. V r. 1586—1596 protestantská rada městská vlastním nákladem opravovala klášterní budovy, k čemuž nemálo přispíval také klášter Lucký. R. 1599 dne 7. srpna vypukl v klášteře nový oheň. Tím se asi stalo, že r. 1601 klášter si vypůjčil od města 400 zl. na pět let, a že dne 3. dubna 1609 prodal městečko Jiřice Jáchymovi Španovskému z Lisova za 5000 kop. Klášterní statky byly sekularisovány r. 1619, a jeptišky vyhnány z kláštera, ale vrátily se po bitvě Bělohorské. Leč statky nebyly jim vráceny hned. Mezi tím r. 1625 a 1630 klášter vyhořel znova. Po těchto katastrofách císař Ferdinand II. podporoval s císařovnou Marií klášter finančně s podmínkou, aby abatyše Cecilie Šňůrová zavedla přísnou kázeň. O sekularisované statky měl klášter spory, které

vyhrál skoro všechny, ba ještě přikupoval. Klášterní blahobyt se vracel; neboť klášter hodně dědil. Po r. 1700 však nehospodárností abatyše hrab. Eleonory ze Schallenbacha upadal opět do dluhů, tak že byl nucen prodávati statky.

Koncem XVII. století byly budovy klášterní velkomyslným darem hrab. Valderodové a z příspěvků dobrodinců nákladem 16.000 zl. mor. přestavěny úplně. Dne 22. května r. 1782 byl klášter zrušen dekretem císaře Josefa II., a jmění jeho připadlo náboženskému fondu. Klášteru náležely tehdy statky Tasovice, Stupešice, Výrovice a Hodonice. Budova klášterní učiněna vojenskou vychovatelnou, potom r. 1829 upravena dílem za gymnasium a za hlavní školu, dílem za trestnici. Statky Tasovice, Stupešice a Výrovice spojeny byly r. 1796 s panstvím Luckým a s ním r. 1827 prodány Eman. a Leop. z Liebenberka; statek Hodonice koupil s Luckým statkem Milifroněm r. 1789 znojemský měšťan Jan Jiří Scherz.

Zaniklý klášter minoritský.

Do Znojma přišli minorité velmi záhy. R. 1249 na listině krále Václava I. dané klášteru Luckému čte se mezi svědky magister Hermannus, minister fratrum minorum in Znoyem.[1])

Ant. Hübner uvádí, že na budově bývalého minoritského kláštera Znojemského byl v kameni vytesaný nápis: „Ottacarus III. Rex fundavit 1221.“ Z toho dokazuje, že menší bratry uvedl do Znojma již král Přemysl I. a že Znojemský klášter byl založen již 1221.[2])

Toto tvrzení spočívá na omylu; přesný rok založení není znám.

O velikonocích r. 1279 přivezena mrtvola krále Přemysla I. Zde ležela ve zvláštní kapli do roku 1297, kdy byla sproštěna klatby a převezena do Prahy.

Dne 6. srpna r. 1330 minoritský provinciál Martin byl žádán abatyší znoj. klarisek Marketou, aby klariskám daroval část zahrady, která příslušela minoritům, a kterou si jeptišky chtěly ohraditi. Tomuto přání vyhověl provinciál s přivolením řádových kustodův.

---

[1]) Cod. d. M. II., 357; Erben, Reg. I., č. 972.

[2]) Hübner, Denkwürdigkeiten 1869, pg. 457.



Obr. 10. Ze spodního kruhu obrazového v hradní kapli Znojemské.

Příloha ku str. 109.



Obr. 11. Malby v apsidě hradní kaple Znojemské.

Minorité nabývali tenkráte také statků pozemských. R. 1363 měli šest jiter polí blízko Znojma, pozemky v Citonicích, dva lány v Kuchařovicích, dvůr v Pračicích, vinohrad v Sedlešovicích, a r. 1374 brali roční plat ze statku Bohutického.[1])

R. 1381 bratři Jindřich a Hynek z Jevišovic založili v klášteře záduší a dali postaviti oltář Panny Marie, darovavše k tomu roční plat 2 hřiven ze statku Křepického a hřivnu ze statku Výrovského. R. 1392 Petr a Ondřej z Kunštátu a na Jevišovicích postavili v kostele oltář Nejsv. Trojice a nadali jej kopou grošů ze vsi Únanova. Další nadání učiněna byla v letech 1416 a 1419. R. 1420 znojemský měšťan Marek odkázal dominikánům a minoritům do polovice dvůr v Micmanicích, aby se modlili za to vigilie vždy o Suchých dnech. Zádušní nadání učiněna byla r. 1447, 1452, 1457. R. 1461 Beneš a Ludvík z Vajtmile založili kopou grošů platu z Únanova čtyři roční zádušní mše u oltáře sv. Anny za Geble z Hrušovan a manželku jeho Dornu. Peněžitých darů nabyli minorité v r. 1463—1502 k různým bohumilým účelům.[2])

Požárem r. 1494 zničen byl také klášterní kostel, ale již r. 1498 znova zbudován štědrostí pánů z Lomnice a na Meziříčí, zástavních držitelů Znojemského král. hradu. R. 1509 byl v klášterní hrobce pohřben Václav Lomnický z Meziříčí, největší dobrodinec klášterní. Opakující se požáry zničily klášter, zdi se rozpadly, na opravy nebylo peněz, zloději okradli mnichy, klášter i kostel, kteréžto budovy byly již na spadnutí. Proto r. 1534 městská rada učinila návrh řádovému provinciálovi, aby do minoritského kláštera převedeni byli františkáni, kteří měli do té doby nepatrný klášter v Dolním předměstí. Provinciálovi dostalo se povolení krále Ferdinanda I., a tak ještě téhož roku ujali klášter minoritský františkáni.

Řeholní kostel zasvěcený Nanebevzetí Panny Marie a klášter stávaly tam, kde jest nyní letní tělocvična gymnasijní. Kostel byl společný minoritům i klariskám. O osudech jeho po r. 1534 promluvíme při klášteře františkánském.

---

[1]) Volný, Kirchl. Topographie, II. Abt. IV. Bd., pg. 114.

[2]) Volný, o. c, II. Abt., IV. Bd., pg. 114—115; Hübner, Denkwürdigkeiten, pg. 460—463.

Zrušený klášter františkánský.

Řád františkánský byl do Znojma uveden r. 1469 po svolení papeže Pavla II. kardinálem Gab. di Verona. R. 1484 byl klášter na Dolním předměstí blízko pozdějšího kostela sv. Alžběty již úplně vystavěn, ač r. 1470 proti stavbě počaté řádovým provinciálním vikářem Pavlem Moravským podali námitky Znojemský arcijáhen a Olomoucký biskup. Leč klášter na tomto místě, mimo hradby městské, trpěl značně úhony každým vpádem nepřátelským, a proto františkáni žádali na městské radě, aby jim vykázala vhodný dům uvnitř ohrazeného města. Jelikož také hynul klášter minoritský, svolili papež Pavel III. a král Ferdinand I. r. 1534, aby klášterní budovy minoritské byly odevzdány františkánům. Poněvadž budovy minoritské byly na spadnutí, postoupili mniši řádu františkánského svůj starý klášter městu a prodali zahradu, aby mohli opraviti nové sídlo. R. 1599 dala městská rada kostel i klášter opraviti. Jest podobno pravdě, že opravy tyto také podporoval klášter Lucký peněžitými příspěvky nebo aspoň stavebním materiálem, neboť v posledních letech XVI. století mniši františkánští vypomáhali luckým premonstratům v duchovní správě u sv. Mikuláše.

R. 1600 v refektáři klášterním sněmovali stavové moravští. Bouří r. 1612 byly budovy poškozeny nemálo.

Ale již r. 1619 utrpěl klášter velikých škod od lidu, který vrazil do budov konventních, klášterní nádoby a kostelní paramenty z části pobral a mnichy vyhnal z vlastnictví jejich. Leč vypovězení řeholníků netrvalo dlouho, neboť již po bitvě Bělohorské byli zase uvedeni do svých cel. R. 1653 a 1654 byly obnoveny budovy kláštera i kostela, nové oltáře pořízeny a dvě věže zbudovány, z nichž jedna byla františkánská a druhá klarisek. Také kůr klarisek byl přestavěn a značně rozšířen. R. 1664 zbudovány v kostele dva nové oltáře, a hned za rok potom zaveden do kláštera vodovod. Když r. 1672 v červenci vyhořelo město Znojmo, lehly popelem jak kostel, tak oba kláštery, františkánský i klarisek. Vše opraveno r. 1674. R. 1678 zbudována byla před hlavním oltářem hrobka, do níž se pochovávali na epištolní straně zámožní dobrodinci klášterní, na evangelní mniši. Hrobka klariskám zbudována byla teprve roku 1685. Řeholníkům dostalo se roku 1686 výsady, že si směli zříditi lékárnu. V letech 1689—1780 podniknuty byly různé přestavby. V lednu

r. 1730 vykonána v klášteře slavnost nastolení luckého vědymilovného opata Ant. Nolbeka. R. 1734 slavil konvent s nemalou nádherou dvěstěletou památku zaujetí kláštera minoritského. Prusové r. 1741 ve Znojmě zle hospodařivše ušetřili kláštera. Za to však neznámí zločinci vykradli kostel. R. 1784 dne 21. srpna byl klášter zrušen, mniši se rozešli v listopadu, kostel byl uznán zbytečným a znesvěcen. Knihovna přešla z části do olomoucké knihovny universitní. Kostel Nanebevzetí Panny Marie byl stržen r. 1840, byv před tím skladištěm vojenským. Zdi jeho dosud jsou patrny na žaláři (frohnvest) okresního soudu. Klášterní budovy byly vojenskou vychovatelnou, nyní jsou částečně věnovány okresnímu soudu. Z nadání jmenujeme fundaci Anny Kreykové 4000 zl.

Také tu bývaly provinciální synody řádové r. 1650, 1655, 1656, 1666, 1685, 1723, 1740, 1748, 1758 a 1776.[1])

Zrušená kolej tovaryšstva Ježíšova.

Farní, nyní filiální kostel sv. Michala na městském patronátě byl po více než půl století ohniskem protestantismu. Když však po bitvě Bělohorské Michael Adolf hrabě Althan pojal úmysl založiti ve Znojmě kolej řádu Loyolova, prosil r. 1624 krále Ferdinanda II., aby mu postoupil kostela sv. Michala se všemi zajištěnými a četnými listinami královskými, potvrzenými výsadami, důchody a právy, zahradami, vinicemi a domy, školami a vším příslušenstvím. Král Ferdinand vyhověl prosbám, přidal mimo to tři domy nekatolíkům skonfiskované; obci Znojemské za účastenství ve vzpouře odňat byl patronát kostela sv. Michala se všemi právy. Kostel byl odevzdán jesuitům dne 23. května 1624. Zakladatel hrabě Althan dal nové koleji zámek a ves Bohutice s krčmou, lesem a vinicemi, Židlochovičky s mlýnem, Vedrovice a Vlčíkeř (ves zaniklou, nynější Dornfeld u Mor. Krumlova). Statky tyto byly skonfiskovány bratřím Štěpánovi a Vilímovi Kusým z Mukoděl. Kolej dostala také statek a ves Přímětice s dvorem poplužním, mlýn ve Starém Šaldorfě se zahradou a třemi usedlíky, svobodný dvůr Purkrábku (Burgholz,

[1]) Viz Hübner, Denkwürdigkeiten, 1869, pg. 468, 481; Volný, Kirchl. Topographie, II. Abt., 4 Bd., pg. 116; Bílek, Statky a jmění, 1893, pg. 336 sq.; Wisnar, Die Stadt Znaim, pg. 46–50.

zvaný do dneška dvorem jesuitským), les ke hradu Znojemskému náležitý, jak to vše z pozůstalosti po Vilímovi z Roupova bylo zabaveno s jedinou nepatrnou podmínkou, aby z lesa purkrabského (Burgholzwald) potřebné dříví stavební i na pálení bylo dodáváno do hradu královského. Tato fundace potvrzena zakládacím listem dne 29. září r. 1627 a králem potvrzena i do desk zemských vtělena r. 1633.

Mezi lety 1625—1630 zřídili si jesuité gymnasium a počali svou konvertitní činnost. Jesuité vykonávali bohoslužby nejen ve svém kolejním kostele sv. Michala, nýbrž také u sv. Alžběty a v kostelíku sv. Jana. První rektor, P. Jan Drahovský, sám obrátil prý na 300 obyvatelů znojemských na katolictví; do r. 1633 vykonali prý jesuité ve městě i v okolí na 3400 konversí. R. 1625 kardinál František Ditrichštejn daroval koleji dva domy, k nimž jesuité ještě zakoupili pátý dům. Tyto domy byly r. 1634 spojeny v jedno stavení, a z nich zařízena kolej. Výlohy se stavbou spojené hradila Marie Renata hrab. z Náchoda. R. 1631 daroval jesuitům Baltasar Wüllersdorfer z Urbaira, král. rychtář, značnou sumu peněz a zahradu se dvěma vinohrady a r. 1633 ještě rozsáhlý dům, a manželka jeho Anna Marketa r. 1642 výnosnou vinici s lisem.

R. 1642 sřítila se věž kostela sv. Michala a pobořila chrámovou loď, ale obé opraveno z milodarův. Švédové r. 1645 vyplenili statek Bohutice. Rodiny Wüllersdorfrova, Pokorného a Pečeného učinily koleji bohatá stipendia, která podnes se zadávají při gymnasiu Znojemském. Dorota kněžna Lichtenštejnová darovala r. 1653 jesuitům 1000 zl. a hraběnka Jenička Breunerová roku 1654 2000 zl., zač kolej koupila ves Babice, druhdy příslušnou ke statku Bohuticům.

R. 1679 od 25. srpna do 6. září bytoval v koleji císař Leopold I. se dvorem. Ubíral se tenkráte z Vídně do Prahy.

R. 1754 zbudovali jesuité v Přímělicích ohromný sklep vinný nákladem 4727 zl. Sklep ten dnes ještě vzbuzuje údiv.

Již r. 1635 zřídil při koleji P. Jan Weghuber seminář chudým studujícím, věnovav mu z dědictví svého 1600 zl. rýn. Z úroků tohoto nadání, jakož i z úroků fundace Wüllersdorfrovy žili ročně čtyři studenti. R. 1636 zakoupen byl semináři měšťanský dům od Jana Kroppa za 140 mor. tolarův. R. 1756 měl seminář

vinohrad a kapitál 7000 zl., z čehož bylo podporováno jedenáct klerikův a dva kněží.

R. 1773, kdy řád zrušen, bylo ve Znojemské koleji 18 kněží, 3 magistři a 10 koadjutorův. Jistiny i reality byly darovány fondu studijnímu, budova kolejní proměněna na kasárny.

Statek Bohutice se vsí Babicemi postoupeny r. 1789 Janu Topolanskému do nájmu dědičného za roční činži 7508 zl. Statek Přímětice se dvorem Purkrábkou a lesem (skoro 143 jiter) s úroky 27 zl. 28 kr. od osmi usedlíků prodán byl Janu Václavovi hr. Ugartovi. Mlýn ve Starém Šaldorfě se třemi usedlíky byl r. 1809 za 14.410 zl. odhadnut a připojen ke statku Louce. Druhý mlýn o sedmi složeních s velikou zahradou prodán byl na prospěch studijního fondu již r. 1786 za 4900 zl. znoj. mlynáři Josefu Hübnerovi, otci dějepisce Antonína Hübnera.

Z vlastní koleje (gymnasia) zřízeno bylo r. 1784 státní gymnasium, a kostel učinén filiálním fary dominikánské (u sv. Kříže). Později byly také z budov kolejních odstraněny kasárny, a jsou v nich dnes městská škola hudební a chlapecká měšťanská škola. V kostele vykonávají se školní a vojenské bohoslužby.[1])

Bývalá hradní kaple.

Na hradě Znojemském zbudována byla asi v první polovici století XII. hradní kaple ve slohu románském a zasvěcena sv. Kateřině. Chrámek zachoval se do dneška. Pro zvláštní sloh stavitelský lid nazval jej pohanským chrámem (Heidentempel).[2]) Ač kaple se hlásí svojí podobou do století XII., jest nejstarší zmínka o ní teprve z roku 1239, kdy na listině krále Václava I., dané klášteru Luckému, podepsal se jako svědek Přemysl, kaplan u sv. Kateřiny ve Znojmě.[3]) Že však kaple tato stávala již aspoň století před tím, ukazuje V. Houdek. Praví, že v XIII. věku mísily

---

[1]) Viz Volný, Kirchl. Topografie, II. Abt., 4. Bd., pg. 112 sq.; Volný, Mähren, III. Bd., pg. 105 sq.; Schmidl, Historia Soc. Jesu, IV. svazek, I. část, pg. 299, 120, III. svazek, pg. 610, 936, 760, 493; Hübner, Denkwürdigkeiten, 1869, pg. 416–440; Wisnar, o. c. pg. 29—35; Bílek, Statky a jmění, 1893, pg. 114 sq.

[2]) Prof. Komers domnívá se dle starožitných nálezů blíže kaple vykopaných, že na místě, kde jest nyní kaple, bývalo pohanské obětiště a jméno jeho že přeneseno na kapli křesťanskou. Viz Notizenblatt, 1883, pg. 30.

[3]) Erben, Reg. I., pg. 449 n. 972. Cod. d. M. II., pg. 357 n. 307.

se u nás do ryzího slohu románského již živly nového slohu gotického, čímž vznikal tak zvaný sloh přechodní čili pozdně románský, jakým vystavěny u nás na Moravě hlavně chrámy Třebíčský a Tišnovský (v Předklášteří). Na hradní kapli Znojemské však po stopách slohu přechodního pátráme marně. Naopak, prostota této stavby, která přece byla kaplí knížecí, poukazuje k tomu, že zbudována byla za starší doby románské, zajisté však ve století XII.[1])

Lid názvem „pohanského chrámu" mimoděk dokazuje starobylost kaple. Vzpomeňme jen, že ve visitačních protokolech z r. 1657 také nedaleká románská kaple v Plavči jest nazývána stavbou pohanskou. Snad jméno kapli Znojemské dáno bylo již za věku XIII., kdy kněží ritu latinského pohanskými jmenovali chrámy, v nichž zachovávala se bývalá slovanská bohoslužba. Druhá listinná zmínka o kapli jest z r. 1287, kdy slove královskou kaplí. Tenkráte byla filiálkou kostela sv. Michala ve Znojmě.[2])

R. 1320 král Jan udělil patronát kostela sv. Michala i kaple sv. Kateřiny Jindřichovi z Lipého, který toho práva hned postoupil klariskám znojemským, jimž je potvrdil r. 1497 král Vladislav II. a r. 1500 papež Alexandr VI., a klarisky je r. 1555 prodaly městské radě Znojemské. Další osudy kaple souvisely těsně s osudy hradu, který po roce 1600 dáván zeměpánem v léno četným pánům, kteří se nazývali čestným jménem purkrabími Znojemskými. Poslední znojemský purkrabí Josef z Deblína zavražděn r. 1784. Vnější hrad Znojemský postoupen byl r. 1710 císařem Karlem VI. obci Znojemské, jejíž pravovárečné měšťanstvo z něho zřídilo pivovar. Měšťanstvo prodalo pivovar soukromému podnikateli, který z knížecí kaple, nejstarší architektonické památky moravské, ozdobené překrásnými, rovněž na Moravě nejstaršími malbami, učinil prasečí chlívek a po r. 1830 tančírnu s nálevnou. Původní vchod zazděn, zazděna okna románská, a vedle nich prolomeny nový vchod a nová okna, ač tím starožitné malby utrpěly nemálo, a do kopule zaražen hák, na který zavěšena lampa. Ve výšce asi 3 m od podlahy zřízena galerie, a malby při zemi zalíčeny vápnem. R. 1859 zasadil se spisovatel Petr rytíř

[1]) V. Houdek, „Hradní kaple Znojemská", v „Čas. vlast. spolku muz. v Olomouci", 1898, pg. 7.

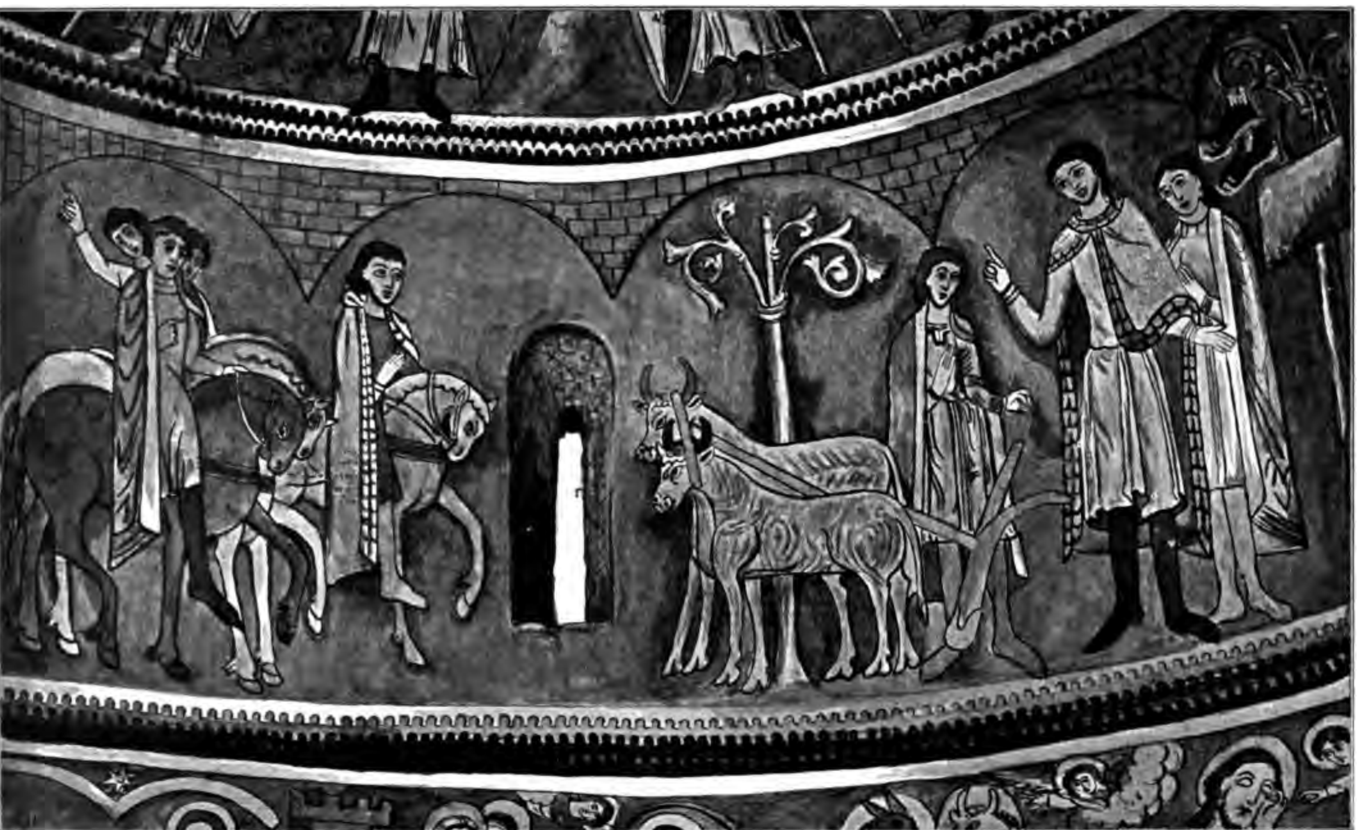
[2]) Cod. d. M. IV., 233. Emler, Reg. II., 606.



Obr. 9. Hradní kaple (Heidentempel) ve Znojmě.

Chlumecký o to, aby umělecká tato památka byla prozkoumána a zachována. Zemský výbor vyslal téhož roku do Znojma kustoda Mořice Trappa. Trapp pracoval v kapli po šest neděl. Pořídil si barevné kopie maleb na 11 tabulkách akvarelových, na jiných čtyřech naznačil půdorys, průřez a pohledy, pořídil obšírný popis a r. 1861 předložil vše zemskému výboru, očekávaje, že obšírná a velmi pěkná zpráva jeho vyjde tiskem. Ale vydána nebyla za života Trappova, neboť tomu nepřál ani zemský výbor ani centrální komise na zachování stavebních památek. Rukopis byl r. 1874 vystaven na archeologickém kongrese slovanském v Kyjevě, a po smrti Trappově zakoupen městskou obcí Znojemskou. Prací touto byla obec Znojemská upozorněna, aby napravila hřích svých předchůdců. R. 1865 učinila se sládkem smlouvu, aby kapli vydal obci a klíč uschoval na radnici; ale smlouva nebyla uskutečněna, neboť ještě r. 1879 byla v kapli umístěna košikářská dílna. Ústřední komise na záchranu stavebních památek dala kapli r. 1874 prohlédnouti, ale vyslaný znalec uznal, že oprava starobylých maleb jest již úplně nemožna. Než město návodem purkmistra Brantnera přece se chopilo prací záchranných, vyžádalo si na státu subvence 750 zl., povolalo vídeňského akad. malíře Bohumila Melichra, který s nemalou pílí a s obzvláštní péčí obnovil starožitné malby. Restaurace maleb je dosti zdařilá a byla dokončena r. 1893.

Půdorys kaple sv. Kateřiny shoduje se úplně s půdorysy pražských rotund. Z okrouhlé lodi v průměru $6^1/_2$ m vybočuje k východu apsida dvěma třetinami menšího kruhu opsaného poloměrem 2·30 m. Kruh lodi prolomen jest vchodem a třem okny, z nichž dvě směřují k jihu, třetí k západu. Apsida má jen jediné okno v ose budovy. Loď sklenuta jest celou kuplí, apsida jen poloviční. Kaple stojí na skále, která při úpravě cesty byla valně podebrána, tak že se znemožnil přístup původním vchodem, a proto jej zazdili, ale při nedávné obnově obezdili skálu a opět otevřeli původní vchod. Vchod tento má rovné nadpraží a nad ním prostý polokruhový tympanon. Neomítnuté zdi 1 m silné stavěny jsou jako rotundy pražské z přitesávaného kamene, dobře vrstvovaného. Jedinou architektonickou ozdobou jest prostá římsa. Kupole chráněna jest střechou z cihlových, dobře pálených korýtek. Druhdy vystupovala z rotundy štíhlá lucerna, jak ji spatřujeme na starých vyobrazeních města, a jak



Obr. 12. Skupina Přemyslova v hradní kapli Znojemské.



Obr. 13. Apsis hradní kaple Znojemské.

Hradní kaple Znojemská.



Obr. 14. Svatí tři králové.



Obr. 15. Pastýři Betlémští.

ji dosvědčuje ještě dnes vršek mansardové střechy. Lucerna se neotvírala dovnitř ke kapli, nýbrž byla přístupna jen zvenčí po střeše žebříkem. Vnitřek kaple jest ozdoben nádhernými obrazy malovanými v době románské. V apsidě stkví se Kristus, loď pak byla ozdobena čtyřmi cykly obrazů, v řadách nad sebou malovanými. Veškery malby popsal Ant. Hübner, ale ještě před rekonstrukcí. Protože teprve umělým a nad míru opatrným vyvoláváním zašlých barev v letech devadesátých podařilo se obrazy úplně obnoviti, jest popis Hübnerův nesprávný a nespolehliv. Úplně správně popsal malby teprve V. Houdek. Zmíníme se o nich jen kratince.

V prvním nejspodnějším kruhu jsou výjevy z dětství Kristova: zvěstování Panny Marie, navštívení Panny Marie, narození Páně, pastýři betlemští a sv. tři králové. Cyklus končil se kdysi útěkem do Egypta, ale toho Melicher již nemohl obnoviti. Ve druhém kruhu jsou zakladatelé kaple, knížecí manželé, asi Litolt Znojemský a Jitka Babenberská, sestra sv. Leopolda, povolání Přemysla Oráče na knížecí stolec, šest jiných postav, které se považují za potomstvo Přemyslovo. V třetím cyklu jest devatenáct postav, ale nemožno říci, kde cyklus začíná a kde se končí, neboť jest kruhem úplně do sebe uzavřeným. Zap i ostatní, kdož je shlédli, považují je za obrazy českých Přemyslovcův a jmenují je Boleslav I., Boleslav II., Boleslav III., Jaromír, Oldřich, Břetislav I., Spytihněv II., Vratislav II., Kunrat I., Břetislav II., Bořivoj II., Svatopluk, Vladislav I., Soběslav I.. Vladislav II., Oldřich II., Soběslav II., Bedřich, Kunrat Ota. V kupoli namalováni jsou serafinové a evangelisté.

Malby tyto nejsou freskami, bylyť nakresleny na suchou omítku. Práce není bezvadná, zvláště nohy jsou nepoměrně dlouhé. Užito bylo barev minerálních. Pozadí namalováno sytě, zelenou barvou a tmavomodrou barvou. Z postav jest jen jediná ženská. [1])

[1]) O kapli této psali: Ant. Hübner, Denkwürdigkeiten der Stadt Znaim, pg. 247—254. Grueber: „Kunst des Mittelalters in Böhmen“ I. K. V. Zap: „Památky archaeolog. a místopisné“ III. Ferd. Lehner: „Dějiny umění národa Českého“, I. V. Houdek v „Časop. vlast. spol. mus. v Olomouci“, 1898 a 1899, konečně M. Trapp v rukopise chovaném nyní ve Znojmě. Podáváme některé obrazy z této kaple, které nám Vlasteneckým muzejním spolkem olomouckým laskavě zapůčeny byly.

Dvojitá kaple.

Na svahu protilehlém kapli sv. Kateřiny přímo jako přilepena na farní chrám sv. Mikuláše na stráni k Dyji spadající jest zajímavá kaple Svatováclavská, nyní modlitebna Znojemských protestantův.

Svatováclavskou zove se proto, že na průčelí jejím jest socha rytíře, která považována byla za sv. Václava. Ale kaple tato nikdy zasvěcena nebyla sv. Václavu, ale blízko ní na bývalém hřbitově u sv. Mikuláše stávala druhdy jiná kaple sv. Václava již dávno zaniklá.[1])



Obr. 16. Dvojitá kaple (nyní evang. kostel) ve Znojmě.

Kaple jest dvojitá, totiž jakoby o poschodí stavěná, v přízemku jedna a v prvním poschodí druhá kaple.

Spodní část, neúhledná a svým vnitřkem nejen zarážející, nýbrž přímo odpuzující, jest částečně v zemi. Není stavěna v přesném slohu. Obšírný její popis podal V. Houdek.

Hübner tvrdil r. 1845, že kaple tato jest nejstarší v Rakousku, což r. 1869 opakovali vydavatelé pamětí jeho. Tvrzení toto dovozoval omylem, jako se mýlil, že kaple jest stavěna slohem byzantským.[2])

[1]) Viz Hübner, Denkwürdigkeiten, 1869, pg. 262.

[2]) Volný, Kirchl. Topographie, II. Abt., IV. Bd., pg. 87.

Volný tvrdil, že spodní kaple byla kostnicí kostela sv. Mikuláše. Ale Volného zmátla listina, o niž tvrzení své podepřel. Z listiny z r. 1521, jejíž originál chová se v městském archivě Znojemském, vysvítá, že Kateřina, vdova po měštěnínu Martinu Butschitzrovi, zakoupivši na pozemku kostela sv. Mikuláše starý hřbitov, dala tam vystavěti a zříditi dvě kaple, jednu spodní, druhou horní, spolu vzájemně spojené a souvislé, spodní s oltářem věnovaným Bohu, Panně Marii a všem svatým, zvláště pak sv. Martinu, hořejší pak sv. Anně. Podle doslovného znění této listiny byly obě kaple vystavěny teprve krátce před r. 1521. Ale staré listiny vypravují často o stavbě, ale jednalo se tu o pouhou přestavbu neb obnovu stavby dávno stojící. Proto sluší věřiti tvrzení Volného, že spodní kaple vznikla za století XIV., ale kaple má také zbytky, pocházející z doby mnohem starší. Jest v ní zasazena pískovcová deska 75 cm dlouhá a 35 cm vysoká s nápisem románskými literami vyrytým. Hic est carnari(um): Orate pro animabus. Nápis tento umístěn jest ve schodišti, přistavěném v pravo od vchodu do horní kaple, v němž jsou točité schody vedoucí jednak dolů do spodní kaple, jednak na kruchtu kaple horní. Schodiště toto vykazuje zvenčí pět stran osmistěnu a jest ze dvou částí nad sebou postavených, zřetelně od sebe odlišných. Část spodní — až do výšky asi 3 m — jest širší nežli část vrchní, která se poněkud sbíhá k vrchu a jejíž jehlancová stříška vybíhá v kamennou růžici. Hrany polygonu jsou na spodní části méně zřetelné, zakulacenější než v části horní. Úzký okap křídlicový odděluje obě části od sebe, které se také různí materiálem stavebním.

Spodní, hrubší část schodiště jest starší nežli štíhlejší část hořejší. Přes to nemíní Houdek, že by tato spodní část byla románská. Kámen s epigrafem románským byl původně na stavbě skutečně románské a teprve po jejím sboření byl přenesen na nynější místo. Také dovnitř spodní, podzemní zadní komůrky vydutá zeď jest zajisté zbytek stavby románské. Oblost této zdi nelze vysvětliti jinak, nežli že jest to zbytek okrouhlé kostnice, románské rotundy původního karnaria, nad jehož vchodem prvotně umístěn byl nápis: Hic est carnarium. Jelikož horní stavba pochází nepochybně z věku XVI., byla asi za příčinou stavby horní kaple sbořena tato stará románská kostnice, pokud vyčnívala nad povrch zemský.

Horní kaple jest nyní modlitebnou luteránskou. Je stavěna v pozdním slohu gotickém. Dvéře jsou sklenuty plochým obloukem jetelovým, také na průčelí stojící socha rytířská má baldachýn přetížený ozdobami kamenickými, jakými se vyznačuje nejpozdější gotika.

Štít průčelní zdi nese vížku osmihrannou tím způsobem, že tato třemi stranami vyčnívá nad průčelní zeď v podobě arkýře, stranami ostatními pak posazena jest na lomenici vysoké strmé gotické střechy kostelní. Čtyři strany této vížky sbíhají se pod ní na štítu k malému kamennému poprsí. Na čtyřech stranách vížky jest po jednom okénku s gotickou kružbou, tak že se vždy strana plná střídá se stranou okénkem prolomenou. Za popsaným již schodištěm umístěným v pravo u vchodu vedou dvéře zídkou do chodby, vlastně kryté terasy, která na šířce zdi spodní kaple sbíhá kolem kaple horní, opatřena jsouc mohutným pažením kvádrovým; průlomy v desíti opěrácích horní kaple umožňují ambit tento, krytý půltovou stříškou šindelovou. Horní kaple má čtyři, dolní tři veliká okna hrotitá. Klenba horní kaple hlásí se ke slohu Vladislavskému. Jest v ní šest kamenných poprsí starozákonných proroků, Jeremiáše, Davida, Jonáše, Zachariáše, Joela a Daniela, umístěných na klenbě mezi žebry a kolem poprsí představujícího Boha Otce držícího v ruce kouli světovou. Kromě toho jsou na klenbě upevněna ještě poprsí Kristovo a sv. Kateřiny a soška Panny Marie. Nejznamenitější předmět této horní kaple, skládací oltář dřevěný čili archa ze XVI. století, převezen byl počátkem XIX. století do císařského letohrádku Laxenburka u Vídně.

Horní kaple byla obnovena r. 1530, 1605 a 1726, jak svědčí na stěnách napsané letopočty.

R. 1785 byla císařem Josfem II. kaple zavřena jako zbytečná a časem užívána k různým světským účelům. Před znesvěcením byla s kostelem sv. Mikuláše majetkem kláštera Luckého, jak ukazují stížnosti opatem Šebastianem III. Chotěbořským po r. 1600 císaři zasílané, že magistrát Znojemský nechce kapli tuto, jakož i nedalekou kapli sv. Václava vydati klášteru.[1])

---

[1]) Houdek, „Dvojitá kaple Znojemská" v Čas. vlast. spolku muz. v Olomouci, 1899. Viz také Hübner, „Denkwürdigkeiten der königl. Stadt Znaim", ve Znojmě 1869, pg. 225—263.

Kostel sv. Alžběty.

Na Dolním náměstí jest nemocnice a vedle ní špitální kostel sv. Alžběty. Jest to hrubá neslohová stavba ze XVI. století. Dokud byl blízko nyn. gymnasia klášter minoritský, náležel asi kostel sv. Alžběty františkánům. Ale r. 1534 byli minorité vypuzeni ze svého starého sídla a na jejich místo uvedeni františkáni. Tenkrát zřídila městská rada z opuštěného kláštera františkánského špitál, a blízký kostel sv. Alžběty stal se špitálním.

Ve stížnostech opata Freytaga císaři o věcech znojemských připomíná se kostel tento nejednou, neboť v něm kázal luteránský kazatel Jiří Schildt a svolával na svá kázání četné zástupy lidu i školních dětí. R. 1614 byl kostel opravován. Po roce 1620 uvedeni byli na kazatelnu jesuité, kteří tu kázali česky. Farář v Hartkirchách v Horních Rakousích, Jiří Weindl, učinil nadání r. 1724, aby při kostele sv. Alžběty byl stálý kněz. R. 1752 bylo toto nadání schváleno, a za nedlouho byl první beneficiát uveden do kostela. Asi r. 1784 nebo 1786 zřízen byl při špitále městský hřbitov, na němž se pochovávalo do r. 1887. Zároveň povýšen kostel na lokalii, které roku 1787 dán první farář (kurát). Ale již r. 1824 byla lokalie zrušena, a obvod její přikázán kostelu sv. Mikuláše.

Poslední opravy kostela byly vykonány r. 1879 [1]).

Zaniklá kaple sv. Kateřiny.

V Pražské třídě v místech, kde jest dům číslo 5., stával druhdy kostelík sv. Kateřiny. Zbudoval jej v letech 1702—1705 znojemský měšťan Kristian Korada na pozemku, který darovala městská rada. Dne 25. listopadu r. 1705 byl vysvěcen. Zakladatel chtěl k němu uvésti řád karmelitský, ale odporem faráře u sv. Mikuláše Olomoucká konsistoř k tomu nepřivolila. Proto od r. 1714 byl kostel filiálním k sv. Mikuláši. Když pak r. 1779 z rozpuštěného dvora panského, městu náležitého, zřízena byla osada Mansperk, byl kostelík povýšen na lokalii podřízenou patronátem náboženskému fondu. Dostalo se kostelu tomu také paramentův a církevního nádobí ze zrušených znoj. klášterův.

R. 1825 byla lokalie zrušena, farní její obvod podřízen kostelu a faře sv. Kříže (dominikánům). Kostelík i s farou prodány

[1]) Viz Hübner, o. c. p. 523—532. Wisnar, o. c. pg. 58 sq.

městu za 1055 zl. konv. měny, kteréž peníze obdržel náb. fond. Potom kostelík byl částečně rozbourán a přestavěn za obytné stavení.[1])

Kaple Panny Marie Pomocné.

Tam, kde z vlastního města vede na Znojemské Novosady ulice P. Marie Pomocné (Mariahilferstrasse), stojí neveliká kaple, zasvěcená Pomocné Matce Boží. Na jejím místě stávala druhdy Boží muka, ale nákladem měšťanských manželů Scharfnitzlových byla r. 1822 zbudována nynější kaplice, vysvěcená téhož roku dne 13. července. Koná se v ní večerní pobožnost po oktáv navštívení Panny Marie.[2])

Zaniklý kostelík sv. Petra a Pavla.

Nynější Otakarovo náměstí slulo druhdy náměstím sv. Petra. Jmenovalo se tak po kostelíku sv. apoštolů Petra a Pavla, který stával vedle kláštera panen klarisek, na místě, kde jest nyní dívčí obecná i měšťanská škola. Kaple tato po prvé se připomíná r. 1420, kdy zlatník Otto odkázal 6 hřiven na světlo v ní. R. 1450 daroval sedlák Petr Slupský $^2/_4$ vinohradu u Stošíkoviček a $^1/_4$ vinice u Sedlešovic této kapli, kostelu sv. Michala a špitálu. R. 1457 jmenuje se kaplan Augustin od sv. Petra. R. 1458 sklenář Václav Kadelmus daroval kapli kopu grošův a 300 okenních tabulí. R. 1495 daroval stolař Pavel kopu gr. a r. 1496 pekař Albert Knobloch stříbrný pohár, 18 lotů těžký, aby z něho zhotoven byl mešní kalich.

Bohoslužby vykonávali snad kněží od sv. Mikuláše. Ale za náboženských zmatků, kdy Louka za opatování Methoděje Hrůzy propadla nepořádkům, zmocnili se kaple sv. Petra a Pavla protestanté. Opat Freytag marně se domáhal vrácení jejího. R. 1580 zavedly se do kaple české bohoslužby, bezpochyby také luteránské. Městská rada dala roku 1592 a 1594 kapli opraviti. Teprve po bitvě Bělohorské byla kaple vrácena kostelu sv. Mikuláše. Po r. 1640 přestěhovala se k ní různá náboženská bratrstva znojemská. R. 1782 kostelík znesvěcen a r. 1786 postoupen fisku, který v něm zřídil solnici. R. 1830,

---

[1]) Viz Hübner, 1869, pg. 545-547. Wisnar, 1899, pg. 61 sq.

[2]) Hübner, Denkwürdigkeiten, 1869 pg. 552-555. Wisnar, o. c. pg. 62 sq.

kdy obchod solí stát postoupil obchodníkům, koupilo město budovu, část její zbořilo (presbytář a ratoř), a z části lodní učinilo hasičské skladiště. Když pak byl vedle tohoto vystavěn redutní sál, byly poslední zbytky bývalé kaple zbořeny.[1])

Zrušený kostelík sv. Jana Křtitele.

Gelasius Dobner otiskl vé svých Monumentech listinu Urbana IV. ze dne 26. dubna r. 1261, v níž papež nařizuje biskupovi Pražskému, aby hájil zájmů kostela Božího hrobu na Zderaze, neboť děkan a kapitula Olomoucká ostouzejí kostely k proboštství Zderazskému náležející, totiž brněnský, znojemský a bítovský.[2]) Má se za to, že tímto kostelem míněn jest později připomínaný kostel sv. Jana Křtitele na Dolním náměstí Znojemském, ačkoli není nijak zjištěno, že johanité měli komendu ve Znojmě a že byla u kostela sv. Jana.

Před r. 1408 byla učiněna dotace na mši svatou v kostelíku sv. Jana, kterou sloužili každoročně kněží od sv. Mikuláše o svátku sv. Jana Křtitele. Kostelík míval tehdy vížku s hodinami. R. 1452 učinil měšťan Augustin odkaz na vymalování utrpení Kristova v kostelíku a na opravu střechy. R. 1484 měšťan, pekař Mikuláš, odkázal cechu pekařskému 30 kop, dům, krám a vinohrad, aby z tohoto odkazu každoročně na sv. Jana hned po první mši dali v kostelíku sloužiti druhou mši svatou. R. 1574 magistrát opravil kostel, podobně r. 1586, 1589, 1591 a 1603.

Za opatování Šebastiana Freytaga v Louce vykonávali bohoslužbu ještě kněží od sv. Mikuláše, ale již r. 1604 stěžoval si opat Šebastian III. Chotěbořský, že magistrát učinil z kaple dům kupecký a celnici. Ještě r. 1634 byl tu dům kupecký a celní, ale Ferdinand II. nařídil, aby byl vrácen službám Božím. Zároveň Marianské bratrstvo učinilo kostelík tento svým shromáždištěm, a obstarávání liturgických úkonů svěřeno koleji jesuitské. Po r. 1773, kdy kolej byla zrušena, svěřena kaple Svatojanská faře u sv. Mikuláše. R. 1786 byl kostelík zrušen a prodán obci, která v něm zřídila obecní skladiště obilní. Vížka byla snesena asi r. 1790.

---

[1]) Hübner, o. c. pg. 532—542. Wisnar, o. c. pg. 56 sq. Volný, Kirchl. Topographie II. Abt., 4 Bd., pg. 125. Bílek, Statky a jmění, 1893, pg. 396.

[2]) Dobner, Monumenta, díl IV., pg. 267. Cod. d. M. IV., pg. 310.

Po roce 1852 byl kostelík, tvořící severní průčelí Dolního náměstí, přestavěn na trojpatrový dům, který tenkráte náležel Jungnicklovi. Nyní jest majetkem měšťanské rodiny Karopův.[1])

Zaniklá kaple sv. Bernardina.

Židé měli ve Znojmě již za středověku synagogu v nynější Veselé ulici (Fröhlichergasse, kde jest dům s čís. 3. novým, dům Krejčíkův). Ale mandátem krále Ladislava Pohrobka ze dne 25. července r. 1454 byli vykázáni z královských měst, tedy i ze Znojma, a domy jejich odevzdány měšťanstvu. Po odchodě židů zřízena ze synagogy katolická kaple, kterou ujal v držení lucký opat Přibyslav II. z Hodic a přivtělil jako filiální ke kostelu sv. Mikuláše. Kapli vysvětil r. 1455 olomoucký světící biskup Vilím ke cti sv. Bernardina. R. 1457 a 1478 dostalo se kostelíku nadací od zbožných vdov Markety Jaxové a Markety Gugelweitové. Když se po Znojmě rozšířilo učení Luthrovo, odňali protestanté kapli tuto Luckému klášteru a proměnili ji na modlitebnu. Prelát Šebastian Freytag si r. 1579 do toho stěžoval u krále Rudolfa II., ale králem vyslaná komise (zemský hejtman Hanuš z Haugvic, zábrdovský opat Kašpar II. a podkomoří Mikeš z Hrádku) nedosáhla vrácení kaple opatovi. Ani po nových stížnostech opatových r. 1582 nebyla kaple vrácena, nýbrž proměněna za skladiště zbroje a kolem r. 1604 na sladovnu. Později, asi v začátcích XVII. věku, byla přestavěna za obytné stavení. Na dvoře tohoto domu jest dosud studně nazývaná „Judenducke".[2])

Zbořená kaplička sv. Barbory.

Nepatrná tato kaplička stávala u kostela sv. Mikuláše, kde jsou nyní schody vedoucí do starého města, zvaného nyní „Jamou" (Grube). Byla snesena teprve krátce před r. 1860, ale základy její jsou zřetelny dosud.

Neznámo, kdy byla založena. R. 1457 vdova Marketa Jaxová zřídila si při kapli této zádušní nadaci 32 kop. Kněží od sv. Miku-

---

[1]) Hübner, o. c. 1869, pg 532—538. Wisnar, o. c., pg. 55 sq.
[2]) Viz Hübner, 1869, pg. 542—544. Wisnar, o. c., pg 57 sq.

láše měli za ni sloužiti každoročně requiem v kapli. Roku 1463 založil záduší Filip, měšťan ze Slavonic; r. 1466 daroval Jeremiáš Gugelweit kapli 2 kopy gr.[1])

Hřbitovy.

1. Katolický hřbitov byl původně okolo kostela sv. Mikuláše. V druhé polovici XVII. stol. byl přeložen ke kostelu sv. Alžběty na Dolním předměstí. Roku 1840 byl značně rozšířen, podobně r. 1878. Hřbitovní kříž pochází z r. 1832. Tento hřbitov byl ze zdravotních ohledů zavřen, a zřízen nový při suchohrdelské silnici za městem. Otevřen a vysvěcen byl dne 1. prosince r. 1887. R. 1891 darovali manželé Schweighofrovi veliký hřbitovní kříž.

2. Protestantský hřbitov jest pod starým katolickým. Protestanté znojemští neměli sice vlastního kostela do r. 1861, ale hřbitov zřídil jim již r. 1858 právě zřízený pohřební spolek. Pozemek, na němž jest hřbitov, byl druhdy obecní zahradou, již magistrát místním luteránům daroval za hřbitov.

3. Židovský hřbitov býval původně v pravo od Horní městské brány již ve XIV. stol. R. 1804 byly na něm objeveny náhrobní kameny, z nichž nejstarší mají vročení 1334, 1405, 1406. R. 1868 založili si židé nový hřbitov severně města mezi silnicemi přímětickou a únanovskou. Uprostřed hřbitova jest pyramida, pod niž r. 1869 položeny byly kosti vybrané ze starého hřbitova. Významný jest nápis nad vchodem:

Hier ist Reich dem Armen gleich
und der Knecht frei von seinem Herrn.

4. Vojenský hřbitov jest mezi silnicí přímětickou a údolím potoka Lesky na Horním předměstí. Do r. 1831 byl ve špatném stavu, ale major Kempen společně s městskou radou dali hřbitov upraviti.

Bývalé hřbitovní kaple.

Kolem farního kostela sv. Mikuláše býval hřbitov, na němž stávalo několik kaplí. V XV. století připomíná se kaple sv. Cyrilla a Methoděje, o níž není zjištěno, byla-li v kostele nebo mimo kostel na hřbitově. R. 1677 čteme o kapli sv. Anny na hřbitově,

---

[1]) Viz Hübner, Denkwürdigkeiten, 1869, pg. 556 sq.

ale byla tehdy již sešlá, a užívalo se jí pouze jako schránky na různé paramenty potřebné k procesím. Také tu bývala kaple sv. Václava, které za dob náboženských bouří se zmocnili protestanté. R. 1576 stěžoval si opat Šebastian Freytag, že kaple je na spadnutí. R. 1580 chtěl opat zavésti při ní české bohoslužby, a proto žádal císaře, aby nařídil, by mu magistrát vydal kapli s dotacemi. R. 1581 byl již při kapli altarista. Ale r. 1591 opat Šebastian Bádský stěžoval si znova, že mu městská rada odňala kapli, učinivši z ní skladiště střelného prachu. Poněvadž r. 1585 byla kaple tato bez střechy a v XVII. stol. se o ní již neděje zmínka, jest pravdě podobno, že za bojů po r. 1620 se sřítila nebo byla zbořena. Připomínají se ještě r. 1591 jiné kaple na hřbitově, z nichž jedna měla dotaci 1000 zl. a v níž vždy kněz od sv. Mikuláše sloužil mši sv., ale magistrát odňal kapli jak dotaci tak užívání příslušného vinohradu.[1])

Protestantská obec Znojemská.

Protestanté mají ve Znojmě modlitebnu ve dvojité kapli sv. Václava, o níž byla již řeč.

Bílá Hora zničila také ve Znojmě vyznání luteránské. Kard. Frant. z Ditrichštejna netrpěl luteránův ani ve městech biskupských ani v královských. Vyhnal nejprve farní obročníky protestantské. Farář Jan Stumpf, druhdy universitní professor, mistr Frant. Arnold, mistr Jan Seger, český kazatel Havel Stahel, rektor školy mistr Michal Caelius, učitel mistr Jiří Oltho, podučitel mistr Jan Maukh (kromě toho pět podřízených učitelův) byli vypověděni a odešli z města.

Toleranční patent Josefův uvolnil tajným protestantům. Ve Znojmě se po vydání patentu jen velmi málo osob přihlásilo k vyznání Luthrovu, ale za to začali se do města stěhovati luteráni z ciziny, hlavně z Pruska. R. 1830 přistěhoval se do Znojma z Berlína knihkupec Arnošt Josiáš Fournier, který převzal knihkupectví Haberlerovo a zřídil filiálku brněnské náboženské obce protestantské. R. 1861 magistrát postoupil luteránům dvojitou kapli sv. Václava. Na úpravu kaple přispěl Gustav-Adolf-Verein. R. 1877 byla pro město Jihlavu a Znojmo zřízena samostatná náboženská obec luteránská, jejímuž pastorovi vykázáno sídlem

[1]) Hübner, Denkwürdigkeiten, 1869, pg. 260—262, 557.

město Znojmo. Kromě měst Znojma a Jihlavy byly k faře Znojemské přifařeny venkovské okresy, Znojemský, Budějovský, Mikulovský a dolnorakouská hejtmanství Rohy, Hollabrunn a Bejdov. R. 1895 byla Jihlava oddělena od Znojma a obdržela vlastního pastora, který je (filiálně) závislým na pastorovi znojemském. R. 1898 zakoupila náboženská obec vlastní budovu farní.

Židé ve Znojmě.

První zmínky o židech ve Znojmě jsou z doby královských Přemyslovcův. Kolem roku 1260 bydleli v nynější Veselé ulici,



Obr. 17. Židovská synagoga (templ) ve Znojmě.

která se roku 1330 jmenuje platea judeorum, vicus judeorum. Záhy zbohatli tak, že půjčovali peníze nejen měšťanům a šlechtě, nýbrž také bohatým, ale nehospodárným vysokým hodnostářům duchovním, ba dokonce klášterům. Před bývalou Horní branou měli hřbitov. R. 1804 našel na tomto místě Fr. Pokorný starožitné židovské náhrobky, z nichž nejstarší má letopočet 1334 (im Jahre 95 des 6 Tausends = 5095 = 1334). Za krále Václava IV. měli zlaté časy. R. 1401 vypukla ve Znojmě proti židům pravá bouře, kterou utišil markrabí Prokop za pomoci purkrabí Hynka z Kunštátu. Nemile dotklo se znojemských židů

nařízení Václava IV. z r. 1411, kterým ustanoveno, že všecky dluhy u židovských věřitelů, které jsou starší desíti let, mají považovány býti za zaniklé a neplatné. Markrabí Albrecht Rakouský snížil úrokovou míru a zakázal peněžní lichvu. Ale nepomohlo ani to, proto r. 1454 byli židé i se svými rodinami ze Znojma vypovězeni, a domy jejich i jiné nemovitosti dány byly křesťanským měšťanům, kteří byli povinni platiti z nich berně a poplatky, jako před tím židé. Synagoga proměněna na katolickou kapli sv. Bernardina. Měšťané ujali také lázeň i školu. Židovská ulice z radosti nad odchodem židů z města nazvána ulicí Veselou. Židé nešli daleko; usedli v blízkých městečkách, jako v Šafově, Miroslavi, Krumlově, Jemnici a jinde, kde dosud mají své obce náboženské.

Od té doby nebylo ve Znojmě židův usedlých. Teprve Ferdinand II. udělil židům r. 1629 právo nákupu na znojemských trzích.

Ještě r. 1837 nebylo ve městě ani jednoho žida, ale r. 1869 bylo jich již 357, r. 1880 498. R. 1865 založena náboženská židovská společnost, která r. 1870 proměnila se v židovskou obec s vlastním hřbitovem. Služby boží vykonávala nejprve v soukromých domech, až r. 1888 zřídila nynější nádhernou synagogu v maurském slohu na Horním předměstí nákladem 65.000 zl. Ve Znojmě jsou nyní dva dobročinné a podpůrné spolky židovské, Talmud-Thora-Verein a Chevra Kadischa.

Věž loupežnická a městské brány.

1. Na předhradí knížecího hradu Znojemského, blízko pohanského chrámu, stávala do r. 1892 starodávná věž bez střechy, zvaná „věží loupežnickou“. Zvenčí byla osmihranná, uvnitř okrouhlá. Původně byla se střechou vysoká asi 40 m, jelikož však již asi od 200 let byla beze střechy, měla jen 32 m výšky. Zdi 2·16 m tlusté spočívaly na základech 4 m hlubokých a 3·16 m tlustých. Průměr vnitřní prostory 6·7 m. Kolem r. 1870 za úpravy cesty mimo věž vedoucí byla odkopána země kolem věže na 4 m hluboko. Tím zaviněno zboření se památné věže jak svým jménem, tak svou minulostí. Ačkoli se již r. 1889 naléhalo na nutné opravy věže, a ačkoli nová komise ji prohlížela r. 1892, nebylo učiněno nic, aby byla zachována. Věž se sřítila v noci ze dne

24. na 25. červenec r. 1892, rozvalila blizoučký domek a pochovala v ssutinách trojčlennou rodinu pivovarního strojníka. Bylo ještě štěstí, že nespadla na blízkou pohanskou kapli. Název věže loupežnické měla snad po Hynkovi Suchém Čertu z Kunštátu. Pocházela asi z konce XVII. věku.[1])

2. Dosud zachovala se jiná věž, zvaná „vlčí“. Byla kdysi pevnostní věží blízké Vídeňské brány. Neznámo, kdy vznikla.



Obr. 18. Býv. loupežnická věž ve Znojmě.

R. 1574 byla opravena, r. 1595 opatřena dřevěnými schody. R. 1599 byly neustálými dešti poškozeny městské příkopy i valy, ale byly opraveny hned roku 1560. při tom opravena i věž. V dobách války třicetileté a nejnověji za války napoleonské byla

[1]) Viz o ní článek V. Houdka v musejním časopisu olomouckém z r. 1892, pg. 140 sq. Také Hübner, Denkwürdigkeiten, 1869, pg. 104—113.

vydána v šanc nepřátelským kulím. R. 1843 zachvácena byla bleskem. Věž jest až dosud památkou bývalých městských hradeb, valův i příkopův. Budiž tu připomenuto, že městský příkop býval ještě v minulém století v místech, kde jsou nyní městské sady.

Při „vlčí" věži stávala dávno již snesená Vídeňská brána, která byla opatřena padacím mostem a zdvihací železnou mříží; snesena byla po roce 1847. V bráně býval v kameni vytesaný nápis:

Inclite rex in pace, Georgi, protege Znoymam,
Hanc, semper tua quae serva fidelis erit;
Foederis es signum, discordes pacificando
Vive, diu tecum nos, alte deus, juva. 1462.

Obraz věžní lze viděti na obraze města Znojma v díle Merianově.

3. Na východní straně města, nedaleko kláštera dominikánského, stávala věž císaře Františka; měla letopočet 1475 (snad rok její restaurace). Druhá restaurace udála se r. 1510. Tehdy slula brána tato krátce brankou (Pförtel). Ale branka byla asi r. 1802 pro svoji těsnost zbořena, a na jejím místě nová volnější r. 1805 zbudována a nazvána branou císaře Františka. Leč neměla dlouhého trvání. V sezení městské rady dne 31. května r. 1863 ujednáno, aby všecky městské brány byly sbořeny, protože neměly již účelu a překážely průchodu.

4. Také na Pražské silnici bývala brána zvaná „Horní" nebo „Pražskou". Touto projížděly do města těžké nákladní povozy. Pražská silnice vystavěna byla teprve r. 1721. Brána, na níž bývala věž, zbořena r. 1854, aby nebránila rozšiřování města a průjezdu.

5. Z velké Mikulášské ulice vedou úzké uličky k údolí řeky Dyje, které slovou do dneška „Tränkthor" a „Tränkberg". V místech zvaných „Tränkthor" stávala druhdy pevná brána, chránící město proti možnému útoku nepřátelskému od jihovýchodu. Na bráně byla vysoká věž, která i s branou byla zbořena r. 1817.

6. U samého kostela sv. Mikuláše byla r. 1824 vystavěna brána „Karolinina", jež pojmenována jest na počest císařovny Karoliny.

Radnice.

Míníme, že již král Přemysl II. dovolil městu, aby si vystavělo radnici.

Kdy byla zbudována nynější radniční věž, o tom poučují nás dva gotické nápisy umístěné na věži samé.

Jeden dosvědčuje, že se stavbou věže se započalo r. 1445 v červenci a že stavitelem jejím byl kameník Mikuláš ze Sedlešovic. Zní: „Anno Dei 1445 feria IIda post S. Margaretham inceptum est hoc opus per magistrum Nicolaum lapisidam de Edelspitz“. Že stavba byla skončena teprve r. 1448 — a tedy trvala tři roky, o tom svědčí jiný nápis na věži: „Condidit infantis praeclari tempore regis Me Ladislai subdita Znoyma sibi 1448. Quem rex Albertus genuit, dux, marchio dignus Caesaris, Elisabeth filia mater erat“. Tu ovšem naskytá se otázka, byly-li nápisy tyto vždy na radniční věži, nejsou-li snad sem přeneseny a odjinud tu zazděny. Věž jest i s makovicí vysoká 63 m. Radnice stojí do dneška na místě, na němž byla založena. R. 1510 byla rozšířena a zvětšena. Dovídáme se k r. 1584, že v radnici byla znojemská lékárna. R. 1592—94 byla věž pokryta měděným plechem; později byla opravována, a to v letech 1656, 1670, 1783, 1833, 1890 a 1901. R. 1869 bylo na radnici zbudováno druhé poschodí.

Rabenštejn.

Vlastní Rabenštejn jest skalní útvar v údolí řeky Dyje mezi Znojmem a proboštstvím sv. Hippolyta na Hradišti a má podobu obrovské lidské hlavy. Po něm celé údolí jmenuje se Rabenštejnským. Pověsti o něm sepsal Hübner.

Městská rada znojemská vystavěla v údolí Rabštejnském v XVII. století hostinec, výletní místo znojemských měšťanů, ale měla proto dlouhé spory s probošty na Hradišti.

III. Školství.

Školy obecné a měšťanské.

A. *Německé obecné školy.*

1. Chlapecká obecná škola I. okresu. Při kostele sv. Mikuláše bývala farní škola již v dobách, kdy po prvé se činí

zmínka o Znojmě jako hrazeném městě. Roku 1864—65 naposledy byly v ní vyučovány pohromadě děti obojího pohlaví. Magistrát ustanovil, aby chlapecká škola obecná byla na dále umístěna u sv. Mikuláše, ale dívky aby byly vyučovány v bývalé farní škole u sv. Kříže. R. 1866 byly obě školy učiněny hlavními (chlapecká škola u sv. Mikuláše slula až do r. 1885 školou II. okresu, od té doby však má jméno školy I. okresu).

R. 1873 měla 296, r. 1889 379, r. 1893 317, r. 1898 již jen 293 žáků, neboť byly zřízeny nové školy, čímž starým ubylo žactva. R. 1890 založena školní kronika, r. 1898 měla žákovská knihovna 167 děl, učitelská 69. R. 1884 umístěna u sv. Michala v bývalé jesuitské koleji, r. 1894 přestěhována do nynější budovy na náměstí Otakarově.

2. Dívčí obecná škola I. okresu vznikla z hlavní farní školy u sv. Kříže, která bývala trojtřídní školou triviální. Tato stávala ve Veselé ulici, odkudž r. 1840 přesídlila do Dolní české ulice. R. 1865 odešli hoši do školy sv. Mikuláše a dívky ze školy u sv. Mikuláše ke sv. Kříži. R. 1879 byla tato dívčí obecná škola rozdělena na dvě samostatné pětitřídky. R. 1865 měla 298, r. 1888 337, r. 1893 240 a r. 1898 283 žákyň. R. 1895 přesídlila škola na náměstí Otakarovo.

3. Chlapecká obecná škola II. okresu vznikla r. 1870, když bývalá hlavní škola proměnila se na zemskou vyšší reálku. Tato obecná škola měla své místnosti vedle gymnasia, ale r. 1882 přešla do „školy korunního prince Rudolfa“. R 1882 měla 465, r. 1888 397, r. 1893 263 a r. 1898 již jen 215 žáků v pěti třídách. R. 1897 měla žákovská knihovna 264 a učitelská 794 čísel.

4. Dívčí obecná škola II. okresu vyvinula se z dívčí obecné školy I. okresu r. 1876. R. 1877 byla otevřena pro 322 dítek v bývalé koleji jesuitské. R. 1885 přešla do školy korunního prince Rudolfa. R. 1882 měla 317, r. 1889 375, r. 1898 268 žákyň. R. 1898 měla učitelská knihovna 251 sv. a 198 sešitů, žákovská 328 sv. Do roku 1895 vyučovalo se na ní také češtině.

5. Chlapecká obecná škola III. okresu, čtyřtřídní, od r. 1890. Budovu pro ni vystavěla vlastním nákladem městská spořitelna r. 1888. Škola má jméno císaře Františka Josefa I.;

bylať zbudována na uctění čtyřicetiletého panovnického jubilea. Škola byla otevřena r. 1889 a měla téhož roku ve 3 třídách 159, r. 1898 301 žáka. Učitelská knihovna měla r. 1898 180, žákovská 131 svazkův.

6. Dívčí obecná škola III. okresu vznikla zároveň s chlapeckou. Od r. 1890 má 4 třídy. R. 1889 měla 158, r. 1898 188 žákyň. Učitelská knihovna čítala r. 1898 104 a žákovská 139 svazkův.

B. *Česká obecná škola Ústřední Matice Školské* byla otevřena r. 1881 zásluhou „Matice Znojemské“ a měla první rok jen 41 žákův. Nyní jest čtyřtřídní s paralelkou. R. 1890 obdržela právo veřejnosti. R. 1886 bylo nařízeno, aby převzata byla do správy obecní, ale město rekurovalo, a nařízení zemské školní rady bylo odvoláno. R. 1882 zřízena při škole dětská zahrádka. R. 1898 měla zahrádka 79 a škola 256 dětí, výhradně českých. Němčině se vyučuje jako předmětu závaznému. Do r. 1892 byla škola umístěna v soukromých domech, ale roku toho zbudovala vzájemná záložna nynější pěknou budovu v Hauckově třídě.

C. *Německé měšťanské školy.*

1. Chlapecká, umístěna proti kostelu sv. Michala, vznikla r. 1885 oddělením posledních tří tříd školy obecné. R. 1898 měla 141 žákův. Žákovská knihovna má na 240 sv.

2. Dívčí byla zřízena r. 1870 z vyšší dívčí školy obecné, založené r. 1865. R. 1898 měla 249 žákyň. Žákovská knihovna má 250 sv. Umístěna je na Otakarově náměstí.

D. *Zahrádky.*

1. Soukromá dívčí škola, pensionát a zahrádka kongregace Božského Spasitele. Kongregace koupila r. 1868 dům na Michalském náměstí, v němž zřídila dětskou opatrovnu a industriální školu. Soukromá dívčí škola a pensionát vznikly r. 1887; od r. 1891 jest škola pětitřídní, majíc právo veřejnosti. R. 1898 bylo na škole 110 žákyň. Vyučuje se zde také hudbě. Žákovská knihovna měla r. 1898 250, učitelská 170 sv. Nynější školní budova vystavěna r. 1888 nákladem kongregačním. Dětskou zahrádku navštěvuje průměrně 50 dětí. Obecenstvo rádo podporuje každoroční hry vánoční.

2. Spolková zahrádka a opatrovna zřízena byla „školským spolkem", který nyní se stará o pět ústavů sesterských, v Dolních alejích, ve staré Svatomikulášské škole (dva), na Kuchařovské silnici a na Divišově náměstí. Ústav v Dolních alejích jest zahrádkou, ostatní jsou jen opatrovny dětí z nejchudších rodin.

Odborné a střední školy.

1. Městská hudební škola zřízena usnesením městské rady ze dne 22. března 1857; ředitelem stal se Jindřich Fibi. Přičiněním Fibiho zřízen byl r. 1861 „hudební spolek". R. 1886 škola byla reorganisována. R. 1879 zřízena byla při ní přípravna; r. 1898 navštěvovalo školu 198 žákův. Školní místnosti jsou na Michalském náměstí.

2. Zemská rolnická a vinařská škola vznikla z kursu r. 1858 zřízeného na pěstování ovoce, vína, sadařství a včel. V kursu přednášel o včelařství „moravský Dzierzon", farář Ambrož Hončík (viz Mikulovice). R. 1868 byl kurs proměněn na řádnou školu hospodářskou, jejíž jméno se měnilo často, ač účel zůstával stejný. Do r. 1874 vyučovalo se v obou zemských jazycích; odtud jest vyučovací řečí výhradně němčina. Škola má velikou zahradu a rozsáhlé sbírky učebných pomůcek. Budova školní se zahradou jest ve Wüllersdorfrově ulici na Horním předměstí. Absolventi mají právo dvouleté presenční služby vojenské.

3. C. k. odborná škola keramická byla zřízena r. 1872. Od r. 1898 má dva kursy, denní a večerní. Ve večerních kursích vyučuje se kreslení z volné ruky. Zároveň je při škole učňovský běh pokračovací (pro všecky učně, kteří nechodí do kupecké pokračovací školy při zemské vyšší reálce) a přípravka na české a německé oddělení rozdělená. Škola má bohatá stipendia. Umístěna je v budově zemské vyšší reálky.

4. Zemská vyšší reálka německá vznikla z hlavní školy spojené s preparandií. První stopy hlavní školy vyskytují se ve Znojmě již r. 1774; od r. 1782 jest již úplnou trojtřídní školou. R. 1844 byla škola rozšířena na čtyřtřídku zřízením nižšího a r. 1845 vyššího kursu. R. 1849 byla čtvrtá třída uznána za nižší reálku, ostatní tři třídy byly dále hlavní školou. Preparandie byla zřízena r. 1778 jako samostatný kurs, v němž

za letních měsíců se připravovali světští kandidáti k úřadu učitelskému do škol triviálních. R. 1849 byla preparandie rozpuštěna, leč r. 1851 zřízena znova; r. 1861 zrušena opět. Za to r. 1865 byla zřízena třetí třída reální. R. 1869 podalo město zemskému sněmu žádost, aby nižší trojtřídní reálka byla proměněna na vyšší; sněm vyhověl, a reálka oddělena od hlavní školy a r. 1870 otevřena reálka vyšší. Umístěna byla v kasárnách na Michalském náměstí. Ale budova záhy nedostačovala, proto r. 1875 a 1876 byla vystavěna nynější budova na Kopalově náměstí, v níž umístěny byly reálka a odborná škola keramická.



Reálka.
Obr. 19. Kopalovo náměstí ve Znojmě s reálkou a s Kopalovým pomníkem.

Z profesorů, kteří působili na škole, vynikli botanik Adolf Oborný, archeolog K. J. Maška, něm. historik Ferdinand Skála.

S reálkou jest od r. 1890 spojena pokračovací škola obchodní, trojtřídní. Do r. 1889 měli při reálce také pokračovací školu průmyslovou, která jest nyní spojena s odbornou školou keramickou.

5. C. k. německé vyšší gymnasium náleží k nejstarším humanitním školám moravským, vzniklť r. 1627 při jesuitské koleji. R. 1800—1803 studoval na gymnasiu Karel Kopal, pozdější vítěz nad Vlachy u sv. Lucie a Vicenze, r. 1803—1807 také slavný německý a anglický spisovatel Karel

Postel (Charles Sealsfield). Oba náleželi k nejlepším žákům ústavu. R. 1810 žáci milodary, divadlem a hudební akademií sebrali 1200 zl. na podporu obci Kuchařovicům, která mnoho utrpěla bitvou Rakušanů s Napoleonem, r. 1809 u Znojma svedenou. R. 1827 přesídlilo gymnasium do zrušeného kláštera klarisek.

Z profesorů, kteří na ústavě působili anebo působí a spisovatelskou činností vynikli, sluší jmenovati: klas. historika Jana Lepaře, dějepisce Václava Royta a Augusta Komersa, filology Julia Wisnara a dra. Konrada Jarze, aesthetika Karla Šmídka. Ústav má bohatou knihovnu, v níž jsou i četné staré tiskopisy (inkunabule).

R. 1866 navštívil školu císař František Josef I.

Divadlo.

Nejstarší zprávy o divadle ve Znojmě máme ze XVI. stol. Hrávali tenkráte veselohry (komoedie) žáci školní, kterým dostávalo se odměny za to v penězích i naturaliích. Řídili je obyčejně rektoři, kterým za každou hru dostávalo se od městské rady honoráře.

V městských účetních a berních knihách čteme: R. 1548, 18. Februar. Dem Schulmeister von einer Comedi 1 fl.; r. 1549, 26. Januar. Dem Schulmeister von den Comedien 18 gr., dem Organisten 7 gr., dem Cantor 12 gr.

R. 1551 hrálo se pětkrát. Za představení dostával učitel 15 gr. Jmenuje se také jedenkráte hra, která byla představena, totiž Spiel vom Prister Heli.

Potom hrávalo se dle obecních účtův obyčejně ročně jen dvakrát. R. 1557, 20. März den Mummern, so im Faschünk geschpilt 2 fl. — byla to masopustní merenda, a jí si měšťané asi vážili více než her náboženských, neboť ji také honorovali lépe.

R. 1569 dne 23. Aprilis přišel do města kočovný herec, neboť čteme: Einen gelerten Mann, so den Passion, mit schönen Pildern und Figuren auffm Rathaus agieret 2 fl. Trinkgelt.

R. 1579 hráli žáci od sv. Mikuláše „Comedj von Christi Geburt und den h. drei Königen“ a v květnu „Comedj der Auferstehung Christi“.

Protestantští rektoři a konrektoři od sv. Michala byli velice horliví v provozování her divadelních, neboť od r. 1610 dostávali od městské rady každoroční „additamentum wegen der Comödien".[1])

Když po Bílé Hoře přišli jesuité, uvedli do Znojma náboženské hry katolické. Ba kněží jesuitští sami spisovali „komedie" náboženské, německé i latinské. R. 1649 uveřejnili ve Znojmě tiskem: „Brunensium Polydrama in honorem Cardinali Dietrichstejn. Jesuitarum Olomucensium Gratulatio symbolica de reditu Francisci Principis a Dietrichstejn. Michael Victor de Lucifero per studiosos in Collegio Soc. Jesu Znoymae".



Obr. 20. Městské německé divadlo ve Znojmě.

Divadlo podporoval také klášter Lucký. O masopustě r. 1728 (dne 9. února) hrála se v klášteře za přítomnosti opatovy a okolní šlechty komedie.

Když pak v XVIII. stol. oživoval ve znojemských měšťanských obyvatelích německý duch, počala se ponenáhlu také pociťovati

[1]) Jul. Fejfalík: Dramatische Aufführungen in Znaim. „Notizenblatt" 1858, pg. 24.

potřeba německého divadla. Bylo to za doby teresiánské a josefinské. Když Josef II. r. 1782 zrušil panenský klášter řádu sv. Kláry, uznalo město, že kaple klarisek znamenitě by se hodila k účelům divadelním. Gubernium povolilo městu dne 11. července r. 1782, aby zmíněnou kapli zakoupilo na divadlo. Úprava byla vykonána již r. 1784 a r. 1785, dílem nákladem šlechty, která ve Znojmě měla své domy, dílem z obecní pokladny. Nová divadelní budova byla dne 12. prosince r. 1784 slavnostně odevzdána obecenstvu. Nebylo to stálé divadlo, hrávali jen občas ochotníci a kočovné společnosti herecké. Město mělo původně na mysli obecní pokladně divadlem získati nový zdroj důchodů, ale očekávání zklamalo. Když časem budova divadelní sešla a vyžadovala větších oprav, neměl se magistrát k činu. Tím se stalo, že r. 1823 se zřídila na opravu a úpravu divadla akciová divadelní společnost, která nákladem 3323 zl. vykonala nutnou restauraci. Zároveň byla vedle divadla zbudována budova redutní s místností hostinskou.[1])

Toto divadlo nedostačovalo již v letech šedesátých minulého století a pomýšlelo se na stavbu nového; ale s rozhodnutím komunálním odkládalo se rok za rokem. Když r. 1882 otevřen byl dům spolku měšťanského (Bürgervereinshaus), konaly se v něm pohostinské hry. Teprve r. 1896 usnesla se městská rada, že vystaví nové divadlo na Salisově náměstí, což sice odvoláno později, ale r. 1898 rozhodnuto bylo znova. Dne 31. ledna r. 1899 ustanovil se rozpočet na 126.215 zl., a dne 30. září téhož roku bylo nové divadlo (za 271.808 K) již odevzdáno veřejnosti. Jest věnováno výhradně německým hrám.

Česká společnost znojemská má své pěkně zřízené stálé jeviště ve velkém sále záložенského domu na Dolním náměstí. Hrávají ochotníci a české kočující divadelní společnosti.

IV. Město, úřady jeho i práva.

Trhy a živnosti městské.

Znojmo mívá týdenní trh každou sobotu, je-li v sobotu svátek, jest týdenní trh v pátek. Pro týdenní trhy vydala městská rada zvláštní řád tržní.

---

[1]) Hübner. Denkwürdigkeiten, 1869, pg. 781.

Výročních trhů má Znojmo 7, vždy v úterý: 1. po sv. Dorotě, 2. po neděli Kýchavné, 3. po sv. Jiří, 4. po sv. Janě Křtiteli, 5. po Narození Panny Marie, 6. po sv. Šimoně a Judě, 7. po Početí Panny Marie. Každý trh výroční trvá tři dni.

Dobytčí trhy konají se vždy v pondělí před trhem výročním a kromě toho v pondělí před sv. Urbanem, v pondělí před sv. Rochem a před sv. Leopoldem.

Nejstarší tržní privilej jest od krále Jana z r. 1327 a zní na výroční trh v den slavný Nalezení sv. Kříže.[1]) Dne 15. května r. 1370 dal markrabí Jan Jindřich městu svobodný trh masný. Cizím řezníkům bylo dovoleno sekati jen ve čtvrtek na přesně vytčených místech a v určitých hodinách. Odjinud dovezené maso bylo nejprve dokonale přehlednuto. Těchto trhů již není. Dorotský trh byl městu dán králem Vladislavem II. r. 1490. R. 1694 král Leopold I. povolil městu dva dobytčí trhy nádavkem k pěti dřívějším.

Živností řemeslných a obchodních bylo v nejstarších dobách, dokud zelinářství, vinařství a rolnictví stačilo živiti městské obyvatelstvo, dosti málo. Teprve koncem středověku, když město bylo obehnáno pevnými zdmi a chráněno bylo právem mílovým a bránilo sousedním vesnickým osadám provozovati různé řemeslné živnosti, pokročila řemesla ve Znojmě nemálo. Po jednotlivých řemeslech nazvány byly městské ulice: Zámečnická, Kovářská, Bednářská, právě jako po prodavačích a prodavačkách zeleniny dostaly jméno Horní a Dolní zelená ulice (Grünzeuggasse). Jména tato zachovala se do dneška, ačkoli jednotliví řemeslníci již dávno nejsou přikázáni jenom do určitých ulic. Řemeslné cechy zřídily se ve Znojmě dosti záhy. Již k r. 1285 připomíná se cech řeznický, který jest vedle vinařského cechu, r. 1266 v Kroměříži zřízeného, nejstarší na Moravě. R. 1466 zřízen byl ve Znojmě cech zlatnický, r. 1578 mečířský, r. 1590 ostrostřelecký, 1671 lazebnický a bradýřský, r. 1673 mlynářský, r. 1714 cech puškařský a hodinářský, r. 1716 nový cech lazebnický a bradýřský se zvláštními statuty. R. 1717 ustavily se cech ševcovský a pekařský, r. 1723 bečvářský, a 1748 kupci založili svůj samostatný cech, neboť až dotud netvořili sdružení se zvláštními artikuli. Mlynáři celého kraje sdružili se v cech r. 1718, a r. 1721 totéž učinili pastevci.[2])

[1]) C. d. M. VI., 266 n. 340.

[2]) Některé pečeti znojemských cechův uveřejnil c. k. vrchní inženýr A. Franz ve svém pojednání: „Mähr. Zunftsiegel“ Mus. Franc. Annales 1897.

Nyní jsou ve Znojmě ponejvíce živnosti řemeslné. Továrních podnikův není mnoho, jen několik octáren, několik továren keramických, z nichž hlavně vyniká Ditmarova továrna na umělecké výrobky z kaolinu, dva pivovary, lihovar a rafinerie lihová. Průmyslu ve Znojmě vlastně není. Všecky octárny však výhodně obchodují nakládáním znojemských okurek. Jediným vývozním předmětem jsou okurky a zelenina (také melouny). Export vína nerovná se vývozu okurek, ač jest také značný. Z řemeslných a svobodných živností sluší vytknouti stolařství, koželužství a mydlářství.

Cla a mýta.

R. 1341 král Jan osvobodil měšťany znojemské ode všech mýt po celé Moravě, a téhož roku dovolil Znojmu markrabí Karel vybírati u městských bran clo 1 haléře z koně a z naloženého vozu. Markrabí Jan potvrdil svobodu mýt znojemských měšťanů r. 1357 a r. 1370. Král Ladislav Pohrobek nařídil dne 19. července r. 1453, aby každý, kdo by obcházel znojemská cla městská a zboží po oklikách vozil do města, byl pokutován ztrátou vozu a potahu. Toto potvrdil král Ludvík r. 1523. Ale zemský podkomoří Břeněk z Víckova rozhodl r. 1550, že poddaní kláštera Luckého nesmějí býti městskými celníky nuceni ke clu, ač na př. víme o Šatovských, že bylo rozhodnuto r. 1404, že ve Znojmě mají platiti mýto — a Šatovští byli poddaní lučtí.

Vybíralo se tenkráte mýto v Horní a Dolní bráně. R. 1629 jest v městských knihách zapsáno 12.473 zl. 25 gr. 3 den. výtěžku z cel a mýt. Mýta vybírala se in natura a skládala se v kostelíku sv. Jana.

Marií Terezií byla znojemská mýta přistřižena, Josefem II. vůbec byla městu odňata starodávná výsada celní. Bylo to ovšem na prospěch obchodu, ale na újmu městské pokladně. Od této doby vybíralo se ovšem clo dále, ale na prospěch pokladny státní.

R. 1845 prodalo město svoji celnici v Šaldorfě za 560 zl.; celnice u Horní brány ve Znojmě byla prodána a zbořena, podobně stalo se s celnicí u Dolní brány.

Mincovnictví.

Znojemská knížata razila peníze bezpochyby ve Znojmě. Kde stávala knížecí mincovna, nevíme. Byla asi na hradě.[1])

Znojmo také mělo právo raziti vlastní minci. Kdy práva toho nabylo, není povědomo. Když dne 19. března r. 1462 král Jiří potvrzoval veškera městská práva znojemská, potvrdil také bývalé právo od dřívějška na jeden rok „monetam facere et cudere". Mincovní právo bylo tedy cennou milostí, z lásky panovníkovy udělenou.

Městská mincovna byla v domě (číslo 177.) v Obrokové ulici. Na domě tom jest dosud nápis: Pax huic sit domui, quam perfecit aes Ludovici. Ac in ea turba sit benedicta pia 1472. Mince znojemské měly městský znak, totiž šachovanou orlici mající na prsou Z, někdy také prostou orlici nešachovanou, ale se značkou Z na prsou. Město ztratilo právo dělati vlastní peníze vlastně již diplomem krále Jiřího, který dovolil městu ještě raziti jen na jeden rok.

Státní, vojenské a veřejné úřady.

Ve Znojmě, jakožto samosprávném městě, jest magistrát nejvyšším politickým úřadem od 20. ledna r. 1867. V okrese má politickou správu okresní hejtmanství, jemuž podřízeny jsou soudní okresy Jaroslavský, Vranovský a Znojemský (do r. 1896 také soudní okres Budějovský). Při hejtmanství jest samostatný berní referát s podřízenými berními úřady v Jaroslavicích a ve Vranově a s hlavním berním úřadem ve Znojmě. Ohledem finančním patří celý politický okres Znojemský k finančními okresnímu ředitelství v Jihlavě. Ve Znojmě jest oddělení finanční stráže a finanční technická kontrola v lihové rafinerii Spitzrově. Soud okresní s knihovním úřadem jsou podřízeny krajskému soudu znojemskému. V městě jsou dva poštovní úřady, ve městě a na nádraží. Evidenční katastrální úřad znojemský dozírá na berní okres Znojemský. Od r. 1904 budou ve Znojmě dva katastrální evidenční úřady, označené I. a II., mezi něž bude berní okres Znojemský rozdělen; do r. 1899 byl znojemské katastrální stanici přidělen také okres Vranovský.

---

[1]) I. L. Červinka, „Mince a mincovnictví markr. Moravského" v „Časopise Matice Moravské", 1896 str. 213.

Z peněžních ústavů zasluhují zmínky městská spořitelna, česká vzájemná občanská záložna a spořitelní spolek katolických mužův a jinochův.

Ve Znojmě jest doplňovací okres vojenského velitelství pěšího pluku čís. 99. V Louce jsou kasárny pluku 99., ve městě samém pluku 18. (Albrechtskaserne).

Nádraží dráhy severozápadní a státních společenských drah zakončují řadu veřejných úřadů znojemských.

R. 1887 zbudována ve Znojmě zemská robotárna.

Městské velkostatky.

Město Znojmo má deskové statky, a to Dolní statek (Znaimer Untergut), Horní statek (Znaimer Obergut).

K Dolnímu velkostatku se čítá: Mansperk, Citonice, Starý a Nový Šaldorf, Plenkovice a Kuchařovice. Horní velkostatek tvoří Čidružice, Blížkovice, ves, Blížkovice, městečko, a Šreflová. R. 1866 sestavilo město inventář nemovitého jmění. Dle něho reality měly 976 katastrálních parcelních čísel o výměře 5578 jiter 214□° a byly ve 23 katastrálních obcích (ve vnitřním městě 28 parcel, v Horním předměstí 64, v Dolním předměstí 56, Na Dyji 15, na Novosadech 47, v Mansperku 10, v Citonicích 20, v Starém a Novém Šaldorfě 25, v Plenkovicích 14, v Kuchařovicích 6, v Olbramkostele 54, v Šreflové 62, v Blížkovicích 59, v městečku Blížkovicích 5, v Čidružicích 143, v Polici 149,[1]) v Kostníkách 103, v Radoticích 56, v Bačkovicích 45, v Lubnici 1, v Dančovicích 5, v Lovčovicích 5, v Jiraticích 2 parcely). Jsou tedy statky ve 3 soudních okresích, totiž ve znojemském, budějovském a jemnickém. „Dolní“ velkostatek byl oceněn na 83.100 zl. a měl výměry 937 jiter a 1160□°, městské domy měly ceny 56.000 zl., „Horní“ velkostatek byl oceněn za 169.800 zl. a měl výměry 2425 jiter a 1074□°, a velkostatek Police byl ceněn za 200.000 zl. a měl výměry 1981 jiter a 1425□°. Veškero nemovité jmění města bylo ceněno na 519.180 zl.

V XVI. století nemovité statky městské byly větší. Ale magistrát byl časem nucen prodávati a ovšem přikupoval zase jiné. Dne 29. září 1468 dostalo město darem od Matyáše Korvína dvory v Pračicích a Těšeticích, dne 16. září r. 1467 kupem městečko Strachotice, dne 24. srpna r. 1526 kupem proboštský

[1]) Statek Police náleží nyní baronu Vraždovi z Kunvalda.

statek Olbramkostelský, totiž městečko Olbramkostel, ves Plenkovice a pozemky v Domčicích, dne 14. května r. 1547 koupeny Mackovice, dne 20. srpna r. 1550 některé pozemky od panství kláštera Luckého, dne 14. ledna r. 1554 lesy u Vranova, dne 6. října 1468 dostalo Znojmo od Matyáše Korvína, krále uherského, ves Horní Kounice a užitky v Únanově, Mohelně, Hajnici, ves Medlice a neznámý nyní dvůr Dolní Ves, zaniklou osadu Mackovice se vsí Pračicemi, půl mlýna v Prostoměřicích, vesnice Přeskače, Loděnice, Tavíkovice a část Plenkovic, dne 25. března r. 1303 získalo les v Leskách u Znojma, dne 10. listopadu r. 1307 nabylo Starého Šaldorfa, r. 1308 dne 3. srpna dvora v nynější kolonii Mšicích u Oleksovic, dne 7. března 1338 získalo dvůr v městečku Šatově, dne 19. května r. 1348 dvůr v Citonicích, dvůr v Kuchařovicích, dvůr ve Valtrubicích, pastvy v lese Purkrábce a dne 19. května 1348 právo mýtní ve Starém Šaldorfě.

Po skončení války třicetileté byla na panstvích znojemských skoro celá třetina domů pustých a celá třetina rolí ležících ladem.

Obec Znojemská měla na svém panství r. 1750 sedm poplužních dvorů, z nich největší měly polí: Předměstský dvůr 865 měr orných a 97 m. ladem; Žerůtecký 560 m. orných, $21^3/_4$ m. l.; Žerotský 606 m. orných, $278^4/_8$ m. l.; 11 rybníků na 647 kop ryb, největší u Žerotic: Nový rybník na 60 kop, Senný na 71 a Tábor 93 kop; lesů $1298^5/_8$ měr a pivovar v Žeroticích na 486 sudů piva.

Poddaní platili úrok gruntovní, slepiční, dávali většinou vejce a některé „nestálé platy“; robotovali $^3/_4$ roku týdně: sedláci s potahem 3 dni dvouspřežně, čtvrtláníci buď 1 den s potahem nebo 3 dni pěšky, chalupníci a nájemníci 1 den pěšky; u Častohostic od sv. Jana do sv. Václava a u Blížkovic a Žerůtek od 1. července do posledního září: sedláci 3 dni s potahem a 3 dni pěšky, čtvrtláníci 6 dní pěšky.[1])

Právo várečné.

Když král Rudolf I. Habsburský po bitvě na Moravském poli vpadl do Moravy, vyslalo k němu do tábora u Ivančic město Znojmo delegáty, aby se podrobili králi. Král dal městu mnoho

---

[1]) Registratura zemská, dom. odd. č. 340. Red.

výsad. Mezi jinými také právo milové a právo várečné tak, aby kromě šlechty na míli daleko v okolí nikdo nevařil piva, a šlechta jen na svou potřebu a bez práva výčepního. Právo toto obnovil král Václav II. dne 27. února r. 1292. (Listina jeho v m. archivě znojemském.)

Měšťané hleděli se zbaviti okolní soutěže brzy aneb aspoň ji omeziti. Také byly spory s vinaři.

R. 1431 ujednalo Znojmo smlouvu s ostatními pravovárečnými městy na obranu proti dovozu vína z venkova do měst. Žárlivě hledělo město na klášter Lucký, kterému r. 1381 markrabí Jošt dovolil dovážeti víno do vlastního domu ve Znojmě a volně čepovati, a nad to ještě dovolil, aby měšťané svobodně mohli si s nádobami choditi pro víno do samých klášterních sklepů v Louce. Ba máme přímé zprávy, že město hledalo u císaře ochrany proti vinařům. R. 1560 žalovali totiž Znojemští císaři, že jim opat Lucký (Methoděj Hrůza), opat Želivský (Martin II. Strahlitzer) a probošt Hradištský (Benedikt) vzdělali mnoho vinohradů blíž Znojma dříve nebývalých a jim na škodu.[1]) Již před tím r. 1534 žalovali měšťané králi, že se jim krátí právo, a prosili, aby sůl do míle skládána a prodávána nebyla jinde než u nich; stěžovali sobě, v míli okolo města že se vaří pivo na prodej bez povolení jejich.

Měšťané měli z práva várečného dobré důchody. Proto usnesla se městská rada r. 1440, aby na příště žádný měšťan, který vaří pivo, se nezaměstnával jiným řemeslem. Také nesměl žádný měšťan prodávati přední pivo, jen spodní. Také bylo nařízeno přísně, aby při pražení sladu měšťané pražící dohlédali sami osobně, aby nevypukl oheň. Každý přistěhovalý a do města nově přijatý měšťan, chtěl-li pivo vařiti, měl do obecní pokladny zaplatiti 5 hřiven a prvních pět let nesměl vařiti.

Nejstarší dochované stanovy pivovarského cechu znojemského jsou z r. 1446. Menší zisk skýtaly várky piva měšťanům po roce 1546, kdy zemský sněm olomoucký uložil na pivo zemskou daň 1 bílého groše na každý sud. Leč zvýšenou výrobou a zdražením piva nahradila se daň tato. Čteme, že na př. r. 1577 za jediný čtvrtrok ve Znojmě uvařilo se 400 až do

---

[1]) Dr. Z. Winter, „Kulturní obraz českých měst“, díl I., str. 103.

520 věder piva, r. 1578 až 840 věder, ač daně bylo tenkráte již 5 grošíků z vědra (sudu).[1])

R. 1579 zbudoval opat lucký Freytag z Čepiroh pivovar v Kravsku, který stojí podnes. Ač Kravsko od Znojma přes míli cesty vzdáleno, přece magistrát naléhal na opata, aby nevařil. Ale opat stál na svém a vařil, a nezabránily mu v tom ani stížnosti městské ke králi Rudolfovi II.

R. 1629 byly ve městě již dva pivovary dobře zařízené. Jeden na starém městě (u hradu), druhý na předměstí.

R. 1855 prodalo město svůj měšťanský pivovar na bývalém hradě i s právem várečným Mauralovi za 50.000 zl. Město nemá nyní ani várečného práva ani měšťanského pivovaru, ba od té doby vzniklo v okolí několik menších pivovarů, jako na Hradišti, v Kravsku, v Mikulovicích, v Želeticích a jinde, ponejvíce panských. Ve Znojmě vznikl druhý veliký pivovar Vocílkův a v blízkých Hodonicích (Johannisbrauerei) Spitzrův. Malé panské pivovary zanikly časem, ať již stály a vařily před zrušením mílového práva (v Mikulovicích od r. 1727) anebo po něm.[2])

Vodovody a vodárny.

Znojmo pro vysokou polohu svoji mělo vždy nedostatek vody. V nejstarších dobách zásobovalo se vodou z blízké Dyje. Později vodila se do města voda z pramenův u Přímětic. Nejvíce obtíží působilo vodní zásobování královského hradu, a držitelé jeho nejednou stěžovali si u krále do městské rady. R. 1564 nařídil proto císař Maximilian II. magistrátu, aby stále dodával vodu na hrad za jistou náhradu. R. 1560 pořídilo si město kašnu v Přímětících, a r. 1562 připomíná se v městských knihách vodovod od Kamenného mlýna pod Znojmem do města. R. 1563 byla obnovena kašna blízko kostela sv. Mikuláše. R. 1564 pořídil císařský hydraulik Hanuš Gattinger vodovod za 1300 zl., a r. 1566 ustanovilo město stálého správce vodárny a vodovodu. R. 1566 byla zřízena kašna na Horním náměstí. R. 1576 byla obnovena kašna na Dolním náměstí, opravena znovu r. 1595. R. 1686 připomíná se již vodovod zavedený do koleje jesuitské. R. 1723

[1]) Archiv český místodržitelský, Missic., č. 13, fol. 95. Winter, Kulturní obraz, díl I., pg. 100.

[2]) Srovnej k tomu: Hübner, Denkwürdigkeiten, 1869, str. 634—647.

byly vystavěny nynější kašny kamenné. Jednalo se o zavedení vodovodu z citonických pramenův. R. 1841 byla stavba schválena s rozpočtem 8969 zlatých a dokončena roku 1843. Ale nedostačoval vodovod již r. 1857. R. 1859 vrátilo se městské zastupitelstvo ku starým vodárnám u Kamenného mlýna. Zkoušky se konaly v pozdějších letech u Přímětic a Citonic a u bývalého jesuitského vodovodu, jakož i na Mansperku.

Nyní jsou vodárny a vodovody pro pitnou vodu na Mansperku, pro vodu na jinou domácí potřebu v Koželužské ulici na Dyji. Poslední úplná rekonstrukce městských vodáren vykonána r. 1880.[1])

V. Zdravotnictví.

1. Lékárny a lékaři. Královští i městští fysikové připomínají se ve Znojmě již od XIII. století. R. 1243 jmenuje se fysikus Wilhelmus a s ním zároveň magister Hilarius, physicus Znoymensis.[2]) Opat lucký Šebastian Freytag z Čepiroh již okolo r. 1578 najal do kláštera za plat a deputát lékaře z Italie, doktora mediciny, kterému dovolil, aby také v okolí kláštera vykonával lékařskou praxi. Připomeňme si, že tou dobou moravští stavové nesnadno sháněli lékaře pro město Brno,[3]) a dovedeme oceniti nemalou péči opatovu o zdraví konventuálův a poddaných.

Původně mívali lékaři také své lékárny. Ve Znojmě připomíná se v městských knihách první samostatná lékárna r. 1542. Bývala proti radnici, „u bílého anděla". V pozdějších letech připomínají se lékárny již častěji. Rokem 1716 počíná se již řádný gremiální protokol apatekářský, z něhož se dovídáme, že lékárna byla neustále v domě „u bílého anděla" proti radnici. Zároveň byla ve Znojmě ještě druhá lékárna, zvaná „u zlaté koruny". Ale kromě těchto řádných a privilegovaných apatyk byly ve Znojmě ještě poboční lékárny, řekli bychom pokoutní, do jejichž nedovolených obchodů stěžovali si řádně oprávnění lékárníci r. 1723 u Karla VI. — Císař vyhověl stížnosti lékárníků Ondřeje Zacha

---

[1]) Viz Hübner, Denkwürdigkeiten, 723—739.
[2]) Cod. d. M. III. pg. 26, Erben, Reg. I. pg. 513.
[3]) Dr. Kameníček, Zemské sněmy, díl I., 1900, pg. 163 sq.

a Jiřího Kofflera a rozkázal král. tribunálu, aby nedovolené pokoutní obchody lékárnické byly zakázány co nejdříve.[1])

Do nedávné doby byly ve Znojmě dvě lékárny, nyní jsou tam tři a drogerie.

Jelikož pak r. 1363 připomíná se již ve Znojmě špitál, máme za to, že také ve XIV. a v následujících stoletích ve Znojmě byli lékaři. Mimo ně připomínají se výslovně lazebníci, zubní lékaři a ranhojiči. R. 1597 jmenuje se první med. doktor ve Znojmě, totiž Ondřej Muschler, a po něm nadále doktoři graduovaní, vedle nich však také bradýři a lazebníci.

R. 1720 ustavilo se gremium lékařů znojemského kraje se sídlem ve Znojmě.

Zasloužilý doktor Zahn uvedl kolem r. 1800 do Znojma očkování.

Nyní působí ve Znojmě kromě vojenských a úředních lékařů několik doktorů mediciny se soukromou praxí.

II. O porodnictví jest postaráno četnými pomocnicemi (babami).

III. Zvěrolékařství také není zanedbáno.

IV. Nemocnice. První špitál připomíná se ve Znojmě r. 1363. Býval při Horní bráně. Ale již r. 1380 děje se zmínka o špitále při kostele sv. Alžběty. Když husité r. 1425 zbořili klášter Lucký, zničili také špitál. Ale záhy potom zbudovalo město nový špitál na témže místě. Měšťané znojemští činili špitálu bohatá nadání. Když r. 1534 františkáni odešli z Dolního předměstí do opuštěného kláštera minoritského, zřídila městská rada špitál na rozkaz krále Ferdinanda I. z bývalého kláštera františkánského. Zmiňují se také od této doby v městských knihách neustále dvě nemocnice, horní a dolní. Za náboženských bouří zmocnili se kostela sv. Alžběty luteráni; luteránská městská rada zajisté také špitál při kostele tomto vyhradila luteránům, pro něž okolo kostela a špitálu zřídila hřbitov, nedbajíc protestův ani stížností luckého opata Freytaga. Koncem XVI. stol. byla nemocnice na Horním předměstí zrušena, a příslušenství

[1]) D'Elvert, Apotheker in Olmütz & Znaim 1722—3, Notizenblatt, 1859 pg. 27.
[2]) Erben, Reg. I., pg. 513 n. 1076. C. d. M. III, pg. 26.

její se prodalo po kusích, a tak zbyl jediný špitál u sv. Alžběty. Nemocnice tato, našim dnům dochovaná, má mnoho bohatých nadání.

Nejnovější dobou zřídilo město nový špitál a nový chudobinec na Horním předměstí.

Nejstarší statut špitální pochází z r. 1523.

VI. Rodáci.

Znamenitější rodáci znojemští.

Julius Ferd. Fejfalík narodil se ve Znojmě dne 15. února r. 1833. Ukončiv studia filosofická na universitě vídeňské, oddal se profesuře. Studoval staročeské písemnictví a psal německy. R. 1862 vydal (něm.) „Staročeské písně a průpovědi"; r. 1864 vyšly „Moravské národní hry dramatické", dílo pohrobní, neboť F. zemřel ve Vídni dne 30. června r. 1862. Přispíval také pilně do „Notizenblattu" d'Elvertova. Jako Büdinger vystoupil proti pravosti Rukopisu Královédvorského r. 1860.

Rudolf Korschann narodil se ve Znojmě dne 22. února r. 1821, absolvoval znojemské gymnasium a byl úředníkem znojemského magistrátu a po zrušení jeho znojemského krajského soudu. R. 1877 při svém pensionování obdržel záslužný kříž s korunou. Psával verše příležitostné a lyrické. Šťastnějším byl v novelách, které uveřejnil ve vídeňském journale „Sammler".

Karel Korschann, bratr předešlého, narodil se ve Znojmě dne 19. ledna r. 1828. Absolvoval znojemské gymnasium, úředničil při znojemském krajském úřadě a při zemském finančním ředitelství v Brně. R. 1881 obdržel zlatý záslužný kříž s korunou a r. 1887 po 40leté službě odešel na odpočinek. Psával do „Znaimer Wochenblattu" feuilletony, novely a humoresky, žertovné básně do humoristického lístku „Kukuk" (1865—1866), feuilletony do brněnského „Tagesbote" (1868—1869) a některé nepoetické verše příležitostné.

František Korschann, nejmladší ze tří bratří, narodil se r. 1829 dne 19. ledna. Absolvoval znojemské gymnasium, úředničil na velkostatku v Tvořirazi a u krajského úřadu ve Znojmě, ale r. 1849 nastoupil dráhu vojenskou, na níž dosáhnuv hodnosti setníka, dán byl r. 1877 na odpočinek. Sídlel po té v Gorici. Psal jako bratří básně příležitostné. Poetické jsou „Gedichte“ (v Lublani r. 1871 a v druhém vydání rozmnoženém r. 1872) a „Am Isonzo“ (v Gorici r. 1882.)

Oskar Meister narodil se ve Znojmě dne 15. února r. 1842. Absolvovav nižší gymnasium, věnoval se knihkupectví. R. 1866 sloužil v rakouské armádě a dojmy i vzpomínky svoje vypsal ve spise „Aus bewegter Zeit“ (r. 1883 v Reclamově knihovně s názvem „Oesterr. Kriegserinnerungen an den Feldzug im J. 1866“). Později psal feuilletony do vídeňských listův a do „Znaimer Wochenblattu“. Byl horlivým ctitelem Karla Postla (Charlesa Sealsfielda) a staral se, aby mu ve Znojmě byl postaven pomník. R. 1833 uveřejnil sbírku obrázků „Die Thayabilder“ a r. 1886 „Oesterreichische Garnisons-Erinnerungen“. Později byl redaktorem v Olomouci. Spisy jeho vynikají pěkným slohem, uhlazenou dikcí a vřelým citem.

Pius Auer, narozený dne 26. srpna r. 1727, kněz řádu servitského, jehož byl prorektorem a provinciálem. Zemřel dne 7. listopadu r. 1805. Napsal několik v Praze (r. 1759—1761) vydaných polemických spisů náboženských, velikou sedmisvazkovou latinsky psanou Theologii polemickou a sbíral paměti kláštera servitského v Konojedech v Čechách.

Bartoloměj ze Znojma, františkán české provincie, žil okolo r. 1480; napsal různé sermones, které jsou ve sbírkách Cerroniho, chovaných nyní v Brně.

O slavných mužích Stanislavovi ze Znojma, Mikuláši, Petrovi a Oldřichovi ze Znojma, kteří všichni vynikli v dějinách doby Husovy a husitské, mluvili jsme šíře v dějinách této doby.

Prameny k dějinám znojemským (mimo Hübnera).

E. Horký: Urgichtenbuch, Brünner Wochenbl. 1826.

Wilh. Schram: Ein Urgichtenbuch der Stadt Znaim, „Notizenblatt" 1888.

Chr. d'Elvert: Die Apotheker in Olmütz und Znaim 1722, „Notizenblatt" 1859.

Týž: Zur Geschichte der königl. Stadt Znaim, „Notizenblatt" 1861. (Dobrý příspěvek).

Jul. F. Fejfalík: Dramatische Aufführungen in Znaim, „Notizenblatt" 1858.

Ch. d'Elvert: Bartholomäus von Znaim, „Notizenblatt" 1874.

„Das alte Znaim", pravděpodobně od d'Elverta, „Notizenblatt" 1856 — jsou to velmi dobré poznámky.

Schmidt, Das Znaimer Bürgerrecht, „Notizenblatt" 1874.

A. Komers: Eine heidnische Opferstätte beim Heidentempel, „Notizenblatt" 1883.

„Siegel der Stadt Znaim" — „Mittheilungen der Central-Commission für Kunst- und Baudenkmale" 1873 a 1874.

Ilg: Codex des Znaimer Stadtrechtes, „Mittheilungen" atd. 1871.

M. Trapp: Die Beschreibung der Burg in Znaim, Notizenblatt 1866.

W. Royt: Die Anfänge der Stadt Znaim, v programě znoj. gymnasia 1864 (práce pro nejstarší dějiny města znamenitá a velecenná).

Dr. Al. Fossek: Znaim und seine Umgebung, ve Znojmě 1879 (práce kompilační a bezcenná).

Pittner: Gemählde-Erklärung in dem sogenannten Heidentempel zu Znaim, Hormayrův „Archiv für Geographie, Historie . . ." 1822, čís. 72.

Jos. Gollinger: Alter Tempel zu Znaim, týž „Archiv" 1821, čís. 67.

Bernh. Gruber: Die Kunst des Mittelalters in Böhmen, díl I. (o hradní kapli znojemské) také vyšlo v „Mittheilungen der Central-Commission", 1874.

V. Houdek: Hradní kaple znojemská v „Časop. vlast. muzej spolku v Olomouci" 1898 a 1899.

V. Houdek: Dvojitá kaple znojemská, týž „Časopis", 1899.

R. v. Wolfskron: Die Gemälde der Spital-Kapelle und der St. Niklas-Kirche in Znaim und das Sacraments-Häuschen daselbst, „Notizenblatt", 1855.

A. Sterz: Die Fresken der St. Niklaskirche zu Znaim, „Mittheilungen" 1897.

A. Komers: Die Bibliotheken in Znaim, deren Handschriften und seltene Drucke, „Notizenblatt", 1891.

Ant. Vrbka: Chronik der Stadt Znaim, ve Znojmě 1902. Spisek nepragmatický a nekritický.

Jul. Wisnar: Die Stadt Znaim (Gotteshäuser und Schulen), Znojmo 1899. Poctivý příspěvek.

d'Elvert: „Geschichte des Bücher- und Steindruckes in Mähren", 1854.

d'Elvert: „Geschichte der geschichtlichen Litteratur Mährens", 1850.

v. Gontard: Geschichte der evangelischen Kirche in Znaim, Znaim 1884.

Jos. Gollinger: Die Juden in Znaim, „Archiv" Hormayrův, 1829, č. 57—58.

Richter: Die Juden in Znaim, „Brünner Wochenblatt", 1835.

Prok. Dvorský, Bedeutung der Piaristen für die Entwickelung des österr. Schulwesens, „Notizenblatt", 1890.

Programy středních a jiných škol znojemských, gymnasia z r. 1891, reálky z r. 1896, odborné školy keramické z r. 1897, hospodářské školy z r. 1893 a 1897.

Aleksovice viz Oleksovice.

Bantice,

podle osobního jména Banta (něm. Panditz), ves půl hodiny od Prostoměřic u silnice ze Znojma do Lechovic. Rozloha obce měří skoro 551 ha, z čehož plodné půdy 532 ha. Obecní pozemky zabírají 44 ha. V topografii Schwoyově není obce této. R. 1880 bylo v 65 domech 373 obyv., katol., Němců; r. 1890 336 obyv., r. 1900 372 obyv.

Přifařeny jsou do Prostoměřic. R. 1832 zbudovala obec vlastním nákladem kapli P. Marie (po velkém moru).

Škola vystavěna r. 1836. Dle úmluvy z r. 1845 dávali učiteli: pololáník čtvrt m. pšenice (všech 21), čtvrtláník $^1/_2$ čtvrti m. pšenice (všech 18), každý čtvrtláník a pololáník $6^1/_4$ mýtníka žita (39 usedlíků 17 m. $13^3/_4$ mýtníka); za každé dítě týdenně 2 kr. školního platu.

Rody přes 100 let na usedlostech: Kratschmannův, Kohlstromův, Watzerův a Schmidův.

Jména tratí: Panditzer, Kirchenfeld, Hühnerbergfeld, Mayerhoffeld, Haidfeld.

Bantice jsou obec starožitná, vyskytující se v dějepisných pramenech již r. 1052, kdy je kníže Břetislav I. daroval kapitole Staroboleslavské (Bantih). Neznámo, jak se tento statek vrátil s kapituly zeměpánům ani kdy se tak stalo, ale dohadujeme se toho; neboť r. 1358 (2. června) markrabí Jan Jindřich postupuje klášteru Luckému ves svou Bantice záměnou za les nad řekou Dyjí blíže Lukova s Lukovem i s farou. V lese u Lukova zbudoval markrabí lovčí hrádek, Nový Hrádek (Neuhäusel), jehož zříceniny u Lukova jsou pěkným místem výletním.

O dalších osudech vsi nemáme zpráv, neboť trvajíc pevně v majetkovém poměru s Loukou, neměnila majitelův. K r. 1578 dovídáme se z kopiáře luckého opata Freytaga, že Bantice vyhořely; píše totiž Freytag r. 1578 (8. června) převorovi dominikánů znojemských prosebně, aby poskytl dřeva stavebního na opravu a stavbu vyhořelých domův a chalup v Banticích.

Válkou třicetiletou utrpěly tak, že po válce měly 30 pustých domův, tedy zajisté výše polovice.

Roku 1678 bylo v Banticích 43 luckých poddaných, kteří měli 58 čtvrtí obdělaných vinic.

Poslední bolestnou ránu zasadil požár r. 1827. Od té doby se vzmáhá ves, neboť jest v úrodné krajině vínorodé.[1])

Beskov viz Veskov.

Bohumělice,

dle osobního jména Bohumil (něm. Pumlitz), ves půl hodiny od Znojma ve vínorodé krajině na pravém břehu řeky Dyje. Rozloha

---

[1]) Balbín, Epitome, 190. Dobner, Annales, V., 310. Cod. d. M. I., 127. Erben, Reg., I., 48. Cod. d. M. IX., 76. Troschl, Series, 82. Čermák, Praem., 340. Volný, III., 110, 355. Bílek, Statky, 350. Kop. Znojem. 53. Slavík, Morava, 52. Dr. Beck, Notizenblatt, 1869, 73.

obce měří 197 ha 46 a, z čehož plodné půdy 184 ha. Obecní pozemky měří 13 ha.

V topografii Schwoyově není obce této. Dle Volného měla, r. 1834 v 77 domích 337 obyv.; r. 1880 měla 63 domův a 336 obyv. katolických, německých, r. 1900 349 obyv.

Jména tratí: Lehenfeld, Golzische Wiesen, Weidenfleckeln, Alte Thaya, Travinggärten, Obere a Untere Neuriessen, Gärten, Bründlfeld, Hacken, Mittelfeld, Spitzäcker, Haidfeld, Kleinfeld. Nejzajímavější jsou zajisté Travinggärten (býv. trávníky).

Listinou ze dne 7. června r. 1195 daroval kníže a biskup Břetislav III. Jindřich klášteru Luckému ves „Bohmelicz“ s řekou, mlýnem a clem, také les u vsi zvaný Palice s veškerým příslušenstvím.

Les Palice slove nyní německy Pelz; leží severovýchodně Nesechleb.

R. 1318 (12. března) Jitka, vdova po znojemském sudími Heřmanovi, sjednala smlouvu s konventem luckým, dle které povolil klášter Jitce opraviti a zbudovati mlýnský jez na Dyji za roční plat 12 m. žita. R. 1335 postoupil lucký opat Jan Bernoldovi, synu Vítovu z Čejkovic, 2 lány v Bohumělicích (in Bomalicz), které náležely řeholníkům luckým na zlepšení stravy. Za to však postupním listem ze dne 25. května r. 1335 postoupil týž opat bratřím řeholním 2 hřivny ročního platu ze mlýna v Sedlešovicích zvaného „sub castro Znoymensi“ nebo „sub lapide“, podnes Steinmühle — Kamenný mlýn. Král Karel r. 1348 (12. května) daroval měšťanům znojemským mlýn v Bohumělicích (Bochmalicz) a mlýn kamenný u Nesechleb (molendinum sub castro Znoymensi). V Bohumělicích byl na Dyji ještě druhý mlýn, ale oba měly jen jedinou strouhu. Mezi mlynáři vznikly spory o čištění strouhy, které srovnal magistrát znojemský r. 1395 (1. září). R. 1415 čte se Václav, řečený Fetek z Bohumělic (Pohmelicz); koupil od Klementa z Vrbovce tři pololány a dvorec ve Chvalovicích. Majetek kláštera Luckého v Bohumělicích zvětšil se r. 1421 darem Klementa z Vrbovce, čímž klášter nabyl všech Klementových platů z pozemků bohumělických. Král Albrecht potvrdil r. 1439 klášteru ves tuto, jak ji do té doby sám držel a užíval.

O půl druhého století později, když luteránství se šířilo po jižní Moravě, také Bohumělice zachváceny apostasí a vypověděly poslušnost opatovi luckému (r. 1580), ale po porážce Bělohorské jesuitská kolej znojemská i zde vykonala obrat.

Válkou třicetiletou utrpěly nemálo. Měly po válce jen 4 lány, 12 usedlíků, 6 nově osedlých a 2 nově pusté domy; polí vzdělaných jen 120 m. Soupis kláštera Luckého z roku 1678 uvádí 20 luckých poddaných v Bohumělicích.

Po zrušení kláštera r. 1784 byly s ostatními nemovitostmi klášterními prodány Bohumělice s panstvím Loukou Liebenbergům (viz Louka).

Přifařeny jsou do Louky a mají vlastní školu.

Z kroniky běd lze vyčísti velmi častou zátopu vesnice řekou Dyjí. Roku 1703, 1727, 1728, 1729 potrhaly jarní vody splavy, r. 1745 rozvodněná Dyje zatopila všecka pastviska a louky, r. 1746 v trojí povodni protrhala řeka hráze a splavy, tak že byla úplně rozlita bez řečiště a bez břehů v šíři 200 sáhův. R. 1748 byly všecky splavy a hráze opraveny řádně a vzdorovaly vodě dosti dlouho, teprve r. 1800 přikvapily v prosinci nové škody. V posledním století bylo zaznamenáno také několik povodní. R. 1845 rozvodnila se Dyje, vyvalila se do Bohumělic, kde stála voda zvýši dvou stop, podobně r. 1852 v lednu.

Také srážka Francouzů s Rakušany 1. června r. 1809 na výšině blíže Milifrona dotkla se citelně Bohumělic.[1])

Bohunice,

dle osobního jména Bohuň (něm. Bonitz), samostatná politická obec. Sousedním Prostoměřicům jsou Bohunice tak blízko, že

[1]) Cod. d. M., I., 340. Erb. Reg., I., 190 a 424. Troschl, Series, 1728, 7, 131. Peřinka, Louka, Sborník I. Cod. d. M., VI., 99, VII., 40—41. Cod. d. M., VII., 573, č. 790. Cod. d. M., XII., 261—262, č. 279. Z. d., XI., 86. Dr. Beck, l. c., 46, 73. Dr. Schram, Z. d. V. f. d. G. M. & Sch., 1899, 320. Slavík, Mor., 52. Hübner, Znaim, 767—772.

nelze rozeznati, kde se končí Bohunice a kde se začínají Prostoměřice. Roku 1772 bylo tu 229 obyv., r. 1834 obyv. 279, r. 1890 v 51 d. 278 obyv. něm. a katol., r. 1900 279 obyv.

Za bývalého zřízení domestikálního byly částí panství Vršavského (Frischau).

Obecní nemovitosti mají výméry 22 ha. Rozloha celé obce měří 352 ha. K pololánu čítá se 80 měřic polí, k čtvrtlánů 40—42 měřic, láníků není v obci.

Jména tratí: Obere Krautäcker, Ziegelofenfeld, Zutheilung, Altes Weingebirg, Grossfeld, Kreutzfeld, Teichäcker, an Wiesen, an Gärten.

Vrchnost měla u Bohunic bez dvora 176$^{3}/_{8}$ m. polí, pivovar na 268 sudů piva a lesa 832 m. Poddaní platili jen úrok o sv. Michale a robotovali $^{3}/_{4}$ roku týdně: z $^{1}/_{2}$ lánu po 3 dnech dvojspřežně, ze $^{1}/_{4}$ lánu 3 dni pěšky, podruzi po 1 dni pěšky; od sv. Jana do sv. Michala sedláci a čtvrtláníci kromě toho ještě každý po 3 dnech týdně pěšky.[1])

Roku 1349 prodala panna (domicella) Eliška, dcera Králíkova, Beneši z Vajtmile popluží ve vsi Bohunicích (Pohnicz), a téhož roku znojemský měšťan Albín prodal paní Beatrici, vdově po Bernartovi z Lukova, dvůr se čtyřmi lány v Bohunicích i s platy a s jiným příslušenstvím.

Roku následujícího Beneš (Krabice) z Žerotic postupuje své dceři Anně, ženě Adamově, šest větších a dvě menší popluží v Bohunicích (Bohunycz) právem věnným. Statek bohunický nebyl tudíž v rukou jediného držitele. R. 1364 Jan Glac odstoupil ženě své Elišce 1$^{1}/_{2}$ lánu, 11 popluží, zahrady a zelnice s hájem ve vsi Bohunicích.

Rod vládyků z Žerotic, jinak z Vajtmile, pomalu zvětšoval své jmění pozemské v Bohunicích. R. 1379 od Jimrama z Jakubova koupil Dobeš z Vajtmile poplatný lán, tři usedlíky a všecko příslušenství těchto realit. Podobně r. 1381 týž Jimram z Jakubova témuž Dobšovi z Žerotic a z Vajtmile prodal $^{3}/_{4}$ lánu s příslušenstvím v Bohunicích, a r. 1385 Petr z Kyjovic pololán a ještě téhož roku celý lán.

[1]) Registratura zemská, dom. odd. č. 48. Red.

Dědicem Dobšovým z Žerotic byl Jan z Vajtmile, jenž r. 1406 na zboží své v Žeroticích, Bohunicích a Kyjovicích bere na spolek Ludvíka z Bukoviny a Václava, syna bratrovce Zdeslava.

Roku 1416 připomíná se Anežka z Bohunic — koupila od Jakuba Ocáska z Bohušic alodiální dvůr v zaniklé vsi Psářích, nevíme však, byla-li z rodu Vajtmilnarův. Po Janovi z Vajtmile připomíná se dědic Zikmund z Vajtmile (bratr jeho slul Dobeš), jenž r. 1437 zapsal Anně, dceři Geblově z Hrušovan a vdově po bratru Dobšovi, 200 kop grošů právem věnným na vsi Bohunicích. Věno toto přijal Niklas Hunt z Dunajovic. Ještě téhož roku však vzala Anna na věno své na spolek Gebla z Hrušovan, otce svého. Také v knihách půhonných naskýtá se nejedna zmínka o Bohunicích a jejich držitelích.

Tak roku 1464 (20. dubna) Vilím z Kyjovic pohoní Mátla z Bohunic ze 30 hř. gr., že mu slíbil roli jeho, kterouž od něho držel, zase dáti vyplatit, ale nevykonal toho. Sokové nestáli však před šraňky soudními a smířili se, neboť u půhonu jest poznamenáno „Poklid". R. 1466 (20. dubna) Václav Vajtmilnar z Žerotic pohoní paní Annu Eynczingerovu z Hrušovan, že vzala věno po nebožtíku Dobšovi z Vajtmile, Václavově strýci, a za to měla vyložiti z desk a vymazati zboží Bohunice a Petrovice, ale neučinila toho. R. 1512 Václav z Vajtmile prodal Bohunice Jindřichovi Lechvickému z Zástřizl. Od té doby byly zase spojeny se Žeroticemi, od nichž teprve byly odtrženy r. 1610. R. 1550 Anna z Zástřizl vzala muže svého na spolek na ves Bohunice jakožto příslušenství zboží Žerotického. Jak přišlo zboží Žerotické s Vajtmilnarův Zástřizlovně, jest neznámo.

Tou dobou také Bohunice podlehly luteránství. Již r. 1572 a 1573 farář prostoměřický pohání majitele statků Těšetic a Bohunic, že mu odpírají desátku, a r. 1580 biskup olomoucký Stanislav II. pohoní vasaly své Bedřicha Březnického z Náchoda a Niklasa z Wolfsperka, že se mu zdráhají platiti desátek z Bohunic, Těšetic a Prostoměřic. Příčinou neplacení byl výhradně asi protestantismus. Sporný desátek byl faráři prostoměřickému a tím také patronátnímu klášteru Luckému vrácen teprve r. 1597.

O mlýně bohunickém čteme po prvé r. 1508, kdy Václav z Vajtmile postoupil ves i s mlýnem bratrovi svému Janovi. Nová zmínka o mlýně a o dvoře zvaném Vejšprochanovském

činí se roku 1610. Tehdy byl v Bohunicích také pivovar se sladovnou. Téhož roku prodal Bohuchval Jaroslav z Náchoda své statky Bohunice, Kyjovice a Pračice za 42.000 zl. mor. držiteli znojemského hradu Vilímovi z Roupova, účastníku stavovského povstání a proto r. 1620 pokutovanému konfiskací všech statků pozemských Po vykonaných konfiskacích asi r. 1626 prodány byly Bohunice s Kyjovicemi cís. komořímu a mor. protomedikovi Tomáši šl. Mingonovi za 45.000 zl. mor. Roku 1650 dědili Bohunice Tomášovi synové František Ferdinand a Antonín Ferdinand šl. Mingonové, oba zemřeli bezdětni (Ant. Ferdinand r. 1677 a Frant. Ferdinand r. 1682).

Po válce třicetileté bylo v Bohunicích 13 osedlých, 9 nově osedlých a 7 starých pustých domův. — Také výše zmíněný dvůr Vejšprochanovský válkou zpustl tak, že ještě v letech 1669—1679 připomíná se pustým, v dalších letech již není o něm zmínky.

Právě jako ves Bohunice, také utrpělo celé panství, neboť celá čtvrtina poddanských domů byla pusta. I vinice bývaly zanedbávány, neboť r. 1675 bylo pustých vinic 178 měr. — Na zpustlém panství hospodařili Mingonové, ba ani Petrovi Mollartovi, kterému (r. 1684 dne 10. února) zemští komisaři intabulovali statky Bohunice a Kyjovice, nevedlo se lépe. Petr Mollart zemřel r. 1687. Zavětí ze dne 3. prosince r. 1686 odkázal oba koupené statky bratru svému Frant. Maximilianovi a ženě jeho Marii Kateřině Mollartové. Ale ani při tom rodě nezůstaly Bohunice dlouho. Syn předešlých Ferdinand Arnošt hrabě Mollart prodal oba statky dne 1. července 1699 Eleonoře Marketě z Lichtenštejna za 114.000 zl. rýnských a 400 dukátů, kterážto Eleonora poslední vůlí ze dne 15. srpna 1702 ustanovila dědicem muže svého Maximiliana z Lichtenštejna, jenž po smrti Eleonořině se brzy oženil po druhé a druhé ženě své Marii Alžbětě z Lichtenštejna (r. 1704 dne 27. května) prodal Bohunice a původní statek svůj Vršavu (Fryšavu). Po smrti jeho provdala se ovdovělá Marie Alžběta r. 1713 za Leopolda vévodu z Holštejna-Wiesenburka a r. 1744 odkázala statek svůj dceři z druhého manželství Marii Gabriele, jež (roku 1785 dne 17. září) testamentárně Mořice z Lichtenštejna ustanovila dědicem. Teprve r. 1799 (17. září) byl statek Mořicovi odevzdán formálně.

Přifařeny a přiškoleny jsou do Prostoměřic.

Roku 1805 a zvláště 1809 trpěly Bohunice mnoho francouzskými vojsky.

Mořic kníže z Lichtenštejna odkázal r. 1837 Bohunice a ostatní panství svá dceři Leopoldině vdané za Ludvíka knížete z Lobkovic, kteří drželi celý statek rukou společnou a nerozdílnou do r. 1900, kdy jej zdědil syn jejich Rudolf kníže z Lobkovic, c. a k. polní zbrojmistr a t. č. sborový velitel v Budíně.[1])

Bojanovice,

dle osob. jména Bojan,[2]) samostatná katast. a polit. obec na silnici ze Znojma do Jevišovic, 3 hod. od Znojma. Bojanovský potok protékající osadu tvoří na návsi rybníček, upravený roku 1888.

Rozloha obce měří 1139 ha, z nichž plodné půdy 1122 ha. Majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 23 ha 40 a.

Obyvatelstva bylo r. 1834 v 45 domech 274, r. 1890 v 62 domech 337, Čechů, katolíkův, r. 1900 371 obyv.

Kaple sv. Jana Nep. na návsi byla vystavěna r. 1867.

Škola jest jednotřídní a česká. R. 1901 bylo v ní 75 dětí. Vystavěna byla r. 1899, před tím Bojanovice byly přiškoleny do Jevišovic, kam dosud náležejí farou a poštou. Ve století XVIII. bývala v Bojanovicích zajisté samostatná škola, neboť ve staré gruntovní knize čte se k roku 1768 Šimon Horký, hiesiger Schulleiter.

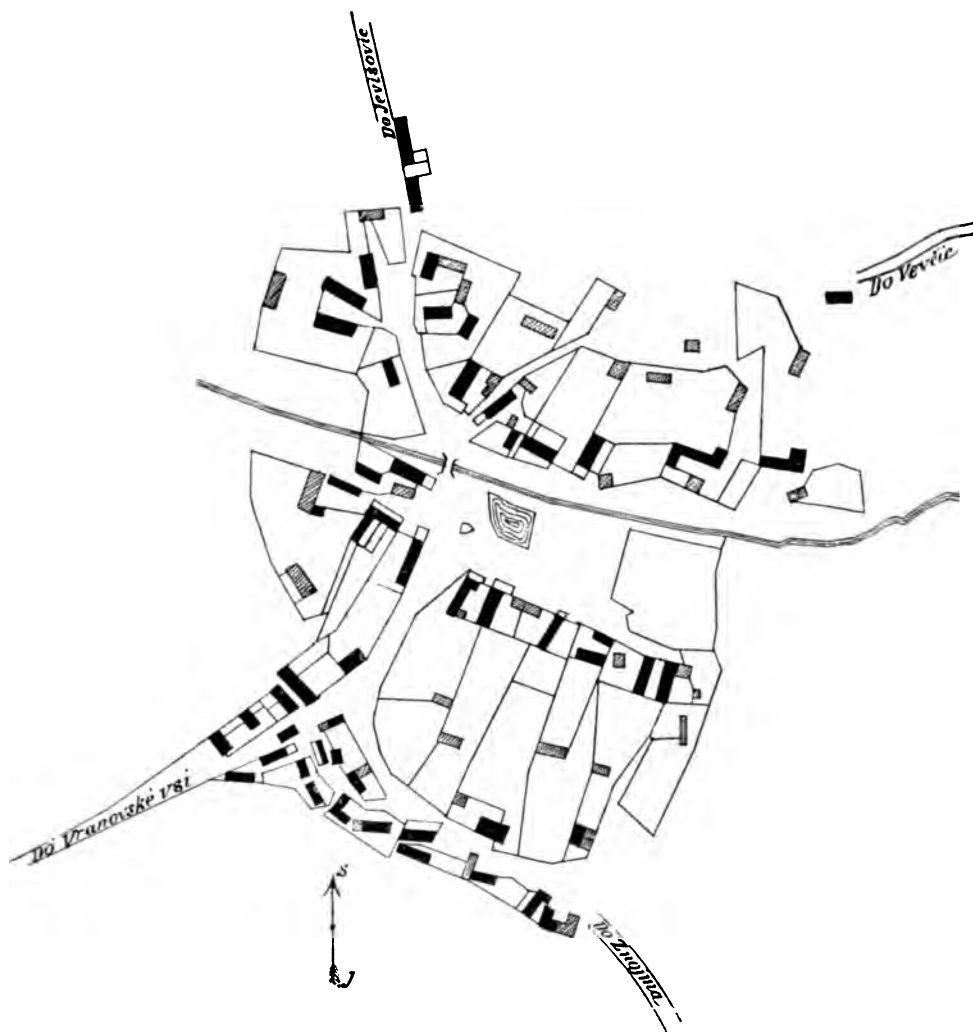
Jména tratí ve staré pozemkové knize z r. 1782 čtou se tato: Nívky nade vsí, v Močidlách, na Kněžských, Zadní pole, pod Horkama, pod Remízem, Rašov, na Dolinách, u Smrčky, na Veských, na Pískách, na Dlouhých, u Jezera, Krátký a Dlouhý Černý, Prostřední.

---

[1]) Z. D. I., 20, 33, 202, VI., 664, 849, VII., 50, 164, VIII., 389, XI., 246, 247, XII., 329, 330; Brandl, Püh. IV., 123 č. 582, 258 č. 1191; Z. D. XIV., 16; Volný, Mähr. III., 209—210. 504; Beck l. c. 53; Z. D. XXX., 35; Slavík, Morava 60, 194, 45, 46, 47.

[2]) Pověst vypravuje, že osada stávala původně na jiném místě, od nynější osady asi půl hodiny vzdáleném směrem jihozápadním, kde je les zvaný „Na veským". V jakémsi boji prý byla stará osada zničena, a po boji založena nová. Po boji má prý také jméno.

Nehody živelní. R. 1875 vyhořelo 17 chalupníkův. Také r. 1879 a 1880 utrpěly Bojanovice požáry. R. 1873 nemálo škod udělalo krupobití.



Obr. 21. Půdorys Bojanovic.

Nálezy archeologické chovají se ve škole v Jevišovicích a ve sbírkách p. notáře Palliardiho. Hlazené nástroje kamenné a předměty z doby bronzové kultury nejsou vzácností.

Bojanovice rozkládají se na ostrůvku serpentinovém, který jest proniknut žilami různých křemenců: rohovců, jaspisů, chalcedonů, opálův a lusatitu.

Roku 1227 král Přemysl I. Otakar daroval část Bojanovic purkrabí bítovskému Petrovi z Lichtenburka náhradou za výlohy, které měl s opevňováním nově založeného města Jemnice. R. 1314 (dne 24. června) připomíná se Milota z Bojanovic. R. 1350 Heralt z Bukoviny zapisuje ženě své Zdeňce věnem 180 kop gr. na statcích Mašůvkách, Běhařovicích, Chvalovicích, Našiměřicích a na dvoře v Bojanovicích. S Jevišovicemi byly spojeny Bojanovice r. 1356, kdy bratří Vojslav, Jakub, Filip a Janek z Bojanovic prodali veškero své jmění v Bojanovicích Vilémovi z Kunštátu za 200 hř. gr. R. 1360 Sezema a Boček, bratří z Jevišovic, sestoupili se na zboží svá v Němčicích (zaniklých) a Bojanovicích. Boček z Jevišovic r. 1361 zapsal ženě své Anně z Fulštejna věnem půl druhého mlýna v Bojanovicích, statek Střelice a Klučovice. Vládykové z Bukoviny, kteří měli statky v blízkých Mašůvkách, drželi také část Bojanovic. R. 1365 Archleb, kněz z Bukoviny, prodává Sezemovi z Kunštátu a na Jevišovicích $4^1/_2$ lánu v Bojanovicích za 30 hř. gr. č. Jakub z Bojanovic, asi poslední potomek vládyk Bojanovských, zapisuje r. 1371 ženě své Gertrudě věnem 25 hř. gr. na Bojanovicích a na zaniklých Němčicích. Vdova Bočkova z Jevišovic, paní Anna z Fulštejna, vzala r. 1377 děti své na spolek na zboží své ve Střelicích, Bojanovicích, Klučovicích, Černíně a Zvěrkovicích. Celé zboží bylo spojeno Kunštáty Jevišovskými teprve r. 1378, kdy Ludvík z Bukoviny Sezemovi z Jevišovic prodal poplužní dvůr v Bojanovicích. R. 1386 zapsal Jindřich z Jevišovic manželce své Anně věno na zboží svém, mezi nímž čte se také ves Bojanovice. R. 1390 Petr z Jevišovic vtělil ženě své Elišce věnem 60 kop gr. ročního platu na statky své Bojanovice. Prostoměřice, Únanov, Klučovice a Střelice. V Bojanovicích měl 14 kop ročního úroku. Hynek z Jevišovic dal r. 1392 Jindřichovi z Jevišovic, Vilímovi z Pernštejna a Rudvíkovi z Bukoviny dědictví své v Bojanovicích.

R. 1422 (dne 25. března) král Zikmund Lucemburský prodal za 500 kop Janovi z Kunštátu a na Jevišovicích (na uznanou jeho služeb) všechna práva, jakých Anna z Kunštátu, vdova Jindřichova z Kunštátu a z Jevišovic, jako věno měla na vsech Úna-

nově, Prostoměřicích, Zvěrkovicích, Černíně a Bojanovicích a jež po její smrti králi Zikmundovi jako markrabí moravskému připadlo právem odúmrtním.[1])

Jelikož byly Bojanovice příslušenstvím Jevišovic, s nimiž také měnily majitele, nevypisujeme dalších jmen držitelů, odvolávajíce se na článek o Jevišovicích, za to uvádíme jen některé údaje, kde se Bojanovic týkají zvlášť. R. 1447 (dne 19. května) ztvrzují Hynek a Boček z Kunštátu, že odstoupili Janovi Zajímačovi z Kunštátu práva na věno matky své na vsech Únanově, Prostoměřicích, Černíně, Bojanovicích a Zvěrkovicích. R. 1460 Boček z Kunštátu pohání Henrycha z Lichtenštejna a z Mikulova z 1000 hř. gr., že se uvázal v nápad páně Vilémův, který Bočkovi ve vsech v Únanově, Bojanovicích a Prostoměřicích pobral lidi v mírné zemi. R. 1481 (dne 21. prosince) pohání kněz Zikmund, kvardián od Matky Boží ze Znojma, Václava z Řínovic, jevišovského purkrabí, že mu měl každý rok vydávati z Bojanovic met žita, a nečiní toho. R. 1550 Sezema z Jevišovic zajistil své ženě Anně z Boskovic věno na vsi Bojanovicích jakožto příslušenství hradu Jevišovského.

Válkou třicetiletou Bojanovice utrpěly tolik, že kdo po válce ujal dům pustý, byl celý rok bez robot a platů, kdo ujal lán, celých deset let ani nerobotoval aniž platil. Po válce bylo 11 domův osedlých; polí vzdělaných bylo 100 měr a pustých 200 měr. Připomenutou slevou robot a platů však záhy se zalidnily. V gruntovní knize z r. 1675, chované v listovním úřadě ve Znojmě, je zaznamenáno již 15 láníků, 3 pololáníci, 1 čtvrtník a 9 chalupníkův.

P o d d a n s k é p o m ě r y. Dle urbáře jevišovského panství z r. 1628 robotoval každý poddaný, kdy a jak mu nakázala vrchnost. Platy byly však určity. Láník dával o sv. Jiří a o sv. Václavě po 8 gr. a za právo odúmrtní 9 gr. jednou ročně; polo-

---

[1]) Listina tato chovala se do r. 1825 v panském archivě v Jevišovicích, ale toho roku si ji Boček vyprosil a odnesl zároveň s jinou ze dne 26. listopadu r. 1432, v níž Jan Zajímač z Kunštátu a na Jevišovicích slibuje na zamezení sporů mezi ním a strýcem jeho Sazemou z Jevišovic zachovati soudní výrok pánův Zbyňka z Doubravice, Beneše z Dubé a na Kozlím, řečeného Libún, Jana z Pernštejna a Jana ze Strmelic. — Vyznává před těmiže rozsudími, že obdržel od svého strýce statky Černín, Prostoměřice, Únanov, Bojanovice a Zvěrkovice.

láník o sv. Jiří a o sv. Václavě po 4 gr. a za právo odúmrtní 6 gr., čtvrtláník o sv. Jiří a o sv. Václavě po 1 gr. $3^1/_2$ den., za právo odúmrtní tolikéž 1 gr. $3^1/_2$ den. Ve viktuáliích dával láník 2 slípky a půl kopy vajec, pololáník 1 slípku, 1 kuře a mandel vajec, čtvrtláník 1 slípku, 1 kuře a 3 vejce. Každý, kdo choval husy, dával na zámek jevišovský desátou husu. Desátky obilné dávali z veškeré úrody. V zimě vozili poddaní na zámek a do pivovaru v Jevišovicích dřevo. Mlynáři platili z potoka na chov jednoho nebo dvou vepřů, dle výnosnosti mlýnův. Roboty byly upraveny teprve po vydání robotního patentu císaře Josefa II. Bojanovským bylo uloženo, aby robotoval pololáník od sv. Jiří do sv. Jana párem koní 3 dny a pěšky jednou osobou 2 dny, od sv. Jana do sv. Václava potahem 3 dny a pěšky tolikéž 3 dny, od sv. Václava do sv. Jiří potahem 3 dny; čtvrtláník od sv. Jiří do sv. Jana pěšky jednou osobou 5 dní v témdni, od sv. Jana do sv. Václava 6 dní a od sv. Václava do sv. Jiří 3 dni týdně; chalupníci a podruzi robotovali pěšky od sv. Václava do sv. Jiří 1 osobou 1 den týdně, od sv. Jiří do sv. Václava 2 dny. Počátkem století XIX. se robota zmenšila ještě více, tak že pololáník robotoval po celý rok týdně 2 dny párem koní; 2 dny párem volův a 3 dny pěšky. Obec odváděla o sv. Havle dvě míry hrachu a byla povinna vyčepovati za rok desetivěderní sud panského vína. Z pivního šenku platila obec vrchnosti každoročně o vánocích 1 zl. 10 kr.

Výkup půllánů z roboty po zrušení roboty činil 368 zl. $2^1/_4$ kr., výkup z desátku 16 zl. 53 kr. Chalupník na panském pozemku robotoval celý měsíc (26 dní z povinnosti a 4 dny za klesť, kterou směl v lese sbírati). Chalupník na obecním pozemku robotoval jen 15 dní v měsíci. Dcery poddaných musily po tři roky sloužiti u vrchnosti v Jevišovicích. —

Zaniklá osada **Klučovice,** o níž jest několik zmínek ve článku o Bojanovicích a o Jevišovicích, stávala asi půl hodiny jižně Bojanovic v lese, v němž jest rybník „Veský". Vypravuje se, že osada slula Klučov a že zanikla za války husitské; nedaleké lesní trati říká lid „Bojiště".[1])

---

[1]) Čas. mus. spolku Olom. 1892, str. 33; Dr. Dvorský, Annales mus. Franc. 1898, str. 102; Cod. d. Mor. VI., 54; Z. D. I. 29, III. 149, 347, IV. 12, 363, V. 484, VI. 522, 559, VII. 477, 842, XI. 70, 71, 1047; Volný, Mähren III. 252; Brünner Wochenblatt 1827, str. 58, 59;

Borotice,

(něm. Borotitz) dle osob. jména Boruta, samostatná politická a katastr. obec asi dvě hodiny od Znojma směrem východním na nevelikė rovince Lechovské na řece Jevišovce. Silnicí spojeny jsou s Lechovicemi a Křídlovicemi. Podél Jevišovky bývaly rozsáhlé močály, které jsou proměněny na louky. Koncem XVIII. stol. rychtář Kornherr daroval největší část pozemků močálovitých obci Krhovicům, čehož dnes ovšem litují Borotičtí.

Rozloha obce: 1201 ha 45 a; nemovité jmění obce mělo koncem r. 1896 výměry 59 ha.

Obyvatelstva bylo r. 1834 v 76 domech 438, r. 1890 ve 102 domech 492 Němců, katolíkův, r. 1900 541 obyv.

Farou a poštou přísluší obec do blízkých Lechovic.

Škola jest dvojtřídní, německá; r. 1901 chodilo do ní 127 žákův. Přiškolen jest Filipov. Do r. 1784 byly Borotice přiškoleny do Křidlovic, teprve zmíněného roku zbudovaly si Borotice s Filipovem samostatnou školu, která byla v obyčejném občanském domě, neboť (stará) budova školní byla vystavěna teprve r. 1834 nákladem obce za 868 zl. ryn. Nynější nová dvojtřídní škola zbudována teprve r. 1892. Knihovna školní má 118 svazkův.

Kaple sv. Václava mezi Boroticemi a Filipovem vystavěna roku 1865 nákladem manželů Josefa a Marie Angrových; pěkně ozdobena r. 1901.

Spolky: pěvecký a Ortsgruppe der Deutschen Südmährens s knihovnou o 100 sv.

Jména tratí: Sandgebirge, Marterfeld, Absatzfeld, Freifeld, Teufelsfeld, Ziegenberg, Bergfeld, Brunnenfeld, Grubenäcker, Spitzäcker, Kratzen, Erlenwiese.

Živelní pohromy: krupobití roku 1899, 1900 a 1901.

Z nálezů archeologických jmenujeme předměty z doby bronzové kultury. Kustos Trapp objevil lochy, podzemní jeskyně vyhloubené v písečném kameni, kde snad obyvatelé za doby válečné uschovávali své zboží a obilí. Nad panským dvorem nalezl Trapp 17 hrobů; v jednom byla kostra sedící, ve všech

---

Dr. Bretholz, Annales mus. Franc. 1896, str. 165, 168, 171; Brandl, Půh. IV. 43 n. 261, V. 351 n. 489; Z. D. XXII. fol. 83; Slavík, Morava I. 52, II. 186; Peřinka v Časop. mor. musea zemského 1903, str. 36, 41, 44.



Obr. 22. Borotice. (Stará škola s okolím.)

předměty bronzové (kroužky a náramky), pěkně pracované popelnice. Značný počet hrobů pohanských prozkoumal také notář Palliardi.

Rodiny přes 100 let na statcích Windischova, Lichtenhofrova.

Samot není, za to přísluší k místní obci Boroticům kolonie Filipov (viz později).

Na listině vydané roku 1222 biskupem olomouckým Robertem kostelu v Příklukách čteme Vita, rychtáře z Borotic. V listině ze dne 31. března 1283 čteme, že synové a zároveň dědicové po Dětřichovi z Dobronic, z nichž jeden (Jimram) byl farářem v Milifroně, prodali část patronátu fary Milifronské klášteru Luckému s podmínkou, že Jimram má tak dlouho užívati fary Milifronské a k ní slušejících tří lánů v Boroticích, dokud by se mu nedostalo výnosnějšího beneficia. Ale již r. 1284 příslušel desátek vsi k faře Oleksovské, s níž jej biskup olomoucký Dětřich potvrzuje klášteru Loucc. Dne 16. června r. 1324 Konrád z Mackovic vyznává, že se svolením ženy své Gertrudy, dcery kdysi Otovy z Oleksovic, a sestry její Anežky, odstupuje opatovi a klášteru Luckému všecka svá práva na dvůr v Oleksovicích z vděčnosti za to, že klášter jemu daroval desátek ječmene a ovsa v Boroticích. Celý statek Borotický nebyl však ještě spojen s panstvím Luckým. R. 1349 Hartleb z Lechovic daruje bratru svému Janovi své zboží ve Višňovém a v Boroticích, a r. 1351 Vítek, děkan kostela olomouckého, daroval svůj třetí díl vsi Borotic a Višňového podobně také třetinu všeho příslušenství a práva patronátního pánům Alšovi z Fulštejna a Janovi ze Židlochovic. Tolikéž r. 1353 dne 4. března paní Jitka z Troskotovic prodává dva lány v Českých Boroticích a na těch dvou lánech dvě hřivny ročního platu panu Benešovi z Borotic a ženě jeho i jejich dědicům za 24 hřiven gr. č. a zase r. 1356 prodala nové dva lány témuž Benešovi z Borotic za 20 kop gr. (není-li to jen pouhá intabulace kupu z r. 1353). R. 1358 Vít řečený Blatnice postupuje bratrovi svému Mikšovi řečenému Blatnice půl lánu bez purkrechtu a celého lánu s purkrechtem v Boroticích. Téhož roku 1358 Adam, syn Brankův, ženě své Anně intabuluje na půl třetím láně v Boroticích 25 hř. věna. Paní Klára z Borotic r. 1360 prodala dva lány v Boroticích za 20 hřiven Adamovi z Žerotic a tolikéž Přiman z Ješce Přibíkovi z Kninic (okres Krumlovský) dva lány v Boroticích za 21 hř. R. 1362 dne

20. prosince Beneš z Borotic a žena jeho Anka určují své dva lány ve vsi Boroticích na pitanci kanovníkům kláštera Luckého, vymiňují si však užívání jejich do smrti. R. 1364 paní Příbka z Borotic dala vymazati dědictví, které určil Adam z Žerotic na jednom lánu v Boroticích Fabiánovi, synu Mikšovu z Borotic. R. 1368 Přibík (Rzepik) z Borotic prodává Fabiánovi z Žerotic a dědicům jeho dva lány v Boroticích. Beneš a Anka z Žerotic nedarovali klášteru Luckému veškerého svého zboží, než jen část jeho. Roku 1369 Anna, již ovdovělá, zapisuje Štěpánovi z Borotic 50 hř. na věně svém v Boroticích. Přece však kanovníci lučtí pomalu zakupovali ves aspoň po částech. R. 1371 Beneš z Borotic postupuje dvou svých dědičných lánů v Boroticích klášteru Luckému. Henzlín z Borotic a žena jeho Anna r. 1371 prodávají Mikuláši Klupitzrovi z Hostěradic půl čtvrtlánu. Ale přece již r. 1375 dne 12. listopadu Štěpán z Borotic, syn a dědic dobrodinců klášterních Beneše a Anny z Borotic, prodává klášteru s přivolením matky své Anny a markraběte dvůr mající půl třetího lánu a jiné dva lány poplatné s lukami a pastvami za 50 hř. gr. č. mor. váhy a počtu. Hned potom r. 1376 koupil klášter od téhož Štěpána a matky jeho Anny z Borotic půl páta lánu úrokového, a r. 1384 daroval řeholník lucký Jan svému klášteru ještě jeden poplatný lán, který koupil od Lička z Lilče, a téhož r. 1384 dne 30. září Liček z Lilče na Tvořirazi a žena jeho Marketa prodali dva svobodné lány v Českých Boroticích se všemi právy a plným panstvím opatovi luckému Zachariášovi za 22 hř. gr. stř. pražské mince a mor. čísla. Kup tento byl se svolením markrabí moravského Jošta do desk zemských intabulován teprve r. 1385. R. 1406 čte se vladyka Vítek z Borotic. Také Mekeška z Janovic měl nějaké zboží v Boroticích. R. 1407 dne 11. listopadu pohoní totiž Procka z Lysic (okr. Kunštátský), že mu pobral na dědictví jeho v Boroticích jmění za 26 hřiven. Anna Šenberková zvedena byla r. 1407 plným úřadem na zboží Vilímkovo z Lúček, které měl na Boroticích. Markrabí Jošt odňal roku 1409 Borotice klášteru Luckému a daroval je Buzkovi z Křídlovic, a týž Buzek r. 1415 vzal rodného bratra svého Adama na spolek všech statků svých v Boroticích a r. 1437 ženě své Marketě z Černína zapsal na zboží svém v Křídlovicích a Boroticích věnem 12 hř. ročního platu. Byl však ještě toho roku 1437 pohnán Ondřejem z Tvořiraze ze 20 hř. gr., že drží

základ jeho v Lechovicích. Marketa pak, žena Buzkova, vzala ještě roku 1437 děti své na spolek 12 hř. gr. věna svého na Křídlovicích a Boroticích. R. 1448 Jan Buzek z Křídlovic postoupil Janovi z Lechovic svou tvrz v Boroticích se dvorem a půl třetím lánem ve vsi, s lidmi poplatnými, polnostmi obdělanými i neobdělanými, vinicí, řekami, potoky, vodami tekutými i stojatými, lukami, háji, lesy, vrbinami a pastvami. Přece ještě část vsi byla poddána klášteru, neboť r. 1512 vyměnil klášter Lucký s Václavem z Vajtmile svou ves Borotice Moravské za městečko Strachotice, a Šebastian z Vajtmile r. 1524 prodal ves České Borotice jakožto příslušenství zboží Hrušovanského Janovi z Pernštejna. Od této doby byly Borotice při Hrušovanech. Roku 1585 Vratislav z Pernštejna postoupil této vsi Zikmundovi Čertoryjskému z Čertoryj a Bedřichovi z Náchoda. Příslušenstvím Borotic byly tehdy dva dvory, zahrady, vinice, chmelnice. Pak připadly Borotice k Žeroticům a k Dunajovicům. R. 1614 Hynek z Náchoda prodal je se dvorem, ovčínem, cihelnou, zahradami a velikým rybníkem své ženě Sybile z Roupova za 15.000 zl. mor., které asi po r. 1620 byly konfiskovány, neboť r. 1628 zboží toto prodal Zdeněk Hodický z Hodic jménem svým a svého mladšího bratra Karla vrchnímu komoří a nejvyššímu moravskému zemskému sudí Jiřímu hraběti z Náchoda a z Lichtenburka za 16.000 zl. mor. Při tomto rodě zůstaly do r. 1660, kdy vráceny byly Louce kupem ze dne 25. dubna za 10.000 zl. od Ferdinanda Leopolda z Náchoda.

Po válce třicetileté bylo v obci 20 lánů polí, 4 domy osedlé, 4 nově osedlé, 15 starých pustých. Rolí vzdělaných bylo jen 76 měr. rolí pustých 3199 měr. Ves byla téměř úplně pusta do r. 1672. Když se osazovala znova, nevědělo se ani komu patřily pusté domy a jak se jmenovaly, neboť nebylo ani urbáře ani seznamu bývalých poddaných. Pozemkův užívala toho roku z části vrchnost Lucká, z části usedlíci z Lechovic (937 měr). R. 1678 bylo tu však již 8 luckých poddaných. Po zrušení kláštera Luckého r. 1784 byly Borotice spojeny se statkem Lechovským a r. 1824 dne 10. června prodány měšťanu vídeňskému Josefu Langovi za 249.300 zl. stř. — Po smrti Josefa Langa r. 1856 dědila statek dcera jeho Julie, manželka ministra Karla Bedř. bar. Kübecka, po jejíž smrti dne 21. prosince r. 1865 stal se majitelem dosud žijící syn Maxim. baron Kübeck, legační rada mimo službu, říšský a zemský poslanec.

Osada zaniklá. Po dlouhou řadu let vyskytují se v dějepisných pramenech vedle sebe dvojí Borotice — Moravské a Německé, Borotitz morauicale a Borotitz theutunicale. Dnešní Borotice na Znojemsku jsou bývalé Moravské; Německé zanikly za válek Matyáše Korvína s Jiřím Poděbradským.

Borotice Německé čteme po prvé r. 1225 jako ves přifařenou do Křídlovic. Části Něm. Borotic (3—4) byly majetkem různých rodů vládyckých než přešly do rukou duchovních.

Roku 1377 Hynčí z Lipého odevzdal konventu křižovníků s červenou hvězdou u sv. Klementa blíže mosta (Karlova) v Praze celou svou část vsi Něm. Borotic a Havraníků (Kaidling) záměnou („nomine veri et legitimi mutui bona pro bonis dando per mutuum"). Statky, které za to dostal, nejsou označeny blíže. Ostatní díl obou vsí přikoupili později křižovníci od premonstrátů luckých, kteří zde majetek měli také. Tím však nepřešly přece celé Borotice do moci řeholníků rytířského řádu, neboť ještě na dále zůstaly některé části v rukou světských a jedna část v moci premonstrátů luckých, kteří mívali časté rozepře s držiteli světskými, zejména s pány Miroslavskými.

Dočítáme se zajisté v knihách půhonných k roku 1481 (1. června), že kněz Augustin za převora a konvent kláštera Luckého pohání Jiříka z Miroslavě ze šedesáti hřiven dobrých stříbrných peněz, že jim drží platu ročního 6 hř. v Mackovicích a Něm. Boroticích a toho jim vydávati nechce. Chtějí větší právo své listy pokázati a na panském nálezu dosti míti. Nález sněmu zemského pak zněl: Mezi knězem Augustinem na místě převora a konventu kláštera Luckého a Jiříkem z Miroslavě páni nalezli: poněvadž Jiřík z těch zástav to vyplatil a kněžím ten plat dědičný zase k jich požitku pustil, v ten plat a v ty požitky nemá jim sahati a více také jim mimo list nic učiniti nemá a není povinen. Jiřík patrně s konventem před přelíčením se vyrovnal mírně.

Jak klášter Lucký nabyl statků těchto, bylo by nesnadno zjistiti. Klášter však neměl vsi dlouho; neboť již roku 1512, vypláceje Strachotice z rukou Václava Vajtmilnara z Vajtmile, postoupil mu za ně svých vsí Něm. Borotic a Křídlovic.

Čte-li Volný v deskách zemských (kvatern XVI. folio 3), že Šebastian z Vajtmile r. 1516 přikoupil ves Něm. Borotice ke zboží Hrušovanskému, může tím býti míněn jediné kup nebo postup Václava Vajtmilnara. Kupem však získal Vajtmilnar jediné

třetinu tohoto zboží, poněvadž druhé dvě třetiny náležely proboštství křižovníků s červenou hvězdou na Hradišti nad Znojmem, na něž přešly od mateřského kláštera sv. Klementa u Kamenného mostu pražského. Teprve roku 1520 tyto dvě třetiny křižovníci prodali za roční plat 14 kop a 26 grošů z panství Damnického (u Krumlova) témuž Šebastianovi Vajtmilnarovi ke zboží Hrušovanskému. Tři léta pouze později (1523) byl kup ten vykonán v zemských deskách. Tehdy již nazývá se tato ves pustou. Podobně roku 1527 Šebastian z Vajtmile intabuluje ves pustou Bořetice Německé při panství Hrušovanském Janovi z Pernštejna. Volný klade tento poslední zápis už k r. 1524. R. 1585 Vratislav z Pernštejna postoupil Zikmundovi Čertoryjskému z Čertoryj na Skalách Borotic Moravských s příslušenstvím, totiž pusté vsi Německých Borotic s rybníkem u hranic pusté vsi Raklenic. Teprve r. 1660 přešla ves, dávno již zaniklá, opětně na klášter Lucký.

Polohu této vsi určil už roku 1869 Dr. Beck napsav, že v zámečku u Borotic žije zaniklá osada Boroticz Teutonicale, Deutsch Borotic, Německé Borotice. Vrbkova „Heimatskunde des pol. Bezirkes Znaim“ 1899 ví pouze, že „in der Nähe von Borotitz bestand noch 1584 eine Ansiedlung Deutsch Borotitz, mit welchem Namen heute nur eine Oedung belegt wird“. O pojmenování trati nebo pustiny se jménem Borotice není nám ve skutečnosti známo nic. Poloha vsi jest nejlépe označena udáním, že byla mezi Boroticemi (kdysi Moravskými) a Filipovem, kterýž byl založen teprve r. 1785.[1])

---

[1]) Čsp. mus. sp. Olom. 1892 pg. 33, 1893, pg. 30, 1895, str. 204; Brandl, kniha pro každého Moravana 1892, str. 85; C. d. M. II., 137, 161; Erben, Reg. I., 300 č. 320, IV., 277 č. 210, 287, Emler, Reg. II., 556 č. 129; C. d. M. VI., 200 č. 163; Z. D. I. 77, II. 26, 172, III. 298, 303, 363, 480, 575, IV. 15, 114, 365, V. 54, 226, 341, 345, VI. 337, 516, VII. 157, 708, 937, 938, VIII. 473, IX. 320, 382, X. 116, XI 15, 553, 555, XII. 306, 307, 716, 803, XIV. 104, XVI. 93, XVII. 1, 3, XVIII. 3, XXX. 56; C. d. M. VIII. 153 č. 194, IX. 217 č. 294, Troschl. Series str. 82, X. 275 n. 263, XI. 309 č. 337, 308 n. 336; Brandl, Půhony II. 14, 99, 101 č. 424, III. pg. 196 n. 860, IV. 109 n. 401, 236 n. 1049, V. 143 n. 292; Volný, Mähren III. pg. 70, 118, 220, 221, 352, 354, 471, Top. II. 4 sv. str. 157, Hübner, Znaim 574, Hübner, „Denkwürdigkeiten der Stadt Znaim“ 1869 str. 573; Slavík, Morava I. 52, 61, Dr. Beck l. c. str. 24, 52, 73, „Die eingegangenen Dörfer der Prämonstratenser Abtei Bruck an der Thaya„ v „Notizenblattě“ 1869 str. 52; Brandl, Půhony V. 434 n. 183; Dom. Čermák „Premonstráti v Čechách a na Moravě“ 1877; Ant. Vrbka „Heimatskunde des pol. Bezirkes Znaim“ 1899, 55.

Citonice,

dle osobního jména Citoň (něm. Edmitz), samostatná politická a katastrální obec asi $1^1/_2$ hodiny od Znojma směrem severozápadním na silnici do Hardeka v Rakousích. Obec protéká potůček Hranický. Domy jsou stavěny po dvou stranách dlouhého pravidelného návsí. Půdorys osady je dosti zajímavý, neboť takových osad, jako jsou Citonice, není na Znojemsku mnoho.

Rozloha obce činí 878 ha 60 a; majetek obecní nemovitý koncem r. 1896 měl výměry 108 ha 75 a.

Obyvatelstva bylo r. 1834 v 81 domech 503, r. 1890 v 99 domech 483 a r. 1900 ve 104 domech 466, Čechů, katolíkův.

Kostel farní byl r. 1769 zbudován nákladem obecním a zasvěcen sv. Janu a Pavlu. Obnovován byl roku 1814 a 1841, v kterých letech byl také pokryt křidlicí. R. 1789 náboženský fond daroval oltářní obraz sv. Jana a Pavla, který od r. 1636 byl v kostelíku sv. Jana a Pavla na Dolním náměstí ve Znojmě. Sakristie vystavěna r. 1870.

Fara, původně lokalie, zřízena byla nadačním listem ze dne 10. dubna r. 1780. O zřízení její jednalo se již od r. 1773; před tím byla obec přifařena do Olbramkostela.

Hřbitov jest mimo osadu při silnici do Jemnice. Byl r. 1835 a 1861 rozšířen a r. 1862 úplně opraven, r. 1901 rozšířen znova.

Varhany byly koupeny r. 1860 za 580 zl. Zvony kostelní lil r. 1847 znojemský zvonař Štěpán Gugg.

Pamětní knihu farní založil farář Alois Kratochvíl r. 1800; matriky se počínají rokem 1781.

Z nehod živelních vytknouti sluší krupobití roku 1855 dne 14. června, které způsobilo na 6000 zl. škody, požár r. 1856 dne 10. února a krupobití r. 1892.

Panstvím a poštou přislušejí ke Znojmu.

Škola jest jednotřídní, česká. R. 1901 měla 76 žákův. Byla zřízena 24. července r. 1779. Učitel míval na penězích 8 zl., pšenice $5^1/_4$ m., žita $17^1/_8$ m., za dítě týdně po 5 kr. S počátku bylo vyučováno v domě soukromém; školní budova vystavěna byla teprve r. 1789. Když budova nevyhovovala účelu, byla r. 1828 vystavěna nová škola nákladem 3052 zl. Starou tuto školu obec prodala a nákladem 10.448 zl. zbudovala novou.

Pamětní kniha školní založena r. 1822 učitelem Danielem. Knihovna školní založena r. 1892 a má přes 220 svazkův.



Obr. 23. Pohled na Citonice.

Jest tu spolek divadelních ochotníkův. Knihovna obecní, založená r. 1893, má 160 svazkův.

Jména tratí: za Humny, na Čtvrtkách, Rovina, na Hájku, Březiny, Přední čtvrtky, Tálky, pod Lesem, Společnice, Cínová hora, Sedlácký, za Humnama, Padělky, Dlouhý za Sedláčkem, u Stromu, Špaňhely, Velký padělky, Svoboda.

Archeologické nálezy: hlazené nástroje kamenné ve sbírce notáře Palliardiho.

V listině, kterou r. 1252 dne 6. června markrabí Přemysl potvrzuje statky klášteru Hradišti sv. Hippolyta, čte se také zpupné zboží s lesem, lukou, vinicí a mlýnem in villa Cechmicz (které zboží koupeno bylo od Zungelmanna), což se obyčejně vykládá za Citonice, které dle toho od r. 1252 byly příslušenstvím křižovníkův. R. 1287 dne 23. května král Václav potvrzuje kostelu sv. Michala ve Znojmě dva lány a dvorec v Citonicích. Týž statek potvrdil kostelu sv. Michala také král Jan r. 1336 (10. srpna). V privilejích, které dal markrabí král Karel městu Znojmu dne 12. května r. 1348, čteme ves Citonice (Etmicz) již jako majetek města Znojma. Král osvobozuje ves všech daní a dávek. Ve sporu, který měl r. 1411 farář Havel od sv. Michala s proboštem Haškem na Hradišti o desátky vsi a dvoru křižovnického v Citonicích, nepodařilo se faráři dokázati, že desátky jsou jeho majetkem, za to však probošt na zamezenou dalších nemilých sporů zavázal se dobrovolně, že bude 2 kopy snopů žitných a pšeničných dodávati ročně faráři ze svého dvora. R. 1487 dne 19. září povolilo město Znojmo proboštovi od sv. Hippolyta Janovi z Pacova, že bez překážky smí zříditi na svém statku v Citonicích dva rybníky. Postupem času však zpustl křižovnický dvůr. R. 1538 proboštství prodalo pustý dvůr městu Znojmu za 80 kop gr. Prodej potvrdil král Ferdinand r. 1539. Proboštům zbyl jen mlýn v Citonicích, ale ani jeho neměli dlouho, neboť již r. 1551 zaměnili jej s klariskami znojemskými za mlýn v Havranikách (Neunmühlen).

Po válce třicetileté byly v Citonicích bývalé lány rozděleny na pololány po 20 kusích, totiž 50 měřicích výsevku orné půdy, 3 lukách a $2^{6}/_{8}$ m. neplodné půdy. Po zrušení poddanství r. 1848 zaplatily Citonice městu Znojmu roční renty 965 zl. k. m.[1])

[1]) Časopis muz. spol. Olom., 1892, str. 33. Cod. d. M., III., 150 n. 178; IV., 333. Erben, Reg., I., 600. Emler, Reg., II., 606 n. 1410. Volný, III., 42. Cod. d. M., VII., 573, č. 790. Hübner, Znaim, 1869, 389, 710; l. c., 574. Volný, Kirchl. Topogr., II., 4, 158. Volný, Mähren, II., 64. Slavík, Morava, II., 197.

Čejkovice,

také Žalkovice, Šálkovice a Žákovice, dle osobního jména Čajek (něm. Schakwitz), po česku se mluví a píše někdy také Šakvice. Samostatná katastrální a politická obec na silnici, která spojuje Lechovice s Hrušovany, $3^1/_2$ hod. od Znojma, uprostřed rovinky mezi Lechovicemi a Vršavou. K politické obci Čejkovicům náležela také dříve kolonie Heřmanice, která s osadou původní souvisí skoro úplně. Domy selské jsou po většině nové, cihlové, křidlicí kryté. Tvoří ulice svými podélnými stranami.

Rozloha obce jest 312 ha 49 a; majetek obecní 21 ha 59 a pozemkových.

Roku 1834 bylo v 33 domech 193 obyv., roku 1890 v 46 domech 232 obyv., Němců, katolíkův, r. 1900 225 obyv.

Kaple P. Marie Sněžné byla vystavěna r. 1779 nákladem kláštera Luckého; má oltář s tabernákulem a paramenty. Na vížce visí zvonek.

Záduší má jitro polí; kaple jest filiální do Oleksovic, a mohou v ní slouženy býti mše sv.

Farou náležejí Čejkovice do Oleksovic, poštou do Lechovic.

Škola byla zbudována nákladem obecním r. 1829. Jest jednotřídní, německá; r. 1900 měla 79 žákův. Obce Heřmanice a Čejkovice měly společnou školu již r. 1800, před tím vyučovali učitelé z Mackovic v chalupě obecního pastýře nebo školní pomocníci z Oleksovic.

Hřbitov zbudován byl r. 1888 severně osady.

Jména tratí: Spitzäcker, Neurisz, Unterfeld, Mittleresfeld, Oberesfeld, Langäcker, Hintere Weingärten, Breite Äcker.

Zasluhuje zmínky, že usedlíci pěstují znamenitý fenykl.

Přes sto let drží rodný statek rodina Bendlova na č. 23.

Čejkovice jest osada původu nedávného; bylyť zbudovány po válce třicetileté (r. 1711) lidem, který opustil válkou zpustlé osady Mackovice a Rohoteř.

Zaniklá osada Čejkovice stávala poněkud severně Oleksovic, tam kde je polní trať Schankwitzäcker. Podáváme dějiny těchto zaniklých Čejkovic. R. 1190 dne 25. října zapisuje se klášteru Luckému capella sancti Georgii in Strachotin cum tribus villis: Chajcouici, Popouici, Chrepici. Jsou to nynější

Strachotice (Rausenbruck), zaniklé Čejkovice, zaniklé Popovice a dosavadní Chřepice (Křepice). Ale již r. 1284 dne 1. července v listině, kterou biskup olomoucký Dětřich potvrzuje patronátní fary kláštera Luckého a jejich desátky, potvrzují se také „decimae in villa Schenkwicz", jakožto příslušenství fary Oleksovké. Ves tato měla svou tvrz a svoje vládyky. R. 1314 čteme: Wiklinus, cliens de Schenkwicz, a r. 1335 dne 25. května se připomíná, že Pertolt, syn Viklína de Schenkwicz, a žena jeho Alhedis darovali bratrům luckým na pitanci duos laneos sitos in Bomalitz (Bohumělice), a již rok potom (16. října) král Jan daruje témuž klášteru lán in Schenkwicz, kterého nabyl od Viklínova syna Vlčka, a jiný, který na něho přešel s Voka a bratří jeho ze Šenkvic, a opětně za rok potom 1337 dne 5. března bratří „Woch. von Trench a Erhard von Trench (z Trenče) vnd all erben verchauft haben ein Lehen ze Shengvicz mit purchrecht" opatovi luckému Janovi vmb zwo vnd Zwaintzig march grosser Prager Pfenning. Podle této osady píší se asi také roku 1337 dne 6. září Salomon, vicarius de Ivanxlicz et Vericus de Scheykowicz, fratres germani. Když pak r. 1346 dne 13. ledna Jindřich, Pertolt a Čeněk z Lipého se dělili o zděděné statky, připadly Čejkovice zároveň s Hostěradicemi, Krumlovem a j. Pertoltovi z Lipého. Když pak dne 10. prosince 1346 psal Pertolt z Lipého závěť, odkazuje statky své Čejkovice s vinicemi a vším příslušenstvím nejmilejší ženě své Anežce z Dubé a z Lipého. Náležela tedy klášteru Luckému pouze nepatrná část vsi (poplatky, desátky a několik lánů), která opětně Louce potvrzena byla markrabím Karlem r. 1348 dne 6. června listinou datovanou ve Znojmě. Část vsi patřila již r. 1360 bratřím Jimramovi, Filipovi a Žibřidovi z Jakubova, kteří r. 1365 na tomto zboží věnem zapsali ženě Jimramově čtyři hřivny ročního platu. Ale i klášter Lucký brzy prodal svoje tři lány v Čejkovicích, totiž již r. 1363 dne 7. února bratřím Vilímovi a Erhartovi z Čejkovic, kteří však zároveň zapsali zboží své službám klášterním a prohlásili se luckými many. V téže listině připomínají se také Petrus et Henricus, fratres de Schenkwicz. Podobně r. 1381 dne 7. června čteme: Theodricus de Schenguicz. R. 1398 Prokop Schenkwiczer bere na spolek na statky své Konrada de Schencwicz. Jiný člen tohoto vládyckého rodu, Bernart, držel r. 1414 část Mackovic. Volný měl však čísti rok 1418, jakž vidno ze zápisu desk zemských k tomuto roku, že Bernart ze

Schenkwicz ženě své Marketě zapsal věnem 100 hř. na lidech poplatných ve vsech Něm. Boroticích a Mackovicích (Maczkowicz). Podobně zmíněná Marketa z Vranovic bere muže svého Bernarta z Čejkovic téhož dne a roku na spolek na zapsané věno své, které má v Bořeticích Německých a Mackovicích na statcích Bohunka z Miroslavě. Klášter Lucký také dbal o zbytek svého zboží v Čejkovicích. R. 1434 rozšířil zdejší rybník na pozemcích, které proto vyměnil od Pertolta z Dubé a z Lipého za desátek vsi Vítonic. Oněch pak sto hřiven, které Bernart ze Šenkvic zapsal věnem své ženě Marketě z Vranovic na Boroticích Německých a Mackovicích a na kteréž ho táž Marketa vzala na spolek, přešlo po smrti Bernartově právem dědickým na dceru jeho Martu (de Ssenkwicz), vdanou za Lvíka ze Slezan, která r. 1447 muže svého bere na spolek na toto věno otcovské a mateřské. Táž Marta připomíná se ještě dvakráte; k roku 1459, kdy měla spor s Jiříkem z Miroslavě a po druhé k r. 1466, kdy se píše Marta Lvíková ze Šenkvic a z Něm. Borotic. Roku 1584 držel prý Čejkovice Jan starší Okrouhlický z Knínic. Pramene však neznám. Zprávě nelze příliš důvěřovati, jelikož již r. 1531 čteme o pusté vsi Čejkovicích (Czenkwicze).

Po válce třicetileté slove Schankwitz a má $7^{6}/_{64}$ lánu, jichž užívali z Miroslavě, z Pemdorfa, z Oleksovic a z Václavova. Původní jméno bylo asi Čejkovice (Chaicouici, kteréž teprve vlivem sousední němčiny se zkomolilo na (Schenkwitz) Šenkvice. Slavík ves tu jmenuje Šamíkovice. Podobně Chytilův index prvních dvou kvaternů brněnských zemských desk. Šembera na své mapě Moravy také nazývá osadu tuto Čejkovicemi. Brandl, jehož indexy diplomatáře jsou o mnoho správnější indexů Chytilových, v IX. sv. také se rozhoduje pro Šamíkovice (wahrscheinlich).

Při určování polohy vsi jsme na rozpacích. Stölzl má osadu tuto za Krhovice, podobně Volný. Slavík míní, že ves tato byla obnovena počátkem století XVIII. a slove prý r. 1749 Schakowitz, Schalkovitz. V pečeti z r. 1711 má rádlo, krojidlo a kosíř. Toto však hodí se na nynější, hořeji popsané Šálkovice či Žákovice, po německu Schakwitz. Vezmeme-li za základ jméno, které se naskýtá v listinách století XIV. a XV. velmi zhusta, nebudeme dlouho na rozpacích. Severně Karslhofa blíže mlýna Hostěradického, mezi Oleksovicemi a Hostěradicemi jsou polní trati zvané Langschankwitz a Kurzschankwitz, a sem

náleží klásti tuto osadu. Již roku 1869 dr. Beck klade ji mezi Oleksovice a Hostěradice. Musíme však dobře rozlišovati tyto Čejkovice od podobně zaniklé a znova obnovené vsi kláštera Zábrdovského Čenkovic mezi Otnicemi a Začany, kterou r. 1298 dne 18. června král Václav II. osvobozuje pravomoci moravských úředníkův.[1])

Černín,

dle osob. jména Černín, samostatná katastr. a polit. obec v údolí na obou březích Jevišovky, 3½ hod. od Znojma. Plán obce má podobu nepravidelného čtyrúhelníka. Domy stojí místem těsně vedle sebe, místem jsou od sebe odděleny úzkými mezerami. Náves jest široká ulice, uzavřená na boku západním řekou Jevišovkou, na východním řadou nepravidelně rozestavených domův. Na návsi jest kostelík sv. Jakuba.

Rozloha obce 991 ha 83 a.

Jmění obce koncem r. 1896: všech pozemků 158 ha 4 a, z toho půdy neplodné 19 ha.

R. 1834 bylo v 59 domech 332 obyv. a r. 1890 v 72 domech 388 obyv., Čechů, katolíků, r. 1900 382 obyv.

Farou a poštou přísluší Černín do Jevišovic. V dřívějších letech míval svou faru, která zanikla za války třicetileté; kostel sv. Jakuba, k němuž byly přifařeny Rudlice, Vevčice a zaniklé Němčice, zasvěcen byl původně sv. Kateřině, nyní po znovuzřízení sv. Jakubu Většímu. Již od r. 1671 je filiálním do Jevišovic. Jest pevně stavěn, klenut, kryt křidlicí. Okolo r. 1650 měl

---

[1]) Cod. d. M., I., 332; IV., 287; V., 97. Erben, Reg., I., 184 n. 406. Emler, II., 571 n. 1321; IV., 138. Troschl, Series abbatum canoniae Lucenae, 1738, str. 50. Cod. d. M., VI., 55 n. 78; VII., 40 n. 59, 97 n. 142, 105 n. 154, 118 n. 170, 462 n. 633, 465 n. 637, 467 n. 638, 507 n. 688, 585 n. 809. Pelcl, „Kaiser Karl IV.", I., 121 n. 115. Volný, Mähren, III., 319, 355. Cod. d. M., XI., 199 n. 223, 221 n. 302. Cod. d. M., XI., 453 n. 535. Z. d., VIII., 151; XI., 553, 555; XII., 716. Dr. Beck, l. c., str. 14, 46. Brandl, Půhony, IV., str. 31 n. 188 236 n. 1019. Slavík, „Morava po válce třicetileté", I., 61. „Theca arcanorum" od luckého řeholníka a archiváře Bartoloměje Stölzla, rukopis v zem. archivě v Brně z r. 1668. Volný, Kirchl. Topogr., II. Abt., IV. Bd., str. 132.

desátek hrachu, který však odebral majitel panství Jevišovského Raduit de Souches. R. 1657 obýval faru sedlák, který užíval ze záduší dvou kousků pole a lučiny. R. 1841 dne 17. října vyhořel



Obr. 24. Půdorys Čermna.

kostel a byl bez střechy, ale když r. 1848 chtěl jej patron (velkostatek Jevišovský) obnoviti, sedláci nechtěli ničím na opravu přispěti; teprve r. 1854 dohodla se obec s důchodenským úřadem

panským, a kostel společným nákladem opraven a bohoslužbě přizpůsoben. Měl původně tři oltáře: Panny Marie Pomocné, sv. Jana Křtitele a hlavní sv. Jakuba a sv. Kateřiny; nyní má jen hlavní oltář sv. Jakuba Většího.

Záduší činilo 800 zl.

Zvony jsou tři, menší pochází z r. 1680, byl přenesen do Černína teprve po ohni r. 1841, když žárem všecky zvony se rozlily. Větši zvon byl lit ve Znojmě asi r. 1854, nejmenší roku 1620.

Škola jest jednotřídní, česká; zřízena byla r. 1875 nákladem obecním. S počátku bylo 41 žáků, r. 1901 již 69. Přes 20 let (od r. 1881—1903) působil na škole jako správce Antonín Hatlák, jemuž jsem díkem povinen za dotazník. Knihovna školní zřízena byla hraběnkou Annou Ugartovou, má přes 130 svazkův.

Za století XVI. a XVII. obyvatelé se přiznali k víře buď protestantské buď bratrské. R. 1606 byl při kostele protestantský pastor Matouš Žeravský.

Jména tratí: Vlčí pole, Beránky, pod Kopcama, pod Mlýnem, u Splavu, Kopaniny, Markovice, u Petrželky, Panní kopec, Ouzký, Pantátovy, u Třešně, Březí, Bukovina (bývalý panský rybník), horní a dolní Kališťata, u Zmol, za Humny, na Kopcích, v Pancíři (bývalý panský rybník „Pancíř"), Čeřenče, Horky, Padělky, Pasákův kopec.

Samoty: na cestě k Jevišovicům Hrázský a na cestě k Mikulovicům Korýtský mlýn.

Archeologické nálezy: kamenné nástroje hlazené, kroužky, penízky, popelnice, nástroje železné a mosazné náležející provinciální kultuře římské a slovanskému rázu valovému chovají se ve sbírkách p. notáře Palliardiho. Některé starožitnosti chová archeologický kroužek v Jevišovicích.

Rody přes 100 let: Pavelka, Kuchlík, Fučík (r. 1618 všecky).

V popise diecese Olomoucké z r. 1131 čte se jeden lán ve vsi Černíně (Cerninoue) jako příslušný kostelu Znojemskému. V dobách pozdějších byl Černín samostatným statkem, po němž psal se rod vládyk z Černína. Tak na listině kláštera Žďárského ze dne 17. prosince 1255 čtou se Beneš a Přibík z Černína (jinak aspoň neumím vyložiti si forem Bono de Schirnin a Rizcho de Schirnin), a r. 1273 dne 26. listopadu opětně Přibík Čas z Černína. Z toho rodu asi pocházela také

Alžběta, první abatyše kláštera klarisek ve Znojmě, která r. 1274 darovala vlastnímu klášteru svůj díl vsi Černína. Tento stateček prodaly klarisky r. 1295 dne 21. ledna Elišce, manželce Beneše z Vartemberka za 40 hř. stř. Vládycký rod z Černína byl příbuzný s vládyky Plaveckými (s erbem volské hlavy). R. 1314 dne 24. dubna jmenuje se Valter z Mikulovic, Ostoj z Černína (Schyrnins) a Velislav z Lesonic bratřími (germani), čímž příbuznost jest dokázána, neboť Valter z Mikulovic i Velislav z Lesonic byli z rodu Plaveckých. R. 1324 dne 16. června čte se Bolek z Černína (miles Polcho de Chinring) na listině Luckého kláštera; r. 1350 Čas z Polanky směnil svůj díl Plenkovic s Elškou, ženou Ostojovou z Černína, za její statek Černín; r. 1351 Černín z Černína prodal Anně, ženě Časově z Polanky, tvrz v Černíně se dvorem a právem patronátním, s lesy, lukami, vodami a vším příslušenstvím za 140 hř. Podobně téhož roku bratří Mikeš a Otík z Černína dvůr, který měli v Černíně, prodali Časovi a dědicům jeho. Čas od té doby jmenuje se dle nového svého zboží z Černína. Černín z Černína za prodané zboží v Černíně získal stateček v Morasicích, který však byl neveliký, neboť největší část vsi Morasic (v okr. Krumlovském) byla ode dávna majetkem křižovníků s červenou hvězdou na Hradišti sv. Hippolyta u Znojma. R. 1356 opět zbožíčko své v Morasicích prodal paní Kateřině (neví se, odkud?) a její dceři Kateřině za 44 hř. gr. Bylo prý zboží toho jeden lán a jeden poplatný usedlík. Nabyl také jakéhosi statečku (dvorce) v Čížově u Jihlavy (Cussow), na němž r. 1356 paní Zdeňce, dceři Slížově a ženě Benešově z Čížova zapsal právem věnným 25 hř. Čas z Černína r. 1360 postoupil dvoru a 5 hřiven ročního platu v Černíně sestře své Elšce a muži jejímu Mikšovi z Kunčiny. Vedle Časa držel také Mikeš z Vožic (Wojschtze) část zboží Černínského, neboť r. 1360 vkládá ženě své Bohunce na tvrz, dvůr, tři dvorce, lesy, louky, tři lány a třetinu práva patronátního v Černíně 200 hř. gr. věna. Podobně téhož roku Pešek z Černína intabuluje ženě své Svatě na zboží svém v Černíně 150 hř. gr. věna. R. 1364 čteme Časa z Černína a sestru jeho Marketu. Čas byl dobrý hospodář, neboť statky své rozmnožil znamenitě. R. 1364 pan Ojíř z Landštejna prodal mu a ženě jeho Anně celou ves Stošíkovice (Teskwicz) a tři popluží s lesy, lukami, rybníky a s veškerými právy a vším příslušenstvím za 364 hř. gr. Vklad do zemských desk obstaral Blud z Kralic.

Z roku 1365 zachovala se smlouva záměnná, kterou Čas z Černína celého svého zboží Černínského postoupil Přibíkovi z Bolíkova a ženě jeho Kačně, a za to Přibík z Bolíkova Časovi a dědicům jeho postoupil svého zboží v Bolíkově (v okr. Dačickém). Téhož r. 1365 Svatka, žena Dobšova z Knínic (v okr. Krumlovském), věna svého, které měla po prvním svém muži Pešíkovi na Černíně, postoupila druhému muži svému a dětem. Za to zase r. 1366 Dobeš z Knínic postoupil věnem zmíněné ženě své Svatě svého statku, který měl v Černíně na tvrzi pojištěný, totiž 200 hř. gr. č.

Nejbližší sousedé Černína, Kunštátové z Jevišovic, počali se také dosti záhy zajímati o Černín. R. 1366 koupil Boček z Jevišovic od Peška z Černína, syna Polanova, lán v Černíně a hájky Bukovinu a Kopaninu s veškerým příslušenstvím za 18 hř. gr. č., a od Mikše z Kunčiny a ženy jeho Elšky i jejich dědiců dvůr v Černíně s ročním platem 5 kop gr. č. s lesy, hájky, lukami, rybníky, zahradami a vším právem i panstvím za 110 hř. gr.

R. 1367 dne 21. března urovnán byl v refektáři kláštera Luckého spor mezi Mikulášem, farářem od sv. Michala ve Znojmě, a Časem z Černína o dvůr ve Stošíkovicích na louce.

Po Časovi z Černína dědili statky synové jeho. R. 1368 Přibík Čas z Černína prodal část Bolíkova Ješkovi Koňasovi a Vavřín z Černína prodal Heřmanovi a Petrovi bratřím z Ratišovic 4 role a háj u řeky v Černíně. Bolíkov byl statkem zeměpanským, jen malá část byla v rukou vládyk Černínských, neboť dne 23. dubna r. 1369 vyznává Přibík Čas z Černína, že přijal Bolíkov od markraběte v léno. Zmíněnému již Ješkovi Koňasovi prodal Přibík Čas také ves Stošíkovice na louce r. 1369. R. 1371 Svatka, vdova po Mikšovi z Černína, bere na spolek Jakuba z Úponěšic na všecko, co má v Černíně a ve Zbraslavi (v okrese Bitešském). Táž Svata čte se ještě r. 1374. Píše se také manželkou Sazemy z Němčic (zaniklých u Černína), kterému postupuje na vsi Černíně na všem, co má sama i se společníkem svým Jakoubkem z Úponěšic, 140 hř. gr.

Kunštátové statek svůj v Černíně zvětšovali smlouvami kupními. R. 1374 koupil Sazema z Jevišovic od Časa z Černína (asi Přibíka) dvorec a úplné kostelní podací, pokud jí Čas užíval. R. 1377 koupil od Mikše z Vožice tvrz, dvůr poplužní, půl čtvrta lánu poplatného, tři dvorce, dvě části práva patro-

nátního, lesy, řeku až k lázništi a veškero příslušenství. Část vsi, kterou měl Boček z Kunštátu a na Jevišovicích, přešla po smrti jeho na vdovu Annu, která r. 1377 vzala děti své na spolek. Jmění, které měli Dobeš a Svatka z Knínic (u Krumlova), přešlo na dceru jejich Annu z Černína, jež r. 1379 Ješkovi z Kravíhory zapisuje 150 hř. gr. svého mateřského věna.

Po smrti zakladatele vládycké rodiny z Černína Časa, jenž původně se psal z Polanky, jmenují se všichni dědicové jeho zkrátka jenom Čas, takže jsme v nesnázích, kam s kterým.

R. 1385 Čas z Černína držel již Slatinu (v okr. Hrotovském). Čte se r. 1387 dne 8. září Pavel Čas z Černína a r. 1398 Čásek z Černína a Čas z Černína, který koupil alodiální dvůr v Kupčicích od Smila z Osového a z Doubravice. Žena jeho slula Anna. R. 1406 čte se Čas z Černína a dcera jeho Marketa, žena Ondřejova z Bítovan, r. 1409, 1410 a 1415 zase Čas z Černína. K r. 1415 čteme, že Marketa, dcera Časova z Černína, a muž její Ondřej z Bítovan drželi Lechovice. K r. 1437 čte se již zase Marketa z Černína ženou Buzkovou z Křídlovic.

R. 1386 Jindřich z Jevišovic manželce své Anně zapisuje na vsi Černíně věnem 55 hř. gr. Kdyby však statku jeho v Černíně nebylo 55 hř., má se nedoplatek doplniti na zboží Jevišovském.

Koncem století XIV. přešel Černín, druhdy mezi tolik vládyk rozdělený, na pány z Kunštátu celý — ale zase nebyl celý v držení jediného pána, nýbrž jednotliví členové měli jednotlivé části, o něž se přeli dosti zhusta. R. 1419 dne 3. listopadu Boček z Jevišovic pohoní Jana z Jevišovic, strýce svého, že mu vpadl v dvór a v lidi v Černíně, v lesy i rybníky, nemaje k tomu práva. R. 1420 Jan starší z Jevišovic zapsal věnem na vsi Černíně tři hř. gr. Čeňce, vdově po Dětkovi z Kupařovic (v okrese Židlochovském), převeda ji s dřívějšího jejího věna, které měla na Kupařovicích, a Čeňka ihned vzala na toto nové své věno v Černíně na spolek Mikše z Rohozova. Věno, o kterém jsme psali výše, že měla Anna, vdova po Jindřichovi z Kunštátu, na vsi Černíně, po její smrti postoupil král Zikmund r. 1420 dne 25. března Janovi z Kunštátu na Jevišovicích. Byl to dar značný, neboť kromě Černína měla Anna také slušné zboží ve vsech Únanově, Prostoměřicích, Zvěrkovicích, Černíně a Bojanovicích, které celé po její smrti přešlo právem odúmrtním na Zikmunda

jako markraběte. Listina o tomto daru chovala se do r. 1825 v archivě zámku jevišovského, ale toho roku si ji vyprosil Horký. Horký sám kladl listinu do r. 1422. R. 1432 dne 26. listopadu Jan z Kunštátu (také Zajímač zvaný) slibuje na zamezení sporu, jejž měl se strýcem Sezemou Jevišovským, že zachová výrok rozsudích Zbyňka z Doubravice, Beneše, řečeného Libún z Dubé a na Kozlí, Jana z Pernštejna a Jana ze Strmelic. Proto vyznává, že od strýce otcovské své dědictví — díl vsi Černína, Prostoměřic, Únanova, Bojanovic a Zvěrkovic (v okr. Budějovském) — obržel se vším příslušenstvím. I tuto listinu odnesl Horký z archivu Jevišovského panství. Téhož roku Sezema z Jevišovic seděním u sv. Prokopa (byl zástavním držitelem kláštera benediktinského v Černých Budech, který také Sázavským a po prvním opatovi svém sv. Prokopovi se nazývá klášterem sv. Prokopa) a Boček z Jevišovic shodujíce se se strýcem Janem Zajímačem z Kunštátu a na Jevišovicích o zůstalost nebožce Jindřicha Zajímače z Kunštátu, rozhodli, aby Černín zůstal Janu Zajímačovi. R. 1447 dne 19. května ztvrzují Hynek a Boček bratří z Kunštátu, že odstoupili Janovi Zajímačovi z Kunštátu právo na věno matky své na vsech Únanově, Prostoměřicích, Černíně, Bojanovicích a Zvěrkovicích dle úmluvy s Jiřím z Kunštátu a z Poděbrad, svým strýcem (potom králem), které jim postoupeno bylo listem krále Zikmundovým. Spory mezi Jevišovskými trvaly neustále. R. 1447 dne 20. října Dorota z Kunštátu a z Jevišovic pohoni pana Jana z Kunštátu a z Jevišovic ze 30 hř. gr. dobrých stříbrných peněz, že jí drží 3 hř. ročního platu v Černíně, jak jí dala bába její, nebožka paní Anna. R. 1464 Mikeš z Vlašimě pohoní Jana Zajímače z Kunštátu a z Jevišovic ze dvú tisíců hř. gr. širokých dobrých stř. peněz, že mu drží věno jeho, které naň připadlo po bábě jeho, paní Anně. Podobně pohoní téhož Zajímače, že mu drží ves a dvůr v Černíně.

Od této doby byl Černín spojen s Jevišovicemi a měl s nimi stejné osudy, proto podáváme na dále jen úryvky. R. 1550 Sezema Zajímač z Kunštátu pojistil své ženě Anně z Boskovic věno na Černíně. R. 1641 jevišovský farář Adam Zulog bydlel v Černíně, byl však od nekatolíků jevišovských vypuzen r. 1645.

S Jevišovicemi přešel Černín r. 1646 na hrabata de Souches, r. 1743 na Ugartovce, r. 1897 na Biedermanna.

Po válce třicetileté bylo v obci $44^1/_{64}$ lánu, domů 16 osedlých, 2 nově osedlé, 1 nově pustý, 14 starých pustých. Rolí nově vzdělaných 102 míry, rolí starých pustých 639 měr.

O poddanských poměrech máme spolehlivé zprávy z knih bývalého panského archivu Jevišovského. V urbáři z r. 1628 uvedeny jsou dávky, platy a roboty, kterými poddaní černínští povinni byli vrchnosti jevišovské. Toho roku bylo 34 poddanských gruntův. Láník platil ročně ve dvou lhůtách, totiž o sv. Jiří a o sv. Václavě, po každé 24 gr. a jednou za rok 2 slípky; pololáník po 13 gr. $2^1/_2$ denárech a 2 slípky; čtvrtláník po 6 gr. $4^1/_2$ den. a 1 slípku. Za darované právo odúmrtní platili ročně pololáníci a láníci po 6 gr., čtvrtláníci po 3 gr., zadlužení nebo méně zámožní sedláci platívali polovici uvedených řádných platův. Robotovali všichni poddaní bez rozdílu potahem i pěšky dle toho, co a jak rozkázala vrchnost. Po vydání rob. patentu cís. Josefa II. robotovali pololáníci týdně od sv. Jiří do sv. Jana párem koní 3 dny, pěší 2 dny, od sv. Jana do sv. Václava párem koní i pěšky po 3 dnech, od sv. Václava do sv. Jiří potahem 3 dny. Čtvrtláníci od sv. Jiří do sv. Jana pěšky 1 osobou 5 dní, od sv. Jana do sv. Václava pěšky 1 osobou 6 dní, od sv. Václava do sv. Jiří pěšky 1 osobou 3 dny týdně; chalupníci a podruzi od sv. Václava do sv. Jiří 1 osobou 1 den, od sv. Jiří do sv. Václava 1 osobou 2 dny v témdni.[1])

---

[1]) Cod. d. M. I., 204 č. 231, III. 200, V. 23, Erb.; Reg. I., 97 č. 214; Eml., Reg. II, 31, 72, 721 č. 1672; Cod. d. M. X.. 89 č. 66, 225 a 206, XI. 395 č, 450; Brandl, Půhony II., 116 a 117, 203, III. 344; Brandl, Knihy půhonné II., 43, IV. 102 č. 439, 112, 440; Bretholz, „Musei Franc. Annales“ 1896, 165 č. 4, Annales 1896, 169 č. 10, 171 č. 16; Brünner Wochenblatt 1827, 58 a 59; Cod. d. M. VI., 54 č. 76, 200; Aug. Sedláček, „Rozletité kapitoly ze starého místopisu a dějin rodův“: Čas Mat. Mor., 1895, 21; Z. d. I. 198, II. 30, 52, 53, III. 163, 176, 545, 561, 570, IV. 97, 131, 227, 334, 364, 381, 471, 482, V. 48, 66, 212, 352, VI. 97, 181, 210, 211, 522, 528, 718, VII 14, 477, VIII, 76, 104, 112, 442, X. 36, XI. 59, 158, XII. 118, 119, 306. 307, XVII, 83; Musei Franc. Annales, 1895, 109; Hübner, Denkwürdigkeiten der Stadt Znaim, 1869, 389; Volný, Mähren III., 252; Slavík, Morava I., 52.

Derflice,

(něm. Dörflitz) samostatná katastr. a polit. obec, asi 1½ hod. od Znojma na silnici ze Znojma do Jaroslavic. Rozloha obce činí 338 ha. Jmění obce koncem roku 1896: 18 ha 23 a.

R. 1834 bylo v 38 domech 185 obyv., r. 1890 v 45 domech 230 obyv., Němců, katolíků, r. 1900 262 obyv.

Farou náležely Derflice do r. 1832 do Tasovic, když však zřízena byla lokalie v Načeraticích, byly Derflice přifařeny k ní.

Pošta ve Strachoticích.

Škola jest jednotřídní, německá. R. 1900 chodilo do ní 50 žákův. Škola vystavěna r. 1829 nákladem obecním za 970 zl. konv. m., učitel měl ještě roku 1859 jen 226 zl. platu. Nynější vzhled dán škole r. 1882, kdy jak vně tak vnitř byla budova opravena nákladem 700 zl.

Kaple Neposkvrněného Početí Panny Marie uprostřed návsí byla v nynější formě vystavěna r. 1841. — Na den sv. Fabiana a Šebastiana (20. ledna) a na sv. Floriana (4. května) slouží se v ní mše svatá.

Jména tratí: Steinberg, Teichfeld, Oberfeld, Lettenfeld, Neslowitzer Gebirg.

Derflice jsou původu pozdějšího, jak již dokazuje německé jméno osady.

R. 1437 zaměnily klarisky znojemské svůj díl vsi Popovic za ves Derflice s klášterem Luckým. Obě vsi byly tehdy již pusty od války husitské. — Směnnou tuto smlouvu potvrdil rakouský vévoda Albrecht jakožto markrabí moravský. R. 1665 byla ves tato ještě pusta, znovu založena byla teprve roku 1709 opatem luckým Přibislavem. R. 1672 měly Derflice pustých rolí 771 měr.

R. 1852 vyhořela ves úplně.

Ves nabyla roku 1731 práva výčepu vinného, ale neměla vlastního vína, neboť již r. 1724 usedlíkům zakázáno zakládání vinic. K r. 1716 připomíná se panský rybník, který se lovil ještě r. 1775, dnes není po něm ani pamáky.

Domčice,

také Domšice (něm. Domschitz), asi dle osob. jména Domaslav, samostatná katastr. a polit. obec na rovince na pravém břehu potoka Křepického. Východní část osady — asi deset domků — nazývá lid „Kocandou". Část tato vznikla asi před 80 lety na místech, kde bývala panská zahrada Želetická (tehdy patřící hrabatům Chorynským). Osada tvoří jednu ulici — neboť stavení jsou zbudována po obou stranách okresní silnice z Dunajovic do Želetic. Domky stojí podél silnice těsně vedle sebe, se zahrádkami před okny. Mezi domy nedávno vystavěnými jsou uličky a zahrady za dvorky. Jediná chalupa, nejstarší ve středu osady, má výklenek přede dveřmi, kterému dosud říkají žundr. Domy jsou stavěny z tvrdého materiálu bez ozdob. — Uspořádání statku: v předu t. zv. světnice (pokoj sváteční, ve kterém se nebydlí), v zadu světnice, ve které se spí a v zimě vaří, komora, kuchyně (v ní se vaří jen v létě), úplně v pozadí chlévy koňské nebo kravské, za dvorem stodola a stranou stodoly hnojisko.

Rozloha obce 254 ha 34 a; jmění obce roku 1896 bylo 27 ha 81 a.

Obyvatelstva bylo r. 1834 v 62 domech 324 duší, r. 1890 v 99 domech 451 katolíků, Čechů, r. 1900 obyv. 448.

Poddanské poměry. Vrchnost měla r. 1750 dva poplužní dvory: větší Želetický s 507 m. polí a menší Křepický s 121 m. polí panských a 120 m. poddanských; pivovar v Želeticích na 190 sudů piva, 2 rybníky a 2 lesy s 552 m. Poddaní platili úrok o sv. Václavě, dávali slepice a kuřata, v Křepicích také vejce, a robotovali $^3/_4$ roku týdně: pololáníci po 2 dnech s potahem a 1 den pěšky; ze $^1/_4$lánu po 3 dnech pěšky, a domkáři po 1 dni pěšky; od sv. Jana do sv. Václava pololáníci také 2 dny s potahem a ostatní dni všechny jako čtvrtláníci pěšky, a k tomu ještě na seč žita a pšenice po 2 osobách.[1]) Dle zápisů fary žerotické z r. 1712 platili poddaní faráři žerotickému desátky ze všech plodin obilních, nikoli však z polí blíže Morasic. R. 1778 dostával farář z Domčic úhrnem 5 mandelů žita, pšenice 7, ječmene 7, ovsa 10.

---

[1]) Registratura zemská, dom. odd. č. 52. Red.

Farou patří do Žerotic, školou a poštou do Dunajovic. Učiteli do Horních Dunajovic platil se sobotáles: „sypané" (totiž obilí). Učitel kromě toho chodil koledou. Pětiletý průměr dětí chodících do školy v Dunajovicích jest 98.

Živnosti r. 1900: mlýn, hospoda, 3 kramáři, 2 krejčí, 3 ševci, 2 koláři, 2 truhláři, kovář.

Z pohrom živelních vytknouti sluší krupobití z r. 1892.

Nálezy archeologickými jest osada velmi bohata. Vytknouti sluší hlazené nástroje kamenné (z doby neolithické), střepy vykazující pokročilou keramiku provincií římských, dna z nádob práce římské, jámy žárové, stříbrné, zlacené kování.

Jména tratí: nad Pastviskem, Žlíbek, zadní, prostřední a horní Frejdy, Morasická, Široký (množ. čís.), pod Hájkem, nad Mlýnem, nad Břehem, na Dlouhých, Doliny.

Kontribučenský fond jest jediným spolkem; jmění má 88.000 korun.

Přes sto let drží rodný statek rodina mlynáře Antonína Kuchynky.

První zmínka v pramenech o Domčicích děje se teprve k r. 1447, kdy v pátek před Svatodušními svátky (26. května) kněz Zdeněk, probošt olbramkostelský a kanovník brněnský, pohoní k zemskému soudu Zikmunda z Vajtmile a z Žerotic ze sta hř. gr. dob. stř. peněz, že mu drží ves Domčice dobře věda, že patří proboštství do Olbramkostela. Z toho vysvítá, že Domčice patřily proboštům olbramkostelským; lze předpokládati, že za válek husitských byla ves sekularisována. K půhonu uznal soud za právo: aby Zikmund postoupil knězi Zdeňkovi té vsi k držení a požívání.

R. 1500 platila ves proboštovi 1 kopu 142 grošů, mlynář 20 grošů za vodu a dva chalupníci po 6 groších. R. 1509 měl probošt olbramkostelský novou při o Domčice s Oldřichem Březnickým z Náchoda, který mu pobral Domčický mlýn. Když pak r. 1527 prodal poslední probošt, potomní biskup olomoucký, Jan z Doubravky statky proboštské městu Znojmu, byla ves Domčice od statku olbramkostelského odtržena a Jindřichovi Březnickému z Náchoda a na Dunajovicích zapsána s příslušným půl druhým lánem v Dunajovicích. R. 1560 připomíná se osada tato jako majetek Bedřicha Březnického z Náchoda a na Duna-

jovicích. R. 1615 Hynek z Náchoda prodal statky své Želetice, Dunajovice a Domčice Vilémovi z Roupova. Tímto kupem byly Domčice spojeny se Želeticemi, při nichž jsou do dneška. Toho roku jmenují se snad omylem městečkem, mají zajisté městečkem jmenovány býti Horní Dunajovice. Válka třicetiletá dotkla se Domčic také dosti citelně. Po válce byly v osadě jen 3 a $^{43}/_{64}$ lánu, domů bylo 15 osedlých, 2 nově osedlé, tedy přes polovici domů bylo zničeno. Před válkou byla v obci menšina německá, která však válkou zanikla skoro úplně. Roku 1667—1679 bylo mezi 17 usedlíky ještě 5 Němcův.

Všech rolí pustých i obdělaných na celém panství měřeno bylo r. 1656 I. tř. 2900 měr, II. tř. 942 měr, vinic 191 měr. Za doby války třicetileté nabyl Domčic rod hrabat Götzův. Roku 1677 po smrti Jana Götze byl statek na prospěch sirotků jeho zemskými odhadci odhadnut a Frant. Lad. ryt. Kraftovi intabulován. Ve století XVIII. hrabata Berchtoldové drželi nejen Domčice, ale také Želetice, Křepice a Žerotice. Kolem roku 1720 Frant. Ant. hr. Berchtold uvázal se v držení otcovských statků, po němž okolo roku 1740 následoval Prosper hr. Berchtold, jenž je r. 1757 prodal své matce Marii Alžbětě ovd. hraběnce z Waldorfa. Tato však zemřela již roku 1758, a statky po ní dědil syn.

Od té doby jsou Domčice částí panství Želetického. R. 1719 rozdělila vrchnost panské pozemky, ležící blíže Morasic, mezi poddané, davši zároveň svobodu, že z těchto pozemků nemají se dávati faráři žerotickému desátky.[1])

Horní Dunajovice,

dle osobního jména Dunaj (něm. Ober-Dannowitz), městečko, samostatná katastrální a politická obec na silnici ze Znojma do Křtěnice, kterouž silnicí spojeny jsou s Tvořirazí, Višňovým a Křtěnicí, $2^1/_2$ hodiny od Znojma v údolíčku Křepického potoka. Osada tvoří dlouhou širokou ulici, jež se rozvětvuje na konci

---

[1]) Čas. Mus. olom. 1892, str. 33, 1894, str. 29, 1895, str. 205; Brandl, Půhony III. p. 285 č. 35, 332 č. 85; Volný III. 74, Kirch. Topog., II. Abt., 4. Bd., 220; Schwoy, Mähren III., 275; Z. D. XXX. 64; Slavík, Morava I. 46, 47, 51, II. 172; Selský archiv 1904 pg. 34 sq.

východním. Plán městečka má zvláštní podobu arabské pětky (5). Náměstí ve středu městečka je obdélníkové. Domy stojí těsně vedle sebe, průčelím do ulice; selské grunty a chalupy jsou pomíchány. Nejnověji vzniklé chalupy na svahu řečeném „Nádavky" a jsou opodál obce, celkem jest jich asi 10. Zahrádky jsou před každým domem. Obecní skály dodávají nevyčerpatelné množství stavebního materiálu.

Rozloha obce 776 ha 15 a; nemovitý majetek obce měl koncem r. 1896 výměry 76 ha.

Obyvatelstva bylo r. 1834 v 88 domech 495 obyv. a r. 1890 ve 123 domech 547 obyv., katolíků, Čechův, r. 1900 587 obyv.

Hrad, bývalý majetek pánů Březnických z Náchoda a pánů z Hodic, jest ve středu městečka. Lid zve jej Starým zámkem. Je dobře zachován. Dočkal se zvláštního osudu, že jest nyní sýpkou. Hrad obklíčen je kolkolem valy, které byly za hrozícího nebezpečí naplňovány vodou.

Poměry poddanské uvolnil Václav hr. z Hodic, jenž odpustil svým dunajovským poddaným všechny roboty. Ale přece musili poddaní dávati desátky ze všech statků svých. Klášter Strahovský v Praze měl zde velký dvůr se 631 m. polí, 3 rybníky úhrnem na 39 kop ryb, lesa 101 m. Poddaní platili jen úrok polní 54 zl. 13 kr., dávali 31 slepic a konali vyměřenou robotu ročně s 1 osobou.[1]) Také faráři do Žerotic dávaly se desátky, ale když obec se stala majetkem kláštera Strahovského, byly desátky zrušeny. Dle ujednání z r. 1696 mezi farářem žerotickým a strahovským opatem Vítem dával král. konvent na Sioně pražském faráři ročně 22 zl. a 6 věder piva nebo místo piva 3 vědra moštu (mladého vína).

Farní kostel je na nepatrném kopečku mimo městečko směrem jižním. Byl zbudován r. 1540 panem Jindřichem Březnickým z Náchoda jednotě bratří českých, v Dunajovicích i v okolí velmi rozšířené. Původně byl sborem bratrským nynější dům s číslem 21. Později byli tu také novokřtěnci. Po válce třicetileté píše se r. 1657 o kostelu dunajovském již jako o ssutině. Nemohlo však býti ani jinak, neboť válkou utrpěl mnoho. R. 1605 pustošen byl jízdou hraběte Althana, r. 1611 vojskem naverbovaným proti Pasovským, r. 1619 vojskem Dampierrovým (dům novokřtěnců také spálen), r. 1620 v prosinci vojskem císařským;

---

[1]) Registratura zemská, dom. odd. č. 269. Red.



Obr. 25. Pohled na Horní Dunajovice.

r. 1622 však utrpěl nejvíce, neboť nekatolíci vystěhovali se za hranice, a kostel byl pobořen; uchovány byly jediné hrobky pánů Jindřicha Březnického z Náchoda a Václava hr. z Hodic, o kterých dnes není již ani potuchy. R. 1622 stali se pány statku a tím také patrony kostela premonstráti ze Strahova, kteří usilovali, aby pobořený kostel byl zase opraven a bohoslužbám přizpůsoben. Jednalo se r. 1692 o připojení Dunajovic k farnosti mikulovské, ale tomu se opřel r. 1693 farář žerotický, k jehož faře byly Dunajovice zatímně připojeny. Tím staly se Dunajovice samostatnou kuracií teprve r. 1768. Hlavní oltář s obrazem Nejsvětější Trojice Boží je sešlý. Dva poboční oltáře Panny Marie a sv. Josefa jsou nové z r. 1890. R. 1885 byl kostel vydlážděn, lavice opraveny a obnoveny, varhany zladěny. Ze starších oprav vytknouti sluší restaurace z r. 1768 a 1783 z nákladu kláštera strahovského a nové krytí šindelem z r. 1818. Kostel má tři kalichy, z nichž jeden z XV. neb XVI. století, a krásné paramenty. Věž jest 26 m vysoká a po způsobu věže pisanské nakloněna. Nelze však určiti, byla-li tak úmyslně stavěna, či naklonila-li se stavba již hotová. Na věži jsou 3 zvony s nečtitelnými nápisy. Pod kostelem je veliká hrobka, v níž druhdy se pohřbívali majitelé panství. R. 1886 kuracie povýšena na faru. Záduší činí 5200 K.

Fara byla vystavěna nákladem opatství strahovského r. 1768, ale již r. 1806 naříkal si farář Vincenc Körner, že budova farní je schátralá. K opravě došlo teprve r. 1850, kdy byla stará budova stržena úplně, a na jejím místě zbudována r. 1851 nová, dosti pohodlná. Farní zahrada je vysázena révou dobré jakosti, která v úrodných letech dává až 10 věder vína.

Pamětní kniha farní byla založena r. 1814 farářem Janem Dobřinským. Matriky se počínají rokem 1768.

Hřbitov byl původně okolo kostela, nyní jest opodál. Na hřbitovní zdi byla r. 1892 napsána celá sentence „Dies irae“ dle překladu Sušilova.

Škola je trojtřídní, česká. R. 1901 měla 197 žákův. Kdy byla založena, nelze udati. Zprvu stávala u kostela. Když r. 1823 byla blizoučká ves Domčice přiškolena do Dunajovic, zakoupila obec dům, v němž se vyučovalo do prázdnin r. 1889. R. 1823 měla jednotřídní škola 130 dětí. R. 1873 nařídila okresní školní rada, aby škola byla rozšířena na dvojtřídní, ale nařízení nedbáno

po celých 16 let, konečně r. 1889 úsilí místní školní rady se podařilo, že přikročeno bylo ke stavbě nové školy dvojtřídní. R. 1891 tato dvojtřídka rozšířena na trojtřídku. Za patrimoniálních časů míval učitel od obce 13 měr žita za vyučování, 20 zl. víd. m. za obecní písařství, školního platu z dítek 2 kr. týdně. Od velkostatku dostával 5 měr žita, 1 míru hrachu, 1 sud piva, 5 sáhů měkkého dřeva a 5 kop otýpek klestí. Od velkostatku Želetického dostával na školní děti z Domčic 1 sáh dříví. O koledě a za psaní „Tří Králů" vybral si několik zlatek, při sbírání zpovědních cedulek z každého domu několik vajec. Nějaký groš dávala štola.

Pamětní kniha školní založena byla r. 1819 učitelem Maximiliánem Protivinským.

Trhy jsou dva, první na sv. Marka, druhý na Povýšení sv. Kříže.

Znak městečka vykazuje dva křížem přeložené srpy a pod nimi holubici.

Pečeť nejstarší jest z r. 1758 s opisem českým.

Hospodářství obecnímu za zásluhu přičísti sluší péči o zalesňování neplodných strání a holých pastvisek. Obyvatelstvo však také čile si všímá ovocnářství a vinařství.

Radnice je na městečku. Neví se, kdy byla vystavěna.

Knihovna obecní založena byla r. 1892 úsilím nadučitele Karla Ondráka a faráře spisovatele Alberta Mrázka. Má nyní přes 500 svazků.

R. 1615 jmenují se Dunajovice městečkem, na pečeti z r. 1758 čte se oppidum Superodonowitz, ale neznáme, kdy byla ves vysazena na městečko. Jména tratí „Šibeniční vrch" a „Stinadla" svědčí o tom, že osada mívala kdysi trestní právo.

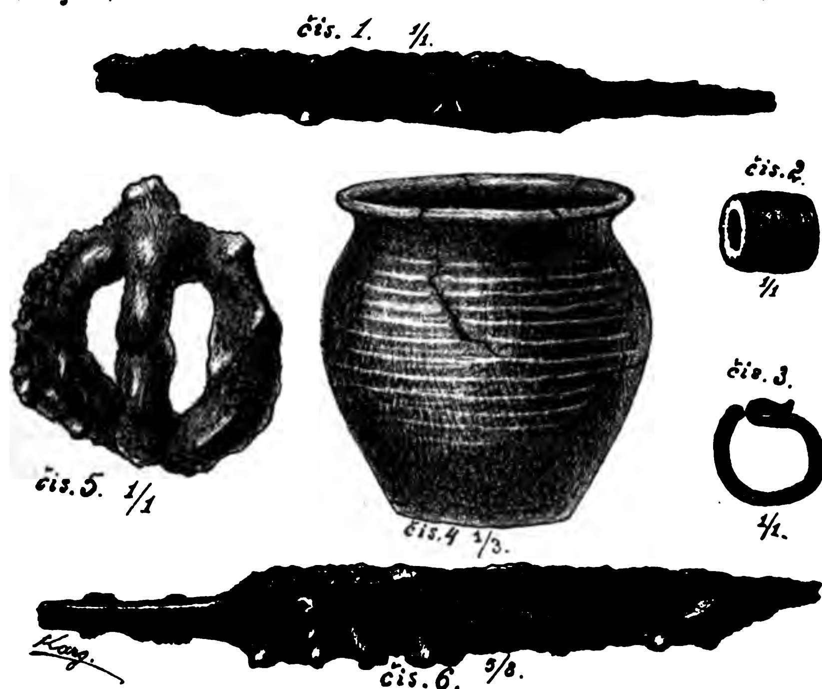
Jména tratí: v Černých, za Silnicí, krátký a dlouhý Nádavek, Rybníky (bývalý rybník), Vápenný kopec, na Jámě, v Jalovcích, horní, dolní a prostřední Kravka, horní a dolní vysoké Pole (také na Vysokém zvané), Nádavky, v Červených, díl nad Lukami, díl nad Žlébky, dolní a horní Hájek, Stará hora, pod Višňovským kopcem, Rosavy, Hony, Šibeniční vrch, Stinadla.

Z nehod živelních stihly obec bolestně požár a krupobití r. 1852. Epidemie morová (cholera) r. 1831 a 1832 vyžádala si 61, r. 1867 67 obětí.

Rody přes 100 let na gruntech: Ilkův, Trávníčkův, Svobodův, Dočkalův a Kuchynkův.

Z mužův o moravské písemnictví zasloužilých působil v Dunajovicích farář Albert Mrázek v r. 1884—1901. Narodil se v Černé Hoře u Boskovic r. 1852, na kněze vysvěcen byl r. 1878. Na poli náboženského písemnictví získal si dobrých zásluh hlavně pracemi populárními. Po smrti Václava Kosmáka dokončil povídku jeho „Na lehčím chlebě", kterou smrt nedopřála našemu kukátkáři dokončiti.

Nálezy prehistorické chovají se částečně v museu města Znojma, částečně ve sbírkách notáře Palliardiho. Okolí Dunajovic



Obr. 26. Milodary z hrobův u Horních Dunajovic.

je dle slov Palliardiho samý pohanský hrob. Nalezeny byly hroby s kostrami skrčenými, kulturní jámy, v nichž byla prsť smíšena s popelem a také čistý popel, hlazené dlátko z černého amfibolitu nebo z lesklé černé nádoby, střípky s ornamentem tečkovaným, ořezané žebro a kusy kostí ze skotu, střepy z nádob robených bez kruhu, střepy z doby bronzové, jámy žárové, hlazené nástroje kamenné, kostry s kroužky esovitými (ω), předměty z doby kultury valové či mladší doby slovanské.

Ačkoli jest osada Dunajovská — jak snadno souditi lze z množství nálezů předhistorických — prastarého původu, přece první zmínka o ní děje se teprve r. 1350, kdy farář mikulovský Niklas daroval úplný desátek této vsi, jako příslušenství kostela mikulovského, benediktinkám v Pustiměři. R. 1353 čte se Hanuš z Dunajovic, tolikéž r. 1358, a Václav z Dunajovic. R. 1356 Štěpán a Henzlín z Dunajovic sestoupili se na spolek na veškero zboží své v Dunajovicích. Hanuš z Dunajovic prodal svůj díl markrabí Janovi, jenž jej r. 1358 dne 20. ledna zaměnil s Jimramem z Pernštejna za tvrz Pyšelec. Téhož roku 1358 čte se Henzlín z Dunajovic, strýc Hanušův. Jimram z Pernštejna prodal od markrabí vyměněný díl Dunajovic ještě r. 1358 Filipovi z Jakubova za 500 hř. Zboží toho bylo půl tvrze, $9^1/_2$ lánu, popluží a 10 dvorců s lesy a vinicemi. Na druhém díle zapsal roku 1358 Václav z Dunajovic ženě své Vratce 60 hřiven věnem. R. 1360 Kateřina z Dunajovic sestoupila se s bratrem svým Hanušem na spolek věna svého 100 hřiven v Borku (v okr. Dačickém). R. 1366 čtou se Štěpán, kněz z Dunajovic, a sestra jeho Marketa. Nesmí se však z toho souditi, že v Dunajovicích byla fara. Kněz Štěpán zajisté pocházel z rodiny vládyk Dunajovských. Václav z Dunajovic a bratr jeho Štěpán r. 1366 prodali svoji polovici Dunajovic a dvě popluží za 400 hř. gr. č. Onšovi ze Slavkova. Za část prodejem tímto vytěžené summy koupil si Václav z Dunajovic ves Damnice od Budislava z Damnic. Oneš ze Slavkova na koupených Dunajovicích zapsal ženě své Anně věnem 140 hř. gr. Téhož roku ještě Václav z Dunajovic, kněz Štěpán, bratr jeho, a jejich ovdovělá sestra Marketa sestoupili se na spolek zboží svých, kdekolvěk jaká mají. Také Hanuš z Ledče r. 1366 ženě své Ofce zapsal na Dunajovicích věnem 200 hř. za souhlasu svých sestupitelů Zbyňka, Onše Trdla a Janka z Tulešic. Byl to snad výše jmenovaný Hanuš z Dunajovic, který po novém zboží přijal nový přídomek. R. 1370 měl Václav z Dunajovic spor z Budislavem z Našiměřic, že mu neintabuloval kupu z r. 1366 řádně a dle listiny trhové a že nedbalostí takovou utrpěl 500 hř. škody. Část Dunajovic, kterou měl Oneš Trdlo, koupil roku 1368 Vznata z Jakubova, jenž r. 1376 s bratrem svým Žibřidem z Jakubova vešel na spolek na Dunajovice a veškera jiná zboží. Asi r. 1385 (vklad ve dskách zemských z r. 1386) synové zmíněných bratří z Jakubova Filip a Jimram prodali Dunajovice s tvrzí a

vším příslušenstvím Rachemovi a Lazarovi, židům ze Znojma, Jakubovi, židovi z Mor. Budějovic, Rajchlinovi a Chavlinovi, židům z Brna. Židé tito však prodali Dunajovice hned r. 1385 (vklad tolikéž 1386) pánům Henzlínovi z Bítova, Janovi z Meziříčí, Archlebovi z Myslibořic a Janovi z Křižanova. Tito pánové ihned prodali zboží Filipovi Maršálkovi ze Svojanova. Že kup se udál již r. 1385 nejpozději, vidno z okolnosti, že toho roku již Filip ze Svojanova zapisuje ženě své Anně 30 hř. ročního platu právem věnným na Dunajovicích. Filip ze Svojanova byl již r. 1405 nebožtikem. Vdova jeho Anna, po druhé vdaná za Beneše z Turovic odjinud z Ostopovic, r. 1405 v sobotu při Nejsv. Trojici (13. června) pohoní Jana Kropáče trhovním póhonem pro 150 hř., poněvadž jí po čtyři léta bral jejích věnných 30 hř. ročního platu na Dunajovicích. Táž Anna r. 1406 bere druhého muže svého Beneše na spolek na věno své na Ostopovicích, Dunajovicích a Vážanech. Věno na Dunajovicích vdově Filipově zůstalo ovšem, nikoli však Dunajovice, které spadly právem odúmrtním na markrabí Jošta, jenž r. 1406 Niklasovi Huntovi z Floršteta prodal tvrz Dunajovice se vsí, dvorem, dvou popluží a se vším příslušenstvím, toliko mimo věno Anny, vdovy kdysi Filipovy Maršálkovy ze Svojanova, které táž držela s manželem svým Benešem z Turovic. Niklas Hunt z Floršteta ihned upsal ženě své Ofce na vsech Dunajovicích a Mikulovicích se vším příslušenstvím (bez věna Anny, vdovy Filipovy) 250 kop grošů věnem. Anna, žena Benešova z Turovic, měla se svým věnem kříž. Roku 1406 pohání Maříka, komorníka markrabina, že jí bratr jeho Myslibor pobral věno její v Dunajovicích ročních 30 hř. gr. R. 1407 Niklas Hunt z Floršteta vzal na spolek statků svých, které má anebo míti bude, bratra svého Dětřicha z Floršteta a Kunata řečeného Čechovce. Toho roku byla Anna, vdova po Filipovi Maršálkovi ze Svojanova, již nebožkou, neboť markrabí Jošt prodal věno po ní na něho odúmrtním právem přešlé Niklasovi Huntovi. Roku 1412 Hunt z Floršteta učinil Jošta Hechta z Rosic zákonným poručníkem svých dětí. R. 1415 koupil od Předbora z Trstenice (dnes Krtěnice) půl chalupy ve Žbánicích a od Jana Rulanta z Mikulovic les a polnosti v Mikulovicích řečené na Čeření, r. 1416 ves Němčičky od Jana z Bohušic. V knihách půhonných vzpomíná se také ještě několikráte k letům 1419, 1421. R. 1420 čte se Anežka, dcera kdysi Hanuše z Dunajovic. R. 1421

pohání Hunta Jošt Hecht z Rosic, že se mu zaručil za Jana z Lichtenburka za 400 kop gr., kterých mu neplní. Roku 1434 přistupuje Hunt k landfrydu danému na sněmé obecném v Brně, r. 1437 upisuje ženě své Dorotě z rodu vládyk Plaveckých na celé vsi Dunajovicích věnem 20 kop grošů ročního platu. R. 1440 dne 28. ledna přistupuje Hunt k landfrydu danému na obecném sněmě v Brně. R. 1447 prodal Dunajovice mimo dříve prodané části bratřím Jakubovi a Prokopovi z Rechemberka a na Želeticích, olomouckému nejvyššímu komoří Janovi z Lichtemburka a na Bítově. Hunt byl člověk dobrodružný, povahy nestálé, mravů bezuzdných. Zemský soud měl s ním práci neustále. R. 1446 pohání ho Beneš z Krhova, že mu slíbil pomoci 20 kopami a slibu nedodržel. Pohání ho také společně se Žibřidem z Račic, že mu pobral jablka. Téhož roku pohání Hunta Beneš z Krhova ještě, že mu lidi zadržel, když šli ve dne do Dunajovic ze Skalice. Viktorin ze Šumvalda pohání Hunta r. 1447, že je mu dlužen 50 hř. gr., kterých mu neplatí. R. 1447 prodal Hunt také zboží své a svá práva na Mikulovicích Janovi, Benešovi a Ludvíkovi Vajtmilnarům ze Žerotic a Prokopovi z Rechemberka svůj poslední les tamže. Zikmund z Vajtmile cítil se r. 1447 zkrácena prodejem statku Huntova v Dunajovicích Janovi z Lichtemburka, neboť zaručil se za Hunta na 250 hř., proto vložil do desk zemských odpor. Statky, které měl Hunt v Němčičkách, totiž ves, tvrz, dvůr o dvou poplužích, pole vzdělaná i nevzdělaná, poplatníky, vinice, mlýn, rybníky, platy, dávky a roboty, vody, lesy a háje, prodal a intabuloval Ličkovi z Plavče. R. 1464 dne 18. května Václav Rechemberk ze Želetic pohání Beneše z Vajtmile a na Dunajovicích ze 20 hř. gr., jakož nebožtík Niklas Hunt dal otci Rechemberkovu Žlébek (trať v Dunajovicích) k dědictví, a Beneš drží v tom dvě lúce nemaje k tomu práva. R. 1466 držel část Dunajovic Jiřík z Říčan. Pohání dne 20. června toho roku Hynčíka z Kukvic a z Rosic a Jana z Lechovic, že mu slíbili za správu za ves Dunajovice (za knihovní výmaz dluhů). Dne 6. června téhož roku pohání Dorota z Plavče Jiříka Talafúsa z Říčan a z Dunajovic ze 200 kop gr., že jí drží věno její v Dunajovicích. Táž Dorota z Plavče bere r. 1466 syna svého Jiříka Floršteta z Plavče (syna Huntova) na spolek na věno své, které má v Dunajovicích. Roku 1526 prodal probošt olbramkostelský Zikmund $1^1/_2$ lánu svého statku v Dunajovicích Jindřichovi Březnickému

z Náchoda na Dunajovicích. Rod Březnických z Náchoda stal se držitelem Dunajovic r. 1504, kterého roku Bohuš Talafús z Říčan prodal statek tento Bedřichovi Březnickému z Náchoda. R. 1530 dne 12. února přistupuje Jindřich Březnický k landfrydu, r. 1535 dne 17. února byl na zemském sněmě ve Znojmě, kde také jmenován byl výběrčím berně zemské pro kraje brněnský a znojemský. Jindřich Březnický z Náchoda odkázal r. 1549 zboží dunajovské svému synu Bedřichovi, který r. 1556 zapsal své ženě Marketě ze Zvole na svých statcích v Dunajovicích a Želeticích 2550 zl. mor. věna, a po němž dědil Hynek Březnický z Náchoda r. 1595 městečko Dunajovice, tvrz, mlýn, dvůr a statky Domčice a Želetice, které r. 1615 prodal nejvyššímu zemskému sudímu Vilémovi z Roupova za 96.000 zl. mor. Tento kup se neuskutečnil, neboť r. 1620 Karel Václav hr. z Hodic koupil celý řečený statek od poručenstva mladých hrabat Náchodských. Poněvadž jako nekatolík nebyl v zemi trpěn, prodal roku 1641 dne 13. prosince celé toto zboží Janovi hr. Götzovi za 50.000 zl. rýn. K r. 1604 čte se, že Frydrych z Náchoda na Horních Dunajovicích byl účasten revise svobod země Moravské a vydání zřízení zemského markrabství Moravského.

Po válce třicetileté bylo městečko Dunajovice obydleno Němci, ale celé dvě třetiny domů byly pusty, tak že na privileje se zapomnělo, a osada se počítala za ves.

Celé panství mělo r. 1656 poddanských rolí I. tř. 1037 m., II. tř. 518 m., vinic 168 m., což bylo 10 a $^{37}/_{64}$ lánův.

Dle Schwoye náležely Dunajovice kolem r. 1670 Kateřině von Winz (Götz?), která je svému muži Baptistovi hr. Werdenberkovi přinesla věnem. Hrabě Werdenberk prodal roku 1679 dne 10. června městečko Dunajovice s tvrzí, zámkem, dvorem, ovčínem, pivovarem, palírnou a jiným vším příslušenstvím prokurátorovi Pavlu Albrechtovi rytíři Teyburkovi za 14.500 zl. rýn., a od něho koupil zboží dunajovské r. 1683 dne 21. března klášter strahovský za 21.900 zl. rýn. Při klášteře strahovském jsou až do dnešní chvíle.[1])

---

[1]) Sedláček, Slovník, 381. Wisnar, Ortsnamen, 14. Palacký, Radhost 120, 134. Jireček, Antiquae Boemiae usque ad exitum saeculi XII. topographia historica, 184. Píč, Památky místopisné a archaeologické, XV., 198. Emler, Reg. II. a. a. 1255, 26, 1275, 413, 1276 426, 1278 469. Čas. muz. spol. Olom., 1890, 69—77, 1892, 33, 1895, 17, 1896, 21. Cod. d. M., VIII.. 23, č. 44;

Dyjákovičky[1])

(ném. Klein Tajax), samostatná katastr. a polit. obec na silnici z Chvalovic do Ječmeniště, 8 km od Znojma na rovince Strachotické, mezi vinohrady. Směrem jižním asi čtvrt hodiny jsou vinné sklepy, jež z daleka zdají se celou osadou. Domy jsou z cihel, výstavné, křidlicí kryté. Při polních cestách na území obecním, jinde nevídané množství křížův a soch svatých svědčí o zbožnosti lidu.

Rozloha obce: 1291 ha 73 a; majetek obce r. 1896 měl výměry 75 ha 45 a, z čehož vinic 30 ha.

Obyvatelů bylo r. 1834 ve 161 domech 966, r. 1890 ve 178 domech 841, katolikův, Němcův, r. 1900 914 obyv. V kolonii Hatích (Haid) bylo r. 1890 v 9 domech 49 obyv.

Poddanské poměry. Dyjákovičky byly rozděleny 2 panstvím: větší díl $12^{19}/_{64}$ lánu k Jaroslavskému a menší díl $2^{62}/_{64}$ lánu klášteru Luckému. Na díle Jaroslavském platili r. 1750 úroků půlletně o sv. Jiří a sv. Michale 16 zl. 34 kr., viničného a j. 335 zl. 52 kr., dávali 35 slepic a robotovali týdně: 23 sedláků po 3 dnech dvojspřežně, 15 čtvrtláníků po 3 dnech a 5 podruhů po 1 dni pěšky; vyměřené roboty konalo 23 domkařů ročně po 10 dnech. R. 1823 se vykoupili z roboty. Na díle klášterním 4 sedláci platili o Hromnicích 6 zl. a o sv. Martině 12 zl. 50 kr. a robotovali týdně po 3 dnech dvojspřežně.[2])

K o s t e l farní zasvěcený sv. Vítu stojí na starém hřbitově. Je prastarý, bohužel již dávno modernisovaný. R. 1577 byl

IX., 62. Z. d., III., 15, 17, 18, 161, 195, 196, 306, 309, 377, 422, 512; IV., 423, 426, 429, 476; V. 289, 290; VI., 449; VII., 41, 394, 406, 407; VIII., 476, 485, 503; IX., 176, 202, 362; XI., 66, 81, 244; XII., 75, 341, 608, 609, 610, 633, 722, 767, 772, 790; XIII., 36; XIV., 140; XXVIII., 16; XXX., 64. Brandl, Půhony, I., 125; III., 81, č. 373; IV., 132, č. 639, 248, č. 1124, 260, č. 1199, 1200. Brandl, Knihy půhonné, II., 29; III., 46, 52, 81. Archiv Český, X., 251, 256. Brandl, Kniha Tovačovská, 5. Brandl, Libri citationum, III., 228, č. 1048, 1049, 1050, 229, 294, č. 95. Dr. Kameníček, Sněmy, I., 1900, 182, 200, 345. Slavík, Morava, I., 46, 47, 51; II., 135, 137, 141. Čas. Mat. Mor., 1892, 154. Schwoy, Mähren, III., 271. Volný, III., 454 sq. Selský Archiv 1904 pg. 34 sq.

[1]) Dyjákovičky jsou zdrobnělé Dyjákovice, které slovo dá se odvoditi od osob. jména Dyják. Dyják značí buď obyvatele pobřeží Dyje neb vzalo původ z lat. diaconus (diak), z čehož později vzniklo „žák“. Srv. Žákovice a mimo to Popovice, Děkanovice.

[2]) Reg. zem. dom. odd. č. 43 a 322. Red.

opraven a rozšířen nákladem opatství Luckého. R. 1800 zakoupeny nové varhany, r. 1822 opravena střecha, r. 1831 nákladem obce přelity dva zvony, r. 1836 pořízeny obrazy křížové cesty. Jsou tu 2 oltáře, hlavní sv. Víta, poboční Matky Boží. Hlavní oltář darován byl kostelu r. 1836 ze zrušeného kostela sv. Kateřiny na Horním předměstí znojemském, ale již r. 1853 byl odstraněn a nahrazen novým za sbírky farníků pořízeným. Oltářní obraz sv. Víta maloval Josef Winterhalter. Ve visitačním protokole z r. 1657 se udává, že kostel měl 3 oltáře, ale jen 200 farníků zpovídajících se.



Obr. 27. Kostel se školou v Dyjákovičkách.

O faře a farářích děje se zmínka již r. 1220. R. 1560 nebylo v Dyjákovičkách faráře, nýbrž lokalie byla filiální do Šatova, poněvadž klášter Lucký z nedostatku vhodných kněží nemohl všech far svých obsazovati. Při Šatově nebyly dlouho, r. 1574 přidány do Vrbovce. Teprv od r. 1674 byla fara obsazována zase kapituláry Luckého kláštera.

Záduší činí 9878 K.

Pamětní kniha farní se začíná rokem 1801, stará shořela při požáru r. 1779.

Matriky shořely r. 1779. Zachovala se však přece jedna starší z r. 1710—1742. Ostatní se začínají r. 1779.

Hřbitov býval původně okolo kostela. R. 1833 založen nynější hřbitov za vsí, který r. 1853 obehnán zdí.

Zvony kostelní byly r. 1831 přelity nákladem obce.

Patronem byl do r. 1784 konvent Lucký, od té doby náboženský fond.

Škola je dvojtřídní, německá. R. 1901 chodilo do ní 145 dětí. Původní školní budova byla vystavěna r. 1800; když nevyhovovala účelům školním, byla zbořena roku 1891, a na jejím místě vystavěna nová jednopatrová škola.

Pamětní kniha školní i knihovna vznikly v době nejnovější. Knihovna má na 150 svazkův.

Nehody živelní: r. 1626 a 1753 vyhořela obec celá i s kostelem. R. 1779 vyhořela celá obec. Požár zachvátil také kostel a faru, shořely i matriky a pamětní knihy.

Kolonie na Hatích (Haid), nebo jen Hatě, tvoří s osadou Dyjákovičkami jednolitou obec politickou.

Spolky: Raiffeisenka, potravní spolek, spolek na osazování stromův a okrašlování krajiny (Verpflanzungs- und Verschönerungsverein), spolek vojenských vysloužilcův.

Rody, které přes sto let drží rodinné grunty, Krausův, Wasserbaurův, Schneidrův, Filipského.

Jména tratí z gruntovní knihy z r. 1792: Ergötzlichkeiten, altes Weingebirg, lange a kurze Maischspringen, Zeiselbergen, mittlere a kurze Braitloos, Schwibogen, Kirchenfeld, Unteresfeld, unter a ober Mitteresfeld.

Gruntovní kniha nejstarší, chovaná v listovním úřadě ve Znojmě, je založena r. 1792. Dle ní bylo r. 1792 v Dyjákovičkách 16 čtvrláníků, 20 pololáníků, 3 tříčtvrtláníci, 1 hostinec, 4 domky s polnostmi, 65 chalupníků bez polí; dohromady 109 domův a domkův.

Když prý byl roku 1200 vysvěcován klášterní chrám Lucký, daroval markrabí Vladislav Jindřich klášteru desátek a patronát kostela v Dyjákovičkách. Právo toto potvrdili biskup olomoucký Robert r. 1220, kardinál legát apoštolské stolice Řehoř de Crescentio dne 5. března roku 1222 a roku 1224 dne 20. května sám papež Honorius III., jehož listinu r. 1267 dne 22. října transkribuje a potvrzuje kardinál legát Quido. R. 1273 dne 19. června potvrzuje Louce biskup olomoucký Bruno touž faru s veškerým desátkem. R. 1276 dne 9. srpna a 1279 dne

30. června vyšetřována byla v Dyjákovičkách pře kláštera Luckého s arcijáhnem Alexiem znojemským o desátky vsi Němčic, příslušné kostelu Šatovskému. Tehdy se připomíná vikář tohoto kostela Theodorich (Dětřich). Jiný Dětřich a Pavel, vládykové z Dyjákovic, čtou se na rozhodčí listině jako svědkové. Roku 1284 na listině, kterou olomoucký biskup Dětřich potvrzuje statky farní a desátky kláštera Luckého, čte se také fara v Dyjákovičkách. Koncem stol. XIII. nebo počátkem XIV. zanikla fara v Dyjákovičkách, a osada i desátky byly patronem, klášterem Luckým, přirčeny faře Šatovské. R. 1325 činila si na desátky ty nároky kapitula Olomoucká, takže klášter Lucký byl nucen si je vymáhati. Ale již r. 1351 čte se plebán Sifryd. Kromě desátku farního neměl klášter Lucký nijakého jmění v Dyjákovičkách. R. 1327 potvrzuje král Jan znojemskému měšťěnínu pole a půl mlýna v Dyjákovičkách; r. 1353 Vrchoslav z Petrovic zapsal své ženě Bolce 130 hř. věna na své části Dyjákoviček, r. 1399 Jindřich Lomnický z Meziříčí vzal na svoji část na spolek sestru svou Martu. R. 1417 dne 7. prosince Kunáček z Rochova pohnal hr. Hanuše z Hardeka, že mu drží dědictví jeho v Horních Dyjákovicích a toho pokládá za 50 hř. gr. Spor ten rozsoudilo r. 1418 právo zemské v ten smysl, že statek v Dyjákovičkách jest markraběcí manství, náležité panu hraběti z Hardeka. R. 1489 Vilém z Pernštejna koupil od Viktorina Fricka z Weizendorfa dvůr a čtyry lány v Dyjákovičkách a od bratří Dobše a Beneše z Boskovic zaměnil ostatní část téže vsi za svou ves Křoví. Klášter Lucký nabyl několika poddaných v Dyjákovičkách teprve r. 1505. K r. 1517 čteme, že Dyjáčkovičky mimo 2 usedlíky byly příslušenstvím panství Jaroslavského, ale přece ještě r. 1531 dávaly desátek klášteru Luckému. K r. 1531 po prvé čteme Horní anebo Malé Dyjákovice. R. 1540 daroval Hanuš z Rozhosta své dva usedlíky v Dyjákovičkách Vilímovi Kunovi z Kunštátu, čímž celé zboží toto spojeno s Jaroslavicemi. Majitelé Jaroslavic odpírali Louce desátek, proto r. 1554 byli pohnáni k zemskému soudu, který je přinutil vydati desátek sporný konventu. V urbáři Luckém z r. 1678 uvádí se přece 5 poddaných dyjákovských majetkem klášterním. Po válce třicetileté byla osada německá, měla německou školu a asi 300 obyvatelův.

Zaniklá osada **Gnast,** nynější kolonie Gnast a panský dvůr Gnasterhof, čítá se sice k místní obci Slúpu v okrese Jaro-

slavském, protože však pozemky její ležely v nynějším území dyjákovském, uvádíme ji na tomto místě. R. 1190 mezi statky, které kníže Kunrat Ota daroval jako první nadání nově založenému klášteru Luckému, čteme také ves Chegost. Jména toho už nikdy však se nedočítáme, třeba k roku 1226 vypravuje dějepisec lucký Troschl, že k založení nového města Znojma postoupila Louka markrabí Přemyslovi prostranství vsi Chegost: „Duo locum occupasse feruntur pagi, quorum uni nomen Chegost, Ceulchov alteri nomen fuisse, cum ex antiquiori monasterii memoria, tunc ex ipso regis diplomate nosse potui, quos abbas regi reverenter pro urbe cessit." Vezmeme-li zprávu tuto za bernou minci, lehko dáme se svésti k mínění, že osada Chegost, která později se nepřipomíná nikdy, stávala někde v místech nynějšího Znojma. Přihlédněme však k pramenům. Dva uvádí Troschl: starší pověst klášterní a listinu královskou. Ač bychom i k prameni tohoto podání mohli sáhnouti, ohlédněme se přece nejprve jen po královské listině. (Král Přemysl I. byl tou dobou 1226 markrabím moravským). Listina tato, datovaná dne 19. září 1226, jest otištěna z originálu, chovaného v archivě luckém (nyní v zemském archivě Brněnském), v Bočkově diplomatáři a odtud i v Erbenových Regestech. Ale o osadě Chegost (snad sluší čísti Čéhošť)[1]) není v ní řeči. Praví se pouze, že král vyměňuje si fundus Ceulchov od premonstrátů luckých za patronát kostela sv. Jiljí v Prostoměřicích, za pozemek v Zadovanech (neznámé polohy)[2]) a za kterési vinice blíže Znojma. Tím padá jediný důvod proto, aby osada Chegost hledána byla tam, kde jest nynější Znojmo, a nic nebrání tomu, bychom za správné přijali mínění Dra. Becka, jenž ke jménu Chegost do závorek klade jméno Gnast. Také postavení v listině z roku 1190 svědčí pro Gnast, kolonii Slúpa. Jak by se slovo Chegost mělo transkribovati, neumíme udati. Index prvního dílu Erbenových Regest přepisuje Čehošť. Beck myslí, že Záhvozd. Jak před XVI. stoletím Slované nazývali Gnast, není známo. Kromě toho blíže dvora Gnasterhofu, který leží asi 100 kroků od kolonie Gnasta, jest trať Haide, kterou místní Němci jmenují (psáno foneticky) „auf dr Hád" a která v latinských pramenech slove „in eremi vastitate", čímž jest oprávněno mínění Beckovo.

[1]) Srv. Číhošť v kraji Čáslavském.

[2]) Dle Becka Neustift, část obce hodonské.

R. 1346 dne 10. prosince činí Pertolt z Dubé a z Lipého závět, v níž klášteru Aulae sanctae Mariae in antiqua Bruna, v němž si přeje býti pochován, odkazuje své zboží Gnast ve 20 hřivnách platu. Kromě zboží pánů z Lipého byl však Gnast také samostatným zemanským dvorem, jakož r. 1351 dne 30. března čteme: Henslinus de Gnast, r. 1359 dne 28. července: Syglein von Gnest, r. 1362 dne 20. prosince opětně Henslinus de Gnest, a konečně 1371 Henslinus dictus Meysner de Gnest alias de Schenaw; ženu měl Kláru. R. 1379 dne 2. února připomíná se Geblinus de Gnest, r. 1387 Henzlinus de Gnest alias de Senaw (Sanov u Hrušovan na Jaroslavsku) a žena jeho Ofka, a téhož roku Stanislav, filius Henzlini Myksnerii, a jiný Henzlinus de Gnest alias de Senow. Další výčet členů tohoto rodu jest dle zápisů brněnských zemských desk tento: 1390 Stanislaus de Gnest a Henzlinus de Gnest a opětně Hanzl de Gnast a dcera jeho Elyzabetha, žena Hanzla Seydendorffara de Gnaspicz (Nešpice u Miroslavě). R. 1393 dne 13. dubna měsíce Nicolaus de Diax superiori, pater Hanslini de Gnast, a Tyezlinus de Gnest, patruus Henzlini de Gness alias de Schanaw, již zemřelý. R. 1398 Henslinus de Schanow, Stanislaus, presbyter et magister, et Petrus, fratres de Gnast, a opětně Henzlinus de Schanaw et Petrus de Gnas a r. 1406 Petrus de Gnast.

Pertolt z Lipého prodal své dědictví v Gnastě jako příslušenství zboží jaroslavského r. 1447 Achácovi Finkenhaimerovi, který r. 1466 prodal svůj díl gnastský se zbožím jaroslavským rak. šlechtici Štěpánovi Eiczingarovi z Eyczinga, proti čemuž činí odpor Ludvík z Tavíkovic, pokud ke statkům těm má právo po bratrovi svém Václavovi z Tavíkovic. Tento Ludvík z Tavíkovic pohání r. 1466 feria sexta post festum sancti Georgii (25. dubna) Osvalda Eynczingara z Eynczinka a z Hrádku a z Lukova a Štefana Eynczinkara z Eynczinka a z Gnastu, že se bezprávně uvázali ve zboží jeho Jaroslavské se vším příslušenstvím (tedy i s Gnastem), které Tavíkovský zdědil po nebožci nedílném bratrovi Václavovi z Tavíkovic. Že pod topickým názvem Chegost, ať už Čéhošť nebo Záhvozd, sluší rozuměti nynější Gnast, svědčí také okolnost, že Gnast ještě roku 1512 povinován byl Louce desátkem. Toho času totiž opat lucký Jan VII. pohání majitele Jaroslavic, Michala z Eizinka, že mu pobral desátek v Nastu, k němuž klášter má lepší právo. R. 1517 Michal Einczinger

z Einczinga prodal ves pustú Gnast jakožto příslušenství zboží jaroslavského Adamovi z Bačkovic. Opat lucký znova pohání r. 1524 majitele Hrádku řečeného již Adama z Bačkovic, že mu pobral desátek pusté vsi Knastu. Rokojmí nebožce Kuny z Kunštátu a na Jaroslavicích prodali ves pustú Knast jako příslušenství zboží Jaroslavského Volfovi Krajířovi z Krajku již r. 1547, intabulace však vykonána byla teprve roku 1549. Od této doby neustále čteme ves pustou Gnast jako příslušenství Jaroslavic. R. 1567 prodává ji Vilím Krajíř z Krajku, roku 1596 poručníci dědiců nebožtíka Mikuláše hraběte Archa, a roku 1613 Volf z Althana. Desátek však z této vsi nadále měl náležeti klášteru Luckému, kterému jej v rozepři s majiteli Jaroslavic přiřklo r. 1554 zemské právo brněnské.

Po válce třicetileté měl Gnast 2658 měr polí první třídy, vinic pustých 11 měr a obdělaných 88 měr. Tyto pozemky drželi usedlíci ze Slúpa, Valtrubic, Oleksoviček a Křídloviček, Micmaničtí $39^7/_8$ měr a vrchnost Jaroslavská 648 měr.

Polohu této zaniklé osady určil dr. Beck již r. 1869.

Volný dí, že v místech bývalého Gnasta jest nynější vrchnostenský ovčín, čímž asi rozumí vrchnostenský dvůr Gnasterhof, asi sto kroků vzdálený od kolonie Gnasta. Podobného omylu dopouští se i schematismus Winklerův z roku 1885, stotožňující Gnast se dvorem Gnasterhofem, ač obé správně rozlišuje speciální mapa. Pozemky zaniklé obce Gnasta zůstaly samostatnou katastrální obcí, nazvanou „Oedung Gnast" (bez budov pouhé pozemky). Nynější kolonie Gnast jest přifařena i přiškolena do Dyjákoviček.

Podobně nepřisvědčíme archiváři Brandlovi, který zase Gnast chce nazývati po česku Hnanicemi; jsouť Hnanice dnešní městečko Gnadlersdorf, které se čte r. 1202 Gnanlic. Při Dyjákovičkách jest druhá kolonie nazvaná Haid. Sluší se snad Haid považovati za bývalou osadu Chegost a Gnast za bývalý stateček Gnast? Sluší se rozlišovati je nebo nesluší? Soudíme, že Gnast není nic, než druhdy připomínaný Chegost.[1])

---

[1]) Čermák, Premonstrati 1877, 330; Volný, Mähren, III., 107, 294, 306 320; Erb. Reg. I., 297 č. 638, 302 č. 650, 328, 314 č. 682; Troschl, „Series abbatum canoniae Lucenae" 1738, str. 18; o spise tomto viz moji zprávu v „Čas. Mat. Mor." 1899; Cod. d. M. II., 173, III., 400 n. 399, IV., 105 n. 73, 179, 225, 226, 229, 287, 402; Bretholz, Annales 1896,

Filipovice, také Filipov

(něm. Philippsdorf), kolonie Borotic, s nímž je docela spojena stavbami. Patří farou a poštou do Lechovic, školou do Borotic.

Osada byla založena r. 1785 rozpuštěním panského dvora, náležitého klášteru Luckému. R. 1834 měla již 45 domů, 339 obyv., r. 1880 48 domů, 237 obyv., r. 1890 49 domů, 234 obyv., katolíků, Němcův, r. 1900 249 obyv.[1])

Gnadlersdorf viz Hnanice.

Havraníky, také Koverník

(něm. Kaidling), samostatná katastr. a polit. obec na silnici ze Znojma do Rakous, $1^1/_2$ hodiny od Znojma a asi 1 hodinu od hranic zemských. Návsí je dlouhou širokou ulicí, na níž asi uprostřed stojí kostel a fara. Před domy jsou zahrádky. Domy stojí těsně vedle sebe do ulice průčelím. Jsou z kamene a zomítány. K r. 1774 připomínají se dvě brány.

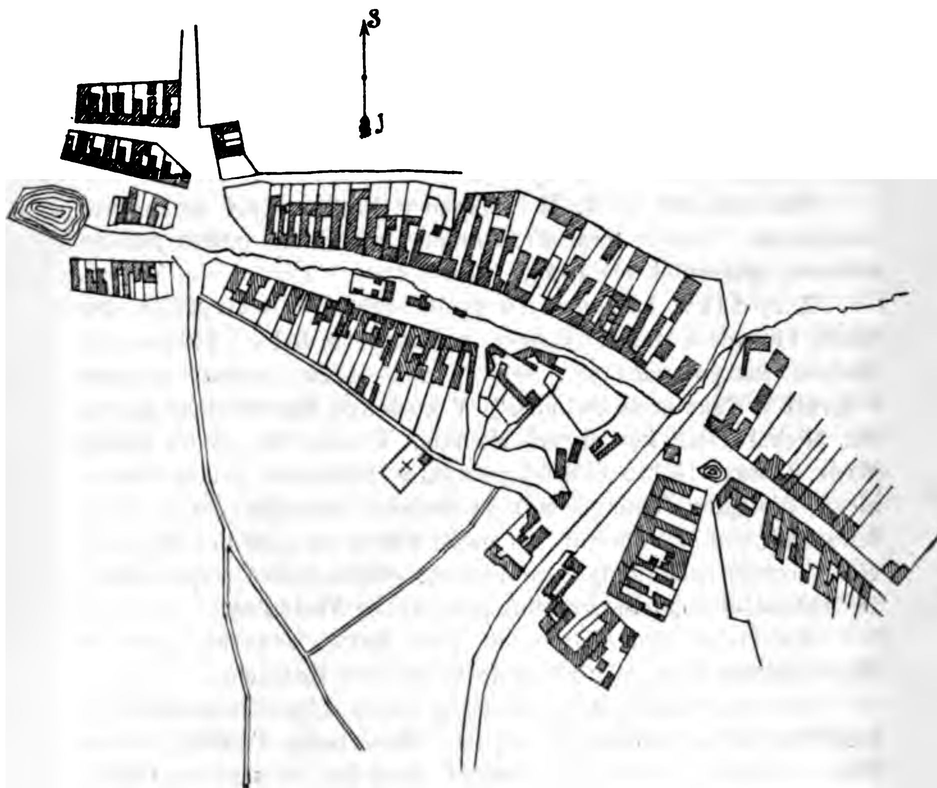
Rozloha obce 1966 ha 13 a. Majetek obce koncem r. 1896: pozemků 87 ha 20 a.

Obyvatelů bylo r. 1834 ve 120 domech 661, r. 1890 ve 133 domech 695, katolíků, Němcův, r. 1900 711 obyv.

147, 148; Emler Reg. II., 506 č. 1178; Cod. d. M. VI., 231, VII., 506 d. 688; Cod. d. M. VIII., 46 n. 79, XI., 124 d. 135, XII., 118 d. 135; Z. D. II., 77, IV., 20, VII., 25, 598, 599, 700, VIII., 526, XII., 625, XIV., 42, 43, XV., 4, XXII., 69, XXVIII., 7, XXX., 55; Z. D. kvaten. XII. fol. 10, 14, 22; Z. D. Brn V., 344, VIII., 67, 967, XXVII., 7; Brandl, Půhony, III., 7, 22, IV., 223 n. 966 a 970; Brandl v „Obzoru" 1885, str. 162: Rozpravy o jménech topických; Dr. Beck, 1896, str. 15, 52, 53, 73; Dr. Beck v „Mor. Orlici" 1866, čís. 127, týž: Die eingeg. Dörfer 1869, str. 15; Jul. Wisnar: Untersuchungen zur geogr. Namenkunde str. 61; týž: Ortsnamen der Znaimer Bezirkshauptmannschaft 1892, str. 7, 17, 19; Ibid. IX., 100, 217 d. 249; Slavík, Mor., II., 208, 213, „Morava po válce třicetileté" str. 60; Peřinka str. 113; Winklerův Seznam osad mark. Mor. 1885 str. 49.

[1]) Schwoy, Mähren, II., 375., Volný, III., 358.

Kostel stojí uprostřed osady na starém hřbitově. Zasvěcen je sv. Linhartu. Na místě nynějšího kostela stávala původně malá kaple, která rozšířena a sklenuta r. 1752. R. 1781 byla kaple obnovena opatem luckým, ale již r. 1810 hrozila sesutím, proto byla r. 1811 snesena, a v letech 1815—1816 nynější kostel zbudován nákladem náboženského fondu. V kostele jsou tři oltáře:



Obr. 28. Půdorys Havraník.

hlavní sv. Linharta a dva poboční sv. Antonína Pad. a Útěku sv. rodiny do Egypta. Věž jest na evangelní straně presbytáře. Poslední opravy z r. 1834 a 1890.

Hřbitov mají nyní na jižní straně osady. Zbudován byl r. 1823.

Fara zřízena byla teprve r. 1860, před tím byla jen lokálka. Přifařeny jsou jediné Havraníky. Kuracie zřízena byla nadačním listem ze dne 24. listopadu r. 1775, který přijal klášter Lucký

a potvrdila konsistoř Olomoucká r. 1776 dne 10. února. Patronem do r. 1784 klášter Lucký, 1784—1827 panství Lucké, 1827—1833 proboštství Hradištské, od r. 1833 náboženský fond.

Škola připomíná se již r. 1731. R. 1775 nechtěli osadníci dáti rektorovi domu. R. 1787 byla školní budova přestavěna. Škola byla do r. 1893 jednotřídní, od roku 1893 dvojtřídní. R. 1900 chodilo do ní 100 žákův. R. 1825 opravována a r. 1842 rozšířena. Učitel míval příjmu 292 zl. 47 kr..

Farní pamětní kniha a matriky počínají se r. 1776.

Gruntovní kniha nejstarší z r. 1728 chová se v listovním úřadě okr. soudu ve Znojmě. Založena byla za probošta hradištského Jana Frant. Ryvoly.

Farářem byl tu J. M. Bakalář Srbecký, který se zabýval volapükem. Nynější farář Fr. Adamec má dobré jméno jakožto odborný spisovatel včelařský.

Z rodáků havranických vynikli začátkem stol. XVIII. dva bratří Vincenc a Michal Wallner, z nichž první byl v l. 1712—1729 opatem luckým, druhý v letech 1713—1729 opatem kláštera v Jeruši v Rakousích Dolních.[1]) V kostelíku havranickém postavili Michal oltář ke cti sv. Michala, Vincenc ke cti bl. Panny Marie. Obrazy těchto oltářů jsou nyní v Hnanicích. Rodák havranický Wolfgang Timmel stal se farářem havranickým r. 1815. Jeho zásluhou byl zbudován nynější kostel, na jeho prosby darovány kostelu ornamenty i paramenty, oltáře, lavice a zpovědnice ze zrušeného augustinianského kláštera ve Vratěníně.

Samoty: dva mlýny ze šesti mlýnů zvaných společně Neunmühlen. Čtyři ostatní příslušejí k obci Hnanicům.

Jména tratí: Alt-junge Satz, Dürre Hügel, Jung-alte Satz, Satzfeld, Mittfeld, Satz, Lebzelter, Hinterberg, Eferling, Obere Haid, Grammer, Reitern, Dreiteileter, Gwanden, Süssenberg, Gründ, junge Weingärten, Kräftenäcker, Überhöherfeld, Lange Felder, Herrnbreiten.

Místní jméno původně znělo Havraníky. Vlivem němčiny přeměněno bylo časem na Koverník, Kurnich, z čehož opět stal se Kaidling. Němci odvozují dnes místní jméno od blízkého hrádku Kaja (Kyjov) v Rakousích. České původní jméno jest patronymické dle osobního jména Havran.

---

[1]) „Topographie von Niederösterreich“, Bd. III., str. 410, praví, že „Wallner zu Railling in Mähren geboren“ místo Kaidling. Článek psal státní archivář Fölgel.

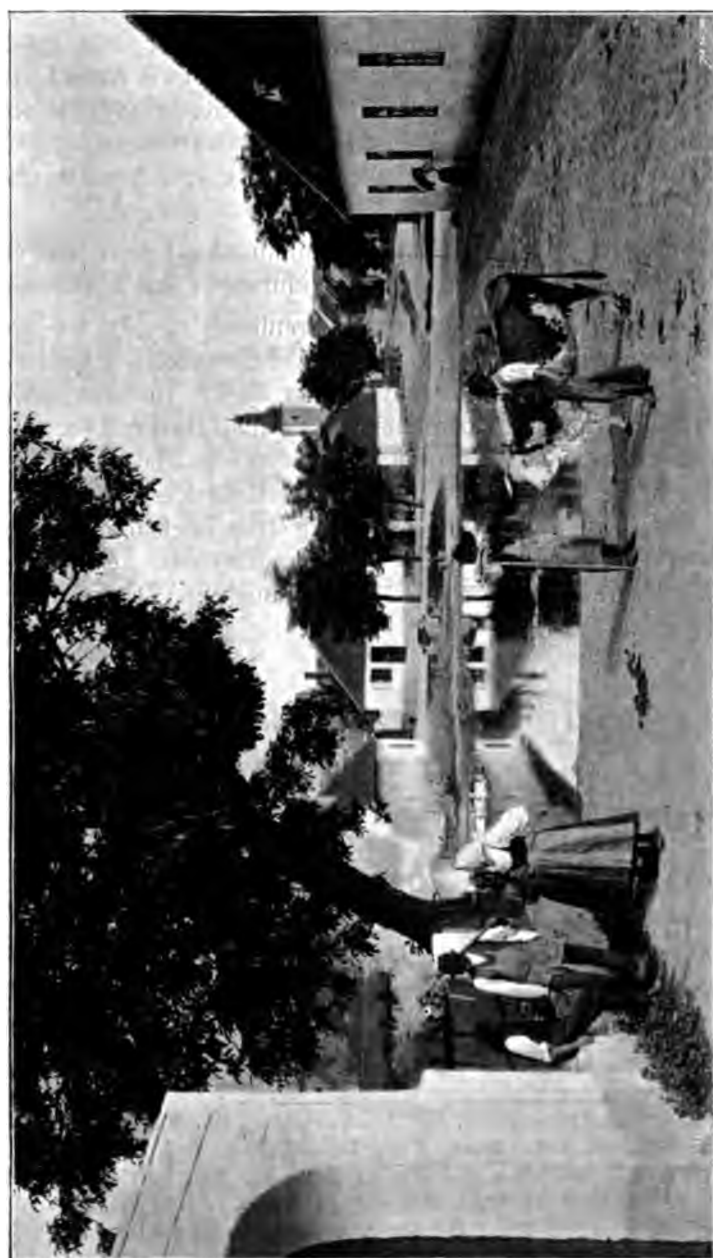
Rodové, kteří drží rodné grunty přes 200 let, jsou Timmlové a Jochamové.

Z pohrom vytknouti sluší požár r. 1734 a mor r. 1832.

Roku 1200 dostal prý klášter Lucký patronát kostela v Havranikách. Ale zpráva tato se nezakládá na pravdě, neboť v listině, kterou r. 1222 dne 5. března kardinál legat Řehoř de Crescentio potvrzuje fary lucké, není zmínky o Havranikách. Po prvé o Havranikách čteme ke dni 13. března r. 1229. Král a králová Konstancie darují proboštu Wibertovi z Hradiště sv. Hippolyta horní (vinné) právo in Kovernich. Listina tato jest falsum z dílny Bočkovy. Opsal prý ji Boček z kodexu tišnovského, jako mnoho jiných. R. 1269 dne 29. srpna postoupil lucký opat Dětřich rytíři Alšíkovi z Havranik za jeho zásluhy a služby klášteru prokázané desátek vinný z vinic v Havranikách po čas jeho života s podmínkou, že opatovi a kostelu Luckému každoročně, pokud bude živ, deset věder vína z týchž vinohradů má platiti a odváděti, jakož i z jiných vinic, které na polnosti jsou obráceny, dávati desátek polní. Jinou výhradu udává opat, aby po smrti Alšíkově vinice se vrátily klášteru a nepřešly na jeho dědice. Aby postup desátků havranických nabyl platnosti právní, vyžádal si opat lucký potvrzení postupní listiny od biskupa olomouckého Brunona, kterého se mu také dostalo roku 1274 dne 25. března. Ale o desátky tyto vznikla brzy rozepře, neboť Alšík si přivlastňoval desátky i vinice. R. 1284 na den sv. Anežky rozhodl spor ten arcijáhen znojemský Oldřich tak, že veškery desátky vinic u Havranik pěstovaných, ať starého nebo nového založení, mají příslušeti ke kostelu v Šatově na patronátě Luckého kláštera a že řečený Alšík má se vzdáti užitku těchto desátků po právu. Klášter měl z desátku platiti Alšíkovi ročně jen nepatrnou dávku. Nestalo se však podle rozsudku, neboť už 11. srpna r. 1289 vyznává Alšík z Mrlin, že obdržel od kláštera na čas života svého desátek viničný v Havranikách, se závazkem každoročně z týchž vinic, ať víno se urodí nebo neurodí, 15 věder vína klášteru odváděti, a, ať jsou vinice starého nebo nového založení, všecky bez odporu Alšíkových dědiců mají se vrátiti klášteru po jeho smrti. Téhož r. 1289 potvrdil dne 28. září biskup olomoucký Theodorik kostelu v Šatově a tím také klášteru Luckému vlastnické právo viničných desátků v Havranikách. Po té dovídáme se o Havranikách teprve k r. 1314 dne 24. dubna. Boček z Jevi-

šovic, komorník znojemský, vyznává, že Anežka Baumgartová prodala statky své v Havranikách za $80^1/_2$ hř. stř. Otovi z Kejová (hrad Kaja v Rakousích). R. 1317 dne 11. března Oldřich Pfluk se zavazuje, že zboží Havraníky, které Vilím z Vranova a jeho bratří prodali Otovi z Kejova, je oceněno dobře. Utrpí-li kupitel škodu, jest rukojmí ochoten ji nahraditi, nenahradil-li by jí prodavatel. Podobně zavazují se na statek onen Jindřich z Lipého a syn jeho Čeněk. R. 1320 dne 5. dubna Bedřich Steinfeldský potvrzuje, že desátky ze vsi Havraník mají býti dány konventu Luckému na pitanci. V říjnu r. 1343 dosvědčuje sedm moravských pánů, že Niklas z Kejova ves Havraníky prodal se vším příslušenstvím klášteru Luckému. Kupní smlouva ujednána r. 1343 dne 12. září. Jako příslušenství statku havranického uvádějí se dvůr, rychta a vinice. Listinou ze dne 30. března r. 1351 darovali obyvatelé Strachotic kapli ve Strachoticích vinici v Havranikách, které měl užívati farář z Valtrubic. Toto bylo potvrzeno r. 1351 dne 11. srpna gener. vikářem olomouckým Heřmanem, proboštem brněnským. R. 1377 Hynčí z Lipého, nejvyšší maršálek království Českého, postupuje směnou všeho zboží svého, které má v Německých Boroticích (zaniklých) a v Havranikách, důstojnému velmistru a celému konventu křižovníků s červenou hvězdou v Praze plným právem a panstvím do stálého vlastnictví, nic na zboží tom sobě nevyhradiv ani nezadržev, jak je držel a užíval sám. Skutkem tímto byla část Havraník spojena s proboštstvím sv. Hippolyta na Hradišti u Znojma. Hübner a Volný udávají, že zbytek vsi Havraník křižovníci později koupili od kláštera Luckého. Roku 1398 dne 29. května měštěnín znojemský Jorig Sneyder odkazuje ženě své Anně 6 lánův a 6 poplatných lidí v Havranikách (Chewrnik). R. 1508 prodal usedlík Jakub Hikl opatu luckému 4 kopy ročního platu ze své vinice za 100 zl. R. 1519 probošt hradištský zastavil Havraníky (nedí se, komu?), aby získal peněz na stavbu kostela na Hradišti. R. 1551 proboštství sv. Hippolyta na Hradišti zaměnilo svůj mlýn v Citonicích s klariskami znojemskými za jejich mlýn v Havranikách.

Po válce třicetileté (r. 1656) bylo v Havranikách 13 lánů, domův osedlých 47. Nynější farní chrám sv. Linharta byl r. 1657 kaplí patřící do Šatova. Neměl nijakých ornátův, ani jiných paramentův. Patronem byl klášter Lucký. Ke kapli příslušely 2 m. obdělaných vinohradův. Osadníků katolických bylo jen asi 200.



Obr. 29. Náves v Havraníkách.

O zřízení samostatné fary počalo se jednati r. 1757 žádostí podanou královně Marii Terezii, která celou věc dala vyšetřiti biskupem olomouckým. Teprve, když r. 1772 Maria Anna Luzová nadala žádanou faru kapitálem 8000 zl. víd., a když dědicové její dne 24. listopadu r. 1775 vydali nadační listinu, byla fara povolena. Konsistoř Olomoucká potvrdila novou faru 10. února roku 1776.

Po silnici z Rejce (Retz) ke Znojmu ubíral se r. 1848 císař a král Ferdinand V. Dobrotivý z rozbouřené Vídně k Olomouci.

Poddanské poměry v Havranikách nebyly tak kruté jako jinde, neboť duchovní vrchnost, křižovníci z Hradiště sv. Hippolyta, nakládala s poddanými vždy lidsky. Robotou povinováni byli Havraničtí křižovníkům; dosud mají Havraníky společný kontribučenský fond s ostatními bývalými poddanskými vesmi křižovnickými, Popovicemi, Veskovem a Mašovicemi. Desátek ze všech svých plodin však odváděli klášteru Luckému. Z Louky přicházíval v čas žní a vinobraní zvláštní výběrčí desátku, jenž bydlil v Havranikách v panském domě Luckém (Zehendhause).[1])

Heřmanov neb Heřmanice

(něm. Hermannsdorf), dle osob. jména Heřman, samostatná katast. a polit. obec 3 hodiny sv. Znojma blíže říšské silnice ze Znojma Lechovicemi do Pohořelic.

Farou patří osada do Oleksovic, poštou do Vršavy, školou do Čejkovic.

Rozloha jest 208 ha 23 a; obecních pozemků r. 1896 bylo 10 ha 18 a.

Jména tratí: Hintausfeld, zweite Züge, erste Züge, Neurisz, Kreutzbreiten, Ödebreiten.

---

[1]) Čermák, Premonstráti, 330. Volný, Mähren, III., 107, 471. Cod. d. M., II., 132; IV., 28, 283. Erben, Reg., I., 302, 348. Cod. d. M., II., 207, č. 192; IV. 123, 287, 359, 361. Emler, Reg., II., 256, 357, 639, č. 1480. Cod. d. M., VI., 53, č. 76, 87, č. 114, 88, č. 115, 123, č. 158; VII., 366, č. 500, 373, č. 505. Cod. d. M., VIII., 45, č. 79, 66, č. 101; XII., 412, č. 467. Z. d., VI., 516. Hübner, Znaim, 1869, 573. Volný, Kirchl Topogr., II., 4, 157, 158. Slavík, Morava po válce třicetileté, I., 51

Osada jest nového založení; vznikla r. 1788 rozpuštěním luckého panského dvora.

R. 1837 měla již 40 domův a 225 obyv., r. 1890 48 domův a 251 obyv., katolíkův, Němcův, r. 1900 235 obyv.

Hnanice, také Gnadlersdorf,

(něm. Gnadlersdorf), samostatná polit. a katastr. obec v pahorkovité kotlině na západ kopci ohraničené, na východ otevřené, na potoce Daníži, 2 hodiny od Znojma, čtvrt hodiny od hranic dolnorakouských. Má silnicí také pohodlné spojení s Chvalovicemi a Vladnicemi v Rakousích. Osada tvoří nepravidelný obdélník o jedné hlavní ulici, která se rozestupuje na dvou místech, tvoříc malá náměstí; na vých. náměstí je farní kostel. Na jižní straně rovnoběžně s osadou ulice vinných sklepů, která od východu k západu ze skupiny nepravidelně vystavěných domů zabíhá do polí. Domy jsou prosté, bez okras, vápnem obíleny.

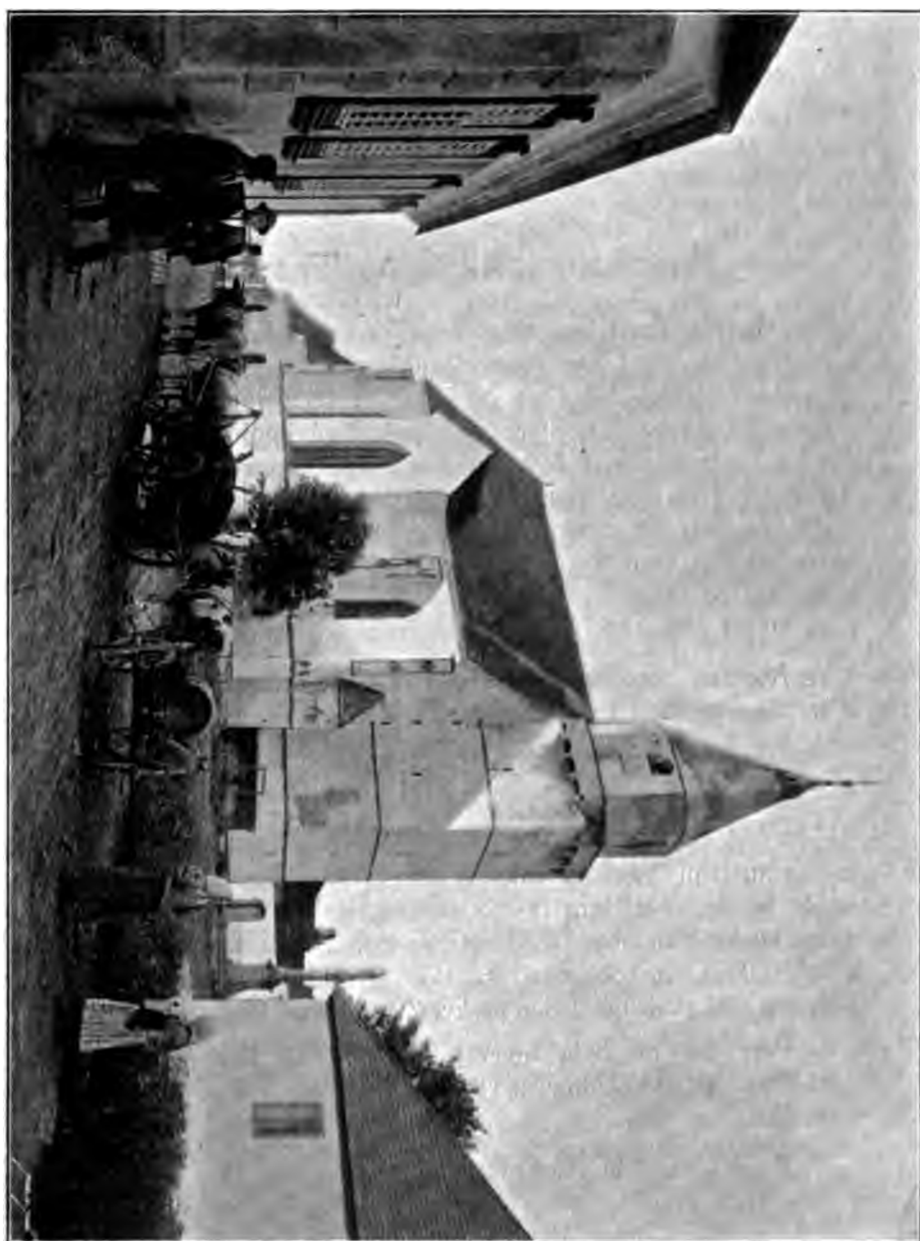
Rozloha obce činí 705 ha 39 a; obec měla koncem r. 1896 6 ha 21 a polí.

Obyvatelstva bylo r. 1800 624 duší, r. 1834 v 88 domech 572 duší, r. 1890 ve 106 domech 613, r. 1900 ve 112 domech 615 obyv., katol., Němců (jen 5 Čechů).

Panstvím patří Hnanice k Jaroslavicům, poštou k Šatovu, osada je zajímavá tím, že má jen čtvrtláníky. V gruntovní knize z r. 1794 zaznamenáni 64 čtvrtláníci. Platili úroku půlletně 23 zl. 20 kr. a robotovali r. 1750 týdně: 60 čtvrtláníků po 3 dnech a 24 podruhů 1 den pěšky. Z roboty se vykoupili r. 1823.

Fara zřízena byla teprv r. 1784. Do r. 1784 obstarávali duchovní správu řeholníci z kláštera Luckého a duchovní z fary Šatovské.

F a r n í c h r á m sv. Volfganga je zajímavá stavba. Do dob josefinských konaly se k sv. Volfgangu do Hnanic znamenité a hlučné pouti. Chrám Páně, dosud nedostavěný, jest původně slohu gotického. Založen byl r. 1487. Po válce třicetileté, kdy



Obr. 30. Kostel v Hnanicích.

byl plných deset let bez střechy, byl bohužel barokisován. Má tři lodi a postrádá podnes presbytáře, jenž měl býti zbudován na místě staré kaple ze stol. XIII., posud gotické, již obec užívá za skladiště, a jiné přistavěné z let pozdějších, kdysi gotické, nyní však romanisované. Co do stáří není jisto, které z obou kaplí patří přednost.

Za dob reformačních všemožným úsilím dralo se do farnosti šatovské luteránství, ale energickému opatovi Freytagovi podařilo se přece všecky podřízené fary, mimo Znojemskou, zachovati katolictví. Válkou třicetiletou byl zviklaný katolicismus upevněn. Vypravuje se, že za této války byl kostel vypálen. Střecha shořela, a na klenbě stála voda plných deset let. Když bylo po válce, byl chrám opravován; z obav, aby se nesřítilo klenutí, bylo sneseno lidskou rukou, a vybudováno nové. Prý dokonce divoké kachny hnízdily na klenbě. Poutníky lákal do Hnanic hlavně léčivý pramen divotvorný, studnice, kteráž v kapli sv. Volfganga posud jest zachována a opatřena kamenným roubením. Na roubení tomto byly vytesány starobylé německé nápisy, z nichž se zachovaly posud mravní průpovídka a neúplná modlitba k sv. Volfgangu.

Fragment tohoto roubení s nápisem neúplným nalezen na farském dvoře, kamž byl kdysi pohozen a zahrabán.

Nad oltářem kaple sv. Volfganga spatřiti lze sochu tohoto svatého, znamenité dílo kamenické z druhé polovice XV. století.

V kostele jsou nyní tři oltáře. — Hlavní oltář sv. Volfganga, znamenité a cenné, umělecké dílo slohu barokového, a pobočné oltáře sv. Anny a sv. Jana Nep. Tyto tři oltáře připomínají se již r. 1657 v dekanátní zprávě visitační. Sochy sv. Jana Nep., sv. Vendelína a sv. Linharta na oltáři sv. Jana Nep. dodány sem z klášterního zhořelého chrámu vratěnínského r. 1821. R. 1777 obdržel kostel z Říma privilej plnomocných odpustků na dobu sedmi let. — Zvony jsou starožitné. Zvon prostřední velikosti lit byl r. 1480 v Brně zvonařem Jiříkem, zvon největší lit r. 1650, nejmenší r. 1747.

Škola jest dvojtřídní, německá, ale systemisované druhé třídy není; jest při škole tedy jen jediný učitel. Žáků bývá

přes 80. Nynější školní budova vystavěna r. 1812 vrchností jaroslavskou. Nad vchodem byl latinský nápis tohoto znění:

Schola piis moribus et litteris aedificata
Comiti de Pallavicini
Gratias agit.[1])

Pak disticha:

Hoc genuit nomen celebratque pia itala tellus
et meritis clarum patria nostra colit.
Hunc fundatorem splendens haec schola salutat,
tam bonus ac meritus singula corda tenet.

Marcellus Josefus Moravetz,
Curatus loci de Gnadlersdorfio.[2])

Nápis tento již po delší dobu odstraněn.

Spolků zde není, leda spolek zpěvácký, který po léta není činným. Veřejná knihovna farní dvou set svazků jest místním farářem založena a vydržována.

Jména tratí: Satzen, Oedenberg, Anderfelder, Danischwegen, Grafenbergen, Lerchenfelder, Theiletter, Znaimer Leithen, Altlehen, Grulitsch, Haiden, Reiterbergen, Scheibling, Silauer.

Samoty: Neunmühlen. Dle jména devět mlýnů, nyní jest však jen šest mlýnů na Dyji, k Hnanicům jen čtyři příslušné. Ostatní dva k Havraníkům.

Místní jméno jest původem svým slovanské. — Píše se ve starých pramenech Hnanice, Hnanlice, Gnanleizdorf, Glanvisdorf, Gnadlersdorf, Knadlsdorf. Jméno toto je patronymické dle osobního jména Hnan. Domnívají se také, že Hnanice, znamená místo, kde byl zemský nepřítel vyháněn přes hranice zemské.

---

[1]) Česky: Zbožným mravům a vědám zbudovaná škola děkuje hraběti Pallavicinimu.

[2]) Česky: Zbožná země italská zrodila toto jméno a oslavuje, a ctí je zásluhami slavné naše vlast. Tohoto zakladatele tato stkvělá škola pozdravuje, jenž poutá srdce jak dobrotou, tak zásluhami.

Mar. Jos. Moravec, farář v Hnanicích.

Trhy bývaly v Hnanicích velmi hlučné. Přicházeli obchodníci z celé jižní Moravy a téměř z celých sev. Dolních Rakous. Moravané čeští prodávali obilí a obstarávali si dobrá zdejší a rakouská vína. Hlučnými trhy a znamenitými poutmi bohatli usedlíci, neboť do osady přicházelo mnoho peněz. Osadníci pyšněli a vzdorem blízkým Šatovským nazývali se hrdě „Bürger“. Ale nyní již název „Bürger“ má v okolí zvuk jen ryze satirický, neboť zanikly i trhy i pouti.

Nálezy archeologické zjistil a zachoval notář Palliardi. Jsou to však jen střepiny hrnců robených volnou rukou bez hrnčířského kruhu.

Osada jest starobylá. R. 1200 Rudgerus, miles de Gnanlicz, daroval klášteru Luckému desátky všech svých vinic v Hnanicích právem německým. Přivolil k tomu markrabí moravský Vladislav. Lucký dějepisec Troschl klade listinu darovací k r. 1200. Boček k r. 1202—1213, Erben k r. 1213, Eschler též k r. 1213. Není však příčiny, proč by se nevěřilo udání Troschlovu. Listina sama jest bez datum, důležita jest tím, že děje se v ní první zmínka o Němcích na Znojemsku.

R. 1284 byla ves tato příslušenstvím fary Šatovské. Biskup olomoucký Dětřich potvrzuje totiž klášteru Luckému ves Cleinedorf příslušnou k nadaci kostela v Šatově. Z r. 1393 (13. dubna) čte se jméno Mikuláše, sedláka z Hnanic (Nicolaus, rusticus de Gnanic). R. 1467 na den sv. Urbana papeže (25. dubna) Matyáš Schuller z Hnanic zavazuje se platiti 60 gr. ročně k oltáři Všech Svatých u sv. Mikuláše ve Znojmě. R. 1480 počali poutníci k léčivé studánce u sv. Volfanga v Hnanicích skládati příspěvky, almužny a milodary, aby z nich založen byl kostel. Ale r. 1482 olomoucká kapitola odpírala klášteru Luckému, který jako patron a dominikální vrchnost měl stavěti chrám, celou čtvrtinu sebraných almužen a milodarův. Vznikl spor, který rozhodovati měla papežská stolice. Papež Sixtus IV. vyhověl prosbě opatově a ustanovil rozhodčími Jana, tehdejšího děkana, Alexia z Jihlavy, kanovníka olomouckého, opata kláštera Skotského ve Vídni a probošta z Klosterneuburka, kteří spor vyřídili r. 1484 na prospěch klášterní. Chrám byl dokončen v nynější velikosti — vlastně nedokončen — r. 1487 sub Paulo Abbate Lucensi XXIV., vysvěcen pak ke cti

sv. Volfganga r. 1510 dne 3. srpna Martinem, biskupem nikopolským. R. 1898 kostel znova vydlážděn, vyčištěn, pustá již kaple sv. Volfganga opravena a opatřena nejnutnějším inventářem. Původní dlažba, již velmi sešlá z obyčejných cihel a vodou prosáklá, ponechána byla za podklad nové dlažby, aby poněkud alespoň bylo zabráněno vlhkosti, ovšem utrpěl tím soulad architektonický, zvláště část pod kůrem, kdež postranní dva gotické oblouky poněkud pozbyly své štíhlosti. Velké kameny staré dlažby před hlavním oltářem byly odstraněny. Jest to stará galerie kůru, na jedné straně gotickými ornamenty ozdobená, o nichž nikdo již nevěděl, poněvadž opačné hladké strany užito bylo za dlažbu, kdežto ornamenty v zemi byly neviditelnými.

R. 1518 učinila nadaci pro oltářníka obec, leč kostel na dále zůstal přivtělen do Šatova. Oltářníkovi postoupeno bylo 10 měr vinic a poukázáno obcí 10 kop gr. víd., které ve dvou ročních lhůtách, o sv. Jiří a o sv. Michale byly splatny. Za bezplatné obydlí dáno mu stavení, jež posud je farou. Nadace tato r. 1518 dne 18. září potvrzena Stanislavem, biskupem olomouckým.

R. 1584 ujal opat lucký Freytag dům oltářníkův do vlastní moci, neboť o poddané jeho v Hnanicích pokoušelo se luteránství. Nad vraty zahradními vytesán byl nápis posud čtitelný: Sebastianus Freytag a Cziepiroch, Eques Jerosolimitanus, Abbas Lucensis Anno 1584.

Kostelu šatovskému a tím také opatství Luckému náležela zajisté jen část Hnanic, kdežto část byla zeměpanskou. Král Vladislav II. r. 1509 prodal panu Vilémovi z Kunštátu statek Hnanice se Slúpem a Micmanicemi, které týž pán již dříve držel právem zástavním.

R. 1541 zástavní držitel Oslavan, moravský hejtman Jan Kuna z Kunštátu postoupil těchto vsí bratrovi svému, majiteli Jaroslavic, Vilímovi Kunovi z Kunštátu na Jaroslavicích a Hrádku záměnou za Valtrubice a Oleksovičky. Odtud byly tyto vsi spojeny s Jaroslavicemi.

R. 1581 Hnanice odpadly od katolictví a odepřely Louce dávati desátek. Usedlíci nedali se přinutiti ani mandáty císaře Rudolfa, aby se vrátili do poslušenství opatova a kladli lidem

klášterním při vybírání desátku odpor i zbraněmi. — Za války třicetileté Hnanice neutrpěly tolik, jako jiné osady.

Majetníci panství od r. 1541 jako při statku Jaroslavském.

Staré rody, které po sto a více let drží své usedlosti, jsou: rod Fuchsův, Bauerův, Ungerův, Uhlův, Rublochův.[1])

Hodonice

(něm. Hödnitz), dle osob. jména Hodoň, samostatná katastr. a polit. obec na levém břehu řeky Dyje, 2 hodiny vých. Znojma, na silnici ze Znojma do Lavy, která je spojuje s Tasovicemi a s Krhovicemi. Osada i okolí vyznamenávají se hojností pramenité vody. Johannisquelle u pivovaru zvaného Johannisbrauerei a Sandbrunnquelle nad hřbitovem mají tolik vody, že ženou Tulipánův mlýn. U hřbitova jest druhý pramen, který sám tvoří slušný rybníček. U parního mlýna vých. osady jest také bohatý pramen. Značný počet křížů svědčí o zbožnosti obyvatelstva. Návsí hodonské je obdélníkové, dosti prostranné a čtyřmi ulicemi se vsí spojené. Východní část osady slove „Neustift".

Rozloha obce 1012 ha; nemovitý majetek obce měl koncem r. 1896 výměry 65 ha 66 a.

Obyvatelů bylo r. 1834 ve 133 domech 698 duší, r. 1890 ve 173 domech 690, katol., Něm., r. 1900 913 obyv. Hlavním zaměstnáním obyvatelstva je polní hospodářství. Z obilí seje se nejvíce pšenice a ječmen, z bylin pícních jetel luční a ligrus. Sázení a pěstování okurek začalo se teprve výnosně provozovati poslední dobou. Při Dyji — v nížině — sází se mnoho řepy a zelí. Na stráních je mnoho vinic, kterým se věnuje nemalá pozornost a v nichž pěstují se většinou jen ušlechtilé odrůdy révové. Mezi vinicemi je hojnost broskví a meruněk; ovocných stromů je mnoho vysázeno v zahradách okolo osady založených. Velikých zásluh o vinařství a ovocnictví v Hodo-

[1]) Wisnar, Ortsnamen 17; Čas. mus. Olom. 1892, 33; Troschl, Series 11; Cod. d. M. II., 65 č. 57, IV. 284; Cod. d. M. XII. 118 a 135; Erben, Reg. I.. 249 n. 335; Eschler, l. c. 428; Hübner, Znaim 1869 273; Farní protokol obročí hnanického 2, cap. I. 41, 3; Z. d. XIV. 17, XXII. 29; Schram, Freytag 320.

nicích má místní spolek hospodářský (landwirtschaftlicher Ortsverein für Hödnitz), který se přičinil také o to, aby pusté stráně a pustá místa okolní byla zalesněna.

Pošta hodonská zřízena byla r. 1869, a hned za rok (1870) vystavěna byla železniční trať Znojmo—Hrušovany, kdy zbudováno bylo také v Hodonicích nádraží s úřadem telegrafním.

Kostel farní je zasvěcen sv. Jakubu Většímu; stojí na starém hřbitově zdí obehnaném. Má tři oltáře; hlavní oltář sv. Jakuba Většího a poboční oltáře Matky Boží a sv. Jana Křt. (u tohoto je křtitelnice). Nynější sakristie byla vystavěna r. 1854 nákladem faráře Frant. Glasra. R. 1847 byla opravována kostelní věž, r. 1864 vrchní část a r. 1875 spodní část věže pobita plechem nákladem obecním, r. 1894 vymalován celý kostel. Kostel zbudoval r. 1670 probošt hradištský Tomáš de Schlesin.

Fara byla vystavěna r. 1703. Stará tato budova byla r. 1892 ze základů přestavěna nákladem proboštství Hradištského za 21.000 zl. V Hodonicích připomíná se fara už r. 1281.

Hřbitov býval původně okolo kostela; nynější nade vsí byl zřízen r. 1833; r. 1855 byl rozšířen.

Kostelní zvony pocházejí, největší z r. 1613, dva menší z r. 1436 a 1872, umíráček z r. 1771. R. 1660 uhodil blesk do věže, poškodil značně kostel, který musil býti opraven a obnoven, ale zvonům se neuškodilo.

Kaple v západní části vsi byla zbudována r. 1832 na poděkování Pánu Bohu, že obec byla uchráněna, když v okolních obcích zuřila cholera; zemřelyť v Hodonicích nákazou jen dvě osoby. — Socha sv. Floriana stojící na návsi byla postavena r. 1835 nákladem usedlíka Tomáše Latusa.

Škola byla v Hodonicích již ve stol. XVIII. R. 1793 byla nákladem proboštství Hradištského a velkostatku Milifronského vystavěna školní budova, která r. 1835 byla rozšířena a křidlici pokryta. Za vpádu francouzského r. 1809 byla prádelnou francouzských pluků. R. 1859 byla dosavadní jednotřídka rozšířena na dvojtřídku, při čemž také budova školní byla zvětšena nákladem proboštství Hradištského a obce Hodonské. Dle fase z r. 1792 měl učitel školního platu od celoláníkův po 4 kr., od pololáníkův po 2 kr., od chalupníkův a domkářů po 2 kr. čtvrtletně. V čas žní dostával z každé čtvrti rolí 2 snopy; od vrch-

nosti měl 1 m. žita. V čas vinobraní z každé vinice míval naběračku vina. Štola a plat z dětí bývaly nepatrné. R. 1901 chodilo do školy 156 dětí.

Pivovar byl zřízen r. 1722 vrchností hradištskou. Soukromníci provozovali v něm právo várečné do r. 1870, kdy pivovar proměněn na hostinec. Ale r. 1885 zrušen i hostinec, a budova proměněna na byty pro hosty na letním pobytě. R. 1895 koupil dům majitel svobodného skladište lihového ve Znojmě Adolf Spitzer a velikým nákladem zřídil pivovar a sladovnu, kterémužto podniku dostalo se od Sv.-Janského pramene jména Johannisbreuerei.

Radnice jest nová budova, zřízená r. 1894, ve které kromě obecní kanceláře jsou byty pro chudé.

Nemocnice byla vystavěna r. 1898 nedaleko hřbitova. Jest prostranná a slušně zařízena. Kromě velikého sálu pro nemocné jest v ní také byt dozorcův.

Panský dvůr vystavěla r. 1785 vrchnost, ale již r. 1801 prodala jej, načež byl rozdělen na dva domy.

Spolky: hospodářský (landwirtschaftlicher Ortsverein für Hödnitz) z r. 1877, sbor dobrovolných hasičů z r. 1883; r. 1893 vystavěl si skladiště.

Zaniklá osada **Sadovany** (Zadovany) která se čte r. 1226 na listině kláštera Luckého, stávala dle udání Dra. Becka tam, kde je díl vsi hodonské zvaný „Neustift“.

Jména tratí: Teichwiesen, Gerichtsäcker, Oberfeld, Mitterfeld, Unterfeld, Weinzieren, Leiten, Schafwiesen, Kronberg, Tuinengärten, Krautäcker. — Jméno Gerichtsäcker dokazuje, že obec mívala trestní právo.

Nálezy archeologické chovají se ve sbírkách notáře Jaroslava Palliardiho, jenž objevil a prozkoumal v Hodonicích žárové jámy s předměty kamennými z doby neolithické, s tečkovanými střepinami, s keramikou souhlasnou s keramikou plochých hrobů popelnicových a se střepinami okrášlenými vlnovkami z doby hradištní, kultury slovanské. Kromě předmětů z doby bronzové našly se také nástroje kostěné. Palliardi objevil na několika místech předvěké hroby, popsal rozmanitý jejich inventář a dospěl mínění, že okolí Hodonic bylo sidlištěm v době neolithu, bronzu, polí popelnicových i v době rázu hradištného.

Roboty mívali láníci týdně 2 dny potahem nebo 28 zl. výkupu ročně, pololáníci týdně 1 den potahem nebo 14 zl., čtvrtláníci 2 dny pěšky v témdni nebo 8 zl. 30 kr., chalupníci ročně 26 dnů nebo 2 zl., menší domkáři 13 dní ročně nebo 1 zl. 30 kr. Tolik ujednáno bylo r. 1799 v robotní smlouvě majitele velkostatku Scherze s poddanými hodonskými. Ale po r. 1801 zdráhali se Hodonšti novému majiteli Scharffovi robotovati při dvoře milifronském, pročež vznikly spory, které roku 1816 rozhodnuty soudně na prospěch poddaných, kteří byli sproštěni robot při tomto dvoře. Před r. 1799 robotovali pololáníci týdně 2 dny párem koní nebo 4 dny pěší robotou, čtvrtláníci 1 den potahem nebo 3 dny pěšky. O žních dostávali robotníci oběd na panském.

Roku 1229 dne 13. března král Přemysl I. Otakar a králová Konstancie darovali proboštovi od sv. Hippolyta Vibertovi svobodný statek v Hodonicích. Dne 6. června r. 1252 v listině, kterou markrabí Přemysl potvrzuje proboštství hradištskému práva a statky jeho, jmenuje se také statek hodonský. R. 1281 dne 23. června Eliška, vdova po Kadoltovi Sirotkovi, vyznává, že bratřím špitálním u sv. Františka u mostu pražského darovala kostel sv. Jakuba ve vsi Hodonicích s desátky a s jiným příslušenstvím. Dne 24. září téhož roku prosí táž vdova biskupa olomouckého Dětřicha, aby špitálu na Františku v Praze potvrdil darovaný patronát a desátek, čehož se jí dostalo také dne 24. září t. r. Také biskup pražský Řehoř potvrdil darovací listinu dne 18. června r. 1298. Že by dárkyně Eliška byla již tehdy převořiší klarisek znojemských jest pochybno; bylať by dala zajisté patronát hodonský vlastnímu klášteru. Dne 14. května r. 1299 obdržely klarisky znojemské od Václava II. zápis na ves Hodonice, mimo svobodný statek hradištský a patronát. Zápisem královským byli vyňati zároveň poddaní z jurisdikce soudův a úředníků zemských, a odpovídali jen před králem nebo komorníkem zemským.

R. 1324 čte se zeman Pelhřim z Hodonic. Asi r. 1348—50 prodali Jiří z Hodonic a žena jeho Jitka svůj majetek v Hodonicích klariskám za 54 hř. (dvůr a dva lány). Soudíme tak z listiny ze dne 29. září r. 1353, kterou se řečený Jiří z Hodonic zříká všech nároků, které by mohl činiti na klášter klarisek ve Znojmě, a z kupní smlouvy datované teprve r. 1354 dne 5. dubna. Abatyší jeptišek řehole sv. Kláry ve Znojmě byla tou dobou

Bonka, dcera zmíněného Jiřího. Zahradu v Hodonicích koupily prý klarisky od téhož Jiřího teprve dne 15. srpna r. 1357. Ale přece čte se ještě r. 1359 dne 28. července Weinhart von Hodnicz a r. 1380 dne 4. března Hans Hodnizer. R. 1404 dne 29. prosince potvrdily klarisky znojemskému měštěnínu Tomáši Rauscherovi kup smluvený dne 21. října r. 1357, kterým se mu prodal lán pole v Hodonicích. R. 1408 abatyše Kateřina prodala klášterní mlýn klarisek „in der nach" u Hodonic se zahradou, půllánem, 2 gr. ročního platu za 42 kopy gr. a roční dávku 62 m. žita a 1 telecí dršťky.

Hodonice nebyly celé majetkem klarisek; také Martin z Radotic, mincmistr brněnský, měl ve vsi dvůr. R. 1413 dne 14. prosince pohání Martin abatyši Kateřinu i konvent klarisek, že mu proti vůli jeho pobraly dvůr vlastní v Hodonicích, sady a mlýn o šesti kolech. Listina, kterou r. 1299 poddaní z Hodonic a Tasovic byli vyňati z jurisdikce zemépanských úředníků, byla zapomenuta, a r. 1455 hejtman kraje znojemského Osvald Ludmannsdorfer volal poddané k soudu do Znojma. Ale podkomoří moravský Beneš z Biskupic poučil hejtmana. R. 1500 dne 29. dubna učiněno bylo narovnání mezi klášterem klarisek a nejmenovaným farářem hodonským, kterým jeptišky nahradily faráři škodu způsobenou zřízením klášterního rybníka. R. 1504 urovnány byly zase škody způsobené obci. R. 1514 učiněna byla na rozkaz papeže Lva X. smlouva mezi proboštstvím hradištským a klášterem sv. Kláry ve Znojmě o viničný desátek vsí Hodonic a Tasovic. Faráři hodonskému měly se každoročně na den sv. Martina rychtářem a staršími vyplatiti 2 zl. místo vinného desátku z viničné trati „Leiten" v Hodonicích. Faráři neměli budoucně činiti nárok na desátek z vinohradův. R. 1529 učiněno bylo narovnání o mlýn „in der nach" mezi těmiže činiteli. R. 1551 v neděli před sv. Václavem (dne 27. září) abatyše Ludmila své poddané v devíti mlýnech zaměnila s proboštstvím hradištským za poddané v Hodonicích.

Farář hodonský Jan Zikmund Diaeus podává dne 12. dubna roku 1633 olomoucké konsistoři zprávu, že farníci jeho jsou všichni katolíci. R. 1635 udělily klarisky svému hospodářskému správci Martinu Ottovi svobodu všech robot pro čtvrtlán jeho v Hodonicích za roční plat 1 tolaru.

Po válce třicetileté bylo v Hodonicích 16 lánů, domův osedlých 29, nově osedlých 11, starých pustých 6.

V dekanátní visitační zprávě z r. 1657 se dí, že v kostele jsou tři poškozené oltáře, že kostel byl obrán, farníků katolických udává se 120, školy že není. Probošt hradištský Gerard de Schlesin žádal již r. 1642 dne 9. října o povolení u konsistoře olomoucké, aby Hodonice byly přiděleny do Tasovic, ale nepovolilo se mu to. Proto byla duchovní správa vykonávána z Hradiště, což vedlo k velkým nepořádkům, na které obec si stěžovala konsistoři, která věc vyšetřila a nařídila proboštovi, aby faru presentoval.

R. 1668 narovnáním ze dne 15. července získal probošt hradištský Tomáš de Schlesin tři lány pro kostel Hodonský od klarisek. Klarisky koupily r. 1690 dne 31. října mlýn Blachyšův v Tvrdonicích a r. 1747 dne 14. srpna v Tasovicích purkrechtní mlýn od Josefa Braunera. R. 1766 učinily s křižovníky hradištskými narovnání o pastvy obecní v Hodonicích. R. 1779 dne 9. listopadu stal se farář hodonský Prokop Karel Burkart proboštem na Hradišti. Vykonal různé stavby jak na Hradišti, tak i v Hodonicích.

Klášter klarisek znojemských byl zrušen dne 22. května r. 1782, a statek hodonský darován moravskému náboženskému fondu. R. 1788 vydala se deputace Hodonských k císaři Františkovi prosit, aby obci postoupen byl dvůr s ovčínem v Hodonicích s příslušenstvím, ale žádost zamítnuta.

R. 1789 byly Hodonice sloučeny se statkem milifronským a prodány za 79.675 zl. 20 kr. měšťěnínu znojemskému Janu Jiřímu Scherzovi. Tento závětí ze dne 1. dubna r. 1799 postoupil statku tohoto třem svým pastorkům, Josefovi, Anně a Františkovi Heislerovým, kteří r. 1801 dne 3. listopadu prodali dědictví Janu Nep. svob. p. Scharffovi, od něhož statky koupili roku 1834 dne 18. dubna bankéři vídenští bratří Karel Emanuel a Leopold František svob. páni Liebenberkové.

R. 1809 utrpěly srážkou Francouzů s Rakušany. Již za prvního vpádu francouzského r. 1805 musila obec vyplatiti Francouzům 400 zl. a farář 1000 zl.[1])

---

[1]) Dr. Beck l. c. 52, 68; Sedláček, Slovník 381. Wisnar, Ortsnamen 39 Časopis muz. spolku Olom. 1891 160, 1892 33, 1895 96—135; Brandl, Kniha pro každého Moravana II., 1892 86, Cod. d. M. VIII., 172 n. 223, 201 n. 262, IX. 108, XI. 163 n. 177, Půhony II. 301 n. 1295; Cod. d. M. III. 148,

Hostěrádek,

Hostěhrádek (něm. Fischhäusel), dle osob. jména Hostěrad, kolonie obce Vranovské Vsi, od níž jest jen asi čtvrt hodiny vzdálena; od Znojma asi $2^1/_2$ hod. na silnici do Mor. Budějovic.

Obyvatelstva bylo r. 1834 ve 12 domech 58 duší a r. 1890 ve 14 domech 103, 98 Něm., 5 Čechů, kat., r. 1900 95 ob. Osady Podmole, Vranovská Ves a Hostěrádek byly germanisovány teprve za naší paměti. R. 1880 bylo načítáno v Hostěrádku 11 Čechův.

Farou náleží osada tato částečně do Pavlic, částečně do Olbramkostela, školou do Vranovské Vsi.

Roku 1360 prodal Protiva ze Šenkenberka půl vsi Hostěrádku jako příslušenství hrádku Šenkenberka Jimramovi z Jakubova, Oldřichovi ze Želetavy a Bočkovi z Boru a r. 1361 druhou polovici. R. 1406 markrabí Jošt prodal Šenkenberk s příslušenstvím — zaniklými vesmi Hypicemi, Vlkovem a s nynějším Hostěrádkem, Žerůtkami, Mlíčovicemi, s poplužími a lidmi poddanými a poplatnými a vším jiným příslušenstvím Přechovi z Kojetic a propustil zároveň celý tento statek ze závazků lenních. Byl tedy Hostěrádek při statku Šenkenberském. Později však byl od tohoto statku odtržen a spojen s Jaroslavicemi, od nichž byl odtržen r. 1548, kdy rukojmí nebožce Vilíma Kuny z Kunštátu prodali ves pustou Hostěrádek od Jaroslavic k Vranovu Volfovi Krajířovi z Krajku. Intabulován byl kup ten r. 1549. R. 1567 připomíná se ves tato v zemských deskách opětně pustou, podobně r. 1600, kdy Zikmund z Dietrichštejna prodal ji mor. hejtmanovi zem. Ladislavu Berkovi z Dubé a Lipého. Ještě dne 1. července r. 1699 připomíná se Hostěrádek pustým. Tehdy koupila jej Eleonora Marketa z Lichtenštejna od Arnošta hrab. Mollarta jako příslušenství zboží bohunického. Nově založena byla osada tato na místech staré zaniklé teprve r. 1710.

Panstvím náleží Hostěrádek k Vršavě. Měl tedy v nejnovější době tytéž majitele jako statek bohunický (v. t.).[1])

IV. 248, 260, 261 V. 98, 112; Dudík, Dějiny VII. 148; Erben, Reg. I. 348, 600 č. 1304; Emler, Reg. II. 536 č. 1239, 542 n. 1259, 543 n. 1260. 787; Hübner, Znaim 1869, 195, 486—490, 492, 496, 499, 575; Cod. d. M. VI., 200: Sbírka Bočkova v zem. arch. v Brně č. 7995; Slavík, Morava I., 52, 160; Volný, Kirchl. Top. II. Abt., 4. Bd., 146, 158, 160.

[1]) Archiv Český IV., 381; Wisnar, Ortsnamen 15; též Houdek v Čas. mus. olom. 1896 (XIII.) 47; Z. d. III., 569, IV. 30, VIII. 607, 608, XXII. 69, XXV. 7, XXIX. 13; Brandl, Obzor 1895, 162.

Hradiště sv. Hippolyta, také Pöltenberk

(něm. Pöltenberg), Hradiště nad Znojmem, samostatná katastr. a polit. obec na skále nad řekou Dyjí, asi půl hodiny od Znojma (přímá vzdálenost jest mnohem kratší, prodlužuje se však neschůdnou a klikatou cestou).

Rozloha obce 763 ha 38 a; jmění nemovitého měla obec r. 1896 v celku 48 ha.

Obyvatelstva bylo roku 1834 v 50 domech 270, r. 1890 v 61 domech 345 katolíkův, 246 Něm. a 99 Čechů,. r. 1900 405 obyv.

Velkostatek Hradiště, pošta Znojmo.

Panství mělo r. 1750 tři dvory, z nich největší v Moraticích u Krumlova, pivovar v Hradišti na 80 sudů piva, 3 vinice úhrnem 24 měr, 2 rybníky a $2107^6/_8$ m. lesů, největší u Hradiště $1205^3/_8$ m.

Poddaní platili o sv. Michale úrok domovní, pak vánoční, velikonoční a svatodušní, dávali slepice a vejce a robotovali týdně: sedláci 2 dni dvojspřežně, chalupníci dle majetku po $1^1/_2$, 2 nebo 3 dnech a podruzi po 1 dni pěšky; v Moraticích sedláci kromě toho ještě od sv. Josefa až do sv. Václava po 26 neděl každý po 1 dni týdně.[1])

Farní kostel sv. Antonína Pad. stojí na pokraji svahu kopce do údolí potoka Hraničního (Granitzbach = Hraniční potok) za osadou. Kousek od chrámu zeje podzemní chodba, o níž vypravuje pověst, že vede až do Znojemského hradu a odtud až do Luckého kláštera. Patronátní právo náleží proboštství křižovnickému. Chrám byl zbudován roku 1635 nákladem proboštství a r. 1662 dne 7. prosince vysvěcen pražským arcibiskupem Arn. Vojt. hr. Harrachem. Mše sv. slouží se jen v oktávě sv. Antonína a o dušičkách. Fresky v kostele byly malovány r. 1784 znoj. malířem Vojtěchem Radou. R. 1851 byl kostel vně opraven a r. 1852 nadán novými paramenty. R. 1886 byl úplně vnitř i vně opraven. R. 1777 obdržel odpustky. Má dva oltáře; hlavní zasvěcený sv. Antonínu a poboční sv. Václavu (obraz od malíře Rady).

Zámecký a proboštský chrám sv. Hippolyta byl zbudován nákladem proboštství r. 1765 na místě nepatrného kostelika. Plány učiněny byly dle vzoru chrámu křižovnického v Praze u Karlova mostu. Obraz sv. Hippolyta na hlavní oltář maloval

---

[1]) Reg. zemská dom., odd. č. 274. Red.



Obr. 31. Hora sv. Hippolyta. Pohled od Znojma.



Obr. 32. Vnitřek proboštského chrámu Páně sv. Hippolyta u Znojma.

Maulpertsch. Na klenbě jest Maulpertschův obraz Nalezení sv. Kříže (al fresco). Obrazy pobočních oltářů sv. Jana Nepomuckého a sv. Anny maloval znoj. malíř Josef Winterhalter, obrazy po stranách presbytáře sv. Františka Xaverského a sv. Františka Serafinského maloval Ign. Raab. Na stěnách lodi jsou znázorněny výjevy ze života Kristova výtečnou prací malířskou neznámého umělce. Řezbářské práce vykonal Ondřej Schweigel. Na celé úpravě a výzdobě chrámu jest zřejmý opravdový vkus umělecký, spolehlivá a trvanlivá práce a obětovnost rytířů křižovnických. Poslední opravy z r. 1849 (kostelní) a r. 1858 hlavního oltáře; r. 1887 opraven kostel vně.

Ve hrobce jest pohřben (dne 20. června r. 1759 zemřelý) biskup litoměřický Mořic Adolf Karel vévoda Saský. Byl totiž za sedmileté války jat a cís. Marií Terezií odevzdán péči proboštově. Do proboštské hrobky nepohřbívá se již od r. 1784.

Zvony proboštského kostela nevynikají stářím. Největší byl lit r. 1696 za probošta Frendla, přelit r. 1710 za probošta Ryvoly znoj. zvonařem Jos. Aufheimrem, a když se roztrhl opět, byl přelit r. 1832. Malý zvon lit r. 1888 ve Víd. Nov. Městě, umíráček r. 1788 zvonařem znoj. Jiřím Scheichlem; nápis prostředního, dle vzezření nejstaršího zvonu jest nečtitelný. Velký zvon váží 230 kg, prostřední 120 kg, malý 45 kg, umíráček 14 kg.

Hřbitov byl do r. 1788 okolo kostela sv. Hippolyta, ale toho roku byl zbudován nový za osadou na „Švédských šancích“. Proboštové pochovávali se do hrobky v kostele sv. Hippolyta, když však byl zřízen nový hřbitov, přestalo pohřbívání do kostelní hrobky. Poslední v hrobce pohřbený opat je Burkart († 1784), nástupce jeho Hlava († 1789) byl pohřben u kříže na novém hřbitově. Probošt Hein, nástupce Hlavův, dal zbudovati proboštskou hrobku na novém hřbitově, do níž se nyní pohřbívají správcové křižovnického svatostanu Hradištského.

Socha sv. Jana Nepomuckého (vlastně Boží muka) na cestě z Hradiště do Mašovic byla postavena r. 1830.

Kaple (Mariacell-Kapelle) za osadou směrem severozápadním (k Citonicům) byla vystavěna r. 1832 za probošta Floriana Langa na poděkování, že Hradiště ochráněno bylo cholery, která hlavně zuřila ve Znojmě. Každého roku na den Navštívení Panny Marie (dne 2. července) koná se průvod ke kapli.

Kaple sv. Eliáše stojí nad ssutinami Rabenštejna; jest nyní již zpustlá. Vystavěna byla r. 1665 za probošta Tomáše de Schlesin ke cti sv. Josefa a sv. Eliáše.



Obr. 33. Mariecelská kaple.

Křížová cesta, stojící na cestě serpentinové ze Znojma na Hradiště, byla opravena r. 1894 nákladem pražského velmistra Václava Horáka. Pražský sochař Kindermann vypracoval na mnohých zastaveních nové reliefy.

Náhrobky v kostele sv. Hippolyta: probošta Petra Medka († 30. května r. 1585), bratra arcibiskupa pražského Martina Medka, a společný náhrobek Jana Kozaře z Kozařova a jeho



Obr. 34. Kaple sv. Eliáše u Znojma.

manželky Anny Kozařové, rozené Beesové z Krusta, rodičů to probošta Mikuláše Kozaře z Kozařova. Jan Kozař zemřel 19. září r. 1590, Anna zemřela 7. dubna r. 1599.

Duchovní bratrstvo ke cti sv. Antonína Pad. zřídil probošt Tomáš de Schlesin, dne 11. ledna r. 1673 potvrdil je papež Klement, ale císař Josef II. zrušil.

Proboštství zaujímá v sobě byty duchovních, byty a kanceláře úředníkův a špitál. Nynější proboštská budova pochází ze století XVII. Jest o jednom patře a tvoří pravidelný čtyrúhelník, jehož jižní křídlo jest nejstarší, severní pak nejnovější. V západní části jest špitál pro 12 chudých. Když roku 1629 budovy lehly požárem, zbudoval probošt Gerhard de Schlesin celý zámek ze základu. Špitál byl vystavěn za téhož probošta r. 1635, jakož svědčí znak a nápis: Gerhardus de Schlesin Praepositus extruxit MDCXXXV. Severní část zbudoval probošt Tomáš de Schlesin. Proboštové dali zámek a téměř polovici městečka obehnati silnou zdí, na níž bylo několik věží, z nichž nejdéle stála věž nad údolím Dyje (do r. 1824). Do zámku vedl vodovod, který zřídil r. 1658 probošt Tomáš de Schlesin. Připomíná to nápis ve dvoře nad vchodem do budovy v severním křídle: Thomas de Schlesin, dignitate praepositus Poeltenbergensis, officio pronotarius apostolicus, gente Leodicensis, saepius hic quaesitae, nunquam repertae anno 1658 repertor felix aquae. Také na jižním průčelí budovy ve dvoře jest deska na paměť zřízení vodovodu. Nápis zní: Prima repertori libaret ut oscula Thomae Hunc primis petiit saltibus unda locum sub Thomae de Schlesin praeposito et fontis repertore. (Sem prvními skoky míří vlna, aby první dala polibek svému objeviteli Tomášovi.) Hospodářská stavení dílem opravena dílem přestavěna r. 1827. R. 1829 zbudována serpentinovitá cesta z Hradiště do Znojma, r. 1892 ve dvoře přestavovány chlévy.

Bibliotheka proboštská jest velmi bohata starými díly jak rukopisnými, tak inkunabulemi. V knihovně chovají se dva staré obrazy, z nichž jeden považuje Řehoř Volný za odevzdání Hradiště křižovníkům, druhý představuje Matku Boží s děťátkem.

Škola jest jednotřídní, německá; r. 1900 chodilo do ní 56 žákův. Na Hradišti byla škola již ve století XVIII.; stará školní budova byla úplně zbořena r. 1834, a najata učírna v soukromém domě. R. 1836 byla nákladem probošta Floriana Langa vystavěna škola nynější. R. 1893 přestavován byt učitelův. Učitel měl r. 1805 všeho platu 158 zl. 55 kr. v. m. (i s dávkami naturálními). Učiteli dával se totiž desátek; z každé vinice $^{3}/_{4}$ vědra moštu, z role snop.



Obr. 35. Proboštství sv. Hippolyta u Znojma.

Školní kronika založena byla r. 1818.

Pivovar byl zřízen za nepamětných dob dle proboštské výsady, že mohou na proboštských statcích zřizovány býti bez odporu vinopalny, pivovary a vinné šenky. Pivovar stojí již blíže Mašovic. Za války třicetileté byl žbořen Vilímem z Roupova; ale opat Gerhard de Schlesin hned r. 1636 počal stavbu novou, které znojemská rada městská chtěla překaziti. V přítomné době má pivovar v nájmu znoj. sladovnická rodina Mauralova.

Samoty. Granitzmühle (mlýn na potoce Hraničním) a hostinec Rabenštejnský (při Dyji, výletní místo znoj. měšťanů). Rabenštejn je vlastně skupina skalních útvarů bez ladu a skladu vedle sebe již asi po mnohá století stojících. Útvarům těmto dává fantasie podobu lidského obličeje (viz obr. 1.). Pod těmito, asi 80 m nad hladinou Dyje stojícími skalisky, zbudoval r. 1666 probošt Tomáš de Schlesin dvojpatrový hostinec, jehož sklepy byly vytesány ve skále. Znak Schlesinův dosud lze spatřiti na hostinci. Když probošt budoval hostinec, uzdálo se městské radě, že je to proti městské výčepní výsadě, proto žádala a také žalovala probošta, aby stavbu zastavil. Ba dokonce, když stavba již byla vyhnána nad základy, musela býti zbořena. Ale Schlesin nedal se ničím zastrašiti, zbudoval hostinec a otevřel výčep. Magistrát znojemský vytýkal proboštovi, že svádí lid poddaný, svůj i městský, k obžerství, hříchům a svodnictví a přikázal měšťanům, aby nechodili do hostince a pokutoval přestupníky na penězích i vězením. Ale hostinec zůstal do dneška a stal se dokonce oblíbeným místem měšťanův. Mlýn Hraničný (Granitzmühle) vystavěl r. 1808 Jan Seidler na staveništi, za něž zaplatil proboštství 1000 zl. Při mlýně tomto jsou rozkošné procházky, o něž péči má znoj. okrašlovací spolek (Znaimer Verschönerungsverein).

Archeologické nálezy svědčí zajisté o stáří osady. Palliardi vykopal tu a má ve svých sbírkách kamenné nástroje hlazené. Objevil tuto také hroby žárové, nástroje kostěné a bronzové, nádoby a střepiny z nádob s vlnovkami a jinými ornamenty, význačnými pro mladší dobu. Podobně zjistil nálezy z mladší slovanské doby (rázu valového).[1]) Starožitné valy Hradištské prozkoumal před rokem 1891 a zjistil, že novější val obsahoval pouze střepiny s vlnovkami a jinými této skupině patřícími ozdo-

[1]) Časopis muz. Olom., 1892, pg. 33.

bami, ale val vnitřní choval střepiny tohoto rázu jediné v části vrchní, kdežto ve spodní části byly výhradně střepy staršího rázu, z nádob robených bez kruhu.

Místní jméno jest slovanského původu. Německé jméno Pöltenberg a bližší určení českého názvu „sv. Hippolyta" lze vysvětliti z historie.[1])

Jména tratí: Rabensteinleiten, Angerl, Bräuhausleiten, Lamberger, Goldberg, Brunnleiten, Satzen, Hinterleiten, Mühlgraben, Popitzer Bründläcker, Fuhrmänner.

Z černé kroniky připomenouti sluší moru z r. 1646, požáru z r. 1668, kterým lehla popelem veliká část osady, ale budovy proboštské byly uchráněny.

O starobylosti osady Hradiště nad Znojmem svědčí nástroje kamenné z doby neolithické.

Áčkoliv Sv. Hippolyt vyskýtá se v krajích německých mnohokráte, přece okolnost tato nedovede nás přesvědčiti, že by naše Hradiště, které r. 1229 čte se starobylým založením ecclesia St. Hippolyti in castro Gradisc, bylo původu německého. Již samo jméno Gradisc svědčí proti tomu. Osada slula původně tudíž Hradiště, teprve v dobách pozdějších na rozdíl od jiných Hradišť, když už kostel sv. Hippolyta dávno byl zbudován, dostalo Hradiště určující epitheton „sv. Hippolyta".

Mnozí činí osadu ještě starobylejší než jest skutečně. Tak prý již r. 976 čte se „forum Sti. Hippolyti" na Moravě. Má se však rozuměti správně Sv. Hippolyt v Rakousích.

Roku 1052 čtou se v listině vydané kapitole staroboleslavské mezi statky moravskými také vsi „Nagradku", Mašovice, (Masouicih), Plešice (u Valče) a desátek ve Znojmě. Volný vykládá to za naše Hradiště.[2]) Jsem toho mínění, že sluší místa tato vykládati za Hrádek a Mackovice (nikoli Mašovice) u Jaroslavic.

Světské proboštství, nikoli křižovnické, vyskýtá se teprve k r. 1221, a prvním proboštem jmenuje se Markvart. Již roku 1226 dne 19. září čte se Wibertus praepositus sti

[1]) Čsp. muz. Olom., 1891, pg. 159.

[2]) Václav Royt: „Die Anfänge der Stadt Znaim, 1864, pg. 10. Volný. Kirchl. Top, II., 4., 156.

Ypoliti[1]) jako svědek na listině, kterou král Přemysl I. věnuje klášteru Luckému u Znojma patronátní právo kostela sv. Jiljí v Prostoměřicích. Druhý svědek na této listině je Zvěst, opat benediktinů třebíčských. Listina jest nepochybně pravá, neboť ji měl v rukou lucký archivář a dějepisec Stölzl již r. 1668 a r. 1738 druhý lucký historik Bernard Troschl. Podobně datum její je přesné: 1226 indictione XIV., 13. Calendas Octobres. Tím spíše divíme se omylu Palackého, jenž klade opata třebíčského Zvěsta správně jen k r. 1226, ale Wiberta, probošta hradištského, k letům 1236—1245, Volný podobně chybně k r. 1222—1248.

Probošt Wibertus obdržel r. 1229 dne 13. března (III. Idus Martii) jakožto písař královský na vlastní žádost potvrzení statků prastarého založení Vladislava, zemřelého markrabí moravského, jakož i dar viničného práva v Havraníkách a svobodný statek v Hodonicích od krále Přemysla a králové Konstancie, meškajících tehdy ve Znojmě. Týž probošt Wipertus čte se několikráte ještě r. 1232—1236 na listinách nepochybně pravých.[2])

Oba tuto vyjmenovaní proboštové, Markvart i Vibert, byli kněží světští. Křižovníci pražští dostali Hradiště teprve r. 1240 od krále Václava I. listinou bez udání dne.[3]) Původní dar krále Václava zněl sice hospitálu sv. Františka v Praze, který založila králova sestra, blahoslavená Anežka Přemyslovna; jelikož však zároveň hospitál na Františku odevzdán byl křižovníkům, přešel i Sv. Hippolyt na tento řád.

Nově založené proboštství křižovnické mělo hned r. 1243 spor s klášterem Luckým. Probošt hradištský zbudoval na půdě opata luckého v Sedlešovicích mlýn, zvaný „sub lapide, sub castro Znoymensi“, podnes „Steinmühle“. Opat lucký Jan I. nepodav námitek proti stavbě, dal mlýn strhnouti a mlýnské strouhy zaváleti. Probošt Vibert si proto stěžoval u biskupa olo-

---

[1]) Volný, Top. II., 4. Bd., 156; Palacký I., 425; Cod. d. M. II., 172; Erben, Reg. I., 329 n. 707.

[2]) Stölzl, „Theca arcanorum“ M. S. archiv zemský v Brně; Troschl, Series abbatum canoniae Lucenae 1738, 19; Palacký, ibid. I., 425; Volný, III., 470; Cod. d. M. II., 207, 239, 310; Erben, I., 348 n. 760, 372 n. 792, 395, 418 n. 889.

[3]) Cod. d. M. II., 384; Erben, Reg. I., 466 n. 1003; Volný, Top., II. Abth., IV. Bd., Seite 155 a 147; Volný, Mähren III., 470; Tomek, Praha I., 437: Zap, Kronika I., 838; Brandl, Kniha 350.

mouckého, který ustanovil rozhodčí, aby vyrovnali spor. Narovnání neznělo úplně ani na prospěch Louky ani Sv. Hippolyta. Stavební



Obr. 36. Kaple na Hradišti u Znojma.

místo bylo sice přiřčeno luckému opatovi, ale probošt hradišťský Vibert měl býti odměněn příjmy mlýna luckého v Nesechlebích,

které byly vypočteny na 10 měřic obilí znoj. míry a 3 den., což vše dohromady oceněno na 90 den. ročně. Také rybník má býti v ohrazeném místě při tomto mlýně; rybník ten má opravovati mlynář nesechlebský. Kromě toho má dostávati každoročně dvě míry pšenice z fary přímětické, poněvadž z dřívějšího mlýna sub lapide probošt Vibert in certa pensione ultra undecim modios siliginis mensurae minoris et ducentos denarios nihil amplius percipere consueuisset. Listina rozhodčí je datována r. 1243 dne 18. května.

R. 1247 dne 10. června Bruno, zvolený biskup olomoucký, potvrzuje špitálu sv. Františka v Praze kostel sv. Hippolyta blíže hradu Znojemského, kterýž kostel král Václav témuž špitálu daroval na prospěch chudých a nemocných na věčné časy.[1])

Mladší král český a markrabí moravský Přemysl II. Otakar udílí dne 6. června (VIII. Idus Junii) léta 1252 zvláštních svobod proboštství tomuto. Žádný poddaný nemá býti pohánčn před soud úředníků zemských, jen před markrabí samého. Robotězi mají býti prosti ordalií či božích soudův a právních zvyklostí, válečných berní a povozů, budování zeměpanských hradův. Právní terminy vytýkají se v latinské originální listině česky. Kdyby poddaní proboštovi byli pokutováni, má býti pokuta postoupena rychtáři špitálnímu. Kdyby který poddaný byl dopaden při bezpráví, ať již při vraždě, poranění, krádeži neb loupeži, nebo při jakémkoliv jiném zločinu, má se státi s tělem jeho po zákoně zemském, ale statek jeho má propadnouti špitálu. Kdyby však kterýkoli zločinec utekl soudcům na Hradiště, nemají tito pod ztrátou královské milosti práva stíhati ho dále než k potoku Hradnici. Ve 3 dnech má se však s takovýmto uprchlíkem rozhodnouti, obdrží-li milost či nic. Nedá-li se mu milosti, má zaplatiti 30 den. kostelu sv. Hippolyta, a on sám má vykázán býti ze statků proboštových. Místnímu soudu má předsedati notarius ecclesiae, který má kostelu odváděti desátý denár. Ze všech výtěžků jak města Znojma, tak celé župy, které plynou z obilí a ze soli, má bráti Sv. Hippolyt desátek na prospěch a na ochranu chudiny. Žádný komorník markraběcí nemá pohá-

---

[1]) Cod. d. M. II., 26, III. 76; Erben, Reg. 512 n. 1076, 549 n. 1177; Beck, Notizenblatt 1869, 7; Peřinka, Dějiny Louky; Sborník Hist. kroužku I., 1900, 115.

něti ani vězniti poddaných proboštových bez výslovného svolení bratří řeholních. Touž listinou potvrzují se proboštství všecky statky jeho, totiž ves Hradiště se vším příslušenstvím, ves Březová, Veskov (Bezcowe — lid dosud říká Beskov), Vschewie (Onšov), Popovice, Nesulovice, Řeznovice, Mašovice, mlýn v Nesechlebech s polnostmi a zahradou, pole ve Vrbovci (in Wrbowice), pratum Wilchker (louka v zaniklé vsi Vlčímkeři), zboží klášterní ve vsi Rochovicích, Pavlovicích, Radkovicích, tři lány in Holawich (?), dvě louky v Ratišovicích, statek koupený od Zungelmanna, allodium v Citonicích s lesem, lukou a mlýnem a posléze vinice a dům ve Znojmě.

R. 1259 dne 1. února magister Albert od sv. Františka v Praze potvrzuje záměnu vsi Řeznovic, která před tím patřila proboštství na Hradišti, za ves Mašovice, dříve příslušenství jeptišek v Oslavanech. Nesprávně tvrdí Volný, že teprve r. 1259 udála se tato směnná smlouva; stala se zajisté dříve, neboť již r. 1252 čtou se Mašovice (spolu ovšem s částí Řeznovic) majetkem proboštství. Že r. 1252 jen část Řeznovic byla v držení proboštství křižovnického, vysvítá i z toho, že se praví léta 1259, jak probošt hradištský Karulus přidal k Řeznovicům (první části) ještě 46 hř. ryzího stříbra, čili smlouva byla ujednána již asi před r. 1252, ale za větší část Mašovic dali křižovníci jeptiškám oslavanským jen menší část Řeznovic, druhou část vyplativše či doplativše hotovými. Jinak aspoň nedovedeme si vysvětliti, že zároveň i Mašovice i Řeznovice potvrzuje Přemysl křižovníkům r. 1252. Že smlouva směnná byla r. 1259 pouze potvrzena, nikoli ujednána, mohl se Volný dověděti také z druhé listiny, kterou smlouvu tuto, již dříve ujednanou, potvrzuje téhož dne a roku také abatyše oslavanská a celý konvent.[1])

Že za těchto dob druhdy trvalo dlouho, než smlouva nebo listina nabyla potvrzení církevních představených instancí, vysvítá také z okolnosti, že privileje (výše v plném znění uvedené), které Přemysl udělil Hradišti již r. 1252, nabyly potvrzení teprve od papeže Alexandra r. 1259 dne 1. května. Tato konfirmace papežská a ještě četné pozdější utvrzují nás ve víře, že listina Přemyslova, byť udávala nesprávně indikci letopočtu, je přesná.

[1]) Cod. d. M. III., 148, 266, VII., 762, č. 117.; Erben, Reg. I, 600, č. 1304; Emler, Reg. II., 82 č. 210, 83 č. 211; Volný, Mähren III., 43.

Není bez zajímavosti, že řeka Dyje, tekoucí pod samým proboštstvím, nebyla majetkem křižovníků, nýbrž premonstrátů v Louce, kteří se o ni r. 1272 svářili s městem Znojmem. Statky proboštské rozmnožovány byly také dary. Roku 1281 dne 23. měsíce června Eliška, převořiše u sv. Kláry ve Znojmě, kdysi vdova po Kadoltovi Sirotkovi, darovala Hodonice s farou a s právem patronátním, kostelem sv. Jakuba, s desátky, právy a výsadami a vším příslušenstvím za spásu duše své fratribus hospitalis sancti Francisci in pede pontis Pragensis (křižovníkům pražkým, kteří dosud mají konvent u Karlova mostu) jakožto představeným proboštů hradištských. Táž Eliška prosí biskupa olomouckého Dětřicha r. 1281 dne 24. září, by bratřím od sv. Františka v Praze (praví se výslovně stelliferis) potvrdil darovaný patronát kostela sv. Jakuba v Hodonicích za spásu duše její a jejího nebožtíka muže Kadolta, a biskup Dětřich téhož dne a roku potvrzuje darování toto. Postupu tomuto dostalo se také sankce biskupa pražského Řehoře r. 1298 dne 8. měsíce června.

Křižovníci však drželi a dosud drží jenom část této vsi, druhá část zůstala klariskám znojemským, kterou jim také král Václav II. potvrzuje r. 1299. R. 1282 jmenuje se probošt Eberhard; byl toho roku delegován papežskou stolicí, aby urovnal spor kanovníka pražského Wernera s kapitulou pasovskou o příslušenství fary holabrunské v Dol. Rakousích.

Po dobu téměř 40 let chybí veškery zprávy o Hradišti; teprve k r. 1324 máme listinu ze dne 2. února, dle které magistrát znojemský ujednal úmluvu mezi proboštstvím hradištským a rychtářem šatovským Fridrichem za příčinou osazení osmi lánů válkou zpustošených ve vsi Mašovicích. Dle této smlouvy byl povinen Fridericus, rychtář ze Šatova, svými způsobilými lidmi osaditi těch osm lánův. Lidé od svátku sv. Michala r. 1324 po dobu 2 let měli býti prosti všech robot, platův a služebností proboštům z Hradiště sv. Hippolyta, leč berni královskou měli odváděti a platiti svědomitě. Kdyby pak z těchto 8 nových osadníků některý s přivolením proboštovým se odstěhoval do jiné vsi, jest rychtář Fridericus zavázán nahraditi jej jiným neméně způsobilým a užitečným.[1]) Probošt jmenuje se Siffridus.

[1]) Cod. d. M., IV., 98, 99, 249, 260, V. 98, 245, VI., 192, č. 255; Emler, II. 536, 542, č. 1259, 547, č. 1272, 787; Hübner, Znaim 483; Volný, Mähr., III., 44; Bílek, Statky, str. 343; Volný, Kirchl. Top., II., 4., 157.

Jde ještě o zjištění, kterou válkou byly zpustošeny Mašovice a snad i sousední vsi. Válka krále Jana s Rakušany vedla se na moravském pomezí, a to v nejbližším sousedství města Znojma teprve v letech 1325—1328, tedy po kolonisaci Mašovic. Před tím nedotkla se Znojemska žádná válka tak, jako válka Přemysla II. s Rudolfem Habsburským r. 1276 a r. 1278. Hlavně vpádem Rudolfovým do Moravy po porážce českých vojsk na Moravském poli u Suchých Krut utrpělo Znojemsko škod nesmírných. Nechybíme tudíž, připočteme-li zpustošení Mašovic (a osad sousedních) na vrub tohoto nepřátelského vpádu. Proboštství samo bylo asi uchráněno zpustošení.

R. 1331 dne 3. května kapitula staroboleslavská prodala své poslední 3 lány v Mašovicích za 10 kop pr. gr. proboštovi hradištskému. Kupní listina dosud se chová v archivě proboštském.

Obsazením 8 lánů v Mašovicích r. 1324 nebyly však ještě kolonisovány všecky usedlosti mašovské, válkou zpustlé, neboť ještě r. 1335 čteme v listině datované (23. list.), že velmistr řádu křižovnického s červenou hvězdou a probošt hradištský Mikuláš obsazují na prospěch faráře mašovského Matěje dva pusté lány v Mašovicích s výhradou, by tyto nově kolonisované usedlosti po smrti faráře Matěje připadly proboštství sv. Hippolyta.

Na listině kláštera Velehradského ze dne 18. ledna r. 1336 čte se probošt hradištský Wipertus, r. 1354 dne 9. prosince probošt Jan.

R. 1377 klášter křižovníků pražských nabyl pro proboštství sv. Hippolyta směnou od Hynčíka z Lipého dílu jeho ve vsi Něm. Boroticích a v Havranikách; zbytku Havranik nabyli křižovníci koupí od premonstrátů luckých.

Hradiště utrpělo velikých škod po smrti markrabí Prokopa († 24. listopadu r. 1405), neboť dosavadní Prokopovi přívrženci, Ješek z Lamberka, zvaný Sokol, Hynek Jevišovský z Kunštátu, zvaný Suchý Čert, stali se lupiči z řemesla.[1])

K r. 1411 jmenuje se proboštem Hašek (Hassko), který měl spor s farářem Havlem od sv. Michala ve Znojmě o desátek

---

[1]) Palacký, Dějiny, vydání Riegrovo, II., 239; A. Boček, Mähren unter König Rudolf dem Ersten Prag, 1835, str. 6; Hübner, Denkwürdigkeiten der Stadt Znaim, 1869, str. 389, 573; Cod. d. M., VII., 73, č. 93, VIII., 228, č. 283; Boček, II., 310; Erben, I., 418, č. 889; Z. d., VI., 516. Cituji dle vydání Chytilova z r. 1856. Volný, l c., str. 158.

z alodiálního proboštského dvora v Citonicích. Faráři Havlovi však nepodařilo se prokázati se právem k tomuto spornému desátku, dokázal jediné nárok na 2 kopy pšenice a tolikéž žita ze zmíněného dvora.

O válce husitské víme jen, že byla proboštství na nemalou závadu; k jaké, nepřipomíná se. V archivě proboštském chová se listina ze dne 29. září r. 1423, dle které hejtman znojemský Jiří z Ruckendorfa rozhoduje spor proboštův s městem Znojmem o dovoz a výčep vína v křižovnickém domě ve Znojmě. Městské obci znojemské zdála se býti propinace vína v proboštském domě na úkor vlastního výčepního práva, proto nechtěla dovoliti proboštovi víno do Znojma dovážeti a tam „šenkovati", ačkoliv už před tím markrabí Jošt dovolil premonstrátům luckým svobodnou vinnou propinaci na úkor a škodu práv měšťanů znojemských, a lze předpokládati, že podobné povolení dostali od markrabí Jošta nebo ještě spíše od Prokopa také křižovníci. Zajímavá jest při tom okolnost, že zvláště markrabí Jošt byl městu velmi málo nakloněn, protože stranilo Prokopovi, za to zase příznivec magistrátu znojemského, svárlivý Prokop, Joštův bratr a nedílný s ním markrabí moravský, byl podporovatelem hradištských proboštův. Můžeme se také dohadovati, že tou dobou stálo opatství lucké proti proboštství hradištskému a opačně, neboť Louka byla za jedno s Joštem, Hradiště s Prokopem a oba markrabí do smrti Prokopovy byli nejhoršími odpovědnými nepřáteli. Svrchu vytčený propinační spor byl vyřízen vlastně na prospěch měšťanů, neboť proboštovi Mikuláši III. dovoleno sice víno do proboštského domu dovážeti, nikoli však čepovati.

R. 1425 dne 12. listopadu vojska husitská vedená Bohuslavem ze Švamberka oblehla Znojmo, které byvši dobře hájeno, odolalo útoku. Za to však ztekli husité blízkou Louku, dobyli kláštera, zničili všecky budovy založeným ohněm, v němž upáleni řeholníci premonstrátští, kteří se nezachránili útěkem. Pevně ohrazené proboštství Hradištské i s osadou zůstalo netknuto, nevíme ani, byl-li útok na ně učiněn čili nic. Statky jeho byly zničeny a zpustošeny, sekularisovány a dány roku 1411 v užívání Ance z Lipého, vdově po Jaroslavovi Lomnickém z Meziříčí, která je držela ještě r. 1430.

Spor propinační, o němž byla výše zmínka, nebyl tak brzo urovnán. R. 1424 vévoda rakouský Albrecht nařizuje Znojmu, by nebránilo proboštům dovozu vína — zase mluví se jen o dovoze

vína, nikoli o propinaci. Až teprve r. 1464 král Jiří Poděbradský rozkázal Znojemským, že trpěti musí ve městě svém nejen dovoz, ale i výčep v proboštském domě křižovnickém.

Po ukončení války husitské vynasnažovali se křižovníci, aby opětně získali sekularisované Hradiště. Svolali proto shromáždění do Chebu na den 13. března roku 1430, aby se rozhodli o dalším díle. Tam bylo umluveno, aby křižovník Mikuláš z Bechyně vyslán byl k Ance Lomnické vyjednávat o vrácení neprávem nabytého statku, byť i za určitou odstupní cenu. Měl míti také právo, Ance za jistý plat nechati některé vsi na doživotí. Dům ve Znojmě však prodati se nesmí. Kdyby se mu podařil úkol jeho, má se státi proboštem na Hradišti bez jakéhokoli závazku a dávek velmistrovi. Podobá se pravdě, že Mikuláši Bechyni z Lažan podařilo se statky získati, neboť byl skutečně proboštem v l. 1430—1444. Předchůdce jeho Mikuláš III. (1417—1430) byl jen jaksi titulárním proboštem. Mikuláš Bechyně dosáhl za svého proboštování, že vrácené statky byly 4. června r. 1443 rytířům znova potvrzeny a on za probošta uznán veřejně. Po smrti jeho († asi r. 1444) stal se proboštem křižovník Vilím, který osudy Hradiště řídil asi do r. 1451. Za něho německý nuncius, kardinál Jan, dal listinou ze dne 16. května r. 1448 Hradišti odpustky 100 dní. Po Vilímovi, o jehož činnosti dochovalo se málo zpráv, proboštoval Jiří Königsberger (1451—1455). Tomuto král Ladislav Pohrobek potvrdil všecky statky a veškery privileje 6. srpna r. 1453, nařídiv mimo to listinou ze dne 5. listopadu r. 1454 všem královským a zemským úředníkům, aby křižovníky chránili v jejich právech. Probošt Jiří, který hned Königsberger hned Kunsberger se píše, pronajal dne 20. ledna r. 1454 křižovnický dvůr v Citonicích Joštovi Lautbustovi za 100 gr. platu ročního ve dvou lhůtách — o sv. Jiří a o sv. Michale splatného.[1]) Nástupcem Jiřího byl Erhard Gerngras (také Ondřej se čte), jenž v r. 1459—1469 stál v čele Hradišti. Za něho král Jiří dovolil propinaci vína ve Znojmě r. 1464 a již před tím r. 1459 dne 17. prosince potvrdil proboštské statky. R. 1478 dne 16. října král Matyáš Korvín, jakožto markrabí moravský, zrušil výsadu z privileje Přemyslovy z r. 1252, že soudcové nesmějí stíhati zločincův uprchlých na Hradiště. Tehdy

[1]) V. Tomek, Praha, IV., 2. vyd., str. 330; Palacký, III., str. 361; Hübner, Znaim, str. 574; Volný, l. c., Archivalie Hradištské; Brünner Wochenblatt, 1827, str. 40, 43; Proboštský archiv, L, A., 2, 9, 11, II., A., 2, 3, 9, I., C., 1, 2.

byl proboštem Jošt (1469—1487). Za nástupce jeho Jana z Pacova (1487—1489) r. 1487 dne 19. září město Znojmo povolilo křižovníkům, aby bez závady založili si dva rybníky na pozemcích proboštských v Citonicích.

Král Vladislav r. 1497 dne 18. února rozhodl rozepři mezi městem a proboštem Martinem o vinice a šosovní dům ve městě v ten smysl, že z vinic a z domu šosovního mají proboštové každoročně odváděti 1 hř. Výrok soudní zněl na prospěch města. Také týž král rozhodoval r. 1497 spor mezi proboštem a Ladislavem z Vajtmile na Miroslavi. Poddaný hradištský totiž dopustil se pychu na zboží Vajtmilnarově, a Vajtmilnar jej soudil, odsoudil a jmění jeho, které se odhadovalo na 320 zl., zabavil na svůj prospěch. Probošt Martin však odvolával se na privileje Přemyslovy, že žádný poddaný proboštův nesmí býti na cizím panství a před cizím právem souzen a trestán — ba ani před zemským právem — než jen před vlastním soudem proboštským. Král Vladislav II. rozhodl na prospěch Hradištských

Probošt Martin r. 1505 postoupil poddaným svým v Popovicích 32 kusů lesa za roční plat 2 zl. Téhož r. 1505 vydány byly listiny pro Popovice a pro Havraníky, jimiž probošt poddaným dává a potvrzuje právo, že smějí bez ohledu na právo odúmrtní statky své svobodně odkazovati v závětech, prodávati a opět kupovati, ale obce že mají na vždy zůstati věrny katolicismu. Obec Havraníky dala si svoje výsady potvrditi r. 1505 arcibiskupem pražským a zároveň velmistrem křižovnickým Zdeňkem Berkou z Dubé a Lipého a r. 1723 velmistrem Böhmbem.

V letech 1509—1512 byl proboštem Michael, r. 1512—1535 Wolfgang Neubeckh. Za Neubeckha r. 1514 učiněny byly úmluvy s klášterery Luckým u Znojma a sv. Kláry ve Znojmě o desátek z vinic u Hodonic a Tasovic, který měl býti odváděn klášteru sv. Kláry. Jaké to byly úmluvy — neďí se.

Opat Neubeckh r. 1520 postoupil proboštské dva díly vsi Něm. Borotic Šeb. z Vajtmile za roční plat 14 kop 26 gr. ze zboží Damnického. Že statky proboštské bývaly vysoko odhadovány, vysvítá již z toho, že dne 23. září r. 1526 usneseno bylo na obecném sněmě v Brně, že probošt hradištský do vojny turecké vypraviti má 2 jízdné a dva koně.[1])

[1]) Proboštský archiv, I., A., 2, 9, II., A., 2, 9, I., C., 1, 3; Hübner píše z Pacini, Znaim, 1869, str. 491, 574, 579; Archiv Český, XI., 361, 453.

V l. 1535—1553 proboštoval Jan Zeller z Rietha. Za něho r. 1538 připomíná se Hradiště jako pevnost. Roku 1538 prodal probošt pustý dvůr v Citonicích za 80 kop grošů městu Znojmu. Magistrát zavázal se při koupi této, že každoročně odvede proboštům 23 velikých a dobře naložených vozů sena. Proboštovi vyhražuje se právo, za každý nedodaný vůz sena požadovati půl kopy, dluh si příležitostně zadržeti a zemskému soudu přestupníka vydati na trest. Král Ferdinand I. potvrdil tuto smlouvu trhovou za rok po tom 1539.

Dne 27. září r. 1551 jmenovaný probošt směnil svůj mlýn v Hodonicích s klariskami znojemskými za mlýn „v devíti mlýnech", který slove Steinmetzův.[1]) R. 1553 zemřel Jan Zeller z Rietha, a nástupcem jeho stal se Benedikt, jenž osudy rytířů hradištských řídil do r. 1564. Konec života ztrpčila mu městská rada, která znovu odpírala křižovníkům vinný výčep v jejich šosovním domě ve Znojmě, ač křižovníci na tento nález měli privileje zeměpánův.

Křižovnický dům stával ve Znojmě nad kostelem sv. Michala na zdi městské. Protestantismus, který se ve Znojmě rozšířil hlavně za opatování Methoděje Hrůzy v Louce (1544—1566) a proboštování Lukáše Glaucha (vulgo Landgrafa) na Hradišti (1565—1572), nemínil tohoto domu trpěti, proto r. 1574 kázala městská rada dům zavříti. Později však nekatolická luza znojemská obklíčila dům, strhala a zbořila a vyžádala nabyté tím stavební prostory na založení hřbitova nekatolického.

Hradiště jmenuje se r. 1558 tvrzí a připomíná se, že tuto před časem stával zeměpanský hrad, který snad zanikl v bouřích husitských.

Od onoho času, kdy ve Znojmě protestantství se zakořenilo a zmohutnělo, nebylo sousedského míru mezi Znojmem a statky klášterů Luckého, Želivského a Hradištského. Roku 1560 žalují Znojemští císaři, že jim opat Lucký, opat Želivský a probošt Poeltenberský blíže Znojma sdělali mnoho vinohradů prve nebývalých, což je škodou Znojemským. Klášter Želivský měl tou dobou statky v Něm. Kounicích u Znojma, kde želivské pozemky téměř výhradně osázeny byly vinohrady.

Po Lukáši Glauchovi proboštoval v l. 1574—1577 Ondřej Stárek. Sotva skonal r. 1577, ucházel se znamenitý opat lucký

[1]) Hübner, Znaim, 1869, pg. 574, 575.

Šeb. Freytag u arcibiskupa pražského Antonína Brusa z Mohelnice, aby mu na čas, než bude ustanoven nový probošt, svěřena byla správa hradištská, neboť protestantismus znojemský i okolní potřebuje odpůrce statného. Arcibiskup milému příteli svému také vyhověl. Arcibiskup pražský, který byl zároveň velmistrem křižovníků. brzy nastolil na osiřelé proboštství krajana svého Martina Medka z Mohelnice, muže znamenitého věděním i nadaného krásnými ctnostmi. Velmistr a arcibiskup Brus zemřel dne 28. srpna r. 1580. Po smrti jeho řád křižovnický zvolil si Martina Medka. Chtěje král Rudolf II. nadále zachovati arcibiskupovi Pražskému důchody z křižovnického řádu, ani nemohl jináče, nežli jmenovati velmistra Martina Medka arcibiskupem: ale bratřím řádovým dáno na rozum, aby po druhé počkali s volbou, až bude ustanoven arcibiskup.[1])

Po Medkovi ustanoven proboštem bratr jeho Petr z Mohelnice (1581—1585), jenž skonal 30. května r. 1585 a bratrem svým arcibiskupem pohřben byl v proboštské hrobce. Náhrobek jeho dosud spatřujeme v kostele sv. Hippolyta s nápisem: Reverendissimus ac illustrissimus in Christo princeps ac dominus d. Martinus D. G. Archiepiscopus Pragensis legatus natus fratri suo germano Petro Medesio olim huic ecclesiae praeposito amoris et pietatis erga F. F. Ao. Di. MDLXXXV. 30. Maii obiit.

Nástupce jeho, probošt Mikuláš Kozař z Kozařova, rodem ze Slezska, byl slovutný mathematik a astronom. Vydal na přání četných svých příznivců „Ephemerides" a jiná díla, za něž stal se astronomem krále Rudolfa II. Osudy Hradiště řídil v l. 1588—1616. Náhrobek bratra jeho Jana Kozaře z Kozařova a matky Anny, dosud zachovaný v proboštském kostele sv. Hippolyta, svědčí o tom, že probošt Mikuláš dal svému bratru Janovi v užívání ves Moratice, náležející křižovníkům.

Probošt Kozař zemřel r. 1616, a po něm installován Václav II. Eger, kterého r. 1620 otrávili osobní nepřátelé, když se vracel z vyhnanství na Hradiště. R. 1619 dne 21. března Jindřich Matyáš Thurn osadil Znojmo, vyhnal katolické kněze od sv. Mikuláše a farní

[1]) Volný, Kirchl. Top., II. Ab., 4. Bd., S. 158; Hübner, Znaim, 1869, str. 575; Archiv. míst. v Praze, Miss., 62, 299; Dr. Z. Winter, Kulturní obraz, I., str. 103; „Život církevní v Čechách", 1895, I., 411; Kopiář Lucký, Freytagův zelený v lidové knihovně Znojemské fol. 14; Borový, „Dějiny dioecese Pražské", 1874, str. 298.

tento kostel odevzdal protestantům, vyhnal mnichy dominikány z kláštera, který proměnil na vězení, v němž uvěznil 30 zajatých, zajal luckého opata Jeronyma Schalla ze Schallenheima, zmocnil se proboštských budov na Hradišti, křižovníky, kteří neprchli sami, vyhnal, Hradiště náležitě opevnil zdmi a valy, jejichž zbytky dosud vzbuzují obdiv v divákovi. Stavové darovali proboštství a některé sousední statky znojemskému hejtmanovi Vilémovi z Roupova. Dne 1. máje r. 1619 píše hr. Thurn z tábora ve Znojmě stavům českým, že osadil proboštství Hradiště 400 muži, neboť kopec ten jest zvláště nebezpečný. Obsazení Hradiště bylo prý nutno, jakož také opevnění, na němž Thurnovi lidé pracovali bez ustání, neboť Dampierre byl jen jedinou míli vzdálen Znojma a zemskému sněmu v Brně zavázal se pomocí katolické straně.

Když zástavnímu majiteli hradu Znojemského Vilémovi z Roupova dáno bylo Hradiště, bylo mu zároveň nařízeno, aby odváděl křižovníkům v Praze ročně 2 sudy vína a 200 mor. zl. Před tím odváděli proboštové do Prahy ročně 6 beček vína. R. 1598 arcibiskup Pražský a zároveň velmistr řádový vymáhal na proboštovi Hradištském oněch ročních 6 beček, které probošt Mik. Kozař z Kozařova odváděl liknavě.[1]) Statky proboštské však nebyly dlouho v moci Roupovcově; po bitvě Bělohorské byly mu statky odňaty a vráceny křižovníkům, kteří se pomalu vraceli z ciziny. Ale probošt, jak udáno výše, zemřel otráven, vzdálen jsa jen několik hodin cesty svého kláštera. Také dům v městě, který protestanté pobořili r. 1564, měl býti nahrazen. Kardinál z Ditrichštejna nařídil dne 5. května 1621 magistrátu města Znojma, aby za zbořený dům byl dán křižovníkům jiný, což se také stalo. Křižovníci obdrželi rožní dům v Horní České ulici ve Znojmě proti dominikánům, který před tím náležel měšťanu Hanuši Voňasovi. Aby také jiným způsobem ulehčeno bylo proboštství, aby se povzneslo ze ssutin, král Ferdinand II. dne 22. července r. 1624 osvobodil Hradiště dávek na hrad Znojemský a nařídil, aby z hradu dávány byly pobořenému proboštství ročně dvě bečky vína, 1 met žita a 1 met ovsa.

Po Václavovi II. Egrovi proboštovali Jiří II. Vitásek jen několik měsíců r. 1622, Matěj Pantaleon Serarius v l. 1623—1627 a Gerard de Schlesin 1628—1652. Může-li se Mikuláš Bechyně

---

[1]) Beckovský, Poselkyně, II., 240. Winter, Život církevní, I., 278, 412. Volný, Kirchl. Top. II., Abt., 4. B., S. 159.

z Lažan nazvati druhým zakladatelem proboštství, přísluší Gerardovi Schlesinovi jméno třetího zakladatele. Probošt Gerard získal si o Hradiště zásluh převelikých. Roku 1635 zbudoval východní křídlo proboštské budovy, v jejímž přízemí jest nyní špitál. R. 1636 založil vrchnostenský dvůr v Morasicích, kterému připojil pustá pole panská, kterých před válkou třicetiletou užívali moratičtí sedláci. Vyprosil si na velmistrovi — tou dobou kardinálovi a arcibiskupovi pražském Arnoštovi hraběti Harrachovi, — aby veskovským a mašovským sedlákům nařízeno bylo dovážeti vodu na proboštství, jelikož na skalnatém Hradišti nebylo nikdy s dostatek vody. Podobný rozkaz měli Popovští a Havraničtí, kteří však s proboštem se vyrovnali paušálně. Vyprosil si částečky ostatků sv. Hippolyta, kterou dal zasaditi do zlatého řádového kříže, který dosud nosí proboštové. R. 1641 vsi Hradišti vypracoval a dal nové horní viničné právo trestní. R. 1635 nastoupil smírné vyjednávání s městem Znojmem o pobořený dům, neboť celá věc nebyla ještě úplně urovnána.

Naprostého narovnání dočkal se teprve nástupce jeho Tomáš de Schlesin r. 1664. Ale sotva péčí svou a neúnavnou přičinlivostí pozdvihl Hradiště z nehod válečných, již zase r. 1645 dne 17. března švédský vojevůdce Torstenson zmocnil se proboštství a způsobil nové škody a křižovníkům uložil 750 tolarů výpalného. Švédové sebrali a snědli všecek dobytek. Proboštství bylo vypleněno, obilí zničeno, pivovar pokažen, víno vypito a vyvezeno i to, které bylo v domě ve Znojmě. Po vpádě rozmohl se mor, kterému podlehlo mnoho lidí.

Stavem tímto jednak rozmrzen, jednak k nové práci ani sil mladických již nemaje, přijal probošt s papežskou dispensí r. 1646 dne 12. července místo probošta u sv. Petra v Brně, které mu nabídl konvent ženského kláštera v Tišnově. Ale přece zůstal na dále sídlem na Hradišti a pomáhal, kde a jak se dalo. Z doby jeho také jest Hradištský urbář, založený r. 1629. Nikoli neprávem nazývá se probošt Gerard restaurator praeposituraе et acerrimus vindex jurum et libertatum.

Arcibiskup pražský Harrach uznával zásluhy jeho o proboštství Hradištské, proto za odměnu učinil jej dozorcem a správcem celého řádu, čímž polovici svých úředních prací přenesl na osobu jinou, ale úřad tento byl přece jen čestný. Gerardovi dán titul vikáře generálního, kterého dosud užívají proboštové hradištští.

Na celém panství Hradištském bylo po válce třicetileté r. 1656 poddanských polí I. tř. 759 m., II. tř. 2753 m., III. tř. 1547 m., vinic 1743 m. Lánů čítalo se 45. Domů bylo r. 1667 osedlých 183, lhotních 7, pustých 37.[1])

Gerard de Schlesin zemřel v Brně dne 12. prosince 1652. Po něm proboštoval synovec jeho Tomáš de Schlesin, kterému Gerard zanechal veliký kus začaté, ale nedokončené práce. Také nebylo dosud míru mezi Znojmem a Hradištěm o vinném výčepě v proboštském domě ve Znojmě. Gerard již od r. 1635 usiloval o sjednání míru. R. 1635 dne 5. ledna ujednána byla smlouva mezi oběma protivníky, v níž ustanoveno: Proboštovi má býti dovoleno v městě ve vlastním domě víno z vinic popovských a znojemských čepovati za ty ceny, jak děkan a jiní duchovní znojemští nalévají. Aby žádné jiné kromě uvedeného vína do města nebylo dováženo a šenkováno, jest povinen rychtář z Popovic každoročně písemný výkaz magistrátu podati, v němž dosvědčí, kolik vína se urodilo a nalisovalo. Kdyby probošt ještě v pozdějších letech nové vinice založil nebo dosavadní rozšířil, nemá víno z těchto nových vinic ve Znojmě býti prodáváno. Ani vína z Hradiště není dovoleno dovážeti do města. Kdyby křižovníci víno do města voziti chtěli z jiných než uvedených vinic pouze za účelem, aby ve sklepě ukysalo a uzrálo, jest probošt zavázán, magistrát o to nejprve požádati a reversem se zavázati, že víno toto bude zase vyvezeno z města, nikoli však vyčepováno. Zahrady a vinice u kapličky sv. Eliáše na Hradišti mají býti odevzdány v užívání městu, které z nich platiti bude 15 gr. Gerardovy úmluvy potvrdil kard. Arnošt hr. Harrach dne 10. února r. 1635. Kromě toho zavázalo se město listinou ze dne 6. června r. 1641, že nového, křižovníkům darovaného domu nikdy již nepožádá zpět. Proboštovi se podařilo, že konečné narovnání se stalo na prospěch křižovníků roku 1665, musil se však zavázati, že každoročně v sobotu před sv. Duchem bude odváděti magistrátu vyspělé tele.

Podobně rozhodoval se teprve za probošta Tomáše spor o potůček Hranický, který protékaje údolí Hranické činí přirozené hranice mezi Znojmem a Hradištěm. R. 1654 spor urovnal se v ten smysl, že Znojemští nesmějí užívati tohoto potůčka na zavodňování svých luk.

---

[1]) Slavík, Morava, 46, 47, 136, 168; Č. M. Mor., 1892, str. 155.

Proboštovi Tomáši neustále vyrůstaly spory: s magistrátem znojemským o nově založený hostinec pod Rabštýnem, o honby a pastvy při hranicích statků Hradištského a Znojemského, o vyprostění poplatků mýtních a celních pro poddané proboštství; s knížetem Gundakarem z Lichtenštejna o mýtnici u Morasic. U vsi Morasic kázal r. 1662 kníže Gundakar postaviti mýtnici, kterou probošt Tomáš dal svými poddanými strhnouti. Kníže žaloval u zemského soudu, který rozhodl, že probošt musí mýtnici i vybírání mýta trpěti, poněvadž na silnici sporná mýtnice před válkou bývala a mýto se vybíralo. Nebyl však odsouzen k náhradě za zbořené zařízení. Rozsudek má datum 6. ledna 1665.

Roku 1664 dal v Popovicích kopati sklep, který by obsáhl 2000 věder vína, r. 1666 koupil grunt v Havranikách poplatný klášteru Luckému a založil na jeho místě vrchnostenský dvůr, ve kterém zařídil též výčep vína a piva, a r. 1668 koupil dům, z něhož přestavbami vznikla nynější Popovská fara. Podobně pečoval na svých statcích o zakládání rybníkův. Ve Veskově byl rybník na 18 kop násady kaprové, v údolí Hranickém u znojemských vápenek rybník na 25 kop násady, třetí rybník, také v Hranici, nebyl dokončen. Po roce 1668 zřídil 2 nové rybníky v Popovicích.

R. 1664 prodal probošt poddaným ve Vrbovci se svolením velmistrovým některé pozemky. Malé nepatrné, ale památní místo zbudoval r. 1665, totiž kapličku sv. Josefa, Marie a sv. Eliáše, která dnes jediné sv. Eliáši je zasvěcena. Místečko toto je tím památno, že bylo příbytkem tělesných ostatků svého zakladatele po dlouhou dobu. Probošt Tomáš de Schlesin, muž nemalého nadání, vysoké vědy a dobrého srdce, který vší svou energií duševní hleděl si jen a jen prospěchu svěřeného sobě svatostanu, který pomáhal svým poddaným, kde jen a jak se dalo, tento nemalý dobrodinec svých příbuzných byl uškrcen, zardousen dne 21. března roku 1675 těmi, které nemálo podporoval, svými příbuznými Antonínem Hokem a Petrem Maxim. Siliem, kteří ještě mrtvého oloupili. A mrtvola jeho byla pohřbena v kapli sv. Eliáše, kde dlouhou dobu odpočívala, až vznikla z toho pověst, kterou i Volný ještě má za pravdu, že v kapli této byl probošt Tomáš zardousen.

Po smrti Tomášově ustanoven proboštem Šalomoun August Frendl (1675—1706), kterého Volný jmenuje Tomášem.[1]) R. 1692

[1]) Prob. archiv., II., E., 1, 1; Volný, Kirch. Top., II. Abt., 4. Bd., S. 160.

měl spor s majitelem panství Miroslavského o placení ročních dávek, které mělo panství odváděti proboštům. Hrabě Morzin, majitel Miroslavě, se zavázal, že bude každoročně k rukám proboštovým odváděti plat 3 tolarů, čímž spor vyřízen na prospěch křižovníkův.

R. 1696 dne 15. listopadu urovnán spor mezi křižovníky a jesuity znojemskými o kontribuci z vinic, které jesuité měli v Havranikách.[1]) Také s konsistoří Olomouckou byl spor o patronát fary v Hodonicích. Patronát tento náležel bez sporu proboštům, poněvadž však fara již od dob probošta Gerarda de Schlesin byla obsazována světskými kněžími, byl popírán Hradišti. Právo bylo však uznáno křižovníkům. Podobně klarisky znojemské upíraly Frendlovi právo osazovati školu v Hodonicích, ale i tu uznáno bylo právo proboštův.

Po Frendlovi stal se proboštem Martin Konst. Beinlich, který však jen 2 léta působil na Hradišti (1706—1708), neboť již r. 1708 stal se velmistrem celého řádu. Po Beinlichovi ustanoven proboštem Jan Ryvola (1708—1734), který r. 1709 vymohl na papeži Klimentovi XVI. za přímluvy velmistra a biskupa Olomouckého, že dovoleno bylo proboštům užívati pontifikalií, čímž stali se zároveň infulovanými zemskými preláty moravskými.

R. 1713 moravský tribunál přiznal Hradišti právo rybářské na řece Dyji po celé délce od Kamenného až po Čekanovský mlýn (Trausnitzmühle). V l. 1734—1748 byl proboštem Jiří III. Fastmann, za něhož r. 1742 utrpělo Hradiště značných škod pruskou invasí. R. 1748 nastoupil probošt Antonín Mádr, který zemřel r. 1754. Za nástupce jeho Jiřího IV. Hauera (1754—1766) učiněna byla úmluva mezi klariskami znojemskými a křižovníky o pastviny v Hodonicích. Roku 1766—1779 proboštoval Jan VI. Střecha, r. 1779—1784 Jan VII. Burkhardt, který byl zároveň prvním farářem na Hradišti, neboť císařským patentem z r. 1783 dne 24. října bylo nařízeno, že se všemi prelaturami mají býti spojeny také duchovní správy. R. 1784 – 1789 proboštoval Václav III. Hlava, 1789—1811 Karel III. Hajn, 1811—1823 Antonín III. Grabner, 1823—1837 Florian Lang, 1837—1860 Emanuel Frones, 1860 Josef Panoš.

R. 1805 a 1809 trpělo Hradiště mnoho Francouzi, r. 1809 zřízen byl na Hradišti francouzský špitál nemocným vojákům.

Zaznamenati konečně sluší císařské návštěvy na Hradišti r. 1437 a 1848. R. 1437 v listopadu a prosinci meškal na Hradišti císař Zikmund, který tu také zemřel počátkem prosince.

---

[1]) Prob. arch., A., II., D., 1, 3.

Dne 11. října r. 1848 císař Ferdinand Dobrotivý, prchaje z rozbouřené Vídně s manželkou svou Marií Annou do Olomouce, přenocoval na Hradišti. Na památku toho zasazena byla na proboštství mramorová deska pamětní.

Chvalovice, také Kondorf

(něm. Kallendorf), dle osob. jména Chval, samostatná katastr. a polit. obec na potoku Daníži (Dainisch), čtvrt hodiny od hranic zemských, tak že pozemky chvalovských usedlíků se dotýkají hranic. Kolonie chvalovská „Haid" leží na samé hraniční čáře. Silnicí jsou Chvalovice spojeny se Šatovem a s Dyjákovičkami a s Haugštorfem v Rakousích. Území je rovinaté, jediné směrem jižním jsou nepatrné kopce.

Rozloha obce 745 ha, z čehož ploch stavebních 8 ha 10 a 84 m²; jmění obecní celkem na 28 ha.

Obyvatelstva bylo r. 1793 v 81 domech 593, r. 1834 ve 104 domech 724, r. 1890 ve 127 domech 759, katol., 735 Němců, 24 Čechův a r. 1900 obyv. 723.

Kostel sv. Markety byl do r. 1900 filiálním do Dyjákoviček (od r. 1900 jest farním). Připomíná se již r. 1284, ale nynější budova pochází nepochybně teprve ze století XV. Právo patronátní vykonával klášter Lucký do svého zrušení r. 1784. Do r. 1597 byl přifařen kostel do Valtrubic, od r. 1597 do r. 1772 do Louky, v l. 1772—1900 do Dyjákoviček. Obraz sv. Markety na hlavní oltář maloval Josef Winterhalter. Poboční oltář zasvěcen Sv. Rodině. Kostel byl r. 1809 Francouzi obrán o paramenty a stříbro; r. 1839 byl vnitř i vně opraven a vymalován, r. 1850 nadán novými paramenty. Kolem kostela je starý hřbitov, na který se nepochovává již od roku 1836. Varhany, prastaré, byly roku 1858 nahrazeny novými, ze sbírek zakoupenými. Kostel vyhořel roku 1596. V dekanátní visitační zprávě z roku 1674 se udává, že kostel jest filiálním do Louky, že má tři oltáře, potřebné paramenty a posvátné nádoby, čtvrtlán pole, vlastní matriku a farní budovu.

Fara byla již r. 1279, zanikla však za husitských bouří. Od r. 1597 obstarávali bohoslužby kněží z Louky až do r. 1801. Od r. 1900 je zase samostatná fara.

Hřbitov je za vsí. Založen byl r. 1836. Litinový kříž zjednán r. 1852.

Zvony kostelní jsou starožitné. Největší zvon z r. 1560, prostřední z r. 1777, nejmenší z r. 1779; umíráček darován byl r. 1753 manžely Jiřím a Dorotou Nimfűhrovými.

Škola jest dvojtřídní, německá; r. 1901 chodilo do ní 148 dětí. Vlastní vyučování školní měly Chvalovice již r. 1816, vyučovalo se však v soukromém domě, teprve r. 1822 zbudována byla školní budova. Stará škola byla zbořena r. 1891, a na jejím místě vystavěna nová r. 1891, dne 10. listopadu účelům vyučovacím odevzdaná.

Pošta je v místě, telegrafní úřad v Šatově, kde je také nejbližší stanice železniční.

Jména tratí: Groszesfeld, grosze Haidäcker, Neurieszen, Haidäcker, Haidweingärten, Lettenfeld, Grundäcker, Frauenbergfeld, Frauenbergweingebirg. Trati Frauenbergfeld a Frauenbergweingebirg mají jméno po kapličce Panny Marie, v níž je dřevěná soška Matky Boží, kterou prý za dob válek švédských nalezl rolník Kornherr v zemi zaoranou.

Archeologické nálezy. Palliardi nalezl v Chvalovicích osadu s pravěkou keramikou a s kružci bronzovými.

Z nehod živelních vytýkám povodeň průtrží mračen způsobenou r. 1874, požár r. 1859, kterým lehlo popelem 26 domů, krupobití r. 1731 dne 2. července.

Za válečných dob utrpěly Chvalovice r. 1742 Prusy, r. 1799 Rusy, r. 1805 opět Rusy a r. 1809 Francouzi.

Obecní pečeť nejstarší z r. 1545. R. 1604 byla prý v tiskárně kláštera Luckého vytištěna snesení obecní, ale nikdo neviděl tisku tohoto.

R. 1279 dne 30. června za rozhodování pře Luckého kláštera s farou Vrboveckou o desátky vsi Němčic (zaniklých) vedl opat Dětřich za svědka Pichana z Chvalovic. Desátky plynoucí z Chvalovic náležely Louce, jak jí je také biskup olomoucký Dětřich potvrdil r. 1284. Dovídáme se z listiny konfirmační, že Chvalovice byly přifařeny do Dyjákoviček. Zboží však náleželo pánům z Bukoviny, z jejichž rodu bratří Hartleb, Jindřich a Smil sestoupili se na spolek zboží svého v Chvalovicích r. 1349. Jiný člen tohoto rodu, Herart z Bukoviny, zapisuje r. 1350 ženě své Zdince věnem 180 kop grošů na zboží svém v Mašůvkách,

Běhařovicích, Bojanovicích, Chvalovicích a v Našiměřicích. Kromě pánů z Bukoviny také cisteriánky z kláštera Tišnovského měly část Chvalovic. Listinou ze dne 1. května r. 1379 vyznává konvent Tišnovský, že prodal tři lány poplatné v Chvalovicích za 33 kop gr. klášteru Luckému. Prodej jakož i kup tento schválil markrabí Jošt již dne 25. července r. 1379.

Jinou část drželi vládykové z Vrbovce. R. 1381 Zdeslav z Vrbovce prodal Hanušovi Duchkovi a ženě jeho Anně půl lánu a usedlíka v Chvalovicích (in villa Chwalowicz). Lucká část zvětšila se brzy. R. 1383 dne 11. listopadu koupila Louka od Arkleba z Myslibořic $13^1/_2$ groše ročního platu a roku 1385 od abatyše a konventu kláštera Tišnovského se svolením markrabí Jošta usedlický dvůr. Ale přece ještě r. 1393 čte se Pertlín z Chvalovic. R. 1393 dne 28. června svolil markrabí Jošt, aby Jan z Meziříčí mohl prodati Miklasovi Pyllungovi markraběcí léna Vrbovec, Čížov a Chvalovice. Nevíme, jak nabyl Petr z Kravař zboží v Chvalovicích, které roku 1406 prodal Zderadu Strnadovi z Němčic (zaniklých). Tento Zderad Strnad z Budkova (v okr. Jemnickém) zapsal r. 1417 Jakoubkovi z Upolněšic (nyní Oponěšice v okr. Jemnickém) na třech lánech a dvorci v Chvalovicích 4 kopy grošů věnem. Část, kterou měli vládykové z Vrbovce, prodal r. 1415 Klement z Vrbovce Václavu Fetkovi z Bohumělic. Zboží toho bylo tré půllánův a dvorec. Co by bylo na těchto realitách intabulováno již dříve, nemá míti platnosti. Vymazují se tím totiž veškera na tomto statku snad váznoucí břemena. Část Chvalovic byla ještě r. 1437 v rukou vládyk z Budkova, neboť toho roku Bernart Strnad z Bukové (! má býti z Budkova) vzal na spolek Beneše z Miličína na statky své ve vsech Vrbovci a Chvalovicích, se vším příslušenstvím. Podobně týž Beneš vzal na spolek vsí Lipnice (zanik.), Němčic, Vrbovce a Chvalovic biskupa olomouckého Pavla.

Že také cisterciácký klášter Žďárský domáhal se části vsi a desátku chvalovského, dovídáme se z půhonu z r. 1447, kdy dne 19. května pohoní opat Jan a konvent kláštera Žďárského pana Smila z Bítova, že mu neprávně drží desátek a ves Kalendorf. Také nevíme, jak ve vsi Chvalovicích získal zboží rod Vajtmilnarův. R. 1449 klášter Lucký koupil od Václava Vajtmilnara z Vajtmile díl jeho v Kallendorfě. R. 1464 daroval Vilím z Miličína své díly Vrbovce a Chvalovic Dobšovi z Rohozova,

jenž hned téhož roku odstoupil zboží darované bratřím Janovi a Václavovi z Pálovic (v okr. Jemnickém). Václav Čelúd z Pálovic prodal po otci zděděnou část Budkova s lidmi ve Vrbovci a Chvalovicích roku 1499 svému tchánu Janovi za 1000 zl. mor., a Jan Čelúd z Pálovic r. 1504 prodal svůj díl Vrbovce a Chvalovic, záležející ze 16 lidí, Janovi Lechvickému ze Zástřizl.

Část kláštera Luckého rozmnožila se r. 1477 koupí některých usedlíkův, a ostatní části se postupem času spojily v díl jeden a přešly na pány z Ditrichštejna ke zboží mikulovskému, od něhož je r. 1617 biskup olomoucký František z Ditrichštejna odstoupil královskému českému sekretáři Pavlovi Michnovi z Vacinova. Po válce třicetileté byl však statek tento již celý příslušenstvím Louky, na niž přešel r. 1669 za opata Norberta Pleyera kupem od Mechtildy z Rájova.

R. 1667 měřily pozemky této osady 20 lánův. Domů bylo 33 osedlých, 9 nově osedlých, 2 nově pusté a 6 starých pustých. Vzdělaných polí I. tř. 351 měr, starých pustých 206 měr.

Klášter Lucký však na dále podržel jen část, které již ode dávna užíval. R. 1669 dne 24. května opat Pleyer části přikoupené prodal král. rychtáři města Znojma, Jiřímu Schillingovi za 2500 zl. rýn. Schilling prodal statek r. 1673 dne 10. března jesuitské koleji znojemské za 4075 zl. rýn. Na části lucké bylo r. 1678 luckých poddaných 66 a tolikéž čtvrtí obdělaných vinic. Těchto 66 poddaných způsobilo r. 1724 vzpouru proti vrchnosti lucké, ale vedlo se jim zle.

Po zrušení koleje jesuitské a kanonie lucké byl statek Bohutice, k němuž se počítaly Chvalovice, r. 1789 postoupen Janovi Topolanskému do nájmu dědičně za roční nájem 7508 zl., ale Chvalovice byly spojeny s jesuitským statkem Šaldorfem a s ním připsány ke statku luckému, podobně jako Tasovice, které patřívaly klariskám znojemským. Tímto aktem utvořeno bylo nynější rozsáhlé panství lucké, které r. 1827 dne 3. ledna prodala c. k. moravsko-slezská komise pro prodej státních statků vídeňským bankéřům, bratřím Karlu Eman. a Leop. Frant. Liebenbergům, jejichžto potomkové statek ten drží posud.[1])

[1]) Čas. muz. spol. Olom. 1892, str. 33; Dudík, Knihtiskařství, str. 37; Cod. d. M. IV. 225, 287, XI. 137 č. 150, 147 č. 160, 285 č. 313, XII. 118 č. 135, 156 č. 160; Z. d. I. 140, 201, VI. 885, VII. 191, VIII. 603, XI. 86, 374, XII. 183, 194, XIII. 100; Brandl, Půhony III., str. 283; Beck 1869 l. c., str. 52; Volný, Mähren III., str. 117, 119.

Ječmeniště

(něm. Gerstenfeld), samostatná katast. a polit. obec, 3 hodiny od Znojma. Má jednotřídní školu; přifařeno do Dyjákoviček; pošta ve Chvalovicích.

Rozloha obce r. 1896 135 ha; obec sama měla půdy 10 ha.

Jména tratí: Obere, mittlere a untere Haiden, Gemeindeäcker, obere a untere Saubründläcker, Wirtsäcker, Rangeln, obere Wiesen, obere a untere Bergeln, Wiesenäcker, Speckackerl, Stalldorfackerl, Halteräcker, Queräcker, untere a obere Grossen (sc. Äcker), Lampelberg.

Osada jest nového založení. Vznikla r. 1787 na pozemcích spuštěného dvora na panství zrušeného kláštera Luckého, při němž usedlo 24 kolonistů ze Strachotic.[1])

Roku 1834 měla osada již 35 domův a 150 obyv., r. 1890 bylo 40 domův a 239 obyv., katol., Němcův, r. 1900 obyv. 262.

Vypravuje se, že po zrušení kláštera Luckého dělil pozemky dvora v místech nynějšího Ječmeniště inženýr jménem „von Gersten“ a že po jméně jeho dáno nové osadě jméno Gerstenfeld. České jméno Ječmeniště je věrný překlad původního jména německého.

Škola byla zřízena roku 1886; r. 1901 měla 43 školou povinných dětí. R. 1896 byla škola rozšířena a nadána novým zařízením.

Kaple, stavbička velmi úhledná a čistá, zbudována byla r. 1890. Náklad byl uhrazen sbírkami a dobrodinci.

Ječmeniště je pověstno znamenitým vínem, které se rodí v trati Lampelberku. V čas vinobraní sjíždějí se tam vinaři a obchodníci vínem ve velikém počtu a platí víno dobře.

Jevišovice

(něm. Jaispitz, druhdy také Jaiswitz), dle osob. jména Jeviš, město 18 km od Znojma směrem severním vzdálené, v mírně úrodné, částečně lesnaté krajině na pravém břehu řeky Jevišovky.

Popis města. Jevišovice jsou vystavěny částečně na sz. svahu návrší zvolna k řece Jevišovce se klonícího, částečně na

[1]) Volný, III., 124.



Obr. 37. Pohled na Jevišovice.

rovině k jihu se rozšiřující a skýtají příchozímu se strany severní velmi malebný pohled. Záležejí ze tří částí: vnitřního města o 122 domech, z předměstí Podolí o 54 domech a z předměstí Nového Světa, které má 51 domův. Na temeni návrší stojí kostel, před nímž rozloženo pěkné, prostranné náměstí se sochami sv. Josefa a sv. Aloisa, které na východní straně ohraničuje škola a na straně jihozápadní Rovenský dvůr. K severu zúžuje se náměstí do ulice Palackého, jež dotýkajíc se náměstí krále Jiřího se sochou sv. Floriana ústí do náměstí Ugartského, v jehož severozápadním cípu jest „starý zámek". Proti zámku jest radnice, před ní kašna a o něco výše pěkná socha sv. Jana Nep. Z náměstí Ugartského vede úzká ulička do předměstí Podolí a tři další ulice do jiných částí městských. Podolí připomíná se roku 1772 v diecesním katalogu olomouckém jako kolonie příslušná do Bojanovic. Počet domův a obyvatelů r. 1772 není udán.

Předměstí Nový Svět tvoří pravidelnou širokou ulici a spojeno jest Znojemskou silnicí a ulicí Táborem s vnitřním městem.

Na okresní silnici, která probíhá město křivolakým směrem, pozoru hoden je viadukt přes domy podolské na výběžek protilehlé výšiny, Hložek; též most přes Jevišovku jest stavba důkladná. Asi 400 m výše mostu jest nákladem zemským a za pomoci státní v l. 1894—1897 zbudovaná nádržka, aby zabraňovala povodním v dolním poříčí Jevišovky. Východně kostela stojí o sobě velké množství stodol, jižně prostírá se rozsáhlý, výtečně pěstěný park s nádherným (r. 1899—1900 přestavěným) zámkem. Vnitřní město bývalo ohrazeno zdí o dvou branách, Horní a Dolní zvaných, o nichž častěji v listinách se děje zmínka. Na mohutné základy těchto hradeb přichází se často za přestaveb domovních.

Rozloha obce má výměry 787 ha, z čehož plodné půdy 753 ha, ploch stavebních 9 ha, nemovitý majetek obce měl koncem r. 1896 výměry 87 ha. Kromě toho má obec dva domy, radnici a chudobinec.

Obyvatelstva bylo r. 1772 826, r. 1834 ve 180 domech 1037, r. 1890 ve 218 domech 1112 a r. 1900 ve 227 domech 1208, Čechů, katolíků, zaměstnáním zemědělcův a řemeslníkův.

Zámek a hrad. Hned za městečkem na straně severní skláněјí se k řece Jevišovce nevysoké, ale příkré a strmé stráně.



Obr. 38. Ugartovo náměstí v Jevišovicích.



Obr. 39. Starý zámek v Jevišovicích.



Obr. 40. Nový zámek v Jevišovicích.

tvořice velmi romantické údolí, v němž se kryjí Brázdův mlýn a zahradnická usedlost „Záduška". Nad „Žlebem" vévodí nynější „starý zámek", kdysi vystavěný na vrchu příkře se klonícím k Jevišovce. Dnes jen nepatrné zbytky svědčí o bývalé jeho velikosti a pevnosti.

Proti němu v sz. části města stojí zámek dobře zachovaný a obydlený. Lid báji, že „starý hrad" a nynější zámek byly kdysi spojeny koženým mostem. Nynější Jevišovský zámek utrpěl značně za války třicetileté. Založen a vystavěn byl snad za XV. století. Po zhoubné válce byl opraven r. 1668 nákladem majitele panství Jevišovského Ludvíka Raduita hr. de Souches, jak svědčí německý nápis nad hlavním vchodem. V nádvoří zámku visí dva centy těžký, r. 1890 s věže zámecké snesený zvon, nesoucí znak hraběte de Souches a nápis, že lit byl r. 1668 nákladem hraběte Ludvíka. Hned vedle zvonu jest ve zdi na velikém kameni vytesán znak Ludvíkův a choti jeho. Lid nazývá zámek vůbec jen „starým zámkem", neboť v parku blíže kostela je pěkný, v minulém století přestavěný letohrádek o jednom poschodí se sedmnácti pokoji a sálem. Letohrádku říkají „nový zámek".

Zámecká kapla byla zasvěcena sv. Ludvíkovi, jest však již znesvěcena dávno. Užívá se jí jen za komoru. Původně byla zasvěcena sv. Kateřině. Za války třicetileté byla pobořena, ale již r. 1649 byla obnovena nákladem Raduitovým a zasvěcena sv. Ludvíkovi. R. 1672 obdržel majitel hradu povolení, že v kapli může se sloužiti mše svatá každodenně mimo veliké svátky.

Zámecký archiv chová se od r. 1897 v místnosti Kroužku přátel starožitností. Jest velmi bohat, ale bohužel bez indexův a úplně nespořádán. Starší listiny v něm bývaji hledány marně, neboť velmi mnoho jich vybral Antonín Boček a uložil ve Františkově museu v Brně. Až bude archiv náležitě prozkoumán, uspořádán, poskytne nad míru bohatého materiálu pro dějiny jihomoravského poddanství v XVII. a XVIII. věku.

Farní kostel sv. Josefa je nová stavba z r. 1830. Bývalý farní kostel sv. Mikuláše byl zbudován nákladem Raduitovým 1668 a slavně vysvěcen dne 6. prosince r. 1668. Byl však zbořen r. 1830, a zároveň vysvěcena stavba nového nynějšího. V kostele jest hlavní oltář sv. Josefa a dva postranní oltáře Panny Marie

a sv. Aloisa. Před vchodem do kostela jsou sochy sv. Josefa a sv. Aloisa, pocházející z r. 1749.

Fara. Budovu farní zřídil velkostatek r. 1665 z pustého čtvrtlánu, při faře také ponechav 19 měřic pustých, k bývalému čtvrtlánu příslušných polí. R. 1783 vyhořela fara. R. 1824 byla přestavěna v nynějším způsobě.



Obr. 41. Chrám Páně a škola v Jevišovicích.

Kdy byla založena při kostele Jevišovském fara, těžko lze zjistiti. Po prvé se připomíná teprve r. 1447, ale byla zajisté již dávno před tím. V XVI. století rozmnožili se v Jevišovicích protestanté a čeští bratři, kteří zabrali i kostel i faru. Po válce třicetileté, hlavně působením misionářů jesuitských ze Znojma bylo městečko obráceno zase na katolictví. Nyní jsou Jevišovice děkanstvím, k němuž přísluší 11 far.

Zvony jsou tři. Nejstarší a největší, 8 centů těžký, pochází z odkazu jevišovského (r. 1760 zemřelého) měšťana Šimona Špalka, byl však ulit teprve r. 1830, druhý z r. 1871, nejmenší a nejnovější z r. 1889.

Bývalý kostel sv. Mikuláše míval tři oltáře, hlavní sv. Mikuláše a poboční sv. Antonína a sv. Vavřince. Byly v něm náhrobky Karla Sokolovského ze Sokolova r. 1607 zemřelého a Jana Rottra z Rottenteila r. 1633 zemřelého. R. 1819 hrozil kostel sesutím, proto byly v něm služby Boží zastaveny a konány v kapli sv. Ludvíka na zámku Jevišovském. R. 1823 byl položen základní kámen na stavbu nového kostela, který byl dostavěn roku 1830.

Varhany do nového kostela zakoupeny r. 1830 z Brněnského dómu.

Hřbitov rozšířen r. 1853. Pochovávají na něm z Jevišovic, Bojanovic a Střelic. Do Jevišovic přifařený Černín má svůj filiální kostel a svůj hřbitov. Na hřbitově jest úhledná okrouhlá kaple. V kapli jest rodinná hrobka hrabat Ugartův. Posléze byl hřbitov rozšiřován r. 1874 a 1897, kdy kaple s hrobkou Ugartovskou pojata do hřbitova. V kapli jsou tři reliefy vysoké umělecké ceny, v Římě zhotovené.

Škola jest čtyřtřídní, česká. R. 1901 bylo 342 školou povinných dětí. Z přespolních obcí přiškoleny jsou jen Střelice. O škole Jevišovské děje se zmínka po prvé k r. 1660, kdy vrchnost udělala školu z pusté chalupy.[1])

Jevišovice bývaly české, proto byla i škola česká. Na místě, kde stávala původní budova školní, jest nyní domek s č. 5. Později byl za školu upraven nynější domek s čís. 48., jejž obec koupila za 100 zl. a záhy prodala za 262 zl. Roku 1780 najala obec za 10 zl. roční činže světnici v domě s čís. 55. (nyní č. 68.) od tehdejšího učitele Josefa Pagala. R. 1803 Pagal prodal domek s čís. 55. za 1100 zl., a obec byla bez školy. Proto byla zakoupena od nového majitele bývalé školy s čís. 55. polovice domku za 700 zl. V jedné neprostorné třídě bylo r. 1803 již 232 žáků, neboť do Jevišovic byly přiškoleny sousední osady poddanské. Krajský úřad znojemský shledal brzy, že nestačí jediná malá místnost, a proto nařídil r. 1811 vrchnímu úřadu jevišov-

---

[1]) Slavík, Morava II., 212.

ského panství, aby se postaral, by školáci vyučováni byli ve dvou od sebe oddělených třídách. Teprve r. 1819 hrabě Ugarte založil druhou třídu tím, že dal světnici v zámku za učírnu. Když pak stará škola s čís. 55. hrozila sesutím, byl r. 1823 položen základní kámen k nynější budově školní, která dokončena a



Obr. 42. Hrobka hrabat Ugartů na hřbitově v Jevišovicích.

vysvěcena r. 1826. R. 1881 přistavěla obec svým nákladem na původní školní budovu poschodí, neboť rozšíření školy uznáno bylo za nutné. V lednu r. 1882 také skutečně otevřena byla třetí třída a v červnu téhož roku třída čtvrtá. Od té doby jest jevišovská škola čtyřtřídní.

Hrabě Josef Ugarte založil nadaci dávající ročního důchodu 400 zl. stříbra, jenž jest zajištěn na panství Jevišovském. Nyní dostává z této nadace naduěitel 400 K, tři učitelé a industriální učitelka po 50 K, obec Jevišovská na osvobozování chudých rodičů od školního platu 144 K, Bojanovská 24 K a Střelická 72 K. Jevišovice ucházejí se o chlapeckou školu měšťanskou.

Pamětní kniha školní je založena asi roku 1825 učitelem Josefem Suchým.

Knihovna školní založena byla místní školní radou r. 1885 a má nyní 135 svazkův.

Záduší kostelní dělá 5762 zl. v jistinách.

Pamětní kniha farní byla založena roku 1804 farářem Drholeckým.

Matriky se počínají rokem 1661, jsou však počátečně velmi kusé, úplné matriky se začínají teprve rokem 1791. Část starých matrik chová se na faře v Hostimi.

Trhy výroční jsou čtyři do roka: 1. v úterý po sv. Matěji, 2. v druhé pondělí po sv. Jakubě, 3. v druhé pondělí po Narození Panny Marie a 4. v první pondělí adventní. Dobytčí trhy bývají týž den. Není známo, kdy obec obdržela právo trhové vůbec. Nejstarší listiny výsad trhových se nezachovaly, za to máme před rukama listinu cís. Františka II. z r. 1794, kterou se ke dvěma již trhům udělily další dva trhy. Jisto však je, že již po celé století XVIII. v Jevišovicích byly čtyři trhy.

Znak městský. Jevišovice mají dvě prastaré obecní pečeti, větší a menší. Znak na nich vyrytý ukazuje štít s městskou hradební zdí s branou otevřenou a s mříží. Za zdí tři věže, postranní čtyřhranná nižší, prostřední kulatá s arkýřem. Na střední věži štítek se znakem Kunštátským.

Cechů bývalo tu 8, a to krejčovský, obuvnický, tkalcovský, kovářský, bednářský, mlynářský, stolařský a hrnčířský. (Hrnčíři jevišovští robívali vyhlášená kamna.) Všecky cechy mají dosud v kostele své korouhve a některé i zakoupené lavice. Cech mlynářský má úhlednou pokladnu a 19 pergamenových listů výučných, pečeť z r. 1699, české artikule od Šustrberka z Jaroměřic, jednající o tom, kterak mlynářští se mají chovati, německé artikule z r. 1718, knihu mistrovskou od r. 1730, knihu učedníků od r. 1711, knihu tovaryšů z r. 1780 a novější knihu mistrů



Obr. 43. Pečeti cechovní v Jevišovicích.

1. a 3. krejčovského, 4. ševcovského, 5. mlynářského, 7. a 8. bednářského, 6. hrnčířského, 2. kovářského a kolářského, 9. tesařského a stolařského.

z r. 1800. Cech kovářský má pečeť ze zvonoviny z r. 1722 a knihu z r. 1880. Cech krejčovský má pečeť, knihu mistrů z r. 1686, tištěné artikule o pořádcích řemeslnických, vydané císařem Karlem VI. r. 1731, a generální cechovní artikule pro pořádky královských dědičných zemí českých z r. 1739 — oboje české. Cech bednářský má knihy mistrů z r. 1724 a 1739. Cech tento vznikl r. 1656[1]) (pečeť s tímto letopočtem zachována).

Spolky: kontribučenský fond, mající přes 7000 zl. jmění, spolek dobrovolných hasičů, založeny r. 1876, čtenářský spolek, založený r. 1883, kroužek archeologickohistorický, jehož úkolem je zachraňovati nejen archeologické, ale hlavně písemné památky svědčící o minulosti Jevišovic; kroužku se také šťastně podařilo zachrániti bohatý zámecký archiv, když dědičky Ugartovců zámek i panství prodaly r. 1897; živnostenský spolek, spořitelní a záloženský spolek dle vzoru Raiffeisenova, r. 1896 zřízený, působí velmi blahodárně v ohledu mravním i hmotném. R. 1898 ustavena tělocvičná jednota Sokol a má vlastní tělocvičnu. Jednota sv. Josefská katolických jinochův a mužů zřízena byla r. 1899 — má svůj prapor, knihovnu a pořádá přednášky. Nemocenská pokladna pomocnická a učednická.

Rody, které mají přes sto let týž statek: Venclíkův, Málkův, Fialův, Illkův, Neoralův.

Vynikající rodák Eugen Jetel (Jettel), malíř, člen vídeňské secese, narozen v Jevišovicích r. 1845, zemřel v Terstě r. 1901 v měsíci srpnu. R. 1749 dne 17. listopadu narodil se v Jevišovicích theologický spisovatel, probošt mikulovský Řehoř Korbes rytíř Kornborn.

Radnice stála již za nepamětných dob, svým ošumělým vnějškem nebyla městu valnou okrasou. Proto byla stržena, a vystavěna nová jednopatrová. Zřízena byla vrchností r. 1656 z pustého lánu, jehož pozemky ve výměře 76 měr darovány byly obci. R. 1780 byla přestavěna. Býval na ní barvami malovaný znak městský.

Archiv obecní má některé listiny obsahující výsady a privileje. Nejstarší listina jest z r. 1635, další jsou z let 1648, 1654, 1704 (s vyobrazením zámku), nejmladší z r. 1794 o trzích; píše se v ní o „městě" Jevišovicích, ač se nezachoval ani originál

[1]) Annales Musei Franciscei 1897 str. 255.

ani kopie listiny, kterou by městečko na město bylo povýšeno. Názvu město užívá obec důsledně od počátku století XVIII. a je též nazývána městskou obcí na všech z těch dob zachovaných listinách, od úřadů zeměpanských, od měst královských Brna, Znojma, od královské representace na hradě Pražském i od samého panovníka. V posledních letech stol. XVIII. píše se promiscue Stadt a Städtlein. Přes všecko úsilí nepodařilo se dosud nalézti listiny výsadní.

V městě se vykonávalo soudní právo, neboť trať při silnici do Bojanovic jmenuje se „na spravedlnosti". Také v pamětní knize obecní, založené r. 1750 Ferdinandem Schlägrem, čte se k r. 1752 o popravě Rosalie Malchotové. K hrdelnímu soudu jevišovskému dodáváni byli delikventi ze všech sousedních panství. Popravy se dály na jmenovaném již vršku „na spravedlnosti". V polovici cesty k popravišti stávala kaple sv. Jana. Zbytky zdí po ní uchovaly se podnes. Zachovaly se také soudní spisy (examina).

Úřady zeměpanské. Pošta s úřadem telegrafním, stanoviště četnické — od r. 1900 soukromá stanice telefonní. Obec již od let uchází se u příslušných instancí o soud okresní, ale žádosti neměly dosud výsledku.

Panský pivovar a mlýn připomínají se již v urbáři r. 1628.

Živelní pohromy: obec nemálo utrpěla požáry r. 1754, kdy 9. dubna 11. a 30. června vyhořelo 12 stodol. Povodně nadělaly mnoho škod r. 1812 a 1855. R. 1831 a 1832, 1866 zuřila cholera.

Jména tratí: u Remízu, u Vranovské cesty, Fikarky, Dlouhé, Žebráky, Skalečné, na Spravedlnosti, Dvorské, za Kostelem, Zápověď, Beránky, pod Stodolami, za Novým světem, Písky, za Chmelencem (bývalé panské chmelnice), Hložek, Suvarec, Spáleniště. Panská niva u hřbitova slove na Klášteře. Lid vypravuje o poslední trati, že v místech těch stával druhdy klášter Prokopníček zvaný. Pověst přišla mezi lid ze školy a z kostela a tam z omylu. Pravdou vydává se také v Ottově Slovníku Naučném.[1])

---

[1]) Pověst o klášteře u Jevišovic vznikla tím, že někteří páni z Kunštátu a z Jevišovic psali se sedením u sv. Prokopa, čímž míněn jest klášter sv. Prokopa na Sázavě v Čechách, který drželi páni Kunštátští po delší dobu v XV. stol. zástavou.

Nálezy archeologické: Na „Starých zámcích" jest pravěké hradisko. Nalezeny tu byly hliněné jehlance, přesleny, kostěné i kamenné nástroje přitloukané a střepy z nádob kultury bronzové, hallštatské. Nalezeny také zbytky diluviálního koně a nosorožce. Z nálezů mineralogických vynikají opály, chalcedony, jaspisy, plasma, acháty, magnetit a hadce.

Z hospodářského průmyslu sluší se zmíniti o býv. panské mlékárně. Alois hrabě Ugarte zvelebil na svých dvorech, tedy též v Jevišovicích, chov ušlechtilého ovčího plemene a tyrolského plemene hovězího dobytka. Ale chov ovcí zanikl do dneška, a mlékárna zrušena r. 1897.

První moravský topograf Schwoy tvrdil, že Jevišovice patřily v XIII. století řádu templářskému, kterýž údaj vyvrátil již r. 1827 Ant. Boček. Jest podivno, že chybné toto tvrzení objevuje se znova v Ottově Slovníku naučném. V listinách a pamětech poprvé čteme o Jevišovicích k r. 1289, kdy dne 6. listopadu jmenují se Boček z Jevišovic a Kuna, bratr jeho. Byli to synové Kuny (1243—95), syna Heralta Obřanského. (Listina z r. 1289 jest česká.)

Kuna z Kunina Města byl r. 1254—1268 purkrabím na Veveří a založil před rokem 1280 Kunino Město (Kunštát). Měl tři syny, Bočka, Bohuše a Kunu. Boček měl s počátku nějaký úřad ve Znojemském kraji a dostal se před rokem 1289 v držení Jevišovic, kdež asi také zbudoval později často připomínaný hrad Jevišovský. R. 1314 byl komorníkem práva brněnského a znojemského. Měl dva syny. Starší Sezema (1314—1326) měl za díl Jevišovice a byl r. 1320 nejv. mor. komorníkem. Manželka jeho jmenuje se Anežka.[1]) R. 1322 dne 29. května prodal jeptiškám kounickým 4 lány v zaniklé osadě Držkovicích (Stettendorf) a též $8^1/_2$ lánu a 11 dvorců. V září téhož roku prodal Kounickým ještě dva lány v Držkovicích. R. 1323 dne 4. června prodal jeptiškám dvůr v téže vsi. Před rokem 1331 koupil od něho král Jan ves Pračice. R. 1331 byl již mrtev, neboť choť jeho Anežka jmenuje se vdovou. Bratr jeho Mikul, asi mladší, připomíná se

[1]) Časopis mus. spolku Olom. 1888, str. 33, 36, 1892, str. 33, 1897 str. 77, 81; I. L. Červinka, Hradiska, str. 50; článek Dr. Dvorského v Annales Mus. Fr. 1898, str. 101; Schwoy, Mähren 1786, III., str. 317; Brünner Wochenblatt 1827, str. 59; Ottův Slovník Naučný XIII, str. 305; Emler, Reg. II., 640 č. 1483; Cod. d. M. V. str. 289, VI. str. 53 č. 76, str. 54.

k r. 1314. Synové jednoho z nich byli Oldřich, Sezema a Boček, kteří drželi r. 1350 Jevišovice, kde sestoupili se na veškery statky své na spolek. Ale již před tím r. 1343 dne 12. září připomíná se Kuna z Jevišovic (Chon von Jevspitz) na něm. listině kláštera Luckého, s nímž nevíme si rady. Zmínění bratří Oldřich, Sezema a Boček z Jevišovic postupují r. 1351 svůj statek v Hobzí bratřím Adamovi Šicovi a Petrovi z Hobzí. R. 1353 Filip z Jakubova jménem nezletilých sirotků po Archlebovi z Heraltic prodal Bočkovi z Jevišovic a bratřím jeho celé sirotčí jmění v Kupčicích u Mor. Krumlova. O dědicích a dětech Bočkových a Oldřichových není známo nic. Oldřich zemřel asi záhy, neboť r. 1360 již jen bratři Boček a Sezema sestoupili se na zboží v zaniklých Němčicích a Bojanovicích, aniž se činí zmínka o třetím bratrovi. Sezema koupil r. 1360 od Cizkraje z Litovan dva lány pole za 28 hř.[1])

Boček z Jevišovic ještě roku 1361 zapsal ženě své Anně z Fulštejna věnem $1^1/_2$ mlýna v Bojanovicích a statky Střelice a Klučovice. R. 1373 dne 1. července byl Boček z Jevišovic na mor. zem. sněmě. Je to poslední zmínka o něm, neboť r. 1376 dne 4. července byl na sněmě v Brně již jen Sezema sám, a r. 1377 vdova Bočkova Anna vzala děti své, jak hochy tak dívky, na spolek na zboží svá ve Střelicích, v Bojanovicích, Klučovicích, Černíně a Zvěrkovicích. Sezema z Jevišovic měl za manželku Elišku. R. 1364 zapsal jí na tvrzi a statku Medlově 30 kop grošů věna. Z toho se dovídáme, že držel také statek Medlov u Židlochovic. R. 1366 Bohuslav z Víckova prodal mu roční plat 2 hřiven grošů pr. na dvou lánech v Medlově, a r. 1368 také Archleb z Křižinkova prodal mu svou část Medlova. R. 1376 zapsal týž Sezema manželce Elišce 500 kop grošů věna na prospěch dětí, které s ní již má nebo ještě bude míti. Bylo asi věno to intabulováno na zboží v Medlově, protože pan Jimram z Pernštejna vložil do desk zemských odpor proti zmíněnému vkladu, jako by na majetku jeho zástavně věno bylo pojištěno. Zároveň dává paní Elška dětem, které se Sezemou má nebo bude míti, 200 kop ze svého věna s podmínkou, kdyby s ní děti býti nechtěly neb ona naopak s dětmi, že zase věno neporušené má jí dáno býti.

[1]) Cod. d. M. VI., str. 156, 157 č. 209 a 210, str. 159 č. 214, str. 172 č. 230, str. 332 č. 436, str. 54; Z. d. I. 182, II. 22, 98, III. 547, 548.

R. 1377 dne 22. března připomíná se Mikuláš, farář farního kostela v Jevišovicích.

Sezema z Jevišovic účastnil se ještě zemských sněmů r. 1377 dne 10. ledna a dne 6. února, r. 1379 dne 7. ledna a r. 1381 dne 25. ledna. To jest poslední zmínka o něm. Krátce před svou smrtí r. 1378 koupil ještě od Ludvíka z Bukoviny poplužní dvůr v Bojanovicích. Syny jeho známe dle jména tři, totiž Jindřicha, Hynka a Janka, z nichž Jindřich a Hynek měli potomky. Manželkou Jindřichovou jmenuje se Anna. Pan Jindřich jí r. 1385 zapisuje na statku svém v Medlově, totiž tvrzi, dvoře a lidech poplatných, 25 hřiven ročního platu právem věnným. Zároveň se bratří Jindřich a Jan sestoupili na spolek na veškery své statky, které buď již mají nebo ještě míti budou. Jindřich r. 1386 manželce své Anně rozmnožil věno novými platy a dávkami z Medlova, Černína, Bojanovic a Jiljímu z Litovan prodal allodiální dvůr v Litovanech. R. 1387 daroval mu a Benešovi z Vlašimě i Hedvice z Vlašimě Zikmund z Myslibořic vesnice Vacenovice, Klučov, Troskotovice, Urbanov, Bor, Krasíněves, Radostín, Kotlasy. O Janovi z Jevišovic čteme, že r. 1390 prodal Mikšovi z Přeskač půl vsi a dvůr s lesy, lukami a jiným příslušenstvím ve Zvěrkovicích. Neumíme říci, byl-li bratrem předešlých Petr z Jevišovic, který r. 1390 vtělil ženě své Elišce 60 kop grošů ročního platu na statky své Bojanovice, Prostoměřice, Únanov, Klučovice a Střelice.

Bratr Janův a Jindřichův slul Hynek, dostalo se mu přezdívky Suchý Čert. První zprávu o něm máme v zemských deskách cúdy brněnské teprve k roku 1390, kdy mu prodal Jimram z Jakubova své zboží v Červeném Martínkově (u Mor. Budějovic); zároveň prodal týž Hynek Jaroslavovi ze Šternberka 12 hřiven ročního platu na nově koupeném zboží v Červ. Martínkově. R. 1390 sestoupili se se všemi statky svými, ať je mají kdekolvěk, na spolek bratří Jindřich a Hynek z Jevišovic. Jmenují se Hynek a Jindřich výslovně bratřími. R. 1390 Zikmund z Myslibořic daroval bratřím Jindřichovi a Hynkovi z Jevišovic 150 hřiven na Myslibořicích. Hynek z Jevišovic dal r. 1392 Jindřichovi z Jevišovic své dědictví v Bojanovicích.[1])

[1]) Z. d. IV. 12, 70, 84, 447, V. 105, VI. 397, 440—442, 482, 522, 533, 559, 643, 765, VII. 319, 320, 477, 479, 615, 654, 655, 657, 842, 871, 936, 962, 1047; Cod. d. M. XI. 64 č. 72.

Petr z Jevišovic nabyl r. 1392 také práv na třetinu statku a vsi Dlouhé Brtnice. Týž Petr roku 1398 manželce své Elšce zapsal 125 hř. gr. věna na své části Jevišovic, totiž na hradě, městečku, lidech, platech a dávkách, polích, lukách, pastvách, lesích, rybnících a celém příslušenství. Zápis potvrdil svým souhlasem také Heralt z Kunštátu.[1]) Dovídáme se ze zápisu toho, že Jevišovice neměly jednoho majitele, nýbrž že rozděleny byly mezi jednotlivé členy rodiny Kunštátské. Zachovala se nám smlouva s datem 14. října r. 1398, kterou Dobeš z Meziříčí, Vilém z Lúček, Hynek z Jevišovic (Suchý Čert), Lidvík z Bukoviny, Jan Střížovec z Rukštejna učinili díl a smlúvu mezi bratry z Jevišovic vlastními: Janem, Petrem, Zikmundem a Ondřejem o jejich půli hradu Jevišovic a také o předním i zadním předhradí; vrata a mostové aby byli společní. Jan má dáti čtvrtý díl vší hradské potřeby i stravy i oděvu věžným, vrátnému i hlásným, dokavad by se jím bratři nerozdělili o ostatek hradu. Svrchupsaní páni bratři nemají svého dílu hradu ani prodati, ani zastaviti, ani žádným činem odlúčiti bez ostatních vóle; kdyby který nemohl zachovati svého dílu, má jej zvésti na druhé bratry, totiž nabídnouti ke koupi nejprve nejstaršímu a jemu dáti puol roka napřed věděti, chtěl-li by ten u něho kúpiti, má zaplatiti, kolik by odhadli ostatní příbuzní; kdyby žádný z bratří nechtěl kúpiti, má se prodajný díl přenésti na strýce Jindřicha z Jevišovic. Nemohl-li by ani ten kúpiti, na Hynka z Jevišovic, pakli ani ten ne, na kohokoliv cizího. Kdyby se řečení bratři při společném držení a užívání otcovského dědictví povadili, mají najíti dvé přátel smírců. Věž hradní má navždy býti nedílná a všem společná. Kaple hradní má býti svobodna jednomu jako druhému. Smlouvou touto mělo býti zabráněno, aby hrad nepřišel do cizích rukou; bylo totiž snahou každého člena jevišovské linie Kunštátovců, aby Jevišovice celé a neporušené na vždy byly v držení rodu. Z listiny poznáváme bratry Jana, Petra, Zikmunda a Ondřeje z Jevišovic. Byli to synové bezpochyby Janka z Jevišovic, syna Sezemova, neboť oba Jankovi bratří Jindřich i Hynek jmenují se jejich strýci. Ale určitě nelze to tvrdili, protože r. 1406 dne 22. ledna píší se bratří Hynek a Petr z Jevišovic. Mají se však v zemských deskách jmenovati bratranci, jakož r. 1408 čteme

---

[1]) Z. d. VII. 1133. VIII. 82.

v knihách půhonných: Jindřich z Kunštátu, řečený z Jevišovic (syn Jindřicha I. Zajímače) a Petr z Jevišovic, bratr jeho strýčený (syn Jankův). Ondřej z Jevišovic připomíná se ještě r. 1404 dne 8. září. R. 1402 dne 4. března zase čtou se Petr a Ondřej z Jevišovic a strýc jejich Hynek z Kunina Města. R. 1407 pohoní Kateřina, vdova po Václavu z Veselí, Hynka Suchého Čerta z Jevišovic, že vymlátil její obilí v Odrovicích.

Výše zmíněný Hynek Suchý Čert z Kunštátu a na Jevišovicích byl své doby pověstným rušitelem zemského míru a lupičem nad jiné nebezpečným.

Počátkem července r. 1404 obleženo bylo spojenými vojsky uherskými a rakouskými pevné město Znojmo, v němž veleli posádce Hynek Suchý Čert a Jan Sokol z Lamberka. Ve vojště obléhajícím rozmáhati se počala úplavice, která postihla vévodu Albrechta Rakouského i krále Zikmunda. Koncem měsíce srpna odtáhli Uhři i Rakušané.

Brzo po odchodě vojsk rakouských a uherských přitrhl ke Znojmu markrabě Jošt a dobyl města. Hynek Suchý Čert vyvázl sotva se zdravou koží. Řemeslo své však provozoval nadále až do své smrti, která ho zastihla asi r. 1408, neboť po tomto roce nikdy již nemluví se v tehdejších písemnostech o něm jako o živém, než vždy již jen o nebožci. Jest tedy nesprávno tvrzení, že byl r. 1409 popraven na nádvoří hradu Brněnského.

Hynek Suchý Čert je skvrnou v dějinách slavného rodu Kunštátského. Ještě dlouho po smrti jeho bylo potomstvo jeho poháněno před šraňky zemského soudu za zločiny otcovy a dědovy. Ve Znojmě zbyla památkou po něm a po Sokolovi věž nazývaná Räuberturm, kterou prý vystavěli Sokol a Suchý Čert. Hynek Suchý Čert měl za manželku Anežku z Deblína, s kterou měl syny Hynka a Bočka z Jevišovic, jimž odkázal polovici hradu a panství Jevišovic. Statky, které měl kromě Jevišovic, prodal již dříve. R. 1398 prodal Ludvíkovi z Bukoviny celé své zboží v Myslibořicích. Sedláček tvrdí o Suchém Čertovi, že zemřel r. 1406.[1]) Ale dovídáme se, že dne 17. prosince r. 1406 kramář

---

[1]) Cod. d. M. XII., 435 č. 491, 405 č. 451, XIII. 185, č. 175, 339 č. 329; B. Bretholz „Annales Musei Franciscei“ 1896, str. 165; Z. d. VIII. 115, 318; Brandl, Knihy půhonné, II. díl, str. 130 č. 569; Brandl, Půhony II., str. 104 č. 441.; R. 1409 popraveni byli v Brně Jindřich z Kunštátu a z Jevišovic a Petr z Jevišovic. Hübner, Znaim, str. 107; Ottův Slovník Naučný XV. str. 377.

brněnský Michal, pohnal Hynka řečeného Suchýčert z Jevišovic, že ubezpečiv jej a slíbiv jemu a jeho tovaříši za pravý a za křesťanský glejt a také slíbiv za Jana Sokola z Lamberka i za všecky jeho, aby mohl svobodně svým kupectvím jeti, tu pak, když se ubezpečil mu glejtu a jeho slibu uvěřil, tehdy Jan Sokol z Lamberka svými tovaříši sebrav se podle Kúnic na mostě, ježto zase z Vídně do Brna jeli, tu všecku kúpi, což tu byla, jemu a jeho tovaříši pobral a do Evančic vezl. Toho všeho, což tu pobral, pokládá za tři sta a za jednu a osmdesát kop grošů; potom pak nebožtík markrabí Prokop svými úředníky byl jej s ním o to smluvil, aby jemu za to všecko, což jemu pobráno, dal on Hynek Suchýčert 340 kop gr.; tu on slíbiv to učiniti a ty jemu peníze dáti, toho nečinil až do dnešního dne. Chce to ukázati jeho listem glejtovním, ježto jej má s jeho vlastní pečetí a poněvadž té smlouvy jemu nedržel, tehda pohoní jej úplně za všech tři sta z jedné a osmdesáti kop, jakož tu kúpi pokládá. Z toho lze vyvozovati, že lup tento udál se zajisté ještě před r. 1405, za živobytí markrabí Prokopa, ale když v prosinci r. 1406 byl Hynek pohnán, byl zajisté také ještě na živě, a zdá se, že údaj Sedláčkův není správný. Hynek zemřel před r. 1408, neboť ještě 1407 před panskými úředníky zemského soudu Brněnského dosvědčil osobně, že k půhonům naň vneseným státi nemohl, že ho jal král český.[1]) Celý ten půhonní zápis uvádím proto, aby pravá povaha Hynkova vynikla zřetelněji. Neštítil se zajisté ani silničních lupův, ani nedodržení slova. Kromě toho velmi zhusta si vydlužoval peníze, kterých neoplácel. Sám byl pro nevyvazené rukojemství a nezaplacené dluhy pohnán nejednou, ba dědicové jeho nejednou byli přinuceni zemským soudem platiti dluhy za otce. Najímal si také lidi vojenské od sousedních šlechticů, slibuje jim díl lupu, ale sliby plníval nerad. R. 1406 v oktávě Božího Těla pohoní jej Vok mladší z Holštejna, že si od něho vyžádal lidí potřebných k útoku na bohatý klášter Louku u Znojma, slíbiv mu pravý díl kořisti. Hynek lidí páně Vokových užil v boji s Rakušany.

(O synech Hynkových, Bočkovi a Hynkovi, později.)

Kromě Hynka z Jevišovic čteme velmi často též o Jindřichovi z Jevišovic. Byl to již výše zmíněný bratr Hynkův, původce a praotec rodiny Zajímačů z Kunštátu a z Jevišovic. První

---

[1]) Brandl, Knihy půhonné II., str. 49 n. 244, II. str. 77, 122 a 135.

zmínka o něm děje se k r. 1382 a později se o něm čte zhusta. R. 1406 pohoní Jana z Hradce a z Telče o zaplacení zapůjčených 1000 kop gr. Svého bratra Hynka Suchého Čerta seděním na Jevišovicích, Rúchovanech a Rabštejně také pohání nejednou.

R. 1406 a 1407 jmenuje se již Jindřichem starším Zajímačem, protože syn jeho nejstarší Jindřich byl zajisté již také plnoletý. Ba r. 1407 čte se již ve dskách zemských cúdy brněnské: Henricus Junior de Jewspitz, jakožto držitel vsi Zvěrkovic. Jindřich starší Zajímač z Jevišovic byl popraven v Brně r. 1409, neboť toho roku dne 22. listopadu jmenuje se již nebožcem. Sedláčkovo udání, že zemřel před rokem 1407, jest nesprávné. Vdova po něm Anna připomíná se r. 1410 již výslovně vdovou. R. 1412 vzala na věno své na spolek Heralta z Kunštátu, nejv. komorníka brněnské cúdy, r. 1415 táž vdova Anna vzala na věno své na spolek Sulíka z Konic a r. 1418 syny své, které měla s Jindřichem, vzala na spolek všeho zboží svého.

Synové Jindřichovi uvádějí se v pramenech jmenovitě tři: Jindřich Zajímač, Sezema a Jan Zajímač. Sezema čte se po prvé r. 1412 a jmenuje se výslovně synem Jindřichovým. Po otci svém dědil část hradu Jevišovic, část vsi Klučovic, ves Medlov a ves Miletice. Společně s bratrem svým Janem Zajímačem prodal r. 1418 dva lány ve vsi Klučovicích Jindřichovi z Bořečkovic, a darovali matce své Anně z Fulštejna svůj díl hradu a panství Jevišovic za dluhy, které za ně zaplatila, a za peníze, které si vydlužili u ní samé. R. 1417 prodal Sezema sám tvrz Medlov Ješkovi z Hradiska a ves Miletice Janovi mladšímu z Jindřichova Hradce. Kup na ves Miletice byl sepsán a podepsán již dne 21. března r. 1416, ale v zemských deskách byl vykonán teprve r. 1417.[1])

Synem Jindřicha Zajímače jmenuje se výslovně k r. 1417 v půhonných knihách. Že byl strýci svému, panu Hynkovi Suchému Čertovi podoben povahou, dohadujeme se dle půhonu, kterým jej pohnal r. 1420 Hynek z Ronova na Letovicích, že mu pobral statek v Letovicích. R. 1420 prodal Sezema všecko zboží, které měli Hynek a Jindřich z Jevišovic v Myslibořicích,

[1]) Brandl, Knihy půh., II., str. 7 č. 14, str. 8 č 15, str. 10 č. 29, str. 101 č. 420, str. 177 č. 730, str. 207, str. 248 r 1011; Z. d. IX., str. 86 a 82, 138, 166, 269, 566, XI., str. 335, 408, 552, 565; Ottův Slovník Naučný XV, str. 377; Archiv Český, VI. díl, str. 471, č. 23.

Janu Vajtmilnarovi z Vajtmile. Jindřich Zajímač připomíná se r. 1409 výslovně jako syn Jindřicha Zajímače. Již r. 1407 se svolením matky své Anny zapsal své ženě na svých vsech 500 kop grošů věna. Tolikéž učinil i Petr z Jevišovic vnučce své Katruši ze Mštěnic, ženě Petra Voka z Holštejna darovav jí 100 kop. Byly to vsi Prostoměřice, Únanov a Zvěrkovice. Třetí syn Jindřicha staršího Zajímače, Jan Zajímač čte se výslovně teprve k r. 1422.

Již dříve zmíněný Petr z Jevišovic, syn Jankův, čte se mezi živými ještě roku 1407. Za manželku měl Elšku, která se r. 1413 jmenuje vdovou. R. 1409 a 1410 jmenuje se syn jeho Boček a r. 1415 i mladší syn jeho a Elščin Jan. Tehdy matka jejich Elška, vdova, bere oba syny své a Petrovy na spolek veškerého věna svého. Jan z Jevišovic, již častěji zmíněný bratr Petrův, jmenuje se výslovně jejich strýcem r. 1409, kdy pohoní Bočka, proto že kúpiv u něho s otcem čtvrtý díl hradu Jevišovic, nedoplatil jemu 120 hř. a zboží koupené drží přece.[1])

Na zemském soudě byl r. 1419 přísedícím, ale již r. 1420 píše se nebožtíkem. Bratru jeho Janovi dává se příjmení Suchý Čert, po vzdáleném strýci. R. 1420 dne 27. prosince čteme „nebožtík Petr z Jevišovic, otec Jana z Jevišovic řečeného Suchý Čert". A mimo to častěji. R. 1420 oba bratři byli ještě živi, neboť oba prodali toho roku králi Zikmundovi svou polovici hradu v Jevišovicích, k čemuž strýc Jan z Jevišovic dal svolení. Král Zikmund postoupil věna 500 hřiven, které pojištěno jsouc na poddaných vsech hradu Jevišovského, připadlo jemu po Anně, vdově Jindřicha staršího Zajímače z Jevišovic, Janovi z Kunštátu na užívání za věrné služby. Ba Boček krátce před svou smrtí r. 1420 prodal tři lány v Chřepicích Mikšovi z Plenkovic. R. 1420 pohoní Jan z Litovan Jana řečeného Suchýčrt z Jevišovic, že je mu rukojmím za nebožce bratra svého nedílného Bočka. Zároveň pohoní téhož Jana měšťan brněnský Řehoř Foglhauzar, že mu otec jeho pan Petr z Jevišovic dlužen byl 40 hř. gr., a pan Jan nechce jich splatiti, ač drží statek otce svého. Jan byl r. 1421 již mrtev, neboť připomíná se t. r. vdova jeho Ofka z Bítova.

[1]) Brandl, Půhony III., str. 14, 7, 62; Z. d. XII., 99; Brandl, Půhony II., 178; Z. d. IX., 82, IX. 136; Brandl. Půhony III., 90, II., 99, II., 312 n. 1354, II., str. 163 n. 641, 101 n. 817; Z. d. XI., 126; Brandl, Půhony II., 174 n. 712 a 713.

Mimo tyto čtou se ještě jiní členové rodiny Kunštátů Jevišovských, jejichž příbuzenských poměrův nelze udati; na př. r. 1412 Zikmund z Jevišovic, r. 1414 Mikuláš z Jevišovic, 1427—30 Kristofor z Jevišovic, 1426—1436 Drnek z Jevišovic.

Dle l'Enfantových dějin husitské války vypravuje Schwoy, že r. 1421 vévoda rakouský Albrecht vzal zámek Jevišovský mocí, jav posádku táborskou, která jej držela. Tvrzení toto převzal ze Schwoye také Volný. Volný vypravuje dále, že r. 1423 husité po druhé se zmocnili Jevišovic, ale že již odtáhli r. 1424, doslechnuvše zprávy, že vévoda rakouský Albrecht se zmocnil nedalekých Ivančic. Jisto jest toliko, že držitel hradu Jevišovského, pan Sezema z Kunštátu a na Jevišovicích, husitům byl nakloněn a že vévoda rakouský Albrecht dne 21. října r. 1421 položil se s vojskem svým před Jevišovice, dobyl hradu a městečka a pana Sezemu i s rodinou jal již dne 26. října a že r. 1424 vojska husitská se zmocnila Ivančic. Podobně není historicky zjištěno, že r. 1431 vzal Jevišovice Prokop Veliký, ač víme, že toho roku meškal na Moravě a na uherském Slovensku.[1])

R. 1428 dne 20. ledna Margreta, žena Hanuše z Jevišovic, vyznává zvláštním listem, že jí otec její Wolfgang Neydecker na svých statcích v Rakousích zajistil 300 liber peněz právem věnným, za kterou summu se vzdává jakéhoholi nároku na dědictví po svém otci. Anna z Konic, vdova po Jindřichovi Jevišovském, dává dne 17. února r. 1431 listinou datovanou v Černíně svému vnuku Janovi z Vlašimě 100 kop grošů stř. a poukazuje mu tyto peníze na svém statku Němčicích, z něhož mu po její smrti mají býti vyplaceny.

O několik měsíců později, dne 26. listopadu r. 1432, Jan Zajímač z Kunštátu na Jevišovicích slibuje na zamezení sporů se svým strýcem Sezemou Jevišovským, že zachová výrok rozsudích Zbyňka z Doubravice, Beneše řečeného Libún z Dubé a na Kozlí, Jana z Pernštejna a Jana ze Strmelic. Byly

[1]) Brandl, Půhony III., 52, 71, 73, III., 84; Z. d. XII., 72; Bretholz, Musei Franciscei Annales 1896, str. 165 č. 4; Z. d. XII., 105; Brandl, Půhony III., 71, č. 306 a 307; Ibid. III., 73, 84 č. 386, 387, 388, 389; Brandl, Půhony II., 239; Časop. Mat. Mor. 1892, str. 26; Brandl, Půhony III., 132; Ibid. III., 156, 727, str. 163; Schwoy, Mähren 1786, díl II., str. 500; Volný, Mähren, III. díl, str. 258; Palacký, Dějiny, vydání Riegrovo, díl III., str. 299, 353, 433—448.

totiž spory o díl panství a hradu Jevišovic. Jan Zajímač vyznává proto před jmenovanými dožádanými rozsudími, že obdržel od strýce své otcovské dědictví, totiž části vsí Černína, Prostoměřic, Únanova, Bojanovic a Zvěrkovic se vším příslušenstvím. R. 1434 dne 4. března Jan Zajímač přistoupil k všeobecnému lantfrydu, danému na obecném sněmě v Brně. Ale r. 1435 postoupil prý celého svého dědictví jevišovského strýci se strany matčiny Janu Jankovskému z Vlašimě. V předchozím odstavci uvedení členové rodiny Kunštátů Jevišovských jsou Jan z Jevišovic, syn Jindřicha mladšího Zajímače a manželky jeho Anny z Konic. Za manželku měl tento Jan Margretu z Najdeka, šlechtičnu rakouskou. Jmenovaný strýc jeho Sezema Jevišovský jest bratrem otce jeho Jindřicha. Je to týž, který byl roku 1421 obléhán Rakušany na Jevišovicích, kde byl také jat. Ve vězení byl držán do r. 1423. Míval kdysi také statek Medlov, který však prodal již r. 1417. Za manželku měl Marketu z Levňova. Za věrnost jeho k husitům dostalo se mu od Čechů statků zpustošeného kláštera Sázavského, které držel v letech 1427—1433. Po nich psal se také seděním u sv. Prokopa, což zavinilo omyl Bočkův a Volného, že v Jevišovicích býval klášter svatého Prokopa neznámé řehole.

Sázavu zdědil po něm synovec jeho Jan Zajímač, který se píše seděním u sv. Prokopa dne 17. února r. 1440 snad po prvé. O Sezemovi Jevišovském u sv. Prokopa děje se poslední zmínka k r. 1433 dne 24. května. Jan z Kunštátu seděním u sv. Prokopa čte se ještě r. 1452 dne 7. září. R. 1437 bába jeho Anna z Konice vzala na spolek všech statků svých vnuky svoje mimo tuto zmíněného Jana. R. 1440 dne 29. ledna přistoupil Jan z Kunštátu k lantfrydu. Zikmundovi ze Zvěrkovic prodal půl vsi Zvěrkovic a slíbil dáti list správní na to zboží — ale nedal, proto jej r. 1447 v prosinci Zikmund pohnal před šraňky zemského soudu. Zvěrkovský vládyka však prohrál při, protože právo jeho bylo již promlčeno (puohonu převýšil). O něco později (1448 v pátek před nedělí smrtnou) pohoní Jan z Jevišovic Jana z Vlašimě z pěti set kop grošů dobrých stříbrných peněz, že mu nedrží smluv, které s ním o zboží Jevišovské smluvil

[1]) Bretholz, Annales Musei Franciscei 189, str. 166 č. 5, 167 n. 8, l. c. str. 168 n. 10; Archiv Český, díl X., str. 250; Brünner Wochenblatt 1827, str. 60.

a zapsal. Chce právo své listem úmluvčím pokázati. Jan Jankovský z Vlašimě byl Zajímačův příbuzný, totiž synovec, syn nejmenované Zajímačovy sestry. R. 1448 v pátek po Božím Těle (24. května) Jan Kropáč z Holštejna pohoní pana Jana Zajímače ze 140 hř. gr., že mu drží jeho dědictví Jevišovice se vším příslušenstvím, ježto na Holštejnského spravedlivě spadlo po paní Anně z Jevišovic, bábě jeho. Byltť Kropáč z Holštejna taktéž synovcem Zajímačovým.

S králem Jiřím z Poděbrad, s nímž byl příbuzný, byl Jan Zajímač z Kunštátu a na Jevišovicích ve stycích velmi přátelských. Nejen, že r. 1458 dne 16. března podepsal listinu, kterou král Jiří potvrzuje výsady stavův moravských, ale král mu r. 1459 dne 13. října zapsal 1000 zl. uherských k summě, kterou již od dřívějška od krále Ladislava Pohrobka na městečku Pohořelicích a celém příslušenství měl zapsanou, přičiniv sám z dobré vůle podmínku, že Jevišovský Pohořelice po celý život držeti má a že z nich splacován býti nesmí. Král jmenuje Zajímače v zástavní listině svým milým radou. Zdá se nám sice divno, že králi mohl peněz půjčovati muž, který sám nesčetněkráte byl pro zadržalé dluhy a nevyvazená rukojemství pohnán k soudu zemskému, ale o pravosti listiny královské není pochybnosti. V Archivě Českém čteme o Janovi Zajímači posledně ke dni 14. března r. 1463, v knihách půhonných a nálezových připomíná se ještě roku 1464.[1])

Děti Sezemovy: Roku 1442 (dne 11. listopadu) listinou datovanou na Černíně, na den sv. Martina biskupa, Anna z Konice, vdova Jindřichova z Jevišovic, intabuluje všecky své statky vnukům Sezemovi a Bočkovi v zemské desky s výhradou, aby je obdrželi až po její smrti. Za poručníka ustanovuje Jana Zajímače z Kunštátu, který jim, až vyrostou, má přikázati podíly. Zavazuje se zároveň vnučce Dorotě dávati 3 hř., pro případ úmrtí ostatních dědiců 10 hř. ročního platu. Podobně zavazuje se vyplatiti Jankovskému (Janovi z Vlašimě) slíbených 100 hř.; kdyby však zemřeli ustanovení dědicové, mají statky testované přejíti na Zajímače a rodinu jeho. Dorota pohání r. 1447 Jana z Jevišovic, že drží její vlastní dědictví, ježto

[1]) Viz. F. V. Peřinka: „Klášter sv. Prokopa v Jevišovicích?“ v „Hlídce“ 1901, Ottův Slovník Naučný, díl XV., str. 377; Archiv Český, I., 245, III., 347, 524, 506 č. 294, 551, VI. 503 č. 61, XI., 387; Brandl, Půhony III., str. 369 č. 382, 392, 378, 391, 396, IV., str. 93 č. 388; Z. d. XII., 218.

na ni spadlo po otci. Chce to dskami pokázati. R. 1448 byla ještě svobodna, nevdána, neboť knihy půhonné nazývají ji pannou. Téhož roku dle zemských desk postoupila Janovi Zajímači z Kunštátu, strýci svému, veškera práva, která měla k Jevišovicům po bábě své Anně, ženě Jindřichově z Jevišovic. Nazývá se výslovně dcerou Sezemovou.

Jan Zajímač z Kunštátu měl syna Jindřicha, o kterém promluvíme později, a dceru Kateřinu, provdanou za Jana z Vartemberka. Tato r. 1466 pohoní Jindřicha Zajímače ze 2000 kop grošů, že jí drží hrad Jevišovice se vším zbožím k témuž hradu příslušejícím, — sporný statek je dědictví Kateřinino po bábě její Anně. Hynek starší Suchý Čert měl syny Hynka a Bočka. Tito dne 19. května r. 1447 (ten pátek po Božím vstoupení) odstoupili Janovi Zajímačovi z Kunštátu práva na věno matky své na vsech Únanově, Prostoměřicích, Černíně, Bojanovicích a Zvěrkovicích dle úmluvy s Jiřím z Kunštátu a z Poděbrad, svým strýcem, které zboží jim dáno a vyhrazeno bylo listem krále Zikmundovým, a r. 1448 prodali témuž své zboží v Jevišovicích, chalupy a les nad Střelicemi až po Černín a les při potoku Jevišovce nad „Hradištěm" proti městu ležící.

R. 1447 pohoní Ondřej z Bludova Hanúška z Vlasatic, že mu slíbil za bratry Hynka a Bočka za 110 hřiven. Spor tento se urovnal tím asi, že bratří Jevišovští prodali Hanúškovi z Vlasatic a ženě jeho Kateřině ze Žabovřesk 11 hř. ročního platu na vsi Prostoměřicích s příslušenstvím.[1]) Hynek byl pohnán r. 1448 v červnu rychtářem Šimonem, konšely a celou obcí městečka Rouchovan, že na jejich škodu dopouští piva vařiti ve vsi v Kúnicích, práva k tomu nemaje. Obec chce své svobody pokázati listy pánuóv markrabat, pánuóv moravských. Oba bratří r. 1448 Janovi Zajímačovi z Kunštátu postoupili polovici městečka Jevišovic, polovici vsi Střelic, půldruhého mlýna blíže Jevišovic, dvou hájů řečených „Kuchynka" a chalup řečených „vinohrádek" a zaniklé vsi Němčic mezi Střelicemi a Černínem.

Hynek Suchý Čert měl syna Jana. Dne 27. února r. 1456 král Ladislav Pohrobek zjednal Janu Zajímačovi z Kunštátu spolek se synem nebožce Hynka Suchého Črta tak, aby Jan Zajímač spravoval statky Jana Suchého Črta, dokudž by tento

[1]) Bretholz, Annales 1896, str. 170 č. 13, 171 č. 16; Brandl, Půhony III., 344 č. 278, 360 č. 331, 376 č. 377, IV. 235 č. 1047; Z. d. XII., 810, 880.

nedošel let. Ale nesmí jich zmenšiti, nýbrž spíše rozmnožiti. Boček přežil bratra svého Hynka. V prosinci r. 1459 pohoní jej Zikmund Jeníček z Olbramovic, že jej nechce vyvaditi z rukojemství 700 zl. Kyjovcovi z Kyjovic. Čte se ještě r. 1471 dne 26. března spolu se Sezemou z Jevišovic, jehož příbuzenského poměru bezpečně nelze udati.

Syn Jana Zajímače, Jindřich Zajímač z Kunštátu a na Jevišovicích, získal r. 1466 od synů Kateřiny ze Žabovřesk, Prokopa a Václava z Vlasatic, část jejich zboží Prostoměřic a zároveň od matky jejich Kateřiny ze Žabovřesk, vdovy po Hanúškovi z Vlasatic, i jejího dílu městečka Prostoměřic. R. 1466 pohnán byl také od příbuzného svého Mikše Jankovského z Vlašimě, že mu drží část hradu Jevišovic i se vším zbožím příslušejícím k této části, jak na Jankovského spadlo po nebožce paní Anně z Konice. R. 1480 jmenuje se Jindřich Zajímač strýcem bratří Mikše a Václava z Vlašimě, kteří tehdy se připovídají k Jevišovicům.

R. 1468 dopustila se hradní čeleď neopatrnosti, že střelnou ranou se zámku zastřelila vůdce uherského krále Matyáše Korvína, když táhl blízko hradu. Proto král oblehl hrad, ale nemoha se ho zmocniti, dal pobiti většinu obyvatelstva v městečku. Vypravuje se, že vojska uherská ležela pod hradem marně po celých šest neděl.

Spor Jindřichův s Jankovskými z Vlašimě vlekl se do r. 1493, ba byli do sporu zataženi také jiní členové Kunštátů Jevišovských. R. 1492 mezi Václavem z Vlašimě a panem Prokopem z Kunštátu a z Jevišovic nalezli páni: poněvadž Jankovský pohoní, že ke hradu lepší právo má po otci svém nežli pan Zajímač, a to chce dskami pokázati, když dskami nepokazuje, by k hradu Jevišovicím aneb zboží k němu příslušnému jaké právo měl, věnné právo králem Jiřím slavné paměti spravené (vymazané) jest, a na to kvitancí otce jeho se ukazuje, že tomu póhonu pan Zajímač odpovídati nemá.[1]) Z toho je vidno, že Jankovský byl v neprávu. Ale přece spor jeho s Jevišovskými trval ještě dále. R. 1493 mezi panem Janem Zajímačem a Jindřichem z Vlašimě páni nalezli: poněvadž pan Zajímač k tomu volá, aby úřad na to veden by a ohledáno jím bylo, pokud dědictví aneb manství jest, aby se stalo tak a úředníci menší aby na to vyjeli a to

[1]) Brandl, Půhony III, str. 403 č. 459, IV. 15 č. 80, 215 č. 920b, V., 429, 479 č. 464, Kniha pro každého Moravana 1892, str. 464; Z. d. XII.. 81, XIV. 82, 96; Bretholz, Annales 1896, str. 171, č. 17; Cod. d. M. X., str. 142.

ohledali a lidi starožitné vyslyšíc podle práva to sepsali a spíšíc přede pány přinesli, a páni slyšíc úředníky i jiné potřeby stran obú nález učiniti ráčí. Spor tedy ještě nebyl vyjednán a konečně vyřízen.

Jindřich Zajímač měl za manželku Barboru z Cimburka. S ní měl syny Ludvíka a Prokopa. Sám nabyl okolo r. 1460 klášterního zboží Sázavského a stal se později král. hejtmanem na Žebráce a nejvyšším lovčím království Českého. Zemřel asi r. 1520. Synu jeho Prokopovi král Vladislav II. r. 1498 dne 21. ledna potvrzuje zástavní listy králů Ladislava Pohrobka a Jiřího z Poděbrad, jimiž panu Janu Zajímačovi 3000 zl. uh. na statku Pohořelicích bylo zapsáno. Ale již dne 25. ledna r. 1499 pan Prokop Zajímač dává vládyce Janovi z Komárova dobrou vůli svou ke všem listům královským, jež má na Pohořelice městečko po předcích svých. Král Vladislav mu dne 11. ledna listinou českou, danou v Budíně, udílí povolení na zástavu částky zboží, kteréž drží zápisem od kláštera svatého Prokopa (na Sázavě). R. 1504 dne 17. června přistupuje Prokop Zajímač k jednotě moravských stavů katolických i kališnických proti pikhartům.

Bratr jeho Ludvík Zajímač je r. 1511 dne 14. září rukojmím za Hynka Bočka z Kunštátu a na Polné o svatební smlouvě Bočkově s Annou z Hradce. Sdědil Ludvík také klášterství Sázavské, Hrádek Komorní a Myslín. Polnou koupil r. 1483 Jan Boček Zajímač, příbuzný jeho, jenž získal také Vojnův Městec a zemřel r. 1504. Zmíněný Hynek Boček byl syn jeho, jenž dědil Polnou, kterou r. 1515 prodal Mikuláši Trčkovi z Lípy. Za manželku měl, jak uvedeno výše, Annu z Hradce. Ludvík Zajímač píše se dne 14. května r. 1520 držitelem zboží Kunštátského.[1]) Za manželku měl Elišku Bezdružickou z Bezdružic. R. 1523 prodal Myslín a ostatní statky probil špatným hospodářstvím. Zemřel r. 1543.

Vyskytují se ještě jiní členové rodiny Jevišovské. R. 1514 dne 17. května (tu středu po neděli, jež slove Cantate) král Vladislav II. na žádost Smila Kuny z Kunštátu prohlašuje bratry Karla a Sezemu Zajímače z Kunštátu za zletilé a udílí jim práva,

---

[1]) Brandl, Půhony V., 504 č. 545; Archiv Český VI, str. 538 č. 341 — podobně již dříve r. 1498 dne 3. září — str. 571 č. 88, 538 č. 342, 583 č. 330, 294, XI. 412, 437.

aby statky své spravovali samostatně. Na sněmě obecném v Brně dne 23. září r. 1526 bylo usneseno, by do vojny turecké vypravili Karel Zajímač 4 koně a Jan Zajímač 2 koně. R. 1530 byli jmenováni výběrčími berně zemské pro úkrají Znojemské Jan Zajímač z Kunštátu a Hynek Kusý z Mukoděl, r. 1535 zase Jan Zajímač z Kunštátu a Bedřich Březnický z Náchoda. V letech 1536—1546 byl nejv. sudím na Moravě Jan Zajímač. R. 1544 dne 28. září byl Jan Zajímač z Kunštátu zvolen na přehlednutí zřízení a svobod zemských.

Rod Zajímačů z Kunštátu a na Jevišovicích vymřel Jiřím Zajímačem dne 10. září r. 1587. Čtemeť v Březanově životopise Vilíma z Rožmberka: Ao 1587 die 10. Septembris pán Bůh všemohoucí pana Jiřího Zajímače z Kunštátu, již posledního mužského pohlaví z toho rodu, v noci prostředkem smrti povolati ráčil. Pohřeb mu vykonal pan Hynek z Valdštejna 12. Octobris, dav jej položiti v Znojmě, kdež pan otec jeho i jiní předkové leží. Dovídáme se ze zprávy té, že hrobka pánů Zajímačů byla ve Znojmě.

Hrad i panství Jevišovice byly po dlouhou dobu rozděleny mezi několik majitelův. R. 1474 držel je z největší části Prokop Zajímač z Kunštátu, r. 1515 Jan a Jiří z Kunštátu; Sezema Zajímač z Kunštátu r. 1550 intabuloval své manželce Anně z Boskovic 4344 zl. mor. na hradě a městečku. Tento Sezema nabyl r. 1550 od krále Ferdinanda I. práva svobodného kšaftování, dle něhož odkázal r. 1564 v pátek před sv. Tomášem celé zboží své synu Jiřímu, poslednímu potomku starožitného rodu. Tohoto Jiřího měli poslušni býti bratr Sezemův Jindřich a potomci jeho. Byl tedy Jiří ustanoven nejvyšším vladařem rodu a statků jeho po způsobě Rožmberských vladařův. Po smrti Jiřího r. 1587 připadly Jevišovice sestře jeho Kateřině, která r. 1573 se provdala za Hynka Brtnického z Valdštejna a testamentem r. 1600 ustanovila dědicem svého strýce Karla z Kunštátu, knížete Münsterbersko-Olešnického,[1]) tak že Jevišovice přece nevyšly z rodu Kunštátského. Kníže Karel zemřel r. 1617. Jevišovice dědil syn

[1]) Bretholz, Annales 1896 str. 175 č. 24; Archiv Český XI., str. 360; Hübner, Znaim str. 234; Dr. B. Dudík, „Forschungen in Schweden“, 1850, str. 171; Dr. Kameníček, Sněmy I., str. 186; Václav Březan, Vilím z Rožmberka, 1847, str. 177; Z. d. XXII. 83. XXIV. 49, XXX. 45.

jeho Karel Bedřich. Tento zemřel r. 1647 jakožto poslední potomek celého rodu Kunštátského. Dědic Sylvius Nimrod, vévoda virtemberský, manžel jediné jeho dcery Elišky Marie, postoupil Jevišovic císaři Ferdinandovi III. záměnou za léno vévodství Olešnického ve Slezsku. Královská komora prodala Jevišovice r. 1649 dne 7. června Ludv. Raduitovi de Souches za 92.119 zl. Raduit koupil i sousední statky Plaveč, Hostim a Boskův Týn a zemřel jako hrabě a nejvyšší císařský polní maršálek r. 1682. Syn jeho Karel Ludvík de Souches r. 1686 dne 30. května zjednal na všecky zděděné statky fideikomis. Téhož roku nařídil také, aby po smrti jeho zbudována byla blíže Jevišovic kaple dle vzoru kostela Einsiedelského ve Švýcařích, což však nebylo vykonáno. Dědil po něm mladší syn Karel Josef, neboť starší Ludvík Josef zemřel před otcem. R. 1736 dne 20. prosince Karel Josef ustanovil dědičkami své dcery Marii Annu a Marii Vilému, vdanou za hraběte Ugarte. Manžel její Jan hrabě Ugarte koupil r. 1743 dne 20. listopadu celý statek od druhé dědičky za 206.000 zl. rýn. Karlem Josefem, zemřelým r. 1736, vymřel po meči rod hrabat de Souches.

Po válce třicetileté bylo v Jevišovicích přes polovici domů pustých. R. 1656 měřeno na celém panství poli poddaných I. tř. 1792 m., II. tř. 5766 m. a III. tř. 2791 m., vinic 182 měr. Lánů bylo 44. R. 1667 bylo domův osedlých 141, pustých 185 a lhotních 43.[1])

Vrchnost měla r. 1750 šest dvorů, z nich největší únanovský měl 680 měr polí, němčický 607 měr; pivovar v Jevišovicích na 622 sudy piva; 5 rybníků na 210 kop ryb; lesů 6318 měr, největší u Mašovic 1778 m., u Bojanovic 1759 m., u Střelic 1334 měr.

Poddaní platili úrok celoroční a místo předení (mimo Jevišovice a Střelice) dávali slepice a vejce; robotovali od 1. října do posledního června týdně: sedláci po dvou dnech s potahem a dvou dnech pěšky, čtvrtláníci po 3 dnech pěšky; od 1. července do konce září: sedláci 2 dni s potahem a 3 dni pěšky, čtvrtláníci 4—5 dní pěšky; v Jevišovicích jen o žních: 30 měšťanů po 6 dnech a domkáři po 3 dnech.[2])

---

[1]) Volný, Kirchliche Topographie, II. Abt., 4. Bd., Seite 274, 276; F. A. Slavík, Morava I., 46.

[2]) Registratura zemská, dom. odd. č. 46. Red.

Duchovní správa byla r. 1657 v rukou jesuitův a františkánův znojemských, kteří pečovali, aby lid byl co nejdříve obrácen na katolictví, neboť v Jevišovicích bylo velmi zakořeněno učení českobratrské a novokřtěnecké. Matrik nebylo. Byl spor o patronát mezi biskupem olomouckým a hrabětem de Souches. Kostel sv. Mikuláše měl 3 porušené oltáře, málo paramentů; nebylo fary. Přifařeny byly obce Bojanovice, Střelice, Vevčice, Rudlice, Němčičky, Jevišovice a Černín s pobořeným affiliovaným kostelem. Desátek bralo panství.

R. 1667—1679 byla mezi obyvateli třetina Němcův. Vrchnost zřídila ze zpustlé chalupy školu r. 1660.[1])

R. 1668 po prvé připomíná se farní deputát. R. 1671 měl kostel 9 měr polí. R. 1691 byly v kostele již dva stříbrné pozlacené kalichy, malé ciborium, konvičky a drahokamy vykládaný pozlacený kříž. Farář bral od patrona 150 zl. ročního platu; školního rektora vydržoval patron. V městečku samém bylo r. 1667 29 osedlých domů, 4 nově osedlé, 2 nově pusté, 9 starých pustých; celkem 5 lánů polí.

Jan hrabě Ugarte zemřel dne 11. července r. 1756. Jevišovice dědily dítky jeho nezletilé, které dospěvše srovnaly se r. 1774 dne 30. září tak, že druhorozený syn Alois převzal panství Jevišovské v ceně 480.159 zl. rýn.

Hrobka hrabat Ugartů byla u františkánů ve Znojmě. V ní pohřbeni byli r. 1747 Jan Karel mladší, r. 1757 Jan Nep., r. 1759 Vincenc mladší, r. 1771 František Xaver.

R. 1817 dokonal běh životní hrabě Alois Ugarte. Posledním pořízením, datovaným dne 12. listopadu 1817, ustanovil hlavním dědicem neplnoletého synovce Josefa hraběte Ugarte, který r. 1829 také formálně nastoupil dědictví.

Hrabě Josef Ugarte, znamenitý příznivec školy a první dle obecního zákona z r. 1849 zvolený starosta města, zemřel r. 1862. Panství zdědil jediný syn jeho Maximilian, který si dobyl neskonalých zásluh o místní chudinu. Odkázal před smrtí, jež ho sotva plnoletého r. 1875 sklátila v předčasný hrob, chudým panství Jevišovského 41.200 K. Správu tohoto chudinského fondu má obec, a z výnosu jeho dostávají chudí z Jevišovic 50%, ze

[1]) F. A. Slavík, Čas. Mat. Mor., 1892, str. 326, Morava po válce třicetileté, str. 168, 172, 212.

Střelic 15%, z Bojanovic 8%, z Pavlic 7%, z Únanova a Mašůvek po 6%, z Černína a Vevčic po 4%. Hrabětem Maximilianem vymřel rod Ugartů po meči. Panství dědily sestry jeho Gabriela hraběnka Lovatellová a Anna hraběnka Ugartová, které je r. 1897 prodaly vídeňskému fabrikantovi Robertu Biedermannovi rytíři z Turony, nynějšímu majiteli.

R. 1788 bylo ustanoveno, aby Jevišovice přispívaly k fondu kriminálního soudu znojemského ročně 24 zl. Francouzové zřídili si r. 1809 v Jevišovicích garnisonní špitál, který vyžadoval nákladu 409 zl. 26 kr.[1])

Město zbudovalo r. 1894—97 na státní a zemské útraty nádržku na řece Jevišovce, aby se zabránilo povodním. Hráz ona má 600.000 m^3 objemu, výšku zdi 25 m, šířku v základech $16^1/_2$ m a v koruně 3 m, krychlového obsahu 12.000 m^3.

Kostel jest nyní děkanský. Děkanství bylo do Jevišovic přeneseno r. 1735 z Blížkovic.

Kajdlink nebo Koverník viz Havraníky.

Kallendorf, Kondorf viz Chvalovice.

Kasárna,

nově založená osada, kolonie Mramotic, čítá 168 obyv., katol., Čechův. Přifařena do Přímětic, přiškolena do Mramotic, pošta v Kravsku. V topografii Schwoyově osady není, ani na Bayerově podrobné mapě Moravy z r. 1818. Volný nezná roku založení.

Osada Kasárna založena byla asi r. 1820, je tedy nejmladší osadou v okrese. Při stavbě císařské silnice zbudovány byly v místech nynější kolonie Kasárny hospoda, kovárna a bouda na uschování náčiní lidí, zaměstnaných při stavbě silnice. Okolo hospody a kovárny vznikaly později domky, až se utvořila nynější

[1]) Volný, Topogr., II. Abt., 4. Bd., str. 276; Slavík, Morava, str. 52; Hübner, Denkwürdigkeiten von Znaim, 1869, str. 195, 479, 883.

kolonie. Jméno Kasárna dáno prý osadě odtud, že dělníci pracující při stavbě silnice přebývali v kolně nedaleko hospody, kde měli noclehy i tlumoky jaksi po kasárnicku uložené.

Nejstarší rod v osadě je Poláškův, jehož předek zařídil si kovárnu hned tehdy, kdy Kasárna se začala vyvíjeti.

Koverník nebo Kajdlink viz Havraníky.

Kravsko

(něm. Krawska), samostatná katastr. a polit. obec. Přifařena do Přímětic. Má dvojtřídní českou školu, kterou r. 1900 navštěvoval 101 žák. V obci pošta a telegrafní úřad.

Roku 1847 zbudována byla v Kravsku zámecká kaple Matky Boží Pomocnice, kterou r. 1852 a 1853 dala paní Aloisie baronka Gudenauová, rozená hraběnka Ugartová, vlastním nákladem úplně obnoviti, obrazy a oltářem ozdobiti a přístavbou sakristie rozšířiti.

Asi deset minut cesty sev. Kravska jest továrna na zboží keramické. V ústech lidu slove Kocandou. Továrnu založil r. 1823 Michael Raufer, před tím technický správce keramických továren vranovských, jenž má veliké zásluhy o zvelebení tovarů vranovských. V továrně kravské vyrábí se hlavně zboží kuchyňské, hračky a drobné předměty ozdobné (kravský wedgewood).

Rozloha obce 826 ha. Nemovité jmění obce 37 ha 22 a.

Jména tratí: Mastnik, Zaplavení, na Hradisku, Vápenice, na Špolíře, Opalovec. Vrch Tvarůžek sev. Kravska 349 m nad mořem.

Obyvatelstvo jest české a katolické. R. 1834 bylo 64 domů se 345 obyv., r. 1890 86 domův a 486 obyv. Roku 1890 bylo 13 Němcův a r. 1900 560 obyv.

Osada jest prastarého založení, o čemž svědčí tuto objevené hlazené nástroje kamenné r. 1891.

R. 1093 český kníže Kunrat daroval ves Kravsko s lesem a 40 jitry půdy klášteru benediktinskému na Ostrově v Čechách. Listina o tom jednající jest asi podvržena, neboť r. 1190 bylo (Chrauzko) darováno knížetem Otou nově založenému klášteru v Louce.

R. 1360 dne 14. října Milota, syn Miloty z Kravska, kvituje opatu luckému Otovi 14 hřiven pr. gr., které obdržel za prodaný dvůr v Kravsku. Vidno z toho, že r. 1190 nebylo Louce darováno Kravsko celé, nýbrž jen část, která byla zeměpanskou.

V Archivě Českém se dočítáme, že r. 1517 Albrecht Čeple z Kravska měl rozepři s Matyášem z Vimperka — prý Matyáš se otce Čeplova dotýkal na poctivosti. Zápis-li se týče našeho Kravska, čili nic, rozhodneme těžko.

R. 1678 bylo v Kravsku jen 12 poddaných opatových z Louky.

R. 1784 po zrušení kláštera Luckého připadlo Kravsko mor. nábož. fondu a bylo r. 1798 zároveň s Příměticemi, Mramoticemi a Suchohrdly prodáno hraběti Aloisovi Ugartovi. Ale již r. 1803 dne 22. července bylo Kravsko připsáno sirotům hraběte Jana Václava Ugarta, který zemřel r. 1798 dne 31. ledna.

Nyní náleží Kravsko sestrám Luise kněžně de Frasso-Dentice a Karolině hr. Lützowové.[1])

Krhovice

(něm. Gurwitz), dle osob. jména Krh, samostatná katastr. a polit. obec. Mají dvojtřídní německou školu, do které r. 1900 chodilo 109 žákův. V Krhovicích byla škola již počátkem minulého století. R. 1830 byla zbudována nynější budova školní pro jednotřídní vyučování. R. 1890 byla škola rozšířena na dvojtřídní, a proto byla také přistavěna nová učírna. Školní knihovnu založil nadučitel Zoubek r. 1887; má nyní 200 svazkův; také založil školní kroniku a postaral se o školní zahradu na cvičení dětí.

Farou patří Krhovice do Tasovic, poštou do Hodonic. V obci jest kaple zasvěcená sv. Bartoloměji. Kaple má mešní licenci, potřebné paramenty, varhany, hlavní a dva poboční oltáře. Zbudována byla v l. 1861—1862 nákladem 22.000 zl. Do r. 1895 byla bez hřbitova, pročež nebožtíci pohřbívali se v Tasovicích; teprve toho roku zřídili si občané nákladem 1000 zl. vlastní hřbitov místní při silnici ze Znojma do Hrádku na jihovýchodní straně osady.

[1]) Palliardi, Časp. muz. Olom., 1892, str. 33. Piter, Thesaurus absconditus, 1762, str. 153. Cod. d. M., I., 190, č. 205, 332. Reg.. I., 84, č. 185, 184. Cod. d. M., IX., 144, č. 196. A. Č., XI., 301. Beck, Notizenblatt, 1869, str. 73.



Obr. 44. Náves v Krhovicích.

Rozloha obce 546 ha.

Poloha obce při řece Dyji (na levém břehu), kde se začíná rozšiřovati údolí podyjské a řeka má nízké břehy, jest dosti nevýhodná, neboť řeka rozvodníc se působí osadníkům škody.

Obec má nemovitého jmění 63 ha.

Jména tratí: Leitenfeld, Oberfeld, Haidberg, Obere Haiden Unterfeld, Herrengwanden, Kleinfeld, Vogelsang, Herrenwiesen, Kurzgarten, Hanfäcker, Zulüszwiesen, Obstgarten, Banenwiesen.

Obyvatelstvo: r. 1834 byly 104 domy a 564 obyv.; r. 1890 120 domů a 654 obyv., mezi nimi 4 židé, ostatní Němci, katolíci; r. 1900 648 obyv.

Rodů, které přes 100 let žijí na těchže gruntech, jest přes 10, mezi nimi Jordanův, Kornherrův, Eschingrův, Geppertův a Pihonův.

Z pohrom živelních vytknouti sluší některé v posledních letech vypuklé požáry a utrpěná krupobití.

Z epidemií nejvíce řádila cholera r. 1855, vyžádavši si přes 60 obětí.

Samota Nesselmühle, mlýn již na hranicích území strachotického.

Roku 1896 vykopal zde Palliardi zbytky koně diluviálního.

Krhovice byly původně samostatným vládyckým statkem, po němž se píše r. 1294 Hartlin z Kyrowicz. Prodal toho roku opatu luckému Šimonovi ves Oblekovice (Oblusk), což král Václav II. potvrdil dne 28. června r. 1294.

Dne 16. května r. 1367 vyznává komtur něm. rytířů v Mor. Krumlově Reymbothus, že Frenczlin de Gorwiz založil záduší za spásu duše nebožky ženy své Markety. Za stol. XV. drželi Krhovice hrabata z Hardeka. R. 1446 v pátek přede dnem sv. Tomáše apoštola (16. prosince) kněz Mikuláš, probošt kúnický, pohoní hrabí z Hardeka a z Krhovic, že mu drží ves jeho Valteřovice a desátek vinný v Strachoticích. Koncem stol. XV. přešla ves na pány Vajtmilnary z Vajtmile. R. 1505 lucký opat Jan koupil od Jana z Vajtmile ves a hrad Gurvice se dvěma mlýny a vším příslušenstvím. Jest tedy nesprávné tvrzení Schwoyovo, že ves tato ještě r. 1542 patřila Ladislavovi z Vajtmile a r. 1600 Zikmundovi z Ditrichštejna.

Po válce třicetileté byly Krhovice příslušenstvím Louky. Měly 23 osedlých, 7 nově osedlých a 5 starých pustých domů, 132 míry nově obdělaných rolí II. tř. a 3 míry pustých vinic. Usedlíci krhovští však užívali po válce 937 měr polí zpustlé vsi Borotic a valnou část pozemků pusté vsi Mackovic. Roku 1678 měly 35 usedlých luckých poddaných a 21 čtvrtí luckých vinic. Po zrušení kláštera Louky připadly Krhovice spolu s Loukou mor. náb. fondu, který r. 1827 prodal celý statek vídeňským bankéřům šl. Liebenberkům de Zsittin.

R. 1812, 1829 a 1830 vynaložila obec značné peníze na úpravu jezu, hrází a struh, které ženou 2 moravské a 4 rakouské mlýny. S hrází a struhami měli jak vrchnosti tak poddaní již za dřívějších století mnoho práce. Hráze a strouhy opravovaly rukou společnou všecky vrchnosti okolní, na jejichž statcích Dyje způsobovala škody. R. 1557 učinily úmluvu mlýny v Nesulovicích, Micmanicích, Slúpě a v Oleksovicích s Adamem Krajířem z Krajku a Krištofem Retzernem o zachovávání struh. Opat lucký Freytag byl žádán Scipionem hr. Arkem na Jaroslavicích, aby k opravě struh a hrází dodal potřebné dřevo — ale opat nevydal, ač mu bylo dokázáno, že jest povinen přispěti a čím. Roku 1593 požadoval klášter Lucký na vrchnosti Jaroslavské na jez krhovský 4 zl. ročního platu. Po opravě r. 1830 neškodily povodně dyjské do r. 1860, kdy rozvodněná řeka hrubě potrhala jez a hráze. Podobně r. 1862, 1888 a 1890 byl jez poškozen krami ledovými. R. 1891 byl postaven nový splav, mnohem pevnější a silnější starého, jehož poslední zbytky zbořeny byly v l. 1894 a 1895.[1])

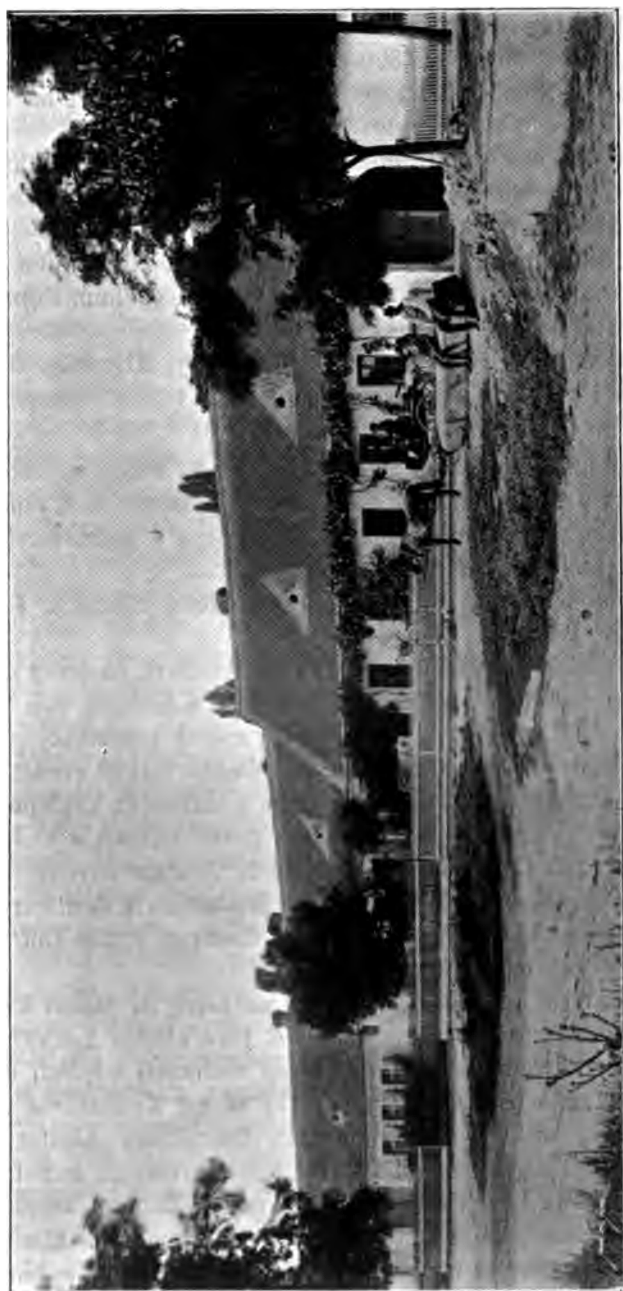
Kuchařovice

(něm. Kukrowitz), dle osob. jména Kuchař, samostatná katastr. a polit. obec. Přifařeny jsou do Přímětic, poštou patří do Znojma.

Rozloha obce 671 ha 44 a; majetek obce koncem r. 1896: polí 11 ha 76 a, luk 16 a, zahrad a vinic 22 m², pastviu 24 ha.

---

[1]) Časp. M. Olom., XIV., 1897, str. 77, 81. Emler, Reg., II., 709, č. 1654. Cod. d. M., V., 8; X., 7 a 8. Brandl, Půhony, III., 235, č. 1092. Beck, l. c., str. 52, 73. Volný, III., 124. Čermák, str. 343 Schwoy, 1786, II., 499. Slavík, Morava, I., 51, 60. 61.



Obr. 45. Selské statky v Kuchařovicích.

Obyvatelstvo jest české a katolické. R. 1834 byl v osadě 101 dům a 586 obyv., r. 1890 142 domův a 705 obyv., mezi nimi 4 židé a 21 Němcův, r. 1900 826 obyv. Osada jest na rozhraní národnostním.

Škola jest dvojtřídní, česká. Roku 1901 chodilo do ní 159 dětí. R. 1880 bylo jen 85 žáků, počet se tedy za dvacet let téměř zdvojnásobil. O založení školy není zpráv. Nynější budova školní byla rozšířena r. 1893 nákladem obecním. Školní kronika a knihovna založeny byly r. 1883 správcem školním Frant. Podivinským; knihovna má přes 110 knih.

Jména tratí: Čerejch, Roviny, Jazírky, Křivánky, u Božích muk, za Humnama, Padělky, Svobodný, Vurka, Gajšperk, pod Křížem, Kopaninky, na Rybníku.

Poddanské poměry byly dosti mírné, ačkoli se robotovalo do r. 1846 z celolánu 4 dni týdenně potahem a 4 dni dvěma pěšími. Po zrušení robot platilo se výkupu z poddanství z lánu 32 zl., z pololánu 16 zl., ze čtvrtlánu 8 zl.

Rody více než sto let na gruntech: Plačkův, Fouskův, Ensingrův, Heverův, Vogalův.

Spolky: divadelní ochotníci (bez stanov), hasičský sbor (od r. 1900), místní odbor Národní jednoty. Knihovnu má Národní jednota o 90 svazcích a řemeslnický spolek znojemský o 50 sv.

Kuchařovice jsou prastarého původu, jakož svědčí hlavně notářem Palliardim vykopané nástroje z hlazeného kamene z doby neolithické. V dějinných pramenech první zmínku o nich máme teprve r. 1220, kdy znojemský kastelán Jimram daroval klášteru Luckému usedlost v Kuchařovicích, příslušnou k farnímu kostelu v Přímětících. Kuchařovice píší se v darovací listině Culcharnitz, což Volný četl za Čulchovice.

Když král Rudolf Habsburský po bitvě na Moravském poli r. 1278 vtrhl do Moravy, zpustošil také klášter Lucký tak, že poddaní mnohých obcí seslabené své vrchnosti odpírali desátky. Teprve r. 1284 byly klášteru desátky ze vsi Kuchařovic vráceny a potvrzeny biskupem olomouckým Dětřichem. Klášter Lucký však měl jen nepatrnou část statku Kuchařovského, neboť r. 1348 dne 12. května král Karel potvrzuje městu Znojmu všecka práva i výsady a osvobozuje statky všech zemských daní. Mezi statky znojemskými čtou se také Kuchařovice (Kukrabitz). Znojmo vidělo nerado, že poddaní jeho v Kuchařovicích byli povinni dávati

desátky klášteru Luckému, s nímž vůbec město zřídka žilo ve shodě. Dlouhé spory města s klášterem měly také za předmět mlýn v Šaldorfě. V listině, kterou dne 24. dubna r. 1392 byly urovnány spory, praví se výslovně, že opat i město spolu se svářili dlouhou dobu. Spor byl rozhodnut tak, že ves Šaldorf s platy, právy, užitky, plodinami a s úrodou a s celým příslušenstvím, podobně 4 hřivny platu na mlýně v Šaldorfě a na domě ve Znojmě jakož i lán rolí v Kuchařovicích (Kukrawicz), mají náležeti městu Znojmu cele a nezkráceně. Přece však Kuchařovice nenáležely ještě celé měšťanům, část byla ještě samostatným vládyckým statkem. Neboť r. 1405 čte se v brněnských knihách půhonných Almuž de Kukrowicz jako komisař ve sporu Anny z Huščenovic se Zbyňkem z Dřínového.

Odtud nemáme zpráv o Kuchařovicích. Teprve za války třicetileté se dovídáme, že r. 1645 Švédové táhnouce na Znojmo překročili u Šaldorfa Dyji a obrátili se ke Kuchařovicům, které spálili. Po válce třicetileté bylo v Kuchařovicích 8 lánů, domů 22, z nichž 10 nově osedlých a 3 staré; rolí nově vzdělaných 564 m., rolí pustých 172 měr. Před válkou pokoušeli se o Kuchařovice Němci, ale po válce zahynula německá menšina, a přibylo Čechův R. 1667—1679 bylo mezi 26 usedlíky 8 Němců, r. 1880 bylo v celé vsi mezi 654 ob. jen 20 Něm. Pozemky byly po válce třicetileté rozděleny znovu, a to na 25 velkých selských usedlostí; každá živnost dostala 57 měr polí, z nichž bylo 56 měr orné půdy a 1 měřice ležící ladem, počítalo se na velkou usedlost 26 kusů pole; ve 14 menších usedlostech po 14 kusích, totiž po $28^3/_8$ měřice. Zřízení, jaká měla obec před válkou třicetiletou, vyšla prý tiskem knihtiskárny kláštera Luckého r. 1604.

R. 1718 a 1721 nastaly spory mezi klášterem Loukou a špitálem sv. Alžběty ve Znojmě o špitálská pole v Kuchařovicích, které urovnal správce špitální Konrád asi na prospěch sv. Alžběty. Město Znojmo mělo v obci dvůr, který byl r. 1779 rozpuštěn a emfyteuticky rozdělen mezi poddané.

Požáry utrpěly Kuchařovice r. 1809 dne 10. července, kdy je vypálila francouzská vojska, a roku 1824, kdy se vzňal požár z neopatrnosti lidské. Po zrušení robot r. 1848 zaplatili výkupu městu Znojmu 569 zl. 57 kr. konv. m. roční renty.[1])

[1]) Erben, Reg., I., 297, č. 636; C. d. M., II., 117, č. 109; IV., 287; VII., 573, č. 790; XII., 67, č. 80. Volný, Mähren, II., 107. Čermák, Praem., 336. Troschl, Series, 1738, str. 51. Půhony, I., 110. Slavík, Mor., I., 57; II., 160, 173, 197. Dudík, Knihtiskařství, str. 37. Hübner, Znaim, 528.

Kyjovice

(něm. Gaiwitz), dle osob. jména Kyj, samostatná katastr. a polit. obec 2 hod. od Znojma, dílem na úpatí, dílem na svahu posledního pásma vysočin, které provázejí říčku Jevišovku po pravém břehu. Blíže Kyjovic vstupuje Jevišovka do rovinky lechovsko-oleksovské. Silnicí obecní jest spojena obec se Žeroticemi a s Bohunicemi.

Vesnice v polokruh sestavená nemá pravidelného návsí, domy a chalupy jsou umístěny nahodile, jen řada usedlostí při cestě žerotické jest poněkud pravidelná. Domy jsou dílem bokem, dílem štítem postaveny do předu, zomítány a zbudovány dílem z cihel pálených, dílem z nepálených. V uspořádání statku není ani pravidelnosti ani jednoty. Kroj obyvatelstva je poloměstský, jako na našem venkově vůbec, tak že se nevyznamenává ničím pozoruhodným.

Rozloha obce 609 ha; jmění obce koncem r. 1896 34 ha.

Obyvatelstva bylo r. 1834 v 45 domech 285 duší, r. 1880 v 55 domech 264 a v r. 1890 v 58 domech 280 Němců, katolíkův. (Ještě r. 1880 načítalo se 25 Čechů, v letech dřívějších zajisté značně více, vždyť osada byla zgermanisována téměř před našima očima.) R. 1900 bylo 283 obyv.

Panstvím náležejí Kyjovice k Bohunicům, Leopoldině kněžně Lobkovicové. Za dob patrimoniálních robotoval pololáník 3 dny v témdni potahem, chalupníci menší 13, větší 26 dní pěšky. Poddaní vykonávali všecky práce polní a lesní.

Přifařeny jsou Kyjovice do Žerotic, kam také byly přiškoleny do r. 1884. Dne 1. září r. 1884 byly odtrženy od českých Žerotic a školou přiděleny k německým Prostoměřicům. Desátku farářovi dávaly půl vědra vína z každé vinice a desátý snop obilí.

Jména tratí: Bergfeld, hundert Gwanden, Teichried, Mitterried, vordere Ried, Holzlüsz.

Samota „Hajkamühle", též „Burgholzmühle", mlýn, který v ústech lidu slove Purcholeckým. Burgholz, po česku Purkrábka, jest osamotnělý dvorec panský blíže Suchohrdel. Lesy ke dvoru příslušné končí se u Hájkova mlýna. Tím se asi stalo, že mlýn má společné jméno se dvorem hodinu cesty vzdáleným.

Nálezy prehistorické: r. 1894 a 1895 prozkoumal Palliardi hroby se skrčenými kostrami. Objevil celkem sedm hrobů, v nichž

kostry ležely v pouhé zemi bez rakve. Lebky byly dlouhé, kosti úhledné, dobře vyvinuté, nepříliš silné, kosti holenní silně zploštělé, ale pouze u koster lidí dospělých, holeně dětí byly přirozené. Z milodarů uvádí nálezce misku z tmavošedé hlíny, oštípaný kus rohovce, uhlazený kámen ručnímu mlýnu podobný, hrníček s ouškem na povrchu leskle černý.

K r. 1275 dne 3. listopadu čte se na podezřelé listině kláštera Hradištského u Olomouce jako svědek Mstislav de Chiowicz a k r. 1346 dne 15. května Mikeš von Geywicz na listině hostěradických německých rytířův. R. 1348 Ratibor z Kyjovic prodal 4 hř. platu na vsi Rochticích (zaniklých) Gertrudě, vdově Struczlerově, a Gertrudě, vdově Kadoltově, a jejich dědicům. R. 1350 Adam ze Žerotic, ujec uvedeného již Mikše z Kyjovic, postoupil své ženě Anně $1^1/_2$ lánu v Kyjovicích, a rok po tom 1351 Kačna, vdova po Ratiborovi ze Slatiny, postoupila svého dědictví, které měla na Kyjovicích, totiž 25 hř. věna, Mikšíkovi z Kyjovic. R. 1353 Bohuše z Křídlovic postoupil svého zboží v Křídlovicích Kyjovcovi z Kyjovic a dědicům. Kromě Kyjovců z Kyjovic měl však ještě Filip z Kosník nějaké zboží v Kyjovicích, neboť r. 1353 prodává Mikši z Kyjovic dvůr, 2 lány, 4 popluží v Kyjovicích, jak sám užíval toho zboží. Také vládykové z Křídlovic nabyli zboží v Kyjovicích. R. 1355 Jeník z Křídlovic všel na spolek s Kyjovcem z Kyjovic na všecko zboží v Kyjovicích. R. 1365 čte se zase Mikeš z Kyjovic. Téhož roku Adam z Borotic (byl z rodu Kyjovců) prodal Adamovi ze Žerotic (tolikéž z rodu Kyjovců) vinice v Kyjovicích s jinými ještě pozemky za 30 hř. Kyjovec z Kyjovic koupil r. 1365 od Janka z Křídlovic ve vsi Křídlovicích popluží, 4 lány a 2 krčmy s lukami a řekami za 100 hř. gr. a ženě syna svého Jindřicha zapsal na Křídlovském svém zboží 85 hř. gr. právem věnným. V Křídlovicích držel rod Kyjovců různé zboží, které po kuse prodával klášteru Luckému; zvláště r. 1381 Buzek z Kyjovic jménem svých dědiců na veškero své zboží v Křídlovicích učinil smlouvu s opatem luckým Zachariášem; věno své ženy Elišky zapsal po tom na vsi (zaniklé) Držkrajovicích. Po tom roce zbylo v Křídlovicích jen skrovné zboží Jindřichovi z Kyjovic, jehož vdova Kateřina r. 1398 na spolek vzala svého bratra Jana z Hodic. Týž Jindřich spolčil se na statek svůj v Kyjovicích r. 1386 se svým bratrem Petrem a o 4 léta později s Mikšíkem z Malenovic; Petr věnoval r. 1390 své ženě Anně na Kyjovicích

70 hř. gr. a r. 1392 sestře Marketě, ženě Dobše z Vajtmile, 3 kopy. R. 1398 Mikšík z Malenovic zboží v Kyjovicích prodal Petrovi, kteréhož r. 1406 sestra Marketa, vdova po Dobšovi, vzala na spolek svého věna v Petrovicích; brzy potom zemřel Petr. Před smrtí zapsal Petr manželce své Anně nové dvě hřivny platu na 2 popl. lánech v Kyjovicích, na kteréž věno se vdova Anna spolčila s Mikšíkem z Plenkovic. V knihách brněnských půhonů setkáváme se s vládyky z Kyjovic velmi zhusta. R. 1406 dne 3. prosince Petr z Kyjovic pohoní Viléma Kyje, r. 1407 dne 9. prosince vdova Petrova Anna pohoní Jindřicha z Jevišovic, že jí neplní rukojemství, r. 1410 táž Anna pohoní Bohuše z Hříše, že jí nechce postoupiti věna. Spor o to věno vedl se do r. 1412, neboť Bohuše z Hříše držel Annino věno na prospěch sirotků po muži jejím Petrovi z Kyjovic, a Anna chtěla se ho zmocniti mermomocí. Sporného věna nebylo více než 30 hř. gr. na půl dvoře v Kyjovicích. R. 1412 se dovídáme, že vdova Petrova Anna měla druhého muže, Hynka z Poříčan. R. 1413 Anna z Kyjovic pohoní Ondřeje z Tvořiraze pro nezplněné rukojemství. Kateřina, vdova kdysi Jindřichova z Kyjovic, r. 1412 vzala na spolek věna svého v Hodicích bratra svého Janka z Hodic, který její věno s Křídlovic přenesl na Hodice. Také Anna, vdova po Petrovi z Kyjovic, r. 1412 bere druhého muže svého Hynka z Poříčan a děti, které s ním má nebo bude míti, na spolek věna svého v Kyjovicích. R. 1415 Petr z Kyjovic, syn bezpochyby Petrův, vzal na spolek bratra svého Bohuše z Hříše (nyní Stará Říše) na statky své, které má v Kyjovicích. Václav z Kyjovic, bratr nebožtíků Jindřicha a Petra, čte se naposledy k r. 1437. R. 1437 dne 24. května Zikmund z Vajtmile a ze Žerotic pohoní Vilíma z Kyjovic ze 300 gr., že mu drží úředníka a člověka purkrechtního. Vilém z Kyjovic pohoní r. 1464 18. května Ješka z Tvořiraze, jehož nebožtík bratr měl najatou tvrz Kyjovice a 15 kop grošů zůstal dlužen. R. 1466 týž Vilím z Kyjovic činí odpor spolu s Mikšem Rohořkou z Trstenice (dnes Křtěnice) vkladu vsi Hlavatic (zaniklé) Jiřímu z Miroslavě, a Anna z Opatova bere na spolek Vilíma z Kyjovic na $49^1/_2$ kopy grošů věna svého, který spolek má míti platnost, i kdyby si Anna za muže vzala ženicha svého Václava, proto že ženich Václav jest poddaný a sedlák, a Vilím z Kyjovic uznává tento vklad platným a vyznává, že za vykonání jeho ručí statky svými. Roku 1481 dne 18. května Petr z Kyjovic pohoní

Jindřicha z Čechtína, že je mu rukojmím za Matěje, opata třebíčského. Téhož roku 1481 dne 21. prosince Zikmund, kvardián Matky Boží ze Znojma, pohoní Petra z Kyjovic, že mu drží kopu platu v Kyjovicích, který sluší konventu. Měli tedy minorité znojemští roční plat na zboží Kyjovském. Ale Petr z Kyjovic nejen že nedával mnichům platu, neplatil ani berně zemské, jak dokazuje půhon vznesený naň r. 1481 panem Ctiborem Tovačovským.

Rodina Kyjovců byla rytířskou, jak dosvědčuje list krále Vladislava ze dne 1. prosince roku 1492, kterým se Petrovi z Kyjovic vykazuje místo mezi rytíři na sněmě zemském. R. 1527 rytíř Jan z Kyjovic s jinými ještě posly byl vypraven stavy moravskými na korunování Ferdinanda I. za krále českého do Prahy.

Potom mizí zprávy o rodě Kyjovců z Kyjovic. R. 1562 měl Kyjovice a Prostoměřice již Petr Jankovský z Vlašimě, příbuzný s Kunštáty Jevišovskými. Založil toho roku nové vinice v Kyjovicích i Prostoměřicích a osvobodil je na 6 let od desátkův a platův. Petr Jankovský z Vlašimě koupil ves a tvrz Kyjovice r. 1512 od Jana z Kyjovic a r. 1563 prodal obé Bedřichovi Náchodskému z Dunajovic. Od té doby jsou Kyjovice sloučeny s Bohunicemi. Tou dobou měl klášter Lucký také nějaké platy z Kyjovic, ale Bedřich Náchodský odřekl je opatovi. Dávky tyto teprve r. 1597 vráceny klášteru Luckému jako právem příslušející. Roku 1610 Bohuchval Jaroslav Březnický z Náchoda prodal Kyjovice spojené s Bohunicemi (ves, dvůr, ovčín, zahradu, 3 vinice, rybník a lesy) Vilímovi z Roupova za 42.000 zl. mor, tomuto však r. 1620 byly skonfiskovány veškery statky a prodány cís. komořímu a mor. protomedikovi Tomáši Mignonovi za 45.000 zl. mor. Po něm dědictvím připadly statky Kyjovice s Bohunicemi synům jeho Frant. Ferdinandovi a Ant. Ferdinandovi, kteří oba zemřeli bez dědicův, Ant. Ferdinand r. 1677, Frant. Ferdinand r. 1682. Proto zemští komisaři intabulovali dne 10. února r. 1684 statky jejich dědičné císařskému komořímu hr. Petrovi Mollartovi, jenž zemřel r. 1687. Posledním pořízením ze dne 3. prosince 1686 odkázal statky své hr. Frant. Max. a choti jeho Marii Kateřině Mollartové. Syn jejich Ferd. hr. Mollart prodal oba statky Kyjovice i Bohunice Eleonoře Marketě kněžně z Lichtenštejna, čímž spojeny byly s Fryšavou.

Roku 1560 a 1613 byli v Kyjovicích velmi rozšířeni novokřtěnci. Po válce třicetileté byly v Kyjovicích 4 osedlé, 4 nově

osedlé a 10 starých pustých domův; rolí nově vzdělaných 80 měr, rolí starých pustých 438 měr, vinic starých pustých 153 měr.

R. 1805 a 1809 utrpěly Kyjovice mnoho od Francouzův.[1])

Lechovice

(něm. Lechwitz), dle jména Lech, samostatná polit. a katastr. obec v údolí na pravém břehu Jevišovky na císařské silnici ze Znojma do Pohořelic, 3 hodiny od Znojma směrem severovýchodním. Náves je nepravidelná, čtyřmi cestami se vsí spojená. Domy těsně vedle sebe, průčelím do ulice. Grunty jsou pohromadě, chalupy okolo nich. Na starých domech lze tu a tam ještě spatřiti výklenek, za to zahrádky jsou jen před domy novějšími.

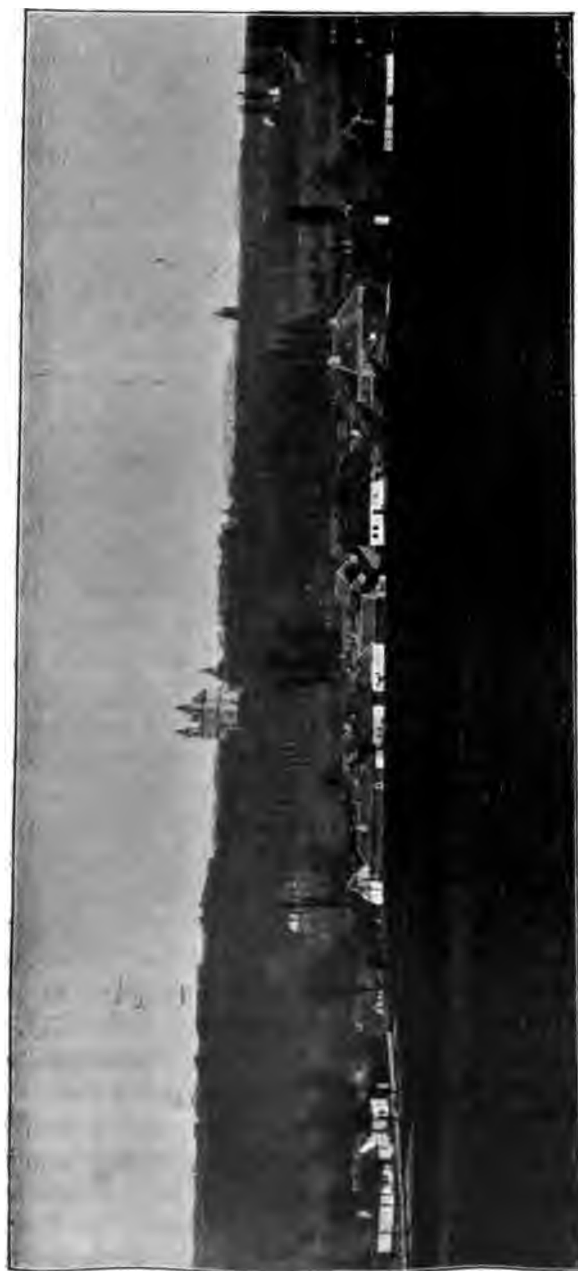
Rozloha obce 755 ha; nemovitý majetek obce měl r. 1896 výměry 25 ha.

Obyvatelstva bylo r. 1834 v 66 domech 292, r. 1890 v 106 domech 613 katolíků, Němců, r. 1900 bylo 610 obyv.

Farní kostel je zasvěcen Navštívení Panny Marie. Je vkusně vystavěn v podobě kříže. Klenutí tvoří tři kupole, ozdobené malbami al fresco, z nichž největší a nejumělejší pne se nad lodí chrámovou. Kostel má nyní 5 oltářův. Hlavní oltář vyveden jest dílem z mramoru, dílem ze sádry. Ve výklenku nad ním je milostná socha Panny Marie v životní velikosti. Jest ze dřeva uměle řezána a vkusně malována. Spodní k tělu přiléhající šat je postříbřen, svrchní řásný plášť je na líci modrý, zlatými růžemi a ovrubou krášlený. Panna Maria nese na pravém rameni Ježíška, jenž drží v pravici pozlacenou zeměkouli. Žezlo, které Královna nebeská má v levici, a koruny, jež zdobí hlavy její i Ježíškovu, jsou z ryzího stříbra, pozlaceny a drahokamy

---

[1]) Časp. ol. muz., XIII., 1896, str. 18—21; Cod. d. M., IV., 166, VII., 486 a 661, X., 179, č. 153, XI., 2, č. 4, 517, č. 595, XIII., 82, č. 65; Z. d., I., 12, 203, II., 21, III., 12, 13, 80, IV., 200, 245, 260, 261, V., 74, 79, 81, 184, VI., 395, 397, 418, 732, 758, 818, VII., 50, 130, 131, 239, 241, 336, 337, 395, 411, 413, 665, 724, 905, 913, 1024, 1076, VIII., 29, 106, 108, 138, 403, 585, 586, IX., 221, 274, 275, X., 82, XI., 58, XII., 338, XIV., 78, 141, 142; Peřinka, Louka ve Sborníku hist. kroužku, I., 1900, str. 237; Půhony, II., 39, 116, 204, 220, 221, 247, 254, 289, III., 295, č. 100, IV., 144, č. 713, V., 308, č. 240, 351, č. 490, 404, č. 780; Archiv Český, X., 310, XI., 378; Dr. Beck, l. c., 1869, str. 53; Slavík, Morava, 46, 50.



Obr. 46. Pohled na Lechovice.

vykládány. Socha stojí na pozlaceném, dvě stopy vysokém podstavci, pod nohama má kouli zemskou a u nohou s každé strany andělíčka. Socha Panny Marie dle farní kroniky lechovské byla majetkem kláštera Luckého. Když byl r. 1688 klášter i kostel Lucký již úplně přestavěn a nově vyzdoben, byly výzdoby, obrazy sochy a jiné předměty ze starého kostela a kláštera rozdány patronátním farám. Socha Panny Marie dostala se kaplanovi prostoměřickému P. Kašparu Krouzánkovi, jenž ji prodal poddanému z Borotic Melicharu Pfeifferovi, a ten ji postavil pod kopcem Lechovským na příhodném místě u velikého dubu nedaleko rybárny, vedle které se prýštil pramen čerstvé vody.

R. 1695 opat lucký Řehoř Klein dal vystavěti kapli dřevěnou na místě, kde stála socha. Olomoucká konsistoř povolila, aby v kapli směly slouženy býti mše svaté. Nad pramenem blíže kaple dal vystavěti zděnou studánku jako kapličky opat lucký Wallner, který také se postaral o chaloupku pro poustevníka, aby opatroval kapli. Jelikož však do Lechovic docházely průvody poutníkův a nepatrná kaple nestačila, byl nákladem klášterním zbudován nynější poutní chrám v letech 1718—1721. Stavěl jej Kristian Daniel z Vídně. Kostel posvěcen byl dne 21. září r. 1723, kdy také socha Panny Marie přenesena do kostela. Vedlejší oltáře jsou čtyři: sv. Jana Nep. (s obrazem holandského mistra Schoon-Jansa z r. 1726), sv. Vavřince, jehož obraz jest také holandská umělecká práce snad Jansova, snad mistra Michaela Füszée, žijícího v klášteře Luckém; třetí oltář sv. Rocha, Šebestiana a Rosalie s obrazem mistra Füszée a čtvrtý sv. Floriána a Donáta s obrazem téhož malíře. Hlavní oltář byl posvěcen dne 8. září roku 1730 olomouckým svět. biskupem Otou hrab. Eckghem, poboční oltáře dne 10. června 1739 olomouckým knížetem biskupem Jabubem Arnoštem hr. z Lichtenštejna. Nad křtitelnou je na omítce obraz křtu Kristova v řece Jordáně od malíře Josefa Winterhaltra. Věže a kostel byly opravovány r. 1839 a 1849, posléze r. 1862. Do Lechovic podnes přichází do roka na 10.000 poutníků z okolních německých farností. Hlavní pout jest na první neděli červencovou. Kostel tento jest nad osadou na kopci, vzdálen Lechovic asi čtvrt hodiny. Cesta z osady ke kostelu je vroubena půvabným stromořadím, a po obou jejích stranách jsou malebné lučiny. Na kopci jest mimo

kostel také fara, škola, zámek, dvě hospody poutnické a čtyři domky. Celý kopec je obklíčen krásnými lesy.

Fara byla vystavěna r. 1831 za majitele panství Josefa Langa. Před tím bydleli duchovní správcové v letní residenci kláštera Luckého, nynějším zámku. Farní nadace byla zřízena r. 1784.

Patronem kostela byl do r. 1784 klášter Lucký, 1784—1824 náboženský fond, od r. 1824 majitel velkostatku Lechovského.



Obr. 47. Chrám Páně v Lechovicích.

Byla však v Lechovicích fara již před husitskou válkou, jejíž patronát dal r. 1317 Heřman z Lechovic, odjinud z Přibyslavě, klariskám znojemským. Válkou husitskou zanikla fara.

Zvony kostelní pocházejí z kláštera Luckého. Největší z nich (58 celních centů) lit byl r. 1680 nákladem opata luckého Řehořem Rockenem; menší (24 centů) r. 1750 nákladem opata Hermenegilda Mayera; 2 malé (12 a 6 centů) lity r. 1778 a 1779. Varhany zakoupeny r. 1725.

Hřbitov, založený r. 1785, rozšířen r. 1852.

Zámek byl vystavěn nákladem opatství luckého r. 1740 jako letní residence premonstrátů luckých; teprve roku 1824 upravena budova na zámek. Okolo jest nádherný park, v němž stojí obrovský, dle pověsti tisíciletý dub.

Škola jest dvojtřídní, německá. R. 1901 měla 128 dětí. Budova zřízena r. 1828 nákladem velkostatku. Původně byla škola jednotřídní, na dvojtřídku rozšířena r. 1889. Jest s farou pod jednou střechou. Učitel míval z dítěte 4 kr. v. č. školního platu, celkem ročně asi 3 zl. 50 kr., dále deputát od velkostatku a od farníků vejce, která dostával za času velikonočního při sbírání zpovědních cedulek. Hlavní část výživy přinášela mu škola a hudba. Pamětní kniha školní založena roku 1888 naduč. Ant. Demasim. Knihovna školní, založená uč. J. Mückem, má asi 140 sv.

Farní pamětní kniha založena r. 1789 benficiátem P. Ant. Geberthem.

Matriky se počínají rokem 1785.

Chudobinský ústav má asi 500 zl. jmění.

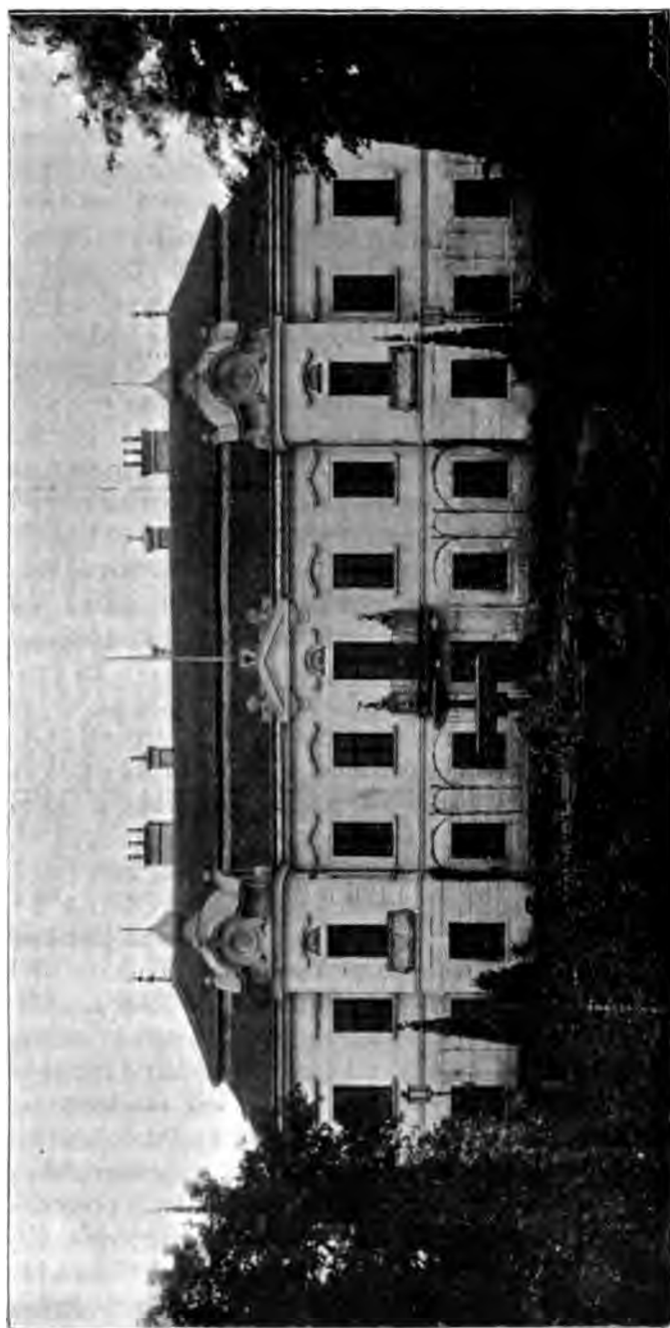
Pošta a telegrafní úřad jsou v místě.

Poddanské poměry nebyly křiklavě nesnesitelné, jako na jiných panstvích. R. 1824 koupil velkostatek Josef Lang od eráru s podmínkou, že poddaných ani robotami ani platy nebude přetěžovati. Láník robotoval 9 dní ročně, domkáři, kterým vrchnost pomáhala při stavění chalup, robotovali ročně 13—26 dní zdarma. Výkup z desátku dělal z půllánu 40 zl. konv. mince, výkup z roboty 8 zl. 50 kr. konv. m.

Jména tratí: Lange Wiesen, Teswitzerfeld, Schlossberg, Schlossbergfeld, Todtenfeld, Bruckfeld, Höhle, Langäcker, Grundfeld, Mitterfeld, Groszfeld (248 m), Erlen.

Archeologické nálezy jsou ve sbírkách notáře Jar. Palliardiho a řed. K. J. Mašky. Jsou to předměty z doby halštatské kultury a keltské mince. Podobně jak u Borotic jsou také u Lechovic lochy vykopané v pískovci.

R. 1255 čte se zeman Přibyslav z Lechovic a r. 1288 Heřman z Lechovic. Tento Heřman z Lechovic, odjinud z Přibyslavě, daroval r. 1317 patronátní právo kostela v Lechovicích sestrám sv. Kláry ve Znojmě. Je to první zmínka o kostele a o faře v Lechovicích v době předhusitské. Poslední je z r. 1406. Lecho-



Obr. 48. Pohled na zámek v Lechovicích.

vice byly tou dobou rozděleny mezi několik pánův. R. 1349 pan Hartleb z Víckova postoupil ženě své Kateřině na 240 hř. gr. na Lechovicích ročního platu 25 hř. právem věnným. Téhož roku Beneš z Vajtmile postoupil ženě Anně všecko své zboží ve vsech Žeroticích a Lechovicích. Podobně Hartleb z Lechovic postoupil bratru svému Janovi statky své v Únanově, v Boroticích a ves Lechovice. R. 1350 Jaroslav z Knínic a bratr jeho Hron z Lechovic sestoupili se na všecky statky svoje. R. 1351 Artleb z Lechovic prodal své dva lány v Psářích Filipovi z Plavče za 32 hř. Tento Artleb von Biczkow gesessen czu Lechwicz čte se ještě roku 1354 dne 6. dubna. Roku 1353 vyměřila Přibka z Ejvanče 4 hřivny platu v Mikulovicích Arklebovi z Lechovic, který již r. 1354 směnnými smlouvami s bratřími Bernartem a Vilímem z Víckova nabyl nového zboží v Mikulovicích za svůj statek Lechovský, totiž tvrz, lesy, louky, pole, rybníky a 8 lánův, na kterémž zboží ihned zapsal ženě své Marketě 200 kop gr. věna. R. 1358 přikoupil týž Arkleb od Jindřicha z Tavíkovic tvrz, dvůr a mlýn s příslušenstvím v Tavíkovicích za 115 hř. gr. a prodal své zboží v Mikulovicích se všemi právy a vším příslušenstvím Danielovi z Čepího a dědicům po Holáčovi za 230 hř. gr. Téhož roku Mikeš z Vožic ženě své Marketě na všech svých statcích v Tavíkovicích a Lechovicích zapsal 200 gr. věna. R. 1369 jiný Arkleb z Lechovic zapisuje ženě své Jeruši na třech lánech v Lechovicích 24 kop gr. věna. Tomuto Arklebovi a bratru jeho Albertovi prodává bratr jejich Bernart všechen svůj nápad v Lechovicích. Vilém z Lechovic zapsal téhož roku ženě své Anežce ve vsi Lechovicích na $2^1/_2$ láně, 7 dvorcích větších a 2 lukách 60 kop věna. R. 1370 dne 1. list. zase čte se Hartleb z Lechovic. R. 1376 Filip z Lechovic prodal Vznatovi z Jakubova tři hřivny ročního platu na Lechovicích. Vznata koupil ještě r. 1376 3 hř. platu na Lechovicích od Ondřeje z Nechvalína se svolením markrabovým. Proti kupu vložil Beneš z Lechovic odpor do desk zemských, jelikož ani Ondřej z Lechovic ani markrabí nemohli nakládati se jměním, které bylo Benešovo. Později nabyl vládycký rod z Jakubova ještě většího jmění v Lechovicích, neboť r. 1381 Jimram z Jakubova a dědicové prodávají převořiši Milce a celému konventu panenského kláštera v Dalešicích $4^1/_2$ lánu v Lechovicích a $5^1/_2$ hř. ročního platu. R. 1385 Vilím z Lechovic prodal Ebrušovi z Ratišovic a dědicům $5^1/_2$ lánu, 8 dvorcův a pole

v Lechovicích. Na listině ze dne 25. listopadu r. 1387 čtou se Sifryd a Beneš z Lechovic. Sifryd z Lechovic prodává Přibíkovi, faráři v Lechovicích, paní Jitce vdově a jejímu synu Jilvínovi mlýn v Oleksovicích za 8 hř. a 16 gr. pr. Žibřid z Lechovic, Beneš z Lechovic, Dobeš ze Žerotic a Pešík z Oleksovic se zavazují, že zboží toto faráři vloží do desk zemských. Kdyby nevložili aneb statku nespravili, mají s jedním pacholkem v hospodě v Hostěradicích vyležeti, dokud by nedostáli závazku. Ale r. 1389 dne 18. září prodali kupitelé statek klášteru Luckému za 8 hř. 16 gr., které dali sami. R. 1390 Žibřid z Lechovic prodává jiný mlýn v Lechovicích Ebrušovi z Lechovic, odjinud z Ratišovic. Téhož roku 1390 vzala na spolek Anna z Lechovic muže svého Beneše z Lechovic na statek svůj v Mikulovicích, začež jí Beneš zapsal věnem na statku Lechovském, totiž na tvrzi, dvoru, lesích, lukách a celém příslušenství 50 hř. gr. R. 1398 Dobeš z Víckova intabuloval Janovi z Vajtmile a na Lechovicích vše, co měl po otci v Lechovicích, totiž lidi poplatné, louky, háje a celé příslušenství, a zároveň učinil téhož Jana poručníkem dětí svých pro případ svého úmrtí. R. 1406 čte se farář lechovský Jindřich. Prodal s Petrem z Mrlic zboží své v Chřepicích Petrovi z Kravař na Plumlově. Dědicové Ebrušovi z Ratišovic, Petr a Jan, prodali r. 1406 bratřím Bohunkovi a Kunášovi z Vratišova své dědictví v Lechovicích, totiž $5^1/_2$ lánu, 8 dvorcův a svobodné polnosti. R. 1412 Anna, žena Benešova z Lechovic, prodala svůj statek v Mikulovicích Miklasovi Huntovi z Floršteta na Dunajovicích. Bohunek a Kunáš z Vratišova prodali r. 1412 Ondřejovi z Bítovan a dědicům 6 lánů, 8 chalup, 3 zahrady, 1 louku, 12 kop gr. platu a poplatky ze mlýna v Lechovicích. Beneš z Lechovic r. 1412 prodal Ondřejovi z Bítovan tvrz, dvůr, lesy, 3 čtvrti pole, 9 gr. platu z lánu, 1 gr. platu a poddaného sedláka, 5 dvorců, lázniště a třetinu háje se všemi lukami řečenými „nivy“. Ondřej z Bítovan píše se později také z Lechovic (r. 1415). R. 1415 zapisuje ženě své Maketě věnem na 400 hřivnách a na lidech poplatných v Lechovicích 4 hřivny ročního důchodu, převeda ji s jejího dřívějšího věna, které měla na Kupčicích. Listina, kterou r. 1412 Beneš z Lechovic prodal svou část Lechovic Ondřejovi z Bítovan, byla r. 1415 omylem asi intabulována po druhé. R. 1437 Ondřej z Tvořiraze pohoní Buzka z Borotic ze 20 hř. gr., že mu pobral jako poručník Vaňkův z Lechovic základ jeho v Lechovicích,

nemaje k tomu práva, a toho mu nechce postúpiti. R. 1447 Hanuš z Vašatic (Vlasatic) pohoní Jana z Lechovic ze 200 kop gr., neboť ho tento prosil, aby se zaň zaručil za věno ženy jeho Doroty, že ho bez úhony a škody vyvadí z rukojemství; ačkoli se zaručil, vyvaditi ho nechce. Sporné strany se však vyrovnaly před stáním. Jan z Lechovic koupil r. 1448 od Jana Buzka z Křídlovic zboží Borotické. Jan z Lechovic byl nepokojný soused a svárlivý vládyka. V brněnských knihách půhonných stýkáme se s ním velmi zhusta. R. 1464 dne 8. května pohoní ho kněz Jakub, farář od sv. Michala ze Znojma, ze 400 hř. gr., že drží a požívá lesů, pastev, vod, mlýnišť a příslušenství v Lechovicích, k čemuž farář má lepší právo. R. 1466 Vratislav z Vajtmile a ze Žerotic prodal Janovi z Lechovic celé své vlastní dědictví v Lechovicích: 8 lánů s veškerým příslušenstvím, jak sám statek ten držel a užíval. Jan z Lechovic byl synem Ondřeje z Bítovan, odjinud z Lechovic; statek Lechovský r. 1480 prodal Janu Sirotkovi z Lichtenburka a ženě jeho Anně z Kralovic. Kupní smlouva byla později příčinou sporů, neboť Jan z Lechovic nechtěl připustiti, aby Lichtenburský vybíral na lidech poddaných zadržalé platy a úroky, ale sobě sám je nechtěl vybírati. Soud zemský rozhodl, že platy má Lechvický poukázati Lichtenburskému. Také s klariskami znojemskými měl Lichtenburský spor, neboť měly nějaké zboží v Lechovicích, které jim pan Sirotek pobral. Soud jej však přinutil, aby pobrané zboží nahradil na statku ve Vrahovicích. Intabulována byla tato záměna teprve r. 1492. R. 1481 pohoní hejtman zemský Ctibor Tovačovský z Cimburka Jana Lechvického, že neplatí berně zemské. R. 1484 dne 19. dubna Hanuš ze Záp a manželka jeho Anna z Kralovic zaměnili svou ves Lechovice s klariskami znojemskými za jejich ves Vrahovice. R. 1485 dne 20. dubna byla mezi těmiže kontrahenty učiněna smlouva, kterou klarisky nabyly i části Lechovic, která byla sporná s Janem z Lichtenburka.

Dvůr v Lechovicích, kterého směnou s Hanušem ze Záp nabyly klarisky, byl povinen desátkem faráři oleksovskému, ale klarisky zdráhaly se odváděti desátek, proto je farář pohnal r. 1511. Sněm zemský dal mu za právo. R. 1531 prodaly klarisky celý statek Lechovský Janovi z Pernštejna za umluvený roční plat 140 zl. mor. a 40 vozů sena, který se měl odváděti ze zboží hrušovanského. Zároveň obdržel Jan z Pernštejna také od jeptišek

dalešických jejich 4 lány, 4 usedliky a platy v Lechovicích za roční důchod 20 zl. mor. ze statku meziříčského. Syn jeho pak Vratislav z Pernštejna spojil Lechovice se statkem hrušovanským, při kterém byly do r. 1585, kdy je prodal Pernštejnský Zikmundovi Čertoryjskému z Čertoryj a Bedřichovi z Náchoda, po nichž zdědil asi r. 1630 ves Lechovice se dvorem, ovčínem a cihelnou Jiří hrabě z Náchoda. R. 1649 dne 9. srpna Leopold z Náchoda daroval Lechovice Miklasovi Býlovskému z Býlí jako odměnu za věrné spravování statků jeho; ale po smrti nového tohoto majitele spadl statek na císaře právem odúmrtním. Již r. 1654 dne 14. března právo zemské intabulovalo Lechovice Ferd. Leopoldovi z Náchoda, jenž r. 1660 dne 25. dubna je sloučené s Boroticemi a dvěma dvory prodal klášteru Luckému za 11.000 zl. rýn.

Po válce třicetileté bylo v Lechovicích 8 lánů, domův osedlých 7, nově osedlé 2, nově pustých 6 a starých pustých 11; rolí nově vzdělaných I. tř. 90 měr, pustých 600 měr. R. 1678 bylo luckých poddaných 26.

Po zrušení kláštera Luckého r. 1784 připadly Lechovice m. nábož. fondu, od něhož je r. 1824 koupil vídeňský měšťan Josef Lang za 249.300 zl. stř.

R. 1805 a 1809 utrpěla osada i kostel mnoho od Francouzův.

Dcera Josefa Langa provdala se za Ferd. bar. Kübecka, finančního ministra a presidenta dvorní komory císaře Ferdinanda Dobrotivého. Z manželství pošli dva synové, Julius a Maximilian, z nichž mladší Maximilian zdědil Lechovice, které drží dosud.[1])

---

[1]) K. Eichler, Poutní místa II., str. 283—287; Cod. d. M. III., 200, IV. 351, VI. 93 č. 122, VIII. 201 č. 262, 563, X. 116 č. 95, XI. 401 č. 459, 483 č. 568; Emler, Reg. II., 31 č. 78, III. 153; Z. d. I. 56, 61, 77, 81, 189, II. 16, 58, 101, III. 59, 60, 296, 307, 308, V. 222—224, 404 č. 780 VI. 279, 453, 472, 800. VII. 308, 710, 915, 916, VIII. 109, 110, 553, 615, IX. 278, 371, 407, XI. 158 107, 312, XII. 18, 334, XIV. 39, XXVI. 93, XXXIII. 29; Dr. Kameníček, Sněmy I., 1901 316—328; Volný, Mähren III., 111, 353, Topogr., II. Abt., 4. Bd., S. 240 Čermák, Praemonstrati, 1877, 342; Troschl, Series, 1738, 95; Beck, Notizenblatt, 1869, 46, 73; Brandl, Půhony, II. 316, III. 196 č. 860, 360 č. 332, IV. 159 č. 803, V. 359 č. 533, 414 č. 65, 439 č. 231; Archiv Český, V. 429, VI. 539; Hübner, Znaim, 1869, 489, 491; Brněnské půhony (netištěné), XIII., 61; Slavík, Morava, 52.

Louka

(něm. Klosterbruck), kolonie obce Sedlešovic. Vlastně jen bývalý premonstrátský klášter s krásným druhdy, nyní již valně zanedbaným parkem, hospodářskými staveními a asi 10 domky. Budovy zrušeného kláštera jsou nyní kasárnami 99. pěšího pluku. Louka je se Znojmem spojena téměř nerozeznatelně.

Fara zřízena byla r. 1784, tedy hned po zrušení staroslavného bohatého kláštera.

Kostel, bývalý klášterní, nyní farní, je zasvěcen Nanebevzetí Panny Marie a sv. Václavu. Stavbu nynějšího kostela podnikl klášter r. 1748, hodlaje svůj konventní chrám zbudovati ve slohu Svatopetrského velechrámu římského. R. 1790 byly opravovány věže. Ale nezdařil se zamyšlený plán, protože klášter byl zrušen a tak zůstalo v kostele a na kostele velmi mnoho ze staré stavby.

Stavba jest původem románská. Chrám byl však v různých dobách a za různých stavitelských slohů rozšiřován, restaurován, přestavován, a každá doba zachovala na stavbě své sledy, které pozorujeme ještě dnes.

V presbytáři na př. po evangelní i epištolní straně jsou krásné románské detaily, spodní část apsidy je románská, ale vrchní má krásná gotická okna z XV. století. V lodi chrámové jsou stopy nejrannější gotické chodby křížové. Na klášterní budově převládá sloh barokový.

Pod kostelem klášterním je prostranná krypta, o níž v minulém století proskakovaly nejasné pověsti. Objevil ji teprve nedávno ředitel keramické školy znojemské Adolf Sterz. Hrobka, hluboko v zemi, je tmavá, bez oken, jen úzkými, druhdy asi tajnými chodbami přístupná. Má téměř kvadratickou předsíň a vlastní hrobku, šesti (druhdy sedmi) pilíři na dvě lodi rozdělenou. Celá hrobka jest 28 m dlouhá, výška její jest nestejná, od 2·7 m do 4·2 m stoupající, šířka 10·34 m. Není stavěna přesně pod kostelem. Nejzajímavější jsou malebné pilíře pro svoje architektonické zvláštnosti.

Škola klášterní bývala při klášteře velmi záhy. Opat Šebestian Freytag zřídil okolo r. 1580 při klášteře chlapecký seminář, který se připomíná v matrikách od r. 1591. Když však zřízena byla v Louce škola triviální, předchůdkyně nynější školy, nelze říci. Škola jest německá. Budova školní byla rozšířena r. 1890.



Obr. 49. Bývalý premonstrátský klášter v Louce u Znojma.



Obr. 50. Chrám Páně kláštera Luckého.



Obr. 51. Vnitřek klášterního chrámu Páně v Louce.

Místní jméno Louka vzniklo po krásných lučinách, které se v dávných dobách prostíraly okolo kláštera. Latina převzala české jméno, za to však němčina pojmenovala klášter dle blízkého mostu přes Dyji.[1])

Zprávy o založení kláštera se různí. Dle Pešiny založila kněžna Jitka, vdova po Břetislavovi I. v místech nynějšího kláštera Luckého svatostan řádu benediktinského asi r. 1059, který teprve r. 1190 byl Marií, vdovou po Kunratovi II. odevzdán premonstrátům. Udání Pešinovo už v letopočtu je nesprávné, poněvadž Jitka zemřela dne 2. srpna r. 1058. Proto můžeme založení kláštera klásti nejpozději do roku 1058 jakož učinil také Dom. Čermák. Hájek a Dubravius vypravují, že Jitka, pronásledovaná nepřáteli, odebrala se do kláštera Luckého a tuto jako ve vyhnanství trávila a také skončila život. Toto udání není správné, neboť historicky zjištěno, že Jitka po smrti Břetislavově se provdala za slepého uherského krále Petra.

Také Balbín vypravuje nesprávně, že Ota IV. (nebylo ho) po příkladě otce svého Oty III., který benediktiny vypudil z Hradiště u Olomouce a klášter jejich dal premonstratům, vypudil r. 1190 také z Louky řeholi sv. Benedikta a uvedl tam premonstráty.[2])

Troschl vyvrátil zprávu o benediktinském původě Louky oprávněným tvrzením, že, zbyly-li v jiných klášteřích premonstrátských původu benediktinského památky benediktinské, byla by zajisté také v Louce se zachovala svědectví, byť jen nepatrná. Troschl mínil, že r. 1058 Jitka kapli sv. Vácslava založila na místech nynější Louky a že Jitka po smrti pohřbena byla v kapli sv. Václava, kde mrtvola její chována byla do doby, kdy přenesena do Prahy.[3])

Zakládací listina kláštera Luckého byla vydána na hradě Pražském teprve dne 25. října roku 1190 knížetem Kunratem Otou a matkou jeho Marií při dosavadní kapli ke cti Boží, blahoslavené P. Marie a sv. Václava, mučedníka, aby řeholníci

[1]) Výkladů jiných o místním jméně „Louka" nepřipouštíme.

[2]) Pessina, „Mars Moravicus" str. 57, 13; Palacký, Dějiny, vydání Riegrovo I., 406; Dom. Čermák, „Premonstráti v Čechách a na Moravě" 1877, str. 329; Balbin, Epitome l. 3, cap. 18.

[3]) Troschl v úvodě díla „Series abbatum". O díle samém můj článek v Čas. Mat. Mor. 1899, str. 370—376. Cod. d. M. I., 332; Erben, Reg. I., 184.

z řehole sv. Augustina řádu premonstrátského tam povždy sloužili Bohu a modlili se za zakladatele a jejich nástupce.[1])

Statky a zboží prvního nadání se uvádějí v zakládací listině tyto: desátky z řeky Moravy (kde?), vsi Dobšice, Popovice (†), Oleksovice, po jednom lánu v Pračicích, Načeraticích (Znassic), Mramoticích, kaple sv. Jiří ve Strachoticích se 3 vesmi: Čejkovicemi (†), Popovicemi, Chřepicemi, kaple sv. Jana v Rokytném se vsí Popovicemi (†), Bransudice (†), kostel v Hobzí s krčmou a mlýnem, celé vsi Sedlešovice, Opojovice, Odrovice (Odrenowicz), Němčice (†), Byšice (Vevčice?), Češky († Hiski), Roketnice, Březová (†), Litohoř, Přiluky († Prilucea), Třebouchovice (†), Domamil, Loděnice, Kravsko a jeden lán v Lisenovicích.[2])

Že by do Louky bylo uvedeno 12 mnichů ze Strahova, nelze dokázati. Za to správně tvrdí Zap, že ves Louka stávala už před založením kláštera; vysvítáť to zajisté z listiny. Že první opat byl ze Strahova, tvrdí Troschl dle premonstrátských annálů; jména jeho však dočítáme se teprve roku 1201. O prvním rozmnožení nadání luckých se děje zmínka už k roku 1195. Kníže biskup Břetislav Jindřich jako markrabí moravský, meškaje právě na Bítově, udílí téhož roku dne 7. června za spásu duše své a svých předchůdců ves Louku, ležící u kláštera téhož jména se. clem (na mostě přes Dyji) a ves Bohumělice s mlýnem a řekou, která tu teče mimo les slovoucí „Palice". Téhož roku daroval prý také mečonoš knížecí Macerat (Načerat) ves Lutin — snad Slatinu. R. 1196 dne 27. dubna papež Coelestin III. potvrdil založení kláštera a statky jeho a přijal je pod svou ochranu.

Roku 1200 byl klášter i chrám sv. Václava biskupem olomouckým Robertem slavnostně posvěcen, za které příležitosti rytíř Rüdiger kostelu „more theutonico" postoupil vinný desátek, který mu příslušel z vinohradů při vsi Hnanicích. První to zmínka o Němcích na Znojemsku. Opatství dána také patronátní práva kostelů sv. Mikuláše ve Znojmě, v Šatově, Dyjákovičkách, Havraníkách a Hnanicích. Pramen však, z něhož toto čerpáme, jest dosti nesprávný a nespolehlivý.

---

[1]) Premonstráti také se občas v listinách nazývají „canonici regulares s. Augustini".

[2]) Viz Dudík, Dějiny Moravy, IV. 323, V., 99. Křížkem označené osady zanikly. Zap, Kronika Českomoravská, I., 687. Mimo něho na to nepoukázal nikdo.

Jak slul první opat, nevíme bezpečně. R. 1201 čteme opata Jiřího, r. 1210, 1211 a 1213 čte se opat Gerhard, ale roku 1215 už zase Georgius.[1])

Palacký zná dva lucké opaty: Jiřího z r. 1201 a Gerarda r. 1202—1213.

R. 1220 olomoucký biskup Robert potvrdil Louce právo patronátní i s příslušenstvím v Šatově, Dyjákovičkách, Hobzí, Roketnici, Oleksovicích, Domamili, Lodènicích a u sv. Mikuláše ve Znojmě, což papežský legát Řehoř de Crescencio znova potvrdil dne 5. března r. 1222 listinou, datovanou v klášteře Strahovském v Praze, na místě papeže Honoria III., a konečně papež sám dne 20. května r. 1224 z Laterana. R. 1221, jak vypravuje rukopis Stölzlův, založil druhý opat lucký Florian v Nesechlebích na řece Dyji mlýn. Jisto však jest, že téhož roku koupil za 170 hřiven od jakéhosi šlechtice Václava za přítomnosti markraběte Vladislava Jindřicha, jenž schvaloval kup, ves Mramotice. Koupě Mramotic byla potvrzena biskupem Robertem teprve, když urovnána byla pře, kteráž o ni vznikla mezi prelátem Florianem a Oldřichem, bratrem prodavatele Václava[2]).

R. 1220 znojemský kastelán Jimram založil kostel sv. Markety v Přímětících a nadal jej lánem v Přímětících a Kuchařovicích a lesem v Mašůvkách. Markrabí Vladislav Jindřich postoupil patronát v Přímětících Louce, což potvrdil biskup Robert. Ale opat Florian staral se také o to, aby ve vlastních poddanských vsech zřizovány byly kostely a fary. Po r. 1220 zbudoval kostel v Křídlovicích a žádal biskupa Roberta, by jej posvětil.

Roku 1226 měl opat spor s farářem u sv. Michala ve Znojmě Adamem o vykonávání štoly znojemskými kostely sv. Mikuláše (patronátu luckého) a sv. Michala. Opat postoupil faře sv. Michala právo křtíti a pochovávati ve čtvrti Balině a ve čtvrti uherské (vicus Ungarorum). Spor takto urovnali apoštolskou stolicí ustanovení soudcové opat jerušský Bedřich, opat altenburský Babo a hrabě z Hardeka.[3])

---

[1]) Cod. d. M. I., 340, 342; II., 2, 65, 82. 241, 249, 263. Listina podezřelá. Erben, Reg. I., 190, 192, 207. Beck v Notizenblatt r. 1869, str. 6. Lucký archiv, Bart. Stölzl „Theca arcanorum“ M. S. 1668.

[2]) Palacký, Dějiny I., 426. Cod. d. M. II., 190, 132, 134, 153, 157. Erb. Reg. I., 297, 302, 304, 314, 331.

[3]) Cod. d. M. II., 118, 161. 171. 172. Erben, Reg. 296, 297, 320; I. 324.,

U Stölzla se dočítáme nezaručené zprávy, že r. 1226 klášter nabyl také vsi Podmole „cum amplissima silva". Zaručena jest však zpráva, že opat Florián r. 1226 koupil od komorníka župy Bítovské Petra, s přivolením krále Přemysla I., újezd Lovětín, který se rozkládal mezi Batelovem, Třeští a Dolní Cerekví. Újezd tento před tím král Přemysl daroval zmíněnému vladaři Petrovi, který byl nucen jej prodati, aby získal potřebných peněz na opevnění města Jemnice. Louce pak král k tomuto kupu udělil ještě právo, že majetek každého v tomto újezdě postiženého zloděje má propadnouti klášteru, jakož i právo zakládati mlýny a rybníky při řekách Jihlavě a Krupě. Náhradou za opevnění města Jemnice postoupil Přemysl Petrovi 3 vsi u Jemnice.

Že sousedé žárlivým okem sledovali vývoj mladého kláštera, dohadujeme se ze sporův. Již r. 1228 přel farář rohatecký (†) konventu desátky a platy. Při rozhodl sám biskup Robert, přiřknuv Louce desátky ze vsí Jezevčí, Libic (†), Mackovic († Mazowicz) a Bransudic. Roku 1233 a opětně r. 1239 biskup Robert potvrdil klášteru patronáty a kostely v Šatově, Hobzí, Dyjákovičkách, Roketnici, Oleksovicích, Domamili, Loděnicích a u sv. Mikuláše ve Znojmě s příslušnými desátky a beneficiemi, jakož je držel klášter. Téhož roku 1233 potvrdil markrabí Přemysl patronát přímětický. Roku 1234 dne 12. června udělil král Václav I. patronát v Tasovicích.[1])

Velikou přízeň projevil klášteru král Václav I. privilejem ze dne 22. října 1234, kterou Louka a její statky, vsi, zahrady, državy osvobozeny berní, cel a jiných dávek městům trhovým a hradům, klášter i poddaní osvobozeni nároku (accusatione), závodu (gravamine), noclehu (pernoctatione) a práva beneficiátův a komorníků markraběcích. Žádný úředník světský nesměl vstoupiti na statky lucké, by někoho žaloval nebo poháněl, nýbrž musil věc udati prokuratorovi klášternímu, by před soudce postavil žalované v určitý čas a na určité místo. Osoby podřízené panství klášternímu vyňaty z právní moci soudů světských. Jmění zloděje postiženého na klášterním zboží má připadnouti klášteru. Lidé — vinníci z poddaných luckých měli se stavěti soudu klášternímu.

---

[1]) Dr. Beck, „Die eingegangenen Dörfer der Abtei Bruck" v „Notizenblatt der hist. stat. Section der mähr. Ackerbaugesellschaft", 1869, str. 7. Cod. d. M. II., 117, 119, 183, 185, 187, 250, 264. Erben, Reg. I., 333. 339, 379, 395.

R. 1238 dne 29. července děje se na nepravé listině kláštera Doubravnického ještě zmínka o opatu Florianovi. Ale tehdy byl Florián již mrtev; poslední pravá zmínka o něm je podpis na listině, kterou 31. října r. 1234 markrabí Přemysl potvrzuje založení kláštera v Tišnově.

R. 1238 dne 20. června biskup Robert potvrzuje Janovi, opatu luckému, nástupci Floriánovu, markrabím Přemyslem udělený kostel v Tasovicích. Je to první zmínka o tomto prelátovi; po druhé uvádí se jmenovitě mezi svědky na listině kláštera zábrdovského roku 1240 dne 16. května. R. 1239 dne 29. června dal si opat lucký potvrditi králem Václavem I. patronát fary v Přiměticích.

Podivnou věcí zdá se nám, že r. 1241 dne 21. července dal si opat Jan znova potvrditi fary v Přiměticích a Tasovicích, tentokráte samým papežem Řehořem IX. („cum a nobis petitum" praví papež). Za dvě léta potom, 1243 dne 30. dubna dává si týž opat biskupem olom. Konrádem, nástupcem Robertovým, potvrditi patronátní právo kostela sv. Jiljí v Prostoměřicích.[1])

Spory, které roku 1243 vedl konvent lucký se sousedními vrchnostmi duchovními o zboží a desátky, nám vysvětlují opatrnost tuto. První byl s proboštem Wibertem z Hradiště sv. Hippolyta nad Znojmem o mlýn „sub lapide" (také „sub castro Znoymensi"). Mlýn zbudovalo proboštství hradištské na řece Dyji na pozemcích Luckého opatství. Opat, nepodav stížnosti ani námitky proti stavbě, kázal mlýn a splavy strhnouti a strouhu zaváleti, sotva mlýn byl dostavěn. Odvážně tvrdí Čermák, že spor byl skoncován na prospěch Louky, neboť stavební prostora nového mlýna přiřčena sice Louce, za to však konvent zavázán byl proboštovi hradištskému nahraditi škodu příjmy mlýna v Nesechlebech a zvláštním nádavkem obilí a peněz.

Druhý spor, který Boček i Erben kladou k roku 1243, ač listina je bez data, byl s farářem sv. Michala ve Znojmě Vilímem o desátky, který rozhodli arcijáhen brněnský Mikuláš a probošt doubravnický Vojtěch z Medlova na prospěch Louky tím, že sporné desátky, o nichž svědčili tři hodnověrní kněží, Bolek, Bora a Přemyslín, že vždy příslušely faře sv. Mikuláše ve Znojmě, přiřkli patronátní faře lucké.

---

[1]) Cod. d. M. II., 249, 271, 295, 365; III., 2, 25; Reg. I., 402, 403, 442, 459, 449 n. 972, 494, 512; Troschl, Series, str. 27.

Poslední zmínka o opatu Janovi je svědectví jeho na listině špitálu sv. Ducha před Brnem ze dne 20. března 1243; úmrtí jeho klade Troschl nesprávně k roku 1241, Čermák k roku 1245. Nástupce jeho v opatství neuvádí se jmenovitě ani jednou. Roku 1248 dne 15. dubna v listině, kterou se vyrovnává spor o desátky v Křídlovicích mezi konventem luckým a špitálem v Kounicích, čte se pouze počáteční písmě H, Troschl vykládá, že opat slul Jindřich (Henricus). Ve sporu tom přiřčeny faře Křídlovské a tím Louce větší desátky ze vsi Rachovic, ale menší desátky byly potvrzeny johanitské komendě Kounické.

Papež Innocenc IV. svěřil brevem ze dne 31. března r. 1245 opatu Luckému narovnání rozepře mezi opatem benediktinského kláštera v Břevnově a velmistrem křižovníkův u mostu v Praze, která vznikla o poplatky a dávky. Pře tato byla vyřízena, jak uvedeno níže, teprve r. 1255.

R. 1248 čte se převor lucký Gerard. Roku 1251, když světský kněz mocí se vedral na beneficium v Prostoměřicích, které už od r. 1226 patřilo Louce, nařídil markrabí Přemysl narovnání pře biskupovi olomouckému Brunonovi, který vyrovnal spornou věc tuto, uloživ mlčení uchvatiteli Sperovi a potvrdiv klášteru obroči prostoměřické. Opat se nejmenuje. Byl asi v dobré přízni stolice římské, neboť téhož roku 1251 dne 4. srpna papež Innocenc IV. ustanovuje ho, ač jména jeho zase výslovně se nedočítáme, spolu s nejmenovaným opatem Velehradským a proboštem Rajhradským rozhodčími sporu mezi Ulrikem Nigrinem (Černým) a jinými měšťany olomouckými a ostřehomskými.

R. 1251 dne 26. srpna markrabí Přemysl Otakar napomíná měšťanů znojemských, by klášteru Luckému nepřekáželi ve výsadách, svobodách a právech.[1])

Roku 1255 čte se opat Štěpán. Dne 31. března listinou z Laterana nařídil papež Innocenc IV., aby za předsednictví opata luckého Štěpána vedlo se v klášteře třebíčských benediktinů přelíčení mezi klášterem Břevnovským a velmistrem křižovníků v Praze blíže mostu.

---

[1]) Cod. d. M. III., 24, 26, 27, 93, 145; V., 235, 236, 239. Erb., Reg. I., 511 č. 1072, 513 č. 1076, 513 č. 1077, 560, 528 č. 1113, 561 č. 1211. 590, 591, 592, 604; II., 10. Troschl, l. c. str. 28. Čermák, l. c. str. 333. Dobner, Monum. IV., 261.

Poněvadž pak prokurator velmistra špitálníků Panny Marie v Praze prosil poníženě, aby pře odročena byla na jinou dobu, svolil předseda, lucký opat Štěpán a odročil při. Podobně byl „Stephanus abbas de Luca" r. 1255 dne 6. listopadu svědkem rozhodnutí rozepře mezi biskupem Brunonem a klášterem Rajhradským o fary patronátní.

Roku 1256 potvrdil papež Alexandr IV. veškera práva kláštera Luckého, jež udělili jeho předchůdcové. Byl-li tou dobou ještě opatem Štěpán, těžko říci.

Roku 1260 dne 20. února, kdy Jindřich z Dobelic daroval Louce svůj dvůr v Těšeticích, byl již opatem Zachariáš.[1])

Roku 1267 byl opatem Dětřich (Theodoricus), jenž měl spor o patronátní právo kostela v Přímětících s rektorem téhož kostela Jezdoněm. Rozepři urovnal probošt olomoucký Herbort, jenž patronát přiřkl Louce.

Že Dětřich byl rozumný hospodář, dovídáme se z listiny ze dne 29. srpna roku 1269. Postupuje rytíři Alšíkovi z Havraník za jeho zásluhy a služby klášteru prokázané desátek vinný z hory u Havraník na čas života jeho s podmínkou, že opatovi a kostelu luckému každoročně, pokud bude na živě, platiti a odváděti má 10 věder vína z týchž vinohradů, jakož i z jiných vinic vinohradu havranického, které jsou obráceny na polnosti, a desátky polní dávati správně. Vyhrazuje si však opat při tomto postupu, aby desátky ty po smrti Alšíkově připadly klášteru.

Roku 1269 (13. června) apud Znoymam biskupové Frisinský, Pasovský, Brixenský, Sekovský a Olomoucký udělují odpustky klášteru Luckému „annuatim quadraginta dies de iniuncta sibi poenitentia".

R. 1272 dne 1. září Radoslav z Heraltic, kastelán znojemský, a Cuzkraj, sudí tamtéž, vyrovnali rozepři kláštera s městem Znojmem o rybaření a pastvy. Měšťanům znojemským zakázáno, by neměli ani lodic ani rybolovu až k Hradišti sv. Hippolyta, až k potoku Hradnici. Dobytek měšťanský také se nemá pásti ani v lesích ani vrbinách ani na vinicích, ať již vzdělaných nebo nevzdělaných, patřících Louce; toliko na místech pustých se dovoluje pastva. Obyvatelům klášterní vsi Sedlešovic

[1]) Emler, Reg. II., 28, 93, 199, str. 511, 256. Cod. d. M. III., 277, 380; IV., 28.

(Scillaspicz = Edelspitz) však dovoleno pásti na ladě města Znojma, kteráž lada slove Bruckerwelt (Bruckerfeld); kdo by překročil, má zaplatiti klášteru a kostelu Luckému quinque talenta.

R. 1273 (19. června) dal si prelát Dětřich biskupem Brunonem potvrditi listinu Robertovu z r. 1220 o desátcích a patronátech far a kostelů klášterních. Aby také postup vinic havranických rytíři Alšíkovi nabyl právoplatnosti, dal si jej Dětřich r. 1274 dne 25. března potvrditi samým biskupem Brunonem. Že roku 1276 dne 18. března čte se na listině, kterou klášter Kounický postupuje matce Oldřicha z Drnoholce vsi Bránic u Ivančic, jako svědek opat lucký Tomáš, zavinilo asi chybné čtení (nebo doplnění nevypsaného jména) Bočkem.

Arcijáhen znojemský Alexius domnívaje se r. 1276, že ves Němčice, nyní zaniklá, přísluší k faře ve Vrbovci, dal z ní sekvestrovati desátky. Dětřich opat však tvrdil, že ves přináleží klášterní faře šatovské. Vznikly pře; rozsudími zvoleni Jindřich z Biteše (de Vitis) a Heřman ze Znojma, již se odebrali do Dyjákovic a tam vyšetřili věc spornou. Ves Němčice byla přiřčena faře šatovské a tím klášteru. Právo lucké přiznal Alexius listem ze dne 9. srpna 1276. Rozhodnutí rozepře potvrdil král Přemysl II. r. 1277 dne 28. dubna. R. 1278 přinesl klášteru Luckému dvé události. První šťastnou. Dne 23. března Bračislav, vládyka ze Studené, jenž se nazývá pánem podacím kostela v Trstenici (Křtěnici), daroval s manželkou svou Marketou kostel a patronát trstenický klášteru sv. Václava v Louce. Opatem jmenuje se výslovně Theodoricus. Druhá událost byla kritická. Po porážce Přemysla II. vtrhla vojska Rudolfa I. Habsburského a s nimi pomocníci jejich Kumáni do Moravy, plenice a pustošíce vše, co se naskytlo. Také Lucký klášter nebyl ušetřen podobného osudu. Rudolf I. jej vyplenil a vypálil. Když pak po čáslavských úmluvách přijal Moravu do správy, dával zpustošeným místům a městům výsady a náhrady, také klášteru Luckému 3. ledna r. 1279. Zdá se však, že tímto listem byla Louce dána náhrada formálně, neboť prý až do roku 1284 zdráhaly se podřízené patronátní fary odváděti patřičné platy a desátky oslabenému a bezmocnému kolátorovi.[1])

---

[1]) Cod. d. M. IV., 26, 98, 99, 105, 123, 172, 179, 188, 210, 211, 272 Emler, Reg. II, 171, 342, 319, 335, 357. Troschl, o. c. str. 41. Ant. Boček, „Mähren unter König Rudolf dem Ersten" Prag, 1835 str. 6. Čermák, o. c. str. 336.

Skutečně také hned roku 1279 obnoven spor o desátky vsi Němčic u Vrbovce mezi luckým opatem a vrboveckým farářem Jindřichem, který znova se dovolával práva k těmto dávkám, jako před nedávnem Alexius. Biskup Bruno ustanovil rozhodčí, kteří opětně se odebrali do Dyjákovic a vyšetřili, že desátky vesnice Němčic s právem farním náležejí bezprostředně Luckému klášteru. Faráři Jindřichovi přikázáno mlčení, a nařízeno, by se nepletl do práva patronátního a zastavil vykonávání štoly v této vsi. R. 1282 dne 15. dubna opat lucký Dětřich s kvardiánem znojemských minoritův a s proboštem nymburským urovnávají rozepři mezi kapitolou biskupství pasovského a kanovníkem pražským Vernerem o různá příslušenství fary hollabrunské v Rakousích.

R. 1283 dne 31. března klášter koupil ves Milifron (Mulwren) od bratří z Dobronic, totiž Vítka, probošta olbramkostelského, pak Štěpána, Bohumíra, Ostoje, Soběslava a Jimrama, synů Dětřicha z Dobronic, za 40 hř. stř. S kupní smlouvou zároveň učiněna jiná. Nejmladší bratr Jimram z Dobronic byl farářem v Milifroně. Ostatní vyminili mu, že má po čas svého života aneb do odchodu svého na lepší obročí užívati tří lánů v Boroticích, které byly příslušenstvím prodané vsi Milifrona. Po Jimramově smrti měly tyto lány s patronátem milifronského kostela připadnouti klášteru Luckému.

O desátek viničných hor v Havranikách, o němž na svém místě učiněna zmínka, že darován byl rytíři Alšíkovi opatem Dětřichem na čas života jeho, veden r. 1284 spor, jejž rozhodl arcijáhen znojemský Oldřich o svátku sv. Anežky r. 1284, že desátek vinic okolo Havraník náleží kostelu šatovskému, jenž patří klášteru Luckému, a že Alšík pro sebe i své dědice toho desátku se má vzdáti. Klášter však měl z desátků těch zmíněnému Alšíkovi platiti každoročně „duas carratas et mediam mensurae nunc consuetae".

Podle toho rozsudku však se nestalo, neboť už 11. srpna r. 1289 vyznává Alšík z Mrlin, že obdržel od kláštera na čas života desátek viničný v Havranikách se závazkem každoročně z týchž vinic, ať se víno urodí nebo neurodí, 15 věder vína klášteru odváděti a, ať jsou vinice staré nebo nového založení, všecky bez odporu Alšových dědiců mají přejíti na klášter.[1])

[1]) Cod. d. M. IV., 225, 229, 277, 356, 259, 283. Emler, Reg. II., 516, 547 č. 1272, 556. Troschl, Series, str. 42.

Roku 1284, za opatování Vinandova, biskup Dětřich olomoucký potvrzuje všecky fary a desátky, totiž: 1. faru loděnickou s desátky v Odřenovicích, Loděnicích a patronát loděnický; 2. oleksoviskou s desátky v Oleksovicích, Šenkovicích (†), Steckovicích (†), Boroticích a patronát oleksovský; 3. šatovskou s desátky Šatova, Hnanic (Cleynedorff—Gnadlersdorf), Havraník, Wuesindorffa (†) a patronát šatovský; 4. Dyjákovičky a desátky z Dyjákoviček, Chvalovic s patronátem dyjákovické fary; 5. Přímětice a desátky z Přímětic, Kuchařovic spolu s patronátem přímětickým; 6. Lukov s desátky ze Skoroměřic (†) a s patronátem; 7. Domamil a desátky vsí Domamile, Litohoře, jakož i patronát domamilský; 8. Rokytnice s desátky vsi Rokytnice (Rotikil) a právem patronátním; 9. Vrbovec a velký desátek vsi Dluhonoc (†); 10. faru sv. Mikuláše ve Znojmě s patronátem a posléze 11. faru sv. Václava v Louce s desátky města Znojma.

Domníváme se, že v listině této nejsou vypočteny všecky fary klášterní (chybí Tasovice, Hobzí, Strachotice).

R. 1285 dne 10. listopadu papež Honorius IV. zvláštní listinou vzal Louku do ochrany a potvrdil všecky její statky.

V listině z r. 1288, kterou biskup Dětřich udílí Louce patronátu kostela in Mulwern (Milifron), se nařizuje, že žádný arcijáhen znojemský nesmí klášteru v tomto beneficii překážeti. Po prvé tu čte se opat Šimon. Zároveň zakládá se v Milifroně kněžská infirmarie (nemocnice). Hned roku příštího 1289 dne 28. září týž biskup potvrzuje Louce viničné desátky v Havranikách jako příslušenství fary šatovské. Jsou to tytéž, které byly dříve sporny s Alšíkem z Mrlin. R. 1293 koupil opat Šimon se svým konventem od vdovy Frydmanovy, dcery Hertlína z Krhovic, ves Oblekovice (Obluss, dnes Oblas); listina krále Václava II., kterou se potvrzuje koupě, datována je r. 1294 dne 22. června.[1])

Do r. 1293 měla kapitola Staroboleslavská právo k desátkům ze všech dosavadních luckých far, totiz z Loděnic, Oleksovic, Šatova, Přímětic, Lukova, Domamile, Rokytnice, Prostoměřic, Bravic, Křídlovic, Tasovic, Hrádku a Olbramkostela (Wolfram — Ecclesia). Tohoto roku teprve dne 22. června ujednána smlouva mezi kapitolou a konventem luckým, dle níž Boleslav se vzdává

[1]) Ibid. IV., 287, 299. Emler, Reg. II., 587, 627, 639, 709. Cod. d. M. IV., 356, 361; V., 8.

práva k těmto desátkům, začež má Louka každoročně v oktávě sv. Martina odváděti 2 hř. ryzího stř. mor. váhy.

Listinou ze dne 20. května r. 1294 vyznává mistr Ambrož, farář v Křídlovicích, že obdržel od opata Šimona a konventu klášterního na čas svého života 5 lánů klášterních v Křídlovicích, ze kterých má pouze na znamení oddanosti odváděti každoročně měřici ječmene. Neví se, kdo byl opatem roku 1299, kdy biskup Dětřich potvrzuje veškery klášteru Luckému udělené odpustky.[1])

R. 1302 dal opat Theodorik II., nástupce Šimonův, konventu svému na pitanci ves Oblekovice se dvorem a vinicí v Něm. Kounicích.

R. 1301 vzdal se clericus saecularis Zdislav, jemuž z nedostatku luckých regulářů udělena byla fara křídlovská, polovice desátku vsi Rekvic, příslušného kostelu jeho. Tuto resignaci potvrdil r. 1303 dne 23. prosince biskup olomoucký Jan a r. 1304 8. ledna opat strahovský Edmund. Poslední zmínka o Dětřichovi II. jest na listině kláštera Želivského ze dne 17. března r. 1306, kdy se podepisuje svědkem. Nástupce Dětřichův Jan II. učinil narovnání s johanity kounickými o desátky dvora v Rekvicích r. 1314, které od tohoto roku měly příslušeti kostelu křídlovskému, a r. 1316 schválil dar dvou vinic ve trati Grafengebirg u Šatova, který učinil zábrdovský opat Heřman, bývalý děkan, bratřím luckým na pitanci.

R. 1318 měl klášter svobodný dvůr v Oleksovicích, který byl každoročně poškozován rozlévající se Dyjí. Dohodl se opat Jan s majitelkou blízkého mlýna v Bohumělicích Jutou, vdovou po znojemském rychtáři Heřmanovi, by jednak mlýn, jednak dvůr byly chráněny, že zmíněná Juta bude platiti klášteru ročně sypanou dávku 12 měřic žita, bude-li jí povoleno rozbořiti starý splav oblekovský a nový zbudovati na jiném místě.

První německá listina v archivě luckém naskýtá se už r. 1320 dne 15. června, kdy opat Jan se svolením konventu prodal hrabatům Bertoldovi a Burkartovi z Hardeka les Umlauf („das Holz, daz da haizzet der Vmlauf) na Dyji, který kdysi jejich předkové hrabata z Hardeka darovali klášteru.[1])

---

[1]) Cod. d. M. IV., 402; V., 5, 8, 106, 142, 168, 169, VI., 55, 73, 99; Emler, Reg. II., 694, 705, 709 č. 1654, 830, 900, III., 85, 128, č. 317, 173, č. 426, B. Stölzl, Theca arcanorum M. S., 168; Volný, Mähren III., 320.

Z roku 1320 zachovaly se ještě jiné listiny. Jednou, datovanou 5. dubna, Bedřich, opat steinfeldský, cirkátor řádový pro Moravu a Čechy, potvrzuje klášteru Luckému na žádost opata Jana desátky vsi Havraník (Chenwernich), darované bratřím řeholním na pitanci. Druhá listina má datum 7. listopadu; rozhodují arcijáhen znojemský Štěpán a konšel Stanislav rozepři mezi klášterem Velehradským a dědici znojemského měštěnína Palmara. Mezi svědky čte se Johannes, abbas Lucensis. Papežským brevem ze dne 9. října téhož roku nařízeno bylo mezi jinými také opatovi luckému, aby na uzdě držel škůdce ryt. řádu johanitského.

R. 1322 dne 27. března konventuál Mikuláš, farář loděnický, vykoupil $1^1/_2$ lánu v Odrovicích za svoje úspory z lenního svazku klášterního se svolením opata Jana a přikoupil k němu dvě hřivny platu z mlýna (Steinmühle) pod Znojmem a vinici u Šatova v trati „Königsweingarten" s výhradou, že tento majetek má po jeho smrti přejíti na lucké bratry na pitanci, ale až po tu dobu má se mu užívání jeho ponechati, což schválil také opat strahovský.[1])

Roku 1324 postoupil klášter Konrádovi z Mackovic a choti Gertrudě, dceři Oty z Oleksovic, a její sestře Anežce obilný desátek v Mor. Borotících. Aby se obdarovaní ukázali vděčnými, zřekli se na prospěch premonstrátů všech svých práv na dvůr v Oleksovicích.

Téhož roku jaroslavský farář Walter, jakožto arcijáhen znojemský, uložil na klášter a fary jeho interdikt, jelikož mu nebyl placen desátek, který na Šatově příslušel kdysi kapitole staroboleslavské. Opat odvolal se roku 1325 do Říma. Smír zjednán biskupskou konsistoří olomouckou. Walter prohrál při. Podobně jako r. 1293 s kapitolou boleslavskou, také r. 1325 s olomouckou učiněno narovnání o desátky (podymné = fumales) luckých far, které kapitole měly býti odváděny tak, aby nadále místo podymného pouze každoročně bylo placeno do Olomouce 6 hř. mor. Fary se jmenují tyto: sv. Mikuláše ve Znojmě, šatovská s filiálním kostelem v Dyjákovičkách, tasovská, prostoměřická, oleksovská, loděnická, křídlovská, bravická, přímětická, hobezská, lukovská, rokytenská, milifronská a domamilská. Opat Jan II. zemřel r. 1326.

---

[1]) Cod. d. M., VI., 123, č. 158, 124, 130, č. 170, 132, č. 173, VII., 815; Emler, Reg., III., 238, 243, č. 585, 262, č. 1320, 265, č. 627, 312, č. 766.

Dne 28. října r. 1326 papež Jan XXII. ustanovuje opaty premonstrátských klášterů z Hradiště, Zábrdovic a Milevska inkvisitory o vykonané volbě opata v Louce, kterouž byl zvolen Jan Vlk (Johannes Lupus), kanovník želivský. Kanovník lucký Zachariáš oznámil totiž po úmrtí opata Jana výsledek nové volby, a papež proto, aby měl dohled nad kláštery, „ne sub umbra pastorum lupi vel mercenarii praesint illis", dává zmíněnou volbu vyšetřiti a jmenovaným opatům udílí právo volbu buď schváliti jako správnou, nebo zrušiti, shledají-li, že vykonána byla nesprávně. Troschl dva Jany, opaty lucké, sloučil v jednoho. Od r. 1326 opatoval Jan Vlk. (Řada opatův luckých musí se dle toho opraviti. Listinu tuto vypsal Dr. Beda Dudík na své italské cestě z archivu Vatikánského.[1])

R. 1327 dne 31. července učinil klášter směnnou smlouvu s bratřími Hartlebem a Gerardem z Heraltic, kterou nabyl vsi Načeratic u Znojma za vesnice Roketnici a Pokojovice. Zároveň bylo ustanoveno, že veškery na statku Načeratickém váznoucí závady a všecka břemena budou vymazána o sněmě nejblíže příštím.

Tou dobou byl blahobyt klášterní velice kleslý, hlavně válkami. Proto roku 1333 dne 5. srpna dovolil olomoucký biskup Hynek, aby na výživu řádu věnovány byly příjmy far prostoměřické a tasovské. Ale statky klášterní přece vynášely tolik, že ještě téhož roku 1334 dne 14. února mohli řeholníci lučtí od panenského kláštera v Kounicích zakoupiti za 300 hř. mor. židům zastavenou ves Dešovice (která nyní slove Stošíkovice, něm. Tesswitz) s příslušenstvím mimo 4 lány.

R. 1327 dne 11. října papež Jan XXII. nařídil opatům třebíčskému a luckému a proboštovi kounickému, aby pohnuli kapitolu olomouckou k navrácení ostatků svatých, chovaných kdysi u králův českých Václava II. a Václava III.[2])

R. 1328 dne 13. dubna papež Jan XXII. vyhrazuje klerikovi Pražské diecése Vojslavovi, synu Jindřichovu z Malty, beneficium kláštera Luckého, jakmile se uprázdní některé.

---

[1]) Cod. d. M., VI., 199, č. 263, 210, č. 272, 231, č. 297, 248, č. 320; Emler, Reg., III., 400, č. 1036, 444, č. 1141, 484. č. 1243; Dudík, Iter Romanum, II., 102.

[2]) Cod. d. M., VI., 269, 274, č. 355, 353, VII., 36; Emler, Reg, III., 527, č. 1351, 537, č. 1370, IV., 7.

R. 1330 dne 30. srpna Gwilhermus, opat v Prémontré a generál řádu kanovníků sv. Norberta, potvrzuje klášteru Luckému ves Oblekovice (Oblusz) darovanou na pitanci kanovníkům opatem Dětřichem.

R. 1335 dne 25. května poukázal opat Jan místo platu, který měl dávati faráři v Loděnicích, svým řeholním bratřím 3 hřivny platu z dvojlánu v Bohumělicích na pitanci a dvě léta potom pronajal klášterní dvůr v Těšeticích za 2 hřivny ročního nájmu obecní radě znojemské.

Ke dni 23. listopadu r. 1335 čte se opat lucký Jan jako svědek na listině, kterou křižovníci na Hradišti sv. Hippolyta pronajímají faráři mašovskému Matěji dva lány v Mašovicích.

Velikého dobrodiní dostalo se Louce r. 1336 dne 10. dubna privilejem krále Jana, který klášteru za věrnost jeho daroval městský soud znojemský, poddané klášterní osvobodil vší právomoci komorníků zemských, ves Oleksovice povýšil za městečko, povoliv týdenní trhy na každou středu, a kromě toho daroval klášteru útrpné právo, „jus gladii“, dva lány v Oleksovicích a dva v Čejkovicích, k nimž r. 1337 opat Jan III. ještě přikoupil třetí lán v Čejkovicích od Erharda z Trenče za 22 hř.[1])

R. 1336 dne 10. srpna král Jan potvrdil kostelu sv. Mikuláše ve Znojmě výsady krále Václava II. z r. 1287, a dne 16. října téhož roku daroval klášteru Luckému 4 lány pole, 2 v Oleksovicích a 2 v Čejkovicích; kasteláni znojemští neměli darování tomuto překážeti.

Listinou ze dne 21. listopadu r. 1337 ustanovil král, že opat lucký má právo jmenovati soudce městu Znojmu. Rada sama volí si soudce, ale opat je schvaluje a schválení přijímají úřad z ruky opatovy v klášteře. Soudcové ustanovují se doživotně, ale zemře-li opat, odstupují jmenovaní jím soudcové, a nový opat ustanoví nové. Opat má z městského soudu 10 hř. ročního příjmu. Kdyby neplatilo summy této město opatovi, může si tento ať u křesťanův ať u židů na účet obce Znojemské vybrati dlužný obnos. Kdyby opat rekviroval od magistrátu zaplacení oněch 10 hř. a nevyhovělo se rekvisici jeho, jsou dva konšelé nebo

---

[1]) Emler, Reg., III., 561, č. 1437, 657, č. 1687; Cod. d. M., VI.. 280, č. 363, 311—312, č. 404, VII., 73, č. 93, 108, 160, 105, č. 154.

radní páni povinni vyležeti dluh onen v některém domě v městě. Klášter má právo v městě svobodně najímati dělníky. Práva tato potvrdil markrabí Karel, přidav i výsadu, že opatové lučtí mají právo dosazovati a sesazovati soudce města Znojma.

Právě jako král Jan byl Louce nakloněn také syn jeho Karel. Dne 25. prosince r. 1338 potvrzuje Karel opatu Janovi výsady udělené králem Janem a vyznává jinou listinou z téhož dne a roku, že chce, aby opat lucký Jan a nástupcové jeho neustále požívali privilejí Janových.

Téhož roku dne 27. července píše Karel purkraběti znojemskému, že si mu stěžoval opat lucký Jan, jako by mnozí vinaři, pěstujíce révu vinnou ve farnosti šatovské, opatovi a klášteru odpírali desátek vinný. Nařizuje proto markrabí, aby purkrabí vyzval vinaře na zapravení zadržalých desátkův a aby jich napomenul jménem markraběcím. Kdyby se protivili nařízení, mohou býti donuceni, ponechává se však na vůli a uznání purkraběti, jakým způsobem a jakými prostředky tato exekuce se má vykonati.

Roku 1342 dne 6. dubna potvrzuje markrabí Karel soudní výrok Radoslavův a Cuzkrajův z r. 1272 v rozepři měšťanův znojemských s klášterem Luckým o právo pastvy a rybaření. Potvrzení vyžádal si opat Jan; domníváme se proto, že se objevila na obzoru podobná asi rozepře s městem Znojmem znova. Také nedbalo se asi výsad Janových ani Karlových, kterými Louka a její kněží a její poddaní byli vyňati z jurisdikce úředníkův krajských, neboť r. 1342 dne 6. dubna píše Karel Erhartovi z Kunštátu, komorníkovi cúdy znojemské, aby nevolal před soud ani opata luckého, ani statků jeho, ani poddaných, „nam abbas et homines sunt a jurisdictione czudae cuiuslibet absoluti et exempti". Téhož r. 1342 dne 15. prosince potvrdil markrabí také výsadní list markrabí Přemysla z r. 1234, kterým opat a konvent osvobozeni byli daní či berní a vší jurisdikce úředníkův.

R. 1343 opat Jan III. koupil od Niklasa z Chejova (u Hardeka) ves Chewernik (Havraníky) se dvorem za 350 kop gr.[1]) Téhož

[2]) Cod. d. M., VII., 82, 83, 88, č. 128, 97, č. 142, 105, 124—126, č. 177, 159, č. 221, 585, VII., 150, č. 206, 158, č. 220, 294, č. 404, 293, č. 803, 329, č. 453; Emler, Reg., II., 201; Čermák, l. c., 338; Troschl, l. c. p, 71, 72; Cod. d. M., VII., 366, č. 500, 370, č. 505.

asi roku vznikla nová rozepře se Znojmem o pastviny na Bruckerfeldě, která urovnána rozhodnutím, že v Dyji pod pokutou 5 hř. nesmí se loviti ani na Bruckenfeldě pásti dobytek ze Znojma, ba že městské radě není volno opraviti most přes Dyji (do Sedlešovic, nyní u „zeleného stromu"), leda by opat lucký dal k tomu svolení. Když pak bylo zřízeno biskupství v Litomyšli, byl opat Jan III. zvolen prvním biskupem nové diecése, kde působil, jak dí letopisec, za příklad mnohým, ke cti sobě. (Troschl.) Datum bully pap. ze dne 30. dubna r. 1345.

Nemálo dotýká se papež Kliment VI. v bulle této poměrů luckých. Třeba že právo svobodné volby opatské obdržela Louka teprve od krále Vladislava II. r. 1512, smíme se přece domnívati, že práva tohoto klášter užíval už dávno, hned od založení, proto že už dlouho před r. 1512 čteme o volbách skrutinových. Tentokráte však učiněna výjimka, jaká se později jednou jen opakovala (r. 1573 jmenováním opata Freytaga). Byl-li totiž premonstrátský klášterní chrám v Litomyšli učiněn kathedrálním, stával se také biskup nové diecése zároveň opatem kláštera. Tou dobou však byl v Litomyšli opatem Jindřich Calta, který nemohl jen tak zhola býti zbaven úřadu. Proto jmenoval jej papež opatem v Louce.

R. 1348 za opatování Jindřicha II. učinil rytíř Volfart legát 40 gr. ročního platu z 1 lánu v Litohoři kostelu domamilskému, a téhož roku Jimram z Jakubova odepřel dávati Louce desátek, ale svolaná komise shledala, že Jakubov od pradávna dával desátky, a Jimram odsouzen, aby nahradil zadržalý desátek 6 hřivnami.[1])

R. 1348 dne 6. června potvrzuje král Karel privilej krále Janův z r. 1336 (o daru znojemského soudu klášteru) s výslovnou doložkou, že nikdo nemá klášteru v právě tom překážeti pod trestem ztráty královské milosti. Téhož dne a roku potvrzuje také Janovu listinu o daru 4 lánů v Oleksovicích a Čejkovicích.

Opat Jindřich čte se znova k r. 1351, kdy Vlček z Oleksovic zapisuje své dědictví v léno klášteru.

R. 1354 dne 22. ledna dovolil papež Innocenc VI., by fary tasovská a prostoměřická spojeny byly s Loukou, jak už dříve biskupem olom. Hynkem na prospěch bratří luckých bylo povoleno. Smí tudíž opat s těmito patronátními kostely naložiti dle dobré vůle; při vakanci presentovati své reguláře a jim poplatky

[1]) Cod. d. M., VII., 36, č. 72. 438, č. 601.

zmíněných vsí předpisovati a udíleti.[1]) Na faru tasovskou však měl zálusk Jan Alberti, kterému obročí lucké slíbeno bylo už papežem Klementem VI., a proto vedral se na ni mocí. Proto dlouhý proces. Louce dáno za právo, klášter osvobozen žalob a půhonů Janových, jemuž uloženo mlčení.

Poslední zpráva o opatu Jindřichovi II. je ze dne 9. prosince r. 1354, kdy rovnána byla rozepře mezi městem Znojmem a farářem sv. Mikuláše ve Znojmě o štolu a příjmy farářovy. Z rozhodnutí vyjímáme: Plebán sv. Mikuláše má býti volán ke všem testamentům, v nichž se činí legáty kostelu jeho. Při závětech však, kde se nepomýšlí na kostel, není ho třeba. Kolací školy sv. Mikuláše mají míti měšťané, jako její zakladatelé, ale rektor její je podřízen faráři a má se s ním snášeti. Kdyby se s ním nesnášel, ba i plebána hrubě urážel, má býti složen s hodnosti a jiný vhodný muž ustanoven radou městskou. Pře mezi farářem a rektorem rovná buď sudí městský neb opat lucký, rozsudek však potvrzuje biskup olomoucký. Opata luckého Jindřicha nepřipomíná Dom. Čermák, ačkoliv o něm mnoho vypravuje Troschl. Za to však do té doby klade Čermák opata Jana IV. ze Středy, který po smrti biskupa litomyšlského Jana I. stal se (dle Čermáka r. 1353) druhým biskupem litomyšlským. Přijmeme-li za pravdu, že opat Jindřich již r. 1354 zemřel (dokázáno to není) a že Jan I. Litomyšlský odebral se na věčnost teprve r. 1355, jak chce Borový[2]), který také Jana II. Litomyšlského činí opatem luckým, můžeme na kratičkou dobu učiniti opatem luckým Jana IV. ze Středy, pozdějšího biskupa. Aspoň Hugovy Annales Praemonstratenses dělají ho premonstrátem a opatem luckým po celou tu dobu, do níž jej chybně dle nich klade Čermák. Jinak není vůbec zprávy o tom, že by Jan ze Středy (de Novoforo u Vratislavě ve Slezsku) byl premonstrátem. O jeho opatování v Louce lze tím spíše pochybovati, jelikož byl ještě asi r. 1354 protonotářem královské kanceláře Karla IV.[3])

---

[1]) Dobner, Monum, VI., 320, č. 200; Cod. d. M., VII., 585, č. 809, 586, č. 810, VIII., 191—192, č. 256, 206—218, č. 271; Pelzl, König Karl IV., I. díl listiny, str. 121, č. 115.

[2]) Cod d. M., VII, 366, 370, VIII., 228—230, č. 283; Troschl, Series, str. 70, 79—84; Čermák, l. c., str. 339; Borový Dr. Klem., „Dějiny diecese pražské“, 1874, str. 173.

[3]) Dr. Zd. Nejedlý, „Dějiny města Litomyšle“, díl I., 1903, str. 127.

Nástupcem jeho byl Ota, kterého Volný Prvním, Troschl a Čermák jmenují Druhým. R. 1357 (ddo. v Avignoně 21. června) Aymericus Hugonis oceňuje útraty, jaké měl klášter ve sporu o faru v Tasovicích s knězem pražské diecése Janem Alberti, a jiným listem téhož datum pražský auditor Petr Majoris odsuzuje Jana Alberti k náhradě útrat. R. 1357 dne 11. srpna Oldřich ze Smolína (v okrese Židlochovském) prodal svůj dvůr ve Smolíně se všemi právy a příslušenstvím opatu Otovi z Louky a nástupcům jeho za $18^{1}/_{2}$ hř. gr. pražských.

Dne 20. dubna téhož roku uděluje dvanácte biskupův italských klášteru Luckému a kostelu jeho odpustky na mnoho dní v roce.

R. 1358 postoupil klášter markraběti Janu Jindřichovi les svůj blíže Lukova nad řekou Dyjí s Lukovem i s farou (záměnou za ves Bantice). Markrabě vystavěl ještě téhož roku na nabytém místě v romantické krajině na ostrožně nad Dyjí letní lovecký zámeček Nový hrádek (Neuhäusel), jehož ssutiny jsou dosud hlavně pro malebnou polohu oblíbeným výletním místem měšťanů znojemských a letních hostí nedalekého okresního městečka Vranova.

L. 1359 dne 28. července ujednána smlouva mezi opatem Otou a abatyší Bonkou sv. Kláry ve Znojmě o soudnictví poddaných v Tasovicích a jejich pastvy. Poddaní kláštera Luckého mají pásti na lucké půdě, poddaní klarisek na půdě jejich. Každá vrchnost má si souditi vlastní poddané a každá má míti vlastního rychtáře, ale jak rychtář klarisek tak též rychtář premonstrátský mají právo postihnouti i jedny i druhé poddané. Ani lucký ani panenský rychtář nesmějí nositi ani meče ani kordu ani dýky.

Dne 14. října r. 1360 koupil opat Ota za 14 hř. gr. od Miloty z Kravska dvůr v Kravsku[1]) a za dvě léta potom (r. 1362) Beneš z Borotic a manželka jeho Anka darovala klášteru své zboží v Boroticích.

Tři lány, které měl klášter v Čejkovicích (Schenkwicz) prodány r. 1362 bratřím Viklínovi a Gerhardovi z Čejkovic, tito však zároveň svá zboží zapsali službám klášterním.

---

[1]) Volný, Topogr. II., 4, str. 145. Čermák, str. 339. Troschl, str. 81. Cod. d. M. IX., 48, 54, 43, str. 57, 54 str. 68, 50, 108—109, 144 č. 196.

L. 1363 markrabě Jan potvrdil všecky klášterní výsady.

Z r. 1366. dne 22. února zachovala se listina, kterou si konvent lucký volí probošta brněnského za rozsudího o desátky viničné blíže Znojma ve při s městem. Louka vyhrála při. Zároveň však měla spor o jiné vinice s cisterciáckým klášterem Velehradským, o kterémž také rozhodoval probošt Mikuláš r. 1366 dne 19. srpna, jenž dal za právo opatovi velehradskému Janovi proti luckému Otovi, čímž se stalo, že Louka prohrála při. Desátky totiž usurpoval Louce farář sv. Michala ve Znojmě Mikuláš a Velehradu farář sv. Mikuláše ve Znojmě na patronátě luckém jménem Vilím.[1])

Téhož roku nabyl klášter druhé polovice statku Křídlovic od Kyjovce z Kyjovic a Bohuše z Křídlovic.

R. 1370 koupil opat klášteru od bratří Markvarta a Jana ze Šenkenberka[2]) za 60 hř. gr. pr. dvůr v Chlupicích se vším příslušenstvím, a z odkazu Pertoltova nabyl jednoho lánu v Oleksovicích, a již rok potom, 1371, tíž bratří Markvart a Janek ze Šenkenberka[3]) prodali opatovi a klášteru Luckému ves Lupanovice[4]) blíže Hostěradic se vším příslušenstvím za 170 hř. gr., a uvedený již Beneš z Borotic daroval Louce dva dědičné lány v Boroticích. Dne 1. října r. 1370 opat lucký Ota a farář únanovský Jan jednají mír ve sporu o desátky ze dvora ve Stupešicích mezi klariskami znojemskými a farářem běhařovským Robertem.[5])

Roku 1374 dne 14. srpna opat Ota daroval klášteru svému Luckému na pitanci ze statku a platů ve vsi Chlupicích 6 kop gr. na sloužení mše sv. jednou každoročně. Za tyto peníze zřídilo se opatovi slavné anniversarium. Statek ten koupil kanovník lucký Zachariáš z vlastních peněz a daroval klášteru. Podobně uděluje klášteru statek v Křídlovicích, koupený opatem a bratrem Drslavem, farářem prostoměřickým, od Bohuše, řečeného z Kří-

[1]) Cod d. M. IX., 217, 221 č. 302, 313 č 415, 416, 322 č. 419, 359, 361 č. 445, 313.

[2]) B. Z. d. V., 183, cituji dle vydání Chytilova z r. 1856.

[3]) Šenkenberk (též Šimberk), hrad, jehož ssutiny spatřují se v lese mezi Vracovicemi a Olbramkostelem.

[4]) Ves zaniklá u Hostěhradic, kterou Šemberova mapa Moravy z r. 1878 nesprávně klade mezi Šumice a Pohořelice.

[5]) Z. d. V., 342, 341. Cod. d. M. X., 113 č. 93.

dlovic. Z výnosu této pitance má se každoročně dle uznání převorova vystrojiti konventuálům hostina. Na listině jest podepsáno patnácte řeholníkův.

Dar tento schválil r. 1374 dne 10. října generál řádový Petr a generální kapitola řádová v Prémontré.

Država klášterní v Boroticích rozšířila se ještě r. 1376, kdy vdova Anna z Borotic a syn její Štěpán prodali klášteru na pitanci ve vsi Boroticích 5 půllánů poplatných.

R. 1376 byl prý opatem Drslav. Troschl ho nepřipomíná, a Volný sám uváděl jej pouze v prvním svém díle „Mähren“, vypustiv jej později v „Kirchliche Topographie“. Zpráv nemáme o Drslavovi, pouze tolik můžeme tvrditi, že r. 1366 čte se jakýsi „Dirslaus, infirmarius monasterii Lucensis“, tedy nikoliv opat.

R. 1377 dne 17. července připomíná se opat Zachariáš.

R. 1376 čteme v zemských deskách, že markrabí Jošt daroval převorovi a konventu augustiniánů na předměstí brněnském (u sv. Tomáše) ves Těšetice celou, vyjímaje 4 lány kláštera Luckého.[1]) Víme, že klášter měl v této vsi dvůr, který byl pronajat Znojmu.

V archivě klášterním, chovaném nyní v mor. zemském archivě v Brně, chová se dosud listina o tom, podepsaná dne 19. ledna r. 1376.

Dne 16. ledna r. 1377 rozmnoženo jmění klášterní vinicí v Šatově, kterou daroval řeholník Mikuláš z Jemnice svým spolubratrům, a r. 1379 dne 11. června třemi lány ve Chvalovicích, které opat Zachariáš koupil za 33 kop gr. od kláštera Tišnovského.

Listem ze dne 25. července r. 1379 oznamuje markrabí Jošt, že abatyši cisterciánek tišnovských dovolil prodati Louce državu ve Chvalovicích.

Patronátní spory mezi Znojmem a Loukou, jak je vidíme ve století XVI., počaly se už roku 1377, kdy rada městská si přivlastňovala právo patronátní k farní škole při chrámu sv. Mikuláše. Spor skončil markrabí Jošt r. 1377 dne 17. července, odraziv nároky městské rady, tehdy ještě české. Markrabí Jošt byl Louce také jinak vždy nakloněn.[2])

---

[1]) Cod. d. M. IX., 313, X., 243 č. 228, 249 č. 245, XI.. 74 č. 85. Z. d. Br. VI., 389.

[2]) Cod. d. M. VI., 20 č. 20, 75 č. 85, 127 č. 139, 138 č. 150, 147 č. 160.

L. 1379 a později 1381 potvrdil veškery privileje lucké, mimo to ještě je rozmnoživ.

Dne 3. srpna r. 1381 rozmnožil Jošt výsady klášterní novou, kterou povolil měšťanům znojemským, aby z kláštera svobodně víno do města dováželi bez jakékoli překážky. Dle znění listiny se dohadujeme, že Louka obdržela právo čepovati víno.

Rychtáři a konšelům znojemským nařizuje se zároveň, aby této klášterní propinace nikterak nezkracovali.

Touto výsadou bylo ublíženo privileji krále Jana ze dne 31. ledna r. 1326, kterým bylo městu Znojmu uděleno výhradní právo výčepu vína a prodeje soli.[1])

Kromě těchto privilejův učiněna opatem Zachariášem smlouva s Kyjovcem z Kyjovic a s dědici jeho o společné pozemky v Křídlovicích: a) patronem byl, jest a bude opat a konvent, b) cesta rozděluje role na dvě části; na den sv. Petra o výročním trhu mají se obě strany děliti o žeň; c) pastvy nemá druh druhu zabraňovati, d) rychtář Jevický (Gewiczar), které poddané lucké zatkne na zboží Kyjovcově, má odevzdati klášteru, podobně klášter provinilce z Kyjovcových poddaných odevzdá Kyjovcovi z Kyjovic, aby každý na svém panství mohl sebe obhajovati.

R. 1383 dne 11. listopadu Archleb z Myslibořic prodal klášteru $14^1/_2$ groše ročního platu ze vsi Chvalovic.

R. 1384 dne 2. října opat Zachariáš potvrzuje dar infirmáře luckého Jana, který učinil klášteru založením záduší, při čemž daroval klášteru lán pole v Boroticích, platící ročně 1 hř. gr. pr., který deficient Jan za vlastní úspory koupil od Lička z Lilče a na Tvořirazi za 10 hř. gr. pr. L. 1385 intabuloval klášter ještě dva svobodné lány v Boroticích koupené od Ličky z Lilče se svolením markraběte Jošta, by byly na pitanci bratřím. Kupní smlouva, chovaná dosud v klášterním archivě, má datum r. 1384 dne 30 září. Podobně k témuž účelu se svolením markraběcím koupili dvůr ve Chvalovicích od abatyše a konventu kláštera v Tišnově.[2])

---

[1]) Obě listiny u Troschla, str. 86—91; Cod. d. M. VI., 238 č. 308, XI., 144 č. 155, 203 č. 230.

[2]) Z. d. VI., 119, VII., 157, 191; Cod. d. M. XI., 222 č. 247, 285 č. 313, 308 č. 336, 309 č. 337.

Když roku 1386 Janek z Heraltic postoupil Filipovi z Lechovic své zboží Heraltice, Pokojovice, Rokytnice a Zašovice s lesy, rybníky, pastvami, lukami, rolemi obdělanými i neobdělanými a vším příslušenstvím i s patronátem, vložili opat i konvent do desk odpor proti vkladu, tvrdíce, že jsou to klášterní statky dědičné. Vsi Pokojovice (Opojovice) a Rokytnice byly sice klášteru dány už r. 1190 zakladatelem, ale přece klášter nevyhrál při, poněvadž roku 1327 je zaměnil pánům z Heraltic za Načeratice, a protož musil roku 1292 obě vsi koupiti od téhož Janka z Heraltic. Spor o vsi vznikl již asi před r. 1384, neboť toho roku dne 1. února papež Urban VI. nařizuje arcibiskupovi pražskému, biskupovi olomouckému a opatovi skotskému ve Vídni, aby spor Zachariáše, opata luckého, s bratřími Oldřichem a Jankem z Heraltic (o vsi Rokytnici a Pokojovice) vyšetřili a způsobili, by se opatovi stalo po právu.

R. 1386 dne 11. listopadu uděluje papežská stolice opatu Zachariášovi i nástupcům v klášteře Luckém právo míti mitru i pontifikálie a udíleti pontifikální požehnání.

Farář oleksovický Přibík koupil r. 1387 od Žibřida z Lechovic za 8 hřiven a 16 grošů mlýn v Lechovicích, který dne 18. září r. 1389 postoupil klášteru za touž cenu.[1]) Mlýn byl r. 1668 již pustý (Stölzl). Komorník papežský, kardinál jáhen Marinus, r. 1391 dne 26. dubna kvituje opatovi Zdeňkovi, že zaplatil poplatky papežské stolici 30 zl., 30 solidův a 6 denárův. Zároveň zrušuje se nález pastorální, kterým opat i klášter byli vyloučeni z církve za neplacení papežského obolu. Zrušují se ovšem také veškery následky exkomunikace.

Úmrtí prelata Zachariáše klade Troschl nesprávně k r. 1392, neboť již r. 1391 opatoval Zdeněk.

R. 1392 ze dne 24. dubna datuje se listina, chovaná v městském archivě znojemském, kterou se rozhoduje spor mezi městem Znojmem a klášterem o mlýn v nedaleké městské vsi Starém Šaldorfě. Rozsudím je markrabí Jošt sám. Vyznává, že město i klášter dlouhé časy hádaly se o sporný mlýn, o 4 hřivny ročního platu z něho a z domu ve městě i z lánu pole v Kuchařovicích, a urovnává spor tak, že městu Znojmu má zůstati

[1]) Z. d. VII., 368, 369, 1145—1148; Cod. d. M. XI., 291 č. 321, 363 č 405, 483 č. 568; Alfons Žák „Das Chorherrenstift Pernegg". „Blätter des Vereines der Landeskunde von Niederösterreich" (1900), str. 236.

nejen mlýn a statek Šaldorfský, ale také pole v Kuchařovicích, dům ve Znojmě a veškery platy a dávky z těchto realit.

R. 1394 dne 28. března Hanuš z Meziříčí, odjinud z Vrbovce, vyznává, že od bratří Oldřicha a Zdeslava koupil lán ve Vrbovci na Dürnpachu, který je povinen každoročně desátek klášteru odváděti a kromě toho na pitanci kanovnickou na den sv. Václava ročně dávati 24 gr.

Roku 1394 vyžádal si opat Zdeněk Strachoticům značných výsad a práv.

Z r. 1395 zachovaly se dvě listiny papeže Bonifáce IX. V první, datované dne 5. dubna, dí papež, že opat stěžoval si mu, kterak ve válkách mnozí řeholníci lučtí bývají zajímáni, beneficií zbavováni, zraňováni, ba také zabíjeni. Proto nařizuje papež opatovi skotských bratří ve Vídni, by vyšetřil stížnosti opatovy z Louky.[1])

V druhé, datované 19. května, uděluje se opatovi Zdeňkovi právo, aby mohl své konventuály osvobozovati od výrokův exkomunikačních mimo případy papeži vyhrazené.

R. 1397 dne 15. července papež Bonifacius nařizuje opatům strahovskému, luckému a u sv. Vincence ve Vratislavi, aby křižovníky pražské chránili všech škůdcův.

R. 1396 dne 11. června postoupen Znojmu mlýn v Milifroně za městský mlýn v Nesechlebech, který klášter strhl; kromě toho nabyl klášter peněžité náhrady a hor „Pfaffenwiesen" pod Palicí.

R. 1401 za stranických bojů markrabat Jošta s Prokopem odňata byla klášteru ves Litohoř, ale ještě r. 1402 dne 3. ledna od Jošta s celým příslušenstvím: zpupným dvorem, ročními desátky a platy, užitky a plody vrácena klášteru.

Troschl jmenuje nástupcem Zdeňkovým Jana, ovšem správně; neboť r. 1403 dne 17. prosince kvituje pap. komoří Konrád, že lucký opat Jan odvedl pap. komoře za první rok svého opatování 100 zl. ve zlatě, a podobně r. 1404 dne 15. listopadu pap. komoří kard. Jindřich kvituje opatu Janovi zaplacený obolus papežský. Opat Jan však bez exkomunikace neplatil také.[2])

---

[1]) Cod. d. M. XII, 23. č. 26, 67 č. 80, 178 č. 184, 235—238 č. 246. Troschl, Series ai. 1738 str. 95. Brünner Wochenblatt 1827, str. 39.

[2]) Cod. d. M., XII., 245, č. 257, Obě listiny, 297, č. 3-1, 369, č. 408, XIII., 165, č. 159, 299, č. 296, 358, č. 341; Troschl, Series, op. c. p. 98—100, 105; Beck v Notizenblattě, 1869, str. 46; Čermák, l. c., 342.

Opat Jan byl u markrabí Jošta v nemalé vážnosti. R. 1406 dne 17. prosince podepsal se také jako svědek na instrument úmluvy Joštovy s rakouským vévodou na výboj a odboj. R. 1406 opat Jan i konvent činí odpor proti intabulaci vsi Litohoře, jelikož ves tato od starodávna příslušela ke klášteru, kterému byla darována. Odpor obnovuje Jan opat hned zase r. 1407. Ves tato byla totiž, sotva ji vrátil markrabí Jošt, uchvácena Eliškou z Hradce, vdovou po Jiřím z Bítova. Jedním odporem však nebylo získáno nic. R. 1409 čteme znova, že bratr Beneš, převor lucký, na místě opatově klade odpor proti Elšce, vdově po Jiřím z Bítova, poněvadž Litohoř náleží ku statkům klášterským. Pře dopadla na neprospěch klášterní. R. 1412 opat intabuluje nový odpor proti Elišce Bítovské.

K r. 1409 se dovídáme, že klášter Lucký byl obléhán za nepokojů, jaké vznikly za Jošta a Prokopa, a které trvaly i po smrti Prokopově (1405) do r. 1409. Jan Hrb z Šišovic pohoní Kunše z Menhartic, že jest u mne vzal jedenácte kop kaprów a 70 štik ten čas, když byl vladařem na Lúce u opata, a to mi slíbil zaplatiti a to se stalo ty časy, ježto chtěli k tomu klášteru přiléci na Lúce.[1])

R. 1413 učinil klášter smlouvu se Znojmem o 11 hřiven ročního platu soudního, kterou král Ladislav Pohrobek potvrdil roku 1455.

R. 1411 král Václav IV. dne 4. června potvrdil veškery lucké privileje, podobně učinil král Zikmund dne 31. dubna r. 1421.

Roku 1423 vévoda rakouský Albrecht nařídil Znojmu, aby klášteru Luckému odvádělo povinný desátek viničný.

Nastala doba válek husitských.

R. 1425 po úmluvách vožických (18. října) vytáhl kníže Zikmund Korybutovič s Pražany do Moravy. U Jihlavy vkročili na půdu moravskou, spojili se s Tábory a Sirotky, vedenými Bohuslavem ze Švamberka, přitáhli mimo Třebíč a Mor. Budějovice ke Znojmu, ale nepokusili se o město dobře hájené a pevně hrazené. Za to však dne 12. listopadu dobyli Louky, vypálili budovy klášterní a pobořili zdi, mnichy, kteří neuprchli, upá-

---

[1]) Cod. d. M., XIII., 491, č. 450; Z. d., VIII., 611, IX., 169, X., 91, XI., 309; Brandl, Půhony, II., 159, č. 632.

lili a dne 14. listopadu zase dále odtáhli do Rakous. Opat Přibyslav z Hodic prchl s několika bratry do Vranova.[1])

Tím se končí první perioda dějin kláštera Luckého.

*

Husitskými voji zničený klášter neležel dlouho v rumech. Opat i kanovníci se vrátili brzy a snažili se vším úsilím, aby svatostan Lucký byl zřízen znovu. Domnívali bychom se, že klášteru byli nyní pomocni všichni sousedé katoličtí, aby se nejdříve zase zastkvěl v bývalé kráse. Ale nebylo tomu tak. Již dne 19. dubna r. 1426 papež Martin deleguje opata Skotského kláštera ve Vídni a kapitolního probošta z Vratislavě, aby byli rozhodčími sporu o desátky mezi Loukou a farářem Havlem u sv. Michala ve Znojmě. Jiné duchovní vrchnosti okolní žily s Loukou v dobré shodě. Klarisky znojemské vyměnily si r. 1437 od kláštera Luckého pustou ves Popovice u Tasovic za svoji poustku Derflice. Obě vsi zpustly za doby husitské. Téhož roku byl rozhodnut spor, který mělo opatství Lucké s proboštstvím kounickým o rybník v zaniklé vsi Hlavaticích. R. 1443 nabyl klášter dvou třetin vsi Šumic u Mor. Krumlova směnou za vlastní ves Smolín od jeptišek kounických. Jeptišky na pozemcích vsi Smolína založily rybník. Roku 1449 rozmnoženy byly statky klášterní kupem pozemkovým v Oleksovičkách od Acháce Finkenheimra, majitele panství Jaroslavského. Pozemkem tím měl býti zvětšen klášterní rybník v Oleksovičkách. Téhož roku koupil klášter také od Václava z Vajtmile všecko zboží jeho v Chvalovicích.[2]) Tou dobou byl opatem Přibyslav II., příbuzný Přibyslava I. z Hodic, již od r. 1440. R. 1450 položil základ ke stavbě nového kláštera a chrámu, neboť po válce husitské vykonány byly jen nejnutnější opravy. Chválí se na opatovi tomto znamenité nadání diplomatické. Roku 1453 dne 20. června potvrdil na žádost jeho král Ladislav všecky statky a výsady klášterní, což učinil také král Jiří listinou, datovanou dne 15. listopadu roku 1458. Obě listiny se chovají

---

[1]) A. Hübner, Denkwürdigkeiten der Stadt Znaim, 1869, str. 191, 193; Listina u Troschla, str. 106, 110; Brünner Wochenblatt, 1827, str. 40; V. V. Tomek, Praha, vyd. II., díl IV., str. 330; Bílek, Statky, str. 350; Troschl, Series, str. 112, č. 89; F. B. Mikovec, Starožitnosti, II., 143; Palacký, Dějiny, vydání Riegrovo, III., 361.

[2]) Annales Musei Franciscei, 1895, str. 108; Slavík, Morava, 60; Beck, l. c., 1869, str. 46, 52.

v klášterním archivě. Opat tento r. 1454 koupil od kláštera Novoříšského statek v Našiměřicích u Krumlova. R. 1464 v dubnu pohnal před soud Lvíka ze Slezan že držel klášterní vsi Něm. Borotice a Mackovice, nemaje k nim práva, a těch vsí klášteru nechtěl vydati, aniž odváděl platu 6 hř. gr., který klášteru příslušel ze vsí těch.

Přibyslav II. zemřel r. 1466 dne 4. září. Na památku zřízen mu byl v kapli sv. Kateřiny při klášterním chrámě Luckém krásný sarkofag, na němž se čtla slova: „Quiescit saxo stratus Venerabilis abbas Przibislaus. Haec delubra erexit, qui demolita hussitis: mare, terras orbemque late, dum busta vidit, olim fama magnus spe sidera lustrat; Anno Domini 1466 pridie Nonas Septembris". Po mnohých letech byl tento náhrobek z kaple sv. Kateřiny odstraněn a chován v ambitě klášterním.[1])

Přibyslavovi II. přičítá se za zásluhu, že klášter Lucký pozvedl z rumův a ssutin, tak že po smrti jeho klášter byl lepší, pevnější a krásnější než před pohromou husitskou. Po něm řídil osudy Louky opat Jan V. Bavor. Za něho utekli se do kláštera Luckého kanovníci pobořeného kathedrálního chrámu Litomyšlského, vypuzeni byvše r. 1470 Albrechtem Kostkou z Postupic. V tom čase zemřel také biskup litomyšlský Matěj. Kanovníci litomyšlští zvolili dne 10. února r. 1474 nástupcem jeho preláta luckého Jana V., kterouž volbu papež Sixtus IV. potvrdil r. 1475 dne 16. prosince, uloživ novému biskupovi a spolu prelátovi luckému za povinnost, že ze statkův klášterních nic odcizeno býti nesmí na prospěch biskupství Litomyšlského. R. 1469 koupil opat ves Něm. Borotice. K r. 1473 se dovídáme, že opat Jan se účastnil zemského sněmu v Brně a přistoupil k landfrydu na témže sněmě smluvenému a podepsanému. R. 1476 se připomíná, že opat Jan byl strýcem Jana z Bítovan a na Lechovicích. Měl v Lechovicích také svůj rodinný statek; neboť zmíněného roku vzal Jana z Bítovan na spolek na 12 hřiven ročního platu v Lechovicích. Roku 1477 koupil klášter některé poddanské usedlosti ve Vrbovci a ve Chvalovicích.

Nevíme ani, kdy zemřel opat biskup Jan Bavor a kdy nastoupil opat Pavel, o němž se dočítáme k r. 1484 dne 24. června, že přistupuje k landfrydu. Téhož r. 1484 potvrdil papež římský

---

[1]) Troschl, Series, str. 66, 149 sq.; Beck, l. c., str. 52; Brandl, Půhony, IV., 109, č. 491.

klášteru Luckému kostel sv. Volfganga v Hnanicích. Byl tehdy již opatem Pavel. Po Janovi Bavorovi jmenuje Troschl opatem Jana příjmím Leopoldi. Zemřel prý tento opat r. 1481. Dominik Čermák jmenuje nástupcem Jana Bavora přímo Pavla. Je-li správné Troschlovo udání, že Jan Leopoldi umřel r. 1481, můžeme klásti počátek Pavlova prelátství do téhož roku, nejpozději do r. 1482. R. 1487 zakoupil klášter Lucký část lučin v Mramoticích, na které intabulována byla služebnost, každoroční dávání 2 kop kaprů znojemskému špitálu tak dlouho, dokud se v mramotickém rybníku budou loviti ryby. Opat Pavel přistoupil r. 1496 dne 10. dubna k landfrydu[1]), roku 1504 dne 17. června přistoupil k jednotě moravských katolických i kališnických stavů proti pikhartům.

R. 1505 zakoupil pro klášterní statky některé poddanské usedlosti v Dyjákovičkách a spojil zároveň se statky luckými zaniklou nyní osadu Nesulovice a Krhovice, r. 1508 koupil ves Litohoř a spojil ji s Loukou. Ves tato byla za válek husitských klášteru odcizena a sekularisována, takže nyní opat koupil zboží, které vlastně bylo po právu majetkem jeho vlastním. R. 1512 záměnou nabyl městečka Strachotic od Šebestiána z Vajtmile, postoupiv mu vsí Borotic a Křídlovic. Zároveň koupil 2 usedlosti ve Vrbovci od Václava z Vajtmile.

Roku 1512 dne 9. ledna povoluje král český Vladislav II. Prokopu Zajímačovi z Kunštátu a na Jevišovicích, aby vykopal na pozemcích svých v Únanově veliký rybník. Protože však rybníkem tím budou poškozeni tři cizí poddaní z Únanova, totiž jeden poddaný kláštera Luckého, druhý hradu znojemského a třetí kostela sv. Michala ve Znojmě, má Jevišovský škodu jim způsobenou správně vynahraditi na jiných statcích. Roku 1514 (dne 4. dubna) učiněno bylo v klášteře Luckém narovnání mezi kláštery Luckým, Svatoklárským ve Znojmě a sv. Hippolyta na Hradišti o vinice v Hodonicích a Tasovicích, jakož také o sporné desátky z těchže vinic.[2]) R. 1517 koupil klášter od Šebestiána z Vajtmile část vsi jeho Vrbovce, dav mu za ni poplatky a de-

---

¹) Dr. Beck, Notizenblatt, 1869, str. 52; Archiv Český, IV., 470, V., 369, 414, X., 321; Z. d, IX., 3; Troschl, Seriés, 173 a 174.

²) Archiv Český, VI., 294; Beck, l. c., str. 52; Troschl, Series, str. 185; Brünner Wochenblatt, 1827, str. 62; Bretholz, Annales, 1896, str. 175, 23; Hübner, Znaim, 1869, str. 491.

sátky ve své vsi Křidlovicích. Čermák omylem klade úmrtí opata Pavla k r. 1512, neboť ještě r. 1516 dne 6. ledna přistoupil opat Pavel k landfrydu. Přijmeme tudíž za správné udání Troschlovo, který klade úmrtí tohoto preláta k r. 1520. Za správcování jeho zřízen byl v Hnanicích poutnický kostel sv. Volfganga, na který mnoho přispěly sbírky poutníků, již odedávna navštěvujících kapličku s léčivou studánkou v Hnanicích. Sebraných almužen, podpor a příspěvků na stavbu kostelní chtěla se zmocniti konsistoř olomoucká. Proto dožadoval se opat Pavel ochrany na papeži Sixtu IV. Bylo to asi r. 1483 nebo 1484. Zachoval se list papežův, datovaný v Římě u sv. Petra r. 1484, a v něm čteme, že Pavel prosil, aby klášter jeho, všecka převorství, kostely a oltáře a jejich kapitulárové byli prosti vší jurisdikce arcibiskupů, biskupů, soudců církevních, aby totiž řečení církevní hodnostáři neměli práva rozhodovati o smlouvách a sporech klášterních, aniž jinak superioritu vykonávati nebo desátky s almužnami požadovati. Papež rozhodl, že jen pap. stolice má nejvyšší a jedinou jurisdikci a superioritu nad klášterem. Jednáno bylo s papežskou stolicí výhradně také o desátcích z Hnanic, neboť čteme v listině zmíněné doslova: almužny, které Kristovi věřící složili v kostele sv. Volfganga v Hnanicích, filiále farního kostela sv. Martina v Šatově, mají po právu náležeti klášteru Luckému, a opat s konventem mají je obrátiti na stavbu chrámovou. Vyčítá papež děkanovi Janovi a kanovníkovi olomouckému Alexiovi z Jihlavy za zločin, že si chtěli přivlastniti čtvrtinu almužen, které opat a konvent lucký sebrali na stavbu, a že zločin ten je tím těžší, že Olomoucká diecése byla tehdy po úmrtí biskupa Tasa z Boskovic bez pastýře.[1]) Spor vyřízen na prospěch Louky.

Roku 1486 král Matyáš Korvín jakožto markrabí moravský potvrdil všecky statky a všecka práva lucká, a roku 1487 papež Innocenc VII. všecky výsady klášterní, listinou zakládací počínaje. R. 1488 výhradně potvrzuje papež opatům luckým užívání pontifikálií, udělené r. 1386. Roku 1489 potvrdil znova papež nález o čtvrtině almužen z Hnanic. Na králi Vladislavovi II. vyprosil si opat Pavel r. 1493 potvrzení všech práv a privilejů klášterních, hlavně však soudu města Znojma. R. 1510 týž král potvrdil klášteru právo svobodné volby opatské. Práva toho klášter užíval

---

[1]) Brandl, Kniha Drnovská, str. 4.; Archiv Český, XI., 286; Troschl, Series, 1738, str. 179—182, 186.

již dávno, neboť dávno před r. 1510 čteme o skrutinových volbách luckých opatův, právo to však nebylo dosud klášteru zabezpečeno listinami. R. 1520 dne 21. prosince potvrdil král Ludvík kup městečka Strachotic. Za dob opata Pavla žil v klášteře Luckém znamenitý malíř písem Beneš. Od něho chová bohatá knihovna strahovská krásný mšál z r. 1483. V městské knihovně v Olomouci je vzácný antifonář, který také je vyzdoben nanejvýše uměleckými drobnomalbami tohoto umělce.[1]) Vedle tohoto mšálu chová se nyní v bohaté knihovně strahovské v Praze také ještě jiná vzácná památka staročeská, tak zv. pontifikál litomyšlský, který psán byl sice Hodíkem na rozkaz litomyšlského biskupa Alberta ze Šternberka, ale po dlouhá léta choval se v klášteře Luckém, kamž se dostal asi za útěku řeholníků litomyšlských do Louky. Pontifikál tento byl r. 1581 na rozkaz a náklad opata luckého Šebestiána Freytaga svázán znova, a po zrušení kláštera Luckého dostal se na Strahov. Drobnomalby jeho nejsou tak umělecké, jako drobnokresby mšálu Benediktova.[2]) Jest také starší, pocházíť z roku 1376.

Opat Pavel zemřel r. 1520; po něm byl Jan IX. R. 1523 koupil tento prelát 40 zl. ročního platu ve Šlapanicích a r. 1525 měšťanský dům v Brně. Následky války husitské byly tou dobou již úplně zažehnány, neboť r. 1526 dne 23. září ustanoveno bylo na obecném sněmě v Brně, že opat lucký má do boje proti Turku vypraviti 20 koní. Z toho lze souditi, že Lucký klášter těšil se tou dobou největšímu blahobytu ze všech církevních vrchností moravských, neboť z nich byl obtížen největší povinností. Na kapitole olomoucké žádalo se jen 16 koní a na ostatních ještě méně. R. 1527 měl klášter nějaké zboží ve vsi Mackovicích. R. 1529 rozhodnut byl spor mezi kláštery Luckým a Svatoklárským ve Znojmě o mlýn „in der Nach“ v Hodonicích tak, že Louka má každoročně 60 m. žita dávati z mlýna klášteru klarisek. Roku 1530 dne 12. února přistoupil opat Jan k landfrydu. R. 1531 postoupil klášter svou ves Šumice u Mor. Krumlova s celým příslušenstvím Zikmundovi Valeckému z Miroslavě, zač obdržel od tohoto majitele panství Miroslavského roční plat 60 zl. na vsech Pemdorfě a Václavově, Šumice však nadále byly povinny odváděti farní desátek faráři

---

[1]) Troschl. str. 177—186. Všecky tuto zmíněné listiny chovají se nyní v zemském archivě v Brně; Dlabač, Künstler-Lexikon, II., 14.

[2]) K. Chytil v „Pam. archeol.“, XIII., na str. 155 pojednal o něm obšírně.

qui venit in nomine domini deus
dominus et illuxit nobis. V. A domino
factum est istud et est mirabile
in oculis nostris. Alleluia. V. Dominus
regnavit decorem induit, indu-
it dominus fortitudinem et pre-
cinxit se virtute. Si hec vigi-
lia dominico evenerit, prosa dicitur.
Graduale nunc et Credo dicitur.
In illo S. Mathei. ii.
tempore. Defuncto he-
rode ecce angelus
domini apparuit in som-
nis ioseph dicens. Surge
et accipe puerum et matrem
eius et vade in terram isra-
hel. Defuncti sunt enim qui quere-

re qui non commovebitur. Parata sedes
tua deus ex tunc a seculo tu es. Secreta.
Tribue quesumus domine ut
eum presentibus immolemus sa-
crificiis et sumamus quem
venture solemnitatis pia
munera preloquuntur. Per. Do. n.
Co. Tolle puerum et matrem
eius et vade in terram iuda defun-
cti sunt enim qui querebant animam
pueri. Complenda. Illumina quesumus
domine populum tuum et sple-
ndore gratie tue cor eius semper
accende, ut salvatorem
suum incessanter agno-
scat et veraciter comprehendit.
Dominum. In die epiphanie



Obr. 52. Ukázka staročeského umění drobnomalířského: rukopis Beneše z Louky ze XIV. stol.

lodènickému a trpěti společnou pastvu dobytka na trati Hlavaticích (zaniklá osada) klášterním poddaným z Loděnic, Odrovic a Štettendorfa (zanikl), jakož i napájení dobytka v rybníku hlavatickém. K r. 1527 a 1531 uvádí se v listinách klášterních, že vsi Dyjákovice a Dyjákovičky jsou poplatny desátkem klášteru, k r. 1531



Obr. 53. Iniciála „D“ s obrazem ubičovaného Krista z rukopisného mšálu Beneše Luckého.

také zaniklé osady Víděň a Čejkovice připomínají se jako klášteru poplatné.[1]) Ve středu po Narození Panny Marie r. 1533 zastavil konvent dominikánů znojemských některé klenoty své klášteru

[1]) Beck, l. c., str. 52; Archiv Český, XI., 361; Kameníček, Sněmy, I., 345.



Obr. 54. Iniciála „O“ (Panna Maria s Ježíškem ze mšálu Beneše Luckého).

Luckému. K roku 1535 připomíná se poddanská ves lucká Vlčíkeř. Byla tehdy již pusta, později zanikla docela. Stávala tam, kde je nyní ves Trnopole = Dornfeld na Krumlovsku.

Opat Jan zemřel r. 1536. Byl to znamenitý obhájce práv Luckého kláštera. Hned s počátku vlády jeho odepřely některé poddanské osady odváděti klášteru desátky. Krále Ludvíka prosil opat o přispění, a král ochotně r. 1525 vydal mandát, kterým přísně káral a ještě přísněji trestati sliboval neposlušné, kteří zadržovali desátky. Dožádal se také opat, že nově koupený dům v Brně nabyl u Brněnské obce výsad a práv, kterých požívali domové šlechtičtí. Roku 1526 král Ludvík nařídil českým dekretem, datovaným z Budína, aby dům onen byl prost všech obecních dávek a břemen. Když po smrti Ludvíkově nastoupil vládu v Čechách a v Uhrách Ferdinand I. Habsburský, osobně prosil ho prelát, aby klášteru potvrdil všecky statky a veškery privileje, v čemž mu také vyhověno listinou, danou ve Vídni dne 3. listopadu roku 1528. V konfirmační listině této zvláště se připomínají výsady krále Karla I., Vladislava II. a Ludvíka. Celý téměř tento majestát krále Ferdinanda I. jest otištěn v knize Troschlově.

Po Janovi IX. († 1528) opatoval Ondřej Weiss.[1])

Opat Ondřej měl těžké spory s klášterem Žďárským. R. 1538 bral klášter Lucký desátky z pusté vsi Načeratic (později byla ves tato znova založena), které se přivlastňoval také Žďár. Ale Louka vyhrála při. R. 1540 žádal opat na proboštství hradištském nad Znojmem o zaplacení starého dluhu 200 kop grošův. Když však probošt nemohl platiti, byla postoupena Louce pustá ves Němčice na tak dlouho, dokud dluh nebude splacen. Roku 1539 nabyl klášter patronátu nově zbudovaného kostela sv. Bartoloměje ve Vršavě a desátků z Vršavy a Bravic. Za to postoupil majiteli Vršavy Janovi z Pernštejna kapli ve Vrahovicích v mokřinách u Hrušovan. Ves Litohoř získal klášter r. 1540 od Jiřího Žabky z Limberka, který se zmocnil statků zpustlého proboštství premonstrátských jeptišek v Kounicích. Žabka z Limberka dostal od kláštera za Litohoř statky Odrovice a Smolín. Opat Ondřej byl špatný hospodář. Roku 1539 bez svolení zeměpanského a biskupského prodal Václavovi Chroustenskému z Malovar klášterní statky Pokojovice, Roketnici, Domamil a některé usedlé poddané v Hobzí a r. 1540 tyže statky znova výměnou postoupil Žabkovi jako přídavek za ves Litohoř. Zemský sněm však prohlásil tyto smlouvy za neplatné, a Žabka i Chroustenský byli nuceni, aby vše vydali a každý z polovice hradil útraty. Také viničný desátek z městečka Šatova zastavil opat majiteli Vranova Zdeňkovi Meziříčskému z Lomnice. Podobně ves Oblekovičky zastavil Vilímovi Kunovi z Kunštátu za $62^1/_2$ kopy ročního platu ze statku Miroslavě.[2]) Také promarnil hotové peníze.

Po smrti Ondřejově r. 1545 v Methoději Hrůzovi, zvoleném r. 1546, dostal klášter marnotratného, rozmařilého a zhýralého opata, který nejen finančně přivedl klášter na pokraj záhuby, nýbrž také mravní zpustlostí stal se osudným klášteru. Píšeť o něm Dr. Zik. Winter, že jméno Hrůza bylo mu skutečně znamením (nomen — omen) Čermák praví, že za opata Hrůzy vzrostlo plýtvání statkem klášterním tou měrou, že břímě dluhů již hrozilo zkázou celému klášteru. Počet bratří řeholních se tak ztenčil, že ani fary patronátní nemohly býti osazovány. Všecek zkažen byl klášter Lucký.

---

[1]) Hübner, Znaim, 1869, str. 347; Beck, l. c., str. 68; Peřinka, Zaniklé osady v Časp. M. Mor., 1902; Troschl, 1738, str. 189—195; Čermák, Premonstráti, str. 344.

[2]) Beck, l. c., str. 52, 53; Brněnské Půhony, k r. 1540; Troschl, str. 299.

Král roku 1557 píše o tom podkomořímu s hněvem. Prý Hrůza „ženu lehkou chová, a bratří řeholní v témž klášteře všelijak rozpustilý život vedou.“

R. 1554 byl Louce přiřčen soudně desátek vsi Dyjákoviček a Gnasta (zaniklého).

Opat Hrůza začal také nesmyslné spory s městem Znojmem. R. 1560 žaluje městská rada znojemská císaři, že jim opat lucký, opat želivský a probošt sv. Hippolyta blíže Znojma mnoho vinohradů prve nebývalých vzdělali na škodu jejich. Na zlost zároveň nechtěl opat, aby znojemští brali vodu ze vsi Přímětic do města. Znojemští, kteří od sta let užívali vody, když jim opat takto vzdoroval, žalovali císaři, ukazujíce jen k tomu, jaká škoda by se stala, kdyby vyšel oheň.[1])

Vzalo proto pohoršení také náboženství měšťanů znojemských; s úhonou náboženskou ovšem také se rozpelešila úhona mravní v městě.

Opat Hrůza zemřel r. 1568. Po smrti jeho zvolili si řeholní kanovníci lučtí opatem Jiřího Vohranického, jenž od roku 1559 farářoval u sv. Mikuláše ve Znojmě. Ale nově zvolený opat věděl dobře, že klášterní život stal se v Louce na smích, že klášter je na scestí; necítil nikterak v sobě dosti sil, aby zakořeněnému zlu čelil s prospěchem, proto r. 1583 vzdal se infule, zvláště když císař Maximilan odpíral mu schválení a za opata navrhoval mladého nadaného šlechtice Šebastiana Freytaga z Čepiroh. Kanovníci lučtí přijali sice resignaci Jiřího Vohranického, ale strojili se ihned k volbě nové, obávajíce se, že by v osobě Freytagově nastoupil opat energický, jejich zlořádů netrpící, je kárající a trestající. Ale císař Maximilián II. jim přes jejich odpor a proti právu svobodné volby za opata vnutil Freytaga. Mužem tímto začíná se nová stkvělá doba dějin luckých, neboť zdatně zasahoval nejen do věcí svého kláštera, ale také do věcí zemských a odporoval vzmáhajícímu se protestantství Lutherovu.

Budiž nám nyní dovoleno dějiny Louky spojiti s náboženskými dějinami města Znojma a úkraji znojemského.

*

Ukážeme nyní na největší boj, jaký kdy mělo protestantství s katolictvím na Moravě, boj tím rozsáhlejší a

[1]) Dr. Winter, Církevní život, Praha 1896, II. díl str. 802, 815, Kulturní obraz, I díl, str. 103; Čermák, o. c. str. 345; Beck, l. c. str. 53.

zajímavější, čím mocnější odpůrcové stáli proti sobě, čím zdatnější byly obě strany, i magistrát znojemský i klášter Lucký, vlastně opatové jeho.

Město Znojmo nepřálo husitům. Podobně také králi Jiřímu nebylo nakloněno přátelsky. Když Matyáš Korvín vystoupil válečně proti Jiřímu, bylo Znojmo z prvních měst, která uznala Matyáše markrabím moravským.

Odpor města Znojma proti husitismu a kališnictví uznal Matyáš Korvín veřejně a za to odměnil městskou radu bohatě statky pozemskými: vsí Kounicemi, statkem v Únanově, v Mohelně, vsí Medlicemi a dvorem v Dolní Vsi, vsí Rakvicemi a dvorem v Pračicích, polovicí mlýna v Prostoměřicích, vesmi Přeskačemi a Plenkovicemi.

Znojmo bylo německé, pročež bylo ještě r. 1550 úplně katolické. Leč nebezpečí apostase bylo na blízku. Patronem kostela sv. Michala (později kostela jesuitské koleje) byl od svého založení konvent klarisek znojemských.

R. 1551 však abatyše Ludmila nebyla s to, by plnila povinnosti patronátní, proto ujednala smlouvu s magistrátem znojemským, dle níž postupuje konvent klarisek patronátní právo kostela sv. Michala městu Znojmu s výhradou, že hospodářská stavení při faře mají zůstati majetkem klášterním.[1])

Ferdinand I. schválil smlouvu dne 19. srpna r. 1551 s podmínkou, že městská obec má všecka patronátní práva budoucně přesně plniti, jakož od starodávna činil klášter klarisek, obzvláště, že se nezapomene magistrát nad českými kázáními, která od nepamětných dob se konávala v kostele tomto, a že vždy ustanovováni budou jen katoličtí faráři a kazatelé, kteří povinni budou kostel a faru míti v dobrém stavu.

Že město této povinnosti dbalo pramálo, zřejmě vysvítá z toho, že již r. 1555 ustanoven byl kazatelem protestant Jan

---

[1]) Vide Brünner Wochenblatt 1827, str. 43. Listina Korvínova má datum in Znoyma feria V. post festum Aparitionis beati Michaelis Archangeli (12./5.) anno 1468; Chlumecký, „Karl von Zierotin", str. 94; Hübner, „Denkwürdigkeiten der Stadt Znaim" 1869, str. 394, 491; Volný, Mähren III., 46 (uvádí rok 1542); Bílek, „Statky a jmění kollejí jesuitských", 1893, str. 114, 343 uvádí rok 1551 správně; Volný, Kirchl. Topogr II., Abt. IV. Bd. str. 117 (správně rok 1551).

Fryk Nic nepřekáželo městské radě jako patronovi, aby vykonala svou vůli: klášter Lucký za opatování Hrůzova byl zkažen, opat sám se klonil k protestantismu, dominikánský klášter byl bez moci po požáru z r. 1555, byli v něm jen tři starší kněží;[1]) klášter klarisek byl rovněž ve stavu zbídněném.

Uvedením predikanta k sv. Michalu nastal všeobecný náboženský rozklad ve Znojmě, ale novotářství toto nepřineslo, právě jako Jihlavě, tak ani Znojmu ničeho dobrého. Luza nabyla vrchu, opakovaly se pouliční bitky, jakých bývalo za těchto pohnutých dob po všech městech nikterak po málu, šířily se hanlivé písně, z nichž některé, dochované naší době, svědčí o naprostém nedostatku citu jak ethického tak poetického, byly to písně a paskvily bez rozumu a myšlenky, a — po městech šířily se požáry. Vyšlehovaly obyčejně z klášterův a z far katolických, ale zachvacovaly také sousedy.

R. 1555 vyhořel konvent dominikánský s kostelem a sousedními domy. R. 1573 požárem zničena městská sladovna. R. 1584 vyhořel konvent kláštera sv. Kláry. R. 1599 dne 7. srpna shořel celý klášter františkánský. Roku 1625 a 1630 znova vyhořely klarisky, ba r. 1630 dne 30. května dokonce oheň založen v královském hradě. Roku 1619 bezuzdná luza vytloukla klášter františkánský tak, že mniši jej opustili, a vrátili se teprve roku 1621.

Leč vraťme se již k náhlému rozšíření nové konfese ve Znojmě. Ve Znojmě měli r. 1560 kazatele, jenž končíval kázání modlitbou, „aby Bůh všech věřících od moci turecké a papežské, kteréž křesťanstvo a slovo Boží potupují, zachovati ráčil!“ Tohoto kazatele poručil král vybyti z města. Kazatel však kázal chutě dále, maje posilu v tom, že ho poslouchali s potěšením i někteří kněží, jmenovitě opat Hrůza, jemuž král poslal z Vídně r. 1560 důtku a hrozbu, že bude věděti, jak pro takové neřády k němu se zachovati. Z kazatelů od sv. Michala jsou nám dobře známi: 1573 Bernard Dubňanský, 1579 Jiří Šilt, 1588—1589 Kašpar Ludwig, 1594 Felix Veselý (Veselius), 1595 Baltazar

[1]) Dr. Winter, „Život církevní v Čechách“ II., 815; Peřinka, „Opat Šebastián Freytag z Čepiroh“. Čsp. Mat. Mor. 1900, str. 322; Hübner, l. c. str. 350; Volný, „Mähren“ III., str. 65.

Hübner, 1597 Felix Veselý, 1603 Jan Frosdorfer, 1611 Josef Stumpfuss.[1])

Mnozí z nich byli českého původu. Nejhorlivější byl Jiří Šilt, o němž praví rytíř Chlumecký, že byl „einer der wüthendsten und wildesten Praedikanten". Šilt profanoval nejsvětější svátost a rozličné obřady katolické církve, jiný protestantský theolog posmíval se katolickému vyznání víry (symbolu), po městě ozývaly se hanlivé a pohoršlivé písně a odrhovačky. Ve farním chrámě sv. Mikuláše na patronátě opata luckého bylo nejinak. Roku 1573 kazatel Niklas Eberus a již před ním roku 1569 vedrali se na tuto faru pastor Martin Gieringer s kazatelem Michaelem Grünbergrem, které v kázáních podporovala městská rada.

Tou dobou však opatoval v Louce u Znojma výborný Šeb. Freytag z Čepiroh, muž povahy přímo apoštolské a vytrvalosti neúmorné. Pocházel prý z rodiny urozené („natales suos de familia illustri fertur originasse"). Východištěm rodu jest vesnice Čepirohy u Mostu v Čechách. Rodina byla asi česká, jakož Mostecké úkrají bylo v dobách XVI. století celé téměř české.[2]) Rod Freytagův z Čepiroh měl nevelikou tvrz a nebyl příliš bohat statky pozemskými. O rodině samé víme velice málo. Mostečtí dopustili se na Fabiánu Freytagovi z Čepiroh opravdu násilnosti neobyčejné asi r. 1500; utrápiliť ho na skřipci a v žaláři. (Laskavostí pana prof. Aug. Sedláčka nabyl jsem zpráv, že k r. 1520 vyskýtá se Kliment Pátek z Čepiroh a r. 1523 bratří Václav, Jiřík a Zikmund Freytagové z Čepiroh, synové asi svrchu uvedeného Fabiána Freytaga.) Šebastián Freytag z Čepiroh narodil se na tvrzi Čepirozích r. 1533 jako syn Václava Freytaga z Čepiroh. Učitelem byl mu na universitě znamenitý Wolfgang Piringer, který přednášel na akademiích v Praze a ve Vídni, tak že se neví, na kterém z nich byl vzděláván Šebastián. Vzdělával se tak, že již v mládí proslul svými vědomostmi, ba sám císař Maximilian učinil jej instruktorem syna svého Rudolfa, potomního císaře Rudolfa II. V této hodnosti nezapomínal Freytag vzdělávati sebe, tak že dosáhl hodnosti doktora obojího práva. R. 1566

[1]) Volný, Mähren III., 65; Hübner, l. c. 1869, str. 471, 764, op. c. str. 395; Dr. Winter, „Život církevní v Čechách I., 1895, str. 122.

[2]) Chlumecký, „Carl von Zierotin", 1862, str. 117; Aug. Sedláček, Místopisný slovník král. Českého, I., 110.

žádal císaře Maximiliana o kanovnictví sv. Štěpána v Litoměřicích s důvodem, že by se tím kanovnictvím lépe vychoval na učení ve Vlaších. Ale arcibiskup pražský Antonín Brus zabránil, aby žádaná sinekura nebyla Freytagovi udělena.[1]) Freytag přes to šel do Vlach na vzdělání. Stal se později rytířem maltézským a po bitvě u Lepanta (7. října 1571), které se účastnil jako velící důstojník, pohrdnuv slávou světskou, vstoupil jako novic do řádu jesuitského a r. 1572 přešel do noviciátu premonstrátského kláštera v Louce u Znojma.[2]) Císař Maximilian jmenoval jej r. 1573 opatem. Lucký historik Troschl praví, že r. 1573 dne 11. října byl Freytag ustanoven za opata, ačkoli o několik řádků dále vypravuje o svobodné volbě. Nepouštejme však se zřetele, že císař řeholníkům luckým Freytaga vnutil na opata, a dojdeme k závěru: teprve r. 1572, kdy nebylo nikoho, kdo by císaři mohl činiti odpor, nadešla vhodná chvíle na odměnu arciknížecího vychovatele. Freytag byl tehdy teprve novicem a jáhnem. Nedivno tedy, že premonstráti lučtí neradi ho přijímali za představeného. Svěcení kněžského dosáhl Šebastián teprve r. 1574 od arcibiskupa pražského Martina Medka, kdy biskupský stolec olomoucký osiřel úmrtím Jana Grodeckého.

Hůře však bylo o konfirmaci se strany papeže Řehoře XII. Zdráhal se totiž papež schváliti jmenování císařovo a nucenou volbu bratří luckých. Celá tři léta trvalo vyjednávání a rozmýšlení papežovo, až konečně, když už Čepiroh složil řeholní sliby a nabyl kněžského svěcení a projevil se mužem dokonalým a o katolictví nemálo horlícím, činným i energickým, dal se papež nakloniti k hlasu císaře Maximiliana a potvrdil r. 1576 Freytaga za opata; byltˇ už z rozkazu císařova obdržel infuli od biskupa olomouckého.[3])

Jmenování Šebastiánovo, jehož ne nadarmo charakterisoval Volný slovy „als Mensch, Krieger und Priester gleich ausgezeichneter Abt“, bylo pro rozhárané poměry lucké krokem ku spáse.

---

[1]) Dr. Z. Winter, „Kulturní obraz českých měst“, I., str. 120, 423.

[2]) Dr. W. Schram, „Seb. Freyt. v. Czepiroh“, Zeitschrift des Vereines für Geschichte Mähr. u. Schles., 1899, str. 314, 315; Peřinka, „Opat Šebastian Freytag z Čepiroh“, Čsp. Mat. Mor., 1900; Troschl, l. c. 211, 212.

[3]) P. Dom. K. Čermák, „Premonstráti v Čechách a na Moravě“, v Praze r. 1877, 345; Troschl, Series, 1738, str. 213.

Nový opat cítil dobře, že nesmí mlčky snésti zkracování svých práv, že se musí ohraditi proti tomu, aby fara sv. Mikuláše, která už od r. 1233 patřila patronátu luckému, obsazována byla kazateli protestantskými z magistrátu znojemského, a proto už roku 1574 dosadil na toto obročí, užívaje práva svého jakožto kolator, výborného luckého kazatele Matouše Spasmu. Tento vedl si mírně a obezřetně, leč i takto jednaje vzbudil nepřátelství proti sobě, které se ukázalo nezřejměji, když r. 1577 se mu podařilo obrátiti na katolictví Achacia Jiříka, protestantského kazatele u sv. Michala. Asi v květnu r. 1578 Spasma zemřel utrápen poměry těžkými. Opat ihned staral se o schopného kněze na faru; jelikož však ve svém klášteře neměl takového, prosil osob vysoce postavených, se kterými žil v přátelských stycích, o muže, který by byl jednak schopným kazatelem, jednak také příkladným karakterem. Doporučen mu Ondřej Ebermann. Šebastian Freytag ustanovil jej farářem u sv. Mikuláše, ale zmýlil se v něm. Ebermann byl nakloněn nové věrouce i mravů nehrubě kněžských. Když jej opat za nemravné chování chtěl trestati, prchl dobrodruh do Dolních Rakous.[1]) Tím Freytag nebyl zastrašen; farářem ustanovil svého řeholníka Šebastiana Angermanna, který však zemřel již r. 1581. Náboženské neshody s kazateli od sv. Michala uspíšily prý jeho smrt, které použila městská rada znojemská a dosadila svémocně a bezprávně predikanta Petra Korvína za faráře. Leč opat kazatele vyhnal a ustanovil zase svého konventuála P. Leopolda.

V žádné době neměnili se faráři u sv. Mikuláše ve Znojmě tak často, jako v letech 1579—1583. Po P. Leopoldovi farářovali 1581 Jan Müller od července do září a od září téhož roku olomoucký a vratislavský kanovník Kryštof Středovský do září 1582, od kteréž doby farářoval Pavel Meziříčský. Ale již r. 1583 dočítáme se o novém faráři Ondřeji Myškovi.

Jest na biledni, že počínání horlivého opata nebylo po chuti městské radě, která se mu mstila za to a ztrpčovala život, kde a jak mohla. R. 1584 zařídilo si město novou osadu na gruntě z části městském, z části klášterním blíže Sedlešovic a

---

[1]) Dopisy opata Šebastiana Freytaga z Čepiroh, objasňující jeho jednání s farářem Ebermannem, uveřejnil auktor této knihy ve „Sborníku Hist. Kroužku", 1901, II., čís. 1.

pojmenovali ji „Neuäugen". Měla tato osada za účel přijímati sběhlíky z poddaných opatových a sváděti jiné, aby sběhli a tuto se usadili. Jen s námahou mohl tomu opat brániti. I jiných úkor přetrpěl hojně.

Protestantismus šířil se tak, že v témže městě Znojmě, kde by byl ještě r. 1560 spočítal protestanty na prstech, účastnili se r. 1579 procesí o Božím těle jen dva měšťané.[1]) Za průvodu tohoto došlo k nemalým výtržnostem. Když opat Freytag veda procesí vyšel z kostela sv. Mikuláše, byl uvítán smíchem a hanlivými řečmi luzy, házeno po něm kamením a na náměstí projížděli se dva najati jezdci, kteří byli podplaceni, aby zmátli průvod. Měšťané hleděli na průvod s oken, aniž obnažili hlavy, ba luteránský bakalář, kazatel od sv. Michala, vešel mezi průvodem do kostela sv. Mikuláše s pokrytou hlavou. Farář Šebastián Angermann napomenul ho, leč byl za to bakalářem spoličkován. Opat Freytag dopsal o věci císaři Rudolfovi II., a stěžoval si nemálo do Znojemských. Císař vydal dlouhý český mandát, kterým měly býti urovnány poměry mezi městem a klášterem. Se strany města měly býti řádně plněny veškery povinnosti ke kostelu sv. Mikuláše, řádně placeny poplatky, odváděny desátky. Císař nařídil opatovi, by ustanovil u sv. Mikuláše znamenité kněze a kazatele, kterým má dána býti přiměřená dotace, nařídil sepsání trojího inventáře kostelního jmění, ustanovení dvou spolehlivých mužů kostelními hospodáři, vystavění dvou sakristií na přechovávání paramentův a klenotů; mistrům a představeným cechů bylo přikázáno, aby při procesí o Božím Těle, které, byl-li by opat zaneprázdněn, má vésti farář u sv. Mikuláše, řádně se zachovali dle obyčeje a zvyku; měšťané mají ze všech příjmů jakož i z vinic plniti upsané a určené povinnosti ke kostelu, kněžím a kostelníkům. Toto zařízení zůstalo v platnosti do roku 1726, kdy vydána byla Znojmu nová kostelní instrukce.[2])

Nepomohlo nic. Město škodilo. Senát pobral knihovnu u sv. Mikuláše a ze hřbitovní kaple sv. Bernarda, která byla při témž

---

[1]) Peřinka, Časp. Mat. Mor., 1900, str. 321—336; Dr. J. Beck, „Notizenblatt der hist. stat. Sektion der mähr. Ackerbaugesellschaft", r. 1869, str. 53; Chlumecký, „Carl v. Zierotin und seine Zeit", Brünn, 1862, str. 94.

[2]) Lucký kopiář č. 7 fol. 284 v zem. archivě v Brně. Brandl, „Kniha pro každého Moravana" 1892 str. 222. Chlumecký l. c. 117. Troschl Bernard: „Series abbatum canoniae Lucenae" Znoymae 1738, str. 215. Hübner, Znaim, str. 279.

kostele, učinil sladovnu, dle Chlumeckého dokonce prachárnu. Magistrát odepřel odváděti vyničný desátek z mladého vína (moštu). Z mlýna pod Rabenštejnem stříleli na kostel sv. Mikuláše, mládež znojemská zřídila si střelecká cvičení při Dyji několik kroků od luckého kláštera, střelbou kazila stukaturní výzdobu klášterní, ničila klášterní park, a městská rada trpěla zlořád. Opat však nebyl z těch, kteří by snášeli mlčky. Rudolfovi II. pěti stížnostmi objasnil poměry, s jakými zápasí, a prosil snažně, aby vyslána byla vyšetřovací komise. Roku 1579 dne 26. července přišla sice komise (Hanuš Haugwic, Kašpar II., opat zábrdovský, a mor. podkomoří Mik. z Hrádku), která podala dobrozdání na prospěch Čepirohův, ale vývod komise nebyl vykonán, čímž úsilí opatovo zmařeno.[1]) Jediné bylo, že císař kázal, aby zuřivý kazatel od sv. Michala, Jiří Šilt (v listě píše se Schiller) byl z města vymrskán. Šilt však měl v městě hojně příznivců a při městské radě dobré oko. Proto městská rada, hodlajíc zameziti exekuci na Šiltovi nařízenou, sama obžalovala opata ze špatné klášterní policie a dosáhla, že žalobě dáno sluchu a zastaven dekret o vymrskání Šiltově. Opat však nebyl zastrašen nikterak. Prosebnými listy obrátil se o přímluvu na mocné příznivce své mezi moravskou šlechtou. Spojenému úsilí přátel Freytagových podařilo se, že císař obnovil mandát, dle něhož měl Šilt do jisté lhůty odejíti z města Znojma, zvláště když opat velikou váhu ve svých relacích kladl na to, že císařova auktorita bude ve městě podryta naprosto, nebude-li zdivočelý kazatel potrestán exemplárně.

Katolická strana měla tou dobou zdatnou oporu ve španělské vládní straně v Praze. S těmito katolickými horlivci španělskými byl opat dobře znám už z doby bitvy u Lepanta, v níž se vyznamenal tak, že mu Benátčané postavili pomník.[2])

---

[1]) Wolný, Kirch. Topogr. II. Abt., 4. Band, str. 85. Chlumecký, l. c. str. 117. Troschl, l. c. str. 215. Brandl, l. c. str. 222. Hübner, „Denkwürdigkeiten der Stadt Znaim“ 1869, str. 543. Peřinka, „Čas. Mat. Mor.“ 1900, str. 331.

[2]) Pomník měl nápis:

Hanc Venetae statuam reduci statuere Sebasto
Nuper, ut infestum cis rura Lepantica Turcam
Fuderat et spoliis remearat onustus opimis.

Troschl, l. c. str. 210. Za dnešní doby neví se o pomníku tom nic. Dr. Vilém Schram po něm se pídil marně. Vide Zeitschrift d. Vereines für Geschichte Mährens und Schlesiens 1899, str. 314 a 315

Ale Španělé a všichni ostatní přátelé byli by opatovi málo prospěli, kdyby nebyl jednal sám. Když běželo o vypovězení Šiltovo ze Znojma, o své újmě otevřel dopis dvorní kanceláře v této záležitosti poslaný zemskému hejtmanovi moravskému; arciknížeti Maximilianovi omlouval tento skutek tvrzením, že nařízení v listě obsažená jsou až příliš mírná, že je potřebí přísnějších, a vrátil otevřený list dvorní kanceláři s prosbou, by ostřeji byl stylisován.[1])

Když klášterní nejbližší vsi poddanské: Sedlešovice, Bohumělice, Nesechleby, Stošíkovičky, Suchohrdly a Oblekovice se přichytily nauky Lutherovy a zdráhaly se poslouchati opata jakožto pána svého, ve věcech náboženských požadujícího úplné jednoty s ním a s vrchností řeholní, když i lucký řeholník, farář ve Valtrubicích, odpadl od víry a svěřené sobě kolatuře vštěpoval protestantismus, obávaje se opat, že by i jiné fary, jichž nemohl osaditi spolehlivými řeholníky, jednak proto, že ani způsobilých kněží neměl po ruce — bylť klášter sám za úřadování předchůdců Freytagových valně nakažen kazateli znojemskými —, jednak i proto, že opatství mělo málo kněží, spojoval dvě neb i více blízkých farností pod jedním duchovním správcem. Tak Tasovice spojil se Strachoticemi.[2]) Není těžkého uhodnutí, že jednalo se hlavně o Tasovice, kamž mlynář tamější, Václav Ryzan z Rozenštejna, člověk rytířský, uvedl anabaptisty, a nadav je i statky, způsobil těžký zápas Čepirohovi. Tehdy prý i abatyše sv. Kláry ve Znojmě, kateřina Vojenická z Vojenic, byla nakloněna novokřtěncům.

Nevím, co mínil Čermák slovy, že Freytag odstranil ze Znojma nekatolického kazatele a povolal, podporován jsa císařem, řád jesuitský do města. Pravdě podobným zdá se mi jen tvrzení historiků Pilaře a Moravce, že olomoucký biskup Stanislav Pavlovský povolil Freytagovi pouze jesuitskou misii, neboť jesuité uvedeni do koleje znojemské k sv. Michalu teprve roku 1624 hr. Althanem. Souhlasí-li to s pravdou, vidno, že žádný prostředek nebyl Čepirohovi neznám, jehož bylo lze užiti na obrácení nekatoliků znojemských. Opat Freytag zemřel 52letý

---

[1]) Chlumecký, l. c. str. 118 sq.

[2]) Troschl. o. c. str. 214.

r. 1585. R. 1778 slovutný malíř Maulpertsch, který ozdobil svými freskami celou řadu kostelů na Moravě, hlavně pak na Znojemsku, zvěčnil Freytaga na plafondě klášterního refektáře al fresco. Když byl klášter zrušen r. 1784 a budovy r. 1802 proměněny na továrnu tabákovou, nalezeny ostatky Freytagovy a pohřbeny na hřbitově, náhrobek však a cínová rakev staly se kořistí podomního šmejdíře.[1])

Předčasná smrt zabránila mu, že nezvítězil nad nekatolíky znojemskými. Štěstí, že mužové, kteří po něm ovládali otěže Louky, byli mu podobni. Kanonie lucká zvolila dne 17. června 1585 Freytagovým nástupcem Šebastiana II. Fuchsa Bádského, jenž r. 1588 ustanovil farářem a kazatelem u sv. Mikuláše Martina Zierštejna a kaplanem křižovníka Petra. Faráře však odvolal ještě téhož roku, aby ho poslal doplnit studia, a brzy začátkem r. 1589 dosadil faráře Leopolda Caesara a kaplana Maximiliana Pichlera. Faráře u sv. Mikuláše byl nucen právě tak často měniti, jako Freytag. Faráři byli: 1591 Mikuláš Judex, 1595 Kašpar Ludwig a kaplan Max. Pichler, 1597 Vilím Tesch, 1598 Jan Lichtenhagen († 1599).

Šebastián II. nebyl tou dobou již mladíkem, a proto, když naň dolehlo stáří, vzdal se své hodnosti r. 1599 uváděje důvodem, že nezná řeči moravské a že je značně churav.[2])

Nástupce jeho Šebastián III. Labis Chotěbořský nebyl o nic mladší, za to však mnohem ohnivější a schopnější, aby pokračoval v přejatém těžkém boji proti novotářství doby. V stařeckých žilách jeho hárala mladická krev.

Šebastián III. byl před svým zvolením na opatství lucké proboštem v Nové Říši. Hned na počátku opatování jeho vznikla rozepře mezi ním a generálním vikářem, opatem strahovským Janem Loheliem. Brzy totiž po zvolení Šebastiánově poslal

---

[1]) Čermák, „Praemonstráti v Čechách a na Moravě", str. 346. Pilař a Moravec, „Moraviae historiae", Brunae, III. tom., str. 524. Bílek, Statky, str. 114. O statném tomto opatovi psali mnozí, v novější době zejména F. V. Peřinka v Čas. Mat. Mor. 1900 a dr. Vil. Schram v „Zeitschrift d. Ver. f. d. Gesch. Mähr. u. Schles." 1899.

[2]) Čermák, „Praemonstráti" 1877, str. 346.

opat Lohelius, pozdější arcibiskup Pražský, kapitulára tepelského Lukáše, aby v klášteře Luckém činil pokání za hříchy proti řeholní kázni; nově zvolený lucký opat Labis ho však nepřijal, ano listem dosti neuctivým hněv generalního vikáře Lohelia proti sobě popudil tak, že tento jemu nejen dal přísnou důtku, ale sesadil jej také se služeb Božích na tak dlouho, až by uznal vinu svou a podrobil se. Opat Šebastián III. brzy chybu svou nahlédnuv, s Loheliem se smířil, načež tento ustanovil jej svým zástupcem v generálním vikářství na Moravě a v Rakousích, r. 1602 také ve Slezsku a Polsku.[1])

Šebastián III., aby se věnoval lépe konversi v Znojmě, ujal se sám kazatelského úřadu u sv. Mikuláše. K ruce vzal si odchovance Freytagova a žáka semináře luckého, pak převora klášterního Jiřího Sumbolda, jehož učinil děkanem u sv. Mikuláše. Byl pak prý děkan muž neméně vzdělaný než nadaný kazatel a povaha v každém ohledu dokonalá. Kázáním těchto dvou znamenitých mužů se podařilo, co bylo nemožno za obou Šebastiánových předchůdců, že totiž katolictví nalezlo zase půdy a vyznavačův. K úplnému obrácení chybělo vždy ještě velmi mnoho.

Ale nestačila doba vyměřená Labisovi na vykonání díla celého; zemřel stár, ale ještě pln sil a nejlepších nadějí dne 4. září roku 1607. —

Mluvili jsme v řádcích předešlých, co vykonal Freytag v boji s protestanty na půdě znojemské. Zmíníme se ještě o tom, co Freytag vykonal pro svůj klášter, neboť jenom tak obraz jeho vynikne náležitě. Freytag nastupoval opatství za dob velmi trudných. Klášter byl zpustlý, statky dílem zadluženy, dílem zastaveny, ba také svémocně zabrány, bratří řeholní za dlouholeté vlády opata Hrůzy (1544—1566) znemravnělí. Jmenování Freytaga opatem vyhnalo z kláštera řeholníky, kteří byli smýšlení Lutherova. Mnozí z uprchlých pobrali klášterní a kostelní poklady, klenoty, paramenty, (opat Freytag sám si do toho stěžuje ve svých listech). Pod správou Freytagovou bylo s počátku jenom sedm mnichů, leč opat uměl si pomoci. Opatřil si řádové kněze z noviců jesuitských, které mu doporučili rektorové kolejí v Praze, v Olomouci, Brně a Vídni. Opata tepelského prosil o dva dobře

[1]) Čermák, Praemonstráti 1877, str. 347.

disciplinované starší bratry, od císaře Rudolfa II. dostal povolení stíhati prchlé. Konečně založil z vlastních prostředků alumnát, kterému zjednal učitele z jesuitských kolejí. Ústav prospíval tak, že v posledních letech opatování Freytagova měl 30—50 chovancův. Stavbu kláštera a kostela sv. Václava, alumnátu a hospodářských stavení — neboť vše bylo sešlé — dílem vykonal a dílem opravil italský stavitel Giovanni Petro Barca di Porletia. R. 1575 zařídil urbáře poddaných. Zabrané statky vymohl pomocí patentů císaře Rudolfa II., vyplatil zastavené, mlýny a dvory uvedl do pořádku, role, zahrady, sady a vinice dal znova vyměřiti a zaplatil dluhy klášterní. Kromě urbářů dal napsati artikule rybářské, srovnati archiv klášterní, zařídil knihovnu, kopiáře svých dopisů, knihu podobizen a životopisů luckých konventuálův. (Knihy tyto jsou chovány v zemském archivě v Brně.)

Klášterní korrespondenci jeho z let 1575—1585, totiž listy latinské, vlašské, španělské, německé a české nazývá Jungmannova Historie literatury české vesměs předůležitými.[1])

Celá osobnost Freytagova jako kněze a opata vyzírá z listů jeho, jichž se zachovalo několik kopiářův.

Básníci, lépe snad řečeno veršovci tehdejší, skládali Freytagovi na počest panegyrické básně. Opat Freytag odměňoval je dosti štědře. —

Když roku 1607 dne 4. září skonal opat Šebestián III., zvolili si ordináři lučtí opatem Zikmunda Kohelia, dobrého sice spisovatele, ale dosti slabého zápasníka o věc katolickou. Nedovedlť Kohel ani dosti zdatně čeliti znojemským protestantům ani neoblibě u bratří luckých, pročež složil hodnost opatskou již v šestém roce správním (r. 1613).

Opat strahovský Kašpar Questenberk ujal se sice Kohela proti luckým kapitulárům, ba vystoupil právně proti nim, ale zjistilo se, že opat Kohelius sám zavdal příčinu k stížnostem.[2]) Kohelius byl Louce za opata vnucen císařem Rudolfem. — Císař

[1]) J. Jungmann, Historie literatury české, II. vyd., II. díl, str. 354.

[2]) Čermák l. c. p. 347.

píše o něm r. 1607 Loheliovi. Nástupcem jeho zvolen byl Kašpar Štotský, řeholník z premonstrátského kláštera v Teplé v Čechách[1]).

*

Opat Šebastián II. zařídil r. 1589 v Louce dílnu knihtiskařskou, by věc katolická byla šířena také tiskem. Ze spisů vydaných tiskem a nákladem premonstrátů luckých, jichž se čítá 17, některé obracely se proti Turkům, jiné proti protestantům, některé byly vydány z pouhé potřeby (ordo caeremoniarum, kázání Questenberkova o moru, obecní usnesení poddanských vesnic). Všecky jsou v kapucínské knihovně znojemské.

Tvrdilo se kdysi, že tiskárna lucká zřízena byla již opatem Freytagem[2]), dokázalo se však, že tiskárnu založil teprve opat Šebastián II., čímž tuto opravujeme bývalé tvrzení své. Tiskařem v Louce byl písmolijec Oldřich Salzer, rodilý z Dilling v Bavořích.

R. 1613 dne 27. června zemřel horlivec Jiří Sumbold, děkan u sv. Mikuláše. Opat Kašpar neměl za něho náhrady a zemřel v nejhorším víru náboženských bojů r. 1619.

Nástupce jeho Jeronym Schall šl. Schallenhajm jako druhdy Šebastián III. Chotěbořský — bylo to v době povstání stavovského — sám vystupoval jako kazatel a děkan u sv. Mikuláše. Poklad klášterní, o který se obával, odevzdal na uschovanou na radnici znojemskou. Ale potázal se špatně. Stavové moravští postavili se proti Schallovi a jeho správným požadavkům, když lid znojemský se zmocnil chrámu sv. Mikuláše a vyhnal katolické kazatele a kněze a zařídil v něm veřejnou bohoslužbu protestantskou. Když pak se osmělil hájiti proti stavům svého práva, byl jat a uvězněn ve Znojmě. Senát kázal faru sv. Mikuláše srovnati se zemí, sešlo však s toho, když se do ní nastěhovali predikanti. Přišla pohroma Bělohorská, opat Schall propuštěn z vazby, vydán mu kostel sv. Mikuláše i kaple jeho, a roku 1623 dne 18. března byla klášteru za náhradu magistrátem znojemským vyplacena suma 5979 tolarův.

---

[1]) Dr. Winter, Život církevní, v Praze, 1896, II. p. 739.

[2]) Viz Dudík „Čas. Mat. Mor.“ 1875 pg. 135—138; opat Freytag v Čas. Mat. Mor. 1900 pg. 334.

R. 1624 císař Ferdinand II. osvobodil klášter Lucký také od roční dávky 4 měřic pšenice, tolikéž žita a ovsa a 8 sudů vína, jež držitel hradu znojemského Vilém z Roupova vynutil na opatovi Schallovi. Po bitvě Bělohorské byla zrušena fara sv. Michala, celé město přifařeno k sv. Mikuláši, příjmy zrušené fary přirčeny faráři sv. Mikuláše, a městu nařízeno, aby kostel, faru a školy vydržovalo katolicky. Opat Schall zemřel již r. 1625.

Činnost opatův od Freytaga po Schalla nebyla bezvýsledná, přece však konverse nepokračovala tak, jak bylo snahou jejich. R. 1624 dne 26. května byli do Znojma ke kostelu sv. Michala uvedeni jesuité, kteří dokončili obrácení nekatolíkův.

Po smrti opata Jeronyma Schalla zvolen byl opatem luckým Lukáš Vacka, jenž zemřel dle udání Troschlova otrávením[1] r. 1627.

Po Vackovi nastoupil Jošt Kasdorf (Kastorff), jenž pouze tři roky řídil osudy klášterní. Za něho vzmáhaly se zbožnost a řeholní řád, nastalo dobré hospodaření s klášterním jměním, v němž překážely počátky války třicetileté. Opat zemřel již r. 1633. Jemu se podařilo, že císař Ferdinand II. r. 1630 vydal listinu, dle které všecky dříve bezprávně prodané, vyměněné neb darované pozemky opět byly navráceny klášteru.

Po smrti jeho zvolili si Lučtí opatem Benedikta Lachenia, probošta premonstrátského kláštera Drkolenského (Schlägl) v Hor. Rakousích. Troschl považuje jej za probošta kanonie Jerušské[2]). První starostí nového opata bylo, aby opravil hospodářská stavení klášterní, která r. 1634 s jara nemálo utrpěla povodní. Opat opravil mlýn v Nesulovicích (osadě zaniklé), který již stál dlouhou dobu. Tím se také stalo, že mlýn tento až dodnes udává místa, kde stála zaniklá osada Nesulovice. Do lepšího stavu přivedl hospodářství v Domamili a založil v osadě mlýn a pivovar. V Oleksovicích zlepšil celé klášterní hospodářství. R. 1642 v měsíci březnu zástupy švédské zničily veškery hospodářské budovy klášterní, proto opat je dílem opravil, dílem přestavěl zcela. Tím upadl do dluhů, ale vyvázl brzy z nich, tak

---

[1]) Hübner, Znaim pg. 436.

[2]) Čermák, Praemonstráti p. 348. Troschl Series pg. 251.

že celý klášter přivedl do stavu nejšťastnějšího. Vykonal dle slov historikových za válečné doby více pro Louku, než jiní v míru. Vypravuje Troschl, že vojska švédská zaplavila celou Moravu a v rumy sřítila chrámy a kláštery, ale Louce neublížila mnoho, neboť i nepřítel vážil si věhlasu opatova.

Roku 1645 objevila se švédská vojska znova. Zajala tehdy v Louce cís. krajského hejtmana krajů znojemského a jihlavského a odvedla s sebou jako zajatce do Kremže.

Sám velitel vojů švédských Linhart Torstenson ubytován byl v Louce, z níž vyzval Znojmo, aby se vzdalo a přijalo posádku švédskou. Když neposlechlo, uložil mu výpalného 24.000 tolarův. Město se nepoddalo ani výpalného nezaplatilo, klášter však byl nucen zaplatiti válečnou kontribuci a přetrpěti nové vyplenění.

Za své zásluhy, které se uznávaly všeobecně, byl ustanoven opat visitátorem apoštolským a generálním vikářem řádovým. Skonal dne 9. srpna r. 1653. Za zvláštní zásluhu připočítává se mu, že právě jako sám byl mužem vzdělaným, tak chtěl také, aby řeholníci jeho byli vzděláni. Staral se o seminář lucký a posílal své kapituláry na vyšší studium do Olomouce. Jesuitům v jejich vychovatelských snahách prospěl nejednou.[1])

Po Lacheniovi byl zvolen opatem Hroznata Fuchs, muž neobyčejné vzdělanosti a výmluvnosti, dosud kazatel u sv. Mikuláše ve Znojmě. Hned po zvolení svém jal se chutě dokončovati opravy, které začal Lachenius, ale smrt překvapila ho v nejlepších letech po několika měsících r. 1654. Fuchs byl rodákem znojemským. Po smrti jeho zvolen opatem Matěj Paul, doktor bohosloví, kterého gradu nabyl v Salamance. Opravil hospodářství v Milifroně, v Nesechlebech. Již r. 1656 byl ustanoven generálním vikářem řádovým. R. 1659 zvolili si jej kanovníci u sv. Vincence ve Vratislavi za opata a Matěj přijal hodnost. Později byl jinými ještě hodnostmi často vyznamenán. Jemu se podařilo, že r. 1656 klášter Strahovský postoupil svých moravských statků Louce na jistý čas do užívání. Stav klášterní byl po válce třicetileté velmi bědný.

[1]) Hübner, Znaim. str. 255; Dudík, Forschungen, str. 42; Troschl, Series, 1738, str. 251—256; Čermák, Praemonstráti, 1877, str. 348—349.

R. 1656 bylo na statcích klášterních přes čtvrtinu domů pustých. Musilo býti předsevzato nové dělení poddanských polností.[1])

R. 1660 zvolili si řeholníci lučtí opatem Norberta Pleyera, doktora theologie. Hned dne 25. dubna r. 1660 koupil od Ferd. Leop. Březnického z Náchoda vsi Borotice a Lechovice za 11.000 zl. R. 1662 koupil pustý hrad Rabenštejn a ves Budeč u Mor. Budějovic, r. 1663 ves Štěpkov a pustou ves Zahrádky, r. 1668 koupil mlýn v Tasovicích, který se vyrovnal velkostatku a při němž byl ovčín, pivovar, sladovna, rozsáhlá zahrada, právo výčepu vinného a pivního, dva vinohrady, štěpnice, pole a louky, vše v ceně 10.000 zl. R. 1663 postoupil osady Pokojovice a Roketnici Lad. Věžníkovi z Věžník. Značně zvětšena byla Lucká knihovna a opraven seminář. O Pleyerovi mluvilo se po celé zemi slovy chvály a uznání. Také v záležitostech zemských měl hlas jeho dobrý zvuk. R. 1679 vzdal se hodnosti své. Za odměnu dostal vesnice Budeč a Štěpkov na doživotní držení a užívání. Po resignaci ustranil se do Nové Hříše, kde zemřel r. 1689 dne 27. června.

Řehoř Klein byl zvolen nástupcem jeho 1679 dne 6. června a opatoval do r. 1697 dne 19. prosince. R. 1688 koupil vsi Damnice a Suchohrdly (u Miroslavě) a Smolín a r. 1692 městečko Miroslav s pustými i obydlenými poddanskými vesnicemi. Za to prodal r. 1693 ves Chlupice a r. 1694 část zboží v Hobzí. Z doby jeho zachoval se urbář z r. 1678, ve kterém všecky poddanské statky jsou sepsány a oceněny.

Za opata Kleina r. 1670 byla obnovena smlouva klášterní s magistrátem znojemským o stavbu dřevěného mostu ze Znojma ke klášterní hospodě „u Zeleného stromu“. R. 1680 zuřil mor v Sedlešovicích a Starém Šaldorfě.

Opat Řehoř začal roku 1689 stavbu chrámu klášterního a později s velikým nákladem také stavbu budovy klášterní. Za nastoupení jeho měl prý klášter na 100.000 zl. dluhů, které Klein rozumným hospodařením vyplatil a mimo to ještě přikoupil statky, vystavěl chrám a opatřil vzácnými paramenty a rouchy, jakož i drahocenným nádobím chrámovým.

Po něm zvolen byl dne 23. ledna r. 1698 opatem Karel Kratochvíle, dosud probošt v Nové Hříši. Nový opat pokračoval ve stavbě klášterní. Byl zvolen také generálním vikářem řádovým.

[1]) Volný, Mähren, III., 458; Slavík, Morava, I., 45, 46, 47, II., 198.

Za něho zakoupil klášter Lucký 2 proboštství premonstrátská v Uhrách, čímž se stal opat lucký magnátem uherským. Po čtrnáctiletém opatování zesnul Kratochvíle r. 1712, zanechav v klášteře 61 truchlících spolubratří, kteří zvolili si opatem generálního vikáře uherské cirkarie Th. Dra. Vincence Wallnera, rodáka z Havraník, jehož první starostí byla uprava řeky Dyje, aby se nerozlévala do kláštera, neboť v únoru roku 1712, ještě za živobytí Kratochvílova, rozlitá řeka vnikla do kláštera, potrhala hráze a zaplavila v cestě ležící louky a sady. Proto roku 1713 postavil klášter mohutný jez. Wallner opatoval do roku 1729. Blahobyt klášterní tak se povznesl za jeho prelatury, že v klášteře bylo 80 kanovníků kromě bratří laikův a novicův. Nákladem klášterním zbudován byl r. 1718—1721 farní a poutnický kostel Navštívení Panny Marie v Lechovicích výtečným vid. stavitelem Kristianem Demlem. V té době měl klášter také spory se špitálem sv. Alžběty ve Znojmě o špitálské pole v Kuchařovicích.

R. 1723 dne 11. října častými a silnými dešti rozvodněná Dyje nemálo poškodila lucký mlýn. R. 1724 vzbouřili se klášterní poddaní z Vrbovce, Strachotic, Oleksovic a Chvalovic a vypověděli opatovi poslušnost. Vzpoura brzy potlačena, a vůdcové uvrženi na Špilberk.

Dyje uškodila také r. 1726 dne 26. března, kdy potrhala klášterní splav, a r. 1729 dne 2. dubna, kdy strhala mlýnské strouhy a splav nedaleko Louky.[1])

Wallnerovi nástupcové nejednou ještě zápasili s vlnami dyjskými.

Opat Vincenc ustanoven byl řádovým visitatorem. Po něm následoval v Lucké prelatuře Antonín Nolbeck, dr. theologie. Opatoval v letech 1729—1745. R. 1740 vystavěl v Litohoři kapli ke cti sv. Jana Nep. R. 1742 dne 16. února byl jat pruskými vojáky a dovlečen jako vězeň do Olomouce, odkudž byl vykoupen za značnou cenu 75.000 zl. Prusové však neublížili v ničem klášteru, prý z úcty k znamenitému zde žijícímu fysikovi Prokopu Divišovi (viz článek o Přímětících). Dyje r. 1741 dne 24. ledna zničila úplně lucký jez, proto roku 1743 byl zbudován nový nákladem 15.000 zl., které hradil klášter.

---

[1]) Hübner, Znaim. 1869, str. 528, 767, 768; Volný, Topogr., II. Abt., 4. Bd., S. 266; d'Elvert, Königliche Städte, str. 112.

R. 1744 zbudoval opat Nolbeck ze základu kostel sv. Jiří ve Strachoticích na místě starého, jenž nevyhovoval pro neprostornost svou.[1]) R. 1745 zvolili si řeholníci lučtí opatem Hermenegilda Mayera, jenž velikým nákladem a s nemalou obětí vystavěl klášterní budovy tak, jak je vidíme dnes. Mayer zemřel dne 2. dubna r. 1764. Nástupcem jeho zvolen byl Řehoř II. Lambeck dne 28. května r. 1764, který horlivě pokračoval ve stavbách podniknutých předchůdcem. Pro knihovnu klášterní dal zříditi stkvostné skříně, které dnes zdobí knihovní sály kláštera Strahovského. Zemřel r. 1781. Za opata Lambecka vznikl klášteru spor s městem Znojmem o pastvy na luckých pozemcích. Spor byl rozřešen listinou ze dne 1. září 1772, a dovoleno bylo pásti na luckém pozemku jen Sedlešovským a Šaldorfským. Roku 1779 dne 27. července nabídlo město klášteru za naturální desátky ze svých poddanských vsí Starého a Nového Šaldorfa roční paušál 571 zl. 58 kr., které měly býti klášteru vypláceny čtvrtletně. Leč viničný desátek měl se nadále dávati in natura. Opat Řehoř však vyslal kanovníka Kastnera, aby vyměřil pozemky, z nichž město mělo dávati desátky. Poddaní Šaldorfští zahnali Kastnera, a proto nedošlo ke smlouvě. Za to se klášteru dostávalo desátku z plodin nejhorších. Proto spory. Došlo konečně k úmluvě: město platilo klášteru relutum, začež mělo samo vybírati desátky. Ale poddaní zkracovali i město, ba ani tresty ani pokutami nedali se pohnouti k řádnému plnění povinností: desátek byli dlužni nadále. R. 1779 také Vrbovec reluoval desátky za 112 zl. 41 kr.

Daniel Dodl, nástupce Lambeckův, jest poslední opat lucký, neboť klášter byl zrušen nařízením císaře Josefa II. dne 29. července r. 1784. Klášter měl t. r. 96 mnichův. Bohatá knihovna klášterní byla buď prodána, buď rozdána jiným knihovnám, celý konvent proměněn na kasárny, při klášterním chrámě zřízena fara, obydlí opatské proměněno na hospodářský úřad panství Luckého, které tvořily statky klášterní. Knihovna měla 10536 svazkův. Nábytek knihovny, velmi pěkný a z ořechového dřeva byl prodán Strahovu za 1730 zl. 54 kr. Z kláštera byly 18 let kasárny, potom továrna na tabák, potom zámek a konečně akademie vojenského stavitelství. Panství Louka se statky Tasovicemi a Starým Šaldorfem připadlo r. 1784 mor. náb. fondu, jenž je dne 2. ledna r. 1827 prodal vídeňským bankeřům bratřím Karlu Emanuelovi a Leop. Frant. Liebenberkům

[1]) Hübner, Znaim, 769; Volný, Kirch. Top. II. Abt., 4. Bd., S. 164.

za 223.000 zl. Panství Lechovice koupil r. 1824 měšťan vídeňský Josef Lang za 249.300 zl., panství Budeč prodáno bylo r. 1802 Josefu hr. Wallisovi za 99.564 zl., statek Kravsko, totiž zámek a ves Kravsko, vsi Mramotice, Suchohrdly a Podmole koupil r. 1798 se statkem Přímětickým hr. Alois Ugarte, postoupil však hned vsi Podmole za 45.000 zl. náb. fondu, který ji připojil k statku Louce. Panství Miroslav bylo r. 1790 odhadnuto za 159.987 zl. 20 kr. a statek Loděnice za 52.057 zl. 5 kr. Obé prodáno r. 1824 za 130.000 zl. Josefovi šlechtici Hopfenovi. Statek Milifron odhadnutý za 39.675 zl. 20 kr. prodán byl s Hodonickým statkem kláštera klarisek ve Znojmě r. 1789 za 79.675 zl. 20 kr. Kromě toho měl klášter 349.451 zl. ve státních úpisech a 61.000 zl. na hotovosti, 10.000 zl. půjčeno bylo na panství Pečkách v Čechách, 5000 zl. klášteru Strahovskému, 9000 zl. na statku Krnsku hraběte z Vrbna, 10.000 zl. na panství Dobřičanech. Veškero jmění kláštera Louky páčilo se na 1,500.000 zl. V to nejsou ještě čítána proboštství uherská.

Liebenberkové přikoupili r. 1834 dne 18. listopadu také statek Milifronský, který spojili s Loukou. R. 1846 dne 15. října stal se majitelem celého velikého komplexu Leopold ryt. Liebenberk, jenž skonal r. 1848 dne 12. října. Vdova po něm Kateřina vdala se r. 1851 dne 6. listopadu po druhé, a to za majora Michala Picchioniho, jenž spravoval velkostatek Lucký nedospělým dětem své ženy z prvního manželství. Děti byly jen dvě, syn Rudolf a dcera Leopoldina. Dcera provdala se za barona Chlumeckého. Matka jejich Kateřina Picchionová zemřela teprve roku 1901 na Českém Rudolci u Dačic, zanechavši z druhého manželství syna Ludvíka Picchiona. Nyní náleží Louka dědicům Liebenberkovým, totiž Leopoldině Chlumecké a Rudolfovi Liebenberkovi, jenž je pod poručnictvím.

Dne 1. května r. 1871 prodáno bylo od Louky zboží Podmolské za 195.000 zl. knížeti Auersperkovi.

*

O dějinách Louky psali dosud: první známý lucký kronikář Bartoloměj Stölzl, jehož spisy větší a menší „Theca arcanorum" chovají se v zemském archivě v Brně. Pocházejí z roku 1668. Po něm řeholník lucký Bernard Troschl, farář šatovský, vylíčil dosti stručně osudy Louky v knize „Series abbatum canoniae Lucenae", vydané ve Znojmě r. 1738. V minulém století Dr. Řehoř

Volný psal o Louce v obou svých velikých spisech topografických. Také Dominik K. Čermák v dějinách premonstrátské provincie české („Praemonstráti v Čechách a na Moravě“ r. 1877) vylíčil Louku, ale věru velmi nesprávně. Nedávno autor této knihy uveřejnil v různých českých i moravských odborných časopisech různé kapitoly z dějin luckých. Také farář od sv. Mikuláše ve Znojmě Gollinger napsal pojednání „Die praemonstratenser Abtei Bruck, deren Geschichte und literarische Verdienste“, které vyšlo r. 1822 v 90. čísle Hormayerova „Archivu“.

*



Obr. 55. Znak kláštera Luckého.

Lucký klášterní archiv chová se nyní v Brně v zemském archivě. Opatové Vincenc Wallner, Antonín Nolbeck a Řehoř II. Lambeck byli horlivými podpůrci dějepisného studia.

Některé starší listiny lucké jsou také dosud v městském archivě znojemském.

Knihovna klášterní byla z části prodána a rozdána jiným knihovnám klášterním nebo jednotlivcům, největší část však přešla do studijní knihovny olomoucké. Roku 1786 bylo do Olomouce

odevzdáno 32 rukopisů, 524 antiquit, dobrých knih 2500, knih a papírů zkažených a nepotřebných 3983 čísel.[1])

*

Před rokem 1851 prodal Liebenberk budovu bývalého kláštera Luckého s parkem a se starým zámkem eráru. Roku 1851 zřízena byla v budově vojenská akademie, která r. 1869 proměněna na kasárny. Starý zámek byl stržen, a na místě jeho zbudován důstojnický pavillon. Farní kostel i bývalé budovy klášterní jakož i farní kostel sv. Mikuláše ve Znojmě jsou dosud označeny znakem klášterním, který býval také uměle intarsiovou prací vypálen i na lavicích v kostele, vyhrazených řeholním kanovníkům.

V kasárnách leží v době přítomné pluk 99.

Poddanské poměry. Na panství klášterním bylo 17 dvorů; z nich největší Oleksovský měl (r. 1750) polí: 339 měr orných a 420 měr ladem, Borotský 543 m. orných a 13 m. ladem, u Vrbovce 540 měr polí, na nichž vznikla kolonie Ječmeniště: dva pivovary: v Kravsku na 1595 sudů piva a u Domamilského dvora na 397 sudův. Luk měl klášter u dvorů na 682 vozů sena a 186 vozův otavy; rybníků na 786 kop ryb, největší u Borotic na 350 kop, Čejkovský (Schankwitz), nazvaný po zaniklé vsi, na 90 kop; lesů $7510^4/_8$ m., největší: u Kravska Vlačnov 532 měr a Hradisko $436^6/_8$ měr, u Damnic Černý les 548 m., u Podmole Spálená stráň (Brennte Leiten) 1376 m. a Čerkov 519 m.

Poddanské platy dávaly obce většinou: úrok hromniční a sv. Martinský; některé úrok sv. Michalský (Pemdorf, Damnice, Loděnice, Miroslav, Suchohrdly a Václavov), o sv. Jiří Šatov, o sv. Havle Budeč, Domamil, Litohoř a Štěpkov; dávaly slepice a vejce; za robotu platily roku 1750 Přímětice, Derflice a Šatov, později také jiné obce; robotovali týdně: sedláci po 3 dnech s potahem, chalupníci 3 dni pěšky a domkaři 1 den.[2])

---

[1]) d'Elvert, „Literatur-Geschichte v. Mähren", Brünn 1850, str. 135; W. Müller, „Geschichte der k. k. Studienbibliothek in Olmütz" u. „Zeitschrift des Ver. f. d. Geschichte Mährens und Schlesiens", Brünn, 1901, str. 151.

[2]) Registratura zemská, dom. odd., č. 322.

Mansperk

(Mannsberg), samostatná katastr. a pol. obec, pokračování města Znojma na pražské silnici s rozlohou 409 ha 21 a 24 m², z čeho plodné půdy 398 ha.

Majetek obce koncem r. 1896: pozemků 44 ha, z nichž zahrad a vinic 26 a a pastvisk 27 ha.

R. 1834 bylo v 23 domech 131 obyv., r. 1890 v 27 d. 306, r. 1890 90 Čechů, 216 Němců, 286 katol., 20 židů, r. 1900 344 obyv.

Farou přísluší Mansperk k sv. Kříži (dominikánům) do Znojma, školou tamže.

Jména tratí: Na Křiváncích, Jazírka, Pazdírka, Lampenwirtische Äcker, beim Hochgericht, Hausäcker, Pöltenbergergränze, Znaimer Anhöhe, bei der Kaiserstrasse.

Místní jméno jest po zakladateli, mor. podkomořím Schröfflovi z Mannsberka.

Vznikl r. 1779 na pozemcích dvora rytíře Wüllersdorfa. Nevíme proto, kterak si vysvětliti jméno M a n s b e r g, které se čte v listině z r. 1243, jíž biskup olomoucký Konrad potvrzuje klášteru Luckému patronátní právo kostela v Prostoměřicích. Listina má „datum in Mansberg per manum Herbordi, curiae nostrae notarii“[1]).

R. 1848 platil Mansperk obci Znojemské výkupu ročních 46 zl. 21 kr. konv. m. Byl tehdy ještě předměstím znojemským. Samostatnou obcí stal se r. 1867, když Znojmu dán byl statut.

Na pozemcích obce jsou znojemská hospodářská a vinařská škola (Acker- und Weinbauschule) a starý znojemský hřbitov[1]).

Mašovice

(něm. Gross-Maispitz), dle osob. jména Mach, samostatná katastr., pol. a farní obec. Jsou asi 1½ hodiny vzdáleny od Znojma směrem západním. Se Znojmem spojeny jsou silnicí.

Rozloha obce: 1110 ha, z čeho na plochy stavební připadá asi 6 ha.

---

[1]) Wisnar, Ortsnamen, str. 25.; Cod. d. M. III., 25.

Majetek obce koncem roku 1896 161 ha pozemku s katastrálním čistým výnosem 1494 K 12 h.

R. 1834 bylo v 73 domech 464 obyv. a r. 1890 ve 108 d. 536 obyv. českých a katol., r. 1900 514 obyv.

Kostel farní je zasvěcen sv. Janu Křtiteli. Oltářní obraz světcův maloval Maulpertsch. Poboční oltáře jsou zasvěceny sv. Anně a sv. Janu Nep. Obrazy jsou z r. 1859. R. 1836 byl vnitřek a r. 1853 vnějšek kostelní opraven a ozdoben. R. 1777 dostalo se kostelu úplných odpustků na neděli po vánocích.

Zvony jsou tři, původem svým náležejí dva stol. XVII., jeden století XVI. Největší byl přelit r. 1859, prostřední lit r. 1621 znoj. zvonařem Hitschwechem. Matriky se počínají rokem 1646. Hřbitov jest okolo kostela.

Přifařeny jsou obce Mašovice a Veskov, 2 mlýny, 2 myslivny a vrchnostenský dvůr (býv. osada Mašovičky).

Fara se připomíná již r. 1259, jest administrována křižovníky z Hradiště sv. Hippolyta, kterým náleží také patronát. Farář bydlí na Hradišti. V letech 1625—1713 byli faráři společní pro Mašovice i pro Hradiště.

Škola jest jednotřídní, česká. R. 1901 chodilo do ní 87 žákův. Budova školní vystavěna r. 1842 nákladem proboštství Hradištského.

Knihovna školní zřízena r. 1861 farářem P. Josefem Machačkou.

Náboženství katolické odložili obyvatelé v druhé polovici XVI. stol. R. 1580 připomíná se pastorem Jihlavan Vavřinec Streicher, r. 1603 rodák z Drážďan David Mylius.

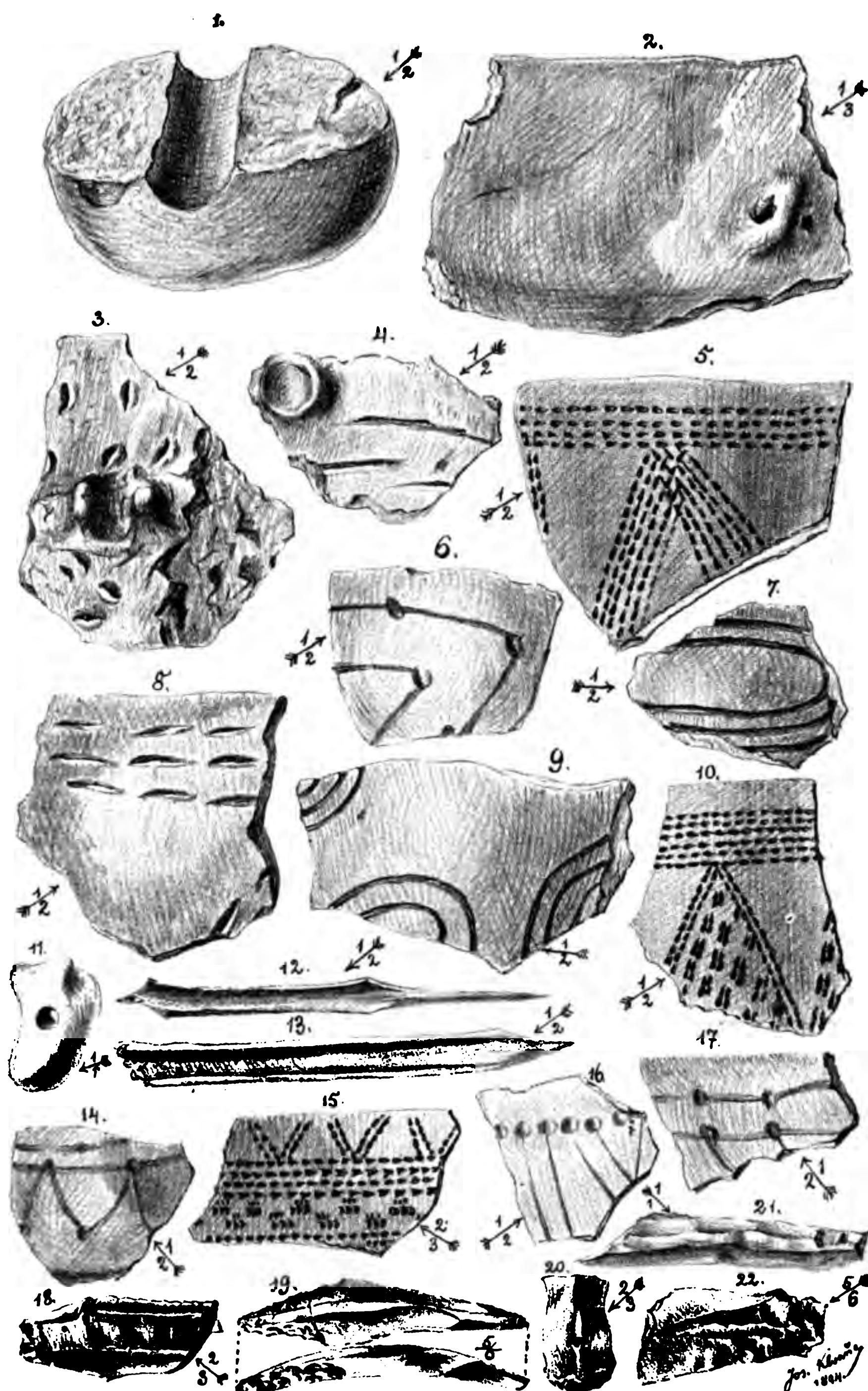
Samoty: Horní a Dolní mlýn (Engelsmühle a Teufelsmühle). Jmeno Teufelsmühle dáno Dolnímu mlýnu dle blízkého vodopádu zvaného Teufelswehr.

Jména tratí: Zahumenice, velké Polouděly, Padělky, na Dlouhých, Nivky, Prádla, Ouzký, malé Polouděly, Široký, Hraniční les. Vrch Klenka u Mašovic 400 m nad mořem.

Nalezené tu kamenné nástroje hlazené jsou ve sbírce Palliardiho.

Černá kronika zaznamenává mor k r. 1680.

Mašovice prý po prvé se připomínají k r. 1052 v listině, kterou Břetislav I. daroval některé statky na Moravě kapitole Staroboleslavské. Jmenují se v listině této Masouichih a také



Obr. 56. Nálezy z neolithické osady u Mašovic.

v popise diecese olomoucké z r. 1131 jakožto ves příslušná kostelu Znojemskému. Obě tyto zprávy vztahuje k Mašovicům Volný. Tuším, že vyložil jsem správně ve článku o Hradišti sv. Hippolyta v tomto díle, že jméno toto vykládati se má za Mackovice v okrese Jaroslavském. Nepochybných nejstarších zpráv o Mašovicích dočítáme se teprve k roku 1220 v listině, kterou daruje kastelán znoj. Jimram kostelu sv. Markety v Přímětících část lesa v Mašovicích. Listinu darovací potvrdil biskup olom. Robert ještě téhož roku 1220. Podobně musíme pomýšleti na Mackovice, čteme-li, že r. 1230 opat Lucký měl spor s farářem Martinem z Rohotře (Rochtice zaniklé) o desátek vsi Masowicz.

Kdy a jak staly se Mašovice majetkem křižovníků s červ. hvězdou, jest neznámo. V listině ze dne 6. června 1252, kterou markrabí Přemysl Otakar potvrzuje výsady proboštství křižovnického na Hradišti a zároveň statky jeho, čtou se Mašovice již jako majetek sv. Hippolyta. Patřila však křižovníkům pouze část Mašovic; druhou část vyměnil probošt Karel (Carulus) r. 1259 dne 1. února od jeptišek oslavanských za křižovnickou ves Řeznovice. Vpádem krále Rudolfa do Moravy utrpělo Znojemsko nesmírných škod. Mašovice zpustly tak, že bylo potřebí cizích kolonistů, aby byly zalidněny znova. Zachovala se listina ze dne 2. února r. 1324, dle které magistrát znojemský ujednal úmluvu mezi proboštstvím Hradištským a rychtářem šatovským Frydrychem o obsazení osmi lánů v Mašovicích, zpustlých válkou. Dle smlouvy byl povinen rychtář ze Šatova svými způsobilými lidmi osaditi osm těchto lánův. Lidé usazení do Mašovic měli býti ode dne sv. Michala r. 1324 na dobu dvou let prosti všech robot, platův a služebností proboštům z Hradiště sv. Hippolyta; jen berni královskou měli platiti svědomitě. Kdyby však z těchto 8 nových osadníků některý s přivolením proboštovým se odstěhoval do jiné vsi, jest rychtář Frydrych zavázán nahraditi jej jiným neméně způsobilým a užitečným. Osazením těchto lánů nebyly však ještě kolonisovány všecky válkou zpustlé usedlosti v Mašovicích, neboť ještě čteme r. 1335 (23. listopadu), že velmistr křižovnický a probošt Mikuláš Hradištský obsazují na prospěch faráře mašovského Matěje 2 pusté lány v Mašovicích s výhradou, že tyto nově kolonisované usedlosti po smrti farářově připadnou proboštství sv. Hippolyta.

Kapitula Staroboleslavská měla v Mašovicích 3 lány, které r. 1331 dne 3. května prodala za 10 kop grošů pr. proboštovi



Obr. 57. Pohled na Mašovice.

hradištskému. Listina chová se dosud v archivě na Hradišti. Kup potvrdil olom. biskup Hynek.

R. 1498 byli 4 usedlíci mašovští poddáni hradu Bítovu a tím Henrychovi z Lichtenburka. Z pozdějších dob chybějí zprávy naprosto. Když počátkem 30leté války octlo se proboštství v peněžní nouzi, postoupil probošt Eger některé pozemky křižovnické v Mašovicích r. 1618 sedlákům za mírný plat; v pozdější době byl plat sedlákům odpuštěn. Musili však Mašovští dovážeti vodu na Hradiště, kde o ni byla nouze až do r. 1658. Dle urbáře z r. 1629 platili mašovští sedláci na Hradiště ročně 70 zl. 46 gr. platu, 63 kur a 15 kop vajec. Po válce 30leté bylo v Mašovicích 10 lánů, domů 31 osedlých, 4 nově osedlé, 4 nově pusté a 10 starých pustých. Rolí nově vzdělaných 182 měr, starých pustých 396 měr.

Necelé čtvrthodiny vých. Mašovic stojí panský dvůr a ovčín (Křižovnický z Hradiště nad Znojmem) poblíže Horního čili Andělského mlýna. Na mapě jest naznačen jako Grosz-Maispitzer Hof. V těch místech stávala druhdy neveliká osada **Mašovičky**, mající po válce 30leté 6 usedlostí.

R. 1660 koupila vrchnost (proboštství křižovníků) 4 usedlosti a vystavěla na jejich místě ovčín, později přikoupila ostatní dvě, z nichž zbudovala vrchnostenský dvůr.

Nesmí se však tyto Mašovičky zaměňovati s Mašůvkami. Do tohoto omylu upadl by každý věci neznalý, kdo čte ve Volném, že Klein-Maispitz dle smlouvy platily r. 1657 faře v Přímětících místo desátku ročně 35 zl. mor. Má totiž u Volného býti Tief-Maispitz, poutní místo Mašůvky, po česku dle německého nesprávně pojmenované Hlubokými Mašůvkami[1]).

---

[1]) Čas. mus. spolku Olom., 1892, str. 33; Cod. d. M., I., 125, 204 č. 231, 187, II., 117, č. 109, III., 148, 266, VI., 192 č. 255, 322 n., 420, VII., 762 č. 117, 73 č. 93; Erb., Reg., I., 48, 97 č. 214., 296 č. 636., 297 č. 637, 600 č. 1304; Eml., Reg., II., 83 č. 211.; Volný, Mähren, III., 470, 478, Kirch. Topogr., II. Abt., 4. Bd., S. 128, 156, 157; Peřinka, „Počátky proboštství křižovníků s červenou hvězdou na Hradišti u Znojma ve Sborníku hist. kroužku, II., 1901, str. 94—95; Boček, II., 118 č. 110, „Mähren unter König Rudolf dem Ersten", Prag. 1835, str. 6; Hübner, „Denkwürdigkeiten der Stadt Znaim", 1869, str. 573; Archiv Český, VI., 568; Slavík, Mor., II., 160.

Mašůvky

(něm. Tief Maispitz), farní ves, samostatná katastr. a polit. obec, poutní místo Marianské na silnici ze Znojma do Jevišovic, necelé dvě hodiny od Znojma. Osada jest vystavěna po svahu stráně ke Kravskému potoku, který se zde jmenuje Mlýnským potokem. Půdorys osady jest nepravidelný mnohoúhelník; náves tvoří jedinou ulici na obou stranách otevřenou. Před kostelem, farou a školou jest nezastavěné větší prostranství, kterému říkají „Úlehla". Na této Úlehle konají se několikráte do roka Marianské pouti, k nimž přicházejí procesí z daleka široka. Starší domy jsou stavěny do ulice štítem, novější průčelím; grunty jsou na návsí, chalupníci po bocích. V některých domácnostech dosud se zachovaly malované truhly jako jediný zbytek starodávného pevného, ale také oku lahodícího nábytku. Podobně u některých staříků spatříte kožich jako zbytek dávného kroje.

Rozloha obce 1274 ha, z čehož plodné půdy 1251 ha.

Majetek obce koncem r. 1896: všech pozemků 15 ha 64 a s čistým katastrálním výnosem podrobeným dani gruntovní 386 K 38 h.

R. 1834 bylo v 68 domech 404 obyv., r. 1890 v 118 d. 589 obyv., katol., Čechův, r. 1900 628 obyv.

Kostel farní jest zasvěcen Matce Boží. Jest to jen neveliká kaple, zbudovaná r. 1680 majitelem Jevišovic, Ludvíkem Raduitem de Souches. Dějiny kostelíka jsou dosti zajímavy. Již 1620 znám byl v lidu léčivý pramen v údolí Svatoňovci v Mašůvkách. Ale válkou třicetiletou způsobeno, že se zapomnělo pramene. Teprve r. 1676 byla minerální voda vyšetřena soudně, a pramen získal si brzy zvučného jména. Počaly se pomalu pouti. Proto prosil Raduit, aby mu dovoleno bylo zbudovati kapli, v níž umístil nevelikou dřevěnou sošku Panny Marie, zhotovenou v Belgii dle vzoru sochy Panny Marie de Foi. Raduitovi děkují Mašůvky velmi mnoho. Obraz jeho chová se dosud v kostelíku Mašůveckém po epištolní straně hlavního oltáře a druhý v životní velikosti v hospodě, kterou sám v Mašůvkách vystavěl poutníkům.

Kostel byl opravován a rozšiřován v minulém století dosti často. R. 1833 byl vydlážděn kehlheimskými dlaždicemi, r. 1834 zcela obnoven, presbytář vymalován, r. 1843 přistavěna sakristie, r. 1852 opravena věž, a pořízeny dva zvony. R. 1770 byly z Říma



Obr. 58. Pohled na Mašůvky.

poutnímu kostelu vymoženy na sedm let po sobě plnomocné odpustky o slavnosti Navštívení Panny Marie. R. 1783 byl kostel okraden o všecky stkvosty, a co ještě zbylo, odvedeno r. 1811 za všeobecného odvádění kostelního stříbra.

Fara. Do r. 1701 byla duchovní správa obstarávána z Přímětic. Asi r. 1744 byla zřízena lokální kooperatura, podřízená do Přímětic. Bývalé obydlí poustevníkovo bylo rozšířeno nákladem Jana hraběte Ugarte a proměněno na faru. Kněží bývali sem dosazováni z kláštera Luckého, jemuž podřízena byla fara v Přímětících. Poslední lucký premonstrát odešel z Mašůvek r. 1793, načež r. 1794 dosazen kněz světský. R. 1818 nařídila konsistoř brněnská, aby na znamení závislosti na kostele Přímětickém v kapli mašůvecké o svátcích Božího Těla a sv. Markety nebylo mše, nýbrž aby služby Boží za těch dnů se konaly v Přímětících. Tak bylo až do r. 1860, kdy zřízena byla samostatná lokalie. Byt pro kněze (nynější fara) vystavěn byl nákladem patronovým již r. 1821. Lokalie povýšena byla na faru r. 1885.

Pouti. Hlavní pout slaví se vždy první neděli červencovou, totiž v neděli po Navštívení Panny Marie. Sejde se do Mašůvek o této pouti mnohdy až 80 procesí. Jiná pout se koná v neděli po svátku sv. Anny, jiná na Jméno Panny Marie. Přicházejí česká i německá procesí. Před oltářem Matky Boží usíná tu veškero nepřátelství národní. Kostelíček jest otevřen po celý rok.[1])

Hřbitov byl zřízen teprve r. 1858. Před tím se pochovávalo neustále do Přímětic.

Pamětní kniha farní vypravuje události od r. 1680.

Z farářů vytknouti sluší znamenitého spisovatele a obratného redaktora Františka Petra Poimona, rodáka z Polné v Čechách, člena družiny Sušilovy. Narodil se r. 1817, ordinován byl r. 1841. Farářem v Mašůvkách stal se v lednu r. 1859. Zabýval se místopisem a dějinami svého rodiště. Zemřel v Polné dne 1. června 1902.

Kaple sv. Anny na jižní straně „Úlehly“ je čtvercová, pět kroků široká a pět kroků dlouhá. Jsou v ní tři kamenné sochy: sv. Anny, sv. Jana Nep. a sv. Iva. Před sochami sv. Jana a sv. Iva jsou krásné lampy, darované r. 1860 osadnicí Annou Slonkovou.

---

[1]) Více viz: Dr. Karel Eichler: „Poutní místa na Moravě a v rak. Slezsku“, II. díl, 1888, str. 261—275.

Kaple sv. Trojice stojí při silnici do Jevišovic na sev. konci osady. Kromě těchto dvou kaplí jest na cestě do Přímětic sedm kapliček, které znázorňují sedm radostí Panny Marie. Pověst vypravuje, že chromý člověk ze Znojma putoval o berlách do Mašůvek k Panně Marii, aby si vyprosil zdraví. Od Přímětic do Mašůvek odpočíval sedmkrát na cestě. V Mašůvkách nabyl zdraví, berly své tam zanechal, kde se dosud ukazují v kapli sv. Anny.



Obr. 59. P. Frant. Poimon.

Na památku toho a na poděkování Panně Marii dal vystavěti zmíněných sedm kapliček.

Na hoře Kalvarii je křížová cesta, zřízená farářem Pojmonem. Byla původně dřevěná; za faráře Frant. Čiháčka byla zřízena zděná.

Votivních obrazů, darův a dárků chová se v kostele veliké množství. Vše to snesli poutníci, kteří nabyli zdraví v Mašůvkách.

Škola zřízena byla vrchností Jevišovskou r. 1744, která ji vydržovala do r. 1793, kdy ji přejal náboženský fond. Nynější budova školní vystavěna na místě staré r. 1884 nákladem obecním. Od r. 1893 jest dvojtřídní, česká. R. 1901 chodilo do ní 119 žáků.

Příjmy učitelovy bývaly nepatrné. Brával rechtor z náb. fondu 60 zl. 50 kr., školního platu se vybralo ročně 30 zl., pole vynášela 9 zl., za službu při kostele plat 12 zl. Obec dávala $2^1/_2$ míry žita v ceně 6 zl. 30 kr., na koledě Tříkrálové vybralo se 2 zl. — dohromady 119 zl. 80 kr. Školní fond věnoval na vytápění školy 8 zl. ročně a vrchnost jevišovská 8 sáhů dřeva, které obec sama musila nadělati a dovézti. Na vytápění školy pro nedělní „opakovací vyučování" pro mládež škole odrostlou věnovala vrchnost ročně 1 sáh dřeva. Podučitel míval platu ročních 48 rýnských.

Knihovny školní a pro lid pořídil farář Pojmon r. 1861.

Jména tratí: Kněžháje, u Německé cesty, Díly, Příčníky (385 m nad hladinou), u Borového, Vápenky, u Šanců, Padělky, u Cihelny, za Cihelnou, Chmelínky, Padělky za hospodou, Nívky, nad Tarasem (r. 1628 čte se v urbáři jevišovském Tarasserfeld), za Zbraní, padělky pod Královcem, Venclův kopec, nad Hradištětem, za Hradištětem, Kaplánky, Kopaniny.

Samota: Hlavatý mlýn.

Pošta je ve Znojmě.

Rody přes 200 let na gruntech (z r. 1628) Tesařův, Louštilův, Šubrtův, Hluchého.

Archeologické nálezy z doby neolithické chovají se ve sbírkách notáře Palliardiho. Také objeveny byly v Mašůvkách stopy rozsáhlých osad pravěkých.

Z nerostné říše vytknouti sluší znamenitý kaolin; jest to téměř čistá hlína porculánová, která se dodává hrnčířům do dalekého okolí. Čistí se také v blízkých Příměticích v továrnách Ledererových. Čištěný kaolin přímětický a mašůvecký dodává se nejen keramickým továrnám ve Znojmě, nýbrž do celého téměř Rakouska-Uherska, i za hranice.

R. 1349 bratří z Bukoviny Hartleb, Jindřich a Smil sestoupili se na veškera zboží svá, totiž Bukovinu (u Hostimě), Jiřice (u Hostimě), Mašůvky (Mespitz), Našiměřice (u Krumlova), Chvalovice (Kalndorf), Baňovice (u Jemnice), Hrušovany, Hostim a Zárubice. R. 1350 Gerard z Bukoviny zapisuje ženě své Zdince

věnem 180 kop grošů na zboží svém v Mašůvkách, totiž na třech lánech, pěti dvorcích a lesích, tolikéž v Běhařovicích na dvoře, v Bojanovicích na 52 dvorcích s lesy a lukami, v Chvalovicích na všem, co tam má, a podobně v Našiměřicích. Věna tohoto neměla Zdinka dlouho. Již r. 1358 prodala je Smilovi z Bukoviny, který postoupil také r. 1358 ženě své Margaretě jedno popluží a 6 hřiven platu v Mašůvkách. Kromě vládyk z Bukoviny také vládykové z Plavče drželi díl Mašůvek. Dne 5. března r. 1365 Mikeš z Horního Plavče zajistil klariskám znojemským 10 hř. pražských grošů na zboží svém v Mašůvkách (Malquitz), které jim byl dlužen. R. 1365 koupil Ondřej z Okarce od Smila z Bukoviny nemovitosti jeho v Mašůvkách (Maschowicz), totiž $9^1/_2$ lánu, 10 dvorců (5 s polnostmi a 5 bez polností) se vším příslušenstvím za 100 hř., a r. 1368 přenesl na Mašůvky 30 hř. věna Gertrudy, ženy Mikšíkovy ze Slatin, které měla na Slatině. Na zbytek zboží svého v Mašůvkách intabuloval Smil z Bukoviny (de Wukowiz) r. 1369 druhé ženě své Ofce 140 kop věna. R. 1374 Sazema ze Židlichovic prodal za 38 hřiven gr. Bočkovi z Horní Plavče tři poplatné lány a usedlíka v Mašůvkách. R. 1378 Smil z Bukoviny prodal za souhlasu bratra svého Černa Bočkovi z Horního Plavče poplužní dvůr se vším příslušenstvím v Mašůvkách. R. 1390 Hynek z Bítova prodal Mikšovi z Přeskač 12 lánův a $10^1/_2$ dvorce v Mašůvkách. R. 1390 daroval nedílným dětem po nebožci Peškovi z Hulína třetinu všech statků, které měl v Mašůvkách a s těmi také půl hřivny ročního platu, na ostatní pak části svého zboží Mašůvek zapsal 60 hř. věna ženě své Elšce. R. 1398 převedl věno ženy své Elšky s Mašůvek na Plenkovice, aby mohl dětem po Peškovi z Hulína zapsati celé své zboží v Mašůvkách. R. 1399 piše se Jan z Mašůvek. R. 1402 měl přímětický farář Mikuláš Smolík spor s farářem plenkovským o desátky vsi Mašůvek. Soud dal za právo faráři přímětickému. R. 1406 vdova Peškova z Hulína prodala celé své dědictví v Mašůvkách (in Masoukach) Mikšíkovi z Plenkovic (zmíněnému již Mikšovi z Přeskač). Zároveň na spolek vzala Dorota z Biskupic, vdova po Janu Nohavkovi, syna svého Jana Nohavku na věno své v Mašůvkách. Jiný Mikuláš z Mašuovek pohoní r. 1407 Henzlíka z Přiložan, že mu drží mocí dědictví Mašóvkách, ježto spadlo od mateře na Mikuláše. Chce dokázati právo své dskami zemskými. Poručníkem k soudu činí Mikšíka Kobylu z Plenkovic.

Ješka Nohavku z Mašóvek pohoní r. 1410 dne 12. prosince Vznata z Prus, odjinud z Mejlic, že vyvedl sestru jeho mocí z jejího věna, které jí markrabina milost dala na Mašůvkách. Právo nalezlo r. 1412, že Ješík z Mašůvek tomu půhonu nemá odpovídati. Zmíněný již Mikuláš z Mašůvek prodal Mikšikovi z Přeskač na Plenkovicích 8 lánů poplatných, 9 dvorcův a celé své zboží ve vsi Mašůvkách. R. 1417 nemocný majitel Bukoviny Jan Vajtmilnar ze Žerotic učinil dětem svým poručníky Vilíma z Pernštejna, Alše z Kunštátu, Jana z Litavan, Bohuše z Říše. Kdyby synové jeho snad zemřeli s ním, odkazuje Janovi z Litavan Bukovinu a Bohuši z Říše Myslibořice, mimo háj v Mašůvkách mezi cestou jevišovskou a skalkou. Vajtmilnarům náležel tou dobou blízký hrádek Lapikus. Jan Nohavka z Kostnice prodal r. 1480 své zboží v Mašůvkách Janovi z Mštěnice, který r. 1494 postoupil ho Volfgangovi Ofmarovi z Radotic, jenž r. 1500 přikoupil i ostatek Mašůvek od Jana z Vajtmile na Žeroticích. Ofmar z Radotic postoupil r. 1530 vsi Mašůvek matce své Marketě z Kinšperka, která vzala na spolek muže svého Beneše Bořitu z Budče, jenž r. 1548 odkázal Mašůvky Hynkovi Bořitovi z Budče. Od té doby není zpráv o Mašůvkách. Kdy a jak byly spojeny s Jevišovicemi, jest po ten čas záhadou. V urbáři panství jevišovského z r. 1628 uvádějí se již jako příslušenství tohoto zboží knížat münsterbersko-olešnických.

Po válce třicetileté měly 5 lánův. Domův osedlých bylo 13, nově osedlé 2, nově pusté 4 a 12 starých pustých. Rolí nově vzdělaných 172 měr, rolí starých pustých II. a III. tř. po 220 měřicích. Na pustých gruntech osazovali se Němci tak, že r. 1680 bylo již něm. obyvatelů nad 40%. Mašůvky ležely tehdy na národnostním rozhraní. R. 1667—79 bylo mezi 15 osedlými 6 Němcův. Poněvadž všecky grunty nemohly býti osazeny tak, jak bylo v zájmu vrchnosti, zabrala tato něco poddanských pozemkův i domů po uprchlých nebo zemřelých hospodářích. Osudy statku Mašůvek jsou od r. 1647 stejny s osudy Jevišovic.

Poddanské poměry. R. 1645 platily Mašůvky faráři do Přímětic ročně 35 zl. místo desátku. R. 1628 bylo 35 jevišovských poddaných. Dle urbáře platil celoláník o sv. Jiří 15 gr. 2½ den. a o sv. Václavě 16 gr., pololáník o sv. Jiří 8 gr. ½ den., o sv. Václavě 8 gr., čtvrtláník o sv. Jiří 3 gr. 3½ den. a o sv. Václavě 4 gr. Kromě toho dávali celoláník jednou v roce 4, pololáník 2

a čtvrtláník 1 kuru. Všichni poddaní, pokud drželi pozemky, dávali bez rozdílu desátky obilní. Faráři do Přímětic platil se desátek obilný nebo peníze každoročně o sv. Václavě. Mlynář Jíra Václavkův na panském mlýně platil ze mlýna a z pozemků 1 zl. 15 gr. na žír jednoho vepře, o vánocích každého roku dával 3 zl., na chov jednoho chrta 1 zl. Kromě toho platil z potoka 10 gr. ročně. Obec musila každoročně vyšenkovati desetivěderní sud vína z panských sklepů jevišovských. Ze šenku pivného platila obec každoročně o vánocích 1 zl. 10 gr. Vrchnosti se dostávalo každoročně ode všech poddaných úhrnem o sv. Jiří 17 zl. 3 gr. 1 den. 1 bílý a o sv. Václavě 20 zl. 12 gr. 5 den. 1 bílý. O sv. Václavě 9 slepic. Poddaní robotovali potahem i pěšky, kolik přikázala vrchnost.

Po vydání robotního patentu cís. Josefa II. robotovali pololáníci od sv. Jiří do sv. Jana párem koní týdně 3 dny, pěšky jednou osobou 2 dny, od sv. Jana do sv. Václava potahem 3 a pěšky 3 dny, od sv. Václava do sv. Jiří potahem 3 dny týdně. Čtvrtníci od sv. Jiří do sv. Jana pěšky jednou osobou 5, od sv. Jana do sv. Václava 6, od sv. Václava do sv. Jiří 3 dny týdně. Chalupníci a podruzi od sv. Václava do sv. Jiří jednou osobou pěšky 1 den, od sv. Jiří do Václava 2 dny týdně.[1])

Mikulovice

(něm. Niklowitz), městečko, samostatná katastr. a polit. obec farní, dle osob. jména Mikula (Mikuláš).

Rozloha obce 1380 ha; nemovité jmění obce ve výměře 87 ha.

Jména tratí: Dlouhý, Padělky u Křepic, na Klínku u Brůdka, na Klínku u zadních luk, Dlouhá trata, Dlouhý nádavky, Přední a Zadní poloudíly, Padělky, Nádavky, u Hájku, na Kopcích,

[1]) Čas. muz. spolku olomouckého, 1892, str. 33; Brandl, Kniha, 1892, str. 90, Půhony, II. 92 č. 372, 204, 228; Z. d. I. 140, 201, III. 291, 315, IV. 366, V. 63, 221, VI. 174, 570, VII. 181, 756, 768, 769, VIII. 135, 136, 263, 557, XI. 276, 456, XII. fol. 7, 35, XIII. fol. 36, XX. fol. 17; Hübner, Znaim, 1869, str. 487; Volný, Topogr., II., 4. Bd. S. 127; Schwoy, Mähren III., 353; Slavík, Morava I. 107, II. 151, 155, 160, 172, 193.



Obr. 60. Pohled na Mikulovice.

Vinohrádky, Kukly, Kopaniny, Jezera, Stará hora, Konce, Čeření, Loučky, Mikolovské les, Korábecké les, Kostka, Spáleniště, Honce.

Roku 1834 bylo ve 177 domech 796 obyv., r. 1890 ve 164 d. 813 a r. 1900 ve 174 d. 821 obyv., katol., Čechův.

Původem svým náležejí Mikulovice bez odporu století XI., XII. aneb snad dobám ještě dřívějším, čehož důkazem zdejší naleziště kamenných nástrojů hlazených. V mohylách tuto odkrytých zjistil p. notář Palliardi ráz valový, střepiny staršího rázu a opět pohřebiště kosterné s hákovitými kroužky a u sv. Marka hroby žárové se střepinami velmi hrubými.[1])

O faře zdejší první zmínka se činí k roku 1331, kdy zde byl farářem kanovník kostela olom. Mikuláš.[2]) Roku 1793 byly upraveny roční renty farářovy klášterem Strahovským.

Kostel zdejší náleží XIII. století. Jest zasvěcen sv. Petru a Pavlu. Obraz sv. apoštolů na hlavní oltář byl malován r. 1784 znoj. malířem Radou. Kostel byl r. 1766 nákladem kláštera Strahovského nově překlenut, r. 1794, kdy vichřice strhala střechu, byl pokryt šindelem a r. 1839 křidlicí, za které příležitosti nákladem faráře Ambrože Hončíka také menší kostelní vížka (sanktusová) pobita plechem. R. 1832 zhotoveny byly kostelní lavice a zpovědnice z dubového dřeva nákladem 310 zl. konv. mince, které byly opatřeny sbírkami. R. 1806, 1824 a 1854 byl opatřen novými paramenty. R. 1824 nadal Josef Srna, rodák z Víškova, kostel fundací 711 zl. konv. mince. Přifařeny jsou Rudlice, Němčičky, Vevčice a Výrovice. R. 1901 byl celý kostel znova vymalován.

Kaple sv. Marka o samotě v trati „na Kostce“ bývala za dřívějších let středištěm veliké národní slavnosti v neděli po sv. Marku. Říkali slavnosti „veliká pout“. Nyní však se koná každoroční pout, „mareček“ v ústech lidu zvaná, v městečku. Obraz sv. Marka evangelisty se lvem lze spatřiti také ve farním kostele nad hlavním oltářem.

Pošta byla zřízena r. 1875. Má každodenního jízdního posla do Znojma.

Školu měli Mikulovští už zajisté dlouho před válkou 30letou, neboť přetrvala i tuto zhoubnou válku a dle nezvratných

[1]) J. Palliardi, „Slovanské pohřebiště kosterné v Mikulovicích u Znojma“, Časop. muz. sp. Olom., 1890, str. 173—175.

[2]) Z. d., II., 25.

zpráv byla roku 1657 pusta, děti vyučovány v radnici obecním pisařem. V pamětní knize školní připomíná se první učitel r. 1674. Roku 1807 vystavěna škola v místech nynější, přízemní pouze, ale prostranná, s bytem pro rektora a preceptora. Když pak vyhořela r. 1809, zbudována r. 1810 znovu dle plánů staré škola nová, nákladem 16.000 zl. Škola vyhořela také roku 1850. Nynější škola byla zbudována r. 1890. Přiškoleny jsou Rudlice a Němčičky.

O radnici máme zmínku, tuším první, k r. 1657.[1]) Z bejkovců upletené rychtářské právo se zachovalo dosud.

Hřbitov nynější zbudován byl r. 1832. Dříve býval kolem kostela.

Rody, držící rodné grunty přes sto let: Matouškův, Frühvirtův, Peřinkův, Vyklického, Logerův, Holbův.

Kostelních zvonů jest pět a slovou v ústech lidu: „Velký, Uražený, Poledníček, Umíráček a Pozdvihováček". Uražený, také prostředním zvaný, lit byl Adamem Konvářem ve Vel. Meziříčí r. 1570, přelit roku 1770 Jiřím Seichlem ve Znojmě, když pak pukl, přelit po třetí r. 1820. Poledníček přelit Janem Floridem ve Znojmě roku 1817. Velký přelit r. 1753.

Pamětní kniha farská „Memorabilia Ecclesiae Parochialis Mikulovicensis" založena roku 1782 farářem Charvátem latinsky, tímže jazykem pokračoval v ní vlastenec Panczner, až roku 1828 farář Hončík počal psáti německy. Nyní se pokračuje česky; počato farářem Kr. Kaplanem.

Matriky farní od r. 1620 s nápisem „Matricula chramu Panně Mikulovského, do kterežto křtowe malych djtek, potwrzenj manželstwa a pohřebowe Tich mrtwych i mnohych charet (?) wjedno uwedene a sepsane gsau," a druhá z roku 1642 jsou nejstarší. Odtud nepřetržitě až po naše dny zapisovalo se nejprve česky, potom latinsky, německy a posléze zase česky.

Privileje, originály: Ferdinandův z r. 1558 a Rudolfův z r. 1599 zůstaveny ve Vídni, když r. 1738 císař Karel VI. potvrzoval výsady mikulovské. V archivě obecním jest pouze privilej cís. Karla VI. z r. 1738 na pergameně psaný, v deskách svázaný s přivěšenou pečetí císařskou větší a něm. privilej cís. Františka z roku 1793, kterým původní jarmarky přeloženy jsou na jiné dny. V obecním archivě chová se kromě toho stará

[1]) F. A. Slavík, „Morava po válce třicetileté", 1892, str. 212.

pergamenová kupní smlouva z r. 1664 mezi Voldřichem Alexou a Jiřím Holbou o pole na Honcích, prodloužená roku 1707, kdy pole koupil od Holby mikulovský učitel; jest česká, s přivešenou obecní pečetí ve vosku zeleném.

Knihovna farní je dosti bohata díly theologickými. Knihovna školní má 160 sv. Knihovna obecní, založená koop. P. Frant. Wagnerem roku 1888, má skoro 300 sv.

Sochy sv. Jana a sv. Floriana na náměstí z druhé polovice minulého století.

Jezero mikulovské obecné a pastviště připomíná se již k roku 1419, kdy v ně Ješkovi Talafúsovi z Říčan vpadl Niklas Hunt z Dunajovic.[1])

Spolky: hasičský, čtenářský a raiffeisenka. Spolek čtenářský má vlastní nevelikou knihovnu.

Trhy bývaly: 1. v pondělí po třech králích, 2. na den sv. Jakuba apoštola a 3. na den sv. Martina; týdenní trh každého čtvrtka. Nyní však se nekonají, ač obec tržního práva neztratila.

Znak městečka Mikulovic zřetelný na starší městské pečeti stříbrné. Náčrtek zůstal s originálem privileje ve Vídni. Znak jest namalován také na radnici v barvách.

Záduší mikulovského kostela má nominální ceny 7255 zl.

Robota. Mikulovice byly rozděleny: větší díl $13^2/_{64}$ lánu tvořil zvláštní statek o sobě, menší díl $2^{32}/_{64}$ lánu patřil ke statku Plavečskému. Při onom statku byl panský dvůr a pivovar na 158 sudů piva a 1046 měřic lesa.

Poddaní zdejšího statku nerobotovali, platice za robotu dohromady 99 zl. 10 kr. (od r. 1654 z 1 lánu po 4 moravských tolarech) a úroku polního 30 zl. 45 kr.; ale 9 sousedů, kteří patřili r. 1750 k Plavči, platili úroku o sv. Jiří 14 zl. 14 kr., dávali úhrnem 22 slepice a robotovali týdně: 8 půlláníků po 3 dnech jednospřežně, 1 čtvrtláník 3 dni pěšky.[2])

Cechů bylo sedm: 1. Reiscech, totiž zedníci, stolaři, bednáři, tesaři a sklenáři s pečetí z roku 1827; 2. kováři, koláři a zámečníci s pečetí z r. 1757, novější z roku 1855; 3. krejčí s pečetí z r. 1757, novou z r. 1827; 4. ševci a prtáci (staré obuvi, kteří něměli práva dělati novou) s pečetí z r. 1827;

[1]) Brandl, Půh., II., 78.

[2]) Registratura zemská, dom. odd., č. 269. R.

5. r. 1766 založený cech hrnčířů, zrušený r. 1858; 6. řezníci, pekaři, mlynáři s pečetí z r. 1827; 7. tkadlci. Pečeť cechu stolařského a bednářského (Reiscech) byla otištěna r. 1897 v „Annalech" musea Františkova. Z knih cechovních zachovaly se jediné „generální cechovní artykulové pro pořádky královských zemí českých" z roku 1739 o dvou exemplářích, tištěné.

Živelními pohromami utrpělo městečko: požárem v l. 1795, 1809, 1821, 1841, 1850. Poslední z nejhorších: průtrží mračen roku 1850. Roku 1863 vyhořel Koráb, zapálen bleskem. Cholera zuřila v místě r. 1831, 1836, 1855 a 1866.

Koráb, samota v lese Korábeckém, původně lisovna na víno pro velkostatek, myslivna a silniční hospoda. Chaloupky, myslivna a hájovna v Mikulovském lese.

Ze slavných mužů, kteří působili v Mikulovicích, vytknouti dlužno faráře Ambrože Václ. Hončíka, znamenitého včelaře. Od r. 1859 přednášel o včelařství na znojemském gymnasiu a na preparandii. R. 1861 vydal spis: „Kurze Anleitung zum Betriebe der rationellen Bienenzucht nach den neuesten Erfahrungen". Hončík narodil se r. 1791 v Sádku v Čechách, od r. 1816 do r. 1874 působil na faře Mikulovské, zemřel ve Znojmě dne 22. července r. 1879.[1]) Farář Hončík první zavedl u moravských včelařů pohyblivé dílo Dzierzonovo, a proto dostalo se mu čestného příjmí „Moravský Dzierzon".

Jeho předchůdce farář Ondř. Václ. Panczner náleží k českým buditelům. Nepsal sice, nepracoval literárně, ale přinášel veliké peněžní oběti, aby mohly vycházeti Hromádkovy „Prvotiny pěkných umění". Kdyby nebylo Pancznera, ani Prvotiny nebyly možny. Byl veliký podpůrce rodící se české literatury. Narodil se ve Vanovicích u Mladé Boleslavě 26. září r. 1759, zemřel v Mikulovicích dne 2. června 1828. Jeho silhouettový obraz chová se na faře mikulovské.[2])

V Mikulovicích narodil se dne 19. dubna r. 1852 slavný malíř Eman. Krescenc Liška. Záhy odstěhoval se s otcem do Prahy, kde byl vzdělán. První léta malířova byla velmi krušna, neboť údělem

[1]) Viz životopisy ve „Včele Moravské" 1902 a „Ill. Monatsblätter für Bienenzucht" 1902.

[2]) Viz Jireček, „Vzpomínky na časopisectvo české před půlstoletím". Ve Světozoru 1879 a Peřinka, „Farář Ondřej Panczner" v „Čas. Mat. Mor." 1899, str. 185—187.

jeho byla bída. R. 1876 vypravil se do Mnichova, kde se vzdělával u prof. Seitze. R. 1879 účastnil se konkursu na výzdobu



Obr. 61. Pečeti cechů v Mikulovicích.

národního divadla pražského a zvítězil návrhem na vlys, který vypracoval společně se Schikanedrem. Ale požár r. 1881 zničil

i vlys královské lóže. R. 1885 (měl Klarovo stipendium) odešel do Říma, kde pobyl tři roky. Ilustrace do „Palečka“ a do periodických ilustrovaných listů mnichovských byly původně jediným výdělkem jeho, posléze byl professorem umělecké akademie pražské. Zemřel dne 18. ledna 1903. R. 1885 vystavil obraz „Hagar lkající nad Ismaelem“, který měl veliký úspěch, na výstavě v Mnichově téhož roku získal si slávy obrazem „Císaři Maximilianovi zjevují se oběti jeho“, který však shořel na výstavě



Obr. 62. Em. Liška.

v Praze na Žofíně. Na jubilejní výstavě v Praze r. 1891 vystavoval nádherné dílo „Sen Michela Angela Buonarottiho“. Kromě toho uznání dobyly si malby „Štědrý večer na hřbitově“, „Sousedé“, „Poslední svého rodu“, „Vodník“. Umělecká kritika nejvýše staví „Vdovce“. Liška byl nedostižný v malbách měsíčního svitu.

Také se tu narodila dne 10. července 1868 spisovatelka Růžena Svobodová, rozená Čápová. Otec její byl ředitelem velkostatku. Záhy s otcem přišla na Strahov do Prahy. R. 1890

provdala se za spisovatele Frant. Xav. Svobodu. Jest literárně činna od r. 1895. Vydala romány, novely a povídky: Ztroskotáno, Na písčité půdě, Přetížený klas, Povídky, V odlehlé dědině, Zamotaná vlákna, Milenky, Pěšinkami srdce.

*

Panstvím náležely v poslední době z největší části premonstrátské kanonii strahovské, pouze 9 pololáníků a 4 domkaři byli příslušni panství Plavečskému (odtud také zvali se „Plavečskou stranou"). Z dřívějších let jsou známi majitelé: k r. 1314 dne 24. dubna a 1322 čteme Waltra z Mikulovic. Byl z rodu vládyk Plaveckých. Připomíná se naposledy k roku 1323. Po



Obr. 63. Růžena Svobodová.

smrti jeho žádali Mikulovic strýcové jeho Plavečtí, což dosvědčuje, že neměl potomkův a že jest asi totožný s Valtrem z Mikulovic, který byl farářem rouchovanským.

Z roku 1338 a dne 25. července zachovala se smlouva o patronát kostela sv. Petra a Pavla mezi Sborem, proboštem olomouckým, a Bočkem, vládykou z Horní Plavče, patrony kostela v Mikulovicích s jedné, a mezi sestřencem jejich Hynkem z Mikulovic se strany druhé. Po smrti faráře mikulovského, dobré paměti Bedřicha, ustanovují všichni tři jmenovaní jednomyslně plebánem Mikuláše, syna Hynkova z Mikulovic. Po smrti jeho mají právo kněze na faru presentovati bratří Sborek a Boček

z Plavče; po smrti kněze jimi zvoleného zase Hynek nebo dědicové jeho. Takže vykonávati mají právo patronátní jednou Plavečtí, podruhé Mikulovští. Kolem r. 1350 daroval farář Mikuláš panenskému klášteru Pustiměřskému faru v Mikulovicích s celým příslušenstvím, dvorem, polnostmi a lukami, farskou zahradou a s menšími desátky na Výrovicích a Dunajovicích, kromě toho však dětem nebožce Dobše z Lukova 2 lány pole a lesy v Mikulovicích. R. 1351 Mikuláš, farář mikulovský a kanovník kostela olomouckého, prodal Bludovi z Králic 2 lány a 7 pluhů pole v Mikulovicích; i jiné 4 pluhy pole v Mikulovicích prodal témuž Bludovi, leč bez dědičného práva. Roku 1351 zapsal Sborek z Plavče tři zdejší lány Přibce, vdově Rudoltově z Eyvanče, a roku 1353 táž Přibka z Eyvanče vyměřila Arklebovi z Lechvic 4 hřivny poplatku v Mikulovicích,[1]) který rok potom (1354) směnnými smlouvami za statek Lechovice nabyl nových 2 lánů v Mikulovicích od bratří Bernarta a Vilíma z Víckova. R. 1360 Mikeš z Mikulovic prodal Jimramovi z Jakubova $6^1/_2$ lánu a 5 popluží větších a 4 menší v Mikulovicích za 120 hřiven, a Jimram z Jakubova r. 1364 prodal 4 lány a 3 popluží v Mikulovicích panu Mikšovi z Králic, jenž ještě později přikoupil 1 lán v Mikulovicích za 10 hř. gr. Mikeš z Mikulovic, archidiakon olomoucký, r. 1365 sstúpil se s bratrem svým Smilem ze Slatiny na veškery statky. Téhož r. 1365 Boček z Horní Plavče společnici své Kunce zapsal na zboží v Rudlicích a Vevčicích za 150 hř. gr. pr. věnných 15 hř. gr. ročního platu, a kdyby na statcích nebylo ročního důchodu 15 hř., má Boček zbytek doplatiti ze zboží mikulovského. Ale úmluvy tyto nenabyly právní platnosti, byvše zrušeny po vůli bratří Václava a Ratibora z Myslibořic. Václav z Myslibořic byl totiž manželem paní Kunky. R. 1368 Mikeš z Horní Plavče ženě své Anně zapsal právem věnným na Mikulovicích — na půl šesta lánu a čtyř popložích — a na Plavči — na třech lánech — 11 hřiven gr. platu na 110 hř. gr. R. 1371 Mikeš z Hrádku druhé ženě své Elšce, dceři Jankově z Lesonic, na vsech Mackovicích a Mikulovicích právěm věnným zapsal 10 hř. platu ročního. R. 1378 Jašek z Králic, dědic Bludův, dal svých 7 hř. platu v Mikulo-

---

[1]) Cod. d. M., VI., 54, č. 76, 156, č. 209, 157, č. 210, 159 č. 214, VII., 148—150 č. 204, 205, VIII., 23 č. 44; Sedláček, Časop. Mat. Mor. 1895, str. 21. Z. d., I., 152, II, 25, 56, 101.

vicích převořiši dalešické. Jimram z Jakubova r. 1378 Mikšovi z Horní Plavče a dědicům jeho prodal 4 poplatné lány a 5 popluží v Mikulovicích se vším příslušenstvím.

R. 1381 a později připomíná se Rulant z Holoubka (de Thawbenstein) a na Mikulovicích. R. 1385 Boček z Hrádku Anně, choti Beneše z Lechovic prodal 4 lány.[1]) R. 1386 daroval Mikuláš z Hrádku (z Mikulovic) 4 lány pole v Mikulovicích převořiši dalešické.

Roku 1390 sstúpila se Anna z Lechovic s manželem svým Benešem z Lechovic na statek svůj v Mikulovicích, totiž na 5 hřiven roční činže. Téhož roku prodal Matěj z Mikulovic Zdeňkovi z Jevišovic 1 lán v Mikulovicích. R. 1398 Mikšík z Hrádku prodal Rudoltovi z Hoštic 5 hř. ročního platu ze 4 poplatných lánů v Mikulovicích s hájkem řečeným „Háj" a s příslušenstvím. K r. 1406 čte se jméno trati „čeření", dosud běžné. Zděch z Ratišovic prodává Janovi z Mikulovic a Dorně, ženě jeho, hájek zvaný v „čeření". Téhož roku Anna z Plavče, vdova Mikšíkova, bere děti své na spolek všeho zboží, které má v Mikulovicích. R. 1406 prodal markrabí Jošt Mikuláši Huntovi z Floršteta jako příslušenství Dunajovic 2 lány a 5 hřiven roční činže v Mikulovicích. R. 1407 vzal bratra svého Dětřicha z Floršteta na spolek na všecky své statky, které má nebo bude míti. R. 1407 pohoní Jana Rulanta z Mikulovic sestra jeho Marketa, žena Matěje, měštěnína z Jevišovic, že jí mocí drží lán její, který otec její koupil a vložil jí do desk. R. 1409 Anežka, dcera Mikšíkova z Hrádku, bere děti své na spolek na všecko zboží, které zdědila po matce své ve vsi Mikulovicích[2]), a r. 1412 Anna, žena Beneše z Lechovic, prodala dědictví své, totiž 4 lány 5 kop ročně platící v Mikulovicích, Miklasovi Huntovi z Floršteta. Podobně r. 1412 Pešík z Čehočovic Anežce, ženě Talafúsově z Říčan, právem věnným zapsal tři kopy ročního platu na Mikulovicích. Tou dobou i Ondřej z Bytovan měl něco na Mikulovicích, neboť r. 1414 pohoní Niklasa Hunta z Dunajovic, že mu odkópil základ jeho od Beneše z Lechovic v Mikulovicích, ježto ho tím měl odvaditi a ve dsky mu vložiti. Roku 1415 prodal Jan

---

[1]) Z. d., III, 59, 60, 308, 474, IV., 124, 234, 337, 368, V., 75, 365, 756, VI., 619, 800, 945, VII., 121.

[2]) Z. d., VII., 423, 915, 962, VIII., 63. 406, 540, 485, IX., 84, 176; Brandl, Půh., II., 41 č. 191 a 195.

Rulant z Mikulovic Mikšovi Huntovi z Dunajovic les a pole „na czerzeniy“ v Mikulovicích. R. 1416 dcery Bočkovy z Hrádku, Zikmunda a Elška, prodaly sestře své Anežce z Hrádku $1\frac{1}{2}$ lánů pole, polovici popluží a laz a čtvrtinu práva patronátního v Mikulovicích, a r. 1417 sestoupily se všecky tři sestry na spolek. Zmíněný Jan Rulant z Mikulovic r. 1416 prodal Mikšovi z Mikulovic lán pole v Mikulovicích. Za odprodané zboží koupil si Rulant alodiální dvůr v Ratišovicích od Zděcha z Ratišova r. 1417. Niklas Hunt z Dunajovic čte se ještě k r. 1437, kdy koupil podací právo kostela v Mikulovicích od Zbyňka z Doubravice a na Osovém. V zápise v deskách čteme k r. 1447:[1]) „Mikeš Hunt de Florstet z Dunajovic vložil bratřím Janovi, Benešovi a Ludvíkovi z Žirotic, synům Dobše Vajtmilnára na Žiroticích, ves Mikulovice s dvorem a půl sedmého lánu pole, z nichž se ročně 8 grošů odvádí podací kostelnímu tutéž.“ A hned r. 1447 vložil týž Mikeš těmže bratřím své zboží. Proti poslednímu vkladu podali téhož roku odpor Elška z Křepic a Jiří Talafús z Říčan. Druhý les v těchže místech dal r. 1447 Hunt z Floršteta Prokopovi Rechemberkovi ze Želetic. Dědička vládyk z Mikulovic, kteří se také psávali z Hrádku a z Plavče, Johanka z Hrádku, vzala r. 1451 dne 6. června na spolek zboží svého v Mikulovicích Františka z Libivé. Úmluvy tyto údály se ve Znojmě před zemským hejtmanem Janem z Cimburka a z Tovačova. Na Mikulovicích měl nějaké zboží také Václav Meloun z Hrádku, který spolku tomuto hrubě nepřál a mnohými půhony stíhal Františka z Libivé.

Bratří Vajtmilnárové, nepokojní sousedé, jak vysvítá z častých půhonů, kterými buď poháněli sousedy aneb sami od nich byli poháněni, drželi Mikulovice do r. 1486, kdy je s přivolením krále Matyáše Korvína zaměnili za ves Božice (v okrese Jaroslavském) s premonstátskou kanonií Želivskou.[2]) Volným udávaný rok 1466 není správný, neboť listina chovaná v klášterním archivě strahovském datuje se z roku 1486, kterýžto letopočet udává také pamětní kniha fary mikulovské.

Dne 11. května r. 1499 Vladislav II. dává opravu na vsi Mikulovicích na Moravě Ladislavovi, Janovi, Michalovi, Krištofovi a Šebastiánovi, bratřím z Vajtmile.

---

[1]) Z. d., II., 304, č. 1308, IV., 332, IX., 278, XI., 81, 291, 300, 363, 365, XII., 169, 608.

[2]) Z. d., XII., 609, 610, 612, 633, XIII., 72; Z. d., Kvatern, XII., 23.

K roku 1510 připomíná se, že opat želivský Wolfgang i se svým konventem a Barbora, převořiše dalešická, shodli se s farníky mikulovskými o tom, aby ročního desátku odváděli poddaní mikulovští konventům dalešickému a želivskému ze svých vinic z jednoho lánu po jednom vědře a faráři mikulovskému 15 věder vína. Již dříve roku 1502 prostřednictvím kardinála legáta Pavla zavázali se opatové lucký a žďárský, spolu s nimi i probošt kounický, že ponechají schudlému tehdy klášteru Želivskému důchody farního kostela mikulovského k volnému upotřebení.

Roku 1558 vymohl opat želivský Martin II. Strahlický vsi poddanské Mikulovicům (na císaři Ferdinandu I.) povýšení na městečko.

R. 1587 opat želivský Kašpar Šenovský zastavil Bedřichovi z Náchoda statek mikulovský za zápůjčku 3000 zl. do užívání na dobu tří let.

Z přifařených obcí Výrovic, Němčiček, Rudlic a Vevčic dávaly se faráři mikulovskému desátky. Vsi Němčičky, Rudlice a Vevčice byly na panství Kunštátů z Jevišovic, kteří odpírali desátky faráři. Již roku 1563 odepřeny desátky z Rudlic a Vevčic. Z toho půhony a soudy. Roku 1573 a 1574 odpírány desátky z Němčiček a z mikulovského dvora. R. 1580 Bedřich z Náchoda a na Dunajovicích odepřel desátek ze svých poddaných v Mikulovicích. Farář sám nechtěl zase odváděti patronovi svému, opatovi želivskému, roční dávku, kopu kaprův a 15 štik. R. 1581 a 1582 odpírány desátky Vevčic a Rudlic, podobně r. 1586. Téhož roku znovu Bedřich Náchodský z Dunajovic odepřel dávky ze svých poddaných mikulovských.

R. 1622 dne 24. května vykoupil strahovský opat za 10 000 zl. statky kláštera želivského, které před koncem věku XV. byly sekularisovány a přišly do rukou Trčků z Lípy, a připojil je ke kanonii strahovské. Tehdy snad i Mikulovice spojeny se „Sionem“, nikoli jak udává Volný, kolem r. 1680, a zůstaly při něm podnes i s Něm. Kounicemi.

Po válce třicetileté bylo v Mikulovicích přes čtvrtinu domů pustých. Na části strahovské bylo 13 lánův. Domů r. 1678 24 osedlých, 4 nově osedlé, 8 nově pustých, 11 starých pustých. Rolí nově vzdělaných 189 měr. Vinic starých pustých 163 měr. Na příslušenství plaveckém byly 2 lány, domy 3 osedlé, 7 starých

pustých. Rolí starých pustých 429 měr. R. 1667 bylo osedlých domů 21, pustých 17.[1]) R. 1788 ustanoveno, aby Mikulovice k fondu kriminálního soudu znojemského ročně přispívaly 12 zl.

Mramotice

(něm. Mramotitz), samostatná politická a katastrální obec, ležící u silnice ze Znojma do Moravských Budějovic, asi dvě hodiny severozápadně Znojma v údolí na potoce Mramotickém na svahu kopce Rudy.

Farou náležejí do Přímětic, poštou do Kravska.

Obecná škola jest jednotřídní. Přiškolena jest jediné kolonie Kasárna. R. 1900 bylo 78 žákův.

Rozloha obce: 600 ha.

Jmění obecního jest 72 ha, čistý katastrální výnos, z něhož počítá se daň pozemková, obnáší 492 K 64 h.

R. 1834 bylo ve 42 domech 216 obyvatelů, r. 1890 v 58 domech 259 obyvatelů národnosti české a náboženství katolického, r. 1900 307 obyv.

Kaple Sedmibolestné Panny Marie byla postavena r. 1838 nákladem usedlíka Tomáše Májeckého a posvěcena r. 1839. R. 1846 přistavěna byla ke kapli vížka se zvonkem.

Místní jméno jest patronymické dle osobního jména Mramota.

Jména tratí: u Kravecky cesty, Nádavky, za Loukama, Ruda, Ouzký, Dlouhé díly, Zmoly, za Šachty, Padělky, Horní díly, Kopaniny, Černé díly, Zahrádky, za Polankou, za Krajinou.

Nálezy archeologické: notář Palliardi nalezl poblíže obce četné kamenné nástroje hlazené z doby neolithické.

Když kníže český Ota založil a nadal klášter Lucký r. 1190 dne 25. října, dal novému svatostanu mezi jinými statky také jitro půdy ve vsi Mraviticích. K tomuto jitru přikoupil r. 1222 opat lucký Florián od šlechtice Václava celou ostatní ves (Brageticz) za 170 hř. stř. za přítomnosti knížete Vladislava

---

[1]) Arch. Strah., LXI., č. 12, 13, 14, 20, 21, 28; Memorabilia Ecclesiae parochialis Mikulovicensis, fol. 17; A. Č., VI., 578 č. 239; Opis privilegia v obecním archivě mikulovském; Brn. Půhony, XLV., fol. 163, XLVIII., fol. 145; Slavík, Mor., I., 48, 49, 54, 56.

Jindřicha, jenž schválil kup. Biskup olomoucký Robert také kupní smlouvu schválil, ale teprve, když urovnána byla pře, která vznikla o tuto ves mezi opatem Floriánem a bratrem prodavatele Oldřichem. Listina, kterou biskup Robert potvrzuje koupi, má datum r. 1223 (bez udání dne), sporný statek jmenuje se Brawaticz. Klášter Lucký statky své v Mramoticích rozmnožil r. 1487 koupí části luk a rybníka se servitutem odváděti obci každoročně 2 kopy ryb, dokud se bude loviti v rybníku. Zprávy dějinné jsou velmi kusé. Nedovídáme se nic až teprve pro dobu pobělohorskou. Po válce třicetileté bylo v Mramoticích 19 lánů, 11 osedlých, 1 nově osedlý, 3 nově pusté a 10 starých pustých domův. Rolí vzdělaných I. třídy 126 měr, rolí starých pustých 1050 měr. R. 1678 bylo luckých poddaných jen 25.

Po zrušení kláštera r. 1784 připadla ves Mramotice jako příslušenství statku Kravska moravskému náboženskému fondu, který ji r. 1789 prodal hraběti Janu Václavovi Ugartovi s tímto statkem. R. 1803 byly Mramotice připsány sirotkům po Janu Václavovi Ugartovi, zemřelém dne 31. ledna r. 1798[1]).

Milifron,

Milfron (něm. Mühlfraun), samostatná katastr. a pol. obec asi hodinu cesty vých. Znojma na levém břehu řeky Dyje v úrodném údolí. Okolí je krásná krajinka s rázem italským, kterého jí dodávají bohaté vinice, pole osázená melouny, paprikou, zeleninou všeho druhu a stromy ovocnými, hlavně merunkami a broskvemi.

Rozloha obce 443 ha 52 a; nemovitý majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 48 ha 51 a.

R. 1834 bylo v 81 domech 440, r. 1890 ve 108 d. 454 obyv., Němců, katol., r. 1900 455 obyv

F a r n í k o s t e l jest poutní a zasvěcen ubičovanému Spasiteli. Milifron míval svůj kostel již r. 1280, jenž zasvěcen byl sv. Vavřinci. Válkou husitskou byl (r. 1425) vypálen a pobořen klášter Lucký, ale také Milifron utrpěl mnoho, zanikla fara, zpustl kostel. Proto byl Milifron přifařen do Louky; každoročně o jednom svátku

---

[1]) Dobner, Monumenta, IV., 25; Cod. d. M. I., 331, II., 153; Erb. Reg., I., 184 č. 456, 304 č. 653, 313 č. 679; Beck, Notizenblatt, str. 52, l. c. str. 73 Slavík, Mor. I., 53.

Mariánském a o jednom dni křížovém farníci lučtí v slavném průvodě chodili do polossutého kostela sv. Vavřince, v němž opat nebo převor konali slavné služby Boží. R. 1656 byl kostel sbořen, neboť hrozil sesutím. Ze stavebního materiálu zbudován byl nový na hřbitově, zase sv. Vavřinci zasvěcený. Dekanátní visitační zpráva z r. 1657 udává, že v Milifroně bylo jen okolo 100 kat. farníkův. Ale nová budova nevydržela dlouho. Již r. 1769 musila se zavříti pro nebezpečí zřícení, a opat lucký Řehoř Lambeck položil ještě téhož roku dne 21. května základní kámen ke kostelu nynějšímu uprostřed osady. Kostel byl dostavěn r. 1775, a duchovní správa odevzdána opatem představenému nemocnice lucké, zřízené r. 1288 v Milifroně, kde opatrováni byli věkem nebo nemocí sešlí řeholníci lučtí. Tou dobou byl představeným nemocnice P. Jarloch Hengel ze Štyrska, muž uměleckého vkusu, jenž obětoval své jmění soukromé na okrášlení chrámu. Tenkráte malíř Ant. Maulpertsch freskami zdobil knihovní sál kláštera Luckého. Požádal ho Hengel, aby svým uměním vyzdobil nový chrám. Maulpertsch vypracoval plán, který se zalíbil Henglovi, a také byl vykonán. Na prostřední klenbě do dneška spatřuje se tajemství Nejsv. Trojice, jak Bůh Syn v podobě dítka vychází ze srdce Boha Otce. Vedlejší osoby této fresky jsou Enoch, Noe, Abraham, Mojžíš; na druhé klenbě jest Narození Páně a čtyři evangelisté s lidem kořící se Jesulátku, na třetí jest ubičovaný Spasitel, na čtvrté církev katolická a učitelé církevní, sv. Řehoř, sv. Ambrož, sv. Augustin a sv. Jeronym. Plány stavební jsou od víd. stavitele Františka Krendla, který také vypracoval plány nádherné klášterní budovy Lucké. Socha ubičovaného Spasitele byla na hlavní oltář umístěna s velikou slávou r. 1775. Na čtyřech pobočních oltářích jsou obrazy sv. Josefa od Josefa Winterhaltera, sv. Jana Nep. a sv. Antonína Pad. od Ant. Maulpertsche a sv. Norberta od víd. akad. malíře Felixa Leichra. Práce kamenické do kostela vykonal sochař Jan Högl. Roku 1778 dne 6. září kostel vysvěcen biskupem brněnským Mat. Frant. hr. Chorynským. Malíř Maulpertsch považoval výzdobu kostela za nejlepší své dílo.

R. 1784 v měsíci březnu skonal dobrodinec kostelní, farář Jarloch Hengl. R. 1776 obdržel kostel z Říma plnomocné odpustky. Zrušením kláštera Luckého zrušena byla také milifronská nemocnice, s velkostatkem prodána také residence proboštů luckých v Milifroně (nynější zámek). Nebylo nikoho, kdo by

dbal oprav krásného kostela, který pomalu pustl. Střecha dostala mezery, dešť měl volný průchod na klenutí, které pukalo povážlivě. R. 1806 Francouzi proměnili kostel na 14 dní na konírnu a okradli jej docela. Teprve r. 1834 patron Leop. rytíř Liebenberk dal opraviti střechu a rozpukanou klenbu sepnouti skobami, železnými pruty a svěráky. Stavitelé však spínáním klenby poškodili vzácné fresky Maulpertschovy, které teprve v letech sedmdesátých a osmdesátých minulého století za farářování obětovného Fr. Tirze byly opraveny. Pouti k soše ubičovaného Spasitele konaly se již brzy po zbudování kostela, ale ochably za doby Josefa II., v posledních letech oživly zase. Každoročně na 8000 poutníků přichází do Milifrona[1]).

Zámek baronů z Liebenberka je bývalá letní residence řeholníků luckých z let 1768—1775. Býval druhdy také klášterní nemocnicí.

Fara připomíná se již r. 1283, ale zanikla neznámým způsobem. Když r. 1775 klášter Lucký vystavěl kostel, nenadal fary, nýbrž ustanovil, aby duchovní správu obstarávali představení nemocnice. Proto po zrušení kláštera bylo r. 1785 zřízena lokalie.

Hřbitov jest mimo osadu, kde původně stával kostel sv. Vavřince.

Škola několik kroků od kostela jest jednotřídní, německá. R. 1901 chodilo do ní 73 dětí. V Milifroně býval učitel již před r. 1800, nebylo však školy, proto se vyučovalo v soukromých domech. Teprve r. 1810 zbudována škola nákladem nábož. fondu a barona Scharfa, majitele velkostatku. Obec vykonávala jen práci potahem a práci nádenickou při stavbě. Roku 1881 byla vystavěna nynější škola, protože místnosti bývalé školy nevyhovovaly.

Samota Katharinenhof, vrchnostenský dvůr asi čtvrt hodiny od obce na pravém břehu Dyje.

Z nehod živelních vytknouti sluší dosti časté povodně a zátopy rozvodněné Dyje. R. 1784 dne 28. února byl povodní poškozen kamenný most přes Dyji tak, že se sřítil. Voda však nepřišla do vsi, nýbrž protrhala zeď panské zahrady a vylila se za humna. R. 1807 dne 22. května vyhořel Milifron.

---

[1]) Dr. K. Eichler, Poutní místa, I., 1887, str. 131—136.

Jména tratí: Hinternhof, Spiegelgärten, Holläcker, Spiegeln, Röhreln, Höllen, Breiteln, Schmalzäcker, Berge, Pelzberg (r. 1195 čte se Palice), Leithen, Pelzweingärten, Sonnweide, St. Antonigebirg beim Frauenholz (s obrázkem Matky Boží), Bergweingärten, Pelztrifteln, Sitzgraben St. Klara, Minenbreiten, Seeäcker, Gottligberg (Kotlík?), Steingarten, Hofäcker, Mühlgärben.

Místní jméno jest něm. původu, lid český říká Milifrón. Mühlfraun je forma nejnovější, -fraun utvořeno z voran (psalo se Mühlvoran).

Nálezy archeologické: hrubé střepiny a nástroje pazourkové ve sbírce Palliardiho.

R. 1283 dne 31. března koupil klášter Lucký ves Muhlwren od bratří z Dobronic, Vítka, probošta olbramkostelského, pak Štěpána, Bohumíra, Ostoje, Soběslava a Jimrama, synů Dětřichových z Dobronic, za 40 hř. stř. S touto kupní smlouvou zároveň učiněna smlouva jiná. Nejmladší bratr Jimram z Dobronic byl farářem v Milifroně. Ostatní vymínili mu, že má po čas života aneb do odchodu svého na lepší obroči užívati 3 lánů v Boroticích, které byly příslušenstvím prodané vsi Milifrona. Po Jimramově smrti měly tyto lány s celým patronátem milifronského kostela připadnouti klášteru Luckému. R. 1288 listinou bez datum biskup olomoucký Dětřich přikázal faru milifronskou nemocnici lucké, v niž chovati se měli neduživí, věkem nebo nemocí sešlí řeholní bratří lučtí. Arcijáhnovi znojemskému bylo nařízeno, aby bděl nad vyplněním této listiny.

R. 1325 dne 1. října učinil klášter Lucký narovnání s kapitolou olomouckou o desátky fary milifronské, které každoročně se měly odváděti do Olomouce. Za opata Zdeňka r. 1396 dne 11. června byla učiněna smlouva kláštera Luckého se Znojmem, kterou městu postoupen byl mlýn v Milifroně za peněžitou náhradu louky „pfaffenwiesen“ pod Palicí (Pelzberg).

R. 1415 byl v Milifroně farářem světský kněz Niklas. To je poslední zmínka o faře, která zajisté zanikla válkami husitskými. V dekanátní zprávě visitační z roku 1657 čteme, že kostel sv. Vavřince neměl ani paramentův ani nádob. Oltáře byly neposvěceny. Klášter Lucký prý dal ve vlastní tiskárně r. 1604 vytisknouti obecní snesení obce milifronské, ale tisku tohoto nikdo v poslední době neměl v rukou, tak že těžko říci, je-li udání pravdivo čili nic.

Po válce 30leté bylo v Milifroně 5 lánův. Domův osedlých bylo 20, nově osedlé 2, staré pusté 4. Rolí nově obdělaných 24 m. Vinic starých pustých 180 měr. Dvůr Milifronský byl v letech 1669—79 pustý, farních osadníků bylo jenom 100.

R. 1670 dne 20. ledna rozvodněná Dyje způsobila mnoho škod. R. 1678 čítá se 26 poddaných luckých, kteří obdělávali 240 vinic.

Statek milifronský po zrušení kláštera Luckého r. 1784 byl spojen s Hodonicemi, a r. 1789 licitačně prodán celek za 79.675 zl. 20 kr. znoj. měšťanu Janu Jiřímu Scherzovi, jenž závětí ze dne 1. ledna r. 1799, uveřejněnou dne 21. srpna r. 1800, statek odkázal svým pastorkům Josefovi, Anně a Františkovi Heichlerovým, kteří r. 1801 dne 3. listopadu jej prodali Janu Nep. svob. pánu Scharffovi, jenž r. 1834 dne 18. listopadu prodal vše víd. bankéřům bratřím Karlu Eman. a Leop. Frant. rytířům z Liebenberka.

R. 1809 dne 10. července strhla se na výšinách u Milifrona krvavá řež Rakušanův a Francouzů, v níž velel Francouzům nejprve Marmont, později sám císař Napoleon I. Rakušané byli zatlačeni. Po bitvě zle se vedlo obci. Nynější majitele viz u Louky[1].

Mšice

(něm. Mausdorf), kolonie městečka Oleksovic, s nímž také souvisí. Ves byla založena r. 1790 z rozpuštěného panského dvora. (Dle Vrbkovy Heimatskunde již r. 1786). Roku 1834 měly Mšice 85 domův a 447 obyv., r. 1880 i se samotou Karlshofem 108 domů s 533 obyv. a r. 1890 již 126 d. s 577 obyv. něm. a katol., r. 1900 622 obyv.

Místní jméno odvozuje Wisnar z toho, že před časy kolonisté své byty kopali ve stráni písečné a že, ať tak díme, bydleli jako myši v děrách. České jméno utvořeno z německého.

[1]) Wisnar, Ortsnamen str. 26; Čas. mus. olom. 1892 str. 33; Cod. d. M. IV., 277 č. 210, 356, VI., 23, XII., 297 č. 321; Emler, Reg. II., 556 č. 1291, 627 č. 1463; Troschl, Series 1738, str. 42; Bretholz, Annales 1896, str. 149; Durdík, Knihtiskařství, str. 37; Slavík, Morava I., 53, II., 194, 200; Hübner, Znaim, str. 766; Beek, l. c., str. 73.

Načeratice

(něm. Naschetitz), dle osob. jména Načerat, samostatná katastr. a pol. obec, $1^1/_2$ hodiny od Znojma na silnici ze Znojma do Jaroslavic v krásném údolí, které bohužel je špatně zavodněno.

Rozloha obce 399 ha; nemovitý majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 17 ha.

R. 1834 bylo v 61 domech 316 obyv. a r. 1890 v 90 d. 458 obyv. něm. a katol., r. 1900 475 obyv. Hlavním zaměstnáním jest polní hospodářství a vinařství.

Kostel farní Bolestné Matky Boží zbudovala obec vlastním nákladem r. 1804; posvěcen dne 2. srpna téhož roku. Byla to neveliká kaple, která roku 1838—40 nahrazena nynějším kostelem Matky Boží, v němž jest hlavní oltář Matky Boží s obrazem od Jos. Winterhaltra a poboční sv. Josefa s dřevěnou sochou. R. 1852 a 1858 byl kostel opravován a okrašlován.

Farou náležely Načeratice do r. 1830 do Tasovic. R. 1830 zřídil náboženský fond lokalii, k níž r. 1836 přifařeny Derflice.

Matriky jsou od r. 1830.

Hřbitov jest směrem ke Strachoticům. Pošta ve Strachoticích.

Škola těsně u kostela jest jednotřídní, německá; r. 1901 měla 72 žákův. Obec se zavázala r. 1831 dne 1. června, že zbuduje sama školu. Stávala však v obci škola již r. 1816, ba dokonce již od r. 1750 prý se vyučovalo po selských gruntech. Nynější škola zbudována obcí r. 1858 a přestavěna r. 1897.

Poddanské poměry. Načeratice patřily k Jaroslavskému panství, platily r. 1750 úroků půlletně 10 zl. a robotovali týdně: 7 sedláků po 3 dnech s potahem, 27 čtvrtláníků po 3 dnech pěšky; 4 domkáři po 10 dnech ročně. Z roboty se vykoupili r. 1823.[1])

Jména tratí: Dorfried, Freie Gwanden, Oberes, Unteres a Mitteres Hausfeld, Breite Neurieszen, Steinbergen, Mitterried.

Z nálezů starožitných vytknouti sluší stříbrnou Vespasianovu minci, chovanou ve sbírkách notáře Jar. Palliardiho.

Roku 1222 dne 24. června král Přemysl a markrabí Vladislav potvrzují listinu, v které nebožtík Unka postoupil vsi Načeratic Artlebovi ze Znojma, zeti svému. R. 1289 Heralt z Obřan daroval třetinu Načeratic klášteru Žďárskému. R. 1327

---

[1]) Reg. zem., dom. odd. č. 43. R.

dne 30. července učinil opat Lucký Jan záměnnou smlouvou s bratřími Hartlebem a Gerardem z Heraltic, kterou nabyl vsi Načeratic i s vinicemi za vsi klášterní Pokojovice a Rokytnici. R. 1337 dne 21. července jmenuje se Radúš z Načeratic, zu den czisten purgermaister zu Znoym. Za bojů Matyáše Korvina s králem Jiřím ves tato zpustla s blízkými Popovicemi (zaniklými) a Derflicemi. R. 1538 zabral klášter Lucký desátek viničný v Načeraticích, na který si také činil nároky klášter Žďárský. Opat kláštera Žďárského Ambrož prodal r. 1540 svou ves Načeratice pusté Vilímovi Kunovi z Kunštátu. Po smrti tohoto majitele rozsáhlého panství jaroslavského prodali rukojmí jeho ves pustou Načeratice jako příslušenství Jaroslavic nejv. pražskému purkrabí Volfovi Krajířovi z Krajku.

Ještě po válce třicetileté byla ves téměř úplně pusta. Rolí pustých I. tř. bylo 1156 měr, vinic pustých 50 měr. Ze sousedních obcí vzdělávali 97 měr rolí. R. 1699 byla již obydlena. V pečeti měla radlici a vinařský nůž. R. 1749 měla již 8 půllánův a 4 domy bez polí. R. 1792 bylo 8 pololáníků, 28 čtvrtláníkův a 17 domkářů nemajících polí, celkem 53 domův.

S panstvím Jaroslavským jest osada spojena dosud.[1])

Němčičky,

také Němčice, samostatná katastr. a pol. obec v malebném údolíčku, se všech stran stráněmi sevřeném, jež protéká nepatrný potok Němčický. Od Znojma jest osada vzdálena půl třetí hodiny cesty směrem severním. V poslední době byla silnicí spojena s Plavčí.

Rozloha obce 495 ha: z čehož ploch stavebních 1 ha 80 a 17 m² (1901); nemovitý majetek obce měl koncem r. 1896 výměry 54 ha.

R. 1772 bylo 126 obyv., r. 1834 v 29 domech 173 obyv. a r. 1890 v 38 d. 199 obyv., Čechů, katol., r. 1900 207 obyv.

Farou, školou a poštou příslušejí do Mikulovic, panstvím do Plavče.

---

1) Čas. muz. sp. olom. 1893. str. 91, 1895, str. 205; Cod. d. M., II., str. 135 č. 133. V., 289, VI., 267 č. 347, VII., 106 č. 160; Eml., Reg. II, 603, III., 527; Beck, l. c., str. 52; Z. d. XXII., 30. 69; Slavík, Morava L. 60.

Hrad němčický jest pouhý zbytek bývalé tvrze. Základy dosud spatřují se nad Němčičkami, směrem k Mikulovicům.

Poddanské poměry na panství plavečském: Chalupníci robotovali pěšky po letní dobu den ze dne; pololáníci od sv. Jana do sv. Václava potahem 7 dní a pěšky 12 dní v měsíci, v zimě a s jara potahem 6 dní; čtvrtláníci potahem v zimě 3 dny a pěšky 6 dní, v létě, totiž od sv. Jana do sv. Václava, potahem 4 dni v měsíci. Každý sedlák odváděl vrchnosti 4 páry kuřat a 32 vejce a desátky obilí. Po roce 1848 bylo výkupu z půllánu 180 zl., ze čtvrtlánu 90 zl. Také faráři mikulovskému dávali desátky. Učitel mikulovský dostával posnopné.

Tak bývalo za vlády Plaveckých. Zachovaly se však ještě starší zprávy o poddanských poměrech z dob, kdy Němčičky patřily k Jevišovicům. R. 1628 platil pololáník o sv. Jiří a o sv. Václavě po 6 gr. a jednou v roce odváděl 1 kuře a 20 vajec; čtvrtláník o sv. Jiří a o sv. Václavě po 2 gr. 4 den. a na celý rok 1 kuru a 8 vajec; chalupníci platili jako čtvrtníci. Roboty pěší ani jízdné nebyly určité, dělalo se, kdy potřebovala a kázala vrchnost.

Pečeť obecní nejstarší z r. 1706. Má ve znaku srp a hrozen, neboť se v Němčičkách pěstovalo mnoho vína. Nyní již není vinohradův.

Rody přes 100 let na gruntech: Pokorného, Vrbův, Vyklického, Doležalův, Vejlupkův, Tomáškův, Petrželkův.

Jména tratí: Mlýnská, Nová Hora, Špimberk, Velké a Malé úzké, Šibeničná, Velké a Malé jezírko, Hájek, Kopaniny, u sv. Klárky, nad Vápenicí, Zadní kopce, ve Žlebě, Příčník, Loučky, na Studánce, v Lukách, v Dlouhých, v Zabitých.

Místní jméno správně se píše Němčičky.

Archeologické nálezy: velmi četné kamenné nástroje hlazené.

První zpráva, kterou směle můžeme spojiti s Němčičkami u Mikulovic, je z roku 1353, kdy paní Strezna z Němčic, vdova po Hnojíkovi, celý svůj statek v Němčicích s vinicemi, s lukami, lesy a pastvinami a s veškerým příslušenstvím darovala Filipovi z Kosník. R. 1364 Přibík z Křepic sestoupil se s Mikšíkem z Němčic na veškery statky v Němčicích a Křepicích. Dětřich z Plavče prodal r. 1376 Maříkovi z Dobré Vody a dědicům ve vsi Němčicích poplatný lán, a r. 1385 Vilém z Lechovic zapsal své ženě Anežce na šesti lánech v Němčicích se vším příslušenstvím

sto hř. gr. Také Hynek z Lipého držel r. 1385 část zboží němčického. R. 1386 Hrut z Němčic ženě své Kateřině, dceři Kuderlinově ze Želetic, zapsal právem věnným veškero své zboží němčické, které nedlouho před tím koupil od Františka z Němčic. R. 1416 Anna z Chotěrad prodala ves Němčice celou s tvrzí, lenním dvorem, s polnostmi a příslušenstvím Janovi z Bohušic. Téhož ještě roku 1416 Ješek z Bohušic prodal Niklasovi Huntovi z Floršteta a na Dunajovicích celé zboží Němčičky tak, jak je koupil od Anny z Chotěrad. R. 1447 intabuluje Niklas Hunt z Floršteta a z Dunajovic Líčkovi z Plavče ves Němčice s tvrzí, dvorem ze dvou popluží, polnostmi a příslušenstvím. R. 1464 Klára z Lilče vzala na spolek zboží svého v Němčičkách na vinicích syna svého Budivoje z Říčan. Jmenuje se vinice Nusperk. R. 1466 Budivoj z Říčan intabuloval svou vinici na Nusperku v Němčicích Vaňkovi Rackovi z Mrdic. R. 1573 a 1574 vrchnost jevišovská bránila faráři mikulovskému dávati závazné obilí. Byly z toho půhony, které vyhrál farář proti vrchnosti.

Za války třicetileté byly s Plavčí příslušenstvím velkostatku jevišovského. Byly tehdy v Němčičkách 3 lány, domů 5 osedlých, 4 nově pusté, 10 starých pustých, rolí pustých 609 měr. R. 1742 dne 22. ledna připomínají se výslovně jako příslušenství Plavče. Toho roku 1742 prodaly je sestry Marie Anna Westerrode a Vilma, hraběnka Ugartová, obě rozené de Souches, třetí své sestře Marii Antonii, ovdovělé hraběnce Pálffové.

Odtud mají stejné osudy s Plavčí.[1])

Německé Kounice

(něm. Deutsch Konitz), také Konice, farní, samostatná katastr. a pol. obec, $^3/_4$ hodiny od Znojma na jih s pravé strany řeky Dyje, na svahu Kraví hory (Kuhberg). Osada není pěkně položena, jest nerovna, svahovita, na délku roztažena. Za to však jest s jara, hlavně v máji, pěkný rozhled na okolní krajinu. Kvetou broskve a třešně, kvetoucí vinice opojně voní do veliké dálky. Na horním konci osady bydlí chalupníci, na dolním vinaři. Zmínky zasluhuje

---

[1]) Časop. mus. spol. olom. 1892, str. 33; Z. d. II., 28, IV., 107, VI., 435, VII., 16, 306, 374, 375, XI., 239, 244, XII., 790, XIII., 186, XIV., 33; Volný, Kirchl. Topogr. II. Abt., 4. Bd. S. 236; Slavík, Morava I., 56.

též překrásné údolí Trausnické, položené romanticky mezi vysokým nálesím a hrubotvárnými skalinami, které se zužuje



Obr. 64. Německé Kounice.

u Čekanovského mlýna, potom však se otvírá zase, propouštějíc mohutnou Dyji.

Rozloha obce 463 ha 61 a. Jmění obce koncem r. 1896: 133 ha.

R. 1834 bylo ve 102 domech 569 obyv., r. 1890 ve 107 d. 498 obyv., r. 1900 489 obyv., Němců, katol. Hlavním zaměstnáním je vinařství. Nejlepší víno se daří v trati „Altenbergen". V poslední době teprve zavádí se dosti výnosné okurkářství.

Kostel farní jest zasvěcen sv. Jakubu Většímu. Stojí o samotě za osadou na kopečku. R. 1808 velmi utrpěl požárem, shořela i věž, a rozlily se zvony. Již r. 1809 byl však obnoven nákladem obce a kláštera Strahovského v Praze, zbudována věž, zvony přelity. Rok založení kostela není znám. Kostel má nyní dva oltáře, hlavní, zasvěcený sv. Jakubu, a vedlejší sv. Kříži. Kazatelna byla upravena r. 1840.

Zvony jsou čtyři, nové. Původně byl prý na jednom zvoně letopočet 1491, což by svědčilo o stáří kostela, ač-li nebyl zvon sem přenesen z jiné obce.

Hřbitov jest kolem kostela, ohraničen vysokou zdí.

Fara byla pravdě podobně již ve XIV. století; zanikla však asi r. 1630, a kostel stal se filiálním do Mikulovic. Příčinou toho, že přidělen byl faře tak vzdálené, byla okolnost, že obě osady, Mikulovice a Kounice, jsou na patronátě strahovském. Ale neobstarávali služeb premonstráti strahovští z Mikulovic, nýbrž kněží z nedalekého premonstrátského kláštera Luckého, kteří byli ustanoveni při faře sv. Mikuláše ve Znojmě. Nynější faru zřídil a nadal opat strahovský Gabriel Kašpar dne 10. září r. 1763, ustanoviv exposita podřízeného faráři do Mikulovic, od kterého roku neustále vedou duchovní správu premonstráti král. kanonie strahovské. Fara zřízena r. 1784. Nelze udati, byla-li budova farní vystavěna také teprve r. 1763, nebo stávala-li již dříve.

Patronát náležel do r. 1630 klášteru premonstrátskému v Želivě, od r. 1630 však klášteru Strahovskému v Praze.

Matriky farní se počínají rokem 1656.

Z farářů vytknouti sluší P. Martina Webra († 1816), který spořádal farní archiv a založil pamětní knihu, a P. Evermonda Batku († 1873), na slovo vzatého odborníka v umění hudebním.

Plat farářův dle nadační listiny, schválené konsistoří olomouckou r. 1763 dne 19. září: ze Strahova 300 zl., od panství mikulovského naturalie částečně zdarma, dílem za dominikální cenu a z vrchnostenských vinic v Kounicích zdarma tráva a listí,

bezplatné užívání zrušených panských vinic do doby, kdy znova budou založeny, a konečně od obce kounické jeden pozemek.

Z rodáků v poslední době vyznamenal se c. a k. setník Jan Eschler, spisovatel dějepisný. Práce jeho však jsou nekritické.

Škola jest jednotřídní, německá. R. 1901 chodilo do ní 67 žákův. Stávala již koncem XVII. věku. Budova byla vystavěna asi r. 1763 nákladem kanonie strahovské. Vyhořela r. 1808, ale hned r. 1811 zase nákladem Strahovských zbudována znovu. R. 1880 byla opravována.

Ve století XVIII. míval učitel zároveň právo výčepní.

Pošta je ve Znojmě.

Poddanské poměry. Německé Kounice patřily klášteru Strahovskému v Praze; měl zde $14^3/_8$ m. vinic. Poddaní platili úroku o sv. Havle 39 zl. 6 kr., za robotu na konci roku dohromady 50 zl. a robotovali ročně 42 chalupníci po 12 dnech a 28 domkařů po $7^1/_2$ dne pěšky.[1])

Z pohrom živelních nejvíce utrpěly Kounice požáry. R. 1781 vyhořelo 34 domů, r. 1786 zase 30, r. 1793 34 domů, r. 1798 znovu 23, r. 1808 fara, škola, kostel a 49 domů lehlo popelem. Francouzové způsobili r. 1805 a r. 1809 škod za 23.621 zl. víd. měny.

Jména tratí: Sandbergen, Hühnerbergen, Hutweide, Kierlingen, Sandweingärten, Altenbergen, Satzen, Galgensbergen, Göhnen, Mitteresfeld, Hügel, Kronäcker, Hofäcker, Bergen, Bahnkörper.

R. 1302 dne 1. září daroval opat lucký Dětřich klášteru a konventu svému vinici v Kounicích na pitanci, vyprosiv si svolení k tomu na Schwilherinovi, generálovi řádovém v Prémontré. Listiny o tomto daru jsou sotva přesné, neboť v letech 1288—1304 byl generálem řádovým opat Vilim III. do Louvignies. Podobně dne 30. srpna r. 1330 potvrzuje tento dar generál řádový Gwilhermus. Ale ani tato listina není přesná, neboť v letech 1329—1331 byl generálem Adam II. de Vasignies. Neznámo, jak přešly Kounice na klášter Želivský v Čechách.

R. 1577 dne 15. července píše lucký opat Freytag opatovi Želivskému, že Německé Kounice jsou bez kněze, že služby Boží obstarává každou třetí neděli farář z Popovic na patronátě vel-

---

[1]) Registratura zemská, dom. odd. č. 269. R.

mistra křižovnického (a zároveň arcibiskupa pražského). R. 1591 obyvatelům kounickým postoupil magistrát města Znojma na věčné časy, ale s výjimkou vrchního práva vlastnického značnou část Kraví hory za roční plat 5 mor. tolarů. Přepis listiny této ze dne 1. června r. 1836 se chová v obci. Nové narovnání ve věci učiněno r. 1835. Město ponechalo Kounickým 66 jiter 530 sáhů trati Konitzer Leithen, jak užívali ode dávna. Za to mělo se platiti 5 zl. 50 kr. ročně vždy na sv. Michala. Kounice se zavázaly, že vyrovnají gruntovní daň za dobu provisoria daně gruntovní (1821—1833) úhrnem 95 zl. 36 kr. konv. m. Pozemkovou daň za budoucí léta měla platit také obec kounická. Narovnání toto schváleno bylo panstvím mikulovským dne 14. srpna r. 1835, klášterem Strahovským dne 8. února r. 1836 a mor. guberniem teprve dne 25. května r. 1838. Lid z českého venkova znojemského nazývá osadu tuto Gánice a Kánice. Tak píše se také na listinách z r. 1591, 1634 a 1712. Nasvědčovalo by to okolnosti, že Kounice byly dlouho obcí českou.[1])

Nesechleby

(něm. Esseklee), samostatná katastr. a pol. obec v údolí řeky Dyje, hodinu cesty jv. Znojma v krajině bohaté vínem a ovocem. Se sousední vsí Bohumělicemi je spojena téměř bezprostředně.

Rozloha obce 542 ha; nemovité jmění obce mělo koncem r. 1896 výměry 82 ha 40 a.

R. 1772 bylo 182 obyv., r. 1834 v 36 d. 267 obyv., r. 1890 v 56 d. 359 obyv., r. 1900 377 obyv., Němců, katol.

Farou příslušejí Nesechleby k Louce, školou k Bohumělicům.

Samoty: Katharinenhof a Gucketai.

Jména tratí; Fasangarten, Impelz (r. 1195 Palice), Thajalüsz, Erbäcker, Taboräcker, Galgenberg, Vorderfeld, Lange Weingärten, Fawinden, Galgenried, Gerichtsäcker, Sechsenried, Langachtel, Holzweingärten, Oblasser Sarischgebirg, Hajdfeld.

---

[1]) Emler, Reg. II., 830 č. 1926, 850 č. 1976, 856 č. 1986, III., 657 č. 1687; Cod. d. M. V., 8, 142, 161, 162, VI., 311, 312 č. 404; Peřinka ve Sborníku hist. kroužku 1900, str. 179; Čermák, Praemonstráti. 1877, str. 531; Kopiář knih. znojemské, fol. 20.

— Jména Galgenberg, Galgenried, Gerichtsäker svědčí, že obci v minulých dobách příslušelo právo soudní.

Místní jméno je původem české, povahopisné. Německé vzniklo z českého. Diecesální katalog píše nesprávně Našechleby, ačkoli již r. 1772 čte se v popise olomouckého biskupství jméno Nesechleby.

R. 1195 dne 7. června kníže biskup Břetislav III. Jindřich daroval klášteru Luckému za spásu duše své a svých předchůdců ves Louku se clem na mostě přes Dyji a ves Bohumělice s mlýnem a řekou, která tu teče mimo a les slovoucí Palice (nynější Pelz). Dle kronikáře luckého Bartoloměje Stölzla založil opat Florian r. 1221 mlýn v Nesechlebích. Mlýn znova se připomíná k r. 1243 dne 18. května. (Bližší o tom viz u Hradiště.) Proto také r. 1252 dne 6. června markrabí Přemysl II. Otakar potvrzuje proboštství sv. Hippolyta na Hradišti mezi jinými statky mlýn v Nesechlebích se zahradou a rolí. Ale r. 1325 dne 23. března potvrzuje král Jan týž mlýn s jinými ještě statky městu Znojmu, což činí také Karel IV. r. 1348 dne 12. května. V Bohumělicích byl na Dyji ještě druhý mlýn, který měl však s mlýnem v Nesechlebích jedinou strouhu. Vznikly mezi oběma mlynáři o čištění struh spory, které narovnal magistrát znojemský r. 1395 dne 1. září. Ale mír neměl asi dlouhého trvání, a spory vznikly znovu. Proto uvoluje se r. 1396 dne 11. června opat Zdeněk, že strhne mlýn svůj v Bohumělicích, aby ho nevystavěl již nikdy. Na věčné časy nesmí klášter Lucký na vodě mezi mlýnem milifronským a nesechlebským budovati nového mlýna, ale pozemek zbořeného mlýna nesmí býti Louce přín. R. 1492 zase jednalo se mezi Loukou a znojemským magistrátem o mlýn v Nesechlebích, podobně r. 1553, a to o čištění struh mlýnských, neboť mlýn v Bohumělicích svým časem byl zbudován zase.

R. 1437 čte se Václav z Nesechleb. R. 1580 odpadly Nesechleby od katolictví a vypověděly opatovi poslušnost. R. 1603 dne 17. března prodal Antonín Pipiani mlýn v Nesechlebích Glockmayerovi z Neslovic za 7300 zl. mor. a r. 1625 dne 26. srpna Žofie Glockmayerová Reinhartovi z Golce za 4560 zl. mor., ale tento již r. 1627 dne 20. listopadu Hanuši Bedřichovi z Předína za 6000 zl., od něhož r. 1630 dne 23. ledna koupil mlýn klášter Lucký za 4000 zl. Opat Norbert Pleyer r. 1660 strhl starý mlýn

a zbudoval nynější. R. 1678 měl klášter Lucký v Nesechlebích 19 poddaných a 132 čtvrti vinic.

R 1809 dne 11. června utrpěly Nesechleby srážkou Rakušanův a Francouzů blíže Znojma.

Po zrušení kláštera Luckého byly Nesechleby spojeny se statkem luckým a mají s ním od té doby společné osudy.[1])

Oblasy viz Oblekovice.

Nyní užívané české jméno Oblekovice bylo původně dáváno Oleksovicům.

Oblekovice

(něm. Oblas), samostatná katastr. a pol. obec na pravém břehu Dyje, na rovince úrodné zeleninou a vínem; půl hod. od Znojma jv. směrem. Silnicí ze Znojma do Vídně spojeny jsou s Novým Šaldorfem a Chvalovicemi. Nový Šaldorf a Oblekovice jsou tak těsně vedle sebe, že na první pohled tvoří obec jedinou.

Rozloha obce 189 ha; nemovitý majetek obce koncem roku 1896 měl výměry 20 ha.

R. 1834 bylo v 84 domech 528 obyv., r. 1890 ve 110 d. 670 obyv., r. 1900 696 obyv., Němců, katol., vinařův a zemědělcův.

Fara v Louce, pošta ve Starém Šaldorfě. Velkostatek Louka.

Škola je trojtřídní, německá. R. 1901 byly v ní 233 děti Školní obec tvoří osady Nový Šaldorf a Oblekovice. Společným nákladem obou vesnic zbudována byla škola r. 1891, která stojí na pozemku vsi Starého Šaldorfa a také v této vsi má číslo konskripční.

Spolek: kontribučenský fond.

Jména tratí: in der Thaya, Herrngarteln, Spitzäcker, Bründelfeld, untere und obere Queräcker, Luzien.

Místní jméno Oblekovice dáváno bylo původně městečku Oleksovicům. Ve starých listinách čte se vždy Oblus, Oblusk. Ale

---

[1]) Erben, Reg., I., 190, 513, č. 1076 (viz článek „Louka“ této knihy), 600; Cod. d. M., I., 340, III., 26, VI., 216, VII., 573, XII., 261, 297, č. 321; Stölzl, Theca arcanorum M. S., 1668 v brněnském zemském archivě; Z. d., XII., 221; Beck, l. c., str. 73.



Obr. 65. Škola v Oblekovicích.

již mapa Šemberova má Oblasy za Oblekovice, nesprávně ovšem. Poněvadz pak toto české jméno nyní zdomácnělo již, neváháme ho tuto užiti. Původní formou znělo asi Oblany, německé Oblas je staročeský lokál.

Rodák zdejší Mathias Politzer (nar. 21. února 1786, zemřel 1850) byl světícím biskupem diecése sv. Hippolyta v Rakousích.

Živelní pohromy: povodeň r. 1580, 1854; požáry r. 1805 a 1866.

Nálezy archeologické: R. 1891 Jaroslav Palliardi prozkoumal pohřebiště, které obsahovalo hroby se skrčenými kostrami, které sluší klásti mezi nejstarší na Moravě. Blízko pohřebiště zjistily se stopy předhistorické osady soudobé se sousedním pohřebištěm. Ve spodních vrstvách byly střepy nádob robených bez kruhu hrnčířského, ve vrchních vrstvách z nádob robených na kruhu, tedy z doby pozdější. Přesleny z doby novější. Na pohřebišti bylo prozkoumáno 23 hrobův. (Viz o tom „Morava za pravěku“.) Některé nálezy jsou také z dob kultury hallstattské, jiné mají zřejmý ráz unětický. Také byly tu objeveny hroby žárové s naušnicemi a spirálkami.

R. 1190 dne 25. října v zakládací listině premonstrátského kláštera Luckého mezi statky darovanými novému klášteru čte se také ves Oblekovice, ale již Schwoy r. 1786 vykládá místo toto správně za Oleksovice. R. 1293 opat Lucký Šimon koupil se svým konventem od vdovy Friedmannovy, dcery Hertlínovy z Krhovic, ves Oblusk, což král Václav II. potvrdil roku 1294 dne 28. června. R. 1318 měl klášter v Oblekovicích svobodný dvůr, který byl každoročně poškozován rozlévající se Dyjí. Opat Jan dohodl se s majitelkou blízkého mlýna v Bohumělicích, Jutou, vdovou po znoj. rychtáři Heřmanovi, by jednak dvůr, jednak mlýn byly chráněny, že zmíněná Juta bude platiti klášteru ročně sypanou dávku 12 měřic žita, bude-li jí povoleno zbořiti starý splav oblekovský a zbudovati nový na jiném místě. R. 1330 opat v Prémontré Gwilhermus potvrzuje kanovníkům luckým pitanci v Oblekovicích.

Časem byla Louce odňata zahrada příslušná ke dvoru v Oblekovicích. Teprve opatovi Freytagovi se podařilo r. 1573, že ji získal znovu. R. 1580 odpadly Oblekovice od katolické víry, přiznaly se k učení Lutherovu a odřekly Louce poslušnost. Freytag

je však zkatoličil zase. R. 1604 byla v tiskárně lucké vytištěna obecní zřízení této klášterní poddanské vsi. V letech 1667—1679 byly mezi 33 usedlíky 4 rodiny české. R. 1678 bylo 36 luckých poddanských rodin, které vzdělávaly robotou 92 čtvrti klášterních vinic.



Obr. 66. Hrob se skrčenou kostrou z Oblekovic.

R. 1580 utrpělo 30 usedlíků nemalé škody povodní a krupobitím. R. 1686 prodal klášter Lucký svým poddaným v Oblekovicích 30 jiter činžovních polností. R. 1733 dne 27. března učinil klášter s obcí narovnání o zahradě konventní, kterým zahrada přiřčena lucké nemocnici v Milifroně, k níž měli poddaní oblekovští každoročně dodávati 8 for sena. R. 1767 postaral se klášter

o nové rozdělení gruntů v Oblekovicích. Francouzské vojsko r. 1805 zapálilo dřevěný most přes Dyji; při tom obec vyhořela také. Podobně r. 1866, kdy most zapálilo pruské vojsko. R. 1809 dne 10. července za bitvy Rakušanův a Francouzův u Znojma obsazeny byly vojsky rakouskými. R. 1854 dne 1. února rozvodněná Dyje potrhala hráze a způsobila na polích v Oblekovicích značné škody.

Až do r. 1784 náležela ves panstvím klášteru Louce. Po zrušení kláštera stala se statkem komorním a byla r. 1827 dne 2. ledna prodána s velkostatkem luckým Liebenberkům, jimž patří posud.[1])

Olbramkostel

(něm. Wolframitzkirchen), městečko, samostatná katastr. a pol. obec na Kraveckém potoce, na silnici ze Znojma do Mor. Budějovic, 11 km ze Znojma sz. směrem. Vypravovala kdysi pověst, že v Olbramkostele mají nejlepší chléb na celé Moravě. Každý povozník, jel-li Olbramkostelem, nezapomněl zásobiti se v městečku chlebem. Sousedé vyčítali Olbramkostelským, že přidávají pšeničné mouky do chlebové. Povídačka tato byla asi narážkou na blahobyt, z něhož těšilo se městečko na císařské silnici.

Rozloha obce 1065 ha; obecní pozemky měly koncem r. 1896 výměry 49 ha. R. 1772 403 obyv., r. 1834,v 98 domech 654, a r. 1890 ve 135 domech 641 obyv., katol., 577 Čechů, 53 Němců, zemědělcův, r. 1900 686 obyv.

Farní chrám je zasvěcen Nanebevzetí Panny Marie. Má čtyry oltáře: hlavní oltář Nanebevzetí Panny Marie a poboční oltáře sv. Rodiny, sv. Anny a sv. Isidora. R. 1719 zbudována

---

[1]) Jar. Palliardi, Časop. muz. sp. Olom., 1891, str. 160, 1892, str. 33, 1896, str. 21, 23; Brandl, Kniha. 1892, str. 91; Dobner, Monum., IV., 25; Cod. d. M., I., 331, V., 8, 142, 161, 162, VI., 39—124, 311 č. 404; Schwoy, Mähren. 1786, II., 235, 236; Troschl, Series. 1738, str. 55, 60; Emler, Reg., II., 709 č. 1654. 830 č. 1926, 850 č. 1976, 856 č. 1986; Čermák, Praemonstráti, 1877, str. 529; Peřinka, Dějiny Louky ve Sborníku Histor. kroužku, I., 1900, str. 179; Stölzl, Theca arcanorum, M. S., 1668; Beck, l. c., str. 53, 73; Schram, l. c., str. 320; Dudík, Knihtiskařství, 1876, str. 37; Slavík, Morava, II., 172; Fossek, Znaim, 1878, str. 51; Hübner, Znaim, 1869, str. 773.



Obr. 67. Pohled na Olbramkostel

byla při kostele poboční kaple sv. Isidora, r. 1846 pokryt kostel křidlicí, r. 1863 rozmnoženy paramenty. Kdy byl kostel zbudován, nelze udati. Ve Volném čteme, že na věži byl letopočet 1593; nelze tvrditi, týká-li se letopočet stavby kostelní nebo jen věžní. Kostel byl původně románský, ryze slohový, v pozdějších dobách byl však opraven tak, že pozbyl naprosto starožitného vzhledu.

Patronem byl původně probošt vyšehradský, od r. 1321 král Český, později až do r. 1526 biskup olomoucký, od toho roku náleží patronát městu Znojmu.

Fara připomíná se již r. 1230, farář jmenuje se Hildebrand. Fara byla povýšena na světské proboštství. Roku 1263 jmenuje se první probošt Alexius. Proboštství přestalo r. 1526, když poslední probošt Jan z Doubravky prodal olbramkostelský statek.

Když Znojmo přijalo protestantismus, také v Olbramkostele odpadli farníci od víry katolické. Protestantští pastoři připomínají se v Olbramkostele od r. 1553 do r. 1628. Řada katolických farářů počíná se teprve rokem 1652.

Hřbitov býval původně okolo kostela. R. 1834 zřízen byl nynější za osadou.

Zvony kostelní jsou čtyři. Matriky se počínají r. 1699 a 1700.

Pamětní kniha farní založena r. 1782 farářem Jakubem Procházkou.

Škola. Již r. 1590 protestantský pastor Jan Voda z Vody žádal na magistrátě znojemském jakožto patronovi, aby zřídil českou školu. Sliboval za sebe i za své nástupce, že učitelům se dostane obživy na faře. Bylo-li vyhověno prosbě, nelze určitě tvrditi, ale smíme se domnívati, že magistrát zřídil školu. R. 1657 se připomíná, že shořela česká škola v Olbramkostele, že již několik let při ní nebylo kantora. V přítomné době je v Olbramkostele dvojtřídní škola česká, která měla r. 1901 138 dětí. Budova školní byla stavěna r. 1842.

Trhy: 1. po svátku Zvěstování Panny Marie, 2. o svátku sv. Bernarda. Dobytčí trh je vždy dopoledne v den trhový.

Znak: brána městská se dvěma věžemi s cimbuřím, mezi věžemi dva křížem přeložené srpy.

Jest tu sbor dobrovolných hasičův.

Epidemie cholerová vyžádala si r. 1832 za pět neděl 105 obětí. Živelní pohromy: požár r. 1892.



Obr. 68. Kostel a škola v Olbramkostele.

Jména tratí: Za Humny, na Lakomých, za Mlýnem, na Náplavech, Kněží háj, nad Pastviskem, Záhumenice, Hrnčířovec (hrnčířství kvetlo tu nemálo), Hostěhradský žlíbek, Znojemský cíp, Dlouhé tálky, Vozrakovec, Hliniště, za Vlašnovem, Zápověď, za Hospodou, Padělky, pod Kuchynkami.

Volný se dohaduje dle pověsti, že osadu Olbramkostel i světské proboštství založil nějaký šlechtic Olbram, jenž také po svém jméně pojmenoval založení.

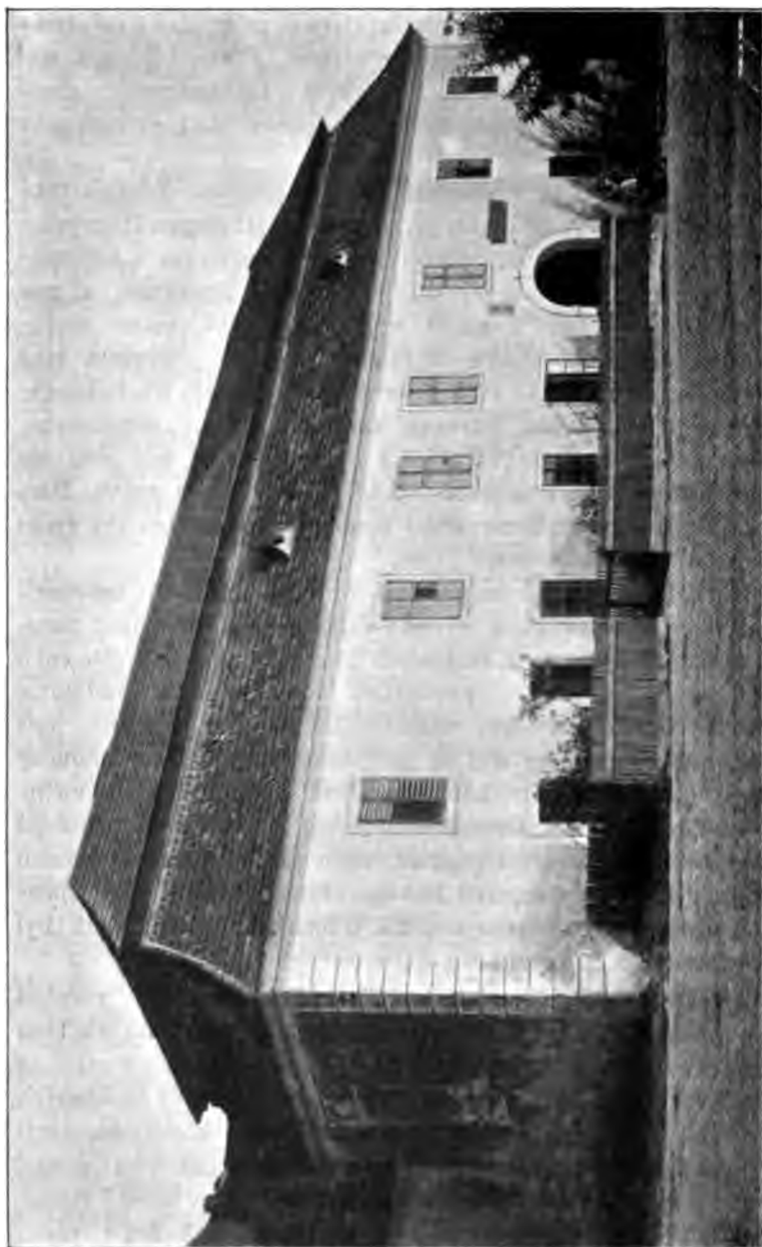
Za dobu založení udává Volný polovici XIII. století. Prvním proboštem jmenuje se Aleš. Připomíná se po prvé k 29. březnu r. 1263. Od té doby čte se v listinách zhusta. Byl zajisté mezi přednějšími osobnostmi v zemi; byl zároveň arcijáhnem znojemským. Olbramkostel píše se v této době různě.

Nástupcem Alšovým byl Vítek z rodu vládyk z Dobronic.

Po prvé připomíná se k 15. dubnu 1282 (Witigo praepositus de Woluramschirchen.) Prodal r. 1283 dne 31. března své jmění v Milifroně s bratřími svými klášteru Luckému za 40 hř. stříbra. R. 1293 dne 22. června přepustila kapitola staroboleslavská klášteru Luckému svůj nárok na desátek z fary v Olbramkostele. Olbramkostel jmenuje se tehdy: Wolfram-Ecclesia. R. 1308 jmenuje se probošt Dětřich, r. 1331 dne 13. května Waltherus, r. 1354 dne 9. prosince Bedřich, znova připomínaný ke 2. červnu r. 1358. Bedřich měl spor s klariskami znojemskými o desátky vsi Stupešic. Desátek přisouzen byl klariskám. R. 1377 dne 22. ledna olomoucký probošt Bedřich, dříve v Olbramkostele, testuje 1 hř. kostelu Panny Marie v Olbramkostele. R. 1384 na listině bez data čte se probošt Jan z Ghuen, zhusta připomínaný jako svědek. Vidno z toho, že proboštové olbramkostelští mnoho platili mezi duchovními osobami moravskými. Ghuen byl r. 1390 vikářem in spiritualibus a officiálem biskupa olomouckého. Roku 1417 dne 19. října byl na proboštství investován Štěpán, syn Jakubův ze Želovic, který roku 1418 dne 19. září od biskupského vikáře litomyšlského Záviše ze Zap a r. 1443 dne 12. března také od olomouckého biskupa Jana obdržel propuštění ze svazků diecesálních.

Roku 1423 utrpěl Olbramkostel značných škod od vojsk husitských.

Roku 1444 stal se probošt Zdeněk z Uhřičic kanovníkem u sv. Petra v Brně (Volný). R. 1446 biskup olomoucký Pavel



Obr. 69. Bývalé proboštství v Olbramkostele.

dal a intabuloval Janovi Bítovskému z Lichtenburka ves Jakubov kromě tří kop grošů ročního platu, které se ze tří lánův od starodávna platily proboštům olbramkostelským. Probošt Zdeněk měl r. 1447 spor s Janem mladším Bítovským z Lichtenburka o zboží olbramkostelské. Zboží proboštské bylo lenním statkem biskupův olomouckých.

Téhož roku 1447 v prosinci pohnal probošt Zdeněk také pana Jiříka z Vranova ze 30 hř. gr. stř. peněz, jakož pan Henrych a pan Jiřík, bratří z Bítova, pobrali lidem proboštským v Olbramkostele dobytek, přihnali jej do Vranova a prodávali, a pan Jiřík věda to, jim toho dopustil. Srovnali se však sokové rozvaděni bez soudu. K statku olbramkostelskému příslušela také část vsi Domčic. R. 1447 v pátek před božím hodem Svatodušním pohoní probošt Zdeněk, zároveň kanovník kostela brněnského, Zikmunda Vajtmilnara z Vajtmile a ze Žerotic, že mu drží ves Domčice, která patří k proboštství, ač k tomu nemá práva. Páni nalezli, aby pan Vajtmilnar knězi proboštovi Zdeňkovi ves vydal a nepřekážel mu v požívání jejím.

R. 1455 dne 15. ledna biskup olomoucký Bohuš ustanovil proboštem olomouckého kanovníka Jakuba z Jemnice, jenž resignoval r. 1484, vyhradiv si sustentaci 25 dukátův. Téhož ještě roku dne 2. srpna ustanoven proboštem farář z Mor. Budějovic Ondřej ze Stojičina. Potom následoval Štěpán z Kytkovic, jenž zemřel r. 1498. Po něm stal se proboštem kanovník olomoucký Václav z Hodic, jemuž r. 1499 darováno bylo právo odúmrtní. Neproboštoval však v Olbramkostele ani po celý rok, neboť již r. 1500 stal se proboštem jeptišek řádu sv. Norberta v Dolních Kounicích. Po něm ustanovil biskup olomoucký Stanislav proboštem Zikmunda Gloczera dne 26. února roku 1500, jenž byl investován hned 2. března.

Z roku 1500 zachovala se listina s veškerými ročními příjmy proboštovými. Proboštovi náleželo z 19 poddanských lánů v Olbramkostele 420 gr. platu a kromě toho z každého usedlíka 6 gr.; rychtář byl osvobozen. Z 10 proboštových luk poddaných v pusté vsi Žerůtkách 1 kopa 10 grošův. Roboty konaly poddaní: každý lán ročně oral tři dny, obstaral osm žencův a dovezl 3 vozy dřeva. Dávky naturální: o letnicích 4 kury nebo 1 denár, o vánocích 4 kury nebo 4 groše, o velikonocích 1 kopa vajec, o sv. Michale půl kopy vajec, o letnicích z každé krávy 1 sýrec

nebo půl groše, z drůbeže o sv. Michale dával každý lán 5 gr. a 5 vajec. Farář běhařovský platil proboštům každoročně ve dvou termínech 5 kop grošů, ze vsi Jakubova plynulo ročně 35 kop grošů, z Horních Dunajovic 156 grošů, ze Strachotic za užívání polí pusté vsi Mackovic 4 kopy grošů ročně. R. 1508 Gloczer prodal pustý dvůr v Olbramkostele mlynáři Pavlovi s podmínkou, že jej zbuduje znova. Kdyby dnes nebo zítra proboštové chtěli dvůr zpět, budou povinni hraditi náklady stavby. R. 1509 měl probošt při o Domčice s Oldřichem Březnickým z Náchoda a na Dunajovicích, jenž mu prodal Domčický mlýn a r. 1511 při o ves pustou Žerůtky, které se zmocnil Michal Einczinger z Einczinka. R. 1512 dal si statky proboštské intabulovati Archleb z Bozkovic. Probošt Zikmund ho proto pohnal ze 2000 hř. a vyhrál při. Zemský soud nařídil knihovní výmaz této intabulace, ale nařízený výmaz nebyl přece vykonán. R. 1526 biskup olomoucký Stanislav I. jakožto patron a pán proboštství olbramkostelského zplnomocnil probošta Jana Skálu z Doubravky a z Hradiště, by statky proboštské za 2000 zl. prodal Znojmu. To se stalo (mimo Domčice ves celou a půl druhého lánu v Horních Dunajovicích, což roku 1527 biskup sám intabuloval Jindřichovi Březnickému z Náchoda a na Dunajovicích). Tím zaniklo proboštství olbramkostelské. Poslední probošt je znám jako kronikář jménem Dubravius.

Stříbrný náprsní kříž proboštský jest dosud uschován na faře v Olbramkostele. Z doby proboštské jsou i presbytář chrámový a dolní část věžní. Ale i tyto nejstarší části kostela byly uniformovány.

Nebylo s počátku přáno městu Znojmu, aby v klidu požívalo nově koupeného statku. R. 1538 pohnalo Zdeňka Lomnického z Meziříčí a na Vranově, že si dal intabulovati statky proboštské, které patřily městu. K výmazu však došlo teprve r. 1563, kdy město zaplatilo Lomnickému za to 150 kop grošův. Biskup olomoucký Marek Khuen potvrdil prodej statků proboštských magistrátu znojemskému teprve r. 1556, kdy vymazána byla také poznámka, že Olbramkostel je tabulárním jměním biskupův olomouckých. Od té doby teprve mohl magistrát klidně hospodařiti na panství, které drží podnes. S kupem mělo Znojmo také patronát. Proto v Olbramkostele připomínají se pastorové luteránští již k r. 1553. R. 1590 pastor Jan Voda z Vody pohnal

městskou radu znojemskou, že do Olbramkostela uvedla novokřtěnce. Po bitvě Bělohorské měli protestanté v Olbramkostele na čas klid. Teprve r. 1628 přibyli mezi ně jesuité z koleje znojemské a obrátili od měsíce března do měsíce října skoro všechno obyvatelstvo na víru katolickou. R. 1657 měl kostel tři oltáře, které byly bez okras a oloupeny. Škola byla vyhořelá, a na opravy se nepomýšlelo. O svátcích Mariánských konávaly se pouti z okolí k Matce Boží do Olbramkostela. Tou dobou bylo v Olbramkostele 8 lánů, domův osedlých 19, nově osedlých 6, rolí nově vzdělaných II. tř. 96 měr a III. tř. tolikéž; rolí pustých 1000 měr. Bylo tedy přes polovici domů pustých, a pět šestin pozemků neobdělaných. Po válce byly staré usedlosti nově rozděleny v pololány a čtvrtlány.

R. 1818 platila obec výkupu městu Znojmu roční renty 556 zl. 6. kr. konv. m.[1])

Oleksovice

(něm. Grosz Olkowitz), městečko, samostatná katastr. a pol. obec od Znojma 15 km sv. směrem na nevelikě rovince Oleksovsko-Lechovské. Obcí protéká potok Skalička, dělící ji od Mšic, které tvoří s Oleksovicemi politickou obec.

[1]) Brünner Wochenblatt, 1827, str. 55; Volný, Mähren, III., 75; Kirchl. Topogr., II. Abt., 4. Bd., S. 218, 220, 221, 241; Cod. d. M., III., 349; Emler, Reg., II., 161 č. 417; a. a. 1264, 29. dubna, Boček, III., 362; Emler, II., 175 č. 449; a. a. 1267, 19. dubna, Boček, III., 394; Emler, II., 211 č. 548; a. a. 1268, 8. února, Boček, IV., 3; Emler, II., 231 č. 598; a. a. 1268, 8. února, Boček, IV., 4; Emler, II., 232 č. 599; a. a. 1268, 22. února, Boček, IV., 7; Emler, II., 233 č. 602; a. a. 1268, 17. dubna, Boček, IV., 12; Emler, II., 238 č. 612; a. a. 1270, 13. dubna, Boček, IV., 48; Emler, II., 270 č. 698; a. a. 1272, 25. června a 29. září, IV., 97, 100; Emler, Reg., II., 547 č. 1272, 694 č. 1619; Cod d. M., IV., 277, 403, VI., 13, 324 č. 421, VIII., 228 č. 283, IX., 76, 85, 87 č. 109, XI., 55 č. 65, 314 č. 341; Bretholz, Annales, 1896, str. 149; Hübner, Znaim, 1869, str. 486, 710; a. a. 1386, dne 13. dubna, Cod. d. M., XI., 349 č. 392; a. a. 1387, dne 4. října, Cod. d. M., XI., 398 č. 455; a. a. 1390, dne 29. srpna, Cod. d. M., XI., 532 č. 614; a. a. 1392, dne 20. listopadu, Cod. d. M., XII, 94 č. 111; a. a. 1394, dne 27. ledna, Cod. d. M., XII., 171 č. 177; Z. d., XII., 487; Brandl, Půhony, III., 279, 285 č. 35, 329 č. 67, 332 č. 85, 368 č. 377; Záp. Kronika Českomoravská, díl V., str. 379; Slavík, Morava, I., 57, II., 197, 212; Eichler, Poutní místa, II., 142.

Rozloha obce: 2058 ha, koncem r. 1896 měl obecní majetek výměry 59 ha.

R. 1772 504 obyv., r. 1834 v 85 domech 495 a r. 1890 ve 94 d. 504 obyv., r. 1900 481 obyv., Němců, katol.

Farní kostel je zasvěcen Nanebevzetí Panny Marie. Připomíná se již r. 1220. Presbytář je starobylý, loď novější; r. 1576 byla přestavována nákladem luckého opata Freytaga. V kostele jsou tři oltáře, hlavní oltář Nanebevzetí Panny Marie s obrazem od Josefa Winterhaltra a dva vedlejší s obrazy sv. Norberta a sv. Josefa. Patronát náležel do roku 1784 klášteru luckému, od roku 1784 do roku 1824 mor. nábož. fondu, od r. 1824 náleží majiteli velkostatku lechovského.

Fara se připomíná již r. 1220. Opatství lucké zbudovalo r. 1776 nynější úhlednou faru s příslušnými staveními hospodářskými.

Škola jest trojtřídní, německá; r. 1901 bylo 188 dětí. Již r. 1760 byla v Oleksovicích škola, jejíž budova byla prodána velkostatku, a z nařízení opata luckého Lambecka stavěna nová. Ale nedostačovala již r. 1829, proto byla znovu zbudována nákladem majitele panství lechovského Josefa Langa. R. 1890 byla dvojtřídka rozšířena na trojtřídku, a tu zase nestačovala stará budova, proto r. 1893 zbudována nynější škola.

Matriky narozených, oddaných a pokřtěných se začínají rokem 1694. Záduší kostelní má jmění 19.000 K. Školní kronika založena byla r. 1820 učitelem Ondřejem Tesařem. Školní knihovna, založená r. 1890 nadučitelem Tertschem, má nyní na 100 svazků.

Příjmy učitelovy: dle fasse ze dne 27. července r. 1821 měl rechtor ročních důchodů: sypaného $25^6/_8$ měr, za natahování a správky věžních hodin 8 zl., za hru na varhany ve svátek a v neděli 10 zl., školního platu za 56 dětí z I. tř. po 2 kr za 47 týdnů 87 zl. 44 kr., a za 52 dětí z II. tř. po 3 kr 122 zl. 12 kr., za obecní písařství z obecní pokladny 8 zl., za kostelní službu 2 zl., za opis kostelních účtů 4 zl. 30 kr., za opis účtů kaple Čejkovské 2 zl. 10 kr., na vytápění školy od panství Lechovského $4^1/_2$ sáhu dřeva, za vybírání desátku pro státní statek Lechovský po 15 snopech žita, pšenice a ovsa. Přifařená tehdy obec Stošikovice na louce platila učiteli oleksovskému za služby varhanické 1 míru žita a za služby kostelnické $4^1/_2$ míry žita; obec Čejko-

vice platila za varhanictví 1 zl., za kostelnictví $2^3/_8$ míry žita, obec Heřmanice za doprovod kněze k nemocným 1 míru žita. Štola dávala ročně 15 zl. za pohřby a něco málo za křty a oddavky.

Na hřbitově, který těsně přiléhá ke kostelu, je stará kulatá kostnice, vystavěná v románském slohu, v které za staré doby o velikonocích stavěn býval Boží hrob. Podobné kostnice jsou na Moravě ještě v Budějovicích a ve Vranově (u Znojma).

Za městečko povýšil Oleksovice král Jan r. 1336 na prosbu opata Luckého. Tehdy dáno bylo také městečku právo konati týdenní trh každé středy.

Trhy výroční: 1. v pondělí po Navštívení Panny Marie, 2. v pondělí po sv. Rochu.

Radnice byla zbudována již r. 1338, ale protože r. 1832 shořela stará budova, byla vystavěna nynější jednopatrová ještě téhož roku.

Elementární pohromy: požáry r. 1829, 1832, 1894; povodně r. 1862 a 1890. Epidemie: cholera r. 1836 a 1866.

Samota: Karlshof, vrchnostenský dvůr asi čtvrt hodiny severně Oleksovic.

Jména tratí: Sadfeld, Haid, Arthal, Kusten, Wiesen, Krautäcker, Aufäcker, Wainitzfeld, Wetzen, Hofstetten, Langschankwitz, (zaniklá osada Čejkovice), Hinterfeld, Spiegelfeld, Kurzschankwitz, Kreinäcker (dle českého „krajní pole"), Allaunberg, Schlüsselberg, Rheinfeld, Ludelfeld, Hofberg (271 m nad hladinou), Seeäcker, Strapäcker, Neuriesz, Böhmdorfer Zinsäcker, Mieslitzer a Wenzelsdorfer Zinsäcker.

Jméno místní dle osobního Alexius.

Nálezy archeologické: kamenné nástroje hlazené.

Rody přes sto let na gruntech: Topplerův, Watzrův, Helscherův, Wendův, Schmidův.

Rodáci vynikající: dr. Martin Bauer, professor bohosloví na universitě ve Vídni, dr. Zuckrigl, universitní professor v Tubinkách (Tübingen), zemřelý děkan na dómě ve Štyrském Hradci Dr. Josef Büchinger.

Spolek hasičský zřízen r. 1894.

Právo soudní bylo městečku dáno privilejem krále Jana ze dne 16. října r. 1336. Dosud jsou tu pranýř zazděný do

rohu radnice a dřevěná ruka s mečem, která se vyvěšuje o každém výročním trhu na radnici.

Poddanské poměry byly dosti mírné. Každý poddaný robotoval tři dny v témdni, sedlák potahem, chalupník pěšky. Po zrušení robot žádalo se 800 zl. kon. m. jako výkupné z lánu.

Oleksovice čtou se již v zakládací listině kláštera Luckého ze dne 25. října r. 1190 jako statek darovaný knížetem Kunratem Otou klášteru, a od té doby byly s klášterem spojeny do zrušení jeho roku 1784.

R. 1213 čte se farář oleksovský Perchtold, ale nedí se, byl-li luckým premonstrátem nebo snad knězem světským. R. 1220 olomoucký biskup Robert potvrdil klášteru Luckému patronát kostela v Oleksovicích, což učinil také kardinál legát Řehoř de Crescentio r. 1222 dne 5. března na místě papeže Honoria III., a papež Honorius sám roku 1224 dne 20. května z Lateranu. R. 1253 dne 21. prosince čte se farářem Jan, jenž byl zároveň děkanem Znojemského kraje. Fara oleksovská znova byla potvrzena Louce dne 22. října r. 1267 kardinálem legátem Quidonem. R. 1272 dne 24. dubna čte se vladyka Luboš z Oleksovic, z čehož vysvítá, že zboží oleksovské bylo rozděleno mezi Louku a vládyky z Oleksovic.

R. 1273 dne 19. června dal si opat lucký Dětřich od biskupa olomouckého Brunona potvrditi listinu biskupa Roberta z r. 1220 o faře oleksovské a jejích desátcích. Tou dobou asi byl farářem Jan, který se čte r. 1278 dne 23. března jako svědek na listině kláštera Luckého o patronát kostela v Trstěnici (Krtěnici).

Biskup Dětřich r. 1284 znova potvrzuje Louce všecky kostely s desátky, mezi nimi také kostel oleksovský. R. 1287 biskup olomoucký Dětřich potvrdil Louce a faře oleksovské desátek vsi Šenkovic (dne 22. června), který zvětšila Louka tím, že r. 1293 koupila také od kapitoly staroboleslavské desátek, který jí z farností, tedy i z fary oleksovské, byla povinna dávati.

R. 1326 byl farářem v Oleksovicích lucký premonstrát Jindřich.

Spory, které měl klášter Lucký se sousedy, dotýkaly se také Oleksovic. R. 1324 uložil jaroslavský farář a zároveň arcijáhen znojemský Walter interdikt na klášter a fary jeho, mezi nimi také na oleksovskou, že mu nebyl odváděn desátek ze vsi Šatova,

který kdysi příslušel kapitole staroboleslavské, jejž však kapitola r. 1293 prodala Louce.

R. 1324 obdržel klášter Lucký od Konráda z Mackovic a manželky jeho Gertrudy náležitý jim svobodný dvůr v Oleksovicích, neboť postoupil dříve těmže manželům svůj obilný desátek v Boroticích. R. 1325 dne 1. října učinil klášter také s kolegiátní kapitulou v Olomouci narovnání o desátky, které fary Luckého patronátu měly odváděti kapitole. Tím i fara oleksovská, která také se připomíná výslovně, byla zproštěna poplatnosti Olomouci. R. 1326 dne 24. listopadu čte se farář Jindřich. Klášter Lucký byl Oleksovicům zvláště nakloněn. Vidno to z okolností, že r. 1336 vyprosil na králi Janovi povýšení Oleksovic na městečko a že královským privilejem ze dne 16. října bylo novému městečku uděleno právo tržní a právo soudní. Kromě toho dal král Jan Louce dva lány v Oleksovicích a dva v zaniklých Čejkovicích. Práva tato potvrdil Karel IV. r. 1348 dne 6. června. R. 1349 Vlček a Velenec bratři z Oleksovic sstúpili se na zboží svá. Roku 1351 dne 6. února přejal Vlček z Oleksovic od luckého opata Jindřicha lénem část zboží v Oleksovicích. Vlček r. 1353 prodal Drslavovi z Trstěnice $2^1/_2$ lánu v Trstěnici za 30 hř. Také klášter Oslavanský měl v Oleksovicích pozemky, v sousedství zboží Vlčkova, neboť dne 23. srpna r. 1355 zapsal darem jho půdy v Oleksovicích Petrovi, faráři v Troskotovicích.

R. 1358 Vlček z Oleksovic prodal své zboží v Boroticích Mikšíkovi z Borotic a bratřím jeho. Zboží lucké v Oleksovicích rozmnožilo se dne 1. listopadu r. 1370, kdy Pertolt z Oleksovic odkázal klášteru za dobrodiní prokázaná lán pole v Oleksovicích a prohlásil se za mana klášterního. R. 1376 dne 12. listopadu čte se Oneš z Oleksovic. R. 1387 dne 25. listopadu farář oleksovský Přibík koupil mlýn v Lechovicích za 8 hř. 16 gr. od Jilvína a matky jeho Jitky, ale již r. 1389 dne 18. září prodal týž mlýn za kupní cenu klášteru Luckému, protože byl v bídě. R. 1423 jmenuje se farářem oleksovským premonstrát lucký Hynek.

V těžkých dobách století XV., XVI. a XVII. utrpěly Oleksovice nemálo. Válkami zanikly osady Čejkovice a Víden, které byly na blízku, válkami zkažen byl kostel v Oleksovicích, ale také nová náboženství zakotvila se v městečku. Kostel opravil prelát Freytag r. 1576 vyprosiv si k tomu dřeva na dominikánech znojemských.

Asi r. 1550 měla sekta novokřtěnců v Oleksovicích dům modlitby. R. 1552 zemřel správce novokřtěneckého domu Hanuš Schneider, r. 1572 zemřel nástupce jeho Kašpar Huber, kterého annaly novokřtěnecké chválí jako dobrého kazatele; nástupce jeho Blažej Elzthaler zemřel r. 1590. R. 1601 a 1602 utrpěly Oleksovice a hlavně novokřtěnci válečným tažením, r. 1611 lidem sebraným do boje proti Pasovským. R. 1620 byl novokřtěnecký dům vydrancován válečným lidem Buquoiovým, r. 1621 vojskem uherským. R. 1622 v červenci byli novokřtěnci vypuzeni z Moravy, oleksovští odešli do Uher a do Sedmihrad.

R. 1604 vydána byla tiskem v tiskárně kláštera Luckého obecní zřízení oleksovská.

Po bitvě Bělohorské řeholník augustiniánský z Fulneka působil v Oleksovicích. Obrácení na víru katolickou vykonáno brzy, neboť se vystěhovali anabaptisté, pět šestin domů bylo pustých, a zbytky obyvatelstva nekladly úporného odporu. Tou dobou připomíná se již německá škola. Po válce 30leté bylo 17 domů osedlých, 8 nově osedlých, 3 nové pusté, 32 starých pustých; rolí nově vzdělaných bylo I. a II. tř. výnosní po 216 měrách, rolí starých pustých I. a II. tř. po 678 měrách, vinic starých pustých 130 měr. Lucký klášter měl r. 1678 v Oleksovicích 61 poddaných a vinic 139 měřic.

Poddaní klášterní podnikli r. 1724 vzpouru proti vrchnosti, ale s nezdarem.

Po zrušení kláštera Luckého r. 1784 byly Oleksovice spojeny se statkem Lechovským a mají s ním od těch dob také společné osudy. Odkazujeme proto ke článku o Lechovicích.

Zaniklé osady blízko Oleksovic jsou Čejkovice a Vídeň. Čejkovice byly v těch místech. kde jsou nynější trati Kurzschankwitz a Langschankwitz, jakož blíže ukázali jsme při článku o Čejkovicích. Vídeň bývala mezi Oleksovicemi a Lechovicemi. Připomíná se pouze v letech 1527—1665 (Wien, Wydeň — Vídeň). O zaniklé Vídni víme pouze, že asi r. 1530 žaloval farář oleksovský Miklas faráře Adama od sv. Michala ve Znojmě, že mu neplatí dávky 18 měřic pšenice ze vsi Vídně[1]).

---

[1]) Brandl, Kniha, 1892, str. 340; Emler, Reg., II., 4 č. 7, 311 č. 748, 335, 472, 1114, 695 č. 1619, III., 386, IV., 115; Palliardi, Časop. muz. spol. Olom., 1892, str. 33; Cod. d. M., I., 332, II., 65, 119, 132, 157, III., 400 č. 399, IV.. 105, 210, 287, 403, V., 254, VI., 199 č. 263, 210, 231, 248 č. 320, VII.

Pavlice

(něm. Paulitz); samostatná katastr. a pol. obec 15 km od Znojma na silnici ze Znojma do Mor. Budějovic.

Rozloha obce 1403 ha; z toho plodné půdy 1379 ha; nemovitý majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 26 ha. R. 1834 v 78 domech 480, r. 1890 ve 105 domech 667 obyv., r. 1900 667 obyv., Čechů, katol.

Farní kostel je zasvěcen sv. Filipu a Jakubu. Ještě ve století XVII. nebývalo v Pavlicích kostela. Roku 1649 vystavěl generál Raduit de Souches v Pavlicích špitál s domácí kaplí. Kaple byla stržena r. 1670, a na jejím místě nákladem téhož pána zbudována nová dosti úpravná, v níž také od r. 1672 směly býti slouženy mše svaté. R. 1675 zřízen byl při oltáři v kapli Boží hrob podle jerusalemského.

R. 1829 majitel panství jevišovského rozšířil kapli, ze které tím vznikl nynější kostel, jenž vnitř obnoven r. 1856. Při kostele bývala do roku 1764 Kalvárská hora a do r. 1806 kaple utrpení Kristova. R. 1899 přistavěna sakristie.

Zvony jsou tři. Největší, litý r. 1693, pochází z kláštera františkánského ve Znojmě.

Fara byla vystavěna r. 1785, kdy také zřízena lokální kuracie. R. 1829 byla zbudována budova farní. Kurát měl r. 1831 z nábož. fondu 274 zl. 31 kr. ročního platu.

Hřbitov pavlický je posledním odpočinkem farníků ze vsí Pavlic a z Grešlového Mýta. Přifařená Vranovská Ves zřídila si r. 1901 vlastní hřbitov.

Epidemie morové r. 1833 a 1835 vyžádaly si přes 30 obětí.

Škola jest dvojtřídní, česká; r. 1901 bylo v ní 175 dětí. Škola byla založena r. 1800. Byla původně utrakvistická, jednotřídní. R. 1884 rozšířena na dvojtřídní. Školní kronika založena

---

82, 83, 97, 105, 585 č. 809, VIII., 36, 249 č. 312, X., 115 č. 95, 275 č. 263, XI., 401 č. 459, 483 č. 568; Erben, Reg., I., 184, 249 č. 535, 297 č. 638, 302 č. 650, 314 č. 682; Bretholz, Annales, 1896, str. 147; Troschl, Series, 1738, str. 16 (Troschl udává nesprávně rok 1228), 51, 121; Z. d., I., 149, II., 89, III., 303; Freytagův Kopiář Znojemský, str. 5; Hübner, Znaim, 1869, str. 352; Volný, Wiedertäufer, 1855, str. 24, 31, 36, 42, 43, 47, 53, 59; Kirchl Topogr., II. Abt., 4. Bd., S. 240; B. Dudík, Knihtiskařství, str. 37; Slavík, Morava, I., 53, II., 135, 212; Časop. Mat. Mor., 1892, str. 154; Beck, Notizenblatt, 1869, str. 72, 73; d'Elvert, Königliche Städte, str. 112.

byla r. 1884 učitelem Frant. Pokorným. Školní knihovna téhož roku založená má nyní na 190 svazkův.

Spolky: raiffeisenka, zřízená r. 1901, a starší již sbor dobrovolných hasičův.

Pošta je v Grešlovém Mýtě.

Jména tratí: Suché louky, v Hraničkách, u Žebráka, u Čidružské cesty, Zkopaninka, Žlíbek, Zelené zahrádky, Kopeček, Frajnrsdorfský grunt, Františkán, Špinberk, Stámbruch (Steinbruch), Blažkovský, Zahrádky, u Cihelny.

Samoty: Pavlický dvůr a myslivna.

Rody, které přes sto let drží rodné grunty: Přibylův, Bieglerův, Parůžkův, Březinův, Kopův, Jeřábkův, Holzrův, Machovských, Vrátných.

Archeologické nálezy: kamenné nástroje hlazené ve sbírkách notáře Palliardiho

Dějiny: R. 1356 dne 1. srpna čtou se vládykové Albrecht a Turoch z Pavlic.

Jindřich z Lichtenburka r. 1368 dne 16. října zakládaje anniversář při klášteře sv. Kláry ve Znojmě, daruje osm for dřeva ze svého lesa mezi Jevišovicemi a Pavlicemi. Že byly Pavlice příslušenstvím hradu Bítova, dovídáme se z listiny z r. 1498, kterou král Vladislav II. propouští hrad Bítov ze závazkův lenních panu Burianovi Bítovskému z Lichtenburka. Teprve roku 1515 Albrech Bítovský z Lichtenburka odtrhl Pavlice od Bítova, prodav je Janovi ze Mstěnice. Dcera Janova Anežka r. 1520 sstúpila se s chotěm svým Miklasem Klouzalem z Rynarce na ves Pavlice Po Janovi děditi měly dcery Anežka, Anna, Alena a Kateřina, na jejichž prospěch plnomocníci zemští prodali Pavlice r. 1630 Anežce z Krajku. Od té doby není o Pavlicích zmínky v deskách zemských.

R. 1549 poroučí král Ferdinand Znojemským, aby trestali sedláky a rychtáře ve vsi Pavlicích za loupež.

Válkou třicetiletou utrpěly Pavlice velmi. Dle usnesení zemského sněmu z roku 1650 byly osvobozeny půllány v Pavlicích robot a platův na 9 let, domky na 3 léta. Ve vsi před válkou bývala německá menšina, ale válkou zanikla úplně. R. 1667—79 bylo však přece ještě mezi 21 usedlíky 5 Němcův.

Po válce bylo 5 lánův. Domův bylo 18 osedlých, 3 nově osedlé, 4 nově pusté, 12 starých pustých. Rolí nově vzdělaných

II. a III. tř. po 10 měrách. Rolí starých pustých II. a III. tř. po 76 měrách.[1])

R. 1743 dne 20. října přešly koupí od Marie Anny de Souches s velkostatkem jevišovským na Jana hr. Ugarte. Při jeho potomcích byly do r. 1897, kdy zase s tímže velkostatkem prodány byly Robertovi rytíři Biedermannovi de Turony, vídeňskému továrníkovi.

Poddanské poměry: Dle urbáře panství jevišovského z r. 1628 platili: pololáník o sv. Jiří 5 gr. $2^1/_2$ den., o sv. Václavě 6 gr. 4 den., čtvrtláník o sv. Jiří 2 gr. 4 den. a o sv. Václavě 3 gr., chalupník o sv. Jiří 2 gr. a o sv Václavě 1 gr. V naturaliích dával pololáník ročně 7 kur a 15 vajec, čtvrtláník $3^1/_2$ kury a 5 vajec, chalupník 2 kury a 5 vajec. Robotovali dle toho, jak rozkázala vrchnost. Desátky dávaly se z plodin polních a z hus. I z chovu krav platila se dávka sýra a 4 denáry z krávy a $1^1/_2$ denáru z jalovice. Obec musila ročně vyčepovati desítivěderní sud panského vína. Pivo smělo se čepovati jen z panského pivovaru. Po vydání patentu cís. Josefa II. robotoval pololáník od sv. Jiří do sv. Jana dvěma koni 3 dny, pěšky jednou osobou 2 dny týdně, od sv. Jana do sv. Václava potahem 1, pěšky 3 dny týdně a od sv. Václava do sv. Jiří jen potahem 2 dny v témdni. Čtvrtláníci robotovali od sv. Václava do sv. Jiří pěšky 3 dny, od sv. Jiří do sv. Jana 2 dny dvěma voli a 2 dny pěšky jednou osobou, od sv. Jana do sv. Václava dvěma voly a pěšky jednou osobou 4 dny v témdni.

Plaveč

(něm. Platsch), samostatná katastr. a pol. obec na silnici ze Znojma do Myslibořic (v okrese Hrotovském), na pravém břehu Jevišovky v malebném údolí.

Rozloha obce je 1033 ha; nemovité jmění koncem r. 1896 mělo výměry 49 ha s čistým výnosem 118 K 94 h. Roku 1772 232 obyv., r. 1834 v 78 domech 480, a r. 1890 v 75 domech 401 obyv., r. 1900 395 obyv., Čechův. katol., zemědělcův.

[1]) Časop. muz. spol. Olom., 1892, str. 33; Cod. d. M., IX., 21 č. 27, X., 79 č. 52; Palacký, Archiv Český, VI., 368; Z. d., XV., 9, XVI., 4; Míst. č. Archiv Miss., č. 41, str. 531; Dr. Z. Winter, Kulturní obraz českých měst, V., 155; Slavík, Morava, I., 52, II., 160, 172, 186.

Farou přísluší Plaveč do Únanova. Pošta je v místě. Panství Plavečské.

V zámku je veřejná kaple, zasvěcená sv. Františku Xav. Roku 1658 byla kaple pusta, bez paramentův a bez ozdob. Tehdy byla Plaveč nekatolická. Nikomu nebylo povědomo, kam je přifařena, zda do Mikulovic nebo do Únanova. Brzy potom byla kaple opravena. Poslední opravy vykonány r. 1842. Visitující děkan znojemský r. 1657 považoval stavbu za pohanskou, byla úplně v původním románském slohu, který teprve poněkud



Obr. 70. Ulice v Plavči.

byl setřen renovací v XVII. věku. Při kapli bývala fara, která se připomíná v letech 1216—1513 Kaple je vzácným památníkem nejstaršího stavitelského umění českého, uvnitř ryze románská, jen zvenčí je znešvařena pozdějšími přístavbami. Nad jiné románské kaple vyniká tím, že se zachovala dosud starodávná „lucerna“, kuplička to vystupující z prostředku rotundy. Kaple byla původně zasvěcena Nanebevzetí Panny Marie. Průměr lodi je 6·86 m, délka prodlouženého polokruhu 3·14 m. Zdi jsou silné, mohutné. Klenba nemající otvoru jest z láma-

ného kamene, výborně spojeného vápennou maltou. Původní vchod do lodi z jižní strany jest zazděn.[1])

Zámek byl z části přestavován roku 1832. Již k roku 1636 mluví se o zámecké kapli a o zámku. Nynější budova se připomíná již roku 1742. V zámku bývala „filiální ochranovna" opuštěných dětí, kterou založil r. 1852 moravský zemský hejtman a majetník plavečského panství Vojt. bar. Widmann. Po smrti jeho r. 1889 byl ústav spojen s ivančickým.

Škola jest jednotřídní, česká. R. 1901 měla 73 žákův. Byla vystavěna r. 1839 nákladem obce. Nynější budova byla vystavěna r. 1861 a přestavěna nejnověji r. 1893.

Od r. 1839 do r. 1871 vyučoval učitelský pomocník z Únanova, r. 1871 jmenován v Plavči vlastní učitel.

Příjmy učitelovy dle fase z roku 1839 činily dohromady 96 zl. 24 kr. Z toho dával přiřknutý paušál učiteli do Únanova, 12 zl., takže mu zbylo 84 zl. 24 kr.

Školní kronika založena r. 1877 učitelem Leop. Ambrožem. Školní knihovna r. 1891 učitelem Václavem Šatavou, má 80 svazkův.

Zvon visící na vížce zámecké kaple, byl lit r. 1487, jakž dokazuje český nápis jeho.

Poddanské poměry. U zdejšího statku měla vrchnost 2 poplužní dvory, v Plavči a v Němčičkách, pivovar, rybník Březovský, lesů 1103 míry.

Poddaní platili úrok jen o sv. Jiří, dávali slepice a vejce a robotovali týdně: z 1 lánu po 3 dnech dvouspřežně, z půllánu po 3 dnech jednospřežně, ze čtvrtlánu po 3 dnech pěšky.[2])

Elementární pohromy. Požár r. 1791 a 1893. V posledních letech opakovalo se několikráte krupobití.

Spolek: kontribučenský fond panství plavečského.

Rody držící grunty přes 100 let: Fialův, Přihodův, Neradův, Vystrčilův, Svobodův, Blahův, Kotzův, Petrželkův, Tomáškův, Plačkův. Rod Šantrůčků je na mlýně déle sta let.

Samoty: tři mlýny nedaleko osady, totiž Březovec, Culpovec (Šantrůčkův) a Bábovec (pod Lapikusem). O samotě stojí také myslivna.

---

[1]) Viz Ferd. J. Lehner: „Dějiny umění národa českého", 1902, díl I., str. 215–216.

[2]) Registratura zemská, dom. odd., č. 273. R.

Jména tratí: Za Bažantnicí, Kopaniny, Dubínky, pod Převozem a nad Převozem, Ruda, Dolní a Horní kopaniny, nad Zámkem, Ovčačka, u Studýnky, na Záhůnkách, na Bažantě, Velké louky, horní Kroužky, Skrácené, za Nivou, Vodolečí, na Mašovské cestě, Doliny, Špimberk, Hraničky, Ouzký, Široký, na Panských, Bábovský les, Čížovka, Pastvičky, Palouky, dolní a horní Mlíčné, u Culpovského mlýna, Příčníky, nad Zmolama, u Jakubky, u sv. Vendelína, na Vinohrádkách, Padělky.

Místní jméno Plaveč jest dle osobního jména Plavek.



Obr. 71. Stará kaple, zvaná pohanská, v Plavči.

Archeologické nálezy: U mlýna Březovce jsou stopy starobylé osady. Roku 1822 nalezena byla na kopci Rudě měděná motyka; v nejbližším okolí osady velmi zhusta předměty z mladší doby kamenné, z doby hallstattské kultury, zbytky diluviálního koně a nosorožce.

Po Plavči píše se v XIII. stol. rodina vládyk z Plavče. Osada byla tehdy rozdělena na dvé, na Horní a Dolní Plaveč. R. 1216 daroval prý Oldřich z Lutic a z Dolní Plavče patronát

kostela Nanebevzetí Panny Marie a fary v Plavči cisterciákům. Zpráva zdá se podezřelou.[1]

Po Plavči nazývají se v letech 1234 – 1239 Kunrat a Ranožír z Plavče; patří-li také k rodu Plavečských vládyk, neumíme souditi. Jisto jest to o čtyrech bratřích, kteří se připomínají v 2. polovici XIII. stol. R. 1260—1269 čte se Zbor, od r. 1278 bratr jeho Olbram; byl soudcem r. 1279. Vlk z Plavče vyskytuje se v letech 1268—1298 v různých pamětech (později více o něm). Vavřinec psal se roku 1278 ještě z Plavče, ale později do roku 1287 nazýval se z Martinic. Rodokmen vládyk Plavečských se znakem volské hlavy:

Kunrat z Plavče — Ranožír z Plavče
1234—1239.

Zbor z Plavče 1260—1279.	Olbram z Plavče 1279.	Vlk z Plavče 1268—1298.	Vavřinec z Plavče, m. Anna, 1237—1287 (odjinud z Martinic).
		Eliška 1318.	Oldřich z Martinic 1365.
Zdeslav z Plavče 1310—1348.	Boček z Plavče 1338.	Hynek 1338.	Filip z Plavče 1356.
Boček z Plavče 1364—1390, m. Kuna.	Mikeš z Plavče, m. Anna (druhý muž její Franěk z Radkova).	Mikuláš 1338.	
Zikmunda 1416.	Eliška 1416.	Prokop z Hrádku 1387.	Anežka 1416.

Kunrat z Plavče čte se na listině Luckého kláštera ze dne 12. července r. 1234 a na jiné ze dne 22. října 1234. Lupus či Vlk z Plavče čte se mnohokráte jako svědek na listinách, dotýkajících se bývalého kraje znojemského, z čehož lze na jisto souditi, že byl osobou znamenitou. R. 1286 čtou se Laurentius et Lupus de Plawcz, nepraví se však, jak byli příbuzni, ale za to r. 1287 se praví, že Vavřinec z Martinic byl skutečně bratrem Vlkovým. R. 1324, 1337 čte se Zdeněk z Plavče, který byl znojemským

[1] Brandl, Kniha, 1892, str. 92; Časop. muz. Olom., 1892, str. 33, 1897, str. 37, 81, Dobner, Monum., IV., str. 255.

soudcem. R. 1387 opět se čte Lorenz von Plach. R. 1338 dne 25. července čte se na listině o mikulovský patronát mezi svědky Henricus plebanus in Pracz, má zajisté býti in Placz. R. 1338 dne 25. července učinili probošt olomoucký Sbor a Boček z Horní Plavče narovnání o patronátní právo kostela sv. Petra a Pavla v Mikulovicích mezi sebou s jedné a jejich sestřencem Hynkem se strany druhé, dle něhož měl se státi farářem v Mikulovicích nejprvé syn Hynkův Mikuláš, klerik schopný a vzdělaný. Po smrti Mikulášově má právo kněze na faru Mikulovskou presentovati nejprve Sbor z Plavče spolu s Bočkem z Horní Plavče a po té zase Hynek nebo jejich právní dědicové. (Listiny dvě o tomto smírném porovnání chovají se v klášterním premonstrátském archivě na Strahově.) Nevíme, jak příbuzni byli tito tři: Mikuláš, Sbor a Boček z Plavče, neomýlíme se však, budeme-li je považovati za bratry. Za to po prvé k r. 1338 čteme o Horní Plavči, z čehož lze na jisto souditi, že bývala ve XIV. stol. také Dolní Plaveč. Naši topografové také se domnívali skutečně, že na místech nynější Plavče stávaly za středověku dvě osady, z nichž jedna zanikla. Teprve August Sedláček věc vyložil správně, že nebylo dvou vesnic s jménem Plavčí od sebe odloučených, že však v Plavči bývaly asi dvě tvrze, protože zboží plavečské bylo rozděleno mezi několik majitelův. Boček seděl na hradě v horní části Plavče, Zdeslav měl dolní část zboží, na které stával také hrad.

Boček z Horní Plavče měl asi syny Mikše a Bočka z Horní Plavče, kteří se vyskytují v letech 1364—1390.

R. 1351 čte se Filip z Plavče, který koupil od svého příbuzného kněze Alše díl jeho v Dolní Plavči. Téhož roku Filip z Menhartic, zajisté totožný se jmenovaným Filipem z Plavče, učinil záměnnou smlouvu se Zdeňkem z Plavče, kterou postoupil celé své zboží v Menharticích s osmi lány v Loučce a vším příslušenstvím panu Zdeňkovi a získal celého Zdeňkova zboží v Dolní Plavči s lesy, lukami, vinicemi, všemi právy i s právem patronátním v Plavči, mimo zajištěné věno vdovy Vavřincovy z Plavče.[1])

[1]) Cod. d. M., II., 264, 271, IV., 206, 208, 209, 210, 211, 222, 248, 249 283, 315 335, 392, V., 25. 100 287, VI., 200, 245 č. 315, VII., 105 č. 154, 149 č. 204, 205; Erben, Reg., I., 395 č. 841, 403 č. 860, II., 469 č. 1108, 470 č. 1110, 470 č. 1114, 501 č. 1168, 536 č. 1239, 593 č. 1376, 607 č. 1412, 687 č. 1599. Cod. d. M., VII., 148 č. 204; Časop. Mat. Mor., 1895, str. 20; Z. d., II., 37, 46.

Sborek z Plavče zapsal r. 1351 čtyři lány v Mikulovicích Přibce, vdově Rudoltově z Ejvanče. Filip z Plavče r. 1353 vyplatil vdovu Vavřincovu z Plavče z jejího věna, které měla pojištěno v deskách zemských na části zboží v dolní Plavči i s církevními lény a se dvěma pluhy pole, se dvorem a polnostmi vzdělanými a nevzdělanými, s lesy, pastvami, vrbinami, vinicemi, s mlýny a mlýnskými struhami a hrázemi i s vodou Pešlínovi, Ješkovi a Závišovi bratřím z Vajtmile a Albrechtovi z Police za tři sta hřiven gr. mor. váhy. Kup je německý. Dle toho, že r. 1356 píše se dle statku Loučky, soudí Sedláček, že po r. 1356 sídlil na Loučce.

R. 1358 čte se Sbor z Horní Plavče jako držitel části Psář. Téhož roku Jenec z Lomnice prodal v Plavči půl druhé hřivny platu Sborovi z Horní Plavče. R. 1361 jmenuje se Odolen, syn Alšův z Plavče (původně z Police). Roku 1364 bratří Mikeš a Boček z Plavče sestoupili se na pozemské zboží své a hrad v Plavči. Vdova Alšova z Plavče, odjinud z Police, dala vymazati své věno 150 hř. na Plavči r. 1365; neví se, na čí prospěch, ale čteme hned v dalším zápise, že byla po druhé vdána za Markvarta ze Šenkenberka a že resignovala na své věno v Plavči.[1]) R. 1356 čte se zase Boček z Plavče. Tohc roku poručník dětí Alšových z Police, Nevhlas z Uponěšic, prodal Mikšovi z Horní Plavče dva lány v Dolní Plavči za 49½ kopy grošův. Mikeš z Horní Plavče (von Oberplabcz) r. 1365 dne 5. března zajistil klariskám znojemským dlužných 10 hř. gr. na svém statku v Mašůvkách. R. 1368 Boček z Plavče zapsal své ženě Kunce 10 hř. platu právem věnným na zboží svém v Plavči; téhož roku zapsal Mikeš z Horní Plavče ženě své Anně právem věnným na zboží v Mikulovicích na půl šesta lánu a čtyrech poplužích a na zboží v Plavči — na třech lánech — 11 hř. grošů platu na 110 hř. gr. Týž Mikeš z Horní Plavče zapsal roku 1373 ženě své Anně v Plavči dvůr poplužní, mlýn, dva lány, vinici a čtyři čtvrti vinic poplatných, vše v ceně 80 hř. gr. Boček z Horní Plavče koupil r. 1374 od Sazemy ze Židlochovic za 38 hř. gr. tři poplatné lány a usedlíka v Mašůvkách. Roku 1378 dne 10. února čteme již Mikšíka z Horní Plavče. R. 1381 Anna z Plavče bere Jakuba z Uponěšic na spolek na celé dědictví

[1]) Z. d., II., 56, 94, III., 312, 357, IV., 52, 112, 228, 229; Cod. d. M., IX., 20 č. 27; Časop. Mat. Mor., 1895, str. 20.

své, k čemuž dal svolení bratr její Jakub. Domníváme se, že po smrti prvního muže svého Mikše vzala si Anna za muže příbuzného nebožcova. O blízkém příbuzenském poměru Jana z Plavče a Jakuba z Uponěšic (čte se i z Upolněšic) svědčí také zápis z r. 1385, kterým daruje Jan z Plavče Jakubovi své jmění v Dolních Dubňanech.[1]) Zároveň r. 1385 Jan z Plavče intabuluje bratrovi svému Michkovi jmění své ve Lhotě.

R. 1390 píše se již Anna z Plavče ženou Fraňkovou z Radkova. Zapsala tomuto muži svému celý svůj dědičný majetek v Plavči, totiž tvrz s platy, polnostmi, lukami, lesy, pastvami a patronátním právem. R. 1397 dne 3. května připomíná se farářem plavečským kanovník Petr z Tišnova. R. 1398 jmenují se Dětřich z Plavče a žena jeho Zitka. Anna z Plavče a muž její Franěk z Radkova prodali r. 1398 Zikmundovi z Plenkovic a matce jeho Bětce celé své zboží Plavečské s veškerým příslušenstvím, totiž tvrz, dvůr alodiální o dvou pluzích pole, vinice, lesy, louky, lidi poplatné, práva veškera i právo patronátní na kostel v Plavči. A tito kupitelé vzali hned r. 1398 na spolek koupeného zboží v Plavči jmenovaného již častěji Jakoubka z Uponěšic. R. 1406 a 1407 píše se Zikmund Plenkovský již z Plavče. Horní Plavče nabyli koncem stol. XIV. pánové z Řičan.

Po Plavči píše se po prvé r. 1413 Talafús z Plavče.[2]) Držel však jen horní část Plavče, neboť dolní byla nadále v držení vládyk Plavečských. R. 1406 vzala Anna, vdova po Mikšíkovi z Hrádku (a z Plavče), na spolek zboží svého na Plavči dcery své Anežku a Barboru. R. 1406 Ondřej z Tvořiraze vzal na spolek na své zboží v Tvořirazi Zikmunda z Plavče a ženu jeho Annu.

V lesích mezi Plavčí a Rudlicemi spatřují se do dneška zříceniny hradu Lapikusa. R. 1411 Gbel a Štěpán, bratří z Hrušovan, pohánějí Jana Vajtmilnara ze Žerotic, že jim svémocně drží hrádek řečený Lapikus a to, co k němu přísluší, nemaje práva ani k hrádku ani k příslušenství. To je první zmínka o Lapikuse. R. 1415 koupil Jan Vajtmilnár ze Žerotic ves Rudlice a k ní

---

[1]) Z. d., IV., 368, 369, V., 72, 85, VI., 141, 174, 838, VII., 84, 316; Cod. d. M., IX., 293 č. 393, XI., 91 č. 103; Hübner, Znaim, 1869, str. 787.

[2]) Z. d., VII., 317, 872, VIII., 48, 169, 170; Cod. d. M., XI., 431 č. 498, XII., 359, č. 394; Brandl, Kniby půhonné, II., 4, 41, 112, 289.

příslušný Hrádek od sester Zikmundy a Elšky, dcer Bočkových z Hrádku (a z Horní Plavče). Od té doby čte se hrádek ten v zemských deskách častěji. R. 1508 náležel již pustý Václavovi Vajtmilnarovi z Vajtmile.

R. 1551 vzala Anna ze Zástřizl na spolek muže svého Hanuše Pozora z Niklštatu na tvrz a ves Žirotice — na dvůr v Tvořirazi a na pustý hrad Lapikus. R. 1560 přešel s Rudlicemi na Kunštáty jevišovské. V urbáři panství jevišovského z r. 1628 připomíná se sice také ještě, ale již se neuvádí jménem. Stržen byl asi za války krále Jiřího s Matyášem Korvínem.

R. 1418 čte se Jan, syn Talafúsův z Plavče. R. 1420 čtou se Zikmud z Plavče a Talafús z Plavče a na Plavči. Tehdáž pohnal Zikmund z Plavče Talafúsa, že mu brannou mocí vpadá v jeho dědictví, a sice v mlýnský příkop a v břehy. Zikmund z Plavče čte se ještě roku 1437, nevíme však, byl-li z rodu Říčanských nebo Plaveckých. Roku 1446 čte se Liček z Plavče a r. 1447 Jiří Talafús z Říčan.[1] Téhož roku Jiří z Říčan prodal Ličkovi z Plavče manský dvůr v Plavči, pole vzdělaná a nevzdělaná, lidi poplatné i nepoplatné, mlýn, splav či jez, lesy, louky, pastvy, meze a hranice za 72 kop grošův. Jmenovaný Liček z Plavče byl zajisté z rodu Lileckých z Lilče (Lulč u Viškova), kteří drželi Tvořiraz. Rod tento měl v erbě a v klenotě ozbrojenou ruku s mečem.

R 1447 připomíná se Ctibor z Plavče. Toho roku pohoní Hynek z Kunštatu a na Jevišovicích Lička z Plavče z 50 hř., že jest člověka strýce Hynkova jal a věznil, nemaje k němu nijaké viny. Zároveň pohoní Augustin z Řečice Ctibora z Plavče ze 20 kop gr., že mu jest kvalt učinil noční dobou se svými pomocníky, že se mu mocí uvazal ve dvůr a ve všecka hospodářství a že mu ženu vyhnal v nočním čase. Liček z Plavče koupil r. 1447 od Niklasa Hunta z Floršteta statek Němčičky a r. 1448 od bratří svých Jana a Ctibora z Plavče díl jejich statku plaveckého, totiž tvrz, alodiální dvůr o dvou pluzích, vinice, lesy, louky, lidi poplatné, užitky, jakož i veškerá práva a příslušenství. Tu teprve se dovídáme, že častěji už jmenovaný Ctibor z Plavče byl také z rodu Lileckých. R. 1464 jmenuje se Jiřík z Plavče. Pohoní Jana Lízau z Myslibořic, Vika (Wolfa) z Litavan a Buška

---

[1] Z. [illegible] VIII. [illegible] 445. XI. 312. Brn. [illegible] Půhony. II. 218. III. 36. 65. 238.

z Křídlovic, že mu slíbili za správu statku Plavče (za výmaz knihovních dluhů) a nedodrželi slibu. Roku 1466 jmenuje se Dorota z Plavče. Zároveň se dočítáme, že Jiřík Talafús z Říčan byl také majitelem Dunajovic. Byl syn Dorotin.[1]) R. 1480 Jiřík Liček z Plavče, rozdílný od výše jmenovaného pohoní purkmistra a radu města Znojma z 1000 zl. dobrých stříbrných uherských peněz, že mu otce zabili v svém městě Znojmě a pobrali statek (dobytek). Ale právo osvobodilo měšťany znojemské půhonu, protože město nepatřilo před právo zemské. Nezvratný důkaz, že držitelé jedné části Plavče byli z rodu pánů Lileckých, máme teprve z r. 1481, kdy Ctibor z Cimburka a z Tovačova, zemský hejtman, pohoní mladého Dubňanského z Plavče, že neplatí berní zemských. Lilečtí, jak všeobecně známo, psávali se také z Dubňan. Ale ani Talafúsové neplatili berné zemské a také byli proto pohnáni před právo. R. 1492 dne 1. prosince potvrdil král Vladislav II. Janu Talafúsovi z Říčan místo mezi rytíři na zemském soudě moravském. Plaveč koupil od Jiřího Floršteta r. 1498 Petr Kyjovec z Kyjovic, jehož syn a dědic Jan z Kyjovic ji prodal r. 1512 Jindřichovi Jankovskému z Vlašimě.

V zámecké kapli Plavečské je náhrobek paní Mariany Višňovské z Petrovic, manželky pana Frydrycha Jankovského z Vlašimě. Letopočet na náhrobku je nečtitelný. Zemřela r. 1557. Epitaf zní:

Leta . . . Umrzela gest urozena pany Maryana Wyssniowska z Petrowicze, manzelka pana Frydrycha Jankowskeho — gegyz dussy Pan Buoh mylostyw beity racz. — V erbě je kohout.

Po Jindřichovi Jankovském z Vlašimě dědil Plaveč Petr Jankovský, který ji r. 1568 prodal i s tvrzí Václavovi z Hodic, jenž ji r. 1570 odkázal spolu se statkem Miroslaví strýcům svým Hynkovi a Zdeňkovi Hodickým z Hodic.[2]) Tito bratři rozdělili se o celé dědictví tak, že Plaveč dostal Zdeněk z Hodic, sudí menšího soudu brněnského. Pan Zdeněk poručil Plaveč dětem svým Jindřichovi, Jiřímu, Kateřině, Ludmile a Zuzaně, po nichž před r. 1610 přešlo celé zboží na Jiřího hraběte z Hodic, neboť

---

[1]) Beringer a Janoušek, Telč, str. 112; Z. d., XII., 681, 703, 790. 879, XIV., 140; Král, Heraldika, str. 286; Brandl, Půhony, III., 271, 307 č. 167, 355 č. 298, IV., 145, 248.

[2]) Brandl, Půhony, V., 274 č. 40, 411 č. 35, 404 č. 774, 780; Archiv Český, X., 309; Z. d., XIII., 17, IVX., 5, 18, XXII., 87, XXIV., 10, 18, XXV., 21.

již r. 1608 dne 3. září přistupuje Jiřík Hodický z Hodic a na Plavči k landfrydu. Pan Jiřík byl osoba znamenitá a věhlasná. (Viz Obranu Kar. st. z Žerotína.)

R. 1629 připadla Plaveč Václavovi hr. z Hodic, jenž ji r. 1639 prodal za 12.000 zl. rýn. Johanně Almannové, rozené Vranovské z Blížkovic. Tehdy byly příslušenstvím statku plavečského: tvrz a ves Plaveč, dvůr, ovčín, pivovar, vápenice, zámecká kaple, část Mikulovic, ovocná a zelná zahrada, chmelnice a obora zvěří bohatá.[1]) Po Johanně Almannové zdědil Plaveč Tobiáš Almann z Allmštejna, po jehož smrti velkostatek celý r. 1659 a 1660 zemskými plnomocníky dvakráte odhadnut a r. 1679 dne 26. dubna prodán maršálkovi Lud. Raduitovi de Souches. Od této doby do roku 1742 měla Plaveč stejné majitele s Jevišovicemi. Válkou třicetiletou utrpěla Plaveč velmi citelně. Zemský sněm moravský dal r. 1650 novým osadníkům, kteří by pusté grunty v Plavči chtěli osaditi, svobodu berně zemské z každého pololánu na celých sedm let po sobě jdoucích.

R. 1656 měřeno na panství plavečském a jevišovském rolí I. tř. 1792 měr, II. tř. 5766 měr a III. tř. 2791 měr. Vinic bylo úhrnem 181 měr. Lánů bylo 44. R. 1667 bylo osedlých domů 141, lhotních 43, pustých 185.[2])

R. 1742 dne 22. ledna sestry Marie Anna Westerrodová a Vilemína hrab. Ugartová, obě rozené de Souches, prodaly své třetí sestře Marii Antonii, ovdovělé hrab. Pálffové, velkostatek Plaveč s příslušenstvím, totiž ves Plaveč se zámkem, vesnice Rudlice a Němčicky, část městečka Mikulovic a dvůr v Tvořirazi za 74.000 zl. rýn. Tato však r. 1743 dne 1. října celý statek za touž kupní cenu prodala Janu Václ. bar. Widmannovi. Widmann prodal Plaveč r. 1753 dne 14. března svému bratru Josefovi za 60.000 zl. rýn. Josef zemřel r. 1791, a Plaveč dědil neplnoletý syn Vincenc, jenž zemřel již r. 1806. Po něm přešly Plaveč a Louky u Jihlavy neplnoletým dětem jeho Františkovi, Vojtěchovi, Antonínovi a Vincencii. R. 1828 dne 27. ledna zemřel František, a bratří Vojtěch a Antonín učinili narovnání r. 1828 dne 31. října, kterým postoupila jim matka jejich Arnoštka, rodem Rodenová,

[1]) Z. d., XXVI., str. 6, XXX., 32, XXXV., 15; Dr. Kameníček, Sněmy, I., str. 493; Časop. Mat. Mor., 1892, str. 56, 241, 315.

[2]) Slavík, Morava, str. 46, 56, 186.

dílu Luk a Plavče, který jí připadl úmrtím syna Františka a dcery Vincencie. Vojtěch pak obdržel Plaveč a Antonín Louky. Baron Vojtěch Widmann zemřel r. 1889 jakožto moravský zemský hejtman ve výslužbě a pohřben byl v rodinné hrobce v zámecké kapli. Statek plavečský zdědil po něm syn Vojtěch, nyní sekretář v ministerstvě práv ve Vídni.

Plenkovice,

samostatná katastr. a pol. obec, 2 hod. Znojma vzdálená sz. směrem na rovince, při velikém Plenkovském rybníce.

Rozloha obce má 440 ha; majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 64 ha.

R. 1772 bylo 171 obyv., r. 1834 v 53 domech 278 obyv., r. 1890 v 70 d. 358 obyv., r. 1900 382 obyv., Čechů, katol., zemědělců.

Kostel sv. Vavřinci zasvěcený je filiálním do Olbramkostela. R. 1350 připomíná se fara, která však zanikla v bouřlivých dobách stol. XV. Bývalá tvrz je nyní proměněna na selský statek.

Škola jednotřídní, česká; r. 1901 měla 60 dětí.

Poštou náležejí Plenkovice do Kravska a k velkostatku znojemskému.

Jména tratí: Krajiny, Pobočí, Záhumenice, Hochoboly, Vokrajky, za Hájkem, Nádavky, v Padělkách, Kněží háj, na Dlouhých, Přední rybník, na Velkých, Ouzký.

Místní jméno považují za přezdívku souvisící se slovesem plenkovati (porůznu pleniti), ale sluší je považovati za patronymické dle osobního jména Plen, Plenek.

Archeologické nálezy: četné hlazené nástroje kamenné z doby neolithické ve sbírkách notáře Palliardiho.

Plenkovice byly původně samostatným statkem, po němž psali se vládykové z Plenkovic. R. 1343 dne 6. října na listině kláštera Luckého čte se Ješek von Plenkwicz, jenž r. 1343 prodal Budišovi z Laští čtyři lány v Plenkovicích se vším příslušenstvím a zapsal téhož roku ženě své Krystyně 18 hřiven věna na čtyřech lánech v Plenkovicích k rukám Štěpána z Dobronic, a r. 1350 zaměnil s Vilímem z Dobronic statky své v Plenkovicích, totiž popluží, tvrz, louky, lesy, vody a jeden lán s právem patronátním

a vším příslušenstvím za statky dobronického vládyky v Dobronicích, totiž popluží, mlýn, louky, lesy a patronát. Téže doby kromě vládyk z Plenkovic také vládykové z Polánky měli zboží



Obr. 72. Pohled na Plenkovice.

v Plenkovicích. R. 1350 Čas z Polánky zaměnil své dědictví v Plenkovicích, totiž dvůr, půl osma lánu a patronátní právo s paní Eliškou, manželkou Ostojovou z Černína, za její dědictví

v Černíně, totiž tvrz, půl čtvrta lánu pole, čtyři dvorce a půl mlýna.

R. 1353 Ješek z Plenkovic prodal ves a tvrz a patronát Plenkovice se vším příslušenstvím, jak zboží držel sám a užíval ho, Ostojovi z Plenkovic (odjinud z Černína?). Ostoj z Plenkovic čte se několikráte. Tak r. 1356 dne 1. srpna a r. 1358, kdy ženě své Jitce zapsal věnem 80 hř. gr. na svém díle Plenkovic. R. 1358 dne 20. srpna čte se farář plenkovský Jan, jenž byl rozhodčím sporu znojemských klarisek s proboštem olbramkostelským o desátky ze vsi Stupešic. R. 1360 dne 24. listopadu čte se Aleš z Plenkovic, jenž téhož roku s Ostojem z Plenkovic sestoupil se na všecky statky, které měli oba v Plenkovicích. R. 1365 prodal Ostoj z Plenkovic svůj dvůr v Slavíkovicích Václavovi ze Slavíkovic za 40 hř. gr. a sestrám svým dal statky své slavíkovské vymazati. Téhož roku také týž Ostoj z Plenkovic prodal Martínkovi z Libosvár a dědicům jeho ves Plenkovice s tvrzí a právem patronátním i se všemi jednotlivými právy a příslušenstvími, jakož sám zboží to měl a jeho užíval. Martínek z Libosvár ihned ženě své Bětce zapsal na Plenkovicích 60 hř. gr. Martin z Libosvár psal se dle zboží plenkovského také z Plenkovic. R. 1381 byl již nebožtíkem, neboť vdova po něm Běta sestoupila se na veškery statky své se synem svým Zikmundem. Ostoj z Plenkovic čte se ještě r. 1386, kdy Hynkovi z Lipého prodal půl lánu ve vsi Dobelicích, a r. 1390, kdy prodává druhému choti svrchupsané Bětky, Michalovi z Něm. Borotic, dva lány v Plenkovicích. Syn Martinův a Bětčin Zikmund z Plenkovic, původně z Libosvár, prodal Mikšíkovi z Přeskač r. 1398 celou ves Plenkovice s tvrzí, s lidmi poddanými a poplatnými, s platy, polnostmi vzdělanými i také nevzdělanými, s právy a užitky, s lukami, pastvinami, lesy a jiným veškerým příslušenstvím zboží toho, jakož i s právem patronátním, ničeho si nevyminiv aniž kupitele jakkolvěk obelstiv. Kupitel Mikeš z Přeskač ihned ženě své Elšce zapsal věno 62 hř. gr. na Plenkovicích. R. 1398 Zikmund z Plenkovic a matka jeho Běta koupili od Anny z Plavče a jejího muže Janka z Radkova zboží jejich v Plavči a ihned vzali oba na toto zboží plavečské na spolek Jakuba z Upolešic (Uponěšice). R. 1402 měl farář plenkovský spor s farářem přímětickým o desátky v Mašůvkách, soud přiznal sporný desátek faráři přímětickému, k jehož faře byly tou dobou přifařeny Mašůvky. R. 1406 koupil Mikšík

z Plenkovic dva lány ve Slatině od Eleny z Lubnice a od vdovy Peškovy z Hulína celé její dědictví v Mašůvkách. R. 1407 dne 3. března uvádí se Mikšík (zvaný také Kobyla) jako purkrabí na hradě Cornštejně. R. 1409 vzal jej Šavel ze Strážova na spolek zboží svého v Čermákovicích. R. 1413 čte se také syn jeho Jan. R. 1415 Čas z Černína prodal mu jeden lán ve Slatině a Zdich z Ratišovic pět lánů v Křepicích, a r. 1416 Mikuláš z Mašůvek osm lánů, devět dvorců a celé své zboží v Mašůvkách. R. 1417 Šavel z Čermákovic vzal jej na spolek na Čermákovice. Ale teprve dovídáme se k r. 1418, že Šavel ze Strážova, odjinud z Čermákovic, měl za ženu Barboru, sestru Mikšovu z Plenkovic. Odtud jejich vzájemné styky. Také na spolek zboží Račic byl r. 1418 vzat týmž Šavlem. Byl majitelem části Únanova. Téhož roku Boček z Jevišovic prodal mu tři lány v Křepicích. Po něm ujal Plenkovice syn jeho Ctibor Hrdlo z Plenkovic. Tohoto pohoní Magdalena ze Střebelovic r. 1427, že bratr ženy jeho Doroty, nebožtík Martínek Tichý, odkázal Magdaleně 30 kop gr., a on jí jich nechce vyplatiti. Ctibor Hrdlo z Plenkovic čte se také na jevišovské listině ze dne 17. února r. 1431. Ale vedle něho jmenuje se již r. 1437 zase Mikšík z Plenkovic. Vzal tehdy manželku svou Elšku a přátele své Jana z Kosník a Niklasa ze Šamíkovic na spolek všeho zboží svého v Plenkovicích, v kterých také měl zboží Jan z Kosník. Prodal roku 1437 ves se dvorem, se dvěma mlýny a právem patronátním, tři rybníky, louky, pastviny, zahrady, sady, lesy a háje, vše v Plenkovicích, Ctiborovi z Loučovic. R. 1446 pohoní Ctibor z Plenkovic Zikmunda ze Zvěrkovic. R. 1447 je zase pohnán Zikmundem Vajtmilnarem (jmenuje se Ctibor Hrdlo z Plenkovic).

Za válek husitských klonil se také k novému učení vládyka Plenkovský. Matyáš Korvín za války s králem Jiřím odňal Plenkovice vládykám z Plenkovic a daroval je Znojmu za přítulnost, kterou k němu osvědčilo město, jakož i odměnou za věrnost církvi katolické.

Tehdy držel zboží plenkovské Štěpán z Plenkovic. Když po smrti Jiřího stal se králem Vladislav II., byla zrušena darování krále Matyáše a statky vráceny bratřím Štěpánovi a Václavovi z Plenkovic. R. 1471 dne 26. září král Vladislav dává Vilímovi z Pernštejna práva, kterých nabyl na zbořenou tvrz a ves Plenkovice po bratřích Štěpánovi a Václavovi z Plenkovic, a Vilím

z Pernštejna již r. 1472 dne 25. dubna postoupil těchže práv panošům Janovi, Jiříkovi a Václavovi Komoňům z Bezděkova. Ale již r. 1475 vznikl o Plenkovice spor mezi bratřími z Bezděkova a panem Vilímem z Pernštejna. Průběh jeho jest neznám. R. 1493 měl farář plenkovský Jan spory s Janem z Kosník o desátky z Plenkovic, ale prohrál. Také proboštům olbramkostelským byly Plenkovice povinny desátkem. Práva na Plenkovice koupilo Znojmo r. 1549 zároveň se statky proboštství olbramkostelského. Od té doby se neměnili držitelé.

Po válce třicetileté bylo v Plenkovicích 6 lánův, domů bylo 10 osedlých, 4 nově osedlé, 1 starý pustý. Rolí nově vzdělaných II. tř. 139 a III. tř. 69 m. Rolí starých pustých II. tř. 86 m. a III. tř. 73 měřic. Po válce bylo potřebí, aby pozemky nově byly rozděleny. Požadavku tomu vyhověno rozdělením vsi na 14 stejných usedlostí po 46 kusích, 72 měrách orné půdy, $2^1/_4$ měřice půdy ležící ladem a 1 louce.

R. 1848 platila ves městu Znojmu výkupu z roboty a z desátku roční renty 341 zl. 31 kr. konv. mince.[1])

Podmole

(jméno po místní poloze), něm. Baumöhl, také Podmoly neb Podmolí, samostatná katastr. a pol. obec v hlubokém údolí v posledních výběžcích Českomoravské krabatiny, půl hod. od zemských hranic, 3 hodiny od Znojma. Silnicí jest spojena s Citonicemi. Návsí jest čtyřhranné, třemi ulicemi s ostatní vsí spojené. Domy stojí štíty do ulic nebo do návsí. Veliká obora knížete Auersperka jest hned u osady.

[1]) F. Wisnar, Ortsnamen, str. 39, Brandl, Glossarium, 1876, str. 233; Časop. muz. Olom., 1892, str. 33; Cod. d. M., VII., 370 č. 505, IX., 21 č. 27, 85 č. 109, 147 č. 201, XI., 59 č. 68, XIII., 504 č. 467; Z. d., I., 31, 123, 158, 198, II., 181, III., 310, 485, IV., 361, 380, 388. VI., 839, VII., 396, 708, VIII., 129, 169, 170, 555, 557, X., 83, X., 83, XI., 59, 276, 429, 447, 540, 541, XII., 105, 178, 280, Hübner, Znaim, 1869, str. 486, 710; Volný, Kirchl. Topogr., II. Abt., 4. Bd., S. 127, 221; Brandl, Půhony, II., 278, III., 162 č. 774, 241 č. 1126, 1127, 158, 365 č. 362, V., 12 č. 54, 55; Bretholz, Annales, 1896, str. 168 č. 8; Volný, Mähren, III., 251; Archiv Český, XVI., 175 č. 134, 176, 192; Slavík, Morava, I., 57, II., 197.

Rozloha obce 1371 ha, z čehož plodné půdy 1315 ha; ploch stavebních a dvorů 2 ha 60 a 66 m², ostatní půda neplodná; majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 72 ha.

R. 1834 bylo ve 40 domech 246 obyv., r. 1890 v 55 d. 295 obyv., Němců (35 Čechů), katol., r. 1900 264 obyv. Hlavním zaměstnáním je vinařství a polní hospodářství. Na trati Kurzer Schobes pěstuje se nejlepší jihomoravské víno, zvané šobesské.

Farou náleží obec do Lukova, poštou do Znojma.

Kaple Bolestné Matky Boží zbudována byla r. 1753 nákladem opatství luckého. Na oltáři, na němž je socha Bolestné Matky Boží, slouží se čtyřikráte za rok mše svatá; paramenty i posvátné nádoby má kaple vlastní. R. 1852 byla obnovena.

Hřbitov byl zřízen teprve v nejnovější době nákladem obce, dříve se pochovávalo do Lukova.

Škola jest jednotřídní, německá; r. 1901 bylo 48 dětí. Zřízena byla r. 1873; r. 1890 postarala se obec o školní zahradu a rejdiště.

Samota: chalupa převozníkova přes Dyji.

Jména tratí: Díly, Horka, Neuwald, Neufeld, Hungerleiden, Pročálky, Skalky, Padělky, Nívky, Vinohrádky, horní a dolní Dílky, Breite äcker, Veskovské ouzké, Ouzké, Velké díly, Mezi cesty, Hroček, Schobes, Vostrovský, Kopanina, Ödendorf, malé a velké Písky, Hájky, Lipina, Štrudla, Saisruchwiesen. Jména dokazují, že osada byla do nedávna ryze česká.

Dějepisec lucký Bart. Stölzl píše, že r. 1226 nabyl Podmole klášter Lucký, čehož nelze dokázati. Když r. 1358 markrabí Jan chtěl vystavěti Nový hrádek (Neuhäusl) na ostrožně nad řekou Dyjí, vyměnil si pozemek od opata luckého. Opat postoupil markrabí vsí Lukova, Podmole, Stazměřic (neznámé polohy) s celým územím a jmenovitě s horou nad řekou Dyjí, na níž markrabí počal stavěti tvrz. S Lukovem byl postoupen zeměpánům také patronát kostela lukovského. Markrabí zavděčil se klášteru vsí Banticemi.

Podmoly byly vráceny klášteru r. 1433 za opatování Jana V. a zabezpečeny zvláštní listinou markraběte Albrechta. Po válce třicetileté r. 1657 nebyl ani jeden poddaný na dva grunty.

Podmoly byly české, ale ležely na hranici národnostní, proto je také ztratili za nedlouho Čechové. R. 1667—79 bylo jen 19 osedlých, a to byli Češi; ubylo do r. 1880 v Podmolech

84% Čechův. R. 1678 bylo v Podmolech 20 luckých poddaných a 34 čtvrti viničné. R. 1784 po zrušení kláštera Luckého připadl statek Podmole jako příslušenství panství Kravska mor. náb. fondu a r. 1798 prodán s týmže statkem Aloisovi hr. Ugartovi, který ves P. ještě téhož roku za 45.000 zl. prodal náb. fondu, aby byla spojena se statkem Loukou. Při Louce byla ves do r. 1871, kteréhožto roku dne 1. května koupil ji kníže Auersperk, nynější majitel, za 195.000 zl.

Na mapách katastrálních a v josefinském katastru jest poznamenána trať mezi Lukovem, Podmolemi a Mašovicemi, pojmenovaná Piesky a Hausky. Stávala prý v těchto místech zaniklá osada **Český.** Katastrální tyto názvy, dnes v ústech lidu neznámé, docela dobře čísti lze za Písky a Ouzké. Poněvadž však vypravuje místní pověst, že v těchto místech býval veliký klášter, neváhám přidati se k mínění dra. Becka, že tu byla osada. Mínění toto jest dobře odůvodněno, lépe než myslil sám dr. Beck, zakládaje domněnku svoji pouze na názvech Hiski, jak zaniklá tato ves jest psána r. 1190, a na jméně trati Hausky. V zakládací listině kláštera Luckého ze dne 25. října 1190 čteme i ves Hiski. Dne 15. června 1481 Jiří Šváb z Lančova pohoní pana Ščepána z Eyczinku a z Hrádku z 50 kop gr. stř. peněz, že se mu uvázal v základ jeho, v ves Čížky, na níž má Lančovský 50 kop v zástavě, a ještě téhož roku pohání téhož Štěpána znova z sedmecítma zlatých uherských dobrých a 12 grošů širokých, že naň úřad nésti muosel a úředníkuom ty peníze dáti muosel a že ho svévolně k škodám připravuje. Ale za to vyhrál při, neboť čteme v knihách půhonných, že zveden jest Jiřík Šváb z Lančova r. 1481 plným úřadem na pustú ves Cziesky vedle půhonu svého. Brandl klade do závorek (?) otazník za slovem Cziesky, nesprávně, neboť poloha této vsi udána byla už r. 1869.[1])

Asi r. 1548 přestal býti Český příslušenstvím panství Jaroslavsko-Vranovského; neboť r. 1547 rukojmí za nebožce Vilíma Kunu z Kunštátu a na Jaroslavicích prodali ves pustou Český jako příslušenství Jaroslavic nejv. purkrabí pražskému Volfovi

---

[1]) Cod. d. M., I., 332, IX., 76 č. 78; Troschl, Series, 1738, str. 131; Slavík, Morava, I., 120, II., 155, 160, 172, 183; Beck, l. c., str. 15, 73; Erben, Reg., I., 184; Peřinka, „Dějiny kláštera Luckého" ve „Sbor. hist. kroužku", r. 1900, str. 111; Z. d., VIII., 590, 604; Volný, III., 194; Brandl, Půhony, V., str. 326 č. 338, 375 č. 616, 387.

Krajířovi z Krajku, který rozdělil oba statky (Jaroslavice a Vranov), utvořil dvě nová zvláštní zboží a r. 1588 prodal Vranov (při něm ves pustú Český) Petrovi Čertoryjskému z Čertoryj.[1]) R. 1601 jest již pustina Český částí panství Nového Hrádku[2]), neboť ji takto prodává Zikmund z Ditrichštejna nejv. mor. komoří Lad. Berkovi z Dubé a z Lipého; s tímto pak statkem r. 1613 Lad. Berka prodal Český Janu Volfartovi Strejnovi ze Švarcenavy, který držel statek Novohrádecký jen krátkou dobu, neboť již r. 1618 poručníci dědicův jeho prodávají jej k Vranovu Volfovi Dětřichovi Althanovi.

Po prvé připomíná se ves tato pustou v knihách půhonů brněnských k r. 1481. Zničena byla asi za války Matyáše Korvína uh. s králem Jiřím. Beck důsledně píše Český, Volný Češky. Jak by se mělo psáti, těžko rozhodovati; ale máme čtení Český za správnější dle staré orthografie Cziesky.[3])

Popovice

(něm. Poppitz), také Popice, samostatná katastr. a pol. obec, hodinu cesty od Znojma směrem jižním v údolí řeky Dyje. Domy jsou stavěny ve dvou ulicích z kamene a z pálených cihel a křidlicí kryty, průčelím do ulice, celkem bez jakékoli zajímavosti.

Rozloha obce: 667 ha, majetek obce jest nepatrný: neplodné půdy 14 ha 33 a.

R. 1834 bylo v 74 domech 408 obyv., r. 1890 v 74 d. 409 obyv., r. 1900 397 obyv., Němců, katol. Hlavním zaměstnáním orba a vinařství.

Farní kostel stojící na kopečku na sz. osady je zasvěcen sv. Zikmundovi. Má dva oltáře: hlavní sv. Zikmunda a pobočný Panny Marie Pomocné Opravován byl r. 1847, kdy také nově pokryta věž. Kostel připomíná se již r 1577. Věž byla vystavěna r. 1752, opravována r. 1786, 1819, 1843, 1847 a 1882. Pod věží je sakristie, jejíž klenba r. 1879 utrpěla několik trhlin pádem těžkého závaží hodinového.

---

[1]) Z. d., XXII., 69, XXIV., 11; Volný. III., 192, 294.

[2]) Romanticka a pitoreskní ssutina nad Dyjí blíže Vranova (něm. Neuhäusel).

[3]) Z. d., XXIX., 17, XXX., 51, XXXI., 16; Slavík, „Kdy byla Morava nejvíce zpustošena“ v Čas. Mat. Mor., 1895.



Obr. 73. Popovice.

Varhany opraveny r. 1828, 1852 a posléze r. 1881. Zvony jsou čtyři. Největší váží 10 centův. Lit byl r. 1671, prostřední zvon byl lit r. 1698, nejmenší zvonek r. 1794.

Fara jest u kostela. Jest to starobylé stavení, které obývali proboštové z Hradiště nebo jejich zástupcové obyčejně jen po čas žní. Teprve r. 1780 byla budova upravena za byt faráři, neboť do toho roku bydleli farářové na Hradišti. R. 1809 byla fara zpustošena vojskem francouzským. R. 1781 byl prý císař Josef II. v ní ubytován po několik dní.

Patronem je proboštství křižovníků s červenou hvězdou na Hradišti sv. Hippolyta. Hřbitov je proti hlavnímu kostelnímu vchodu. Matriky se začínají r. 1650. Pamětní kniha farní založena byla r. 1772 farářem Bernardem Heinem.

Pošta je ve Znojmě.

Škola jednotřídní, německá; r. 1901 bylo v ní 54 žákův. Připomíná se již roku 1738. Roku 1794 bylo zbudováno nynější stavení na místě, na kterém stávala kaple sv. Barbory. R. 1894 byl přestavován byt učitelův, a opravena škola. Pamětní kniha školní založena r. 1818 uč. Josefem Pavlíčkem.

Kaple Matky Boží záp. Popovic na mírném návrší byla vystavěna r. 1815 a 1816 nákladem obecním. Směstná se v ní asi 100 osob. Na úhledném oltáříku je obraz Bolestné Matky Boží. Na místě kaple stávala Boží muka s obrázkem Panny Marie, k níž od r. 1680 se vodily průvody na památku velikého moru, kterým vymřela r. 1680 polovice obyvatelův. V den Navštívení Panny Marie každého roku vede farář průvod svých farníků ke kapli.

Živelních pohrom se nepřipomíná v pamětech obce, za to v živé paměti je morová epidemie z r. 1680, kterou zemřelo přes 150 lidí.

Jest tu spolek dobrovolných hasičův.

Nejstarší rody přes sto let na gruntech: Rablův, Riedlův, Zimmerhaglův, Kirchbergrův, Fuchsův, Lambeckův, Körndlův, Erdlův, Glanzův, Königův.

Jména tratí: Spielbergen, Breiten, Weisseörten, junge Weingärten, Kurze Larnbau, Lange Kräften, Lange Larnbau, Mitterberg, bei der Kapelle, Oberberg, Haide. R. 1668 čtou se trati Bieräcker a Bräteln, dnes neznámé.

Nejstarší gruntovní kniha pochází z r. 1558. Chová se u okr. soudu ve Znojmě.

Samota Čekanovský mlýn (Trausnitzmühle) od obce půl hodiny. Nad mlýnem stávaly za dřívějších dob ještě dva jiné, které se čítaly k „Devíti mlýnům" („Neunmühlen").

Místní jméno jest odvozeno ze slova pop., ves založena na kněžském gruntě.

Znamenití rodáci jsou Řehoř Lambeck, předposlední opat kláštera Luckého, a Karel Postel, spisovatel německý. Řehoř Lambeck byl dne 28. května 1764 zvolen opatem v Louce, kde dokončil nádherné klášterní stavby, začaté jeho předchůdci, a zařídil nový velkolepý knihovní sál, opatřený krásnými ořechovými skříněmi dle návrhu výtečného Moravana Lachovera. Zemřel r. 1781. Obraz jeho dosud se chová na Strahově.

Karel Postel (Charles Sealsfield) nar. r. 1793 dne 3. března v Popovicích, studoval ve Znojmě na gymnasiu, vstoupil do řádu křižovníků s červenou hvězdou v Praze, ale r. 1823 tajně opustil klášter i řeholi a uprchl do Ameriky, kde přijal jméno Charles Sealsfield. R. 1826 se vrátil do Evropy, navštívil Německo a Anglii a vydal r. 1823 v Londýně spis: „Austria as it is" („Rakousko tak jak je"). Již r. 1827 vrátil se Postel do Texasu. R. 1828 vydal ve Filadelfii první svůj dvojsvazkový román: „Tokeah, or The white rose", který přepracoval po německu s názvem „Der Legitime und der Republikaner". Nejlepší jeho román jest „Vierey und die Aristokraten". Občas pobýval v Paříži a v Londýně a uchýlil se do Švýcar, kde koupil statečck Solothurn, na němž skonal dne 26. května r. 1864. Teprve po smrti zvěděl svět o původě a životních bojích jeho; před tím tajil se světu, tak že ho nazývali: „der grosse unbekannte" (veliký neznámý). Byltě genialním romanopiscem. R. 1881 zbudovali mu jeho ctitelé ve Znojmě pomník.

Popovice vyskytují se v dějepisných pramenech po prvé k 6. červnu r. 1252 na listině, kterou markrabí Přemysl Otakar potvrzuje proboštství křižovníků na Hradišti nad Znojmem veškery statky a výsady. Tehdy náležela celá ves křižovníkům mimo mlýn Čekanovský. R. 1409 Anna Šanova bere na spolek muže svého Kunáčka z Lužné na mlýn řečený „Trawznycht", jediný mlýn, „quod situm est super flumine Dygye". R. 1418 král Václav, zapisuje Ctiborovi z Křenovic 4 gr. ročního platu na pustém mlýně

Trausnickém (Trawsnicht) a na Dyjákovicích. Ctibor z Křenovic ještě r. 1418 vzal na spolek Kunáčka z Rochova na pustý mlýn Trawsnicht. R. 1464 Jan z Lechovic intabuluje Janu Babkovi ze Senice dva lány v Popovicích za kostelem.



Obr. 74. Sealsfieldův pomník ve Znojmě.

Válkou husitskou byly sice statky proboštské zpustošeny, přece však nebyly sekularisovány. Odcizení statku Popovic dopustil se teprve r. 1570 Ludvík Meziříčský z Lomnice a na Jaroměřicích, z čehož byl pohnán před právo zemské.

Válkou 30letou utrpěly velice. Cena gruntů po válce klesla nepoměrně. Obyvatelstvo bylo české i po válce. R. 1657 stěžovali si farníci, že se nekáže v kostele, protože farář neumí česky. R. 1662—1691 bylo jen 150 farníků řeči české, kterým se vydržovala německá škola.

R. 1668 převor znojemských dominikánů koupil dvě vinice v Popovicích.

V morových časích r. 1680 vyznamenal se farář Pavel Strosz, kterého Volný srovnává se sv. Karlem Boromejským. Obětoval prý se dnem i nocí nemocným, konal modlitby kajících a vodil procesí, sám chodil bosky nesa provaz na krku a těžký kříž na ramenou. Paměť jeho dlouho žila v lidu.[1])

Pračice,

také Práče (něm. Pratsch), samostatná katastr. a pol. obec, 12 km. záp. Znojma na Únanovském potoce, nedaleko císařské silnice ze Znojma do Pohořelic. Obec leží v údolí potoka, sevřeném s obou stran nevysokými pahorky.

Rozloha obce: 722 ha, nemovitý majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 21 ha 36 a.

R. 1772 bylo 314 obyv., r. 1834 v 59 domech 359, r. 1890 v 81 d. 432 obyv., r. 1900 464 obyv., Němců, katol., zemědělců.

Farou příslušejí do Prostoměřic, poštou do Lechovic.

Škola jest jednotřídní, německá. R. 1901 měla 85 dětí. Založena byla r. 1790.

Jména tratí: Kleinfeld, Kirchenfeld, lange Teilung, Frauengebirg, Ungarfeld, Haidfeld, Langfeld.

---

[1]) Dr. K. Eichler, Poutní místa, II., 1887, str. 275—276; Volný, Kirchl. Topogr., II. Abt., 4. Bd., S. 158, 162, 163; Brandl, Obzor, 1885, str. 114; Wisnar, Untersuchungen, str. 30, 37, Ortsnamen, str. 29; Čermák, Praemonstráti, 1877, str. 351; „Charles Sealsfield“ der Dichter beider Hemisphären, r. 1897 ve Výmaru; W. Hamburger, Sealsfield Postl (dopisy jeho), ve Vídni r. 1879; Smolle, „Charles Sealsfield“, biografie, ve Vídni 1875; Časopis „Naše Morava“, roč. I., str. 41; Cod. d. M., III., 148; Erben, Reg., I. 600 č. 1304; Z. d., X., 48, XI., 498, 500, XIII., 52; Slavík, Morava, II., 166, 208, 213; Hübner, Znaim, str. 361.

Místní jméno jest z osobního jména staročeského Práč, tedy patronymické. Někteří odvozovali je z osobního Pravek, což však musí se zamítnouti jako nesprávné, poněvadž forma Pravčice nečte se nikdy a nikde, vždy jen Pračice.

V základní listině kláštera Luckého ze dne 25. října r. 1190 čteme, že kníže Kunrat Ota daroval klášteru lán v Pračicích. Byla to nepatrná část vsi, po níž v dobách pozdějších psal se vládycký rod. R. 1310 čte se Vítek z Pračic. R. 1331 dne 10. prosince král Jan potvrzuje kup, kterým znoj. měštěnín Stanislav koupil od Sezemy z Jevišovic díl vsi Pračic. Listinu, kterou Stanislav ze Znojma koupil r. 1331 ves Pračice od jevišovských Kunštátů, potvrdil markrabí Karel dne 23. listopadu r. 1344. Byl-li Stanislav předkem Stanislava ze Znojma za doby Husovy, nepodařilo se nám vyzkoumati.

R. 1350 Pavlík z Pračic postoupil ženě své 20 hř. na polovici popluží v Pračicích právem věnným. R. 1365 prodal prý Ješek Kluš z Milonic Přibíkovi z Nětkovic a ženě jeho Kateřině roli a šest popluží v Pračicích za 90 hř. Pračice byly desátkem povinny faráři prostoměřickému. Osadníci se však zdráhali plniti svou povinnost. R. 1373 dne 8. února učiněn byl rozsudkem konec sporův o desátky mezi prostoměřickým farářem Drslavem a usedlíky pračickými v ten smysl, že sporný menší desátek musí býti odváděn faráři.

R. 1376 dne 19. ledna markrabí Jošt daroval převoru a konventu kláštera augustiniánského na Starém Brně vsi Těšetice a Pračice mimo 4 lány patřičné klášteru Luckému.

Měl-li farář prostoměřický spory o desátky, měli také augustiniáni brněnští spory o svou državu. R. 1459 dne 14. prosince kněz Václav a konvent kláštera sv. Thómy pohoní Bočka z Kunštátu, odjinud z Jevišovic, že drží dvůr klášterní v Pračicích, nemaje k němu práva. Jevišovský však také činil si nároky na tento sporný dvůr v Pračicích a shledával listiny, aby prokázal své právo. Pohnal r. 1460 dne 21. března paní Machnu z Mohylna ze 100 hř. gr., že mu bezprávně drží listiny jeho na Pračický dvůr. Nedošlo však k líčení pře, neboť se asi dokázalo, že není listin. Sporné strany učinily poklid. K líčení pře mezi Bočkem a konventem kláštera sv. Thómy došlo teprve r. 1464, a tu dokazoval pan Boček, že dvůr v Pračicích není majetkem

jeho, nýbrž majetkem sirotka bratra jeho, ale on že není poručníkem sirotkovým. Proto nalezli páni, že půhonu klášternímu opovídati nemá.

R. 1464 dne 12. května daroval král Matyáš Korvín dvůr v Pračicich s jinými ještě statky Znojmu.

R. 1481 zase byli řeholníci starobrněnští nuceni hledati práva svého u zemského soudu. Převor kněz Matěj a celý konvent pohoní pana Jana z Lichtenburka a z Bítova, že udělal rybník prve nebývalý a zatopil mlýn v Pračicích a klášterním lidem poddaným zdělal mnoho škod rybníkem. Škody si čítali na 50 hř. gr. Pře se vyrovnala bez zakročení soudního ještě před rokem, neboť při půhoně je poznamenáno: p o k l i d.

Poddaní byli snad také příslušni k soudu ve Vrbovci, což potvrzeno r. 1497, 1535 a 1567. Blíže o soudu tomto čísti lze při osadě Vrbovci v této knize.

Augustiniáni brněnští postoupili vsí svých Pračic, Stošíkovic a Těšetic r. 1531 panu Janovi z Pernštejna za roční plat 350 zl. mor., který se měl vypláceti ze zboží židlochovského. Pernštejnský spojil nově získané zboží se statkem Vršavským. R. 1560 Vratislav z Pernštejna prodal celý komplex Janovi st. z Žerotína. Časem byly Pračice spojeny s Bohunicemi. R. 1660 Bohuchval Jaroslav Březnický z Náchoda prodal Pračice jako příslušenství Bohunic purkrabímu znoj. hradu Vilímovi z Roupova, kterému po bitvě Bělohorské byly statky zabaveny.

Po válce 30leté bylo v Pračicích 14 lánů, 13 osedlých domů, 3 nově osedlé, 1 pustý, 30 starých pustých. Rolí bylo vzdělaných bylo 61 měr, starých pustých 1767 měr.

R. 1678 byl v Pračicích jen jediný lucký poddaný.

R. 1699 dne 1. července Eleonora Marketa z Lichtenštejna koupila ves se statkem Bohunickým a Vršavským od Arnošta hraběte Mollarta. S Vršavami spojeny jsou již od r. 1531. Spravovány jsou správou velkostatku z Bohunic[1]).

[1]) Wisnar, Ortsnamen, str. 39; Sedláček, Slovník, str. 384; Brandl, Glossarium, 1876, str. 264; Sommer, Böhmen, XII., 332; Kott, Slovník, II., 876; Houdek, Čas. muz. olom., XII. (1896), str. 47; Erben, Reg., I., 184 č. 406; Dobner, Monum, IV., 25; Cod. d. M., I., 332, VI., 30 č. 39, 332 č. 436, VII., 409 č. 559, X., 204 č. 182, XI., 20 č. 20; Z. d., I., 180, XX., 18, XXIV., 22; Volný, III., 211; Brandl, Půhony, IV., 22 č. 131, 45 č. 263, 76 č. 2, V., 302 č. 201; Brünner Wochenblatt, 1827, str. 42; Hübner, Znaim, 1869, str. 293; Slavík, Morava, I., 50; Dr. Beck, l. c., str. 73.

Prostoměřice

(něm. Prossmeritz), městečko, samostatná katastr. a pol. obec na Jevišovce, 3 hod. sz. Znojma. Okolí je úrodná rovinka, tu a tam vydulá v nepatrné kopce.

Rozloha obce 326 ha; nemovitý majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 26 ha.

R. 1772 bylo 495 obyv., r. 1834 v 77 domech 541 obyv., r. 1890 v 116 d. 518 obyv., r. 1900 500 obyv., Němců, katolíků, zemědělcův a řemeslníkův.

Farní kostel je zasvěcen sv. Jiljí; neví se, kdy byl vystavěn. Stavba nemá rázovitých známek architektonických té které doby. R. 1543 byl obnovován. Novější opravy v letech 1822 a 1837. Při kostele je kaple s freskami Josefa Winterhaltra; v kapli je křtitelna. R. 1777 a 1780 dostalo se kostelu odpustkův.

Fara připomíná se již r. 1226. Budova farní pochází ze století XVIII., r. 1814 byla opravována, r. 1821 dne 27. srpna vyhořela hospodářská stavení, r. 1861 jsou poslední opravy na budově farní. Přifařeny jsou obce Bohunice, Bantice, Pračice a Vítonice; do r. 1822 také Těšetice.

Na faře prostoměřické působil po nějakou dobu a zde také dne 15. března r. 1898 zemřel náš znamenitý kukátkář Václav Kosmák. Tělesná schránka slavného spisovatele odpočívala po celý rok v Prostoměřicích, ale po roce převezena byla do Brna.

Patronem byl až do r. 1784 klášter Lucký, od té doby mor. nábož. fond.

Hřbitov byl původně kolem kostela, r. 1820 byl založen novější za osadou směrem k Pračicům. Pochovávají na něm ze všech přifařených osad.

Škola jest trojtřídní, německá. R. 1901 bylo 169 dětí. V Prostoměřicích bývala již na začátku minulého století škola, která roku 1829 rozšířena na dvojtřídní a r. 1884 na trojtřídní: Přiškoleny jsou Bohunice a od r. 1884 také Kyjovice.

Kdy se obec stala městečkem, nelze zjistiti.

Trhy výroční jsou tři: 1. v pondělí po květné neděli, 2. v pondělí po sv. Jiljí a 3. na den sv. Tomáše apoštola.

Požáry byly r. 1717, 1760 a 1821, cholera r. 1831 a 1832 vyžádala si na 400 obětí.

Jména tratí: Hinterfeld, Kleinfeld, Krautäcker, Hausfeld, Langwiesen, Wainitzfeld.

Místní jméno dle osobního jména Prosimír. Píše se r. 1241 Prosmeriz, 1243 Prosemeriz, 1295 Prostomericz, 1226 Prozimeriz, což nasvědčuje původní formě Prosiměřice.

V listinách, kterými r. 1220 biskup olomoucký Robert, r. 1222 papežský legát kardinál Řehoř de Crescentio, r. 1224 papež Honorius III. potvrzují Louce její fary patronátní, není o Prostoměřicích ani zmínky. Teprve r. 1226 dne 19. září postoupil král Přemysl I. Otakar kostel sv. Jiljí v Prostoměřicích s farou klášteru Luckému záměnou za statky Ceulchov a Újezdec, na kterých král založil hrazené město Znojmo. Darování toto potvrdil klášteru Luckému papež Řehoř r. 1241 dne 2. července a olomoucký biskup Konrad r. 1243 dne 30. dubna, jehož nástupce Bruno ze Schaumburka učinil totéž r. 1251, když sekulární kněz mocí vedral se na faru v Prostoměřicích. Biskup jej ovšem zahnal, mlčení mu uloživ.

Jako všecky lucké patronátní fary, také fara prostoměřická byla povinna ročním platem kapitolám ve Staré Boleslavi a v Olomouci. Z poplatnosti kapitole staroboleslavské vyplatil ji klášter s ostatními farami r. 1293 dne 22. června a z poplatnosti kapitole olomoucké r. 1325 dne 1. října.

R. 1333 dne 8. srpna dovolil biskup olomoucký Hynek kanovníkům kláštera Luckého, aby důchody far v Tasovicích a v Prostoměřicích byly dány klášteru, aby tak povznesen byl klášterní blahobyt, pokleslý válkou krále Přemysla II. s Rudolfem a pohraniční válkou krále Jana s vojvodami rakouskými. Listinu tuto potvrdil papež Innocenc VI. r. 1354 dne 22. ledna.

R. 1390 byla část Prostoměřic majetkem pana Petra z Kunštátu a z Jevišovic. O Prostoměřice měli Jevišovští spor s Ondřejem z Černvíra, který prohráli, neboť r. 1406 zveden byl pan Ondřej z Černvíra na Prostoměřice.

R. 1407 Jindřich ml. z Jevišovic manželce své Anně zapisuje věno na všem zboží svém, které má v Prostoměřicích, v Únanově a ve Zvěrkovicích. R. 1410 Fryc, kovář z Brna, pohoní Bočka z Jevišovic, syna někdy pana Petra, protože mu pan Petr zapsal, že mu chce každoročně ze zboží prostoměřického dávati 4 hřivny platu. R. 1412 úředníci zemští popsali věno paní Elšky páně Petrovy z Jevišovic. Na Prostoměřicích

měla sedm čtvrtí rolných, tu každá čtvrt platí 12 m. pšenice, 4 m. žita a 24 m. ovsa, 14 grošův a 16 denárů za sýr a za hon 4 kury a 20 ovec, čehož summa činí 8 kop platu a 45 gr. a 3 den. Tamže je také 7 dvorců, z nich každý platí ročně 20 ovec, 3 m. žita a $2^1/_3$ m. pšenice a $5^1/_3$ m. ovsa a za sýr 2 gr. 2 den. a za hon 9 gr., za 2 slípky 1 gr., čehož summa činí 3 kopy a 24 gr. Tamže platí za roboty, které k hradu mají se vykonávati každoročně, každý poddaný 2 gr. — summa toho 1 kopa bez 2 gr.

R. 1422 dne 22. března král Zikmund postoupil Janovi z Kunštátu a na Jevišovicích za věrné služby věno na Prostoměřicích, které na krále připadlo právem odúmrtním po Anně, vdově Jindřichově z Kunštátu.

R. 1432 Sezema z Jevišovic seděním u sv. Prokopa (na klášteře Sázavském) a Boček z Kunštátu, shodujíce se o jmění po zemřelém Jindřichovi Zajímačovi z Kunštátu se svým strýcem Janem Zajímačem z Kunštátu a na Jevišovicích, ustanovili, aby Prostoměřice zůstaly jejich strýci Janovi Zajímači z Kunštátu. S rodinou jevišovských Kunštátovců byla asi spřízněna paní Kateřina ze Žabovřesk, která r. 1446 pohoní pana Hynka z Kunštátu a z Mohylna ze sta hř. gr. stř., které jí měl ve dsky vložiti na Prostoměřicích vedle jejího listu správního, což jí neučinil. Týmž půhonem pohání Kateřina také Petra z Konice a ze Slavkova. Náležela jí tehdy polovice statku Prostoměřic, na kterou r. 1446 bere na spolek muže svého Hanuše z Vlasatic. Roku 1447 pohoní Hanuš z Vlasatic (v půhonech čte se z Vašatic) Ondřeje z Bludova a z Bučovic, že mu slíbil za správu Prostoměřic za pana Hynka a za pana Bočka z Kunštátu a neučinil toho. R. 1447 dne 19. května bratří Hynek a Boček z Kunštátu ztvrzují, že odstoupili Janovi Zajímačovi z Kunštátu práva na věno matky své na vsech Únanově, Prostoměřicích, Černíně, Bojanovicích a Zvěrkovicích. R. 1448 Hanuš z Vlasatic znova pohoní Bočka z Kunštátu z 50 hř. gr., že je jistcem jeho za zboží v Prostoměřicích. Toho roku 1448 Hynek a Boček bratří z Jevišovic prodali Hanuškovi z Vlasatic a jeho ženě Kateřině ze Žabovřesk 11 hř. ročního platu na vsi Prostoměřicích, totiž na své části na 6 čtvrtech polí, na 7 dvorcích a příslušenství. R. 1460 Boček z Kunštátu pohoní pana Henrycha z Lichtenštejna a z Mikulova z 1000 hř. gr. stříb. peněz, že se uvázal v nápad páně Vilémův z Lichtenštejna, jenž pobral Bočkovi

z Kunštátu ve vsi Únanově, Bojanovicích, Prostoměřicích v mírné zemi a tu jeho lidi sjímal, sšacoval a on naň žádné péče neměl. R. 1464 Mikuláš z Vlašimě pohoní Jana Zajímače z Kunštátu a z Jevišovic ze dvú tisíc hřiven grošů širokých dobrých stříbrných peněz, že mu drží věno, které naň připadlo po paní Anně z Jevišovic, babce Mikulášově. Věno to upsáno bylo na statcích Prostoměřicích, Únanově, Černíně a Zvěrkovicích. Pan Mikuláš z Vlašimě byl příbuzný Jevišovických. R. 1466 paní Kateřina ze Žabovřesk intabuluje Jindřichovi Zajímačovi z Kunštátu na Jevišovicích své zboží ve vsi Prostoměřicích s lidmi poplatnými a příslušenstvím. Téhož roku také synové Kateřiny ze Žabovřesk, Prokop a Václav z Vašatic (Vlasatic), vtělují své zboží Jindřichovi Zajímačovi.

Král Matyáš r. 1468 dne 12. května daroval městu Znojmu polovici mlýna v Prostoměřicích. Ostatní statek prostoměřický byl na dále v držení pánů Jevišovských. R. 1488 bratří Jan a Prokop Zajímačové z Kunštátu a na Jevišovicích osvobodili Prostoměřice odúmrtního nároku. R. 1544 Jan Sezema Zajímač z Kunštátu osvobodil poddané prostoměřické všech robot a dovolil obci svobodný výčep vinný. R. 1556 král Ferdinand I. potvrdil městečku dva trhy dosavadní a přidal trh třetí na den sv. Tomáše. Tehdy byly Prostoměřice již městečkem, nepraví se však, kdy na městečko byly vysazeny a od koho dostalo se jim oněch dvou trhův. Téhož roku 1556 Sezema z Kunštátu a na Jevišovicích postoupil Prostoměřice paní Apoleně Meziříčské z Lomnice. Tato paní r. 1565 postoupila městečku práva opatrovati sirotčí jmění. R. 1562 Petr Jankovský z Vlašimě svým poddaným kyjovským a prostoměřickým postoupil své vinice u lesa „Skřínka“ u Kyjovic, aby tam založili nové vinice. Z r. 1564 datuje se poslední vůle paní Apoleny Meziříčské z Lomnice, vdovy po Vilímovi z Kunštátu a na Jevišovicích. Část Prostoměřic a Těšetic odkázala strýci svému Ludvíkovi Meziříčskému z Lomnice, jenž brzy statek prodal Niklasovi staršímu z Volfsperka. Po něm dědila r. 1580 dcera jeho Magdalena, která r. 1591 vzala muže svého Petra mladšího Dubského z Třebomyslic na spolek na týž statek, ale r. 1602 celý prodala druhému svému muži Maximilianovi Lvovi z Rožmitála.

O sousední obce pokoušel se v té době náboženský rozklad. Faráři přiznali se v německých obcích k vyznání protestantskému,

v českých k Jednotě bratrské. Za faráři šel také lid. V Prostoměřicích převládala tehdy již němčina. Čteme-li, že farníci z Bohunic odpírali r. 1572 a 1573 faráři prostoměřickému, řeholníku premonstrátskému z Louky, desátek, můžeme směle tvrditi, že byli luteráni, neboť vrchnost jejich, Bedřich Březnický z Náchoda a Niklas z Vlčíhory (z Volfsperka) byli nakloněni nové víře. Bedřich Březnický vlastním nákladem vydržoval kazatele Valentína Hagena v Prostoměřicích. Hagena r. 1577 opat lucký Freytag vykázal z farnosti prostoměřické, ale Náchodský ho chránil. Teprve r. 1586 podařilo se luckému opatovi Šebestiánu II. uvězniti Hagena ve vězení klášterním. V dopisech opata Freytaga mluví se velmi často o Hagenovi, který byl původně světským knězem katolickým a jako takový byl uveden na faru prostoměřickou samým opatem.

R. 1600 znoj. klariska, sestra Pátková, odkázala svému klášteru 1506 zl., dědictví své pojištěné na statcích Prostoměřicích a Stošíkovicích na louce. Neumím udati, byla-li mniška spřízněna s bývalým luckým opatem Freytagem, jehož rod psával se druhdy také Pátky z Čepiroh.

R. 1602 kardinál biskup olomoucký Ditrichštejn zakázal faráři prostoměřickému Theofilovi, aby na katolickém hřbitově při faře prostoměřické nepochovával ani netrpěl pochovávání luteránův.

Asi r. 1620 přešly Prostoměřice k panství krumlovskému. Po bitvě bělohorské byly konfiskovány Pertoltovi Bohobudovi z Lipého a r. 1625 s velkostatkem krumlovským prodány kn. Gundakarovi z Lichtenštejna.

Po válce 30leté bylo v Prostoměřicích 5 lánů, domův osedlých 24, nově osedlých 8, nově pustý 1, starých pustých 5.

Menšina českého obyvatelstva. Ani Němci ani Češi neměli školy ani učitele.

R. 1665 a 1666 ujali židé tři válkou zpustlé usedlosti křesťanské. Už dříve však jmenují se dva pusté domy židovské. Klášter Lucký měl r. 1678 v Prostoměřicích 11 poddaných.

Od roku 1625 jsou Prostoměřice spojeny s velkostatkem krumlovským. Držitelé od té doby: kníže Gundakar z Lichtenštejna postoupil r. 1647 dne 1. ledna celého panství svému synu Janu Ferdinandovi, jenž zemřel bezdětek r. 1662. Dědil po něm starší bratr kníže Hartman, který odkázal statek prvorozenému

synu Maxim. Jak. Mořicovi, jenž zemřel r. 1709. Jeho jediný syn zemřel již r. 1711, proto velkostatek přešel na bratra jeho Ant. Floriana, po němž dědil r. 1721 syn Josef Jan a po něm nezletilý syn Jan Nep., jenž r. 1748 zemřel bez dědiců. Majorát přejal kníže Václav Josef, který dne 30. března r. 1751 postoupil velkostatku bratru Emanuelovi, který skonal r. 1771, zůstaviv velkostatek synu svému mladšímu, knížeti Karlovi, po jehož smrti roku 1789 prvorozený syn Karel Josef ujal Krumlov s celým příslušenstvím. Karel Josef poslední vůlí ze dne 12. prosince 1795 ustanovil dědicem knížete Karla Lichtenštejna, jemuž panství formálně bylo odevzdáno roku 1796, dne 6. prosince. Od té doby po dnes jsou Prostoměřice při velkostatku krumlovském.[1])

Přímětice

(něm. Brenditz), dle os. jména „Přiměta", samostatná katastr. a pol. obec hodinu cesty od Znojma sz. směrem na úrodné rovince, která jsouc nemálo bohata kaolinem, má veliký význam pro hrnčířství umělecké i řemeslné, jakož kvete do dnes ve Znojmě i v okolí.

Rozloha obce: 848 ha; majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 37 ha.

R. 1772 bylo 430 obyv., r. 1834 ve 103 domech 609, r. 1890 ve 112 d. 663, r. 1900 694 obyv., katol., Čechů.

Kostel farní na bývalém hřbitově je zasvěcen sv. Marketě. Nynější stavba původem svým sáhá do století XVIII., neboť když dne 19. května r. 1794 shořely kostel i s farou, školou, dvorem a větší částí obce, byl kostel úplně obnoven, za

[1]) Erben, Reg., I., 328 č. 707, 494 č. 1051, 512 č. 1075, 590 č, 1274; Troschl, Series, str. 19, 31 sq.; Cod. d. M., III., 2, 146, IV., 402, VI., 231, 353, VIII., 228, 230 č. 283; Emler, Reg., II., 694 č. 1619; Z. d., VIII., 842, IX., 82, XII., 472, 819, XIV., 13, 82, 96, XXV., 13, XXVI., 83, XXVII., 46, XXIX., 34; Brandl, Půhony, II., 14, 186, 238, III., 223 č. 1017, 1018, 360 č. 331, 406 č. 474, IV., 45 č. 261, 102 č. 439; Brünner Wochenblatt, 1827, str. 43, 58; Bretholz, Annales, 1896, str. 171, č. 16; Volný, Mähren, III., 63; Hübner, Znaim, 1869, str. 274, 494; Brněnské Půhony, LI., fol. 345, LIV., 121, 338; Slavík, Morava, I., 54, 112, II., 168, 210; Beck, l. c., str. 73.

kteréž restaurace zbořena byla kaple sv. Barbory, která byla od r. 1730 při kostele. Roku 1841 přistavěna ke kostelu sakristie v místech, kde druhdy bývala kaple. Roku 1796 prodány byly kostelní nemovitosti, 3 polní parcely.

Zvony: nejstarší pochází z r. 1630, umíráček z r. 1834.

Hřbitov nynější byl založen v letech třicátých minulého století. R. 1834 byla na něm vystavěna hrobka hraběcí rodiny Ugartovské.

Zámeček a dvůr jsou v osadě. Držitelé panství přijíždějí však jen zřídka do Přímětic.

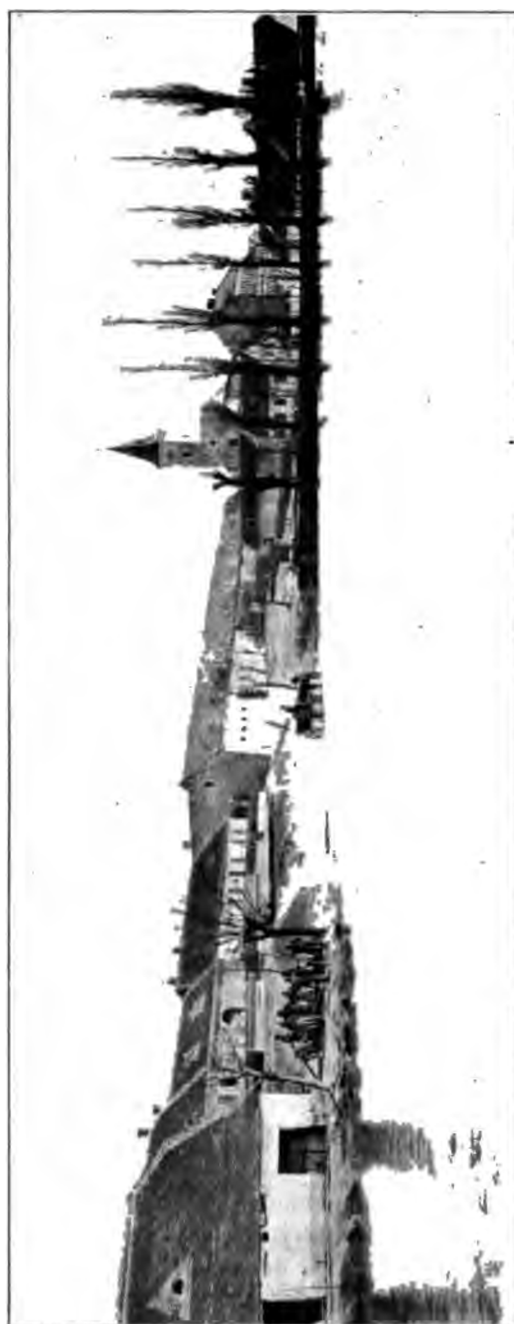


Obr. 75. Přímětice. (Náves.)

Poddanské poměry: obec odváděla velkostatku ročně 46 zl. místo roboty. Za to vrchnost poddaným také platila za vykonanou práci na panském.

Fara připomíná se již r. 1220. Budova farní byla opravována r. 1827 a r. 1898. R. 1898 byla na památku dvoustých narozenin Prokopa Diviše zasazena na ni česká deska pamětní.

Škola je dvojtřídní česká; r. 1901 bylo 108 dětí. Nelze udati, kdy byla škola zřízena. Již dávno v XVIII. století byly cvičeny v Přímětících při faře děti v nejpotřebnějších vědomostech. R. 1760 byla stržena stará zchátralá budova školní za kostelem u kostnice, a zbudována nová. Do r. 1787 vyučovaly se v Přímětících děti z celé farnosti. R. 1787 nařídila krajská komise, aby Plenkovicům,



Obr. 76. Přímětice. (Celkový pohled.)

Mramoticům a Kravsku zřídila se společná škola v Kravsku. Téhož roku byla také škola přímětická rozšířena. Roku 1808 daroval hrabě Alois Ugarte škole zahradu. Obec r. 1816 a 1817 rozšířila přístavbou byt učitelův. Roku 1835 systemisováno bylo místo podučitelské s ročním důchodem 43 zl. 29 kr. Nová budova školní byla vystavěna r. 1840 nákladem vrchnosti. R. 1892 byla škola dotud jednotřídní rozšířena na dvojtřídní, k čemuž byla budova rozšířena přestavbou.

Ohromný vinný sklep, do něhož lze složiti na 20.000 věder vína, jest jedinou pamětihodností nynějších Přímětic. Zbudován byl asi r. 1740 nákladem jesuitské koleje znojemské. Mělo prý se v něm uschovávati víno pro celou českou provincii jesuitskou. Nyní je sklep majetkem vrchnosti.

V dějinách moderní vědy fysické jsou Přímětice památny vynálezcem hromosvodu, Prokopem Divišem, který byl zde farářem v letech 1736—1741. Prokop Diviš, vlastně křestním jménem Václav (Prokop bylo jméno řeholní) a příjmením Divíšek narodil se dne 26. března 1698 v Helkovicích u Žamberka. Roku 1725 dne 29. září vysvěcen na kněze. Řeholní sliby skládal dne 30. listopadu r. 1720. R. 1729 dne 15. června byl jmenován profesorem filosofie. V katalogu řeholníků luckých z doby 1659—1784 jmenuje se Diviš doktorem filosofie a theologie, převorem kláštera Luckého, kurátem a farním administratorem přímětickým, znamenitým mechanikem, znalcem a podporovatelem výzkumův o elektřině a vynálezcem zvláštního hudebního stroje. Zemřel slavný muž tento dne 21. prosince r. 1765 v Louce. R. 1754 dne 15. června postavil Prokop Diviš v Přímětících první hromosvod, ještě před Franklinem. Hromosvod zval Diviš strojem meteorologickým. Od Diviše samého jest popis v rukopise v olomoucké studijní bibliothece. Na ponoukání závistivých odpůrců Divišových přišli na podzim r. 1759 k němu venkované z okolí žádajíce, aby farář odstranil stroj, že prý jest příčinou sucha, a když jim nevyhověl, strhli dne 10. března 1760 násilně řetězy, a bouře za následující noci svrhla kříž. V létě potom, kdy bouřky na polích a vinicích způsobily mnoho škod, prosili ho opět, aby stroj postavil znovu, ale nevyhověl na radu opata Herm. Mayera. Divišův stroj pak přišel do Luckého kláštera. Diviš první se pokusil elektřinou hojiti nemoci, zejména rheumatické; proto měl mezi lékaři mnoho nepřátel. Vedle elektřiny zabýval se hudbou,

která v klášteře Luckém po staletí byla horlivě pěstována. Do doby sestrojení hromosvodu připadá také vynalezení znamenitého hudebního nástroje, který podle svého jména rodného nazval Denis d'or (zlatý Diviš). Měl 14 klaviatur, většinou dvojnásobných, jejichž kombinováním docílilo se přes 150 druhů harmonií. Po smrti Divišově přišel nástroj do kláštera, po jehož zrušení byl odhadnut na 100 dukátův a dán do c. k. dvorního musea ve Vídni, odkudž za císaře Josefa II. někam zašantročen. V Přímětících pamatovali se na Diviše a na hromosvod velmi dlouho. Ještě r. 1826, když Ant. Boček cestoval po Znojemsku, vypravovali Přímětičtí, že farář Diviš byl kouzelníkem, jemuž musili strhnouti stroj, který jim zaháněl s polí úrodu.

V dějinách rakouského válečnictví jsou Přímětice památny příměřím znojemským, podepsaným dne 12. července r. 1809 na zdejší faře, kde byl hlavní stan Napoleonův. Den před tím svedli Rakušané a Francouzové nešťastnou bitvu blíže Milifrona, Tasovic a Hodonic.

Pamětní kniha farní založena byla r. 1720. Matriky farní se počínají rokem 1680.

Kronika školní založena učitelem Janem Kosem, jenž tu působil v letech 1798—1835.

Knihovna školní má asi 160 svazkův a založena byla rektorem Klementem Živným, jenž působil tu v letech 1835—1886.

Spolky: Hasičský spolek od r. 1876 a odbor Národní jednoty z r. 1900.

Živelní pohromy: veliké požáry r. 1794 a 1832. R. 1794 vyhořely i škola, fara, kostel, zámek a dvůr. Francouzská vojska r. 1805 a 1809 také neušetřila obce. Epidemie: cholera r. 1834, 1835, 1866.

Rody přes sto let: Novákův a Fukačův.

Nejstarší gruntovní kniha přímětická, chovaná v list. úřadě ve Znojmě, pochází z r. 1614; jest založena z rozkazu pana Vilíma z Roupova. Jest česká.

Jména tratí: v Rouzných, za Hřbitovem, u sv. Jana, pod Zahradama, Vinohradský, nad Loučkama, u Jezera, u Mašůvek.

Starožitnické nálezy: Palliardi nalezl v Přímětících četné nástroje kamenné a hlazené.

R. 1220 postoupil znojemský kastelán Jimram klášteru Luckému práva patronátního kostela a vsi Přímětic. Darovací listinu potvrdil olomoucký biskup Robert ještě téhož roku 1220, markrabí Přemysl r. 1233, dne 2. dubna, král Václav r. 1239, dne 29. června, papež Řehoř IX. r. 1241, dne 2. července. Na listině dané dne 17. prosince r. 1255 klášteru Luckému, čte se Blažej z Přímětic mezi svědky. Byl zajisté rodu vládyckého.

R. 1267, dne 8. prosince, urovnal probošt olomoucký Herbort spor mezi Loukou a jejím opatem Dětřichem s jedné a Jezdoncem, rektorem kostela sv. Markety v Přímětících, se strany druhé o patronátní právo téhož kostela. Patronát přiřčen Louce. Biskup Bruno potvrdil klášteru Luckému patronát kostela přímětického s desátkem v Kuchařovicích r. 1284. Z této fary platil konvent lucký desátek kapitole staroboleslavské. R. 1293, dne 22. června, kapitola se zřekla svého nároku na desátek na prospěch Louky. Roku 1325, dne 7. ledna, uložil farář jaroslavský jakožto arcijáhen znojemský interdikt na klášter Louku a všecky jeho podřízené fary patronátní — mezi nimiž i na přímětickou, — že mu nebyl odváděn desátek ze Šatova, který kdysi měla kapitola staroboleslavská. Toho roku, dne 1. října, srovnal se také klášter Lucký s olomouckou kapitolou o desátky, které se jí měly dávati z kostela i z farnosti přímětické. Roku 1365 čte se vládyka Jiří z Přímětic, r. 1406, dne 20. prosince, Jan z Přímětic, r. 1412 Odolen z Převlk, odjinud z Přímětic, r. 1415 Odolen z Přímětic a Bavor z Přímětic. Jaký díl Přímětic měli tito vládykové a jak byla ves rozdělena mezi klášter Lucký, hrad znojemský a mezi ně, o tom dnes nelze podati zpráv.

R. 1497 koupily klarisky znojemské dva usedlíky v Přímětících od zeměpanského hradu znojemského se svolením krále Vladislava II.

Za doby, kdy opatové Hrůza a Freytag spravovali klášter Lucký, pokoušelo se o Přímětice luteránství. Roku 1577, dne 20. dubna, opat Freytag sesadil faráře kacířstvím podezřelého a ustanovil jiného, svého konventuála. Roku 1560 opat Methoděj Hrůza nechtěl měšťanům znojemským dovoliti, aby vedli vodu ze vsi Přímětic do města podle starého obyčeje. Znojemští víc jak od sta let užívali vody, a když jim opat takto ublížil, žalovali císaři, ukazujíce jen k tomu, kdyby vyšel oheň. O několik let

později měl farář přímětický spor se znojemskými klariskami o desátek poddaných klášterních. R. 1580 opat Freytag urovnal spor smirným způsobem. Ale již r. 1598 majitel svobodného dvora v Přímětících zakázal desátek faráři Jiřímu. Byly z toho půhony a žaloby, v nichž vyhrál farář.

Do války třicetileté náležela největší část vsi ke hradu znojemskému. Před bělohorskou bitvou byl hradním purkrabím Vilím z Roupova, jemuž odňaty Přímětice a r. 1627 darovány cís. Ferdinandem nově zřízené jesuitské koleji znojemské. Tou dobou nebylo v Louce dosti kněží, aby všecky patronátní fary mohly býti spravovány konventuály luckými, proto Přímětice byly na čas přiděleny farnímu kostelu sv. Mikuláše ve Znojmě. Teprve r. 1657 dosazen na faru samostatný administrator. Válkou třicetiletou utrpěla ves nemálo.

Klariskám byl válkou sekularisován jejich dvůr, koupený druhdy od Jiřího Glöklmajera z Nesulovic; domáhaly se ho dlouho marně, ale byl jim vrácen r. 1672. Již roku 1648, dne 27. ledna, koupily si klarisky od Hanuše Albína Bedřicha Wajseneka jiný dvůr v Přímětících, takže koncem století XVII. náležel celý statek přímětický řádům duchovním: jesuitům a klariskám znojemským a premonstrátům luckým. Lučtí měli tu roku 1678 8 poddaných. Jesuitům náležel také les Purkrábka (Burgholz) a dvůr Purkrábka (Jesuitenhof) blíže Suchohrdel. Když byl r. 1773 řád zrušen, přímětický statek předán i s Purkrábkou Janu Václavovi hr. Ugartovi. Po zrušení kláštera Luckého r. 1784 byl také lucký klášterní statek sekularisován a odevzdán náboženskému mor. fondu, jenž jej r. 1798 prodal Alojsovi hr. Ugartovi pro dědice již jmenovaného Jana Václava, jimž také díl druhdy jesuitský dne 22. října r. 1796 odkázán byl testamentárně.

Hr. Alois Ugarte vedl však správu celého statku do své smrti r. 1845. Po něm dědila dcera jeho (nevědomo, co se stalo s dědici Jana Václava, jimž statek přímětický roku 1803 dne 22. června také připsán byl formálně) Louisa, provdaná baronka Gudenauová, zemřelá r. 1887. Tato odkázala statky svým dvěma dcerám Louise, provdané kněžně Frassové-Dentičové a Karolině, provdané hr. Lützowové. Kněžna Louisa Frassová-Dentičová zemřela r. 1898, odkázavši svou polovici velkostatku dětem svým, kteří se jmenují: Luigi kníže Frasso-Dentice, Marianna markýza

Minutilová de Bugnano, hr. Louisa Theresie, Gabriela, don Francesco, Carlo, Alfred, synové, všichni Frassové-Dentičové. Hraběnka Karolina Lützowová zemřela r. 1901, odkázavši svou polovici Luigimu, knížeti Frassovi-Dentičovi.[1])

Rudlice

(pojmenování bezpochyby dle zaměstnání obyvatelů, kteří dobývali rudu), nepatrná dědinka na panství plavečském, 2 a půl hodiny od Znojma, spojená s Plavči okresní silnicí. — Leží na potůčku v rozkošném údolí, se všech stran vroubeném a vysázeném ovocnými i lesními stromy.

Rozloha obce 381 ha; majetek obecní koncem r. 1896 měl výměry 60 ha.

Gruntovní kniha nejstarší pochází z r. 1674 a chová se při velkostatku plavečském.

R. 1772 bylo 148 obyv., r. 1834 ve 32 domech 176 obyv., r. 1890 v 43 d. 236 obyv., r. 1900 229 obyv., Čechů, katol.

Školou, farou a poštou přísluší do Mikulovic, velkostatkem do Plavče; v minulých stoletích byly příslušenstvím panství jevišovského.

Samoty, mlýny Šuškovec a Šmidlovec. Šuškovec slul dříve také Rychlovec. U něho jsou 3 chalupy, zvané Rudličkami. — Samota Rudličky není vyznačena ani na mapě ani na úředních výkazích o sčítání lidu z 1880 a 1890. — Tam, kde je mlýn Šuškovec, bývaly vysoké peci železné, které r. 1790 proměněny na papírnu. — Papírna jest vyznačena na speciální mapě místo

---

[1]) Brünner Wochenblatt, 1827, str. 54; Volný, Mähren, II., str. 100, III., 46, 99, 104; Dr. Edv. Albert „O Prokopu Divišovi", Český Časp. Hist., III., 1897, str. 373; Pelzl, Abbildungen böhm. Gelehrten; Ottův Slovník naučný, VII., 667—669; Wisnar, Ortsnamen, str. 39; Čas. muz. sp. Olom., 1892, str. 33; Erben, Reg., I., 296 č. 636, 297 č. 637, 379, 449 č. 972, 449 č. 1051; Troschl, Series, 1738, str. 1480; Cod. d. M., II., 118, 250, 356, III., 2, 200, IV., 287, 402, 403, VI., 210, 231; Emler, Reg.. II., 31 č. 78, 695 č. 1619; Z. d., IV., 248, IX., 326; Brandl, Půhony, II., 49, 314; Hübner, Znaim, 1869, str. 490, 493, 494 sq; Rp. lidové knihovny Znojemské, fol. 7; Schram, l. c., 1899, str. 319; Dr. Winter, Kulturní obraz, I., 103; Brněnské Půhony, LXVI., fol. 45; Slavík, Morava, I., 50, 53; Beck, Notizenblatt, 1869, str. 73; Volný, Kirchl. Topogr., II. Abt., 4. Bd., S. 112; Bílek, Statky a jmění kollejí jesuitských, str. 116, 352.

mlýna. — V okolí Rudlic dobývalo se v XVIII. stol. hojně železné rudy. — Tavírny a vysoké peci byly majetkem jevišovského velkostatku, v jehož urbáři z r. 1628 jsou vyznačeny jménem Schmelzhütte.

Jména tratí: Zadní Kousky, široký Kusy, druhý Ouzký, přední Ouzký, zadní Kopce, malý Baby, velký Baby, malý a velký Padělky, velký Příčník, Ouzký za Sádkama, velký Kusy za Sádkama, horní a dolní Sádky, Fyrhanky, Ouzký u Výhona, za Zahradama, Poloudíly, Široký, velký Kusy, na Dlouhých, Hájky, Nohavice, Kukle, Chobot, Špimberk, mezi Lapikusem (zřícenina hradní), Humna, Kopajny (= kopaniny).

Rody přes 100 let na gruntech: Černého (1628), Peřinkův (1674), Tunkův (1710).

Epidemie cholerová řádila v Rudlicích r. 1836, ale nebylo jí v celé farnosti, za to r. 1855 a r. 1866, kdy byla v celé farnosti mikulovské, ušetřeny byly Rudlice.

Spolek: dobrovolných hasičů, zřízený r. 1899.

Nálezy archeologické pocházejí vesměs z mladší doby kamenné.

První zprávu o Rudlicích čteme po prvé r. 1365, kdy Boček z Horní Plavče zapsal své ženě Kunce 15 hř. ročního platu věnného na vsech Rudlicích a Vevčicích. Týž zápis opakuje se k r. 1376. Kunka r. 1387 darovala své věno na Vevčicích, Mašůvkách a Rudlicích Petru Hechtovi z Rosic. Zda-li celé, neví se, neboť již r. 1390 bere na spolek na totéž věno své Zikmundu z Myslibořic, dceru svou, kterou r. 1409 již ovdovělou pohání Jan z Vajtmile, že s ním učinila trh na věno nebožky mateře své v Rudlicích a Vevčicích a slíbila mu věno to spraviti, ale trhu mu nedodržela. Trh tento intabulovaly sestry Zikmunda a Elška teprve r. 1416. — Dovídáme se z intabulace, že Jan Vajtmilnar dal jim za věno 120 kop gr. Odtud až do r. 1560 byly Rudlice při Žeroticích. R. 1550 Anna Lechvická ze Zástřizl vzala muže svého Hanuše Pozora z Nikelstata na spolek na zboží své v Rudlicích a Vevčicích.

Když zemřela Anna Lechvická, prodány r. 1561 Rudlice se zámkem pustým Lapikusem Sezemovi Zajímačovi z Kunštátu a na Jevišovicích, jenž již r. 1563 faráři mikulovskému odepřel desátek, což se opakovalo r. 1580, 1581 a 1586.

R. 1657 přifařeny byly do Jevišovic. R. 1742, dne 22. ledna, připomínají se příslušenstvím Plavče. Tehdy je prodaly Marie

Anna Westerrodová a Vilemína Ugartová, obě rozené sestry de Souches, třetí sestře Marii Antonii, ovdovělé hraběnce Pálffové.

Poddanské poměry: Dle urbáře panství jevišovského z r. 1628 robotovali poddaní, kdykoli přikázala vrchnost. Tou dobou platil celoláník o sv. Jiří a o sv. Václavě po 15 gr., jednou ročně 5 slípek a 50 vajec; pololáníků nebylo. Čtvrtláník platil o sv. Jiří a o sv. Václavě po 3 gr., ročně 1 slípku a 13 vajec. Za právo odúmrtní, které vrchnost darovala poddaným, platil celoláník o sv. Jiří 4 gr., čtvrtláník 1 gr. Dle gruntovní knihy z r. 1674 platil poddaný celoláník vrchnosti plavečské o sv. Jiří 15 gr., o sv. Václavě tolikéž. — Za odstoupené právo odúmrtní dával o sv. Jiří každoročně 4 gr. Ve viktuáliích dával 5 slípek, 50 vajec, 2 sýrce. O pololánících není zmínky. — Čtvrtláník platil o sv. Jiří a o sv. Václavě po 3 gr., za právo odúmrtní o sv. Jiří každoročně 1 gr., ve viktuáliích $1^1/_2$ slípky, 13 vajec a 1 sýrec.

Památkou na doby patrimoniální uchovalo se dosud v lidu, jak v Rudlicích tak v Mikulovicích, pojmenování svobodného pozemku „hachtel"; nazývají se tak ponejvíce pozemky, které v dobách dřívějších byly osázeny vinohrady. — Vinice dělily se na čtvrtky a osminy (viertel a achtel čte se v urbářích a gruntovních knihách) — odtud jméno.[1])

Sedlešovice

(něm. Edelspitz), samostatná katastr. a pol. obec, půl hodiny cesty jižně Znojma blíže severozápadní dráhy, silnicí spojená s Novým Šaldorfem. Okolím je rozkošné údolí dyjské.

Rozloha obce 527 ha; nemovitý majetek obce měl koncem r. 1896 výměry 31 ha.

R. 1772 bylo 472 obyv., r. 1834 v 69 domech 443, r. 1890 v 90 d. 590, r. 1900 638 obyv., Němců, katolíkův.

---

[1]) Wisnar, Ortsnamen, str. 31; Sedláček, Slovník, str. 385; Palliardi, Časp. muz. spol. Olom., 1892, str. 33; Z. d., IV., 368, VI., 477, VII., 603, 909, XXII., 87, XXIV., 18; Brandl, Půhony, II., 164; Brněnské půhony, XLV., fol. 163, LIV., 319, 382, LVIII., 403, 407, LXI., 150, 151; Volný, Kirchl. Topogr., II. Abt., 4. Bd., S. 276.

Farou a školou náležejí k Louce, poštou ku St. Šaldorfu.

Vinice sedlešovské rodí každoročně mnoho dobrého vína. Opat lucký Klein dal pěstitelům vína dne 13. září r. 1693 zvláštní výsady.

Jména trati: Wierern, Zainern, Obersteiger, Kühberg, Haiden, Schallaun, Spiegeln, Runsern, Lange Vierteln, Holzern, Bebern, Hühnenberg, Goldbergen, Zeudelbrunnen.

Nálezy starožitnické: Ve sbírkách notáře Palliardiho je římská mince císaře Trajana, vyoraná v trati Zeudelbrunnen.

Gruntovní kniha nejstarší, chovaná v knihovním úřadě ve Znojmě, pochází z r. 1670. Založena byla na panství luckém za opata Norberta Pleyera. Dle této knihy bylo r. 1670 v Sedlešovicích 44 chalupníků, 2 pololčtvrtníci, 6 čtvrtníků, 1 pololáník.

Elementární pohromy: Okolo Sedlešovic tekoucí druhdy rameno Dyje, „malá Dyje", rozvodnila se r. 1698 a způsobila mnoho škod. Rameno toto bylo povodní dne 26. března roku 1725 zaneseno pískem. Dyje rozvodnila se a mnoho škod nadělala dne 2. dubna r. 1729 a dne 16. března r. 1740, kdy v osadě stála voda zvýši lokte. V druhém témdni lednovém toho roku byly takové mrazy, že v Sedlešovicích pomrzla nejen drůbež a zvěř, ale také dobytek, lidé zmrzali a oslepli mrazem. Povodní dne 18. února r. 1784 bylo pobořeno mnoho domů v Sedlešovicích. Jeden poddaný utonul. Srážkami ledu a povodněmi také r. 1799 a 1830 naděláno mnoho škod. R. 1851 rozvodněná Dyje odnesla v Sedlešovicích lávky, r. 1856 škodila nemálo na polích i vinicích blízko řeky. R. 1751, dne 22. srpna, vyhořelo 16 domův a panský dvůr. Morem r. 1680 vymřela skoro celá ves.

Kníže Kunrat Ota daroval dne 25. října r. 1190 Sedlešovice klášteru Luckému. Poddaným klášterním ze Sedlešovic dovoleno bylo dne 1. září roku 1272 pásti dobytek na pozemku města Znojma. Na rozhodčí listině sporu faráře vrboveckého s klášterem Luckým o desátky zaniklé vsi Němčic ze dne 30. června r. 1279 čte se mezi svědky Juřík ze Sedlešovic. Časem nabyl dvora v Sedlešovicích měšťan znojemský Eklin. R. 1328, dne 18. září, král Jan potvrdil mu držbu, jakož také užívání tohoto dvora se všemi právy a výsadami a s veškerým příslušenstvím. R. 1379, dne 3. ledna, čte se Janek řečený Žabka ze Sedlešovic. Kameník Mikuláš ze Sedlešovic stavěl r. 1445 věž radnice znojemské.

R. 1478 král Vladislav II. daroval usedlíkům právo odúmrtní. R. 1483 prodal klášter Lucký obci Sedlešovské sad v obci a povolil stavbu hostince jakož i výčep piva.

R. 1580 připojily se Sedlešovice k vyznání Lutherovu. Poddaní kláštera Luckého vypověděli opatu Freytagovi poslušnost.



Obr. 77. Boží muka morová u Sedlešovic.

Opat žádal pomoci na císaři, ale nepomohlo nic. Později se poddaní vrátili jak ke katolické víře, tak také ke konání svých povinností poddanských. Přece však ještě r. 1596 žádali marně na císaři povolení, aby směli přijímati pod obojí. Tehdy Znojmo bylo již venkoncem protestantské a s opatem nežilo v míru. Aby

více škodilo klášteru, zbudovalo na klášterním pozemku v Sedlešovicích novou osadu k tomu, aby sběhlíci s panství klášterních měli v ní asyl. Noví usedlíci měli sváděti poddané lucké, aby také sběhli s gruntů svých a usedli v nové osadě zvané „Neu aigen“ pod protektorátem městské rady znojemské.

Také klášter dominikánů znojemských hleděl získati statky v Sedlešovicích. R. 1659 dne 16. dubna koupil převor Misenius za 50 zl. vinohrad ve trati Spiegeln od luckého poddaného Davida Wegra. Klášter Lucký měl r. 1678 poddaných 57 a vinic 561 čtvrtí, které každoročně zásobovaly sklepy klášterní.

Dvůr, který král Jan r. 1328 potvrdil měšťěnínu Eklinovi ze Znojma, přešel r. 1709 na klášter Lucký koupí od Benigny Johanny z Meziříčí.

Most vedoucí od Znojma k „zelenému stromu“ (hostinci) přes Dyji, vystavělo Znojmo již r. 1433, když mu k tomu opat lucký Přibyslav z Hodic dal svolení. Most ten byl r. 1574 chatrný, proto pobořen, ale r. 1590 nákladem 416 zl. městskou radou znovu vystavěn. Dne 18. června r. 1668 městská rada znovu žádá opata o povolení na opravu mostu, neboť bylo prý nejvýš nebezpečno po něm jeti. Po zrušení klášters Luckého r. 1784 byly Sedlešovice spojeny s velkostatkem luckým a mají s ním také stejné osudy.[1])

Stošíkovice na louce

(něm. Tesswitz an der Wiese), samostatná katastr. a pol. obec v údolí řeky Jevišovky, 3 hodiny od Znojma. Okolí je po většině bažinaté, protože Jevišovka a Skalička se rozlévají každoročně. Půdorys obce je nepravidelný čtyřúhelník. Domy stojí do ulice podélnou stranou, jsou těsně při sobě, z tvrdého materiálu, křidlicí kryté.

---

[1]) Časp. Mat. Mor., 1895, str. 205; Časp. muz. spol. Olom., 1893, str. 69; Hübner, Znaim, str. 767—770; Volný, Mähren, III., 124; Dobner, Monum., IV., 25; Cod. d. M., I., 332, IV., 99, 126, VI., 283 č. 368, XI., 124 č. 133; Erben, Reg., I., 184, 406; Emler, Reg., II., 319, 506 č. 1178; Vrbka, Heimatskunde, I., Heft 8., S. 84; Schram, Zeitschrift f. Gesch. Mähr., 1899, str. 320; Beck, Notizenblatt, 1869, str. 53; Hübner, Znaim, 1869, str. 137, 361.

Rozloha obce 634 ha; majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 61 ha.

R. 1791 bylo ve 44 domech 266 obyv., r. 1834 v 53 d. 336 obyv., r. 1890 ve 62 d. 353 obyv. a r. 1900 336 obyv., Němců, katolíkův.

Farou přislušejí do Oleksovic. Na návsi zvonička, a nedaleko ní socha Nejsv. Trojice z r. 1731. Pošta je v Lechovicích.

Škola jest jednotřídní, německá. R. 1901 měla 138 dětí. Původně byly Stošíkovice přiškoleny do Oleksovic; r. 1810 zavázala se obec, že zřídí školu vlastní. R. 1812 zakoupen pro školu nepatrný domek, ale již r. 1816 zbudovala si obec zvláštní školu, opravenou a rozšířenou r. 1892 a 1893.

Jména tratí: Kurbisripl, Wainitzfeld, Schweizerwald, Kirchenfeld, Sandfeld, Mitterhaidfeld, Haidfeld, Sandweinberg, Johannisfeld, Panditzfeld, Neuriesz, Wankawiesen (čte se již r. 1383), Zwergwiese, Langwiesen, Ortwiesen, Auwiesen.

R. 1328 dne 4. března zastavil Kadolt, syn Smila z Bechyně, vinici v trati Gayselberku u Stošíkovic klášteru sv. Kláry ve Znojmě na tak dlouho, dokud nezaplatí otcova legátu 10 liber víd. feniků, což se asi nestalo, neboť vinice zůstala majetkem klášterním. R. 1351 Hanraich z „Tezikovic“ zapsal ženě své Vratislavě 17 hř. grošů věna na dvoře v „Tezikovicích“. Jinou část Stošíkovic měl Ojíř z Landštejna, jenž ji r. 1364 prodal za 364 hř. Časovi z Černína. Ve sbírce Cerroniho je notářský instrument o nároku opata luckého Oty a faráře z Mor. Budějovic Petra na dvůr v Stošíkovicích ve sporu s farářem od sv. Michala ve Znojmě Mikulášem a Časem z Černína. Instrument ten datuje se ze dne 21. března roku 1367. Spor narovnán v klášteře Luckém tak, že sporný dvůr náleží kostelu sv. Michala ve Znojmě, že však se má po prodlení jednoho roku postoupiti mezi poddané stošíkovské.

Čas z Černína prodal svoji část Stošíkovic r. 1369 Ješkovi Kunášovi. Příslušenstvím tohoto zboží připomínají se pole, lesy, louky a rybníky.

Ješek Kunáš ještě r. 1369 zapsal ženě své Anežce na koupeném statku 125 kop věna. Ješek píše se po zboží tom ze Stošíkovic (de Tossikowicz nebo de Toskwicz) r. 1371 a znovu r. 1375, dne 12 dubna. Před r. 1385 týž Ješek Kunáš prodal Stošíkovice se selským dvorem, poplatným dominikánům znojemským, klášteru augustiniánskému u sv. Kříže v Litomyšli, neboť

tito již r. 1383 prodali louku řečenou Wenk sedlákovi z Prostoměřic Kunlinovi Roytrovi za 16 hř. gr. Část vsi drželi také Vajtmilnarové ze Žerotic, s nichž a s augustiniánů litomyšlských přešla ves (nepovědomo kdy) na augustiniány u sv. Tomáše na Starém Brně. R. 1464, dne 18. května, pohoní Oldřich, převor a konvent kláštera sv. Tomáše před Brnem, Beneše z Vajtmile a z Dunajovic ze 40 hř. gr., že mu drží ves Stožikovice, kterou jim postoupili předkové jeho a že jim ji nechce vydati. Neshledal jsem, kdo vyhrál při, ale domýšlím se, že Vajtmilnar, neboť r. 1481 Jiřík z Vajtmile pohoní kněze Jana opata i konvent kláštera Luckého ze 100 hř. gr., že mu drží louky v Stožikovicích a postúpiti jich nechce. R. 1531 augustiniáni brněnští postoupili vsí Stošikovic, Těšetic a Pračic Janovi z Pernštejna za 350 zl. ročního důchodu, který se jim měl vypláceti z panství židlochovského. R. 1550 Anna z Lechovic a ze Zástřizl vzala muže svého na spolek na svůj lán v Stošíkovicích příslušný k Žeroticům. R. 1585 Vratislav z Pernštejna postoupil Stošíkovic Zikm. Čertorejskému z Čertorej a Bedř. z Náchoda na Dunajovicích. R. 1600 klariska znojemská, sestra Pátková, odkázala klášteru svému dědictví své 1506 zl., pojištěných na statcích v Prostoměřicích a Stošíkovicích. Tou dobou byly Stošíkovice spojeny se statkem bohunickým, se kterým je r. 1699, dne 1. července, koupila Eleon. Marketa z Lichtenštejna. Tato spojila je s Vršavou a celý statek odkázala dne 5. srpna r. 1702 choti svému Max. kníżeti z Lichtenštejna. Od té doby má statek stošíkovský společné osudy s Vršavou (v okrese Jaroslavském). Max. kníže z Lichtenštejna dne 27. května r. 1704 postoupil svých statků své druhé manželce Marii Elišce, která se r. 1713 po druhé vdala za Leop. vévodu z Holštejna a Wiesenburka a r. 1744 odkázala své zboží dceři Marii Gabriele kněžné z Fürstenberka a Möskircha, která dne 17. září r. 1785 odkázala celý komplex Mořicovi knížeti z Lichtenštejna, jenž dne 17. září r. 1799 také formálně se ujal držení. R. 1837 dědila dcera jeho Leopoldina, vdaná za kn. Ludvíka z Lobkovic, po nichž obou r. 1900 dědil syn Rudolf kníže z Lobkovic, c. a k. polní zbrojmistr.[1])

[1]) Hübner, Znaim, 1869, str. 349, 389, 484, 494; Z. d., II., 36, IV., 131, V., 212, 213, 333, XV., 18, XXII., 87, XXVI., 93; Bretholz, Annales musei Franciscei, 1895, str. 109; Cod. d. M., X., 275, č. 263, XI., 252 č. 281; Volný, Mähren, III., 212; Brandl, Půhony, IV., 132 č. 635, V., 396 č. 733.

Stošíkovičky

(něm. Klein Tesswitz), samostatná pol. a katastr. obec, vzdálená čtvrt hodiny Znojma směrem východním na císařské silnici ze Znojma do Pohořelic. Domy po obou stranách silnice stavěné z tvrdého materiálu s tvrdým krytím, průčelím obrácené k silnici. Okolí jest krásná rovinka, pokrytá zelnicemi, vinicemi a ovocnými sady. Vinné sklepy jsou mimo osadu.

Rozloha obce 723 ha; nemovitý majetek koncem r. 1896 měl výměry 44 ha.

R. 1890 ve 135 domech 996 obyv., katolíků, 812 Němců, 184 Čechův, r. 1900 1088 obyv. Hlavním zaměstnáním obyvatelů polní hospodářství a zelinářství.

Farou náležejí do Louky, poštou do Znojma, panstvím k Louce.

Škola jest dvojtřídní německá. Roku 1901 měla 138 dětí. Původně chodily děti do Louky, ale brzy po zrušení kláštera Luckého byla zřízena samostatná škola v obci. Vyučovalo se do r. 1785 v soukromých domech, r. 1830 postarala se obec o budovu školní, která r. 1882 rozšířena na dvojtřídní nákladem 2500 zl.

Elementární pohromy. Povodeň dne 23. února r. 1799, zácpy ledové a proto rozlití Dyje r. 1876, 1880, 1888, požár r. 1832. Epidemie cholerová zle řádila r. 1834 a r. 1866.

Jména tratí: Panditzer lange Äcker, Dornschachten, Hölzern, Satzen, beim Bollerstein, Kleinfeld, Breiten, Kaltenberg, Lehmgrube.

Místní jméno patronymické (dle prof. Wisnara) jmenuje se asi dle osobního jména Tešek. Wisnar dí, že osada se jmenovala původně Těškovice; jméno Stošíkovice a zdrobnělé Stošíkovičky vzniklo prý teprve splynutím slov „z Těškovic“, z čehož časem vznikl lidový název Stuzikovice; dá se též odvoditi od osob. jména Stošek.

Z nálezův archeologických vytknouti sluší stříbrné římské mince, nalezené r. 1834.

R. 1190, dne 25. října, darována byla nově založenému klášteru Luckému ves Dobšice, kterou obyčejně vykládají za Stošíkovičky. Nesprávně vykládá Bílek Dobšice za Stupešice. R. 1287, dne 23. května, král Václav II. potvrzuje kostelu sv. Michala ve Znojmě dvůr ve Stošíkovičkách. R. 1394 dán byl poplužní dvůr ve Stošíkovičkách klášteru Luckému na pitanci kněžskou.

Další zprávy o Stošíkovičkách jsou velmi chudy. R. 1580 odpadli poddaní od katolicismu a vypověděli opatovi luckému poslušnost. R. 1678 bylo v Stošíkovičkách 26 luckých poddaných, kteří obdělávali 236 čtvrtí vinic.

R. 1805 dne 15. listopadu Rusové po bitvě u Schöngrabern, ustupujíce před Francouzi, táhli na Stošíkovičky k Brnu. R. 1809, dne 10. července, dopoledne, objevil se francouzský general Marmont na výšinách u Stošíkoviček, kdežto Rakušané obsadili Stošíkovičky a výšinky u samé obce. O průběhu bitvy viz článek o Milifroně. Po zrušení kláštera Luckého spojeny Stošíkovičky se statkem milifronským.[1])

Stozíkovice neb Stuzíkovice,

viz Stošíkovice na louce.

Stozíkovičky neb Stuzíkovičky,

viz Stošíkovičky.

Strachotice

(něm. Rausenbruck), dle osob. jména Strachota (nesprávně Strachotín), městečko, samostatná katastr. a pol. obec, 12 km. jižně Znojma na okresní silnici ze Znojma do Jaroslavic na pravém břehu řeky Dyje, v nížině 195 m nad mořem; jen na vých. a záp. straně jsou nevysoké pahrbky, úrodné dobrým vínem.

Rozloha obce: 966 ha; nemovité jmění obce koncem roku 1896 mělo výměry 82 ha.

R. 1772 bylo 606 obyv., r. 1834 ve 109 domech 791, r. 1890 ve 196 domech 1028 obyv., r. 1900 1013 obyv., katolíků, Němců, zemědělců, vinařův.

[1]) Erben, Reg., I., 184 č. 406, 439; Wisnar, Ortsnamen, str. 34; Cod. d. M., I., 331, IV., 334, XI., 20 č. 20; Bílek, Statky, str. 348; Volný, Mähren, III., 1837, str. 118, 211; Vrbka, Heimatskunde, seš. 7., str. 91, 94, seš. 8., str. 111; Z. d., VI., 389; Dr. Beck, l. c., str. 46, Notizenblatt, 1869, str. 73; Stölzl, Theca Arcanorum M. S., ab anno 1668.

Kostel farní jest zasvěcen sv. Jiří. Již r. 1190 připomíná se kaple sv. Jiří, ale zašla velmi záhy. Teprve r. 1744 lucký opat Mayer znovu ze základů zbudoval kostel, který vyhořel r. 1776. Brzy po požáru obnoven. Vysvěcen byl prvotně roku 1767 olomouckým biskupem Max. Hamiltonem. Má tři oltáře: sv. Jiří, Panny Marie a sv. Cyrilla a Methoděje (Crhy a Strachoty). Obraz na hlavní oltář maloval Josef Winterhalter r. 1783; od téhož umělce je také z r. 1776 obraz sv. Cyrilla a Methoděje na pobočním oltáři. Poslední opravy kostela vykonány r. 1885, 1891 a 1897. Varhany stavěl r. 1802 Josef Silberbach ze Znojma. Zvony byly přelity po požáru r. 1776.

Fara. Ve století XIII. připomínají se faráři, ale fara zašla okolo r. 1350, a Strachotice přifařeny do Valtrovic, při kterých byly do r. 1529, kdy přikázány k faře v Tasovicích. Samostatná lokálie založena teprve r. 1782. Fara opravována r. 1853 nákladem patronovým.

Patronem kostela i fary byl do r. 1784 klášter Lucký; po zrušení kláštera mor. nábož. fond, po němž přešel patronát na velkostatkáře lucké.

Příjmy kurátovy dne 16. září r. 1782 klášterem Luckým určené: 1 sud vína, 6 sudů piva, 6 m. pšenice, 10 m. žita, 10 m. ovsa, 10 sáhů dříví, potřebná píce krávě, 44 zl. z kláštera a 80 zl. od faráře tasovického.[1])

Škola je trojtřídní, německá. R. 1901 bylo 197 dětí. Již r. 1786 byla vyučována mládež v panském dvoře. Roku 1831 majitel velkostatku zbudoval ze základů novou dvojtřídní školu, která roku 1895 měla býti vyměněna novou trojtřídní. Obec však odložila stavbu a najala selský grunt k účelům vyučovacím, zdráhajíc se vésti náklad na novou stavbu.

Živelní pohromy: požár roku 1776, kterému padl za obět také kostel.

Trhy: 1. v pondělí před Květnou nedělí a 2. na den sv. Bartoloměje.

Jména tratí: Nagelsteinfeld, Schopfenberg, Teichfeld, Suttengwanden, Weingartengwanden, Waldberg, Schmalliesz, Ödung Neslowitz (zaniklá osada Nesulovice), Mühlliesz, Alte Gärten, Mittergärten, Tramäcker, Krautgarten, Rossweiden, Winkelgarten,

---

[1]) Volný. Kirchl. Topogr., II. Abt., 4. Bd., S. 64.

Rodlahswiesen, Kühweiden, Bruckgwanden, Altes Thayafeld, Tábor, Grosse Wiesen, Sandmühlliesz, Mitterfeld, Langfeld, Rausenbruckerfeld.

Samota: Neslovský mlýn, poslední památka zaniklé osady Nesulovic.

R. 1190, dne 25. října, daroval kníže Kunrat Ota nově založenému klášteru Luckému kapli sv. Jiří ve Strachoticích. Ke kapli příslušely tři vsi Čejkovice (zaniklé), Popovice (zaniklé) a Křepice. Schwoy omylem považoval Strachotice v zakládací listině lucké za Strachotín (Tracht, v okr. Hustopečském). Na Strachoticích seděl původně vládycký rod z Rausenpruka. R. 1289, dne 11. srpna, čte se Albert miles de Rusenpruk. R. 1310, dne 20. srpna, čtou se Henryk a Lebuš z Rausenpruka, roku 1324, dne 16. června, Beneš de Rausenbruck.[1]) R. 1325, dne 24. března, král Jan daroval Benešovi a Bohuši z Rausenpruka ves Strachotice se všemi užitky a plody s příslušenstvím, aby je sami i jejich potomci mužského pohlaví drželi a užívali právem lenním s výhradou, že králi na výpravách budou pomocni jedním zbrojencem. Na prosbu bratří Janka a Beneše z Rausenpruka povýšil markrabí moravský Karel roku 1342, dne 19. srpna, ves jejich poddanou Strachotice na trhové městečko. Týdenní trh měl se konati v úterý každého téhodne. R. 1351, dne 6. února, připomíná se Jenec z Rausenpruka a 30. března téhož roku bratří Beneš a Mikuláš.[2]) Toho roku měli rozepři s farářem Oldřichem z Valtrubic o menší desátky s polí usedlíků strachotických. Bratří byli odsouzeni nechati sporný lán i sporné desátky faráři valtrubskému. Zároveň s rozhodnutím rozepře darovali obyvatelé městečka Strachotic kapli sv. Jiří ve Strachoticích vinici v Havraníkách, začež farář měl docházet do Strachotic křtit. Kaple strachotická byla tehdy filiální do Valtrubic. R. 1356, dne 24. srpna, čte se Heřman z Rausenpruka, r. 1368 Werner z Rausenpruka, r. 1373 Nikel Austrunk z Rausenpruka. R. 1392, dne 15. června, Heřman a syn jeho Hanuš seděním na Strachoticích pořídili své dceři (pokud se týče sestře) Dorotě, jeptišce v Oslavanech, věno dvě hřivny věčného platu ročního, splatného o sv. Jiří a o sv.

[1]) Dobner, Monumenta, IV., 25, Cod. d. M., I., 331, 332, IV., 359, VI., 30 č. 38, 200; Erben, Reg., I., 184 č. 406; Palacký, Dějiny, I., 436; Schwoy, II., 1786, str. 235; Emler, Reg., II., 638 č. 1477, 968 č. 2232.

[2]) Cod. d. M., VI., 217 č. 281, VII., 314 č. 433, VIII., 37 č. 72, 45 č. 79.

Michale ze statku strachotického. Heřman prosil markrabí Jošta, aby potvrdil vysazení Strachotic na městečko. Markrabí vyhověl prosbě a dne 16. září r. 1392 nejen že potvrdil městské výsady Strachotic, ale také Heřmanovi potvrdil listiny o feudálním držení tohoto zboží. Také opat lucký Zdeněk vyžádal Strachoticům značných výsad a práv r. 1393.

R. 1400, dne 18. června, čte se Jan z Rausenpruka, častěji připomínaný v brněnských půhonech. R. 1409 čte se několikráte[1].) Tou dobou držel Strachotice snad již rod jiný. R. 1411 bratří Aleš a Jindřich z Krakovce prodávají městu Znojmu svou tvrz a městečko Strachotice za 1700 uh. zl. Zápis nezdá se nám naprosto spolehlivým, protože r. 1417 Jan z Leskovce pohoní Jana hr. z Hardeka, že mu vpadl v desátky v Rayssmbruce, obilné i vinné, a ty bral nemaje k tomu práva. Škod mu zdělal na tisíc hř. gr. Možno také — a to jest pravdě nejpodobnější —, že bývalý rod Königsecků z Rausenbruka psal se později z Krakovce. Heřman von Chunigsek gesessen czv Rausenbruk čte se po prvé r. 1392. Synem jeho byl Hanuš, jenž měl syna Zikmunda. Tohoto pohoní dne 26. prosince r. 1421 Praxedis, abatyše, a celý konvent kláštera Oslavanského ze zadržení platu otcem jeho vysazeného. R. 1426 pohoní téhož Zikmunda Kateřina z Rajnkova, že se jí zaručil za Jana z Jevišovic.[2]) Eliška Březnická z Náchoda vzala ho na spolek zboží svého r. 1437.

Spor o desátky, příslušné faře valtrubské, byl obnoven r. 1446. Toho roku pohoní probošt kounický Mikuláš hraběte z Hardeka, že drží ves klášterní Valteřovice (Valtrubice) a desátek obilní v Rausenpruku, nemaje k tomu práva. Probošt může právo své listy pokázati.[3]) R. 1447 pohnal kněz Mikuláš, probošt a veškeren konvent kláštera Kúnického Jana z Cornštejna a z Rausnbruka ze 30 hř. dobrých stříbrných peněz, že jest klášteru pobral desátky v Rausnpruku, nemaje k tomu práva. Ale sporné strany umluvily se mírně a bez stání. Jan z Cornštejna slíbil, že odvede desátky, a probošt upustil od půhonu. Ale pan Jan z Lichtenburka a z Cornštejna nedodržel slibu svého a proto dne 27. prosince r. 1448 probošt Mikuláš znovu jej pohoní ze

[1]) Cod. d. M., V., 11, VIII., 45 č. 79, IX., 28 č. 35, XII., 78 č. 93, 86 č. 103, XIII., 53 č. 36; Z. d., VI., 79; Beck, l. c., str. 46.

[2]) Brünner Wochenblatt, 1827, str. 46; Brandl, Půhony, III., str. 15, 85, 101.

[3]) Z. d., XII., 200; Brandl, Půhony, III., 235 č. 1092.

sta hř. gr. desátků strachotických. R. 1448 (28. října) zapsán je v zemských deskách záznam, že Elška z Náchoda, odjinud z Březníka, vzala na spolek statků svých Zikmunda z Rausenpruka.

R. 1457 král Ladislav udělil Strachoticům právo dvou trhův, a král Rudolf II. r. 1591 daroval městečku zvláštní znak.[1]) Roku 1464 čte se nebožka Ofka z Rausenpruka, neměla však již zboží ve Strachoticích, neboť příslušelo Bítovským z Lichtenburka a na Cornštejně. R. 1481 dne 22. června pohoní pan Půta z Lichtenburka a z Bítova pana Ludvíka z Vajtmile z tisíce dobrých uh. zlatých, že drží tvrz Rausenpruk se vším příslušenstvím. Bítovský chce právo své listy královskými pokázati. R. 1481 měl také měštěnín znoj. Matyáš zboží v Raysmpurku. Od roku 1500 rychtář a přísežní ze Strachotic platili za užívání pusté vsi Nesulovic proboštství olbramkostelskému 4 kopy gr. ročně. Tou dobou byli manskými držiteli Strachotic páni Vajtmilnaři z Vajtmile. R. 1511 král Vladislav II. propustil Strachotice na žádost Jana Vajtmilnara z Vajtmile a ze Žerotic ze závazkův manských, a Šebestian z Vajtmile hned r. 1519 zaměnil městečko s klášterem Luckým za vsi Něm. Borotice a Křídlovice.[2]) R. 1511 farář valtrubský žádal na klášteře Luckém vydání velkého desátku, ale odvětil mu opat, že již za malý desátek je povinen týdně sloužiti 3 mše svaté v kapli sv. Jiří, poněvadž však jich zanedbává, že nedostane ani malého desátku. Ale přece ještě roku 1537 část desátků příslušela proboštství premonstrátek v Kounicích. R. 1541 desátek strachotický i s farou valtrubskou stal se příslušenstvím zboží jaroslavského, neboť Jiří Žabka z Limberka prodal kostelní podací i s nárokem na desátek Vilímovi Kunovi z Kunštátu.

Když roku 1578 Valtrubice odpadly od katolicismu, opat Freytag z obav, aby také lucké klášterní poddanské osady nestaly se kořistí protestantismu, odtrhl Strachotice od Valtrubic a přifařil je k Tasovicům. Od té doby byl farář tasovický oprávněn bráti menší desátky ze Strachotic. Při kostele tasovickém byly Strachotice do r. 1782, kdy klášter Lucký zřídil samostatnou

[1]) Brandl, Půhony, III., 360 č. 328, 408 č. 483, 418; Volný, III., 125.

[2]) Z. d., XII., 3, XIII., 44; Brandl, Půhony, V., 94 č. 716, 362 č. 556; Volný, Kirchl. Topogr., II. Abt., 4. Bd., S. 219; Beck, l. c., str. 52; Schwoy, II., 237.

lokálii. Klášter vydal tiskem obecní zřízení r. 1604. R. 1678 měl 58 poddaných, kteří se vzbouřili roku 1724, ale pochodili zle.[1])

Roku 1636 prodal Jiří z Asta svůj dvůr v Strachoticích Kašparovi Ulricimu, jenž r. 1641 postoupil ho klášteru Luckému. Zároveň asi postoupili za 600 zl. bratři Antonín a Zikmund z Hradce klášteru svého zboží v Rausenpruku. R. 1702 postoupil klášter poddaným strachotickým vinice zaniklé vsi Nesulovic a r. 1703 udělil jim právo čepovati víno. R. 1769 čepovala obec nejen víno, alo také pivo. Dvůr panský byl r. 1789 rozdělen mezi poddané a rozkouskován.

Po válce třicetileté bylo v Strachoticích 14 lánů, domů 45 osedlých, 9 nově osedlých, 1 nově pustý a 3 staré pusté, rolí nově vzdělaných 246 měr, rolí starých pustých 85 měr. Po zrušení kláštera Luckého roku 1784 byl velkostatek spojen se statkem luckým a má s ním také společné osudy. Roku 1809 utrpěly Strachotice srážkou vojsk rakouských s vojsky francouzskými u Znojma.

Zaniklá osada **Nesulovice** (Neslovice). V listině, kterou de dato ve Znojmě 6. června roku 1252 markrabí Přemysl Otakar potvrzuje a rozmnožuje výsady, svobody a statky křižovníků na Hradišti nad Znojmem, čte se mezi jiným villa Nesulowicz cum pertinentiis.[2]) Pokud se čtou v pozdějších dobách Neslovice v zemských deskách brněnských, jsou to pokaždé Neslojovice u Ivančic, v kraji brněnském, nikoli Nesulovice.

O zaniklých Nesulovicích na Znojemsku přicházejí teprve zprávy v době pozdější. Roku 1505 koupil opat lucký Pavel od pana Jana Vajtmilnara ze Žerotic ves pustou Neslovice jako příslušenství tvrze krhovské. Od té doby připomínají se již jen třikráte. K roku 1583 praví se, že mlýn neslovský byl důležitým střediskem novokřtěnců; posléze r. 1642 byla pustá ves Neslovice spojena se Strachoticemi. Tehdy se jmenuje Nesowitz. Konečně připomíná se k roku 1667, že měly 510 měr rolí a 87 měr vinohradův obdělaných, kterých užívali sedláci z Derflic.

---

[1]) Volný, Kirchl. Topogr., II. Abt., 4. Bd., S. 165, Mähren, II., 118, 299; Schram, 1899, str. 319; Dudík, Knihtiskařství, 1876, str. 37; Beck, l. c., str. 73; d'Elvert, Königliche Städte, str. 102.

[2]) Vrbka, l. c., Heft 6., S. 60; Slavík, Morava, l., 53; Cod. d. M., III., 148; Erben, Reg., 600 č. 1304.

Dnes památku pozemků zaniklé vsi připomíná pouze jméno trati Neslowitzer Gebirg v katastru obce Derflic a mlýn neslovský (Neslowitzer Mühle).[1])

Střelice

(jméno dle původního zaměstnání obyvatelův), samostatná katastr. a pol. obec v údolí na obou březích Hostimského potoka, který se vlévá do Jevišovky hned za osadou, od Znojma 16 km sz. směrem. S Jevišovicemi jsou téměř spojeny.

Rozloha obce: 1215 ha, z toho plodné půdy 1194 ha; nemovitý majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 37 ha.

R. 1834 bylo v 68 domech 400 obyv., r. 1890 ve 112 d. 646 obyv., r. 1900 610 obyv., Čechů, katolíkův.

Fara, pošta a škola jsou v Jevišovicích.

Rody přes 100 let držící usedlosti: Pospíšilův, Hubatkův, Rapáčův, Málkův.

Samoty: Němčický dvůr (bývalá osada), Záduška (zahradnická usedlost), Žleb (obydlí rasovo), konečně lihovar panský.

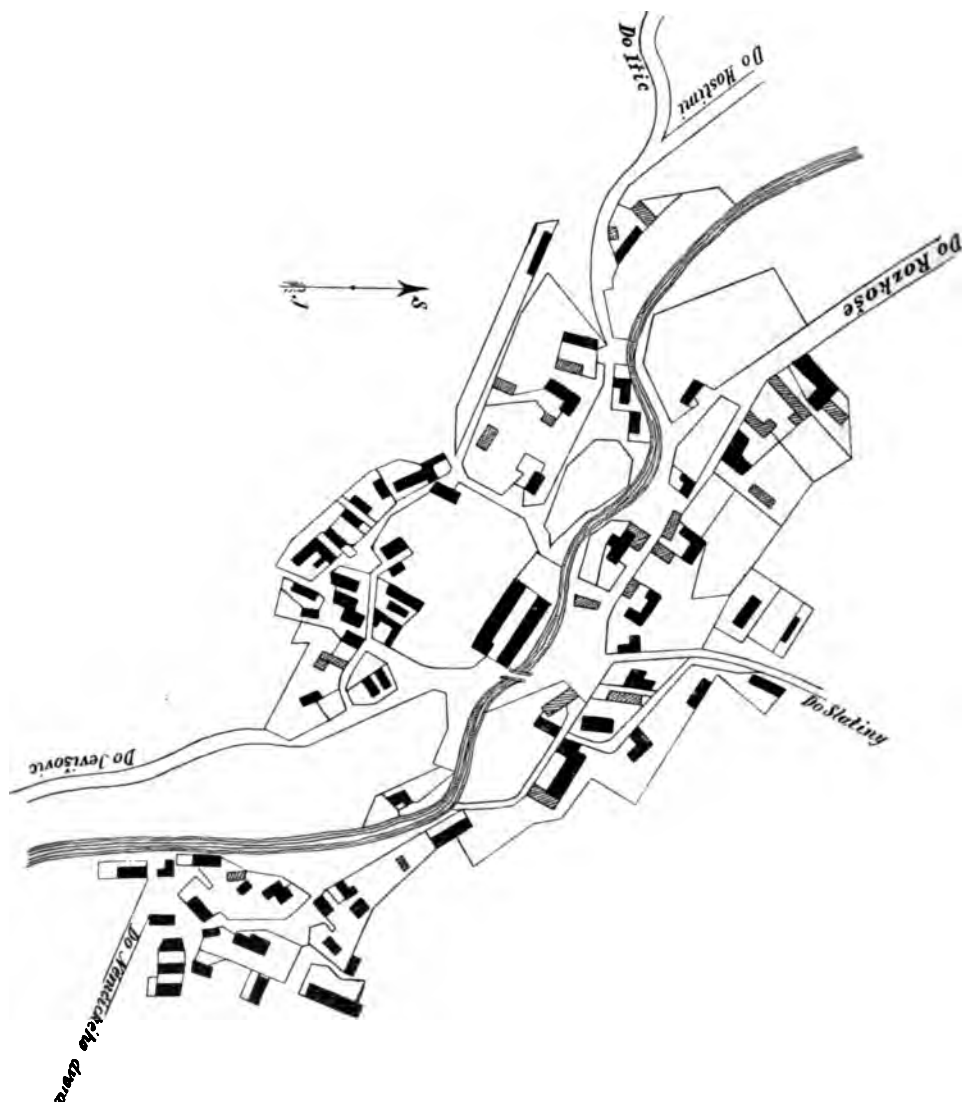
Jména tratí: Mlejnský, zadní Díly, nad Lipkou, Hložek, Černý Les, Hamerský, u Židovyho kamene, u Hostimský-stežky, Sádky, Jalovcová, Komora, u Slatinský hráze, velká Niva, Lumperka, dlouhý Záhon, u Dubu, Okroulky, za Borovým, Šibeničná, Kuchynka (bývalý rybník, čte se již r. 1448), nad Záduškou, u Luže, Bukovina (bývalý panský rybník), dolní a horní Klobouček (bývalý rybník). Kopec nedaleký se jmenuje Špirák. Potůček, tekoucí údolíčkem žlebem od Zádušky k Němčickému dvoru, slove Pancíř. V údolíčku byl ještě roku 1628 panský rybník Pancíř.

Nálezy archeologické jsou ve sbírbách notáře Palliardiho, archeologického kroužku jevišovského a obecné školy v Jevišovicích. Jsou to hlavně hlazené nástroje kamenné a předměty z dob slovanské kultury valové.

---

[1]) Volný, Mähren, III., 113; Čermák, Praemonstráti, str. 34; Beck, l. c., str. 52, 68; Slavík, o. c., str. 61; Brandl, „Obzor", 1885, str., 163; Winklerův Seznam, str. 123.

Střelice držel původně rod vládyk ze Střelic. R. 1355 Jindřich řečený Vrána (Brána?) ze Střelic prodal popluží a čtyři



Obr. 78. Půdorys Střelic.

dvorce ve Střelicích Vrchoslavovi z Dobré Vody. R. 1361 byly Střelice již při Jevišovicích. Toho roku pan Boček z Jevišovic postoupil své ženě Anně z Fulštejna vsi Střelic. Od toho roku

jsou spojeny se statkem jevišovským podnes. Původně však jen část náležela k Jevišovicům.

R. 1371 bratří Vojslav a Dobeš z Křižinkova prodali Bohunkovi ze Střelic celý svůj statek střelický. Paní Anna z Fuštejna, vdova po Bočkovi z Kunštátu a na Jevišovicích, vzala r. 1377 své děti obého pohlaví na spolek věna a zboží svého ve Střelicích. R. 1385 Eliška, žena Benešova z Morasic, dala muži svému Benešovi celé dědictví v Morasicích (v okr. Krumlovském) a ve Střelicích. Byla snad z rodu vládyk Střelických. R. 1387 pan Jan z Jevišovic prodal Jindřichovi z Kunštátu a na Jevišovicích a dědicům jeho zahradu ve Střelicích. Téhož roku Beneš z Morasic prodal dvůr ve Střelicích Bohunkovi z Trstenice (Krtěnice) spolu s lesy, lukami, pastvami, dvorci a vším příslušenstvím. R. 1390 Petr Jevišovský z Kunštátu a na Jevišovicích vtělil ženě své Elišce věno 60 kop gr. na statky své Bojanovice, Prostoměřice, Unanov, Klúčovice a Střelice. Po smrti Petrově r. 1412 zeměpanští úředníci odhadli a popsali věno vdovy po něm, paní Elišky. Ze Střelic brala z devíti lánů činži a kury v ceně půl páté kopy bez devíti grošův a ze sedmi podsedků 14 grošův. R. 1448 bratří Hynek a Boček z Kunštátu a z Jevišovic darovali a intabulovali panu Janu Zajímači z Kunštátu polovici vsi Střelic a dva háje řečené Kuchynka. R. 1550 Sezema Zajímač z Kunštátu a na Jevišovicích zajistil své ženě Anně z Boskovic věno na Střelicích jakožto příslušenství hradu Jevišovského.

Po válce 30leté byl ve Střelicích jeden jediný lán; domů pustých 7, nově osedlý 1, nově pusté 4, starých pustých 8; rolí nově vzdělaných 66, starých pustých 43 měr.

S Jevišovicemi přešly Střelice roku 1649 na rod hrabat de Souches, r. 1743 na Ugartovce a r. 1897 na rytíře Roberta Biedermanna de Turony.

Poddanské poměry: R. 1628 bylo ve Střelicích 21 Jevišovicům poddaných usedlíkův. Robotovali pěšky i potahem, co a jak kázala vrchnost. Platili: láník o sv. Jiří a o sv. Václavě po 9 gr. $2^1/_2$ den. a za dar práva odúmrtního jednou v roce, a to o sv. Jiří, 3 gr.; pololáníkův nebylo; čtvrtláníci dávali o sv. Jiří a o sv. Václavě po 2 g. 4 den. a za darované právo odúmrtní každoročně o sv. Jiří 1 gr. $3^1/_2$ den. Po úpravě poddanských poměrů robotním patentem cís. Josefa II. robotovali poddaní pěšky i potahem tak jako Bojanovští. Před r. 1848 robotovali

pololáníci $1^1/_2$ dne potahem v témdni. Chalupníci pracovali na panském z roboty jen o žních a v zimě při kácení dřeva. Desátky dávaly se faráři do Jevišovic.

Zaniklá osada **Němčice**.

Nechybíme, považujeme-li Ješka řečeného Ostrabu de Nemptschitz k 18. květnu roku 1383 připomínaného dle kontextu celé listiny za vládyku zaniklé osady Němčic u Střelic. Roku 1387 Henricus de Jeuspicz Janovi de Jeuspicz (Jevišovic), bratrovi svému prodává dvůr alodiální „in Nyempczicz". O třicet let později, r. 1418, Jan, řečený Schellenberg, ženě své Kateřině, druhdy vdově po Štěpánovi, řečeném Holub z Dúbravníka, zapisuje věnem „in villa Nyemcziczky" 7 hřiven grošův a půl hřivny grošů ročního platu na 75 hř. gr.; převedl ji z dřívějšího jejího věna, které měla na vsi Manicích. K tomu dali souhlas Sezema a Jan, rodní bratři z Jevišovic, jakožto dědicové řečených statkův a uznali věno za zboží Kateřinino. Podobně souhlas projevila matka obou bratří Anna jakožto společnice jejich. Kateřina pak hned téhož roku vzala na toto svoje věno na spolek druhého muže svého Jana Šelnberka (Johánnem dictum Schellnberg).

Z listiny bratří Bočka a Hynka z Jevišovic z r. 1448 (ač se v ní nejmenují Němčice) poznáváme polohu Němčic; v listině se praví: ves nad vsí Střelicemi až k mezím vsi Černína (totam villam supra villam Strzelicz usque ad metas villae Czrnyna). Poněkud severovýchodně Střelic, malou čtvrt hodinu cesty severozápadně Černína, sotva půl hodinky cesty pěšky, jest dosud dvůr Němčický jako jediný zbytek této vsi, která již jako pustá přifařena byla do Jevišovic r. 1567.[1])

Suchohrdly

(značí osadu, kde silně pražící slunce obyvatelům vysušuje hrdlo), také Suchohrdlí (něm. Zuckerhandl), samostatná pol. a katastr. obec, 3 km sv. směrem od Znojma, v údolí a po bocích strání

[1]) Z. d., III., 89, IV., 12, V., 360, VI., 589, VII., 99, 522, 532, 842, VII., 351, XI., 563, 564, XII., 821, XXII., 83; Brandl, Půhony, II., 238; Slavík, Morava, I., 52; Cod. d. M., XI., 265 č. 294; Volný, Kichl. Topogr., II. Abt., 4. Bd., S. 276.

při potoce Přímětickém. Potok v létě vysychá úplně, a v Suchohrdlech nebývá hrubě vody (mají pouze jedinou studnu).

Rozloha obce: 1177 ha; nemovitý majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 20 ha.

R. 1834 bylo v 65 domech 314 obyv., r. 1880 v 92 d. 473, a r. 1890 ve 104 d. 627 obyv., 105 Čechů, 522 Němců, katolíkův, r. 1900 738 obyv.

Obyvatelé pěstují hlavně vinařství a polní hospodářství. Vína suchohrdelská náležejí k nejlepším vínům moravským.

Fara je v Louce, pošta ve Znojmě.

Škola je dvojtřídní, německá. R. 1901 bylo v ní 158 dětí. Do r. 1831 byly Suchohrdly přiškoleny do Stošíkoviček. Již r. 1827 nařizovala bisk. konsistoř, aby obec zřídila školu, ale obec pro začátek zavedla pouze vyučování, postavivši školu teprve roku 1833—35.

Roční příjmy učitelovy páčily se roku 1842 na 212 zl. konv. měny. Stará škola byla přestavěna r. 1891 a rozšířena na dvojtřídní.

Kaple sv. Markety byla zbudována nákladem obce r. 1829.

Samoty: Červený dvůr a dvůr Purkrábka (Burgholz, Jesuitenhof). Při Purkrábce je také vrchnostenská myslivna.

Jména tratí: Gwanden, Lange Vierteln, Grossbergen, Haschka, Hajka, Krökätzeräcker, Zwerckäcker, Zwischenwegäcker, Holzäcker, Burgholz, Oberbergen.

R. 1348 král Karel dovolil měšťanům znojemským pásti dobytek v zeměpanském lese Purkrábce. Roku 1360 paní Anna ze Suchohrdel zůstavila statky své v Suchohrdlech Lacmanovi.

Také klášter Lucký měl majetek v Suchohrdlech.

R. 1580 odpadly Suchohrdly od katolicismu a vypověděly opatovi luckému poslušnost.

Cís. Ferdinand II. daroval r. 1627 dne 25. září jesuitské koleji u sv. Michala ve Znojmě les Purkrábku. R. 1678 bylo v Suchohrdlech 22 klášterních poddaných a vinic 44 čtvrtí. R. 1774 po zrušení jesuitské koleje znojemské byl les Purkrábka spojen se statkem přímětickým a prodán Janu Václavovi hr. Ugartovi. Po zrušení kláštera Luckého r. 1784 připadla ves Suchohrdly mor. náb. fondu, který ji r. 1798 prodal jako příslušenství panství Kravska hr. Alojsovi Ugartovi. Další osudy viz při Kravsku.

Válečnými běhy r. 1805 a 1809 utrpěly Suchohrdly nemálo. R. 1809 bylo v Suchohrdlech pochováno několik tisíc padlých Rakušanův a Francouzův.[1])

Šaldorf Nový

(něm. Neu-Schallersdorf), samostatná pol. a katastr. obec tři čtvrti hodiny od Znojma na jih na silnici ze Znojma do Hnanic, několik set krokův od řeky Dyje.

Rozloha obce: 283 ha; nemovitý majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 16 ha.

R. 1772 bylo 521 obyv., r. 1834 v 83 domech 562, r. 1890 ve 112 d. 660 obyv., r. 1900 711 obyv., katolíků, Němců, zemědělcův a vinařův.

Farou přísluší osada do Louky, školou do Oblekovic, poštou do Starého Šaldorfa, velkostatkem městu Znojmu.

Z pohrom živelních vytknouti sluší požár roku 1828, kterým lehlo popelem 16 domův.

Jména tratí: Goldbergen, Drittesfeld, Kleinfeld, Langenfeld, Steinbruch, Bruchfeld (čte se již r. 1241), Brateln.

Šaldorf je osadou nového založení, vzniklou kolem r. 1580 na panství města Znojma, tak že byl původně jen částí Starého Šaldorfa. Když dne 23. a 24. února roku 1799 Starý Šaldorf byl rozvodněnou Dyjí zničen, tak že zůstalo jen 12 domů bez pohromy, vystavěli si obyvatelé zničené osady Šaldorfa nová bydliště na jiném místě — nynější Starý Šaldorf — a okolo 12 domů povodní neporušených vznikla brzy nová vesnice, pozdější Nový Šaldorf. V církevním popise Moravy z r. 1772 jmenují se obě tyto osady Boudami: Stará a Nová Bouda. Nový Šaldorf šířil se značně. Po válce 30leté byly tu 3 lány, 24 domův osedlých, 13 nově osedlých, 2 staré pusté; rolí nově vzdělaných I. tř. 132 měr, rolí starých pustých I. tř. 9 měr.

Do r. 1874 byl Nový Šaldorf politicky spojen se Starým, teprve toho roku stal se samostatnou obcí politickou.

---

[1]) Časop. Muz. spol. Olom., 1897, str. 81; Cod. d. M., VII., 575 č. 792, X., 116 č. 95; Z. d., III., 568, VI., 802, 803, VII., 70, VIII., 23, 258, IX., 46, X., 19, XII., 393; Schram, Freytag, str. 320; Beck, l. c., str. 73.

Šaldorf Starý

(něm. Alt-Schallersdorf), samostatná katastr. a pol. obec, se Znojmem polohově téměř spojená.

Rozloha obce 513 ha; nemovitý majetek obce měl koncem r. 1895 výměry 31 ha. R. 1772 bylo 520 obyv., r. 1834 v 79 domech 595, r. 1890 ve 105 d. 925 obyv., r. 1900 958 obyv., katolíků, Němců, zemědělců, vinařův.

Farou a školou přísluší k Louce, velkostatkem k městu Znojmu; pošta je v místě.

Živelní pohromy. Rozvodněná Dyje velmi často a velmi citelně škodila a dosud škodívá Starému Šaldorfu. R. 1578, dne 17. ledna, ledové kry rozbily most přes Dyji a udělaly osadníkům Šaldorfským mnoho škod; podobně řádila Dyje v Šaldorfě v letech 1618, 1668, 1670, 1678, 1679, 1688, a pohromy opakovaly se v stol. XVIII. a XIX.

Největší povodeň byla dne 23. února r. 1799, kdy led zarazil řečiště, voda se vylila do vsi, pobořila celou ves, mající tehdy 66 domů, mimo 12 domů stojících opodál Starého Šaldorfa (nynější Nový Šaldorf).

Ruští kozáci, meškajíce právě ve Znojmě, byli požádáni krajským hejtmanem Ant. Bedř. hr. Mitrovským z Nemyšle, aby se chopili prací záchranných, kteréž prosbě vyhověli bez odkladu. Císař František povolil převedení Starého Šaldorfa na nynější místa po obou stranách říšské silnice ze Znojma do Řečice. Záchranné práce ruských kozáků zvěčnil Jan Kollár ve „Slávy dceři". Povodní r. 1813 a 1814 poškozen šaldorfský mlýn. R. 1830, dne 2. března, zaplaveny byly šaldorfské zahrady a r. 1841 v březnu šaldorfské polnosti na levém břehu řeky Dyje. R. 1854, dne 1. února, protrhány hráze, dne 8. února r. 1856 poškozeny některé domy. Dosud obyvatelé šaldorfští se strachem očekávají každoročního tání jarního.

Jména tratí: Unterlehen, Wiesenäcker, Oberlehen, Weidenfleckeln, Krautgärten, Erstes a Zweites Feld, Haiden, Goldbergen.

Ze jména Schallersdorf učiněn zkrácením Šaldorf. Původně jmenovala se obec (r. 1307) Schaliczdorf.

Narodil se zde Antonín Hübner ve mlýně dne 29. května r. 1793. Dlouhá léta byl úředníkem při znoj. krajském úřadě, stal se guberniálním sekretářem a konečně okr. hejtmanem



Obr. 79. Šaldorf Starý (v pozadí Louka).

v Jihlavě. Za pobytu ve Znojmě všímal si horlivě minulosti města tohoto a pečlivě sbíral roztroušená data historická. První jeho prací byly dějiny gymnasia znojemského, které zůstaly v rukopise. R. 1840 vydal nevelikou: „Geschichte der St. Wenzelskapelle auf der Wiese unter Znaim", r. 1843, 1846 a 1851 anonymně „Znaims geschichtliche Denkwürdigkeiten". Po vydání díla tohoto chtěl vydati kroniku města Znojma, totiž chronologické vypsání minulosti jeho, ale nevykonal práce chystané. Z pozůstalých rukopisů byly vydány teprve r. 1869 „Geschichtliche Denkwürdigkeiten der Stadt Znaim". Zemřel 12. února ř. 1869.

Paměti tyto jsou dílem kronikářským, ale přece důležitým příštímu dějepisci města Znojma, protože v něm snesena je veliká látka historická.

Klášteru Luckému darována byla při založení jeho r. 1190 ves Prilucea (při Lúce), dnes neznámé polohy, a r. 1195, dne 7. června, daroval kníže Břetislav Jindřich témuž klášteru ves u kláštera ležící. Dr. Beck považuje tyto vsi za totožné s nynějším Šaldorfem. R. 1307, dne 28. října, král Jindřich měšťany znojemské osvobozuje od placení pěti hřiven ročních, které povinni byli odváděti královské komoře ze vsi Šaldorfa. R. 1325, dne 23. března, král Jan osvobozuje městské mlýny v Nesechlebech a ve St. Šaldorfě placení berní zemských.

Příkladu předchůdců svých následoval také král Karel, jenž dne 12. května r. 1348 osvobodil všecky městské statky znojemské zemských berní, tedy také Šaldorf. R. 1392, dne 24. dubna, rozhodnut byl spor mezi městem Znojmem a klášterem Luckým o mlýn v Šaldorfě. Rozsudím byl markrabí Jošt. Opat dlouhou dobu se svářil s magistrátem o čtyři hřivny platu ze zmíněného mlýna. Rozsudkem markraběcím byl celý mlýn i se všemi dávkami a platy přiřčen městu Znojmu. Markrabí Jošt dne 19. ledna roku 1395 daroval zeměpanské clo na silnici a na mostě u Šaldorfa městu Znojmu. Volný darování toto chybně klade již k r. 1390. R. 1447, dne 16. června, Voršila, Paterníkova dcera ze Znojma, pohoní Arnošta Leskovce z Humpolce a zvláště z toho mlýna Šalersdorfa ze tří set hř. gr. dobrých stříbrných peněz, že se jí mocí uvázal v půl mlýna tohoto.

Nevíme, jak mlýn tento byl odtržen od statků městských a jak přešel v panské držení, právě jako nevíme, jakým způsobem se město stalo majitelem jeho. Roku 1617 příslušel k panství

přímětickému. Roku 1620 byl skonfiskován purkrabí znoj. Vilímovi z Roupova a s Přímětícemi dán císařem Ferdinandem II. r. 1624 nově zřízené koleji jesuitské u sv. Michala ve Znojmě.

R. 1645 švédská vojska překročila Dyji u Starého Šaldorfa a uškodila obci mnoho.

R. 1786, dne 2. září, prodal mor. nábož. fond mlýn v Šaldorfě znoj. mlynáři Václavovi Hübnerovi za 4922 zl. rýn. Byl to otec pozdějšího hejtmana a dějepisce znojemského Antonína Hübnera a děd poslance německého Viktora Hübnera. Kromě mlýna měla však jesuitská kolej v Šaldorfě také čtyři lány, které dne 27. ledna r. 1809 byly spojeny s panstvím luckým a s ním také dne 2. ledna roku 1827 prodány Liebenberkům.

R. 1848 díl náležitý městu Znojmu platil výkupu z roboty a z desátku 597 zl. 39 kr. kon. m.[1])

Šálkovice, také Šamikovice,

viz Čejkovice (Schakwitz).

Šatov

dle osob. jména Šat, (něm. Schattau), městečko, samostatná katastr. a pol. obec, asi 2 hodiny cesty jižně Znojma na obou březích potoka Daníže.

Rozloha obce 1576 ha 50 a; nemovitý majetek obce měl koncem r. 1896 výměry 83 ha.

R. 1772 bylo 1750 obyv., r. 1834 ve 273 domech 1716, r. 1890 ve 313 d. 1963, r. 1900 v 350 d. 2462 obyv., Němců, katolíků, hlavně rolníkův a vinařův.

Farní kostel je zasvěcen sv. Martinu. Má tři oltáře s obrazy Josefa Winterhaltra, totiž hlavní oltář sv. Martina

---

[1]) D'Elvert, Hist. Literatur-Geschichte von Mähren, 1850, str. 374 sq. Erben, Reg., I., 184 č. 406, 190 č. 424; Cod. d. M., I., 331, 340, VI., 11, 216 č. 280, VII., 573 č. 790, XII., 67 č. 80, 224 č. 232; Dobner, Monum., IV., 25; Dr. Beck, Notizenblatt, 1869, str. 39; Emler, Reg., II., 932 č. 2158; Brünner Wochenblatt, 1827, str. 39, 44; Volný, Mähren, III., 58, 100; Brandl, Půhony, III., 309 č. 181; Bílek, Statky a jmění koll. jesuitských, str. 115.

biskupa a poboční oltáře sv. Jana Nep. a Neposkvrněného Početí Panny Marie. Oltáře tyto byly zcela obnoveny r. 1842 a 1843. Kostelní stavba pochází z r. 1656, byla znova vystavěna po požáru. Základni zdi však pocházejí z původní staré stavby. R. 1851 obnovena byla chrámová věž. Starší opravy kostelní datují se z let 1712, 1719, 1847, poslední z roku 1884 (malby vnitřku).

Zvony jsou čtyři, lity byly roku 1765 ve Znojmě Jiřím Scheichlem. Největší přelit byl r. 1831.

Hřbitov býval původně kolem kostela. R. 1823 založen byl nynější na obecním pozemku.

Při kostele bylo bratrstvo těla Kristova, založené asi počátkem století XVII., zrušené r. 1784. Účelům a pobožnostem bratrstva byla věnována gotická kaplička stojící za kostelem. Po zrušení bratrstva se jí užívalo za Boží hrob o velikonocích, později zpustla. Teprve v letech 1898—1899 byla dobrodinci restaurována.

Fara v Šatově připomíná se již r. 1220. Byla snad založena klášterem Luckým. Patronem byl až do roku 1784 klášter Lucký, od toho roku náleží patronát mor. nábož. fondu. Matriky se počínají rokem 1634. Původní důkladná kronika se ztratila asi před 100 roky při smrti tehdejšího faráře. Pořízena potom nová kniha pamětní dle pozůstalých pramenův. Starší příhody od 13. století jsou stručné, čím dále však, tím důkladnější.

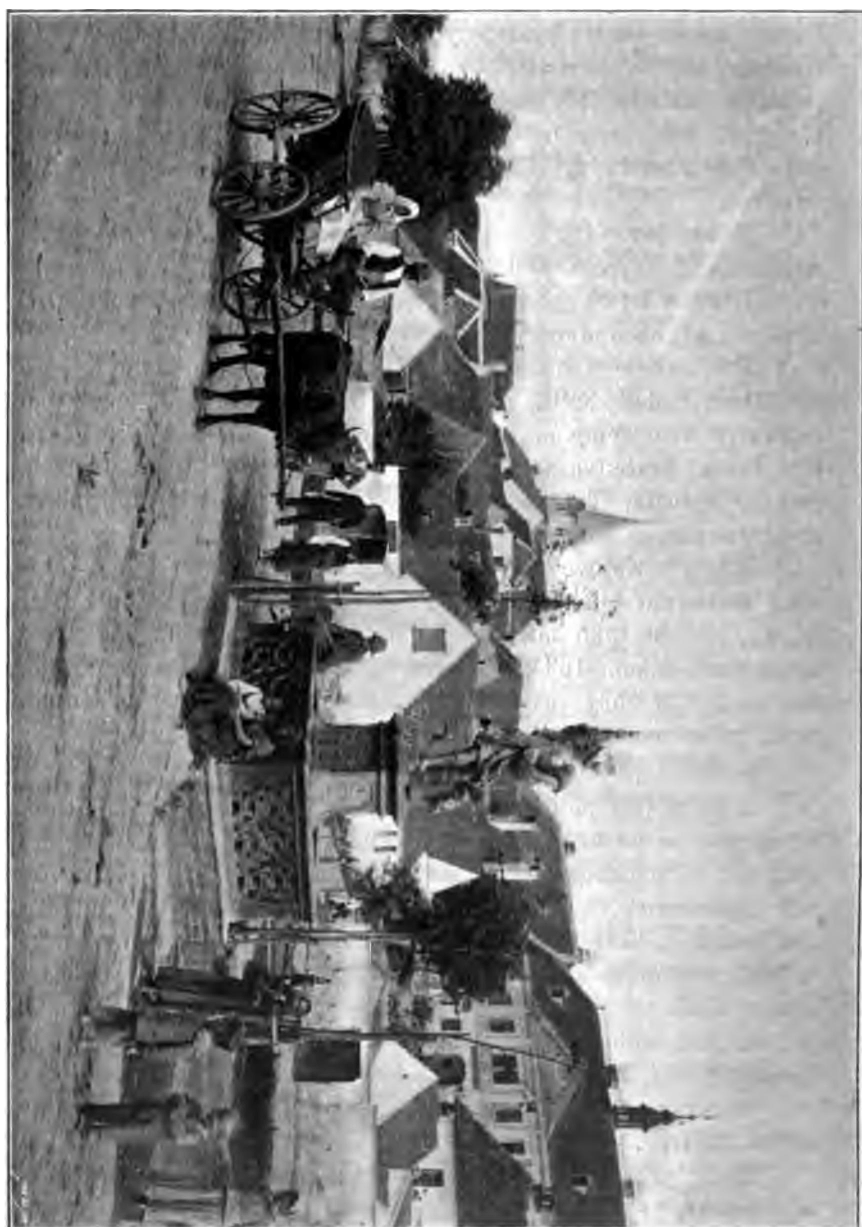
Škola jest pětitřídní, německá; r. 1901 bylo v ní 412 dětí. Připomíná se již k r. 1586. Byla tehdy farní. Po válce třicetileté byla již německou; válku přetrvala statečně. Od roku 1706 jest nepřetržená řada kantorův a rektorův. Budova školní byla zbudována r. 1787 pro dvě třídy. Nová budova vystavěna teprve r. 1885 nákladem obce za 18.000 zl. Školní kronika se počíná rokem 1706.

Školní knihovna pořízena hlavně dary zemřelého majitele továrny Karla Schlimpa, má asi 400 č.

Spolky: veteránský, hasičský, zpěvácký, okrašlovací, katolický spolek školský.

Rody přes 100 let na gruntech: Prischingův, Schüllerův, Weithofrův.

Radnice opravena roku 1901, jest z největších budov v Šatově.



Obr. 80. Šatov.

Trhy poklesly, a zboží prodávají tu hlavně jen bednáři a hrnčíři. Jsou čtyři, 1. na sv. Fabiana a Šebestiana, 2. v úterý Svatodušní, 3. na sv. Matouše, 4. v úterý po sv. Martinu. Týdenní trh každého pondělí.

Epidemie cholerová r. 1832 vyžádala si jen něco málo obětí; může se říci, že Šatov byl jí uchráněn.

Živelní pohromy: požáry r. 1656, 1765 a r. 1772, povodeň r. 1878. Úroda vína mnohdy trpěla suchy a mrazy. Roku 1809 urodilo se na šatovských vinicích 15.934 věder, r. 1812 až 15.950 věder dobrého vína. Tím se stalo, že cena vědra vína klesla na 1 zl. 50 kr. až 2 zl. Ale do roku 1817 byla léta vínem neúrodná, čímž cena stoupla na 17—42 zl. za vědro.

Jména některých tratí: Hofäcker, Tuschern, innere a äuszere Satzeln, Kirchenäcker, innere a äuszere Panhölzer, Kirchbühl Lehen, Warten, untere a obere Unzendorfer (zaniklá ves Unzendorf), Mayerhofäcker, Gänseweiden, Samgwanden, Neusazln, Thäleräcker, innerer a äuszerer Auliesz, Saubründeläcker, Teichleithen, drei Stöszel, innerer, oberer, unterer a äuszerer Schatz, Lewern, Thälern.

Nálezy archeologické: r. 1886 bylo v cihelně objeveno rozsáhlé žárové pohřebiště, jehož hroby byly v kruhu rozestaveny kolem žároviště.

Práva soudního požívala šatovská obec asi od roku 1497. Uprostřed náměstí stával pranýř, na kterém se zavěšovala šavle železná, kdykoli se počínal trh, a na němž na potupu a z trestu vystavováni byli hanební zločinci (mnohdy i baby — klepny!). Na polích mezi Šatovem a Recpachy (v Rakousích Dolních) stávala šibenice, které původně užívaly obě sousední osady, Šatov i Recpachy. Vypravuje kratochvílná historie, že povodeň odnesla hranici mezi Šatovem a Recpachy, a obě obce soudily se o pozemek, na němž stávala šibenice. Šatov prý vyslal delegáty k císaři, kteří dotvrzovali, že popraviště i šibenice patří jim slovy: „Der Galgen gehört für uns und unsere Kinder“.

Dle kronikáře luckého Bart. Stölzla byl patronát kostela šatovského darován Louce již r. 1200.

Již roku 1213 jmenuje se farář šatovský Zdislav, a r. 1220 biskup olomoucký Robert potvrdil klášteru patronát. Tehdy jmenuje se farář Jan; r. 1237, dne 16. února, vládyka Jindřich ze Šatova.

Faráři šatovskému příslušel desátek vsi Němčic, nyní zaniklých. O tento desátek měl r. 1276 opat lucký Dětřich spor s arcijáhnem znoj. Alexiem, který byl urovnán dne 9. srpna téhož r. v ten smysl, že desátky sporné nepříslušejí k faře do Vrbovce, jak tvrdil arcijáhen, nýbrž k faře šatovské, a tím také klášteru Luckému.

Spor obnoven r. 1279 a dne 30. června znova rozhodnut na prospěch fary šatovské. Svědky byli Pešek ze Šatova, Jan Wismann ze Šatova a farář šatovský Konrád. Čteme tuto tedy nové členy vládycké rodiny ze Šatova a zajisté také majitele vsi.

R. 1284 biskup olom. Dětřich potvrdil klášteru Luckému patronát fary šatovské s desátky ze vsí Šatova, Hnanic, Havraník a z Uncendorfa. Toho roku také rozhodnuto, že desátky viničné z Havraník mají příslušeti provždy faře v Šatově.

R. 1293, dne 22. června, učiněna smlouva mezi Loukou a Starou Boleslaví, dle níž za jistou sumu peněz měl býti klášter zbaven povinnosti, odváděti ze svých far desátky kapitule staroboleslavské; jmenovitě se připomíná v úmluvách těch také fara šatovská. R. 1316 opat zábrdovský Zachariáš, bývalý řeholník lucký, daroval klášteru Luckému na zlepšení stravy dvě vinice v Šatově ve trati Grafengebirg, které zakoupil z vlastních úspor. Schválil to opat lucký Jan dne 30. května téhož roku. Podobně r. 1322 konventuál lucký Mikuláš, toho času farář v Loděnici u Mor. Krumlova, daroval k témuž cíli vinici v Šatově, kterou zakoupil z vlastních úspor. R. 1324 rychtář šatovský Bedřich učinil úmluvu s proboštem na Hradišti nad Znojmem, dle níž se zavázal, že válkou zpustlých osm lánů v Mašovicích osadí poddanými ze Šatova.

Tehdy se připomíná, že nebývalo fary v Dyjákovičkách, nýbrž že kostel byl přidělen do Šatova. Dne 17. března téhož roku král Jan daroval zeměpanský dvůr v Šatově s polnostmi a se vším příslušenstvím znoj. měšťěnínu Pavlovi.

R. 1326, dne 28. listopadu, čte se farář šatovský František. R. 1338, dne 30. března, markrabí Karel daroval městu Znojmu ves Šatov, poněvadž město poškozeno bylo nemálo požárem, který vznikl, když ve Znojmě měli poradní schůzi král Jan a vévodové rakouští. Ves byla tehdy v zástavě pana Bernarta z Cimburka. Proto dovoluje markrabí, aby ji Znojmo vyplatilo třiceti hřivnami, zač měla býti ves zbavena vší pravomoci markraběcích úředníkův a všech zemských berní na věčné časy.

Téhož roku, dne 27. července, markrabí Karel také vyřídil stížnost opata luckého Jana, uvádějícího, že mnozí pěstitelé vinohradů v Šatově zdráhají se dávati faráři šatovskému viničný desátek.

Za městečko byl Šatov povýšen markrabím Janem dne 12. listopadu r. 1373. Listina o tom dosud se chová v obecním archivě v Šatově. Čte se v ní mezi jiným, že Šatov má míti právo výročního trhu, trvajícího od středy před sv. Martinem osm dní pořáde sběhlých. R. 1377 rozmnoženo bylo jmění kláštera Luckého v Šatově vinicí, kterou daroval řeholník Mikuláš z Jemnice svým spolubratřím na pitanci, což potvrdil prokurator řádu premonstrátského Jan de Avisiaco dne 16. ledna r. 1379. Důležitá pro dějiny Šatova je listina markrabí Jošta ze dne 25. února r. 1387, chovaná dosud v archivě obecním, kterou Jošt rychtáři a konšelům, přítomným i budoucím, městečka Šatova, jelikož je shledal poslušnými a sobě oddanými, daruje a postupuje právo odúmrtní. Touž listinou bylo také ustanoveno, aby Šatovští neplatili nijakých poplatků z pozůstalostí, aby znojemským nedávali cla, ať již na trzích ve Znojmě nakupují nebo prodávají; židům bylo zakázáno provozovati lichvu v Šatově a bylo také nařízeno, aby veškery spory osadníků rovnal jediné purkrabí vranovský. Týž markrabí dne 16. února r. 1405 dovoluje znoj. měšťěninu Adamovi, jenž koupil svobodný dvůr šatovský od Oldřicha řečeného Reše a manželky jeho Markety, aby s dvorem oním směle dle zdání svého mohl nakládati, jej prodati, darovati nebo odkázati, v čemž mu nikdo překážeti nesmí. Roku 1456 dovolil král Ladislav Pohrobek, aby šatovská obec zakoupila od žida Abrahama ves Temnici, nyní zaniklou, která dle pověstí stávala na nynější polní trati „Schatz“ řečené.

Roku 1497 král Vladislav II. dal městečku právo pečetiti zeleným voskem, míti týdenní trh každého pondělí a udělil nový výroční trh osmidenní, počínaje úterým Svatodušním. Zároveň bylo nařízeno, aby Šatov měl ve znaku červenou věž beze střechy, v níž se vidí znak pánův z Lichtemburka a na Bítově. Listina o tom v obecním archivě šatovském. Pánové z Lichtemburka a z Bítova a na Vranově již velmi záhy začali se zajímati o Šatov. R. 1464 král Jiří přiřkl Jiřímu Bítovskému z Lichtemburka spornou vinici v Šatově. Týž panovník r. 1465 přidělil městečko Šatov jurisdikci úředníků znojem. hradu. Byla tehdy država šatovská

rozdělena mezi několik vrchností. Díl náležel klášteru Luckému, díl Znojmu, díl vranovským Lichtemburkům, a na díle seděl rod vládyk ze Šatavy, jehož člen Jiřík čte se dne 13. dubna r. 1468. Lichtemburkové chtěli se zmocniti také práva patronátního, ale nezvedlo se jim. A bylo věru štěstí, že právo to zůstalo při Louce.

Po pánech Bítovských nastoupil na Vranově pan Arkleb z Boskovic a z Černé hory, jenž roku 1515 koupil také Šatov. R. 1504 a 1508 žaluje se na Jana Vajtmilnara z Vajtmile a ze Žerotic, že nechce dávati faráři šatovskému desátku ze vsi Uncendorfa. R. 1532 opat lucký Ondřej Weis zastavil klášterní desátek v Šatově majiteti Vranova Zdeňkovi Meziříčskému z Lomnice. R. 1539 Zdeněk Meziříčský zprostil za jistou roční sumu městečko desátku, a dne 24. dubna r. 1601 Ladislav Berka osvobodil je robot, vrchnostenského výčepu vína a uncendorfského horního práva viničného. Listiny o tom se chovají v obecním archivě.

Po Boskovských přišli Meziříčtí z Lomnice a po nich Esthera z Ditrichštejna, paměti hodná tím, že sama, přiznávajíc se k nauce Lutherově, také své poddané nutila k ní. R. 1577 odňala kat. faráři šatovskému desátek, a když se tomu protivil, zahnala ho s fary, odebrala kostelu klenoty, stkvosty a drahocenné nádoby a ustanovila pastora. Katol. farář Kryštof Hirschl nechtěl ji v katolickém kostele šatovském kopulovati s protestantem po protestantsku, ale luteránský pastor ovšem vyhověl jejímu požadavku. Lucký opat Freytag, jakožto patron šatovského kostela, nemálo si stěžoval do takového jednání u císaře, ale císařem vydané mandáty byly bez výsledku. Po Estheře z Ditrichštejna dědil její vranovskou část Šatova Zikmund z Ditrichštejna, jenž r. 1600 prodal Vranov i s příslušným Šatovem mor. nejv. komoří Lad. Berkovi z Dubé a z Lipého, jenž r. 1602 zajistil věno na své části Šatova choti své Kateřině Berkovně z Hradce. Když mu r. 1608 bylo nařízeno, aby se vyprodal z Moravy, také Šatov prodal r. 1609 Volfovi Dětřichovi z Althana spolu s jaroslavským panstvím.

Po válce třicetileté náležel Šatov třem vrchnostem: Louce, Jaroslavicům a Vranovu. Válkou neutrpěl, neboť po válce bylo v Šatově 131 domův osedlých, pustý ani jediný, ale za to farníků bylo jen 150. Obyvatelé šatovští vzdělávali r. 1672 pozemky zaniklé a zpustlé vsi Uncendorfa, a to 262 měr, r. 1749 měli

z této vsi již 1073 měr polí. R. 1678 bylo 6 klášterních luckých poddaných.

Od r. 1609 má šatovské panství tyže držitele jako statek jaroslavský. Marie Terezie potvrdila r. 1747 veškery výsady a všecky privileje městečka.

Zaniklá osada **Unšovice (Uncendorf)** stávala v místech, kde jsou trati untere a obere Unzendorfer. Na katastrálních mapách z r. 1824 je trať mezi Chvalovicemi, Dyjákovičkami a Šatovem pojmenována Unzendorfer Haidberge. Lid za dnešní doby tuto trať jmenuje krátce Unzendorfer a vypravuje, že tam bývala osada a veliký rybník. V místech trati stávala zaniklá osada Unšovice, Unzendorf, která druhdy se píše různě: Unesdorf, Umczendorf, Unsendorf, Unezdorf, Unzendorf. Zajištěnou zprávu o Unšovicích máme teprve z r. 1284 v listině biskupa olom. Dětřicha, kterou potvrzují se klášteru Luckému fary a jejich desátky, z níž zřejmo, že toho roku Unesendorf byl přifaren do Šatova. R. 1540 Vil. Kuna z Kunštátu zaměnil s dominikány znojemskými pustou ves jejich Uncendorf za roční platy v Slúpě a v Oleksovičkách. Více o tom viz u Němčic.

Od této doby měly Unšovice tytéž osudy jako statek jaroslavský.

Po válce třicetileté r. 1672 měly 910 měřic polí, 231 m. pustých a 262 m. vzdělaných. Hospodařili tu na vzdělaných pozemcích lidé ze Šatova. Do roku 1749 přešla skoro celá ves v držení šatovských, tak že toho roku měli z pusté vsi Uncendorfa 1073 m. polí, 3296 m. vzdělaných vinic a 240 m. pastvin.[1])

---

[1]) Slavík, Morava, I., 60, 120, II., 141, 144, 136, 213; Brandl, Kniha, 1892, str. 94; Časop. muz. spol. Olom., 1892, str. 33; Theca arcanorum M. S. ai. 1678, v Brn. zem. archivě; Cod. d. M., II., 65, 119, 321, IV., 179, 225, 287, 289, 403, VI., 73, 215 č. 277, 248 č. 320, VII., 140 č. 191, 150 č. 206, 815, XI., 127 č. 139, 372 č. 417, 556 č. 9, v dodatku, XIII., 398 č. 362; Erben, Reg., I., 249 č. 535, 297 č. 638, 422; Emler, Reg., II., 432 č. 1038, 506 č. 1178, 694 č. 1619; Čermák, Praemonstráti, 1877, str. 336; Troschl, Series, 1738, str. 45, 51; Volný, Mähren, III., 40, 111, 113; Brünner Wochenblatt, 1827, str. 43; Dr. Kalousek, Archiv Český, VII., 321 č. 215; Z. d., XV., 2, XXIX., 17, 28; Schram, Freytag, str. 321; Časop. Mat. Mor., 1892, str. 155; Beck, l. c., str. 24.

Tasovice

(něm. Taswitz), dle os. jm. Tas, samostatná katastr. a polit. obec, 2 hodiny od Znojma jv. směrem na levém břehu Dyje, z části v údolí, z části na svahu. Domy jsou stavěny těsně při sobě, před okny jsou zahrádky.

Rozloha obce 1470 ha; nemovitý majetek obce měl r. 1896 výměry 203 ha 46 a. Obec jest velmi bohata.

Roku 1772 bylo 971 obyv., roku 1834 ve 223 domech 1143 obyv., r. 1890 ve 266 domech 1203 obyv., r. 1900 1281 obyv., Němců, katolíků, zemědělcův.

Poddanské poměry: Podle urbární fase kláštera Luckého ze dne 15. prosince r. 1775 byl v Tasovicích 1 půldruhaláník s 94 měr polí a s platem ročním 37 zl. 48 kr.; 18 pololáníků po $25^1/_4$ měr pole s platem po 9 zl. 12 kr.; každého druhého roku dávali 3 kuřata a ročně 6 vajec; vinohradů měl každý $2^3/_8$ míry a platil kromě viničného desátku ročně z vinic 1 zl. 15 kr. Čtvrtláníků bylo 13, každý měl $16^6/_8$ míry pole a platil 6 zl. 36 kr. ročně, dával 1 kuře a 3 vejce, panských vinohradů měl každý po míře a platil kromě desátku 5 kr. Chalupníci (chaluppner) měli po 10 měr. pole z milosti vrchnostenské. Statek tasovický byl rozdělen Luckému klášteru a znoj. klariskám. Díl lucký měl tedy 18 pololáníků, 13 čtvrtláníkův a 10 domkařů (bez polí). Díl klarisek měl původně 6, později 14 pololáníků, 53 čtvrtláníkův a 23, později 32 domkařův. Na panství měl klášter sv. Kláry 4 poplužní dvory, z nich největší v Hodonicích $297^5/_8$ m. polí orných, 150 m. ladem; pivovar v Hodonicích na 384 sudy piva; 2 vinice $10^5/_8$ m., rybník u Výrovic na 30 kop ryb; 81 m. lesa a 2 mlýny: z hodonského platil mlynář ročně 900 zl. a z Výrovského 254 zl. 10 kr.

Poddaní platili úroku o sv. Jiří a sv. Václavě, dávali ve Stupešicích u Hrotovic, Tasovicích a Výrovicích slepice a vejce a platili za předení; robotovali ročně: sedláci z Hodonic a Tasovic po 104 dnech dvouspřežně, ze Stupešic a Výrovic po 195 dnech; chalupníci v Hodonicích a Tasovicích po 117, ve Stupešicích po 195 dnech a domkaři po 52 dnech pěšky.

Kostel farní je zasvěcen Nanebevzetí Panny Marie. Má tři oltáře; hlavní, zasvěcený Panně Marii, s novým obrazem Nanebe-

[1]) Reg. zemská. dom. odd. č. 49.

vzetí Matky Boží, malovaným r. 1858 malířem Charlemontem (kopie obrazu z mnichovské pinakothéky); dva poboční oltáře sv. Josefa a blah. Klementa Marie Hofbaura, jejichž obrazy pořízeny byly v letech osmdesátých minulého století. R. 1846 byl kostel vnitř i vně natřen, vymalován a vybílen, roku 1849 byly okrášleny oba poboční oltáře (jeden byl tehdy zasvěcen sv. Šebastiánu), r. 1844 pozlaceny kostelní nádoby. R. 1780 obdržel kostel odpustky na den sv. Fabiána a Šebastiána.



Obr. 81. Pohled na Tasovice.

Zvony jsou tři vesměs z minulého století. Největší byl r. 1891 přelit nákladem 300 zl.

Hřbitov byl do r. 1836 okolo kostela, od r. 1836 jest nový.

F a r a se připomíná již roku 1234. Zachovala se za všech bouřlivých dob. Sousední fary zanikly, a kolatury jejich byly přiděleny do Tasovic. Fara strachotická teprve r. 1784 byla oddělena od Tasovic, k nimž připojil ji opat Freytag asi r. 1577. R. 1833 byly odloučeny Derflice a spojeny s farou nově zřízenou v Načeraticích. Dnes jsou přifařeny jen Krhovice. Budova farní byla obnovena r. 1833. Původní budova

byla r. 1736 již neobytna, proto opat Nolbeck zřídil si jen letní residenci v Tasovicích. Teprve roku 1780 nákladem klášterním vystavěna nynější fara.

Patronem byl do r. 1784 klášter Lucký, odtud do r. 1827 náb. fond a konečně majitel velkostatku Louky (nyní Jan rytíř Chlumecký jako dědic šlechticů z Liebenberka).

Škola je od r. 1894 trojtřídní, německá, s 211 dětmi. Za doby po válce třicetileté byla již v Tasovicích německá škola, ale vyučovalo se jen za postu. Budova byla vystavěna r. 1837 nákladem patronovým. Školního platu bývalo 1½ kr. ze školáka. Učitel míval od vrchnosti deputát 1 měřice pšenice, 3 m. žita, 2 m. ovsa, 1 m. prosa. Od obce dostával dobrovolnou sbírkou obilí a víno. Na vydržování školního pomocníka míval 2½ jitra pole a 8 zl. 32 kr. vyvazovací obligace. R. 1894 byla škola rozšířena přístavbou třetí třídy.

Pamětní kniha školní založena roku 1837 za gen. visitace biskupa Gindla.

V Tasovicích nar. blah. P. Klement Marie Hofbauer (Dvořák) 26. prosince r. 1751. Vstoupil do řádu redemptoristů, jako mnich pobyl ve Varšavě a ve Vídni, kde dosáhl hodnosti gen. prokurátora řádového a kde zemřel dne 15. března r. 1820. Papežem Lvem XIII. roku 1888 prohlášen za blahoslaveného. Z Tasovic pochodí také Jan Martin Jahn, doktor theologie, původně premonstrát lucký. Po zrušení kláštera stal se professorem starých řečí na olom. stavovské akademii, později ve Vídni, kde byl povýšen za kanovníka u sv. Štěpána; zemřel ve Vídni dne 16. srpna r. 1816. Vydal mnoho vědeckých knih bohoslovných. O Tasovice zasloužil se tím, že uložil kapitál 3940 zl. k. měny, aby z úroků podělováni byli každoročně dva chudí obecní a dva nemajetní pilní žáci. O tom, kdo má býti podělen, rozhoduje farář, poptav se na mínění jednak obecního výboru, jednak školy. V letech 1598—1613 byla Anna Tasovická abatyší klášterní na Starém Brně; postarala se, aby tasovická zřízení obecní, původně česká, byla přeložena do němčiny.

Jména tratí: Wehrbreiten, Kieszelberg, Wooden, Stiefgartl, Krotzen, Trenck, Zwerchäcker, Zuliesz a mitter Zuliesz, Neustiftfeld, Pelzsatzen, Frauenholzfeld, Frauenholzwaldel, Oberger, Gänshaid, Wolfbeisser, Sauweide, Sauweidefeld, Glockenhaid,

Saliterfeld, Dowitzfeld, Ödung Dowitz (původně Poppitz, zaniklá ves Popovice), Kuhberghaid.

Stará obecní pečeť má ve znaku v levo vinařský nůž, v pravo pluh.

Živelní pohromy: r. 1717 dne 7. září rozvodněná Dyje poškodila jezy v Tasovicích. Podobně dne 9. února r. 1712 náhlým táním protrhala jezy, rozlila se a způsobila mnoho škod. Také dne 31. prosince r. 1800 pozdní rozvodnění Dyje poškodilo pole a louky blíže Dyje položené.

Domnívají se, že vesnici založil r. 1055 jmenovaný znoj. rychtář Tasso. Není však správno domnívati se, že by osada byla původu německého. Tento Tas čte se na listině podvržené.

Archeologické nálezy, chované ve sbírkách p. notáře Palliardiho, náležejí kultuře hallstattské.

R. 1234, dne 12. července, uděleno bylo klášteru Luckému patronátní právo na kostel v Tasovicích králem Václavem I. Tasovice byly tou dobou vsí zeměpanskou, neboť čteme v listině: in villa nostra. Darování fary tasovické Louce potvrdil olomoucký biskup Robert dne 20. června r. 1238. R. 1241 žádal lucký opat Jan papeže Řehoře IX. o potvrzení patronátu tasovského, kterého se mu také dostalo. Od těch dob bylo beneficium farní osazováno řeholníky luckými.

R. 1286, dne 26. února, král Václav II. zaměnil zeměpanský statek Tasovice s Eliškou, vdovou Kadolta Sirotkova, za její zboží Mohelnici. Snad je tožnou s abatyší znoj. klarisek Eliškou, neboť Kadoltová darovala Tasovice ihned klariskám, což potvrdil král Václav II. dne 14. května r. 1299, darovav jim i část dosud zeměpanskou.

R. 1293, dne 22. června, kapitula staroboleslavská postoupila klášteru Luckému desátku, který jí příslušel z fary tasovické. Kapitula olom. také měla nárok na desátý denár z fary tasovické, ale dne 1. října r. 1325 vzdala se nároku toho na prospěch klášterní. R. 1333 biskup olom. Hynek vtělil faru klášteru válkami schudlému, tak že příjmy její směly se věnovati na výživu řeholníkův, což schválil papež Innocenc VI. dne 22. ledna r. 1354. Třeba že opat lucký byl jediným a nejvyšším kolatorem fary tasovické, přece papež Klement slíbil klerikovi Janu z Hořovic, že mu dána bude fara tasovická, jakmile se jen uprázdní. Když však fary slíbené dlouho se nedostávalo klerikovi, vedral se na

ni mocí, z čehož vznikl spor mezi ním a klášterem; klášter zvítězil. Také s abatyší Bonkou a znoj. klariskami měl opat lucký spor o poddané tasovické a jejich pastvy. Pře tato skončena byla dne 28. července r. 1359 úmluvou mezi oběma kláštery, kterou zabezpečeno bylo příslušníkům obou vrchností stejné právo pasení. Vyrovnání obnoveno r. 1459, kdy díl sv. Kláry rozmnožen 40 osadníky ze zpustlé a zaniklé osady Popovic a pozemky jejich.

R. 1363, dne 7. února, čte se Petr z Tasovic. Jest to asi Petr Hecht z Rosic, jenž vyznává dne 3. září r. 1366, že dostal lénem od markrabí Jana mezi jinými statky také část Tasovic (4 lány a $^1/_4$ dvora).

R. 1386, dne 13. dubna, olom. biskup Petr sesazuje tasovského faráře Zdislava s beneficia, neboť opat lucký Zachariáš naň žaloval, že se dopouští různých pokleskův.[1])

Dne 8. ledna r. 1405 kanovník od sv. Petra v Brně Filip zřídil oltář u sv. Michala ve Znojmě a nadal jej vinicí v Tasovicích.

Také Jan z Lomnice činil si nárok na část vsi Tasovic. R 1406 měl o svou část spor s Proškem z Lipic, který vyhrál.

R. 1487 ve středu před sv. Matoušem probošt z Hradiště sv. Hippolyta, Jan z Pacova, postoupil obci tasovické své zelnice u řeky Dyje svoliv, aby na nich byly sdělány sady. R. 1514 na rozkaz papeže Lva X. učiněna byla smlouva mezi proboštstvím sv. Hippolyta na Hradišti a klášterem sv. Kláry ve Znojmě o viničné desátky vsí Tasovic a Hodonic. Opat Freytag byl nucen r. 1578 faru obsaditi knězem světským, protože neměl svých řeholníkův. Tou dobou byl úřad farářský velmi obtížný, protože v osadě šířili se mlynářem Václavem Ryšanem z Rozenštejna novokřtěnci, s nimiž hlavně abatyše sv. Kláry měla těžký

---

[1]) Ze dne 29. dubna roku 1402 dochoval se našim dnům glejt vinařů tasovických. Zní: „Já Hynek z Kunina města, pán na Rabštajně a hejtman v Znojmi, vyznávám tímto listem obecně přede všemi, ktož jej slyší nebo budú čísti, že jsem dal a dávám svój pravý křesťanský glejt i své věrné bezpečenství těm vinohradóm, ježto ctní a slovutní panoše Jindřich z Lukové a Ješek z Kunzoka v Tasovicích mají, i jejich vinařóm a dělníkóm, a slibuji jim svú dobrú věrú beze lsti já sám za sebe, za své všecky služebníky i pomocníky i za ty, ktož pro mne chtí učiniti nebo nechati, aby mohli svobodně na těch vinohradech dělati, to víno sebrati a vésti, kamž chtí k své potřebě, a nemají na ně, ani na markrabiny posádky ani na mé ižádné péče míti.“

boj, ale vidouc bezvýslednost, trpěla novokřtěnce, až ji opat denuncoval u cís. dvora, že nejedná katolicky. Mlýn Rozenštejnův přešel na klášter Lucký kupem r. 1668 za opata Norberta Pleyera, jenž koupil v Tasovicích také ovčín, pivovar, sladovnu, zahrady, právo pivní i vinné propinace, dva vinohrady a dvě štěpnice, pole i louky za 10.000 zl. Mlýn tasovický pronajaly jeptišky již r. 1547 za roční plat 7 zl. (polovici o sv. Jiří a druhou polovici o sv. Václavě).

Roku 1569 dovolil opat tasovickému usedlíkovi Václavu Ulrichovi, že může založiti dvůr na volném místě.

Kromě výstřední sekty novokřtěnecké nepokoušelo se učení nekatolické o Tasovice. Proto také, když Valtrubice se přiznaly k učení Luthrovu, odloučil r. 1578 opat Freytag své poddanské městečko Strachotice od této fary a sloučil je s Tasovicemi pod společnou duchovní správou v Tasovicích. Když r. 1580 povětří shodilo střechu kostelní, opravily ji rukou i útratou společnou kláštery Lucký a Svatoklárský. R. 1584 obojí vrchnost darovala tasovickým poddaným právo odúmrtní. R. 1626 Martin Korban prodal Frant. Benediktovi dva dvory v Tasovicích a r. 1630 Fr. Pizan jeden dvůr Jiřímu Bernardovi Brennrovi z Altenberka.

Po válce 30leté byly na části kláštera Luckého 4 lány; 21 domův osedlých, 8 nově osedlých, 2 nově pusté, 9 starých pustých. Rolí nově vzdělaných bylo 150 měr, rolí starých pustých 144 měr, vinic starých pustých 31 m. Na části kláštera sv. Kláry bylo 14 lánů, 50 domův osedlých, 20 nově osedlých a 12 starých pustých, rolí nově vzdělaných 351 měr, rolí starých pustých 192 měr, vinic pustých 21 měr. Díl kláštera Luckého slul Obergut, díl sv. Kláry Untergut. Každá část měla svého rychtáře a své vlastní zřízení. Roku 1658 bylo rozhodnuto, že oběma statkům přísluší právo vinného výčepu.

R. 1663 koupily klarisky dvůr od Marka Herzra. Od Karla Steindla r. 1668 koupila Louka svobodný mlýn, který měl práva velkostatkářská, ale dne 27. února r. 1672 prodaly klarisky jiný svobodný mlýn v Tasovicích Janovi Goldenmüllerovi, aby tak získaly peníze na opravu budov klášterních.

R. 1697 měly klarisky s Loukou spor o mlýn v Tasovicích, ale byly přinuceny vyznati, že sporný mlýn je majetkem luckým. R. 1682 prodal Petr Wolf Kristině Kordule z Vlašimě 2 svobodné dvory v Tasovicích; r. 1686 Marie Šubrtová z Greifenthala prodala

2 dvory Louce. R. 1700, dne 19. října, vyznává Hans Marburg, že otec jeho prodal klariskám dvůr v Tasovicích. R. 1717, dne 15. ledna, klarisky prodaly lazebnický dům v Tasovicích za 300 zl. Janu Ant. Clatzrovi a r. 1723 jiný dům i s pozemky znoj. měšténínu Jiřímu Wolfstättovi. R. 1750 měly klarisky spor s obcí tasovickou o pastvy na pozemcích zaniklé vsi Popovic, který srovnán dne 14. února téhož roku. Již před tím měly oba kláštery spor o kovárnu a o kováře. R. 1721 klarisky sesadily kováře tasovského a ustanovily jiného, kterého nechtěla Louka a jemuž zavřela kovárnu. Ale úředník z kláštera klarisek přišel asi se 100 lidmi klacky ozbrojenými, aby násilím otevřel kovárnu. Tekla i krev, ale po většině se věc odbyla jen boulemi. Lucký opat žaloval, a právo dalo mu za pravdu.

R. 1782, dne 22. května, zrušen byl klášter klarisek, a Tasovice připadly náb. fondu, také lucká část přešla na náb. fond; r. 1796 byly celé Tasovice spojeny s nově utvořeným velkostatkem luckým, s nímž byly r. 1827 prodány bratrům Karlu Eman. a Leop. Fr. z Liebenberka de Zsittin, mají pak společné osudy s Loukou.

Zaniklá osada **Popovice** (Popice).

Kníže Kunrat Ota daroval r. 1190 nově založenému klášteru Luckému kapli sv. Jiří v Strachoticích se 3 vesmi: Chajkouici, Popovici, Chrepici. Jsou sice pod Znojmem Popovice (něm. Poppitz), ale o nich nesmíme se domnívati, že dány byly klášteru Luckému, neboť ještě r. 1251 byly zeměpanské, a teprve r. 1252 dány byly markrabím Přemyslem kostelu sv. Hippolyta na Hradišti, kterému náležejí dosud. V téže zakládací listině lucké čtou se ještě dvoje Popovice.

Pohleďme na mapu A. V. Šemberovu. Místa mezi Tasovicemi a Derflicemi jsou označena jménem Bohovice. Lid trať tuto jmenuje Bowitzfeld Na speciální mapě není označeni tohoto, za to v josefinském katastru čteme „Popitzer Felder". Na tato místa sluší klásti zaniklé Popovice, druhdy příslušenství kaple sv. Jiří ve Strachoticích. Tomu nasvědčuje také jméno Chajkouici, neboť zaniklá osada Čejkovice byla blíž Oleksovic.

Další zmínky o Popovicích jsou velmi vzácné, za to však dokazují vesměs, že hledati se má ves na „Popických polích" mezi Tasovicemi a Derflicemi.

R. 1437 vévoda rakouský Albrecht jakožto markrabí moravský potvrzuje znoj. klariskám směnu pusté vsi Popic, před tím příslušenství kláštera Luckého, za klášterní ves klarisek Derflice, rovněž pustou. Král Vladislav II. potvrdil ves Popice pusté klariskám r. 1497. Jelikož pak obec Tasovice také činila si nároky na pustou ves Popice, učinily r. 1750 dne 14. února klarisky s tasovskou obcí narovnání o louky, pastvy a role této pusté vsi.

To jest poslední zpráva.

Těšetice

(něm. Töstitz), Těšatice, dle osob. jména Těšata, samostatná katastr. a pol. obec 2 hod. od Znojma sv. směrem na silnici mezi Prostoměřicemi a Znojmem. Únanovský potok dělí osadu na dvě části. Okolí jest úrodnou rovinou, nevysoké svahy na straně západní jsou zalesněny.

Rozloha obce 676 ha, skoro vesměs plodné půdy; obecní pozemky měly r. 1896 výměry 22 ha.

R. 1772 bylo 337 obyv., r. 1834 v 68 domech 436 obyv., r. 1890 v 89 d. 516 obyv., r. 1900 498 obyv., katolíků, Němců, zemědělců.

Farní kostel je zasvěcen Nejsvětější Trojici. Původně bývala na místech nynějšího kostela nepatrná kaple, která byla stržena a r. 1843—1847 nynějším kostelem nahrazena nákladem mor. nábož. fondu. R. 1848, dne 18. června, byl kostel slavnostně požehnán a bohoslužbám odevzdán. Dobrodinci postavili r. 1858 nový oltář Neposkvrněného Početí Panny Marie. K roku 1657 čteme v dekanátní visitační zprávě, že kaple sv. Trojice měla tři

---

[1]) Slavík, Morava, I., 52, 53, 60, II., 213; Hübner, Znaim, 1869, str. 483, 490, 493, 494, 496, 498, 499, 517, 769—771; Erben, Reg., I., 184 č. 406, 520, 315 č. 860, 442 č. 949, 600 č. 1304; Eschler, Zeitsch. des Ver. für Gesch. Mähr. u. Schl., 1899, str. 433; Cod. d. M., I., 331, 332, II., 264, III., 150, IV., 310, 403, V., 112, VI., 231, 353, VII., 191 č. 256, 206 č. 218, 271, IX., 48, 50 č. 64, 108, 221 č. 302, 349—351 č. 392, 361 č. 447, XIII., 199 č. 190, 373 č. 350; Emler, Reg., II., 590 č. 1371, 695 č. 1619, 787 č. 1833; Archiv Český, III., 271 č. 2; Brandl, Půhony, II., 13, 14; Volný, Kirchl. Topogr., II. Abt., 4. Bd., str. 158, Mähren, III., 45, 46, 115; O zápase Freytagově s Ryšanem psal obšírně L. Mihola v „Znaimer Volksbote“, 1899; Schram, Freytag, 1899, str. 319; Beck, Notizenblatt, 1869, str. 53; Dobner, Monum., IV., 251; Č. M. M., 1901, str. 140.

oltáře bez paramentův a bez ozdob. R. 1673 byla prý pole pusta, ves téměř liduprázdna, kostel přifařený do Prostoměřic měl pozlacený stříbrný kalich s patenou, něco paramentů, křtitelnu, dva zvony. Farář prostoměřický sloužíval v kapli do roka sedmkráte mši svatou. R. 1777, dne 27. června, obdržel kostel z Říma odpustky na svátek Nejsvětější Trojice.

Fara byla zřízena teprve dne 27. prosince r. 1821, kdy obec podepsala dotační listinu, kterou potvrdila brn. konsistoř dne 24. ledna r. 1822.

Patronem jest mor. náb. fond.

Zvon starší byl lit r. 1608 ve Znojmě, novější r. 1747.

Škola jest dvojtřídní, německá. R. 1901 bylo v ní 108 dětí. Náb. fond vystavěl a nadal školu r. 1829. Nynější budova byla vystavěna nákladem obce r. 1892.

Spolky: při kostele jsou od r. 1856 bratrstva „svatého srdce Panny Marie“ a „živého růžence“.

Farní pamětní kniha zřízena r. 1821 zároveň s farou. Matriky se počínají rokem 1790.

Školní kronika založena byla r. 1887 nadučitelem Bendlem, a školní knihovna, jenž má 130 sv., založena téhož roku týmž učitelem.

Rody přes 100 let na statcích: Gotzův, Rothův, Klettenhofrův, Worbisův, Gallův.

Radnice zbudována okolo r. 1850.

Jména tratí: Hajkenbreiten, obere a untere Langäcker, Teichäcker, Grudeläcker, Oberlangen, Mitterbergen, Satzern, Sadken, Dreiteiler, grosse a kleine Herrenbreiten, Breiteln, Nádavka, Breiteln nádavka, Langen, Spitzäcker, Hollitscka. — Jména tratí dosvědčují, že osada byla poněmčena teprve v dobách velmi pozdních.

Archeologické nálezy: Jaroslav Palliardi prozkoumal r. 1895 cihelnu těšetickou, v níž objevil ostatky osady předhistorické a pohřebiště se skrčenými kostrami. V jamách se zbytky kulturními nalezeny byly kosti zvířat domácích, říční škeble, střepiny z nádob a pořídku jen jiné výrobky lidské. Výrobky hrnčířské tuto vykopané náležejí době bronzové. Jsou to střepy z hrubé písčité hlíny, pocházející z nádob ďubkovanými pásky okrášlených. Také některé kamenné nástroje byly vykopány. Palliardi klade pohřebiště skrčků těšetických do nejstarší doby bronzové.

Dne 25. února r. 1260 daroval Jindřich z Dobelic klášteru Luckému svůj dvůr v Těšeticích. Dvůr tento klášter r. 1337, dne 21. července, pronajal Znojmu za roční plat 2 hř.

R. 1358, dne 2. června, markrabí Jan dal klášteru Luckému nějaký statek v Těšeticích s jinými ještě statky náhradou za panství lukovské u Vranova, kterého si vyžádal na klášteru, aby v lesích nad Dyjí vystavěl lovecký zámeček Nový Hrádek (Neuhäusel). R. 1373, dne 27. srpna, daroval Jan z Meziříčí Tešetice, které obdržel od markrabí Jana zástavně, klášteru augustiniánskému v Brně, což potvrdil markrabí Jošt dne 19. ledna r. 1376, mimo 4 lány a dvůr, které nálezely Louce. R. 1412 činili si nároky na části vinic těšetických Ludvík z Bukoviny a Boček, syn Petrův z Jevišovic. Zemský soud rozhodl, že vinice mají náležeti Ludvíkovi z Bukoviny; ale vdova po Petrovi z Jevišovic, paní Elška, pramálo dbala panského nálezu a víno pobrala hned příštího roku. Ludvík z Bukoviny pohnal ji před šraňky právní r. 1415 před svátky Svatodušními. R. 1413, dne 25. listopadu, píše se Bořita z Těšetic.

R. 1459 kněz Václav, převor, a konvent kláštera sv. Thómy před Brnem pohnal Ludvíka i Beneše, bratří z Vajtmile a z Žirotic, že jim a klášteru jejich drží mimo panský nález ves Tešetice, ježto klášter má k tomu právo. Chtějí právo své dskami zemskými pokázati.

Nový spor o Těšetice měl klášter r. 1464, kdy převor Oldřich pohoní Wolfganga z Ladmsdorfa a z Přemčic, že brání lidem klášterním z Těšetic bráti dřevo na pálení v lese Purkholci, ježto klášter k tomu právo má podle nadání markraběcího.

Klášter augustiniánský postoupil r. 1531 vsí Těšetic, Stošíkovic a Pračic Janovi z Pernštejna za 350 zl. mor. ročního platu, Jan z Pernštejna r. 1546 prodal Těšetice i se dvory Jindřichovi Březnickému z Náchoda a na H. Dunajovicích, jenž r. 1550 opět zboží prodal Apoleně Meziříčské z Lomnice, manželce páně Vilímově z Kunštátu, která r. 1564 odkázala v poslední vůli Těšetice a část Prostoměřic svému strýci Ludvíkovi Meziříčskému z Lomnice. Ale dědic její prodal statek ten ihned Niklasovi st. z Vlčí Hory. R. 1580 Niklas z Vlčí Hory odkázal v poslední vůli Těšetice dceři své Magdaleně, která r. 1591 svého muže Petra Dubského z Třebomyslic vzala na ně na spolek, ale již r. 1602

celý tento statek prodala Max. Lvovi z Rožmitála, jehož majetkem se připomínají Těšetice ještě r. 1610. R. 1625 byly již Těšetice příslušenstvím statku krumlovského.

Po roce 1620 byly Těšetice skonfiskovány panu Pertoltovi Bohobudovi z Lipého a r. 1625 prodány se statkem krumlovským Gundakarovi knížeti z Lichtenštejna.

Po válce třicetileté byla osada tato sice německá, měla však značnou českou menšinu. V osadě bylo tehdy 16 lánů, 4 domy osedlé, 4 nově osedlé, 3 nově pusté, 26 starých pustých. Rolí nově obdělaných bylo 110 m., rolí starých pustých 1562 m., vinic starých pustých 144 měr.[1])

Těšetice platily o sv. Jiří a o sv. Michale 43 zl. 57 kr., dávaly 32 slepice, 167 vajec, a robotovaly týdně: 11 sedláků po 3 dnech s 2 koni, 4 půlláníci po 3 dnech s 1 koněm, 19 čtvrtláníků po 3 dnech pěšky.[2])

Osudy velkostatku jsou od r. 1625 tytéž jak u panství krumlovského.

Tvořiraz

(dle osob. jména Tvořirad), též Tvořihráz a Tvořehráz ve starých spisech zvaná (něm. Durchlass), často nyní Tvořihráz, samostatná katastr. a polit. obec, 10 km od Znojma sv. směrem na okresní silnici ze Znojma do Náměště, po obou stranách řeky Jevišovky v malebném údolí, jež u Tvořiraze divokými útvary skalními, bujnými lučinami a překrásnými ovocnými sady mile dojímá oko pozorovatelovo.

Rozloha obce 1096 ha, z čehož připadá na plodnou půdu 1067 ha, na plochu stavební 6 ha; nemovitý majetek obce měl koncem r. 1896 výměry 58 ha, z toho země neplodné 23 ha.

---

[1]) Časp. muz. Olom., 1896, str. 16—18, 23; Emler, Reg., II., 93 č. 245; Cod. d. M., III., 277, VII., 108, IX., 76, X., 220 č. 201, XI., 20 č. 20; Brandl, Půhony, II., 235, 308, 413, IV., 21 č. 130, 103 č. 449; Z. d., XX., 18, XXV., 13, XXVI., 83, XXVII., 46, XXIX., 34, XXX., 32; Slavík, Morava, II., 160.

[2]) Reg. zem., dom. odd. č. 44. R.

R. 1834 bylo v 94 domech 450 obyv., r. 1880 ve 110 domech 650 obyv., r. 1890 ve 134 domech 693 obyv., r. 1900 712 obyv., Čechů, katolíků, rolníkův a vinařův.

Fara je v Žeroticích, pošta v Želeticích.

Zámek je vlastně residencí dominikánů znojemských. Základní kámen na stavbu jeho byl položen dne 2. května r. 1689 provinciálem dominikánskéko řádu Albertem Hennigrem. V zámku je také kaple sv. Dominika, v níž se smí sloužiti mše svatá.

Pivovar, nyní nevařící, založen byl r. 1676 převorem znoj. kláštera Jackem Horandtem. R. 1742 byl přestavován.

Škola je dvojtřídní, česká. Roku 1901 bylo v ní 132 dětí. Roku 1813 zřízena byla v Tvořirazi exkurendní škola, umístěná v nepatrné chalupě. Roku 1828 vystavěla obec svým nákladem budovu. R. 1830 stala se škola samostatnou. Učitel míval r. 1830 130 zl. konv. měny ročního příjmu, teprve r. 1859 byl příjem zvýšen na 210 zl. r. č. Krátce před r. 1890 byla škola proměněna na dvojtřídku.

Pamětní knihu školní založil učitel Frant. Moric, jenž také založil školní knihovnu; nyní má 70 svazkův.

Spolky: kontribučenská záložna, vzdělávací spolek „Palacký", založený r. 1898, a sbor dobrovolných hasičů, založený r. 1899. Spolek „Palacký" má knihovnu o 100 svazcích.

Nejstarší rody jsou: Horákův, Pavelkův, Saletův, Pekárkův, Sovův a Makovičkův.

Samoty: Loucký mlýn (Aumühle), čtvrt hodiny vzdálený směrem k Žeroticům, mlýn Hamr na stráni k Výrovicům (spojen dnes již s obcí) a panská myslivna, nazvaná dominikány znojemskými, jakožto majiteli velkostatku, St. Hubertuswarte, vzdálená půl hodiny. Lid nazývá ji jen myslivnou. Konečně samotou je také cihelna v „hájku", půl hodiny od obce směrem k Výrovicům.

Epidemie morová vyžádala si mnoho obětí r. 1831 a 1832.

Živelní pohromy: požáry r. 1645, 1680 a 1685.

Poddanské poměry. Majitelem velkostatku je dominikánský konvent znojemský, jenž zde měl veliký dvůr s 840 m. orných polí, pivovar na 240 sudů piva, mlýn, z něhož se ročně platilo (1750) 47 zl., 30 m. pšenice a 270 m. žita; rybník u něho na 15 kop ryb; lesa 870 m. Půlláník robotoval 3 dni v témdni po celý rok potahem a pěšky 3 dny týhodně od sv. Jana do sv. Václava. Dominikalisté robotovali pěšky 2 dny, chalupníci 1 den

týdně. Robota byla polní a lesní. V naturaliích platil pololáník 1 husu, 30 vajec a 6 kuřat. Po zrušení roboty neplatili pololáníci stejného výkupu z roboty. Bralo se 800—2000 zl., dle výnosnosti gruntův a dle majetkových a finančních poměrů sedlákův. Desátky z úrody polní dávaly se faráři do Žerotic. Do r. 1817 dáváno bylo faráři každé čtvrté vědro vína a každý čtvrtý snop. Ale toto jen na základě nějakých novějších úmluv, neboť ještě r. 1719 nechtěla vrchnost faráři žerotickému povoliti ani obyčejného obilného desátku, a ještě r. 1778 žádná přifařená obec neplatila mu vinného desátku.[1])

Jména tratí: nad Cihelnou, Hájek, za Stodolami, Dražky, u Preshauzu, Radalinky, Díly, v Lálově, na Suchých loukách, na Býkovci, za Vikturnovým, v Rybníce.

Archeologické nálezy: předměty z doby bronzové kultury a hlazené nástroje kamenné, chovají se ve sbírkách notáře Palliardiho.

Roku 1349 paní Hedvika, vdova po Albertovi z Tvořiraze, darovala bratru svému Vilímovi dvůr v Tvořirazi a dva lány v Žeroticích, r. 1350 postoupila témuž bratru dva lány s lukami a lesy v Žeroticích. Psala se tedy po Tvořirazi vládycká rodina. R. 1351 Vavřin z Vranína postoupil Adamovi ze Žerotic dvora s polnostmi, čtyř dvorů s lukami a lesy a vším příslušenstvím v Tvořirazi. Téhož roku Zdinka z Ratibořic, vdova po Jimramovi z Vranína, darovala otci svému Ctiborovi z Ratibořic věno své na Ratibořicích a na Tvořirazi na 50 hř. gr. pojištěné, totiž dvě hřivny ročního platu. Toho roku čtou se také Hedvika a Štěpán z Tvořiraze, a též Margareta de Tworzerad, jež prodala jeden lán v Tvořirazi Štěpánovi z Tvořiraze za 10 hř. gr. Táž Margareta a Pešek, bratr její z Tvořiraze, prodali r. 1353 Vitoslavovi z Tvořiraze (za 75 hř. gr.) svůj dvůr s polnostmi a lukami v Tvořirazi. Hanuš z Dunajovic téhož r. 1353 dal zapsati sestře své Kačně na jednom láně v Tvořirazi a na dvou lánech v zaniklých později Psářích 30 hř. gr. věna,[2]) jakož také Hanuš zapsal paní Anně a tato opět paní Kačně z Dunajovic lán v Psářích a jiný v Tvořirazi. Také Štěpán z Tvořiraze zapsal roku 1353 ženě své Kačně 45 hř. gr. věna na 6 lánech a na dvorci v Tvořirazi. Týž koupil od Ctibora z Ratibořic ještě r. 1353 nebo snad krátce

---

[1]) Peřinka, Desátky fary žerotické u Znojma, Selský Archiv, 1904, str. 34.

[2]) Časop. muz. spol. Olom., 1892, str. 33; Z. d., I., 48, 203, II., 4, 14, 28, 42, 87, III., 17.

před tímto rokem 4 lány a 2 dvorce v Tvořirazi. R. 1358 Margareta, žena Dobše, řečeného Prase, prodala věno své na Tvořirazi Adamovi ze Žerotic za 52½ hř., a Adam zavadil popluží v Tvořirazi paní Kateřině, ženě Peškově z Borku, za 98 hř. gr. Ale již r. 1365 koupil od Adama z Borotic dva lány v Tvořirazi. R. 1368 čte se Fabián z Tvořiraze (Pawian de Tvorsihras). R. 1371 čte se Ofka z Tvořiraze; kupuje dvůr v Želicích od Hrza ze Želic. R. 1375, dne 30. listopadu, připomíná se Margaretha von Lulcz und Dorotea, ihr swester, etewen Adamus tochter von Durhloz. R. 1376 darovala Anežka, žena Adamova ze Žerotic, muži svému věno své 20 hř., zajištěné na zboží v Kyjovicích a Tvořirazi. Téhož roku Petr a Jeník z Tvořiraze sestoupili se na statky své v Žeroticích a v Tvořirazi. Od r. 1376 připomíná se Tvořiraz majetkem zámožného rodu vládyk Lileckých z Lilče. R. 1383, dne 11. listopadu, čte se Liček z Tvořiraze z rodu Lileckých.[1])

R. 1384 koupil klášter Lucký za opata Zachariáše dva svobodné lány v Tvořirazi za 22 hř. od Lička z Lilče. Roku 1385 Liček z Lilče zapsal věnem ženě své Margaretě 100 kop grošů na Tvořirazi a 150 kop na Psárech k rukám Bohuše z Ivančic. Přece však ještě rod vládyk Tvořirazských držel valnou část statku, ba r. 1385 Jeník z Tvořiraze ještě přikoupil od vdovy Kačny dvůr při řece Jevišovce v Tvořirazi. Kromě toho byl vzat na spolek na Křídlovice Jindřichem Kyjovcem z Kyjovic. Fabián z Tvořiraze prodal roku 1385 své dva dědičné lány v Tvořirazi Bohunkovi z Tupče (v okr. Hranickém). Téhož roku Liček z Lilče spojil v jedno všecky díly tvořirazské, které měli jednotliví členové, zaměniv je za svůj díl vsi a statku Lilče u Vyškova. Ale Janek z Tvořiraze začal se pomalu vyprodávati z Tvořiraze. Dobšovi z Vajtmile a na Žeroticích prodal svůj lán v Žeroticích a převedl ženu svou s věna na Žeroticích na zboží v Tvořirazi, vyžádav si k tomu svolení Lička z Lilče. Hrzkovi z Kněnic prodal alodiální dvůr s lesy, polnostmi, lukami, pastvami, sady, potoky a jiným veškerým příslušenstvím v Tvořirazi, nic sobě nevyhradiv. R. 1390 Margareta z Tvořirazi darovala věno své na Tvořirazi a Psářích Bočkovi ze Želic, Petrovi z Kyjovic a jejich dědicům.[2])

[1]) Z. d., III., 14, 15, 16, 305, 318, IV., 245, V., 54, 362, VI., 418, 348; Cod. d. M., XI., 2 č. 4, 306 č. 313.

[2]) Dr. Beck, Notizenblatt, 1869, str. 45; Volný, III., 3; Z. d., VII., 82, 155, 156, 161, 217, 239, 249, 469, 913.

Žena Jankova z Tvořiraze Dorota byla sestrou Bočkovou ze Želic. Tento ji r. 1392 převedl s jejího věna na Tvořirazi na statek holický, nikterak ji ve 30 hř. gr. jejího věna nezkrátiv. Toho roku také Michal z Třebětic (v okr. Jemnickém) prodal paní Ofce Hájský dvůr v Tvořirazi s lukami, poli, potoky a lesy. Janek z Tvořiraze r. 1392 prodal svůj dvůr tamže Vlčkovi z Kyjovic, jenž ihned vzal Ctibora z Nové Vsi a dědice na spolek. R. 1398 Marketa, žena Vilímova z Kyjovic, daruje dětem po Mikšíkovi z Lilče a na Tvořirazi $2^1/_2$ hř. ročního platu na lidech poplatných v Tvořirazi a roku 1399 bere druhého muže svého Vilíma Kyje z Kyjovic a syny jeho Adama a Ondřeje na spolek na zboží své dědičné v Tvořirazi a na věno své v Psářích, které měla po prvním svém muži Mikšíkovi Lileckém. Téhož roku 1399 Vlček z Tvořiraze, odjinud z Kyjovic, zapsal ženě své Uršule na lenním dvoře v Tvořirazi 25 hř. gr. věna. K r. 1406 čteme v knihách půhonných zápis o Petrovi z Kyjovic, jenž poháněl Viléma Kyje ze zboží Tvořehráze a Psár.[1]) R. 1408 zase pohoní Anna, vdova někdy Petra Kyjovce, Ondřeje z Tvořehraze. R. 1406 Vlček z Tvořiraze ženě své Kunce zapsal věnem 20 hř. na lenním dvoře v Tvořirazi. Toho roku též Ondřej z Tvořiraze, syn asi nebožce Mikšíka z Lilče, bere na spolek všeho svého zboží v Tvořirazi a ve Psářích Zikmunda z Plavče a ženu jeho Annu, sestru svou. Týž Ondřej r. 1406 zapisuje Vilímovi, řečenému Kyj z Hartmanic, na vsi Tvořirazi a na lidech poplatných na 50 hř. gr. 5 hř. ročního platu a na vsi Psářích na lidech poplatných tolikéž 5 hř. ročního platu na 500 hř. gr. R. 1407, dne 9. prosince, Lebmann, žid brněnský, pohoní Ludvíka z Bukoviny, že mu od Vilíma z Kyje zakoupil základu jeho ve vsi Tvořirázi.[2]) R. 1409 Anna, panna z Tvořiraze, matku svou Elšku vzala na věrný spolek svých dvou lánův a jejich příslušenství, které zboží má v Tvořerazi. Toho roku Liček z Lilče daroval Ondřejovi z Tvořiraze a dědicům $2^1/_2$ hř. ročního platu na lidech poplatných v Tvořirazi. Roku 1412 Bohuše z Říše pohání Annu Kyjovcovu z Kyjovic, ženu Hynkovu z Pořičan, že Petr Kyjovec, nebožtík její dřevní muž, kúpil sobě a svým dětem věnní právo v Tvořirazi od Viléma Kyje. R. 1415 čtou se Ondřej z Tworzehraze a Margaretha z Stwořihraze. Toho roku Eliška z Tvořiraze syna svého

[1]) Z. d., VII., 1021, 1024, 1025, 1031, VIII., 125, 251, 289.
[2]) Brandl, Půhony, II., 39, 116, 123; Z. d., VIII., 444, 445, 475.

Jana a dědice jeho vzala na spolek na dva své lány v Tvořirazi.[1])

R. 1446, dne 16. prosince, pohoní Ondřeje z Tvořiraze Zikmund Vajtmilnar ze Žerotic ze 30 hř. gr. dobrých stříbrných peněz, že mu drží jeho dědictví, dva sady a lesy příslušné ke dvoru Tvořirazi, nemaje k tomu práva. Týž Zikmund pohoní ho dne 15. prosince r. 1447 znovu ze sta hřiven grošů dobrých stříbrných, že mu pustil vodu přes pozemky jeho. Roku 1447 Ondřej z Tvořiraze vkládá odpor intabulaci, kterou učinil Jan z Tvořiraze Zikmundovi Vajtmilnarovi, vloživ mu ve dsky sady a háje, poněvadž Ondřej má k tomu lepší právo. Vklad v odpor vzatý praví, že Jan z Tvořiraze Zikmundovi Vajtmilnarovi ze Žerotic prodal dvůr dědičný v Tvořirazi se vším příslušenstvím, najmě s lesy, háji, lukami, pastvami, vodami, polnostmi obdělanými i neobdělanými. R. 1456, dne 6. listopadu, čte se Beneš z Tvořiraze, a dne 20. dubna r. 1464 Ješek z Tvořiraze, jenž vzal na spolek na statek svůj Psáře a Tvořiraz Frant. z Libivy. Týž se čte pode jménem Jan z Tvořihráze také roku 1468, dne 13. dubna. R. 1481 měl Tvořiraz a Psáry Brikcí Tvořihradský z Lilče a z Dubňan. Jiný díl vsi Tvořiraz držel téhož roku Marek Bušek z Tvořiraz, jehož pohoní pan Jiřík z Vajtmile, že mu drží dva sady v zástavě tu v Tvořirazi.[2]) Držel tedy také Jiřík Vajtmilnar ze Žerotic část zboží Tvořiraze. Téhož roku 1481 Ctibor Tovačovský z Cimburka pohoní Tvořehradského, že neplatí berně zemské. Zároveň pohoní Marek z Budčic Jošta Čelúda z Palovic a z Budkova z 1100 zl., že jest mu slíbil za správu vsi a zboží Tvořihraze a Psár, a toho mu spraviti nechce. R. 1492 Tobiáš z Hory Obřanské postupuje svého práva na Tvořiraz Matěji Buškovi z Tvořiraze a dědicům.

R. 1510 koupil dominikánský klášter sv. Kříže ve Znojmě od Václava z Budčic, dědice Matěje Buška, ves Tvořiraz i Psáry za 1600 kop gr., což potvrdil král Vladislav II. r. 1510, dne 13. prosince. V intabulaci připsána klausule, že zboží Tvořiraz

---

[1]) Z. d., X., 54, 73, XI., 42; Brandl, Půhony, II., 254 č. 1023, III., 310, 316.

[2]) Z. d., XI., 12, XII., 312, 561, 563, XIII., 84; Brandl, Půhony, III., 238, 360 č. 330, IV., 123, 124, 144, V., 304 č. 212, 330 č. 365, 395 č. 724, 725; Bretholz, Annales, 1896, str. 172 č. 18; Dr. Kalousek, Archiv Český, VII., č. 320 n. 215.

nikdy nesmí býti odloučeno od kláštera. Kup a intabulace byly znovu potvrzeny r. 1622 králem Ferdinandem II. Náležela tedy celá Tvořiraz dominikánům, mimo dvůr Vlčkovský, kterého nabyl řád teprve r. 1749. R. 1530—1566 byla abatyší u sv. Kláry ve Znojmě Ludmila z Tvořiraze.[1])

R. 1550 Anna Lechvická ze Zástřizl vzala muže svého Hanuše Pozora z Nikelstetta na spolek na pustý dvůr v Tvořirazi, jakožto příslušenství zboží žerotického. Byl to dvůr Vlčkovský. R. 1558 převor znoj. dominikánů Wolfgang Kaniczek, rodem Polák, prodal Urbanovi Rokytovi z Aberštorfa, bratrovi majitele Žerotic, poddanský grunt v Tvořirazi, pozdější Loucký mlýn. R. 1562 pronajal převor Daniel de Comballi Vavřinci Rokytovi z Aberštorfa, majiteli statku Žerotic, celé zboží Tvořirazské. Tento zbudoval ze dvou poddanských gruntů ve vsi „Žerotický dvůr". Ale již r. 1569 jmenuje se nájemcem Tvořiraze Bedřich Březnický z Náchoda a na Dunajovicích. Užíval statku tohoto do r. 1588, kdy převor Ant. Arnold de Taurino, učinil nájemní smlouvu s Jindřichem Brtnickým z Valdštejna na dobu 15 let za roční činži 200 kop mor. a jisté naturální dávky. Novému nájemci bylo r. 1591 dovoleno koupiti dům v Tvořirazi, aby z něho zřízen byl dvůr bez úhony panských pozemkův. R. 1594 převor Martianus de Viglenova prodal dolní mlýn v Tvořirazi Bedřichovi Březnickému z Náchoda za roční plat. Horní mlýn postoupen byl zároveň Bedřichovi z Renndorfa a Kašparovi Bablovi.[2]) R. 1602 zastavil klášter ves i zboží Karlovi vév. Münsterberskému, jemuž rozkázal císař Rudolf II., aby ves udržoval v dobrém stavu a vrátil po uplynutí lhůty zástavní. Brzy po roku 1612 Jindřich Březnický prodal svobodný dvůr a dva usedliky v Tvořirazi, příslušenství to zboží žerotického, Zdeňkovi hraběti z Hodic.

R. 1632 domin. převor Sylvius Martius de St. Angelo postoupil viničného práva horenského v Tvořirazi panství jevišovskému. R. 1634 vyhořela Tvořiraz, r. 1636 a 1642 zpustošena, vypleněna a vyloupena byla válečným lidem, r. 1645 vypálena

---

[1]) Brandl, Půhony, V., 404 n. 780, 405 n. 784; Brünner Wochenblatt, 1827, str. 63; Bretholz, Annales, 1896, str. 177 n. 6; Hübner, Znaim, 1869, str. 347, 504; Volný, Mähren, III., 41, 186.

[2]) Z. d., XII., fol. 87; Hübner, Znaim, 1869, str. 351, 352, 353, 354; Volný, Mähren, III., 41.

znovu. Úsilím převora Rafaela Lamince byla již r. 1646 zase obnovena, a škoda způsobená poněkud nahrazena.

Po válce třicetileté bylo osedlých domů 9, nově osedlé 4, starých pustých 13. Rolí nově vzdělaných bylo 888 měr, rolí starých pustých 480 měr.[1]) Statek byl dne 1. ledna r. 1659 pronajat Adeodatovi Chlumeckému za ročních 400 zl. Teprve r. 1668 převor A. Misenius začal stavbu dvora a budov hospodářských. R. 1676 převor Jacek Harandt zařídil panský pivovar, ale již r. 1680 a r. 1685 Tvořiraz lehla popelem. R. 1683 převor Frant. Christiandel založil vrchnostenský rybník. Nástupce jeho Albert Henniger dne 2. května r. 1689 položil základní kámen k dominikánské residenci, nynějšímu zámku. Převor Ambrož Perezimus zbudoval sklep r. 1694. R. 1706 převor Šebastian Michel vystavěl kamenný most přes Jevišovku.

Dva lány příslušné ke statku žerotickému koupil r. 1711, dne 11. července. Fr. Karel hr. Berchtold.

R. 1729 převor Gabriel Štefan založil nové vinice, a r. 1732 převor Dominik Stehlík obnovil pivovar a okrášlil zámek a zámeckou kapli. R. 1742, dne 22. ledna, prodaly hraběnky Marie Anna Westerrodová a Vilémina Ugartová, třetí své sestře Marii Antonii, ovdovělé hraběnce Pálffové, dvůr v Tvořirazi. Tento dvůr koupil r. 1750 převor Ant. Weisz za 12.600 zl. od Jana Václava svob. pána Widmanna na Plavči. Mnoho staveb vykonal r. 1808 převor Hermenegild Schneider.

R. 1805 Rusové a Francouzové zpustošili ves nemálo. Poddaní byli příslušní k soudu do Vrbovce, od něhož nebylo odvolání. Příslušnost tato byla potvrzena r. 1497, 1535 a 1567.[2])

Zaniklá osada **Psáry**. V zemských deskách a v listinách archivu znoj. dominikánů nalézáme velice často osadu Psáry nebo Psáře.

R. 1416 Jakub, řečený Ocásek z Bohušic, prodal Anežce z Bohunic dvůr lenní, který sestával ze čtyř lánů ve Psářích. Anežka z Bohunic však hned vzala na spolek Jana Talafúsa z Říčan na zboží své Psárské.[3])

---

[1]) Volný, III., 504; Hübner, Znaim, str. 357, 358 a 359; Slavík, Morava, I. 52.

[2]) Hübner, Znaim, 1869, str. 369—364, 365; Volný, Mähren, III., 126, 466, 503; Index, str. XL; Časop. vlasten. muz. spol. Olom., XIV., 1897, str. 45.

[3]) Z. d., XI., 246, 247.

R. 1481 dočítáme se v zemských deskách cúdy brněnské, že Brikcí z Lulče a na Tvořirazi vtělil si do desk ves pustú Psáry.[1])

Psáry zanikly za války Matyáše Korvína s králem Jiřím. Ale samostatným majetkem zůstala ves přece. R. 1500 Václav z Bučic prodal Tvořiraz a Psáry se dvorem za 1000 zl. mor. dom. klášteru sv. Kříže ve Znojmě.

Roku 1521, dne 15. června, zavazuje se Šebastian z Vajtmile na Hrušovanech, že klášteru dominikánů znojemských náhradou všech úhon na polích a lukách, kterých utrpěl klášter tím, že Vajtmilnar zřídil rybník „Nevděk" u Křídlovic, zřídí dva menší rybníčky v údolí Psárském řečeném Strahov.[2])

Dom. převor Daniel de Comballi pronajal roku 1562 psárské lučiny u vsi Tvořiraze 14 sedlákům z Únanova a Kuchařovic za roční plat a za dovoz dřeva ke klášteru do Znojma, a roku 1588 převor Ant. Arnold de Taurino pronajal Tvořiraz a Psáry na 15 let Jindřichovi z Valdštejna za ročních 200 kop mor. a některé naturální dávky. Asi r. 1619 nebo 1620 byly louky psárské, klášteru sv. Kříže odňaty mocí a sekularisovány Vilímem z Roupova, držitelem hradu znojemského, neboť r. 1622 císař Ferdinand II. rozkázal Roupovci, by převorovi Dominiku Stallhofrovi vrátil louky v údolí psárském pod rybníkem.[3]) To jest poslední zmínka o vsi Psářích.

Obyvatelé Tvořiraze dobře vědí o poloze této vsi; ležela ves tato na pozemcích nyní v katastru Tvořirazském mezi Tvořirazí, Kuchařovicemi a Únanovem. Za hlubšího orání a kopání nezřídka přichází se na základy bývalého dvora psárského asi 1300 m jz. Tvořiraze a 400 m jižně silnice vedoucí do Znojma. Plán Psár dle pověsti choval se na zámečku v Tvořirazi, odkudž prý přenesen byl do kláštera ve Znojmě. Leč není ho tam.

Únanov, také Ounanov,

dle osob. jm. Unan (Un, Uneš, Unka, mladík, něm. Winau), samostatná katastr. a pol. obec, hodinu cesty od Znojma směrem

---

[1]) Z. d., kvatern 11, fol. 12; Slavík, Č. M. M., 1895, str. 50.
[2]) Volný, Mähren, III., 91; Hübner, Znaim, 348.
[3]) Hübner, Znaim, str. 351, 353, 356; Rovněž listiny dominikánův.

severním na silnici ze Znojma do Náměště u Brna, na svazích strání a při údolí potoka Únanovského.

Rozloha obce: 1300 ha, z čehož plochy zastavené 8 ha, 5274 m² (r. 1901); nemovitý majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 134 ha, z čehož $^2/_3$ pastvisk.



Obr. 82. Pohled na Únanov.

R. 1772 bylo 389 obyv., r. 1834 ve 108 domech 616, r. 1890 ve 153 d. 865 obyv., r. 1900 935 obyv., katol., Čechů, zemědělců.

Farní kostel zasvěcený sv. Prokopu je mimo osadu na nepatrném kopečku jižně vsi. Stavba je starožitná, v poslední

době opravami dosti znešvařená. Kostel má tři oltáře. Hlavní oltář sv. Prokopa, vedlejší oltáře sv. Peregrina a Bolestné Matky Boží. R. 1889 zakoupil farník jeden krásnou sochu Panny Marie Lurdské. R. 1828 nákladem patronovým (velkostatku Jevišovského) pokryta byla věž, r. 1852 rozmnoženy paramenty dary Elišky hr. Ugartové, r. 1889 pokryta střecha křidlicí nákladem majitelky dvorce, paní Anny Dvořákové.

Patronem byl do r. 1888 majitel velkostatku Jevišovic, jehož částí byl Únanov, od r. 1888 je patronkou paní Anna Dvořáková, která zmíněného roku koupila komplex únanovský od panství Ugartovského v Jevišovicích.

Zvony kostelní jsou tři. Největší, šest celních centů těžký, lit byl r. 1776 znoj. zvonařem Jiří Scheichlem, oba menší byly přelity r. 1823, z nichž druhý (dle velikosti a váhy prostřední) přelit znova r. 1884, kdy mu dán také český nápis „živoucím sezváním, umrlým vyzváním, blesky rozháním".

Hřbitov býval původně okolo kostela; r. 1832 založen byl hřbitov nynější.

Fara byla v Únanově již ve století XV., zanikla však za války třicetileté (asi r. 1630), od zániku fary asi do roku 1670 farářové z Přímětic spravovali také kuratii Únanovskou, od roku 1670 do roku 1755 byl kostel únanovský přifařen do Jevišovic.

R. 1755 zřídil hrabě Jan Ugarte lokálii. Majitel velkostatku Plavče, Jan Václ. baron Widmann, dotoval zvláštního lokálního kaplana již r. 1746. Roční dotace byla: 80 zl. mor. na hotovosti a v naturaliích 6 sudů piva, 40 liber sýra, 20 mázů sádla, 6 hrud soli, 20 měřic žita, 20 měřic ječmene, 6 měřic pšenice, 20 sáhů dřeva, 1 míra zeleniny. Tato dotace byla zrušena však dne 20. dubna r. 1755, kdy jevišovský hrabě učinil benefici pro zvláštního expositu. Obroči bylo r. 1784 povýšeno na lokálii. R. 1819, dne 14. května, uvolila se obec přispívati na výživu kurátovu dávkami naturálními. Budova farní byla opravena r. 1839. Od r. 1563 asi do r. 1620 byl Únanov protestantský. Záduší dělá 1940 zl.

Pamětní kniha farní založena byla r. 1793 farářem Alojsem Drholeckým. Vede se pilně a pečlivě; obsah její pro lokální dějiny jest dosti zajímavý.

Matriky farní se počínají rokem 1678.

Desátku neplatili farníci faráři ani z Únanova ani z Plavče.

Škola je dvojtřídní, česká, školních dětí r. 1901 bylo 172. Založena byla r. 1709, r. 1808 zbudována byla školní budova, nynější vystavěna byla r. 1890 nákladem 12.000 zl.

Příjmy učitelovy dle fase z r. 1834: školního platu 85 zl. 48 kr., od plavečského školního pomocníka paušál 12 zl., od kostela 1 zl. 36 kr., za pohřby průměrně ročně 15 zl., od 92 sedláků 8 měr žita, od 52 sedláků 5 měr pšenice, za zpívání pašijí o květné neděli 26 kr.

Pamětní kniha školní vede se ustavičně od r. 1800. Školní knihovna je nepatrná.

Rody přes 100 let na gruntech: Semerádův (původně Sedmoradův, již 1628), Hanzalův, Vávrův, Zíkův, Tunkův; Černého (1628), Kozlíčkův (1628), Hluchého (1628), Málkův (1628), Bulínův (1628), Tomkův (1628), Petrželkův, Stehlíkův (původně r. 1628 Stehlíček), Klempův (1628), Pokorného (1628).

Poddanské poměry: pololáník robotoval týdně 3 dni potahem nebo 6 dní pěšky, čtvrtláník $1^1/_2$ dne potahem. Láníků nebylo a není. O žních musili robotovati jak pololáníci tak čtvrtláníci 13 dní pěšky a za to měli denně bochníček chleba. Chalupníci robotovali 26 dní, podruzi 13 dní ročně pěšky. Domkaři, kteří měli chalupy své na panském pozemku, museli robotovati, ostatní, kteří byli na svém pozemku, nerobotovali. Výkup z půllánu 422 zl. 23 kr.

Živelní pohromy: krupobití r. 1855, požár r. 1899; drahota byla prý r. 1848 a 1867, za to bylo r. 1856 obilí laciné. Epidemie: cholera r. 1836 a 1866, tyfus r. 1875.

Samota: Únanovský mlýn na Únanovském potoce nedaleko vsi.

Spolky: Kontribučenská záložna bývalého jevišovského panství; hasičský spolek od r. 1900.

Továrna na zpracování kaolínu nedaleko vsi zřízena byla r. 1883 továrníkem víd. K. Schlimpem. Okolí Únanova je velmi bohato kaolínem bílým a odrůdami černou a červenavou. Výtěžek značný.

Narodil se tu František Ronovský, spisovatel a farář v Doubravici. R. 1863 vydal nákladem Dědictví sv. Cyrila a Metoděje „Hospodářskou knihu".

Jména tratí: Pšeničný, malé a velké Losolosy, u Zabitého, Podsedky, Bílá hlína, u Milíře, horní a dolní Pšeničný, Nové a

staré Sady, zadní a přední Padělky, dolní a horní Nadávky, Podsedky k Plavči, dolní Poloudíly, Poloudíly za kopcem, Padělky, dolní, prostřední a úzké Louky, dolní Podsedky, Dvorní pole, velké a malé Špilberky.

Nálezy archeologické: Kamenné nástroje hlazené ve sbírkách notáře Palliardiho.

R. 1227 král Přemysl I. Otakar daroval dvůr v Unanově bítovskému purkrabí Petrovi náhradou za výlohy, které měl při opevňování města Jemnice. R. 1287, dne 23. května, král Václav II. potvrdil kostelu sv. Michala ve Znojmě lán v Únanově. Dvůr v Únanově daroval král Jindřich dne 10. listopadu r. 1307 měšťanům znojemským. Byl to asi týž dvůr, který byl kdysi darován purkrabí Petrovi, neboť zároveň dne 19. října r. 1307 Raimund z Lichtenburka odpouští měšťanům znojemským a jejich právu plat, který mu příslušel na vsi Únanově. Král Jan potvrdil příslušnost lánu pole v Únanově kostelu sv. Michala ve Znojmě dne 10. srpna r. 1336.

R. 1353 Anna, žena Smilova ze Senohrad, darovala synu Hartmanovi vdovské své věno na třech lánech v Únanově. R. 1354, dne 9. prosince, a dne 1. října r. 1370 znova čte se farář únanovský Jan. Tou dobou asi stal se Únanov částí zboží jevišovského. Již r. 1390 Petr z Jevišovic vtělil ženě své Elišce 60 kop grošů ročních věnem na Bojanovice, Prostoměřice, Únanov, Klúčovice a Střelice. R. 1402, dne 2. března, Petr a Ondřej, bratří z Kunštátu, zakládají za Zikmunda nebožce z Jevišovic záduší při klášteře klarisek ve Znojmě, a oltář na jméno Nejsv. Trojice po levé straně v kůře do sakristie; Petr na Únanově 80 gr.; Ondřej $1/2$ hřivny a 8 gr. únanovský rychtář má vydávati kvardiánovi Panny Marie ve Znojmě kopu gr. o sv. Jiří a druhou kopu o sv. Václavě.

R. 1404, dne 8. září, pan Ondřej z Kunštátu a na Jevišovicích zastavuje svou ves Únanov konventu kláštera Matky Boží ve Znojmě za dluh 10 kop gr. stř. V zástavní listině se praví, že rychtář únanovský má odváděti za celou obec únanovskou klášteru každoročně půl kopy o sv. Jiří, dokud dluh nebude vyrovnán. Jindřich mladší z Jevišovic r. 1407 se svolením ovdovělé matky své Anny zapsal ženě své Anně věno na Únanově a na Prostoměřicích. Zároveň tak učinil i Petr z Jevišovic vnučce Katruši ze Mštěnice, ženě Vokově z Holštejna. R. 1408, dne 4. pro-

since, Jindřich z Kunštátu, řečený z Jevišovic, pohoní Jana Nohavku z Chrústovic, že mu drží moci zboží jeho v Únanově, ježto naň spadlo po bratru Hynkovi.

Výše jmenovaná Katruše pohoní dne 7. června r. 1409 Bočka z Kunštátu a z Jevišovic, že jí drží bezprávně deset hřiven platu věnného v Unanově.

Také pan Mikšík z Plenkovic měl nějaké zboží v Únanově, neboť roku 1412 pohnal pana Sezemu z Jevišovic, že mu vpadl v jeho zboží v Únanově, ježto mu dal Nohavka. Spory s Jevišovskými pohnuly asi Mikšíka z Plenkovic, tou dobou purkrabího na Cornštejně, že dne 25. března r. 1420 prodal své zboží v Únanově Bočkovi z Kunštátu a z Jevišovic za 150 kop gr. Téhož dne a roku král Zikmund postoupil Janovi z Kunštátu a na Jevišovicích za věrné služby, které mu prokázal v míru a ve válce, věno, jež právem odúmrtním připadlo králi po nebožce Anně, vdově Jindřicha z Jevišovic. R. 1420, dne 14. září, král Zikmund svoluje Petrovi Jevičskému (Gewczer) z Mohylna, aby ves Únanov sobě a erbóm se vším právem a příslušenstvím připravil a vykoupil. R. 1432, dne 26. listopadu, Sezema z Jevišovic, seděním u sv. Prokopa, a Boček z Kunštátu a na Jevišovicích ustanovili, aby Únanov se stal majetkem Jana Zajímače z Kunštátu a na Jevišovicích. Roku 1447, dne 19. května, bratří Hynek a Boček z Kunštátu ztvrzují, že odstoupili Janovi Zajímači z Kunštátu práva na věno matky své na vsech Unanově, Prostoměřicích, Černíně, Bojanovicích a Zvěrkovicích dle úmluvy se strýcem svým Jiříkem z Kunštátu a z Poděbrad. R. 1456 Jan Zajímač z Kunštátu na Jevišovicích koupil od Jana Bočka z Kunštátu na Polné otcovské jeho dědictví, ves Únanov s farou a mýtem. Pánové z Mohylna skutečně vyplatili zastavené zboží markraběcí v Únanově, ale v držbě té museli trpěti všeliké ústrky od Jevišovských. R. 1459 v prosinci pohoní Machna z Mohylna pana Bočka z Kunštátu a na Jevišovicích z 500 hř. gr., že jí drží ves Únanov, k níž ona má lepší právo. Jevišovští zase měli spory s Herychem z Lichtenštejna a na Mikulově, že se jim uvázal ve zboží Únanov, Bojanovice a Prostoměřice.

Časem také Vajtmilnaři z Vajtmile a na Žeroticích nabyli jmění v Únanově. Roku 1461 učinili bratři Beneš a Ludvík z Vajtmile nadání na 4 mše zádušní za Geble a ženu jeho Dorotu z Hrušovan a nadali je kopou grošů platu v Únanově. Ale také pří-

buzní Kunštátovců Jevišovských, pánové z Vlašimě, nabyli jmění v Únanově. R. 1464 Mikuláš z Vlašimě pohoní Jana Zajímače z Kunštátu a z Jevišovic ze 2000 gr., že mu drží věno jeho, kteréž na něho spravedlivě připadlo po smrti paní Anny, báby jeho, na vsech Černině, Prostoměřicích, na Únanově a ve Zvěrkovicích.

R. 1464 čte se Boček z Kunštátu a z Únanova. R. 1468 král Matyáš Korvín daroval městu Znojmu statek v Únanově, který za boje a války prý odňal nekatolíkům.

R. 1480 Jan Zajímač postoupil své části Únanova Prokopovi Zajímačovi z Kunštátu, a r. 1492 bratří Petr a Ondřej z Kunštátu nadali oltář Nejsv. Trojice v minoritském klášteře ve Znojmě 2 kopami platu lidí poddaných v Únanově. R. 1512, dne 19. ledna, král Vladislav II. povoluje Prokopu Zajímačovi z Kunštátu vykopání velikého rybníka v Únanově. R. 1550 Sezema Zajímač z Kunštátu zajistil své ženě Anně z Bozkovic věno na vsi Únanově jakožto příslušenství hradu jevišovského. R. 1561, dne 5. února, darovala Anna Černohorská z Bozkovic a z Kunštátu, vdova po Sazimovi Zajímačovi z Kunštátu, s přivolením všech mocných poručníků statku jevišovského Ounanovským právo odúmrtní.[1])

R. 1583 převor znoj. dominikánů Vincenc de Stephanos koupil poddanský grunt v Únanově za 250 zl. mor., ale za to r. 1584 prodal Horní mlýn únanovský svému klášternímu úředníkovi Jiřímu Bolvicovi. Roku 1602 převor dominikánský Hieronymus Paravicinus de Como koupil v Únavově dvůr blíže kostela za 25 tol. Ale již r. 1634 prodali znoj. dominikáni své selské grunty v Únanově vévodám Münsterbersko-Olešnickým, neboť finance klášterní byly tak bídné, že ani nebylo z čeho opraviti vyhořelou ves Tvořiraz.

Po válce 30leté bylo v Únanově 15 lánů, 28 domův osedlých, 8 nově osedlých, 3 nově pusté, 36 starých pustých, rolí nově vzdělaných 828 měr, rolí starých pustých 250 měr, vinic starých pustých 46 měr.

R. 1660 prodali dominikáni znojemští majiteli panství jevišovského, hr. de Souches, 3 selské grunty v Únanově, z nichž jeden byl pustý, za 700 zl. R. 1663 byli někteří poddaní tak bídní, že ani berní nemohli platiti. Opouštěli proto grunty,

---

[1]) Listinu otiskl F. V. Peřinka v „Selském archivě" r. 1903, v Listináři čís. 86.

aby jinde hledali lehčí výživy. Tou doubou byly v Únanově mezi 36 usedlíky jen tři rodiny německé.

Od století XVII. měl únanovský velkostatek do r. 1888 společné osudy s Jevišovicemi; od r. 1888 má jej paní Anna Dvořáková.[1])

Veskov

(něm. Weskau), také Beskov, samostatná katastr. a pol. obec, $1^1/_2$ hodiny od Znojma sz. směrem v rozkošném údolíčku.

Rozloha obce na 607 ha; majetek obce koncem roku 1896 měl výměry 54 ha.

R. 1834 bylo ve 40 domech 218 obyv., r. 1890 v 53 domech 272, r. 1900 295 obyv., Čechů, katolíkův.

Farou náleží do Mašovic, poštou do Znojma.

Škola jest jednotřídní, česká. Roku 1901 bylo 64 žákův. Vystavěna byla r. 1898, před tím byl Veskov přiškolen do Mašovic.

První učitel Josef Svoboda založil školní kroniku, školní knihovnu a knihovnu pro lid.

Kaple byla vystavěna r. 1855. Má jediný oltář s obrazem Neposkvr. Početí Panny Marie a dva nepatrné zvonky.

Samota: myslivna stojící nedaleko osady.

Jména tratí: za Humny, Hájek, malý a velký Nívky, malý a velký Padělek, Padělek, Bok, velký a malý Díl, Příčný, malé a velké Široké, první, druhý, třetí, čtvrtý a pátý Díl, malé Záhumenice, v Houští, velké a malé Vokrouhličí, malé Kusy, horní Záhony, velké Záhumenice.

V ústech lidu slove obec Beskovem a tak čte se také ve starých listinách.

---

[1]) Časp. mus. sp. Olom., 1892, str. 33; Cod. d. M., IV., 334, VI., 10, VII., 88 č. 128, VIII., 113 č. 93, 228 č. 283, XIII., 185 č. 175; Emler, Reg., II., 606 č. 1410, 932 č. 2158; Brünner Wochenblatt, 1827 str. 43, 44, 58, 59, 62: Volný, Mähren, III., 62, 252, 255; Z. d., VII., 842, IX., 82, 136, XII., 26, XIV., 7, XXII., 83; Brandl, Půhony, II., 130, 165 č. 655, 278, IV., 4 č. 21, 45 č. 261, 262, 102 č. 439, 130 č. 626, 138 č. 674; Bretholz, Annales, 1896, str. 165 č. 3, 166, 171 č. 16, 175 č. 23; Archiv Český, VII., 577 sq.; Hübner, Znaim, str. 273, 461, 353, 356, 357, 361; Slavík, Morava, 52, 172, 191.

Archeologické nálezy, ve sbírce notáře Jarosl. Palliardiho chované, náleží po většině mladší době kamenné.

Gruntovní kniha nejstarší, chovaná v listovním úřadě ve Znojmě, se začíná rokem 1650.

Nejstarší rody: Molíkův, Šťávův, Brechtův, Komínkův.

R. 1252, dne 6. června, potvrzuje markrabí Přemysl Otakar ves Veskov jakožto majetek proboštství křižovníků s červenou hvězdou na Hradišti u Znojma. R. 1385 Bohuslav z Beskova prodal čtvrtinu selského gruntu v Beskově Janovi z Beskova. Podobně Martin z Beskova prodal témuž Janovi roku 1385 půl dvora s příslušenstvím ve Veskově. Jinakých zpráv o dějinách Veskova nemáme. Byl neustále spojen s Hradištěm sv. Hippolyta, nebylo změn majitelův, a proto není také zmínek v pramenech dějepisných.

Po válce třicetileté bylo ve Veskově 8 lánův. Domů bylo osedlých 17, nové pusté 3, starých pustých 6. Rolí starých pustých 540 měr. Ves byla tou dobou na hranicích národnostních a byla poněmčena. V dobách pozdějších však byla zase vrácena původnímu živlu českému.

Poddanské poměry. Dle vrchnostenského urbáře panství hradištského r. 1629 platila obec veskovská vrchnosti ročně 37 zl. 36 gr. 2 d. hotově a v desátcích: pšenice 2 mty 24 měr, ovsa 2 mty a 24 měr, 115 slípek, 16 kop, 3 mandele vajec. V poslední době poddanské byly roboty dle vypravování starých pamětníků: pololáníci robotovali vrchnosti hradištské na dvorech mašovském nebo hradištském dva dny v témdni potahem, dávali 8 měřic sypaného, kromě toho z drůbeže 4 slepice a 42 vajec a z dobytka půl libry masa. Čtvrtláníci robotovali a platili polovičně. Chalupníci robotovali 13 dní v roce. Kromě toho každý bez rozdílu dával vrchnosti každý desátý snop.[1])

Vevčice,

samostatná katastr. a pol. obec, na pravém břehu Jevišovky v údolí sevřeném s obou stran nevysokými pásmy pahorkovitými. Asi před 200 lety byla osada východně nynější osady. Na západní

[1]) Časp. muz. spolku Olom., 1892, str. 33; Erben, Reg., I., 600 č. 1304; Cod. d. M., III., 148; Z. d., VII., 302, 303; Slavík, Morava, 51, 160.

straně nynějších Vevčic býval vrchnostenský rybník (asi tam, kde jest nyní trať zvaná Rybník), který se dle pověsti protrhl, čímž vystoupila a rozlila se voda Jevišovky, zaplavivši a zničivši celou ves. Potom teprve založena byla osada na místě, kde stojí nyní.

Rozloha obce 590 ha; majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 106 ha.

R. 1834 bylo ve 34 domech 206 obyv., r. 1890 ve 42 d. 242, r. 1900 230 obyv., Čechů, katolíkův.

Farou a poštou přísluší do Mikulovic.

Škola jest jednotřídní, česká. R. 1901 měla 50 dětí.

Samota: Venclův mlýn připomíná se již r. 1657.

Jména tratí: nad Vejvozem, na Kopcích, pod Mašovským lesem, na Panských babách, Zápověď, Plaňava, velké a malé Široké, Pšeničná, u Ješovské cesty, za Kuchynkou (bývalý rybník).

Z archeologických nálezů, blíže Vevčic učiněných, má notář Palliardi předměty z mladší doby kamenné a měděné sekyrky.

R. 1365 Boček z Horní Plavče zapsal ženě své Kunce na zboží Rudlicích a Vevčicích na 150 hř. pr. gr. věnem 15 hř. gr. ročního platu, a kdyby na těch statcích nebylo dosti, má Boček zbytek doplatiti ze zboží svého v Mikulovicích. Týž Boček r. 1376 zapsal Kunce 12 hř. gr. pr. na vsech Vevčicích, totiž na poplužním dvoře, lesích a platech, a na Rudlicích a Mackovicích. Dává jí také ze zvláštní lásky svůj dvůr ve Vevčicích s podmínkou, že nikdo jiný jej po ní nesmí sděditi, leč děti, které má s ním. R. 1387 Kunka z Plavče darovala své věno na Rudlicích a Vevčicích Petru Hechtovi z Rosic. Celé-li, neví se, neboť již r. 1390 bere na spolek na totéž věno své Zikmundu z Myslibořic, dceru svou, kterou r. 1409 už ovdovělou pohání Jan z Vajtmile, že s ním učinila trh na věno nebožky mateře své v Rudlicích a Vevčicích a slíbila mu věno to spraviti, ale trhu mu nedodržela. Dcery Bočkovy z Horní Plavče, Zikmunda a Elška, r. 1415 postupují svého zboží na Rudlicích a Vevčicích Janu Vajtmilnarovi ze Žerotic. Odtud byly Vevčice skoro až do r. 1560 při Žeroticích. R. 1508 připomínají se Vevčice s hradem pustým Lapikusem jako příslušenství Žerotic, s nimiž přešly také na Lechvické ze Zástřizl. R. 1550 vzala Anna Lechvická ze Zástřizl muže svého Hanuše Pozora z Nikelstetta na spolek na ves Vevčice. Po něm dědila veškero zboží žerotické dcera Johanna

asi r. 1560; po úmrtí Johanny, dcery Pozorovy, prodali plnomocníci zemští Vevčice Sezemovi Zajímačovi z Kunštátu, čímž spojeny byly s Jevišovicemi. Tehdy Vevčice byly přifařeny do Mikulovic. Pan Sezema Jevišovský odepřel desátek r. 1563 faráři mikulovskému Matyáši Pichlovi, proto byla pře o desátek tento rozhodována před soudem.

Válkou třicetiletou utrpěly Vevčice nemálo. Po válce měly 5 lánů, 9 osedlých domů, 1 nově osedlý a 3 staré pusté. Rolí nově vzdělaných 24 měr, starých pustých 137 měr. Byly také odtrženy od fary mikulovské a spojeny s farností jevišovskou, při níž v dekanátní zprávě visitační se připomínají r. 1657.

Další osudy velkostatku jsou totožné s osudy Jevišovic. S těmito spojené přešly s rodu Kunštátského na hrabata de Souches a zase na Ugartovce, až r. 1897 zase s Jevišovicemi koupil je víd. továrník Biedermann de Turony.

Poddanské poměry. Dle urbáře z r. 1628 platil láník vrchnosti jevišovské o sv. Jiří a o sv. Václavě po každé 9 gr. 1 den., za právo odúmrtní jednou v roce, a to o sv. Jiří 4 gr. a o sv. Václavě 5 kur a 50 vajec. Pololáník o sv. Jiří a o sv. Václavě po 5 gr. půl den., za právo odúmrtní o sv. Jiří 2 gr., o sv. Václavě 3 kury a 25 vajec. Čtvrtláník o sv. Jiří a o sv. Václavě po 3 gr., za odúmrtní právo 1 gr. o sv. Jiří a 2 slípky a 13 vajec o sv. Václavě. Kromě toho desátky ze všech plodin polních a každou desátou hus. Robotu ruční i pěší vykonávali při dvoře Němčickém u Střelic. Po vydání robotního patentu cís. Josefem II. robotní poměry se změnily značně. Jak po té robotovali Vevčičtí, viz při Bojanovicích.[1])

Vítonice

(něm. Wainitz), dle os. jm. Vítoň, samostatná katastr. a pol. obec, 13 km sv. směrem od Znojma na silnici z Prostoměřic do Hostěradic. Obcí protéká potok Křepický (také Višňovským zvaný). Okolí je rovinato a úrodno.

---

[1]) Časop. muz. sp. Olom., 1892, str. 33; Z. d., IV., 368, VI., 477, VII., 603, 909, XI., 265, XIV., 5, XXII., 87, Z. d., XXIV., 18; Brandl, Půhony, II., 164; Brněnské půhony, XLV., fol. 163, XLVIII., fol. 145; Slavík, Morava, 52.

Rozloha obce: 577 ha; nemovitý majetek obce měl r. 1896 výměry 24 ha, z čehož bylo pastvin a neplodné půdy 17 ha.

R. 1834 bylo v 57 domech 326 obyv., r. 1890 v 67 d. 390 obyv., katolíků, Čechů 213, Němců 177, r. 1900 408 obyv. Celá tato osada byla ještě za naší paměti ryze českou, germanisována jest teprve v posledních letech.

Na návsi šindelová zvonička od r. 1817.

Kaplička sv. Jana, stojící na jižním konci vsi, zbudována byla r. 1830.

Farou přísluší Vítonice do Prostoměřic, kde jest také pošta.

Škola je jednotřídní, německá. R. 1901 měla 66 žákův. Do r. 1807 byly Vítonice přiškoleny do Prostoměřic. Od r. 1807 do r. 1816 vyučovalo se ve Vítonicích, ale protože obec neměla peněz, aby vystavěla školu, bylo vyučováno v soukromých domech. Teprve r. 1816 byla vystavěna budova. Český jazyk byl vyučovacím. Dle dotačního reversu z r. 1832 míval učitel naturální byt, školního platu 72 zl. $47^1/_2$ kr., výtěžek pozemků páčící se na 24 zl. 30 kr. a naturální dávky žita a pšenice v ceně 34 zl. $52^1/_2$ kr. — úhrnem 131 zl. 30 kr. Na vytápění školy dávala obec 3 sáhy dřeva. Dotace zvýšena r. 1856 na 200 zl. R. 1857 přestavována škola. R. 1875 zavedena byla němčina jako jazyk vyučovací a odstraněna čeština. Stará budova byla zbořena r. 1889, a na jejím místě vystavěna nynější škola.

Živelní pohromy: průtrž mračen a povodeň r. 1845, požár r. 1828 a 1846. Epidemií morovou byla osada stížena r. 1831 a 1866.

Jména tratí: Vejhůnek, Oulehly, altes Weingebirg, kleine Felder, Bonitzerfeld, Neurisz, Prosmeritzer Feld, Schmallüsse, Martenfeld, Groszfeld.

R. 1341, dne 30. listopadu, Pertolt z Lipého daruje Ješkovi, řečenému Sokol, své vsi Vítonice a Lubnici. Z listiny se dovídáme, že na místech nynější vsi Vítonic stávaly původně osady dvě, Vítonice a Lubnice, které postupem času byly spojeny. R. 1349 čtou se vládykové bratři Bedřich a Pavel z Vítonic. R. 1365 pan Jindřich z Lipého manželce své Ofce zapsal 800 hř. věna na městečku Hostěradicích a na vsi Vítonicích (Vythonicz) a na vinicích s veškerým příslušenstvím. R. 1368 (dle Volného již r. 1367) vyznává před právem zemským Liček ze Šlapánic, že

tchyně jeho Elška má věno ve Vítonicích. R. 1420 čte se Anna z Vítonic, r. 1421 Elška z Vítonic a bratří její Mikuláš a Petr z Vítonic.

Desátky ze vsi Vítonic náležely opatství luckému. Když r. 1434 klášter premonstrátů luckých chtěl rozšířiti svůj rybník v Čejkovicích, vyměnil si k tomu pozemek od Pertolta z Lipého za tyto desátky.

Za války husitské rozšířilo se ve Vítonicích vyznání husitské. Když r. 1468 král Matyáš Korvinus se zmocnil Moravy, daroval městu Znojmu ves Vítonice. Znojmo staralo se ovšem, aby husitství poddaných vítonických byl co nejdříve pokořeno a vypleněno. R. 1485, dne 7. února, Jan a Jiřík, bratři z Rechemberka a ze Želetic kvitují pana Viléma z Pernštejna z 900 zl., které měli na zástavě vsi Vítonic. R. 1548 prodal Pertolt z Lipého Vítonice Jindřichovi Březnickému z Náchoda, který je spojil se Želeticemi. Před tím byly při velkostatku krumlovském. Pánové z Náchoda drželi také statek v Žeroticích a v Horních Dunajovicích. R. 1549 dědil Vítonice jakožto příslušenství Želetic syn Jindřichův Bedřich Březnický z Náchoda, jehož dědic Jiří Březnický z Náchoda a na H. Dunajovicích prodal je r. 1612 se statkem žerotickým Zdeňkovi hraběti z Hodic. Od tohoto koupil statek žerotický s Vítonicemi r. 1628 Jiří Ehrenreich z Zinzendorfa, který již r. 1630, dne 24. května, prodal všechno své zboží Aloisovi z Galdriana. Po něm dědil syn Jan Petr Jakub z Galdriana, a po něm zase matka, vdova po Aloisovi z Galdriana, Klara, rozená baronka ze Strahlendorfa, která je odkázala bratrovi svému Wolfg. Leop. ze Strahlendorfa. Vdova jeho, Anna Kateřina, rozená hr. z Rozdražova, postoupila dne 13. října r. 1638 celého statku jménem svým a svých neplnoletých dětí Janu Walderrodovi z Erkhaus. Walderrode prodal Vítonice jako příslušenství Žerotic Arnoldovi z Prajlitta, jehož vdova Anna Kunhuta prodala celý statek Kazimírovi svob. pánu Blierovi, po jehož smrti dle usnesení dědičného ze dne 20. ledna r. 1677 dědil jej mladší syn Ferd. Arnošt, jehož syn Ferd. Max. převzal statek zadlužený po otcově smrti. Tento ustanovil v závěti, datované 11. dubna r. 1706, dědičkou matku svou Martu, rozenou hr. Brajdovou. Po smrti Martině prodána byly Vítonice a statek žerotický r. 1711, dne 2. července, Frant. Karlovi hr. Berchtoldovi, majiteli Želetic. Tím byly Vítonice zase spojeny se Želeticemi, při nichž

jsou dosud. Vítonice tou dobou však neměly mnoho ceny, neboť od války 30leté byly tak pusty, že ani rychtář ani konšelé nevěděli ještě r. 1760, ke kterému gruntu patří která pole.

Francouzové obci velmi uškodili r. 1809. Ve Vítonicích měli garnisonní nemocnici, která vyžadovala nákladu 812 zl. 30 kr.[1])

Vranovská Hospoda

viz Vranovskou Ves.

Vranovská Ves,

také Vranovská Hospoda (něm. Frainersdorf), tvoří s kolonií, Hostěrádkem (Fischhäusel) pol. a katastr. obec; vzdálena 15 km od Znojma sz. směrem, po obou stranách cís. silnice do Budějovic při rozsáhlém jehličnatém lese v krajině pahorkovité.

Rozloha obce: 430 ha; nemovité jmění obce mělo r. 1896 výměry 8 ha.

R. 1834 bylo v 73 domech 397 obyv., r. 1890 v 80 d. 440 obyv., katolíků, 21 Čechů, 419 Němců, r. 1900 546 obyv.; v dřívějších letech bylo české skoro veškero obyvatelstvo. Osada germanisována teprve v letech 1870—1880. Ve Vranovské Vsi není sedláků, pouze chalupníci.

Farou přísluší od r. 1785 do Pavlic, kde jest jedné neděle v měsíci něm. kázání. Do r. 1785 byla Vranovská Ves přifařena do Štítar.

Kaple sv. Stanislava byla vystavěna roku 1804 nákladem obecním. Varhany pořízeny roku 1808. Zvony jsou tři, z r. 1760 a 1891, třetí z roku neznámého. Zvonek na pozdvihování (čtvrtý) je z r. 1810. V kapli mohou býti slouženy mše svaté. Hřbitov od r. 1901. Před tím se pochovávalo do Pavlic.

---

[1]) Cod. d. M., VII., 260 č. 366; Peřinka, „Některé zaniklé osady na Znojemsku" v Čas. Mat. Mor., XXV., 1901, str. 149; Z. d., I., 16, IV., 266, V., 149, XXII., 68, XXXIV., 51; Volný, Mähren, III., 505; Brandl, Půhony, III., 72 č. 319, 87 č. 404; Dr. Beck, l. c., str. 46; Boček, „Brünner Wochenblatt", 1826, str. 59; Palacký, Archiv Český, VI., 517 č. 169; Slavík, Morava, 194; Hübner, Znaim, str. 883.

Škola zřízena r. 1804, před tím chodily děti do Pavlic, kde prý dětem něm. rodičů byla vyhrazena zvláštní lavice. Od r. 1804 byly děti vyučovány v zimě usedlíkem z Vranovské Vsi. Ačkoli děti nechodily do Pavlic, přece školní plat se platil pavlickému rektorovi. Již r. 1806 postarala se obec o samostatnou školu a vymanila se z Pavlic. Školu roku 1825 navštěvovalo 50 žáků; r. 1901 134 dětí. Škola původně jednotřídní r. 1890 byla rozšířena na dvojtřídku, a vystavěna nová budova. Dle dotační listiny z r. 1822 měl učitel ročně 240 zl. víd. měny, později 130 zl. konv. mince. Před r. 1822 neměl stálého platu školního, nýbrž dostával dům od domu po bochníku chleba a jiné viktuálie. Hlavní a největší příspěvek na výživu dávala mu hudba. Škola Vranovské Vsi velmi se přičiňovala o poněmčení osady a okolí českého.

Školní kniha pamětní založena r. 1880 nadučitelem Ferd. Oberhaurem. Školní knihovna má asi 90 svazkův.

Spolky jsou: od r. 1886 „Ortsgruppe des deutschen Schulvereines“ a od r. 1889 „Losverein“.

Jména tratí: Kastenberg, Kühberg, Bergfeld, Berg, Jägeräcker, Fleischbank, Meconische Wiesen, Waldäcker, Judenäcker.

Poddanské poměry. Roku 1750 bylo zde 21 chalupníkův. Příslušeli k panství vranovskému a byli povinni platiti ročně 6 zl. 28 kr. úroku polního a robotovati po 1 dni týdně.[1])

Místní jméno „Vranovská Ves“, jinak také „Vranovská Hospoda“ vzniklo, že k hospodě na vranovském panství přibyla osada. Do r. 1750 slula prý Goldenkron.

Starožitnické nálezy, hlavně hlazené nástroje kamenné z doby neolithické, chovají se ve sbírkách Jaroslava Palliardiho.

Na místech nynější osady bývala původně Hospoda, poddaná vranovskému panství. Psávala se Vranovskou Hospodou (Frainer Wirtshaus). Při hostinci koncem XVII. nebo počátkem XVIII. století usedlo několik sedláků, kteří r. 1720 opustili svoje usedlosti a odstěhovali se do jiných osad, nemohouce prý snésti tlaku vrchnosti vranovské. Z opuštěných budov a zanedbaných obdělatelných polí zřídil velkostatek dvůr, který roku 1786 byl majitelem Vranova, svob. panem Scherfenberkem rozdělen poddaným emfyteuticky. Nově založená osada vznikla zároveň na

---

[1]) Reg. zem., dom. odd., č. 371. R.

třech panstvích, vranovském, jevišovském a vršavském. Části vranovská a jevišovská měly každá svého rychtáře, část vršavská (Frischau v okr. Jaroslavském) tvořila a tvoří dosud kolonii Hostěrádek. Tato kolonie neměla rychtáře, řídila se pouze rozkazy vrchnostenskými, které dával lesník.[1])

Vrbovec

(něm. Urbau), osada mezi vrbami založená, samostatná katastr. a pol. obec, 8 km jv. Znojma nedaleko silnice ze Znojma k Vídni, na prostranné rovině v krajině úrodné vínem.

Aby se dokázal německý původ osady, vypravuje pověst vzniklá v novější době, že první mniši kláštera Luckého založili také první vinohrady na jižní Moravě. Premonstráti lučtí prý povolali kolonisty z Porýní, kteří založili první vinici, odtud jmenuje se osada „Ur-Bau", „Urbau des mährischen Weines".

Rozloha obce 1477 ha; nemovitý majetek obce měl koncem r. 1896 výměry 63 ha.

R. 1834 ve 153 domech 1069 obyv., r. 1890 ve 215 d. 1089 r. 1900 1136 obyv., katol., Němců.

Farní kostel je zasvěcen Stětí sv. Jana Křtitele. Kdy byl stavěn, nemožno udati. R. 1657 zastaveny byly dvě kostelní louky, aby kostel mohl býti opraven. Za požáru r. 1727 lehl popelem také kostel. Stavba byla původně starobylá, románská, ale r. 1747, kdy byl kostel přestavován nákladem kláštera Luckého, byl starobylý ráz setřen téměř úplně. Nově vykonaná stavba byla posvěcena r. 1767, dne 27. června, olom. biskupem Max. hr. Hamiltonem. Na hlavním oltáři byl obraz malovaný Josefem Winterhaltrem, byl však r. 1831 nahrazen novým. Tento nový byl odstraněn roku 1898 a zaměněn snad opraveným obrazem Winterhaltrovým. Krásný obraz tento představuje 14 sv. pomocníkův. V presbytáři byla Maulpertschova Poslední večeře Páně al fresco. Bohoslužebné nádoby a paramenty byly rozmnoženy z části dary, z části koupí r. 1832 a 1839. R. 1785 vyzdoben kostel vně, nejnovější obnovy a opravy kostela vykonány r. 1881, 1891 a 1895, znova r. 1896 a 1899.

---

[1]) Schwoy, Mähren, III., 287; V. Houdek, Časop. Mat. Mor., XV., 1891, str. 33; Volný, III., 205.

Zvony jsou tři, pocházejí ze století XVII. a XVIII., nejstarší lit r. 1626.

Hřbitov byl původně okolo kostela. R. 1826 zřízen byl nový za osadou směrem k Načeraticům. Protože byl malý, zřízen r. 1832 nynější hřbitov na východní straně osady.

Fara se připomíná již r. 1222. Farář jmenuje se Jindřich, r. 1247—1253 farářoval ve Vrbovci Petr, r. 1279 Jindřich, r. 1321 Zdeslav, r. 1325 a 1328 Štěpán. Fara zanikla však během doby za neklidu v zemi, a kostel ve Vrbovci byl přidělen do Dyjákoviček, při nichž setrval do r. 1784, kdy zřízena lokálie. R. 1803, dne 31. března, potvrzena byla samostatná fara pod patronátem luckým. Do r. 1831 byly do Vrbovce přifařeny Načeratice, zmíněného roku zřídily si samostatnou kuratii. Budova farní byla vystavěna r. 1787—1788.

Škola jest dvojtřídní, německá. R. 1901 bylo 157 dětí. Budova byla vystavěna r. 1788; r. 1832 byla rozšířena o poschodí.

Pamětní kniha farní založena farářem Beranem r. 1784. Matriky se počínají rokem 1765.

Pamětní kniha školní se začíná rokem 1820; školní knihovna žákovská má přes 100 svazkův.

Spolky: sbor dobrovolných hasičův a spolek zpěvácký.

Živelní pohromy: požáry r. 1589, 1727. Roku 1876 velká povodeň.

R. 1809 srážka Rakušanů s Napoleonem blíže Znojma způsobila obyvatelům značné škody.

Epidemie: r. 1866 cholera.

Rody přes 100 let na gruntech: Langův, Hauswirthův, Köpfův, Strömrův, Krusplův, Schneidrův, Albrechtův, Schöberlův, Kreuzwiesrův, Tallafussův, Pemslův, Saurův, Zuckriglův.

Jména tratí: breite Äcker, Frauenbergfeld, Hochbreiten, Zuliesze, Kreutzäcker, Oberbergen, Niederbergen, Thiergarten, Lettenfeld, Teich, Daumäcker, Schopfenfeld, Hofäcker, Gsellgenchten, Schatzgwanden, Neuriesz, Lampelheiden, Oberschatz, Unterschatz, Haiden.

Z nálezů prehistorických památné jsou hroby s kostrami skrčenými.

R. 1237, dne 16. února, daroval král Václav I. něm. rytířskému řádu lán pole ve Vrbovci (Wirbaw).

Obr. 83. Nálezy z kulturní vrstvy a z jam odpadkových v cihelně vrbovecké.

R. 1243, dne 18. května, na listině kláštera Luckého čte se Petrus, sacerdos de Vrbovec. Markrabí Přemysl Otakar potvrdil r. 1252, dne 6. června, proboštství křižovníků s červenou hvězdou na Hradišti nad Znojmem mezi jinými statky také role ve Vrbovci. R. 1253, dne 21. prosince, čte se plebán vrbovecký Petr.

Arcijáhen znoj. Alexius, domnívaje se r. 1276, že ves Němčice, nyní zaniklá, přísluší k faře ve Vrbovci, dal z ní sekvestrovati desátky. Opat lucký Dětřich tvrdil však, že ves přináleží lucké patronátní faře v Šatově. Němčice přiřčeny faře šatovské a tím klášteru Luckému. Právo Louky uznal arcijáhen Alexius listem ze dne 9. srpna r. 1276. Rozhodnutí této rozepře potvrdil král Přemysl II. Otakar dne 28. dubna roku 1277. Olomoucký biskup Bruno dal své potvrzení dne 21. září r. 1279, když pře byla obnovena.

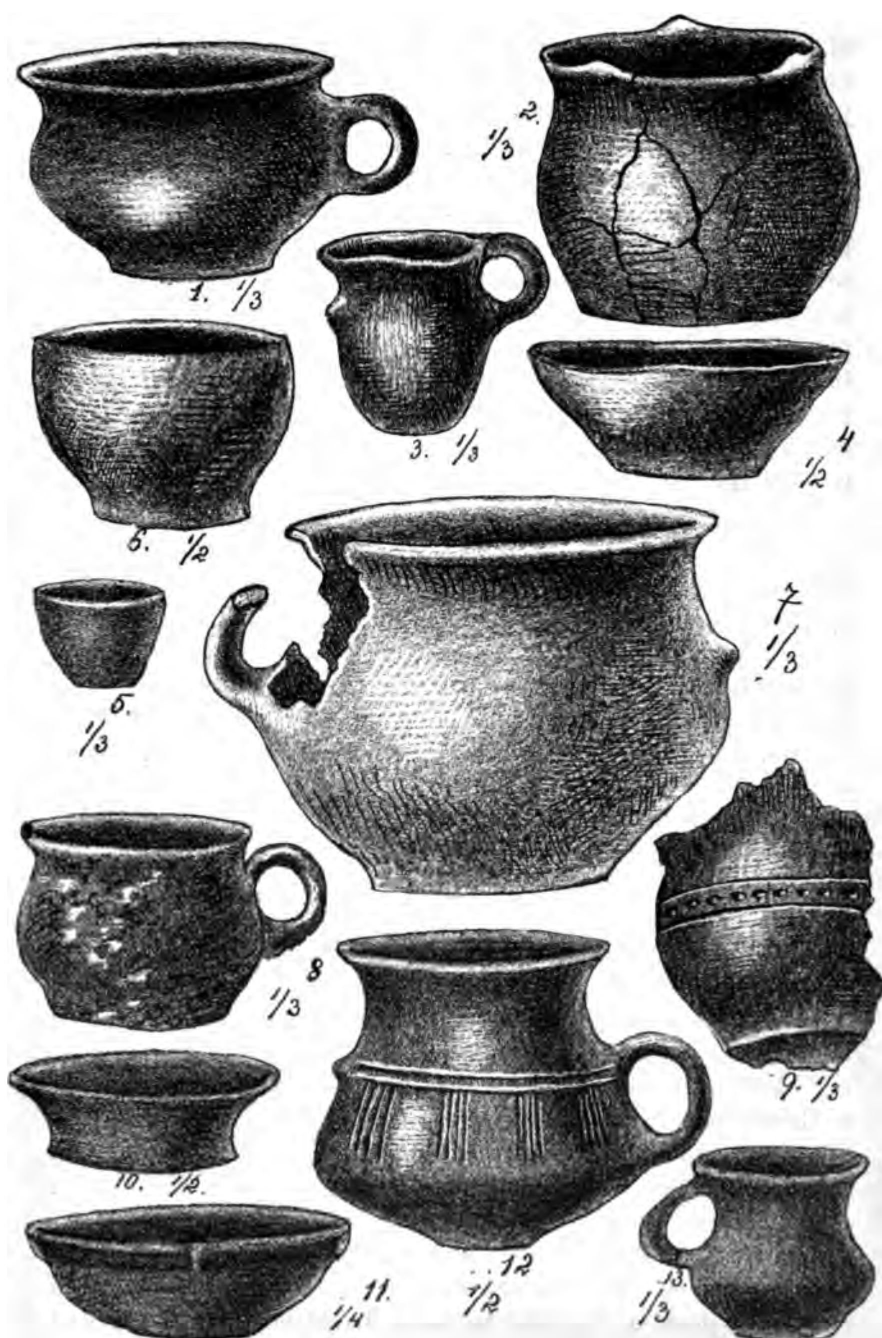
R. 1284 biskup Dětřich potvrdil klášteru Luckému všecky patronátní fary a příjmy jejich. Mezi jiným čte se také patronát fary ve Vrbovci (Wribitz) a malý i velký faře příslušný desátek.

Rod vládyk z Vrbovce připomíná se velmi zhusta. Dne 20. srpna r. 1310 čtou se vládykové Zdeslav a Herart z Vrbovce na listině kláštera Oslavanského.

Po vládykách z Vrbovce připomínají se páni ze Švábenic jako majitelé statku Vrbovce.

R. 1322, dne 3. července, Jan ze Švábenic daroval jeptiškám oslavanským plat dvou hřiven ročních ze statku Vrbovce. Ale již dne 28. června r. 1327 čte se Zdislav miles de Vrbaw, r. 1343, dne 6. října, na listině kláštera Luckého Budivoj z Vrbovce. Také vládykové z Klučova (zaniklá osada u Bojanovic na Znojemsku) měli nějaké zboží v této vsi. R. 1349 Mikuláš z Klučova prodal celý svůj majetek ve Vrbovci Přibíkovi Časovi. Téhož roku snad týž nebo jiný Mikuláš, farář z Vrbovce, odkázal bratru svému Jaroslavovi všecek svůj otcovský statek.

R. 1350 paní Ofka z Dolních Dyjákovic postoupila Mikuláši a Petrovi bratřím z Vrbovce louku ve Vrbovci, řečenou Auringarin. Vidno z tohoto zápisu, že osada Vrbovec byla v polovici XIV. stol. již valně poněmčena, když tě jména tratí byla německá. Ale jména vládyk jsou ještě česká neustále. Jaroslav z Vrbovce čte se ke dni 6. února r. 1351 a dne 29. září r. 1353 připomínají se Niklas, farář ve Vrbovci, a bratr jeho Jaroslav. Jmenovaný



Obr. 84. Nádoby z hrobů se skrčky a z cihelny vrbovecké na Znojemsku.

Mikuláš (Niklas) z Vrbovce jmenuje se dne 9. prosince r. 1354 jako náměstek arcijáhna znojemského. Na téže listině čte se opětně bratr jeho Jaroslav. A na zápise ze dne 24. srpna roku 1356 čtou se Mikuláš, farář z Vrbovce, a Niklas, syn nebožce Budvoje z Vrbovce. Posléze zmíněný Niklas nabyl r. 1358 svob. dvora v Dyjákovicích od Ofky z Dyjákovic, který syn jeho Oldřich r. 1371 prodal Bleslínovi z Falkenštejna a Niklasovi z Gunderštorfa. R. 1365 čtou se bratří Oldřich, Zdeslav a Hanzlín z Vrbovce a žena Oldřichova Anna, r. 1366 pan Dubec z Vrbovce. R. 1376 Marketa a Eliška z Vrbovce prodali za souhlasu strýce svého Václava dvůr ve Vrbovci bratřím Václavovi a Ratiborovi z Myslibořic. Roku 1381 Hanuš z Vrbovce prodal dvorec ve Vrbovci faráři drnoholeckému Václavovi a nástupcům jeho. Toho roku čte se také Zdeslav z Vrbovce a r. 1390 Hanuš; dne 13. dubna r. 1393 Jindřich z Vrbovce.

Téhož roku 1393, dne 28. června, svolil markrabí Jošt, aby Jan z Meziříčí mohl prodati Niklasovi Pyllungovi markraběcí léna Vrbovec, Čížov (u Vranova) a Chvalovice. R. 1394, dne 28. března, vyznává Hanuš z Medřic, odjinud z Vrbovce, že od bratří Oldřicha a Zdeňka koupil lán na Dürnpachu u Vrbovce za 12 hř., kterýž lán je příslušenstvím kláštera Luckého. Zavazuje se pak, že platiti bude každoročně do kláštera 24 gr. na pitanci kanovníků. R. 1404, dne 23. prosince, čte se Mikuláš z Vrbovce, kaplan u sv. Jakuba v Brně.

R. 1437 Beneš z Miličína, odjinud z Rudolce, vzal na spolek biskupa olomouckého Pavla na vsi své a jejich příslušenství: Lipnice (zaniklé), Němčice (zaniklé), Vrbovec a Chvalovice, a sám byl vzat na spolek na zboží ve Vrbovci Bernartem Strnadem z Budkova. R. 1447 jmenuje se Jan z Vrbovce. R. 1464 daroval Vilím z Miličína své díly Vrbovce a Chvalovic Dobšovi z Rohozova, jenž hned téhož r. postoupil darovaného zboží bratřím Janovi a Václavovi z Pavlovic.

Klášter Lucký koupil r. 1477 některé usedlíky ve Vrbovci a Chvalovicích. Roku 1504 prodal Jan Čelúd z Palovic díl vsi Chvalovic a 16 usedlíků ve Vrbovci Janovi Lechvickému ze Zástřizl, a r. 1512 klášter Lucký koupil dva svobodné domy ve Vrbovci. Jmění kláštera Luckého zvětšilo se r. 1517, kdy zaměnil s ním Šebestián z Vajtmile díl zboží vrboveckého za poddané ve vsi Křídlovicích. R. 1519 opatství lucké zaměnilo svou ves Borotice se Šebastiánem z Vajtmile za městečko Strachotice a poplatné

usedlíky poddanské ve Vrbovci a v Křídlovicích. S týmže pánem zaměnil klášter dominikánský ve Znojmě svůj roční plat ve Vrbovci r. 1523, darovaný bratřími Benešem a Ludvíkem z Vajtmile za Šebastiánovy poddané a za zboží v zaniklých vsech Unzendorfě a Němčicích. Klášter dominikánský obdržel také r. 1527 od Šebastiána Vajtmilnara z Vajtmile a na Žeroticích roční plat 8 gr. ve Vrbovci na podělování chudých chlebem a 15 gr. na stavbu chrámovou.

R. 1580 se připomíná ves Vrbovec jako pustá. Patronát fary náležel té doby klášteru klarisek ve Znojmě. R. 1583 krátce před svou smrtí opat Freytag dal klariskám za patronát Vrbovce klášterní luckou ves Dolnice a sedm poddaných v Našiměřicích v okr. Krumlovském. Jednalo se opatovi tehdy zajisté jen o to, aby katolíci vrbovečtí byli uchráněni luteránství.

R. 1595—1597 byl ve Vrbovci farářem světský kněz Ondřej Šturm, jenž klášteru Luckému půjčil 1400 zl.

Po válce třicetileté byla ve Vrbovci německá škola. Katolických farníků bylo na 200 r. 1662—1691.

Obec měla rozlohy 32 lánův. Domův osedlých bylo 36, nově osedlých 11, nově pustých 15, starých pustých 23. Rolí nově vzdělaných I. tř. 314 měr, starých pustých I. tř. 187 měr, vinic starých pustých 31 m. Luckých poddaných bylo r. 1678 88, vinic 231 čtvrtí.

Vrbovec měl tou dobou vlastní právo soudní, které mu r. 1497 udělil král Vladislav II. Od soudu ve Vrbovci nesmělo býti výše apelováno. Soud potvrdil král Ferdinand I. r. 1535 a císař Maximilian II. r. 1567. K soudu náležely vsi Krtěnice, Výmyslice, Křídlovičky, Božice, Morasice a Dyjákovičky. Soudní řád měl 69 článkův. Soud se scházel každoročně o sv. Jiří a rozhodoval o životě a smrti. Ale s rostoucí mocí kláštera Luckého, který kupoval kus po kuse ze zboží vrboveckého, až je skoupil všechno, a s mocí purkrabí král. hradu znojemského ubývalo soudu moci. Opatové lučtí požadovali na poddaných vrboveckých robot, desátkův a platův, znoj. hradní soud vyhrazoval sobě jurisdikci nad poddanými. V květnu r. 1677 vyslala obec Vrbovec deputaci k císaři Leopoldovi I. Císař přijal deputaci ve vojenském táboře, dovolil audienci a dal si přečísti memorandum. V memorandě stěžovali si Vrbovečtí do kláštera Luckého, že je zkracuje v starých právech, že jim ukládá neby-

valé povinnosti a závazky. Císař nařídil zemskému hejtmanovi, aby obránil osadu v jejích právech a zastavil a zrušil novoty zavedené klášterem. Zemský hejtman nařídil konečné vyřízení této záležitosti cís. komisařům ve Znojmě, kteří předvolali opata. Ale opat se řídil dále dle vlastního uznání, a ve Vrbovci vládou ustanovený jurista Jan Dittrich nezastupoval práva vesnického proti klášteru, nechtěje si zjednati nepřátelství. Obec si stěžovala znova. Dovolávali se potvrzení svých výsad; dokazovali, že nejsou povinni robotou, protože ve zřízení poddanských vsí luckých, tiskem vydaném r. 1604, jsou všecky poddanské obce poznamenány jako robotou Louce povinné, ale nikoli Vrbovec. Stížnosti vysílané k trůnu nedocházely za bojů s Turky vyslyšení ani vyřízení. A po válkách, když opět zavládl mír, již moc velkostatku příliš zmohutněla, než aby proti ní mohla býti uznána práva nepatrné dědiny. Bylo prý i násilím zabraňováno vrboveckému soudu vykonávati exekuce. Roku 1626 znoj. cís. rychtář, r. 1673 a r. 1691 lucký prelát překazili exekuci na zločincích. R. 1691 strhla se dokonce ve Vrbovci krvavá bitka. Ve vazbě byl bratrovrah jakýsi. Z Louky přibylo v noci do vsi na 300 ozbrojených, kteří chtěli zločince násilím přivésti před klášterní soud v Louce. Nezdařilo se jim to sice, neboť v krvavé bitce s poddanými vrboveckými byli ze vsi vyhnáni, ale opat stěžoval si u zemského hejtmana. Vrboveckým bylo nařízeno, aby soud odložili do konečného vyřízení stížnosti prelátovy. Opatrovali proto vraha do r. 1695 ve vězení; teprve toho roku byla věc vyřízena tím, že Vrbovci rozkázáno, aby vydal zločince klášteru. Poddaní se usnesli, že ho nevydají dobrovolně, aby si jen z Louky přišli pro něho, třeba, že rychtář byl ochoten rozkazu tomu dosti učiniti. Usedlíci mu však v tom zabránili. Mezitím jatec uchopil se vítané příležitosti a uprchl. Tu viněn byl soud vrbovecký, že sám dal jatci příležitost k útěku, a rychtář měl nemilé opletačky s úřady brněnskými. Byl za to asi uvězněn.

Takového neustálého zkracování svých práv nemínili poddaní trpěti, a proto se vzbouřili r. 1712 proti lucké vrchnosti. Musili býti mocí vojenskou zdoláni, zkroceni. Když zase zavládl v obci pokoj, byla Vrbovci odňata soudní práva.

Nová vzpoura r. 1724 přivodila ve svých následcích tužší ještě poměry poddanské.

Dramatik Goldhann zpracoval děj z událostí r. 1695 na lidové drama, vydané r. 1888, „Der Landrichter von Urbau".

Velkostatkářské reality jsou částí panství luckého.[1])

Výrovice

(něm. Weirowitz), také Vírovice, samostatná katastr. a pol. obec v malebném údolí Jevišovky, která se prodírá skalisky, jež uchvacují pozorovatele svými místem podivnými, místem bujnými útvary; od Znojma asi 2 hod. sv. směrem.

Rozloha obce: 498 ha; nemovité jmění obce koncem r. 1896 mělo výměry 117 ha.

R. 1834 bylo ve 62 domech 320 obyv., r. 1890 v 79 d. 417 obyv., r. 1900 388 obyv., Čechů, katolíkův.

Farou a poštou příslušejí do Mikulovic, kam také nebožtíci se pochovávají na společný hřbitov.

Škola jest jednotřídní, česká. R. 1901 bylo v ní 76 dětí. Do r. 1804 byly Výrovice přiškoleny do Mikulovic. Od r. 1804 do r. 1840 vyučoval v zimě učitelský pomocník z Mikulovic ve Výrovicích, kde mu strava i nocleh poskytovány pořádkem dle čísel. Za zmíněná léta vystřídalo se ve výrovské škole 25 mikulovských preceptorův. Roku 1840 dosazen teprve řádný učitel. Do r. 1838 bývala škola v najatých chalupách, každého roku v jiné. R. 1838 zbudovala obec školní budovu, v níž bydlil

---

[1]) Dr. W. Schram, „Die Urbauer Privilegien" v Notizenblattě der mähr. Ackerbaugesellschaft, 1888, str. 18—20; Wisnar, Die Ortsnamen, 1896, str. 34, Cod. d. M., II., 231, 137, III., 26, 27, 178, IV., 179, 188, 225, 229, 287, V., 142; 230, 238, VI., 30, 38, 157 č. 211, 270 č. 347, VII., 370 č. 505, 722 č. 62, VIII., 37 č. 72, 173 č. 223, 228 č. 283, IX., 23 č. 35, XII., 118 č. 135, 156 č. 160, 178 č. 184, XIII., 363 č. 344; Časp. muz. spol. Olom., XIII„ 1896, str. 21; Erben, Reg., I., 422 č. 902, 513 č. 1076, 600; Pettenegg, I., 159; Jahrbuch der herald. Gesellschaft Adler, 1897, str. 208; Emler, Reg., II., 4 č. 7, 342, 516 č. 1190, 968 č. 2232; Z. d., I., 41, 114, 196, III., 349, IV., 252, 421, VI., 476, 855, 885, VII., 869, 958, 959, VIII., 603, IX., 348, 365, X., 49, XI., 86, 453, XII., 17, 183, 194, 226, 789, XIII., 100, XVI, 3, XXVI., 65; Volný, Mähren, III., 40, 119, 118, 126, 297, 322, 355, Kirchl. Topogr., II. Abt., 4. Bd., S. 178; Brandl, Půhony, II., 47, 141 č. 631, 183, 270, 273, 320, 329, III., 141 č. 631; Beck, Notizenblatt, 1869, l. c., str. 52, 53, 73; Schwoy, 1786, II., 237; Čermák, Praemonstráti, 1877, str. 344; Hübner, Znaim, 348; Slavík, Morava, 53, 208, 213.

také obecní pastýř a byla umrlčí komora. R. 1890 byla stará škola stržena, a nová zbudována nákladem obecním.

Školní kronika založena byla r. 1882. Školní knihovna má na 70 knih.

Spolek hasičský zřízen r. 1897.

Jména tratí: za Humny, ho Vétke (u Výtky), na Krátkých, za Lálovem, Hony, Padělky, Poloudělí, nad Uličkou, na Kopci, ho Radalinke, Brtník, na Vinohradech, za Horou, Polední pastviska, Léč, Louky, ve Znamení, za Zmolama.

Archeologickými nálezy jsou pole výrovského území bohata nad míru. Kamenné sekery a mlaty, předměty bronzové a měděné, kamenné nástroje hlazené (z doby neolithické) a bronzové krušce nejsou vzácností.

R. 1299, dne 14. května, král Václav II. daroval znoj. klariskám ves Výrovice. R. 1350, dne 1. září, byl veliký a malý desátek vsi Výrovic příslušenstvím farního beneficia mikulovského a byl mikulovským farářem a zároveň olom. kanovníkem Wernerem darován klášteru benediktinek v Pustiměři i s patronátem fary mikulovské. Jiných historických zpráv o vsi nemáme. Několik paběrků posbíraných s nemalou námahou připomínáme přece. R. 1605 jmenuje se převořiší znoj. klarisek Anna Vejrovská. R. 1637 koupily klarisky ze Znojma horní mlýn Výrovský od Pavla Buchty ze Želetic. R. 1640, dne 10. března, koupily od něho také Dolní, nyní zaniklý mlýn výrovský. K r. 1643 se připomíná, že pivný šenk ve Výrovicích byl majetkem Václava hr. z Hodic a na Dunajovicích. R. 1704, dne 1. května, učinily klarisky s poddanými svými výrovskými narovnání o pastvy obecní při řece Jevišovce. Když r. 1782, dne 22. května, byl zrušen klášter klarisek ve Znojmě, připadly Výrovice mor. náb. fondu, který je r. 1796 spojil s panstvím luckým a prodal r. 1827 i s ním víd. bankéřům Eman. a Leop. z Liebenberka de Zsittin. To však již nebylo všechno bývalé panství výrovské, neboť dne 10. února r. 1783 nařídil císař Josef II., aby dvůr Výrovský byl rozdělen na 13 stejných dílů, které r. 1786 z části byly prodány rustikalistům. Horní mlýn výrovský již byl oddělen také, neboť jej koupil r. 1790, dne 1. ledna, Jan Stangl.[1])

[1]) Brandl, Kniha, 1892, str. 96; Časop. muz. spol. Olom., 1892, str. 33; Hübner, Znaim, 1869. str. 483, 495, 499, 505; Emler, Reg., II., 787 č. 1838; Cod. d. M., V., 112, VIII., 23 č. 44; Dudík, Dějiny Moravy, VII., str. 156; Volný, Kirchl. Topogr., II. Abt., 4. Bd., S. 236.

Žákovice

viz Čejkovice (Schakwitz).

Želetice

(něm. Selletitz), dle os. jm. Želata, samostatná katastr. a pol. obec v kotlině při potoce Rosavě (Křepickém) 13 km sv. Znojma. Návsí má podobu obdélníkovou. Na záp. straně osady jsou grunty, na vých. chalupy.

Rozloha obce měří 637 ha, z čehož plodné půdě připadá 619 ha; nemovité jmění obce koncem roku 1896 mělo výměry 40 ha.

R. 1834 bylo v 79 domech 409 obyv., r. 1890 ve 114 d. 624 obyv., katol., 414 Čechů, 207 Němcův, r. 1900 658 obyv. Osada se germanisuje teprve za naší paměti úsilím Schulvereinu.

Kostel dříve farní, nyní filiální do Žerotic, zasvěcen je sv. Jakubu; hlavní oltář sv. Jakuba, poboční oltáře Panny Marie a sv. Františka Sal. Každé třetí neděle v měsíci slouží kněz z fary žerotické velkou mši sv. v Želeticích. Válkou třicetiletou zpustl kostel, a zanikla bývalá fara.

Zvony jsou tři, původem ze století XVII.

Varhany byly úplně opraveny r. 1893.

Hřbitov býval okolo kostela. R. 1838 byl zrušen, a ustanoveno, aby Želetičtí pohřbívali do Žerotic.

Škola byla systemisována r. 1885, zbudována však teprve r. 1889 nákladem 10.000 zl., k čemuž značně přispěl velkostatkář dr. Dominik ryt. Kammel Hardegger. Škola jest dvojtřídní, německá. R. 1901 měla 131 dětí.

Školní knihovna má na 200 svazkův.

Pamětní kniha školní založena byla r. 1890.

Fara je v Žeroticích; pošta v Želeticích.

Zámek, zbudovaný r. 1770, byl do r. 1862 obydlen majetníkem velkostatku, ale roku 1862 byl zbořen z nařízení ryt. Karla Kammla Hardeggra, a stavebního materiálu užito na stavbu hospodářských budov.

Knihovna zámecká i archiv byly druhdy velmi bohaty starými tisky a rukopisy. Hlavně byla tu chována díla náboženská z knihovny biskupa Matěje Františka hr. Chorinského. Knihovní poklady byly valně poškozeny povodněmi v letech padesátých minulého století.

Cukrovar zbudován nedlouho po roce 1862.

Pivovar, připomínaný r. 1680, nevaří po dlouhou dobu.

Samota: Cigánský mlýn na potoce blíže Vítonic.

Jména tratí: za Stodolou, Nádavky, Morasická, Čtvrtky, Příčky, Díly, Šitenberk, přední a zadní Čtvrtky, Cigánský rybník, Malé pole.

Poddanské poměry: Sedláci robotovali každého týdne v pondělí, v úterý a ve středu, za to nedávali naturálních dávek. Robota z lánu cenila se ročně na 140 zl. Výkupu z lánu bylo 1000 zl. Farář žerotický bral r. 1712 desátky ze rži, pšenice, ječmene a ovsa. Velkostatek však sbíral farské desátky s polí blíže Chlupic. Roku 1778 bylo v Želeticích farských desátků ze rži 19, pšenice 41, ječmene 8 a ovsa 14 mandelův.

Roku 1320 byly Želetice lénem biskupa olomouckého, ale brzy potom vyskytuje se alodiálním držitelem Jaroslav ze Zbraslavic, jenž r. 1351 vyznává před zeměpanskými úřadníky, že tvrz v Želeticích se vším příslušenstvím totiž lukami, lesy, vinicemi, patronátem kostela sv. Jakuba a tolikéž ves Purkmanice (nyní zaniklou) prodal za 750 hřiven Burkartovi z Mohelna. Po tomto přešly Želetice na Časa z Černína, odjinud ze Želetic, jenž je r. 1360 postoupil se dvorem, tvrzí a 9 kopami ročního platu bratrovi svému Pešikovi z Černína. R. 1371 čte se Hrš ze Želetic a dne 30. září r. 1384 Ondřej ze Želetic, který daroval r. 1390 augustiniánům v Krumlově 30 hř. pr. gr. a koupil od Bohunka z Trstenice ves Morasice a Stařičice. R. 1392 Jindřich z Lipého daroval faráři a kostelu v Želeticích $13^{1}/_{2}$ lánu, dva dvorce a vinici v Mackovicích. Týž pán již roku 1398 koupil od Hanuše ze Želetic alodiální dvůr v Želeticích. Jan ze Želetic pohoní r. 1406 Hynčika z Lipého, že mu nepostoupil vsi Purkmanic, což učiniti měl dle úmluvy. Právo zemské dalo za pravdu Želetickému. Potom čtou se Rechenberkové jako majitelé Želetic. Roku 1412 Václav Rechenberk ze Želetic, dědic Prokopa Rechenberka, r. 1417 zase Václav, r. 1418 Ondřej Sysel ze Želetic. Roku 1434, dne 4. března, Prokop Rechenberk ze Želetic přistupuje k landfrydu.

Roku 1446, dne 2. prosince, Eliška z Chřepic pohnala Prokopa Rechenberka, že jí koupil její základ v Chřepicích. Téhož r. 1447 čte se Jindřich ze Želetic. Prokop z Rechenberka, odjinud ze Želetic, měl r. 1448 novou při s Elškou z Chřepic. R. 1459 čte se Václav Rechenberk ze Želetic. Již r. 1464 drželi Rechenberkové Chřepice. Ctibor z Cimburka a z Tovačova pohoní siroty Rechenberkovy, že neplatí berně zemské. R. 1512 Jan Rechenberk ze Želetic prodal Želetice a ves pustou Purkmanice (neznámé polohy) Jindřichovi Lechvickému ze Zástřizl, jenž r. 1518 prodal obě osady Zikmundovi z Ludanic, od něhož je r. 1520 koupil Jindřich Březnický z Náchoda na Dunajovicích. Rechenberkové psali se však neustále dle Želetic, třeba jich nedrželi již. R. 1532 jmenuje se majitelem Želetic Ludvík Březnický z Náchoda a r. 1541 Jindřich Březnický z Náchoda. R. 1556 Bedřich z Náchoda zapsal své ženě Marketě ze Zvole 2250 rýn. věna na svých statcích Dunajovicích a Želeticích. Roku 1590 jmenuje se po Želeticích Jan Krčma z Koněpas. Jiří hr. z Náchoda prodal roku 1612 svobodný mlýn v Želeticích jako příslušenství zboží žerotického Zdeňkovi hr. z Hodic a roku 1615 prodal panství dunajovské, ves Želetice s farou, dvorem, ovčínem, ves Křepice a ves Domčice Vilímovi z Roupova, po němž však všechno zboží přešlo na Březnické, od nichž je koupil Kar. Các. Hodický z Hodic, jemuž bylo odňato a dne 13. prosince r. 1641 Janu hr. Götzovi prodáno za 50.000 zl. rýn. Po smrti jeho byly Želetice r. 1677 na prospěch sirotků jeho intabulovány Fr. Zdislavovi z Krajku, který je dne 31. ledna r. 1686 prodal Kláře Rosalii ovd. z Martinic za 21.300 zl., a tato zase dne 18. března r. 1687 Janu Říkovskému z Dobřic za 27.600 zl., který r. 1693 prodal statek Maří Ant. ovd. von Blier, jež znova se provdala za svob. p. v. Portenau. R. 1697, dne 30. června, prodala Želetice Esteře Isab. Konst. hr. Berchtoldové, rozené Pražmové, za 58.400 zl. rýn.

Po válce třicetileté bylo v osadě 8 lánů, 4 osedlé domy, 4 nově osedlé, 25 starých pustých.

R. 1711, dne 11. července, Fr. Karel hr. Berchtold odstoupil dědicům po Martě v. Portenau také Žerotice, Vítonice a 2 poddané v Tvořirazi za 66.000 rýn. zl. V závěti ze dne 2. května roku 1717 († r. 1720) odkázal všecky statky své synům Frant. Antonínovi a Adamu Ignátovi. Bratrskou dílčí smlouvou ze dne 23. listopadu r. 1722 ujal statky ty Frant. Antonín, jenž však

ještě v mladém věku skonal na sklonku téhož roku 1722. Po něm přešly statky na neplnoletého syna jeho Prospera hr. Berchtolda. Tento prodal všecko dne 31. prosince r. 1755 ovd. Mar. Elišce hr. Waldorfové za 150.000 zl. rýn. Po smrti její přejal Želetice syn její Ignát hr. Waldorf, majitel Sádku u Třebíče, jenž dne 28. března r. 1796 jmenoval svým dědicem rytmistra Frant. Kaj. hr. Chorinského, který zdědil nejen Želetice, ale také Sádek, Veselí nad Moravou, Choryni a Brumov. R. 1862 přešly Želetice koupí na rytířskou rodinu Kammlů Hardeggrův. Nynější majitel JUDr. Dom. ryt. Kammel Hardegger je znám svou výzkumnou cestou po Africe.[1])

Žerotice

(dle os. jm. Žerota), samostatná katastr. a pol. obec, 12 km sv. Znojma na levém břehu Jevišovky, na nevelíké rovině.

Rozloha obce 559 ha, z čehož plodné půdy 542 h; nemovité jmění obce mělo koncem r. 1896 výměry 19 ha.

R. 1772 bylo 269 obyv., r. 1834 v 75 domech 374 obyv., r. 1890 ve 112 domech 544 obyv., katolíků, 500 Čechů, 43 Němci, r. 1900 560 obyv.

Farní kostel je zasvěcen sv. Martinu. Je to stavba stará, vzniklá velmi brzo po válce husitské. Do r. 1613 byl prý sborem sekty novokřtěnecké.

Fara v Žeroticích připomíná se již r. 1253. Budova farní byla přestavěna r. 1831. Když r. 1725 vyhořela veliká část obce žerotické, při čemž také lehla popelem budova farní s veškerými zařízeními hospodářskými, odhadoval si farář škodu na 2000 zl. Fara byla potom na šest roků pusta.

Patronem majitel velkostatku želetického.

---

[1]) Moriz Trapp, Die Bibliothek in Selletitz, Notizenblatt, 1859, str. 37—38; Z. d., II., 19, 569, V., 362, VII., 793, 796, 1010, IX., 280, XIII., 50, XIV., 17, XV., 9, XVI., 2, XX., 19, XXII., 9 (a. a. 1538), 23, XXIII., 16, XXVIII., 14, XXX., 64; Cod. d. M., XI., 308 č. 336, 517 č. 595; Brandl, Půhony, II., 39, 60 č. 45, 216 č. 971, 266, 532, 593, III., 279, 393, IV., 13, 103 č. 448, V., 404 č. 780; Dr. Kalousek, Archiv Český, X., 250, XI., 359 (a. a. 1526); Dr. Kameníček, Sněmy, I., str. 202 (a. a. 1608); Selský archiv, 1904, str. 34 sq.

Hřbitov je společný celé farnosti (Žeroticům, Želeticům, Kyjovicům, Domčicům a Tvořirazi).

Zvony jsou tři. Nejstarší byl lit r. 1498, druhý menší byl přelit r. 1739, protože se roztrhl r. 1738, ale r. 1823 pukl znova a byl proto r. 1824 po druhé přelit v Brně; nejmenší zvon byl opatřen r. 1679, přelíván byl r. 1739 a 1823.

Pamětní kniha farní byla založena r. 1712 farářem Jos. Dav. Láníkem.



Obr. 85. Fara a kostel v Žeroticích.

Matriky se počínají rokem 1773.

Škola je dvojtřídní, česká. R. 1901 bylo v ní 96 dětí. Do r. 1890 byla utrakvistická, protože děti některých úřadníkův a dělníků panských a továrenských ze Želetic byly německé. R. 1884 byla vyškolena obec Kyjovice a přiškolena do Prostoměřic. R. 1890 konečně zřízena byla nákladem Kammla-Hardeggra a Schulvereinu německá škola v přiškolených Želeticích, čímž přestalo utrakvistické vyučování v Žeroticích. V Žeroticích bývala škola již koncem století XVII. Budova školní přestavěna roku 1826.

Školní kronika se počíná roku 1725. Nejstarší její zprávy jsou vyňaty z pamětní knihy farní. Školní knihovna má něco přes 100 svazkův.

Epidemie cholerová r. 1832 a 1866.

Živelní pohromy: r. 1870 v květnu vyhořelo 24 domkův a některá stavení hospodářská; krupobití 1892 a 1900.

Válečnými úhonami utrpěla obec žerotická velmi r. 1805 a 1809 za válek francouzských.

Samoty: v mikulovském katastru vyznačená samota Koráb (hájovna a myslivna) počítá se k politické obci žerotické.

Hrad, jehož zříceniny dosud nebyly zdolány zubem časovým, náleží stavbou XVI. a XVII. století. Z dějin jeho není známo nic.

Jména tratí: Rabenštejnky, na Bradle, pod Duby, Bobonický rybník, pod Rybníkem, u Vítonic, Klínek, Šrámek, na Širokých, Díly, přední a zadní Ouzké, Červené, Lálov, u Výrovic, Padělky, Konstantinperk, Pásy, u sv. Trojice, Poloudíly, Zahrádky, Husí krk.

Poddanské poměry. Vrchnost měla zde r. 1750 veliký poplužní dvůr a při něm $756\frac{7}{8}$ měr polí orných, $59\frac{5}{8}$ m. ladem, zahrady $15\frac{4}{8}$ m., luk po 100 vozech sena a 68 v. otavy; rybník na 64 kopy ryb a u Vítonic na 45 kop; les Koráb $319\frac{7}{8}$ m.

Poddaní platili úrok jen o sv. Václavě, dávali slepice a vejce robotovali $\frac{3}{4}$ roku týdně: sedláci z půllánu po 2 dnech s potahem 1 den pěšky, čtvrtláníci 3 dni pěšky a chalupník po 1 dni; od sv. Jana do sv. Václava půlláníci 2 dni s potahem a ostatní dni pěšky, čtvrtláníci celý týden. Když se žito a pšenice sekaly, pracovaly z půllánu dvě osoby.[1]) R. 1712 bral farář desátky ze rži, pšenice, ječmene, ovsa, hrachu, čočky, kopru, prosa, neměl však nic ze zelí a vůbec nic s luk a s polí panských. S polí ležících kolem Louckého mlýna také se nedávalo faráři desátku, protože byla původně lukami. R. 1778 bylo však farských desátků: rži 25 mandelů, pšenice 31, ječmene 10, ovsa 17, hrachu 10, čočky 2, prosa 2.

Nálezy archeologické: bronzy a popelnice na pravěkém pohřebišti popelnicovém. Na Rabenštejnkách objeveny byly odpadkové jámy. Palliardi nalezl u Žerotic četné kamenné nástroje hlazené.

---

[1]) Registratura zemská, dom. odd., č. 349. R.

R. 1237, dne 24. září, papež Řehoř IX. potvrzuje premonstrátskému klášteru Zábrdovskému ves Žerotice. R. 1253 čte se



Obr. 86. Hrad v Žeroticích.

farář žerotický Boreas, r. 1259 na listině proboštství Hradiště sv. Hippolyta čte se vládyka Cuzikraj ze Žerotic. R. 1270, dne 22. září, rozhodl biskup olomoucký Bruno spor faráře žerotického

s jeptiškami Cely Panny Marie v Brně o desátek farní ze vsi Hostěradic na prospěch jeptišek. R. 1343, dne 6. dubna, čte se Hugo z Vajtmile, o němž smíme se domnívati, že držel Žerotice, třeba se to nepraví výslovně. Je to první zmínka o Vajtmilnarech. R. 1345, dne 30. listopadu, čte se Zdeslav z Vajtmile, ale ještě se nepíše po Žeroticích. Kromě Vajtmilnarů drželi značnou část zboží žerotického vládykové ze Žerotic, z nichž se připomíná dne 15. května r. 1346 Adam, strýc Mikšův z Kyjovic. R. 1349 pan Beneš z Vajtmile postoupil ženě své Anně všeho zboží, které měl na vsech Žeroticích a Lechovicích; týž Beneš s přídomkem Krabice z Vajtmile jmenuje se ještě několikráte do roku 1360. Toho roku také paní Hedvika, vdova Albertova z Tvořiraze, postoupila bratrovi svému Vilímovi dvou lánů v Žeroticích s lukami, lesy a vším příslušenstvím. Zmíněný již Adam ze Žerotic postoupil r. 1350 ženě své Anně mezi jinými statky také osmi vinic v Žeroticích.

R. 1351 Adam ze Žerotic daroval Marketě, ženě Dobšově z Biskupic, dvůr s polnostmi, 4 dvorce, lán s lesy a jinými právy, vše v Žeroticích, v odstupní ceně 44 hř. gr. Nepochybíme, budeme-li Dobše z Biskupic považovati za příbuzného Adamova. Tento Adam zároveň nabyl dvora a 4 dvorců s lukami a lesy v Tvořirazi od Vavřína z Vranína a od Hedviky a Štěpána z Tvořiraze 1 lánu v Žeroticích za 10 hř. gr. R. 1358 koupil od Markety, ženy Dobše Prasete (jmenovaného již Dobše z Biskupic), věno její na Tvořirazi. Téhož r. dne 6. února čte se znova Beneš ze Žerotic (z rodu Vajtmilnarů). R. 1353 jmenuje se Hartunk z Vajtmile, r. 1355 Pešlín z Vajtmile, purkrabí páně Čeňkův z Lipého na Mor. Krumlově, dne 24. srpna r. 1356 znova Pešl z Vaitmile, dne 1. srpna roku 1356 Pešl a Ješek Czabische (má býti Krabice) bratří z Vajtmile. Roku 1358 Adam ze Žerotic přijal věno, které Mikul. z Račic upsal ženě své Dorně. Zajisté Dorna byla s ním spřízněna. Téhož roku prodal Benešovi z Vajtmile a dědicům jeho (jmenuje se jen Hruto) dvůr a dva lány poplatné, tvrz a osmý díl práva patronátního, tři dvorce a les řečený „Pořadík“, louky, zahrady a sady, vše v Žeroticích za 29 hř. Příbuzný jeho Branko ze Žerotic prodal Benešovi a dědicům dvůr a lán poplatný, část patronátu, tři dvorce, zahrady, louky, les „Okopanec“ a „Zátočky“, vše v Žeroticích za 98 hř. Adam také prodal Srdatovi a dědicům a jiným právním nástupcům popluží, lán a dva dvorce.

R. 1360 koupil Adam ze Žerotic dva lány v Boroticích od Kláry z Borotic za 20 hř. gr., a r. 1364 dala mu paní Přibka z Borotic vymazati dědictví, které určil na jednom lánu v Boroticích Fabiánovi, synu Mikšovu z Borotic. Není divno, že r. 1365 se píše týž Adam již po Boroticích, ač vedle toho psal se také ještě z Žerotic.

R. 1360 Hartunk, Jindřich a Jan, bratří z Vajtmile sestoupili se na všecka svá zboží, ať je měli kdekoli. Roku 1368, dne 18. dubna a 23. dubna, jmenuje se Beneš, Zdeslav, Jan Glacz, Mikel Spek, Dobeš a Petr bratří z Vajtmile (von der Weitenmuhl). Téhož roku dne 28. dubna jmenuje se farářem žerotickým Beneš, kanovník olom. kostela. R. 1371 čte se Dobeš ze Žerotic, jenž ženě své Libuši zapsal na Žeroticích 250 kop gr. pr. právem věnným. Roku 1375, dne 12. listopadu, praví se o něm, že je sídlem na Žeroticích (residens in Scheroticz). R. 1376 Jeník a Petr z Tvořiraze sestoupili se na spolek na zboží svého v Tvořirazi a v Žeroticích. Téhož roku darovala Anežka, žena Adamova ze Žerotic, muži svému věno své, 20 hř. zajištěných na zboží v Kyjovicích a Tvořirazi. Dobeš z Vajtmile a ze Žerotic čte se v listinách do konce XIV. stol.; rozmnožil svůj statek v Žeroticích, koupil roku 1386 $1^1/_2$ lánu v Bohunicích a statek Mikšíkův z Hrádku v Hošticích; r. 1390 spolčil se s Ludvíkem z Bukoviny na všecky statky. Jeho bratr Jan převedl věno své ženy Doroty z Žerotic na Tvořiraz, kde bydlel, a zakoupil roku 1385 Litavany. Syn Dobšův Jan psal se též po Lechovicích r. 1398. Roku 1400, dne 8. prosince, jmenuje se farář žerotický Vilém. R. 1406 vdova po Dobšovi ze Žerotic Marketa bere bratra svého Petra Kyjovce z Kyjovic na spolek věna svého na Petrovicích. Zároveň jmenuje se Elška z Babic manželkou Jana z Vajtmile. Jan z Vajtmile, syn a dědic Dobšův, bere r. 1406 na zboží své v Žeroticích, Bohunicích a Kyjovicích na spolek Ludvíka z Bukoviny a Zdeslava, bratrovce svého. Později se připomíná roku 1408—1420 Jan ze Žerotic, odjinud z Vajtmile, také Jan z Litavan, dictus Vaytmilnar. R. 1412 rozmnožil Jan ze Žerotic své zboží dědičné také statkem v zaniklé vsi Držkrajovicích a Morasicích, takže v letech 1415—1560 byly příslušenstvím Žerotic statky Žerotice, Rudlice, Vevčice, Morasice, hrádek Lapikus u Plavče, pustá ves Hoštice a rovněž pusté Držkrajovice. Rudlic nabyl Jan z Vajtmile r. 1416 kupem od Elšky z Myslibořic. Za to r. 1417 prodal Janovi z Myslibořic tvrziště v Čelovicích.

Zmíněná Marketa, vdova po Dobšovi z Vajtmile byla již r. 1409 po druhé vdána za Hanuše, řečeného Burgwitz, kterého vzala na spolek na věno své v Petrovicích.

R. 1417 Jan Vajtmilnar ze Žerotic vzal na spolek všecky své děti obého pohlaví na dědictví své v Bukovině, v Hostimi a Myslibořicích. R. 1420 Sezema z Jevišovic prodal mu všecky své nároky na díl zboží myslibořického. Roku 1413 čte se Aleš ze Žerotic, r. 1421—26 Dobeš Vajtmilnar ze Žerotic. R. 1437 byl již nebožtíkem. Ženou posledního byla Anna, dcera Geblova z Hrušovan. R. 1440, dne 28. ledna, čte se mezi rytíři přistupujícími k landfrydu také Zikmund Vajtmilnar. Podobně již r. 1434, dne 4. března, přistoupil bratr jeho výše jmenovaný.

R. 1447 paní Anna z Vajtmile, odjinud ze Žerotic, vzala muže svého Jiřího z Lichtemburka na Vranově na spolek všech svých statkův, ať je měl kdekoli na Moravě. Dříve připomenutý Dobeš ze Žerotic měl syny Jana, Beneše a Ludvíka. Připomínají se r. 1447—59. Převor a konvent kláštera sv. Tomáše v Brně pohoní r. 1459 v prosinci bratří Ludvíka a Beneše z Vajtmile a ze Žerotic, že drží klášterní ves Těšetice. R. 1459 Dobeš z Rohozova pohoní Beneše ze Žerotic, že mu svým rybníkem topí dědictví jeho a toho mu nechce opraviti. R. 1460 čte se Ludvík ze Žerotic a r. 1464 Ludvík, Beneš a Václav ze Žirotic, sousedé dosti nepokojní. Často o nich čteme v půhonech. R. 1466 jmenují se bratří Jiřík a Václav Vajtmilnar a strýc jejich Dobeš Vajtmilnar, nebožtík; r. 1480 bratří Ludvík a Jiří.

R. 1481 Jiří z Vajtmile a z Žerotic pohoní kněze Jana, opata i konvent kláštera Luckého u Znojma, že mu lúky drží v jeho hranicích v Stožíkovských a těch mu postúpiti nechce. R. 1484, dne 24. června, Ludvík z Vajtmile přistoupil k landfrydu. R. 1492, dne 1. prosince, dává se panu Jiříkovi z Vajtmile místo mezi pány na soudě zemském. R. 1500, dne 4. května, čte se Ladslav z Vajtmile a na Znojmě. Jan z Vajtmile a na Žiroticích přistupuje dne 17. června r. 1504 k jednotě mor. stavů kat. i kališnických proti pikartům. R. 1508 Václav z Vajtmile postúpil polovice Žerotic bratrovi svému Janovi a r. 1512 prodal druhou polovici spolu se zbožím bohunickým Jindřichovi Lechvickému ze Zástřizl. R. 1517 měl Šebastian z Vajtmile rozepři s Hynkem Bočkem z Kunštátu. Rodinná hrobka mor. linie pánův

z Vajtmile byla v klášteře dominikánském ve Znojmě před oltářem sv. Rozalie.

Žerotice dědil po Jindřichovi Lechvickém ze Zástřizl syn Jan, jenž r. 1530 jich postoupil dětem svým Hynkovi a Anně. Hynek odkázal r. 1535 Žerotice svým nezletilým sirotkům, jimž je odňal Oldřich Křepický z Rechemberka, ale vrátiti musil r. 1545 tetě jejich Anně. R. 1550 vzala Anna ze Zástřizl svého manžela Hanuše Pozora z Nikelstetta na spolek na zboží Žerotice s podmínkou, že tento synům jejím Vilímovi a Jindřichovi vyplatí 1000 kop gr. R. 1559 po smrti Jana Pozora byl statek žerotický vložen do desk na prospěch Bedřicha Březnického z Náchoda, po němž dědil syn Petr Volf z Náchoda, který r. 1612 odkázal statek svůj Jiř. hr. z Náchoda, jenž prodal ves Žerotice se zámkem, farou, dvorem, ovčínem, pivovarem, svob. dvorem a dvěma usedlíky v Tvořirazi a se svob. mlýnem v Želeticích Zdeňkovi hr. z Hodic. Tentor. 1628 prodal všecko za 28.000 zl. Jiř. Ehrenreichovi z Zinzendorfa.

Jiří Ehrenreich postoupil Žerotic dne 24. května r. 1630 Aloisovi svob. pánu Galdrianovi. Po něm dědil syn Jan Petr Jakub Galdrian, po kterém matka Meta Klára, rozená svob. paní ze Strahlendorfa, převzala statek. Tato odkázala jej bratrovi svému Wolfg. Leop. ze Strahledorfa. Vdova jeho Anna Kateřina, rozená hr. z Rozdražova, prodala dne 13. října r. 1638 Žerotice se vším příslušenstvím na prospěch svých nezletilých dětí říš. dvor. radovi Janovi Walderrodovi z Erkhaus, který brzo po té je prodal zase Arnoldovi z Brailinga, jehož vdova Anna Kunhuta prodala je Kaz. bar. Blierovi, jemuž následoval mladší syn Ferd. Arnošt dle dědické smlouvy ze dne 20. ledna r. 1677. Po tom dědil Žerotice syn hejtman Max. Ferd. baron Blier.

R. 1656 naměřeno na panství Žerotickém poddanských rolí 2914 měr, všeho dohromady 18 lánů, mimo role svobodnické. R. 1667 bylo domů pustých 40, osedlých 22, lhotních 8. R. 1678 bylo domův osedlých 27, nově osedlých 5, nově pustých 10, starých pustých 29, Rolí nově vzdělaných bylo 236 měr, rolí starých pustých 1081 měr; ostatní role byla dříve vzdělána. Vinic pustých bylo 58 měřic.

Jeden díl byl příslušenstvím velkostatku města Znojma. Na tomto bylo 5 lánů, domův osedlých 9, nově osedlé 2, starý pustý 1.

R. 1706, dne 11. dubna, Max. Ferd. baron Blier ustanovil poslední vůlí svou matku Martu, roz. hraběnku Braidovou, za dědičku, po jejíž smrti její bratří a sestry dne 2. července r. 1711 prodali žerotický statek majiteli Želetic Fr. Karlovi hr. Berchtoldovi za 66.000 zl. rýn. Od té doby má statek žerotický stejné majitele jako Želetice.[1])

Žerůtky

(zdrobn. Žerotice), samostatná pol. a katastr. obec, 9 km sv. Znojma blíže železné dráhy severozápadní. Se stanicí olbramkostelskou spojena jest silnicí.

Rozloha obce: 256 ha; nemovitý majetek obce koncem r. 1896 měl výměry 42 ha, z čehož pastvin a země neplodné 32 ha.

R. 1772 bylo 90 obyv., r. 1834 v 41 domech 235, r. 1880 v 56 d. 234, r. 1890 v 58 d. 282, r. 1900 299 obyv., Čechů, katolíků, zemědělcův.

Farou a školou patří do Olbramkostela.

Škola jest jednotřídní, česká.

Epidemie morová zdecimovala obyvatelstvo r. 1832.

Robotou povinni byli poddaní velkostatku města Znojma. Po roce 1848 platili výkupu z roboty 115 zl. 33 kr. konv. mince.

Jména tratí: Chmelnice, nad Rasovnou, na Širokých, u Hranic, u Stezky, u Studýnky, Oujezdský, Červenice, Padělky, Vejhon, na Dlouhých (382 m nad hladinou).

---

[1]) Brandl, Kniha, 1892, str. 96, Půhony, II., 123, 164, 182, 191, 211, 218, 231, 269, 345, 413, III., 67, 71, 84, 99, 101, 238, IV., 10 č. 59, 21 č. 130, 47, 123 č. 581, 126 č. 600, 601, 258 č. 1191, V., 396 č. 633, 425, Kniha Tovačovská, 1868, str. 5; Časp. muz. spol. Olom., 1892, str. 33; Cod. d. M., II., 330, III., 266, IV., 57, VII., 337 č. 466, 458 č. 629, 486 č. 661, IX., 21 č. 27, 28 č. 35, X., 30, 31 č. 39, 40, 275 č. 263, XI., 286 č. 313, 308 č. 336, 401 č. 489, XIII., 37 č. 72, 82 č. 65; Erben, Reg., I., 430 č. 924; Emler, Reg., II., 4 č. 7, 83 č. 211, 277 č. 713; Z. d., I., 48, 61, 202, 203, II., 14, 28, 31, 92, III., 102, 103, 234, 318, 326, 350, 351, 478, 480, IV., 114, 245, 310, V., 355, 377, VI., 348, 418, 539, VII., 50, 155, 156, 164, 291, 332, 333, 512, 834, VIII., 106, 109, 110, 119, 280, 339, 347, 403, IX., 32, 245, 317, 325, 330, X., 59, XI., 265, 405, 452, XII., 99, 550, 608, 609, XIII., 329, 330, XIV., 5, 16, XXII., 87, XXIV., 7, XXV., 53; Volný, Mähren, II., 504, III., 187; Archiv Český, V., 158, 414, VI., 294, 532, X., 251, 256, 309, 321, XI., 301, 386; Bretholz, Annales, 1876, str. 170 č. 13; Slavík, Morava, 48, 49, 57.

R. 1353 Protiva ze Šenkenberka daroval Přibíkovi z Jíkve půl hradu Šenkenberka s veškerým příslušenstvím, toliko mimo ves Žerůtky. Ze zápisu toho se dovídáme, že Žerůtky náležely ku hrádku Šenkenberku, jehož ssutiny dosud se spatřují v lese u Olbramkostela a nazývají se „Šimberk". Téhož roku podobně Makvart ze Šenkenberka, bratr Protivův, daroval svoji polovici zboží i hrádku Šenkenberka mimo Žerůtky Přibíkovi z Jíkve. R. 1360 prodal Protiva ze Šenkenberka tři lány v Žerůtkách jako příslušenství svého hradu vládykám Jimramovi z Jakubova, Oldřichovi ze Želetavy a Bočkovi z Boru. R. 1361 Boček ze Šenkenberka sstúpil se na svůj díl hradu Šenkenberka s veškerým příslušenstvím s Oldřichem ze Želetavy. Příslušenstvím jmenuje se také ves Žerůtky.

R. 1406 markrabí Jošt prodává půl tvrze s poplužím a celým příslušenstvím (mezi nímž také výslovně se jmenuje víska Žerůtky) Přechovi z Kojetic, propouštěje mu zároveň statek ten ze závazků lenních. Přech z Kojetic ihned zapsal na celém tomto nově získaném zboží 200 hř. gr. pr. ženě své Kateřině věnem.

K r. 1427—36 čte se vládyka Ctibor ze Žerůtek, r. 1447 Volf ze Žerůtek.

K r. 1500 se připomíná, že proboštové olbramkostelští měli z 10 luk proboštských v pusté vsi Žerůtkách ročního příjmu 1 kopu a 109 gr. Žerůtky byly tedy pusty dávno před válkou 30letou. Nezmýlíme se zajisté, tvrdíme-li, že zpustly za války krále Jiřího s Matyášem Korvínem. R. 1511 zmocnil se pustých Žerůtek Michal Einczinger. Pohnal jej z toho probošt olbramkostelský Zikmund a vyhrál při.

Poslední probošt olbramkostelský Jan Doubravský z Doubravky, potomní biskup, prodal r. 1527 Žerůtky jako příslušenství statku olbramkostelského Znojmu. Připomínají se jako ves pustá. Býval tou dobou v Žerůtkách panský dvůr, který r. 1779 byl rozkouskován a rozdělen mezi poddané emfyteuticky.

Po válce 30leté byl v Žerůtkách 1 lán, 5 starých a 7 nově osedlých domů, rolí nově obdělaných 85 měr, rolí starých pustých 105 měr. Od r. 1527 jsou Žerůtky příslušenstvím velkostatku města Znojma.

Magistrát znojemský měl v Žerůtkách dvůr, který r. 1781 byl rozdělen na 13 čtvrtek a dán poddaným za umluvený roční

542

posl[…]
dědi[…]
prod[…]
toldo[…]
majit[…]

(zdro[…]
Znojr[…]
kostel[…]

r. 18[…]

v 56
katolí[…]

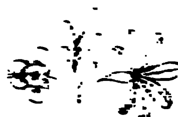
Po ro[…]
J[…]
u Ste[…]
na Dl[…]

231, 26[…]
123 č. [...]
1868, st[…]
266, IV.
X., 30, [...]
37 č. 72[…]
č. 211, [...]
234, 31[…]
539, VI[…]
280, 33[…]
99, 550,
Volný, [...]
X., 251,
Slavík, [...]

poplatek. Téhož roku zrušeno bylo nevolnictví s po[…] že poddaní znojemští nadále svobodně budou vykona[…] nutnější práce za nepatrný plat. Nádeník měl brati v zi[…] v létě 12 kr. za den, za sečení sena 15 kr. za den. […] spřežnou fůru bylo určeno sedlákům 36 kr. na statku a […] statek znojemský, za dovezení fůry dříví z lesův olbra[…] ských 39 kr.; poslovi se platilo za každou míli 6 kr. […] koní nebo čtyry voly mělo se nakládati nejméně 3 centů […] měly býti tak rozděleny, aby nepřekážely sedlákům v jej[…] nich pracích polních. Smlouva o tom se chová u obce […] originál ve Znojmě.[1]

[1] Z. L. III. [illegible] XII. 425. Brandl. Příspěvky. III. 155 i 722. Volný. Kirchl. Topogr. II. Abt. 4 B[…] Mähren. III. [illegible]; Slavík. Morava. 57.

[illegible] p. Pavel Hasil o Dyj[…] P. Martin Vala [illegible] P. Frt. Kršňák o Těšeticích. P. […] O. Cr. o Mašovicích. P. [illegible] a P. Jan Sedláček o Čnano[…] Matoušek o Tasovicích. P. Frt. Wagner Ord. Praem. o Mikulovice[…] Nevosad o Mašůvkách. P. Cyrill Urava a pan řídící Jan Andreas […] vicích. P. Alois Brychta o Vranově. P. Ludvík Mikula o Tasovic[…] Eduard Černý o Bojanovicích, stud. [illegible] Jan Pecháček a P. Jan […] Plaveč, stud. [illegible] a Vyrovicích, p[…] Frant. Paskovský [illegible] pan řídící Jan V. Hrubka o Žerotic[…] cích a Kyjovicích, pan řídící [illegible] a Slmáčka[…] Albert Mrázek o Dunajovicích, p. [illegible] starosta Kuchyňk[…] [illegible] P. Vladimír Eller [illegible] Alois Mareš o Olbr[…] p. ř. Frant. [illegible] Svoboda o […] P. Frt. Smejkal Ord. Cr. o [illegible] Srbecký o Hav[…] P. Ondřej Haban o Milfroně. P. Filip [illegible] o Hnanicích. P. Ant. […] o Šatově, p. ř. [illegible] p. ř. Janeček o […] P. Isidor [illegible] Kohout o Čejkov[…] [illegible]



Dodatky a opravy tiskových omylův.

Str.	20.	řádek	20.	shora	čti	stoletích	místo	stoletieh;
„	38.	„	36.	„	„	mohlo	„	mnoho;
„	141.	„	16.	„	„	1883	„	1833;
„	211.	„	11.	„	„	brauerei	„	breuerei;
„	292.	„	17.	„	„	kapličku	„	kapličky;
„	294.	„	12.	„	„	štola	„	škola;
„	304.	„	32.	„	přidej za slovo Marií: kterou z božího vnuknutí založen byl klášter za spásu zakladatelův i jejich rodičů;			
„	344.	„	25.	„	„	Kateřina	místo	kateřina;
„	357.	„	28.	„	„	vojenský	místo	starý;
„	402.	„	16.	„	„	žádný	„	každý;

SEZNAM OBRAZŮV.

OBSAH.

I. Všeobecný pohled.

II. Jednotlivé obce.

